

ΑΠΑΝΤΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

ΣΥΜΕΩΝ
ΤΟΥ ΝΕΟΥ
ΘΕΟΛΟΓΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΩΦΕΛΙΜΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ»

ΑΠΑΝΤΑ
ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

Ὑπεύθυνος ἐκδόσεως:

Ἱερεὺς ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΔΙΩΤΗΣ

Ἐφημέριος Ἱ. Ν. Ἀγ. Παντελεήμονος Ἀχαρνῶν

ΣΥΜΕΩΝ
ΤΟΥ
ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

4

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	13
Ἐπιγραφή	15 (247)*
Πίναξ	17 (249)
Θεολογικός πρῶτος	19 (251)
Θεολογικός δεύτερος	40 (264)
Θεολογικός τρίτος	53 (273)
Ἠθικός Α'	63 (279)
Ἠθικός Β'	137 (331)
Ἠθικός Γ'	182 (361)
Ἠθικός Δ'	209 (381)
ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΝ ΚΕΙΜΕΝΟΝ	251 - 406

* Οἱ ἐντὸς παρενθέσεων ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς τὰς σελίδας τοῦ ἀντιστοίχου πρωτοτύπου κειμένου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εἰς τὸν παρόντα καὶ τὸν ἐπόμενον τόμον τῶν «Ἀπάντων» τοῦ μεγάλου Πατρὸς καὶ ἀσκητοῦ Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου περιλαμβάνονται οἱ Τρεῖς Θεολογικοὶ τοῦ Λόγου καὶ οἱ 15 Ἑθικοί.

Ὁ ἀναγνώστης θὰ διαπιστώσῃ ὁ ἴδιος πόσον δικαίως ὁ ἅγιος ἔλαβε τὸν ἐπὶ ζήλον τίτλον τοῦ Θεολόγου. Καὶ ἡ προσωποποιία αὐτῇ δὲν στηρίζεται μόνον εἰς τοὺς τρεῖς λόγους, οἱ ὅποιοι χαρακτηρίζονται ὡς θεολογικοί. Διότι καὶ ἀπὸ τοῦς ἠθικοῦς του μερικοὶ ἀναφέρονται εἰς ὑφιστα θεολογικὰ ζητήματα καὶ ἀναπτύσσονται: εἰς αὐτοὺς ὑψηλαὶ θεολογικαὶ ἐννοιαι καὶ ἀλήθειαι, ἔστω καὶ ἂν δὲν ἀφοροῦν ἀμέσως εἰς τὰ πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος.

Κυρίαρχον θέμα τῶν θεολογικῶν λόγων εἶναι ἡ σχέσις τῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος μεταξὺ των, ἀπὸ τὰ πῶς δύσκολα ποὺ ἀντιμετώπισεν ἡ Θεολογία. Ἀντιθέτως εἰς τοὺς ἠθικοὺς ἐξετάζονται ποικίλα θεολογικὰ καὶ ἠθικὰ ζητήματα. Μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου καὶ ἰδιαίτερος τοῦ ἀνθρώπου, ἡ σωτηρία, ἡ σάρκωσις τοῦ Λόγου, ἡ μέλλουσα ζωὴ, τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, ἡ ἀπάθεια, ἡ θέα τοῦ Θεοῦ, περὶ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, περὶ μετανοίας, περὶ τῶν ποιμένων, περὶ ἀγάπης, περὶ μελλούσης κρίσεως, περὶ τῆς νεκρώσεως τῶν παθῶν κ.ἄ.

Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ ἐντυπωσιάζει ἐν προκειμένῳ δὲν εἶναι τόσον ἡ ποικιλία τῶν θεμάτων ὅσον ὁ καταπληκτικὸς τρόπος ἀναλύσεώς των. Φθάνει εἰς τόσον λεπτὰς ἠθικὰς καὶ θεολογικὰς ἐννοίας, ὥστε νὰ διαβλέπη κανεὶς καθαρά εἰς τὸν νοῦν του τὸν θεῖον φωτισμόν. Ὅταν δὲ ὁμιλῇ μεταρσιώνεται, ζῇ εἰς ἄλλον κόσμον, δίδει τὴν ἐντύπωσιν προφήτου ἐν ἐκστάσει. Αἱ ὁμιλίαι του δὲ δὲν εἶναι ἐγκαφαλικάι θεωρίαι, ἀλλ' ἀπαυγάσματα τῶν θείων διωμάτων του. Εἰς αὐτὸ ἄλλωστε ἐγκεῖται τὸ μυστικόν του. Ὅμιλεῖ ἐκ τοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας του. Ἡ ἐμπειρία τῆς πνευματικῆς ζωῆς τὸν εἰσάγει εἰς τὴν ἀληθῆ θεογνωσίαν, εἰς τὴν θέαν τοῦ Θεοῦ. Ἀκόμη καὶ ἡμεῖς οἱ «ἐμπαθεῖς» ἀναγινώσται ἔχομεν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ὁ ἅγιος μᾶς περιγράφει ἐκεῖνα ποὺ ὀλέπει. Τὸν ὀλέπομεν ὡς εἰς τὸ ἔρος θαδῶν νὰ ἀτενίσκῃ τὸν Κύριον «καθὼς ἐστίν» καὶ ἡ ὄψις του νὰ ἀλλοιοῦται ἐκ τοῦ θεοῦ φωτός, τὸ ὅποιον τὸν καταυγάζει. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἀνέκφραστος ἀγαλλίασις, τὴν ὅποιαν αἰσθάνεται ὁμιλῶν.

Ἀπαιτεῖται ὁμῶς μία εἰδικὴ ψυχικὴ προετοιμασία, διὰ νὰ ἀποκομίσῃ κανεὶς τὴν κρυπτομένην εἰς τοὺς λόγους τοῦ ἁγίου ὠφέλειαν.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

(ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ, ΜΕΓΑΛΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΣΥΜΕΩΝ
ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, ΤΟΥ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ, ΔΗ-
ΛΑΔΗ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑ-
ΜΑΝΤΟΣ ΤΗΣ ΕΥΛΟΚΕΡΚΟΥ).

ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΗΘΙΚΑ

Στίχοι ιαμβικοί τοῦ θεοφιλεστάτου διακόνου καὶ διδα-
σκάλου τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας Ν ι κ ή-
τ α [τοῦ Σιηθάτου].

Ἡ ἐπιγραφή

Αὐτὰ διὰ τὸν σεβάσμιον πατέρα μας εἶναι ἓνα ὁδὲλυ-
γμα, πού ὁμοῦς δείχνει ἓνα καὶ μόνον: τὴν πίστιν μου εἰς
αὐτόν.

Ἐπειδὴ σὲ θεωροῦμεν ἓνα δεύτερον θεῖον Μωϋσῆν, πού ἔλα-
δες τὰς μυστικὰς αὐτὰς καὶ πανσέπτους «πλάκας» ὅχι ἀπὸ κάποιο
ὄρου (Σινᾶ) ἀλλὰ μᾶλλον κατ' εὐθεΐαν ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ἀπὸ τὸ
ἴδιο τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ καὶ Δεσπότου καὶ ἔτσι ἔδωκες εἰς ὅλους τὰς
σωστικὰς σου πανσόφους βίβλους, πού προξενοῦν σωτηρίαν, σὲ τι-
μῶμεν, Πάτερ, ὅσον μπορούμεν πιά πολὺ διὰ νὰ ἀνταποκριθῶμεν
εἰς αὐτὸ πού ἀξίζεις, ἀφοῦ ὡς μυσταγωγὸς ἐνθέων διδασμάτων
θέτεις ἐνώπιον ἐκείνων πού θέλουν κάτι νὰ μάθουν καὶ τὴν πρᾶ-
ξιν καὶ τὰ ἔαθη τῆς θεωρίας, πού θεδαίως δὲν εἶναι καθόλου κα-
τορθωτὰ διὰ τοὺς πολλούς, δηλαδὴ δι' ἐκείνους πού ἀποφεύγουν
νὰ ἀναζητήσουν τὴν θέαν τῶν ἀπὸ ἐγκαντριᾶν.

Σὺ λοιπὸν ἀφοῦ ἐπῆρες ἀπὸ τὸν Τρισήλιον Ἀνθρακα «φω-
τιὰ» εἰς τὴν ψυχὴν, τὸν νοῦν, τὸ λογικόν σου, καὶ ἔτσι ἐκαθάρθης
εἰς τὰ φρονήματα, ταυτοχρόνως φωτίζεις καὶ φλογίζεις μὲ τὰ λό-

για. Τοὺς μὲν ἀδίκους καὶ πονηροὺς τοὺς κυρπολεῖς καὶ τοὺς φλέ-
γεις, τοὺς δὲ καλοὺς τοὺς φωτίζεις καὶ τοὺς σώζεις ἔξ ὁλοκλήρου,
ὅν θεδαίως ζοῦν μὲ πρόθυμν ὑπακοήν εἰς τὰ συγγράμματά σου.
Αὐτῶν δὲ τὸ πλῆθος, τὸ κάλλος, τὸ ὕφος καὶ τὸ βάθος καὶ τὴν δύ-
ναμιν τῶν ἰσχυρῶν νοημάτων καὶ διδαγμάτων καὶ τῆς πολυποι-
κί-
λας διακρίσεις, (ποὺ κάνουν), ποῖος θὰ μπορέσῃ ποτὲ νὰ τὰ ἐξι-
χνιάσῃ;

Μήπως, ὅποιος ἔχει μυαλό, θὰ πρέπει νὰ ἀναγνωρίζῃ, ὅτι
αὐτὰ ἔχουν κάτι τὸ σεβάσιμον μόνον μὲ τὴν οἰγὴν μας, ἀφοῦ εἰς
ἐκτασιν καὶ δύναμιν ξεπερνᾷ τὰ συνήθη προτερήματα τῶν καλῶν
λόγων;

ΠΙΝΑΞ

Θεολογικὸς Πρῶτος· στρέφεται ἐναντίον ἐκείνων ποὺ θεωροῦν τὸν Πατέρα χρονικῶς πρῶτον.

Θεολογικὸς Δεύτερος· στρέφεται ἐναντίον ἐκείνων ποὺ προσπαθοῦν νὰ κάνουν θεολογίαν χωρὶς νὰ ἔχουν "Ἅγιον Πνεῦμα.

Θεολογικὸς Τρίτος· δηλαδὴ ἔτι, ἂν εἶναι κάτι ὁ Πατήρ, τὸ ἴδιον εἶναι καὶ ὁ Υἱός· καὶ ἂν κάτι εἶναι ὁ Υἱός, αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα· καὶ ὅτι ὅλα αὐτά, εἶναι ἓνα Πνεῦμα καὶ ἓξ· διότιμον, ὁμοούσιον καὶ διόθρονον.

Περίληψις τῶν κεφαλαίων τῆς δίδου «Ἠθικά».

Α'. Μία κάποια φυσιολογία περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου καὶ τῆς πλάσεως τοῦ Ἀδάμ καὶ ἄλλων θεμάτων πολὺ ἀναγκαίων.

Β'. Λόγος ἀπὸ μὲν τὴν ἀρχὴν τοῦ προτρεπτικὸς εἰς μετανοίαν, ἐν συνεχείᾳ δὲ εἰς τὸ ρητὸν «ὅς προέγνω, τούτους καὶ προώρισε» καὶ τὰ ἑξῆς.

Γ'. Λόγος εἰς τὸ ρητὸν τοῦ ἀποστόλου, ποὺ λέγει: «Καὶ εἶδον τὸν τοιοῦτον εἰς τρίτον οὐρανὸν ἄρπαγέντα καὶ ἀκούσαντα ἄρρητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἔξον ἀνθρώπῳ ἀκοῦσαι».

Δ'. Περὶ τῆς ἀπαθείας καὶ τῶν χαρισμάτων καὶ δωρεῶν ποὺ ἀποκτᾷ κανεὶς ὅταν προσευχῇ εἰς αὐτήν· καὶ ποῖα εἶναι ἡ τελείωσις τῆς πνευματικῆς κατὰ Χριστὸν ἡλικίας.

Ε'. Ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἐνφ' αἰσθητὰ δὲν καταλαβαίνουν καθόλου τὴν παρουσίαν του, χωρὶς νὰ ἔχουν συνκρίσθῃν νομίζον, ὅτι ἔχουν λάβει τὸ Πνεῦμα τὸ "Ἅγιον, καὶ περὶ ἐκείνων ποὺ λέγουν ὅτι κατὰ τὴν παρούσαν ζωὴν ὁ ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ καθόλου νὰ ἰδῇ τὴν δόξαν του. Καὶ κατάδειξις αὐτοῦ μὲ σχετικὰς μαρτυρίας, καὶ ἐν συνεχείᾳ περὶ τινων προβλημάτων ποὺ προκαλεῖ ἡ διαπραγματεύσις τοῦ θέματος τούτου.

ΣΤ'. Περὶ ἀπαθείας καὶ ἐναρέτου ζωῆς· καὶ πῶς πρέπει νὰ κόπητῃ κανεὶς τὸ θέλημά του καὶ νὰ ἀνεβαίνει εἰς τὸ ὕψος τῆς τελειότητος. Καὶ περὶ τῆς συναφείας τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν ψυχὴν, καὶ τῆς ψυχῆς μὲ τὸ σῶμα, ὡς καὶ περὶ τῆς παραδόξου ἐνώσεως τῶν τριῶν αὐτῶν μεταξύ των. Καὶ ἀκόμη, περὶ τῆς πνευματικῆς ἰατρείας καὶ περὶ τοῦ πῶς πρέπει νὰ θεραπεύῃ τις ἐκείνους ποὺ ἀσθενοῦν ψυχικά.

Ζ'. Περὶ τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ· ποῖοι εἶναι καὶ ἀπὸ ποῦ; Καὶ ποῖος εἶναι ὁ μετανοῶν· καὶ ποῖα εἶναι ἡ ἐργασία του. Καὶ

ποιος είναι εκείνος που ακολουθεί την ασκητικήν ζωὴν καὶ ποία ἡ ἐργασία του. Καὶ ποιος εἶναι ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ καὶ ποῖον τὸ ἔργον του. Καὶ ὅτι, ἂν δὲν ἀποκτήσωμεν τὰς ἀρετὰς μόνη τῆς ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ πάθη δὲν θὰ μᾶς ὠφελήσῃ τίποτε.

Η'. Περὶ ἀγάπης πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πίστεως· καὶ πῶς κάποιος ἀρχίζει νὰ κυοφορῇ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ· καὶ περὶ τῆς ἐλπίσεως καὶ θεωρίας τοῦ φωτός· καὶ περὶ τῆς μυστικῆς ὁμιλίας τοῦ Πνεύματος.

Θ'. Περὶ τῆς ἀληθινῆς γνώσεως· καὶ ὅτι ἡ γνώσις τοῦ Θεοῦ δὲν προσγίνεται εἰς τὸν ἀγωνιστὴν σὰν ἀποτέλεσμα τῶν μαθημάτων, ἀλλὰ τῆς καθαρότητος καὶ τῆς ἀνωθεν χάριτος.

Ι'. Περὶ τῆς φοβερᾶς ἡμέρας Κυρίου· καὶ περὶ τῆς μελλούσης κρίσεως, ὅτι δηλαδὴ αὐτὴ πραγματοποιεῖται δι' ἡμᾶς ἀπὸ ἐδῶ καὶ πρὸ τοῦ θανάτου μας, ἂν καθαυρίμεθα διὰ τῶν θαυμάτων.

ΙΑ'. Περὶ τῆς ζωοποιοῦ νεκρώσεως τοῦ Ἰησοῦ καὶ Θεοῦ, ἡ ὁποία εἰς τοὺς τελείους συντελεῖται πάντοτε κατὰ ἓνα τρόπον αἰσθητόν.

ΙΒ'. Εἰς τὸ ρητὸν τοῦ ἀποστόλου: «Ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρὸν ὅτι αἱ ἡμέραι πανηραὶ εἰσι» καὶ πῶς κανεὶς ἐξαγοράζει τὸν καιρὸν παρουσίας ζωῆς κατὰ τρόπον φρόνιμον.

ΙΓ'. Εἰς τὸ ρητὸν τοῦ ἀποστόλου, ποὺ λέγει: «Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς χοϊκός, ὁ δεῦτερος ἄνθρωπος, ὁ Κύριος, ἐξ οὐρανοῦ» καὶ πῶς ἀποθέτομεν τὸν χοϊκὸν ἄνθρωπον καὶ ἐνδυόμεθα τὸν Χριστόν, συγγενεῖς αὐτοῦ καὶ ἀδελφοὶ χρηματίζαντες.

ΙΔ'. Περὶ ἑορτῶν· καὶ πῶς πρέπει νὰ ἐορτάζῃ τις· καὶ ποίων εἶναι σύμβολα ἐκεῖνα ποὺ γίνονται κατὰ τὰς ἑορτάς· καὶ ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἐναδρύνονται δι' αὐτάς.

ΙΕ'. Περὶ τῆς ἡσυχίας· καὶ ποίαν τακτικὴν ὀφείλει νὰ ἀκολουθῇ ὁποιος προσκαρτερεῖ εἰς αὐτήν μὲ ἀνδρείαν.

ΒΙΒΛΟΣ ΤΩΝ ΘΕΟΛΟΓΙΚΩΝ

ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

Ἐναντίον ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ὑποστηρίζουν ὅτι ὁ Πατήρ προηγείται χρονικῶς (τῶν ἄλλων προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος).

Τὸ νὰ ὁμιλῇ ἢ νὰ ἐκφέρῃ γνώμην κανεὶς περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ νὰ προσπαθῇ νὰ ἐρευνήσῃ ὅσα ἀναφέρονται εἰς αὐτόν καὶ τὸ νὰ θέλῃ νὰ διατυπώσῃ μὲ λόγους ὅσα δὲν λέγονται καὶ τὸ νὰ παρουσιάσῃ εἰς ὅλους ὡς κατανοητὰ τὰ ἀκατανόητα, αὐτὸ ἀποτελεῖ δείγμα ψυχῆς γεμάτης θρσύτητα καὶ ἀλαζονείαν. Καὶ παθαίνουν αὐτὸ ὅχι μόνον ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι τολμοῦν νὰ εἰπουν κάτι περὶ τοῦ Θεοῦ μὲ τὰς ἰδικὰς τῶν δυνάμεις, ἀλλὰ καὶ ὅσοι μαθαίνουν ἀπ' ἔξω καὶ ἀσχολοῦνται διεξοδικῶς μὲ ὅσα ἐλέχθησαν παλαιότερον ἀπὸ τοὺς θαυμασίους θεολόγους πρὸς ἀντίκρουσιν τῶν αἰρετικῶν καὶ παρεδόθησαν γραπτῶς, καὶ κάμνουν τοῦτο ὅχι διὰ νὰ ἀποκομίσουν ἀπὸ αὐτὰ κάποιαν πνευματικὴν ὠφέλειαν, ἀλλὰ διὰ νὰ προκαλοῦν τὸν θαυμασμόν ἐκείνων 10 πού τοὺς ἀκούουν εἰς τὰ συμπόσια καὶ τὰς συγκεντρώσεις καὶ διὰ νὰ ἀποκαλοῦνται θεολόγοι· αὐτὸ εἶναι πού ἰδιαιτέρως μοῦ προκαλεῖ λύπην καὶ μὲ κάμνει νὰ ἀνησυχῶ, ἐπειδὴ σκέπτομαι πόσον φοβερὸν εἶναι αὐτὸ πού κάμνουν καὶ ποία τιμωρία ἀναμένει αὐτοὺς τοὺς θρασεῖς. Πόσον δὲ φοβερά εἶναι αὐτά; πού ἰσχυρίζονται ὅσοι τολμοῦν νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὸν Τριαδικὸν Θεόν! Ὁ Πατήρ, λέγουν, μόνον κατὰ τοῦτο εἶναι μεγαλύτερος τοῦ Υἱοῦ¹, κατὰ τὸ ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ αἴτιος² τῆς ὑπάρξεως τοῦ Υἱοῦ. Καὶ διατυπῶνται ἀμέσως ἡ ἀντίρρησις: Πῶς λέγεις τὸν Πατέρα μεγαλύτερον τοῦ Υἱοῦ; Ἐπειδὴ ἀκριβῶς, λέγει, ὁ Πα-

1. Ἰωάν. 15' 28.

2. "Ὅχι θεδαίως ὑπὸ τὴν ἐννοιαν τοῦ δημιουργοῦ. Αἴτιος, ἐπειδὴ ὁ Πατήρ εἶναι ὁ κορμὸς τῆς τρισυποστάτου θεότητος. Διότι κατὰ τὴν Ὁρθόδοξον πίστιν δὲν ἔχομεν τριαρχίαν εἰς τὴν θεότητα, ἀλλὰ μοναρχίαν. Οἱ Αὐτικοὶ δεχόνται δυαρχίαν καὶ ἐντοῦθεν τὸ FILIOQUE.

τῆρ εἶναι μεγαλύτερος τοῦ Υἱοῦ — λέγω δὲ μεγαλύτερος ἀντὶ νὰ εἶπω πρῶτος· διότι ὁ Υἱὸς προῆλθεν ἀπὸ τὸν Πατέρα. Αὐτὰ λέγουν αὐτοὶ μὲ τὴν νέαν πλανεμένην διδασκαλίαν καὶ τὴν ἀνόητον θεολογίαν των, ἐπειδὴ δὲν γνωρίζουν διὰ ποῖον λόγον αὐτὰ ἐλέγχθησαν ἀπὸ τοὺς πνευματοκινήτους θεολόγους πρὸς ἀντίκρουσιν τῶν αἰρετικῶν. Ἐπειδὴ δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ κατανοήσουν τὴν δύναμιν καὶ τὴν πραγματικὴν σημασίαν δισσῶν ἔχουν γραφῇ, διατυπώνουν ἀνοησίας καὶ συγχρόνως προσπαθοῦν νὰ πείσουν τοὺς ἄλλους, ὅτι αὐτὰ πού λέγουν εἶναι σίγουρα καὶ ἀληθινὰ καὶ πράγματι ἔτσι συμβαίνουν. Πρὸς αὐτοὺς δικαίως θὰ ὁμιλήσω ἐν συνεχείᾳ, ὅχι ἀντλώντας ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου, ἀλλὰ φωτιζόμενος ἀπὸ ἐκεῖνον πού διδάσκει εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν γνῶσιν³ καὶ πειθαρχώντας εἰς τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα πού προστάζει ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.

Ἐάν, ὦ ἀνόητοι, ἡ Παναγία Τριάς ἦτο, εἶναι καὶ θὰ εἶναι αἰωνίως ἀδιαίρετος, ἡ ὁποία ἐδημιούργησεν ἐκ τοῦ μηδενὸς⁴ ὁλόκληρον τὸ σύμπαν, ποῖος εἶναι ἐκεῖνος πού ἐδίδασκε, ποῖος εἶναι ἐκεῖνος πού κατῴρθωσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰ ἄδυτά της καὶ νὰ κατανοήσῃ ὅτι ὑπάρχουν εἰς Αὐτὴν μέτρα καὶ διαβαθμίσεις, πρῶτον καὶ δεύτερον, μεγαλύτερον καὶ μικρότερον; Ποῖος ἐδίδασκεν αὐτὰ μὲ σαφήνειαν διὰ τὰ ἀόρατα καὶ ἄγνωστα καὶ ἐντελῶς ἀφανέρωτα καὶ ἀκατανόητα; Διότι ἐκεῖνα πού προαιωνίως ἦσαν ἡνωμένα κατὰ τρόπον ἀούγχυτον καὶ ἀδιαίρετον καὶ πού αἰωνίως θὰ παραμένουν καθ' ὅμοιον τρόπον ἡνωμένα, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι μετὰξὺ τῶν πρῶτα. Ἐάν ὁμως σὺ θέλῃς νὰ λέγῃς ὅτι ὁ Πατὴρ εἶναι πρῶτος ἀπὸ τὸν Υἱόν, ἐπειδὴ ὁ Υἱὸς

3. Πρβλ. ψαλμ. 48' 10.

4. Ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ ἐπιστήμη αἰῶνες καὶ αἰῶνες ἀγωνίζονται νὰ ἀνεύρουν τὴν γενεοποιοντὸν αἰτίαν τοῦ κόσμου. Ἐρευνοῦν τὸν μικρὸν κόσμον καὶ τὸν μακρόκοσμον. Ἀναζητοῦν μὲ ἀγωνίαν τὸν μίτον τοῦ αἰνίγματος. Καὶ πρὶν προλάβουν νὰ ἀναφανήσουν τὸ «εὐρηκα, εὐρηκα» ἐναυθιθίζονται εἰς τὴν ἀπόγνωσιν, διότι ἀμέσως ἀντιλαμβάνονται ὅτι οὐδὲν εὑρον. Καὶ πόσαι ὑποθέσεις καὶ θεωρίαι δὲν διευτυπώθησαν μέχρι τῆς ἡρας αὐτῆς! Καὶ ἀπὸ τὴν Σελήνην ὁμως καὶ ἀπὸ τὸν Ἀρὴν ἀπογοητευτικὰ τὰ μηνύματα! Πολύ φοβοῦμαι ὅτι θὰ «παρέλθῃ» ὁ κόσμος χωρὶς νὰ μάθουν οἱ ἐρευνηταὶ μας τὴν προέλευσίν του!... Ἐπειδὴ θεβαίως δὲν τὸ θέλουν.

40

ἐγεννήθη ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ συνεπῶς ὡς πρὸς αὐτὸ εἶναι μεγαλύτερος ὁ Πατήρ, σοῦ λέγω καὶ ἐγὼ ὅτι πρῶτος ἀπὸ τὸν Πατέρα εἶναι ὁ Υἱός· διότι ἐάν δὲν ἐγεννᾶτο ὁ Υἱός, δὲν θά ἦτο δυνατόν νά ὀνομασθῇ πατήρ ὁ Πατήρ. Ἐάν δὲ ἐπιμένῃς νά θάξῃς ὅπωςδῆποτε πρὶν ἀπὸ τὸν Υἱὸν τὸν Πατέρα καὶ ὀνομάζεις αὐτὸν πρῶτον ὡς αἷτιον τῆς γεννήσεως τοῦ Υἱοῦ, ἀρνούμαι νά δεχθῶ ὅτι ὁ Πατήρ εἶναι αἷτιος τῆς υπάρξεως τοῦ Υἱοῦ. Διότι φαίνεται νά νομίζῃς ὅτι ὁ Υἱός δὲν ὑπῆρχε προτοῦ γεννηθῇ καὶ ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη εἴτε τὸ ἤθελεν ὁ ἴδιος, εἴτε ὄχι, εἴτε τὸ ἤθελεν ὁ Πατήρ εἴτε δὲν τὸ ἤθελε⁶, καὶ ὁ ὁποῖος ἐγνώρισεν ἢ δὲν ἐγνώρισεν τὸ γεγονός καὶ τὸν τρόπον τῆς γεννήσεως του.

5. Τὸ θεολογικὸν πρόβλημα ποῦ ἐξετάζει ἐδῶ ὁ ἱερός πατήρ, καθὼς ἀντιλαμβάνεται ὁ εὐσεβὴς ἀναγνώστης, γεννᾶται ἀπὸ τὸ γνωστὸν χωρίον τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου: «Ὅτι ὁ πατήρ μου μείζων μου ἐστίν». Εἶναι πράγματι ἓνα δύσκολον χωρίον, ποῦ ἀπηχολήσεν ἰδιαίτερος τοὺς Ἁγίους Πατέρας. Θεωρῶ χρήσιμον νά παραθέσω μερικὰς ἀπὸ τὰς πολλὰς ἐρμηνείας ποῦ ἐδόθησαν διὰ νά ἔχη ὁ ἀναγνώστης μιαν εὐρύτεραν θεώρησιν τοῦ ζητήματος, πέραν τῶν ὧσαν ἐκθέτει ἐν συνεχείᾳ ὁ Ἅγιος Συμεών:

α) Κυρίλλου τοῦ Ἀλεξανδρείας: «Μείζων ὁ Πατήρ ὡς ἐτι δούλου καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ὄντος τοῦ Υἱοῦ. ἐπεὶ καὶ Θεὸν ἑαυτοῦ φησιν αὐτὸν (τὸν Πατέρα), καὶ τοῦτο τῷ ἀνθρωπίνῳ προσάνεμων στήματι. Εἰ γὰρ πιστεύομεν ὅτι κεκένωκέν τε καὶ τεταπεινώκεν ἑαυτόν, πῶς οὐχ ἄρα σὶν ἔσται καταφανές, ὅτι καταδέθηκεν ἐξ ὑπεροχῆς τινος εἰς ἐλάττωσιν, μᾶλλον δὲ ἐξ ἰσότητος πρὸς τὸν Πατέρα πρὸς τὸ μὴ οὕτως ἔχον; Οὐδὲν δὲ τούτων ὑπομεμένηκεν (= ὑπέστη) ὁ Πατήρ· μεμένηκε δὲ καὶ ἔστιν ἐν οἷς ἦν ἐξ ἀρχῆς. Μείζων ἄρα τοῦ τὴν ἐλάττωσιν οἰκονομικῶς ἐλομένου».

β) Ἱεροῦ Αὐγουστίνου: «Ἐφ' ὅσον ὁ Υἱὸς ἦτο ἐν δούλῳ μορφῇ ἢ το μικρότερος ὄχι μόνον τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐπιπλέον μικρότερος καὶ ἑαυτοῦ, διότι καὶ Αὐτὸς ὁ ἴδιος ὡς Θεὸς εἶναι μείζων ἑαυτοῦ».

γ) Ἱεροῦ Χρυσοστόμου: «Εἰ δὲ λέγοι τις μείζονα εἶναι τὸν Πατέρα, καθ' ὃ αἴτιος τοῦ Υἱοῦ, οὐδὲ τοῦτο ἀντεροῦμεν. Ἀλλ' οὐ μὴν τοῦτο ἐτέρας εἶναι τὸν Υἱὸν οὐσίας ποιεῖ».

δ) Βασιλείου τοῦ Μεγάλου: «Ὁ Πατήρ μείζων μου ἐστίν, καθὼς Πατήρ δηλονότι... Ὅλας δὲ οὐσίας οὐσίας μείζων καὶ ἐλάττων οὐ λέγεται». «Ἐγὼ δὲ καὶ ἐκ ταύτης τῆς φωνῆς τὸ ὁμοούσιον εἶναι τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ δηλοῦσθαι πεπιστευκα. Τὰς γὰρ συγκρίσεις οἶδα ἐπὶ τῶν τῆς αὐτῆς φύσεως γινομένων».

6. Ὁ συλλογισμὸς βασιζέται εἰς τὸν νόμον τοῦ αἰτίου καὶ αἰτιατοῦ. Δὲν ὑπάρχει συνεπῶς τοιαύτη σχέση μεταξὺ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ.

Προσέχεις εἰς πόσους ἀπαραδέκτους συλλογισμούς, διὰ νὰ μὴ εἶπω θλασφημίας, ὁδηγούμεθα ἀπὸ τέτοιου εἵδους συζητήσεως. Συνεπῶς, ἡ ἀπόφευγε νὰ λέγῃς, ὅτι ὁ Πατὴρ προηγείται (χρονικῶς) τοῦ Υἱοῦ, ὁπότε θὰ δεχθῶ νὰ ὀνομάζῃς τὸν Πατέρα αἴτιον τοῦ Υἱοῦ· ἢ, ἂν ἐπιμένῃς νὰ χρησιμοποιοῖς αὐτὴν τὴν ἔκφρασιν, λαμβάνοντας πρόνοιαν διὰ τὸ ἐνδεχόμενον νὰ ὁδηγηθῇ κανεὶς εἰς ἐσφαλμένα συμπεράσματα', ὑπ' αὐτάς τὰς προϋποθέσεις ὑπαναχωρῶ καὶ δὲν χρησιμοποιοῦ οὔτε τὴν δευτέραν ἔκφρασιν (ὅτι δηλαδὴ ὁ Πατὴρ εἶναι αἴτιος τοῦ Υἱοῦ). Διότι, καθὼς ἔχομεν εἶπει, ἐκεῖνα ποὺ ἀνέκαθεν ἦσαν ἀρρήκτως ἠνωμένα καὶ θὰ εἶναι αἰωνίως τοιουτοτρόπως, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι τὸ ἓνα αἴτιον τοῦ ἄλλου. Νὰ μὴ σοῦ περάσῃ, λοιπόν, ποτὲ ἀπὸ τὸν νοῦν, ὅτι ὁ Πατὴρ ὑπῆρξε πρὶν ἀπὸ τὸν Υἱὸν καὶ οὔτε νὰ ὀνομάσῃς αὐτὸν πρῶτον οὔτε μεγαλύτερον τοῦ Υἱοῦ. Διότι ἐκεῖνο ποὺ προϋπῆρξεν εἶναι φυσικὸν νὰ ὀνομασθῇ πρῶτον ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἐγεννήθη ἢ κατ' ἄλλον τρόπον προῆλθεν ἢ ἐδημιουργήθη ἀπὸ αὐτό, ἀλλ' ἐκεῖνος ποὺ δὲν προϋπῆρξεν, οὔτε ποτὲ ἔγινεν ἢ ἔγινε πρῶτος τοῦ Υἱοῦ ποὺ πάντοτε ὑπῆρχε μαζί του καὶ εἶναι μαζί του χωρὶς ἀρχήν, ἀλλ' εὐρίσκεται ὁλόκληρος μέσα εἰς ὁλόκληρον τὸν δικαιοῦμενον τῆς αὐτῆς τιμῆς Υἱόν, καθὼς καὶ ὁ Υἱὸς εὐρίσκεται εἰς ὁλόκληρον τὸν Πατέρα, ποὺ ἔχει τὴν αὐτὴν οὐσίαν, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ὀνομασθῇ πρῶτος τοῦ Υἱοῦ ποὺ ἦσαν μαζί παντοτινά: Ἐὰν δὲ ὀνομάζῃς τὸν Πατέρα αἴτιον τοῦ Υἱοῦ, θὰ σὲ μιμηθῶ καὶ ἐγώ, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅμως ὅτι εἰς αὐτὸ δὲν κρύπτεται οὔτε ἐπ' ἐλάχιστον ἡ ἀντίληψις ὅτι ὑπῆρξε κάποτε ὁ Θεὸς μόνος, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ὁ Υἱός, καὶ ὅτι τὸν ἐγέννησε θραδύτερον καὶ ἔγινε τοιουτοτρόπως αἴτιος τῆς ὑπάρξεώς του, πράγμα ποὺ σὲ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ σὲ ὁδηγεῖ ἔξω ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν ὡς ἀσεβῇ καὶ σὲ κατατάσσει εἰς ἐκείνους τοὺς ἀσεβεῖς ποὺ λέγουν, ὅτι ὁ Υἱὸς ἐκτίσθη ἀπὸ τὸν Πατέρα. Ἄλλ' αὐτὸ καὶ μόνον νὰ τὸ σκεφθῇ κανεὶς ἀποτελεῖ τὴν μεγαλυτέραν ἀσέβειαν καὶ ἀθεΐαν.

Διότι εἰς τὰ ἀνθρώπινα πράγματα λέγομεν ὅτι ὁ

- Πατήρ είναι αἷτιος τοῦ παιδιοῦ ποῦ γεννᾶται ἀπὸ αὐ-
 τὸν κατὰ σάρκα⁸. εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τῆς θείας
 καὶ ἀνυπάρκτου ὑπάρξεως καὶ τῆς χωρὶς γέννησιν γεν-
 νήσεως καὶ τῆς χωρὶς ὑπόστασιν ὑποστάσεως καὶ
 τῆς ἔξω ἀπὸ τὴν οὐσίαν οὐσίας, ἥ καὶ δὲν γνωρί-
 ζω τί ἄλλο μπορῶ νὰ εἶπω⁹, ἐκεῖνος ποῦ θὰ ὀνο-
 μάσῃ κάποιον πρῶτον εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ὀνομά-
 σῃ κάποιον ἄλλον δεύτερον καὶ τρίτον, πρᾶγμα τὸ ὁ-
 ποῖον ὅμως εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Παναγίας Τριάδος
 εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατον νὰ λεχθῇ. Διότι τὸ νὰ μετρά-
 70 κανεῖς τὰ ἀμέτρητα καὶ νὰ ὀμιλῇ δι' ὅσα δὲν λέγονται
 καὶ νὰ φωνάζῃ ὅσα δὲν ἐκφράζονται εἶναι ὑπερβολικά
 ἐπικίνδυνον. Λοιπὸν καὶ διὰ τὴν ἀνέκφραστον καὶ θεί-
 αν γέννησιν τοῦ Θεοῦ Λόγου λέγομεν μὲν ὅτι ὁ Πατήρ
 εἶναι αἷτιος, ὅπως ὁ ἀνθρώπινος νοῦς εἶναι αἷτιος τοῦ
 προφορικοῦ λόγου καὶ ἡ πηγὴ τοῦ νεροῦ καὶ ἡ ρίζα
 τῶν κλάδων τῆς, ἀλλ' εἶναι ἀνεπίτρεπτον νὰ ὀνομάζω-
 μεν τὸν Πατέρα πρῶτον ἀπὸ τὸν φόβον μήπως πληθύ-
 νομεν τὸν ἀριθμὸν καὶ καταλήξομεν νὰ διαιρέσωμεν
 εἰς τρεῖς θεοὺς τὴν ἀδιαίρετον καὶ μίαν θεότητα. Δὲν
 ἐπιτρέπεται συνεπῶς ὁμιλοῦντες διὰ τὰ πρόσωπα τῆς
 ἀδιαιρέτου καὶ ἀσυγχύτου Τριάδος νὰ σκεπτόμεθα ἢ
 νὰ ὀνομάζωμεν πρῶτον, οὔτε δεύτερον, οὔτε τρίτον, οὔ-
 80 τε μεγαλύτερον, οὔτε μικρότερον· διότι εἶναι ἐντελῶς
 ἀνέκφραστα καὶ ἀνεῖπωτα καὶ ἀκατανόητα καὶ εἰς τὸν
 ἀνθρώπινον νοῦν ἀδύνατον νὰ τὰ ἀντιληφθῇ ὅσα ἀνα-
 φέρονται εἰς τὴν θείαν καὶ ἐπάνω ἀπὸ κάθε οὐσίαν φύ-
 σιν. Ἐὰν δὲ ἐπιθυμῇς καὶ κατ' ἄλλον τρόπον νὰ ἐλέγ-
 ξῃς τὸ λεγόμενον, ὥστε νὰ πεισθῇς, ὅτι ὁ Θεὸς ποῦ ἔ-
 φερε τὰ πάντα ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξίαν εἰς τὴν ὑπαρξιν εἶ-
 ναι ἀκατανόητος, καὶ ἂν ἀκόμη κατὰ τὴν ἐκφώνησιν
 τῶν ὀνομάτων τῶν Τριῶν Προσώπων θάλλῃς πρῶτον
 τὸ Ἅγιον Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς — ἐὰν θε-
 βαιῶς εἶναι δυνατόν καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ θεο-
 λογῇς — θὰ συναντήσῃς εἰς αὐτὸ τὴν τελείαν συνύπαρ-
 ξιν καὶ κοινὴν προέλευσιν ὅλων τῶν θείων ἰδιοτήτων τῶν

8. Βλ. Ἰάν. Δαμασκηνοῦ «Ἐκθεσις Ὁρθοδόξου Πίστεως»
 P.G. τόμ. 94, 820 B.

9. Τὸ ἐδάφιο αὐτὸ ἀποτελεῖ μοναδικὴν ἰσως περίπτωσιν συνδυα-
 σμοῦ τῆς καταφατικῆς καὶ ἀποφατικῆς θεολογίας.

Τριῶν Προσώπων ὡς ὁμοουσίῳ. Καὶ πρόσεχε νὰ ἀντιληφθῇς πόσον ἀκατανόητα εἶναι εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους τὰ μυστήρια τῆς θείας φύσεως. «Πνεῦμα ὁ Θεός»¹⁰, λέγει· καὶ ἄλλου: «Τὸ δὲ Πνεῦμα ὁ Κύριός ἐστιν»¹¹.
 90 Ἐάν, λοιπόν, ὁ Θεὸς εἶναι πνεῦμα¹² καὶ τὸ Πνεῦμα εἶναι ὁ Κύριος, τότε ποῦ βλέπεις ἐδῶ τὰς ιδιότητας τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ¹³, ὥστε νὰ μοῦ λέγῃς καὶ νὰ ἀπαριθμῇς εἰς τὴν θείαν καὶ ἀκατανόητον φύσιν πρῶτον καὶ μεγαλύτερον, ὥς σὺ νεοφώτιστε θεολόγε;

Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, ὁ πρῶτος καὶ αὐθεντικὸς θεολόγος, εἶπεν «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος»¹⁴ καὶ ὄχι ὁ Πατήρ. Σὺ ὅμως, ὡσάν νὰ ἔχῃς διδαχθῇ τελειότερον ἀπὸ τὸν Εὐαγγελιστὴν τὴν γνῶσιν τῶν θείων πραγμάτων ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν ποῦ εἶναι ἡ ἐνυπόστατος σοφία, διδάσκεις ἡμᾶς καὶ ὁλόκληρον τὸν κόσμον ὅτι πρῶτος εἶναι ὁ Πατήρ, διὰ νὰ καταλήξῃς ἐν συνεχείᾳ εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι δεύτερος εἶναι ὁ Υἱὸς καὶ τρίτον τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, κηρύσσοντας τοιοῦτοτρόπως εἰς ἡμᾶς ἕνα ἄλλο Εὐαγγέλιον¹⁵, ὡσάν νὰ εἶσαι ἕνας ἄλλος θεο-

10. Ἰωάν. δ' 24.

11. Β' Κορ. γ' 17.

12' Σχόλιον: «Πρόσεχε ὁ ἀναγινώσκων ἵνα, ὅταν εὕρῃς τὸν ἄγιον τοῦτον λέγοντα ὅτι ὁ Θεὸς πνεῦμά ἐστι καὶ βλαβῆς, ἀδιακρίτως τοῖς λεγομένοις προσσχών, ἢ τὸν Ἅγιον κατακρίνῃς, ὡς σύγχυσιν τῶν τριῶν ὑποστάσεων τῆς ὑπερουσίας θεότητος δογματίζοντα καὶ σοβελλίζοντα τῷ ἐνί. Ὅταν γὰρ λέγῃς ὅτι ὁ Χριστὸς πνεῦμα ἐστιν ἢ ὁ Πατήρ, οὐδὲν ἄλλο λέγει ὅτι ἀσώματος ἐστὶ πνεῦμα γὰρ ὁ Θεός, ἡγοῦν ἀσώματος.

13. Κατὰ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν μας αἱ ὑποστατικαὶ ιδιότητες τῶν Τριῶν Προσώπων εἶναι: Τοῦ Πατρὸς τὸ ἀγέννητον, τοῦ Υἱοῦ τὸ γεννητὸν καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τὸ ἐκπορευτὸν. Μὲ αὐτὰς καὶ μόνον διακρίνονται τὰ Τρία Πρόσωπα μετὰξὺ των. Ὅταν ἀμιλοῦμεν διὰ τὴν γέννησιν τοῦ Υἱοῦ ἐκ τοῦ Πατρὸς δὲν πρέπει νὰ πηγαίῃ ὁ νοῦς μας εἰς τὰ ἀνθρώπινα. Ἐκεῖνη ἡ γέννησις εἶναι δι' ἡμᾶς μυστήριον. Εἰς τὴν περίπτωσιν πάλιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δὲν πρέπει νὰ συγχέωμεν τὴν ἐκπόρευσιν μὲ τὴν ἐκπομπὴν (Ἰωάν. ιε' 26). Ἡ διαφορά εἶναι οὐσιώδης. Ἡ σύγχυσις τῶν δύο ὁρῶν ὁδηγεῖ εἰς τὸ FILIOQUE. Ἡ αἵρεσις βεβαίως τοῦ FILIOQUE ἔχει θαυτέρας ρίζας, διότι προϋποθέτει τὴν ἀντίληψιν τῆς δυσορχίας εἰς τὴν θεότητα, ἐνῶ ἡμεῖς δεχόμεθα τὴν μοναρχίαν.

14. Ἰωάν. α' 1.

15. Πρβλ. Γαλ. α' 8.

- 100 λόγος περισσότερο φωτισμένος και αγαπητότερος εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸν Ἰωάννην; Ποία θλασφημία, Θεέ μου! Εἰπέ μας ὅμως, ἐσύ ποὺ μᾶς διδάσκεις κατὰ τρόπον συγκεκαλυμμένον ὅτι ἔχομεν τρεῖς θεοὺς, διατί δὲν εἶπεν ὁ ἀδιαμφισβήτητος θεολόγος, ὁ περισσότερο ἡγαπημένος μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Πατήρ», ἀλλ' εἶπεν «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος»; Διὰ ποῖον λόγον πάλιν δὲν εἶπεν ὁ Υἱός, ἀλλ' ὁ Λόγος, παρὰ νὰ μᾶς διδάξη, ὅτι οὔτε ὁ Θεὸς Λόγος ἦτο γνωστός ὥς Υἱὸς προτοῦ κατέλθῃ εἰς τὴν γῆν καὶ φορέσῃ τὴν ἀνθρωπίνην σάρκα, οὔτε ὁ Θεὸς ὥς Πατήρ; Ὅχι φυσικὰ ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε πρὶν ἢ δημιουργήσασα τὰ πάντα, ἢ ἔχουσα τρία πρόσωπα¹⁶ θεότης, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀποκαλυφθῇ τὸ μυστήριον τῆς θείας οἰκονομίας. Διότι μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Θεοῦ Λόγου ἐγνωρίσθη εἰς ἡμᾶς ὡς Πατήρ ὁ Θεὸς - Πατήρ καὶ ὡς Υἱὸς Θεοῦ ὁ Θεὸς - Λόγος ποὺ ἐφόρεσε σάρκα χάριν ἡμῶν, ὅπως εἶπεν ὁ Πατήρ ἐξ οὐρανοῦ κατὰ τὴν μεταμόρφωσιν¹⁷ διότι λέγει: «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός» καὶ ἡ μαρτυρία τοῦ Υἱοῦ: «Πάτερ δίκαιε, καὶ ὁ κόσμος σέ οὐκ ἔγνω. Ἐγὼ δέ σε ἔγνω»¹⁸ καὶ πάλιν «Ἐγνώρισά σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις»¹⁹, καὶ πάλιν «Πάτερ, δόξασόν σου τὸν Υἱόν, ἵνα καὶ ὁ Υἱός σου δοξάσῃ σε»²⁰ καὶ «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἑσμέν»²¹. Ἐάν, λοιπόν, καὶ μετὰ τὴν σάρκωσιν τοῦ Θεοῦ - Λόγου ὁ Υἱὸς καὶ ὁ Πατήρ εἶναι ἓνα καὶ τὸ αὐτό, πολὺ περισσότερο συνέβαινε τοῦτο πρὶν ἀπὸ τὴν σάρκωσιν.
- 120 Καὶ ἔλα νὰ ἐξετάσωμεν μαζί μὲ σύνεσιν τὸ θαυτέρον νόημα αὐτῶν τῶν λόγων. Διότι λέγει: «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἑσμέν» καὶ ἔβαλε πρὶν ἀπὸ τὸν Πατέρα τὸν ἑαυτὸν του. Διατί τὸ ἔκαμε αὐτό; Διὰ νὰ μᾶς δείξῃ ὅτι εἰς ὅλα ἔχει ἴσον ἀξίωμα καὶ ἴσην δόξαν μὲ τὸν Πατέρα καὶ ἀκόμη ὅτι οὔτε ὁ Πατήρ εἶναι πρῶτος, ἔστω καὶ ἂν

16. Κατὰ τὴν Πλατωνικὴν φιλοσοφίαν αἱ ἐννοιαί τοῦ προσώπου καὶ τῆς ὑποστάσεως εἶναι ταυτάσημοι.

17. Ματθ. ιζ' 5.

18. Ἰωάν. ιζ' 25.

19. Ἰωάν. ιε' 15.

20. Ἰωάν. ιζ' 1.

21. Ἰωάν. ι' 30.

130 εἶναι αἷτιος τοῦ Υἱοῦ, οὔτε ὁ Υἱὸς εἶναι δεύτερος, ἔστω ἂν ἐγεννήθη ἐκ τοῦ Πατρὸς, οὔτε τὸ "Αγ. Πνεῦμα εἶναι τρίτον, ἔστω καὶ ἂν ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα²². Διότι ἐὰν ἦτο ἀνέκαθεν ἐν ἡ Τριάς καὶ αὐτὸ τὸ ἐν καλεῖται Τριάς ἐπειδὴ ἔχει τρία πρόσωπα, ἄρα αὐτὸ τὸ ἐν δὲν ἢμπορεῖ οὔτε νὰ εἶναι πρῶτον ἑαυτοῦ, οὔτε τῶν συναποτελούντων τὴν ὁμοούσιον καὶ ὁμότιμον Τριάδα προσώπων· διότι δὲν προϋπῆρξε τὸ ἐν πρόσωπον τοῦ ἄλλου, ὥστε αὐτὸ πού προϋπῆρξε νὰ ὀνομασθῇ πρῶτον ἐκείνου πού προῆλθεν ἀπ' αὐτό. Διότι εἶναι μία θεότης ἡ μία Τριάς, πού καλεῖται ἔτσι, καθὼς ἔχει λεχθῇ, ἕνεκα τῶν προσώπων καὶ τῶν ὑποστάσεων· καὶ ἐπειδὴ χωρίζεται μὲν εἰς τρία πρόσωπα κατὰ τρόπον πού νὰ μὴ διασπᾶται ἡ ἀπόλυτος ἐνότης, εἶναι δὲ ἀπολύτως ἡνωμένη, ἀλλὰ χωρὶς νὰ ἐμφανίζονται καὶ μεταβάλλονται εἰς ἐν τὰ τρία πρόσωπα, ὁ Θεὸς καλεῖται μία Τριάς· ἀπὸ τὰ τρία ὁμῶς πρόσωπα κανένα κατ' οὐδέναν τρόπον προϋπῆρξε, οὔτε ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ, οὔτε ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς, οὔτε ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὥστε ἓνα ἀπὸ αὐτὰ νὰ δύναται νὰ ὀνομασθῇ πρῶτον τοῦ ἄλλου· διότι ἀπέκτησαν ὅλα ταυτοχρόνως τὴν χωρὶς ἀρχὴν καὶ πάντοτε ὑπάρχουσαν ὑπαρξίν των.

140 ΣΥΝΕΠῶΣ ἡ Τριάς εἶναι ἓνας Θεός, πού δὲν μπορεῖ νὰ περιγραφῇ μὲ λόγους, πού δὲν ἔχει ἀρχήν, πού δὲν ἐγεννέται ἀπὸ κανένα, πού δὲν μπορεῖ νὰ τὴν καταλάβωμεν, πού δὲν διαιρεῖται, πού δὲν εἶναι δυνατόν ἡμεῖς οὔτε νὰ τὴν κατανοήσωμεν οὔτε νὰ τὴν περιγράψωμεν. Ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχεν ὁ κίνδυνος ἡ μακροχρόνιος σιωπὴ μας περὶ τοῦ Θεοῦ νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς πνευματικὴν ἀσθενεῖαν καὶ τελείαν λησμοσύνην τοῦ Θεοῦ μὲ ἀποτελέσμα μερικοὶ νὰ ζήσωμεν εἰς τὸν κόσμον ὥς ἄθεοι²³, ἐπετράπη εἰς ἡμᾶς — ὅσον εἶναι δυνατόν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν — νὰ ὁμιλοῦμεν διὰ τὰ θεῖα καὶ ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὸν Θεόν, ὅπως ἐδιδάχθημεν ἀπὸ τοὺς θεῖους ἀποστόλους καὶ τοὺς θεοπνεύστους πατέρας μας, ὥστε ἐχόντες διαρκῶς εἰς τὴν ἐνθύμησίν μας τὸν Θεόν, νὰ δοξάζωμεν τὴν ἀγαθότητά του καὶ τὴν φιλόανθρωπον οἰκο-

22. Βλ. Ἰωάν. 16' 26.

23. Πρὸς Εφ. 6' 2.

150 νομίαν του δι' ὅσα ἔκαμε χάριν ἡμῶν. Ἡμεῖς ὁμῶς, πού εἴμεθα χῶμα καὶ στάχτη²⁴, ὥσάν νά ἔχωμεν παραθλέψει ποῖαι εἶναι αἱ πραγματικά μας δυνατότητες, καὶ προχωροῦντες πέρα ἀπὸ τὰ ὅρια τῶν ἱκανοτήτων μας, δὲν καταλαμβάνομεθα ἀπὸ φόβον νά ἐρευνοῦμεν καὶ νά ἀσχολοῦμεθα ὑπερβολικῶς καὶ νά προσπαθοῦμε νά κατανοήσωμεν καὶ νά ἀνακαλύψωμεν ποῖον εἶναι τὸ πραγματικὸν νόημα, ἐκείνων τὰ ὁποῖα δὲν μποροῦν νά κατανοήσουν καὶ νά ἐκφράσουν οἱ ἄγγελοι καὶ ὅλαι αἱ οὐράνιαι δυνάμεις, ἀλλ' ὥς ἄπιστοι καὶ ἐντελῶς ξένοι πρὸς τὰ μυστήρια τοῦ Χριστοῦ, τοιουτοτρόπως καὶ σκεπτόμεθα καὶ φλυαροῦμεν περὶ τοῦ Θεοῦ μὲ ἀδιάντροπον ψυχὴν.

160 Πές μου λοιπόν, ὦ ἀνδότη, σὺ πού μὲ τόσῃν εὐκολίαν ἐπιδίδεσαι εἰς τὴν ἐρευναν τῆς θείας φύσεως, πιστεύεις ὅτι ὑπάρχει Θεὸς τρισυπόστατος, ἀναρχος, ἀδημιούργητος, ἀκατανόητος, ἀνεξερεύνητος, ἀόρατος, πού δὲν δύναται οὔτε μὲ τὸν νοῦν νά κατανοηθῇ, οὔτε μὲ τὸν λόγον νά περιγραφῇ, καὶ ὅτι ὑπῆρχε πάντοτε ὁ ἱ-
 170 διος, χωρὶς ποτὲ νά πάρῃ ἀρχὴν ἡμερῶν²⁵, οὔτε χρόνων ἢ αἰώνων, ἀλλ' ὑπῆρχε πάντοτε; Ναί, ἀποκρίνεται. Ἀφοῦ, λοιπόν, πιστεύεις αὐτό, ὅτι δηλ. ὑπῆρχε, καὶ θεθαίως ὑπῆρχε, μόνος Θεὸς ἡ ἀγ. Τριάς, ἡ ὁποία ὅταν ἠθέλησεν, ἐδημιούργησεν ἀπὸ τὸ μηδὲν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ ὅλα ὅσα ὑπάρχουν εἰς αὐτὰ καθὼς καὶ ὅ-
 170 λας τὰς οὐρανίους πνευματικὰς δυνάμεις, καὶ ἔπειτα τελευταῖον ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπον, καὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε ἀπὸ ὅσα εὐρίσκονται εἰς τὸν οὐρανὸν ἢ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ἢ εἰς τὰ θάθη τῆς γῆς, τὸ ὁποῖον νά μὴ προῆλθε καὶ νά ἔξη γίνεαι ἀπὸ τὸ μηδέν, καὶ ὅτι ὁ μόνος πού εἶναι ἀδημιούργητος καὶ ἀναρχος καὶ πάντοτε ὑπάρχων καὶ πρὶν ἀπ' ὅλα ὑπάρχων εἶναι ὁ δημιουργὸς καὶ κτίστης αὐτῶν Θεός, τότε
 170 διατί καὶ σὺ δὲν προσκυνεῖς μὲ σιωπὴν καὶ μὲ φόβον τὸν δημιουργόν, καθὼς πράττουν ὅλαι αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ἐνῶ παραλείπεις νά ἐξετάξης τὸν ἑαυτὸν σου, προσπαθεῖς μὲ θρασύτητα καὶ αὐθάδη ψυχὴν νά ἐρευνήσης τὴν ἀκατανόητον φύσιν τοῦ Θεοῦ; Καὶ

24. Γεν. ιη' 27.

25. Πρὸβλ. Ἑβρ. ζ' 3.

δὲν φοβᾶσαι μὴ τυχὸν καὶ πέση ἀπὸ τὸν οὐρανὸν κε-
 ραυνὸς καὶ σὲ μεταβάλλει εἰς ἀπόκαυμα φωτιάς; Διό-
 τι ἔάν εἶναι ἀδημιούργητος καὶ ἀναρχος, καὶ ὑπῆρχε
 πάντοτε καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλα ἢ τρισυπόστατος μονάς ὁ
 Θεός, ὅλα δέ, καὶ τὰ ὁρατά, καὶ τὰ ἀόρατα, καὶ ὅσα
 ἔχουν ὕλικὸν σῶμα καὶ ὅσα δὲν ἔχουν τοιοῦτον, καὶ ὅ-
 σα εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ γνωρίζωμεν καὶ ὅσα ἀγνοοῦμεν,
 180 ἔάν λέγω ὅλα αὐτὰ ἐγίναν ἀπὸ τὴν μίαν θεότητα τῆς
 ὁμοουσίου καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος, πές, πῶς εἶναι ду-
 νατὸν νὰ γνωρίσουν τὰ δημιουργήματα τὸν δημιουρ-
 γὸν καὶ ὅσα κάποτε ἐγίναν ἐκείνον ποῦ πάντοτε ὑπῆρ-
 χε, τὰ κατεσκευασμένα τὸν ἀκατασκεύαστον, καὶ τὸν
 ἀναρχὸν ἐκεῖνα ποῦ ἀργότερα ἐπῆραν ἀπὸ ἐκεῖνον τὴν
 ὑπαρξίν καὶ νὰ μάθουν τελείως ποῖος ἀκριβῶς εἶναι
 καὶ πόσον μέγας εἶναι καὶ κατὰ ποῖον ἀνερμήνευ-
 τὸν τρόπον ἐγεννήθη; Εἶναι τελείως ἀδύνατον, ἐκτὸς
 θεθείως ἀπὸ ὅσον ὁ ἴδιος ὁ δημιουργὸς εἰς καθένα ἀπὸ
 τὰ δημιουργήματά του, ὅπως δηλαδὴ τοὺς χαρίζει τὴν
 πνοήν²⁶ καὶ τὴν ζωήν, τὴν ἀθάνατον ψυχὴν καὶ τὸν νοῦν
 καὶ τὴν λογικὴν, τοιοιτοτρόπως θὰ δώσῃ ἀπὸ φιλαν-
 θρωπίας καὶ τὴν ἱκανότητα νὰ γνωρίσῃ καθένας ὅσον
 εἶναι πρὸς τὸ συμφέρον του.

Πῶς δύνασαι νὰ εἴπῃς συνεπῶς ὅτι ὑπάρχει ἄλλος
 τρόπος νὰ γνωρίσῃ καλῶς τὸ δημιούργημα τοῦ Θεοῦ
 τὸν δημιουργὸν του; Εἶναι ἀκατόρθωτον νὰ γίνῃ τοῦ-
 το κατ' ἄλλον τρόπον καὶ ἐντελῶς ἀδύνατον εἰς ὅλους.
 190 Ἐπὶ πλέον πρέπει νὰ γνωρίζωμεν ὅτι ἡ δυνατότητα ποῦ
 ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς τοὺς πιστοὺς νὰ τὸν γνωρίσωμεν εἶναι
 ἀνάλογος μὲ τὸ μέγεθος τῆς πίστεώς μας, ὥστε ἡ γνῶ-
 σις νὰ ἐπιθεβαιώσῃ τὴν χωρὶς γνῶσιν πίστιν καὶ νὰ θε-
 βαιωθῇ μὲ τὴν γνῶσιν ἐκεῖνος ποῦ διὰ τοῦ λόγου κατη-
 χήθη καὶ ἐπίστευσεν ὅτι ὑπάρχει Θεός, εἰς τὸν ὁποῖον
 ἐπίστευσε μὲ τὴν διδασκαλίαν τοῦ θείου λόγου²⁷. Αὐτὴν,
 λοιπόν, τὴν πίστιν τὴν δέχονται οἱ πιστοὶ μὲ πολλῶν εἰ-
 δῶν καὶ κατὰ πολλοὺς τρόπους παρουσιαζομένων σημεί-
 ων, ὅπως διὰ δυσνοήτων φράσεων, μέσω καθρεπτῶν, διὰ

26. Πράξ. ιζ' 25.

27. Εἶναι ἄξια πολλῆς προσοχῆς ἡ γνώμη τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἁ-
 γκητοῦ διὰ τὴν σημασίαν τῆς γνώσεως εἰς τὰ θέματα τῆς πίστεως.
 Δὲν ἀρκεῖ νὰ ἔχωμεν πίστιν, ἀλλ' ἀπαιτεῖται πίστις μὲ ἐπίγνωσιν.

200

210

μυστηριωδῶν καὶ ἀνεκφράστων ἐνεργειῶν, δι' ἀπ' εὐ-
 θείας φανερώσεων τοῦ Θεοῦ, διὰ θείου φωτισμοῦ ποῦ
 δὲν γίνεται αἰσθητὸς εἰς τοὺς ἄλλους, διὰ τῆς παρατη-
 ρήσεως καὶ μελέτης τῶν αἰτίων τῆς δημιουργίας, καὶ
 πολλῶν ἄλλων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα (σημεῖα) αὐξάνει καθ' ἡ-
 μέραν ἡ πίστις αὐτῶν καὶ καταλήγει εἰς τὴν ἀγάπην
 τοῦ Θεοῦ. Καὶ δὲν ἀρκεῖται μόνον εἰς αὐτό· διότι ὁ Θεὸς
 τοὺς δίδει περαιτέρω τὴν ἐσωτερικὴν θεβαιότητα περὶ
 τῶν ἀποκαλυπτομένων διὰ τῆς ἀποστολῆς εἰς αὐτοὺς
 καὶ τῆς παρουσίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅπως εἰς τοὺς
 Ἀποστόλους· καὶ φωτίζονται πληρέστερον καὶ διδά-
 σκονται διὰ τοῦ θείου φωτός, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀπερί-
 γραπτος καὶ ἀνεκφραστος, ἄκτιστος, χωρὶς ἀρχὴν καὶ
 χωρὶς τέλος καὶ ἀκατανόητος. Διότι κάθε γνῶσις καὶ
 ἡ τελεία γνῶσις καὶ κάθε λόγος σοφίας ποῦ ἀναφέρεται
 εἰς τὰ πνευματικὰ θέματα, ἀκόμη δὲ καὶ ὁ τρόπος ἐπι-
 τελέσεως τῶν θαυμάτων καὶ τὸ χάρισμα τῆς προφητείας
 καὶ ἡ γνῶσις διαφόρων γλωσσῶν καὶ ἡ ἐρμηνεία τῶν
 γλωσσῶν²⁸, καὶ ἡ μέριμνα διὰ τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην καὶ
 ἡ διακουβέρνησις²⁹ πόλεων καὶ τοῦ πιστοῦ λαοῦ, καὶ ἡ
 πλήρης γνῶσις τῶν ἀγαθῶν ποῦ μᾶς ἀναμένουν μετὰ θά-
 νατον, καὶ ὁ τρόπος τῆς κληρονομίας τῆς βασιλείας τῶν
 οὐρανῶν, καὶ ἡ υἱοθέτησις μας ἀπὸ τὸν Θεόν³⁰ καὶ αὐ-
 τὸς ὁ τρόπος ποῦ δυνάμεθα νὰ περιβληθούμε τὸν Χρι-
 στὸν ὡς ἄλλο ἐνδυμα³¹ καὶ τὸ νὰ γνωρίζωμεν τὰ κρυ-
 πτόμενα εἰς τὸν Χριστὸν μυστήρια καὶ ἰδιαιτέρως ἡ
 γνῶσις τοῦ μυστηρίου τῶν ὅσων ἔκαμε διὰ τὴν σωτη-
 ρίαν μας³² καὶ γενικῶς ἡ γνῶσις ὅλων ὅσα οἱ μὲν ἄπι-
 στοὶ ἀγνοοῦν, ἐνῶ ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι ἡξιώθημεν νὰ εἴμε-
 θα πιστοί, δυνάμεθα καὶ νὰ γνωρίζωμεν καὶ νὰ σκεπτώ-
 μεθα καὶ νὰ λέγωμεν, ὅλα αὐτὰ διδάσκονται ὑπὸ μό-
 νου τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ἀπὸ αὐτά, λοιπόν, καὶ ἄλλα παρόμοια πληροφο-
 ρούμεθα καὶ πειθόμεθα, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Θεὸς ποῦ ἔ-

28. Α' Κορ. ιβ' 8—10.

29. Α' Κορ. ιβ' 28.

30. Βλ. Ἐφ. α' 5.

31. Βλ. Ρωμ. ιγ' 14. Γαλ. γ' 27.

32. Πρβλ. Ἐφ. γ' 9.

- δημιούργησε τὰ πάντα, ὁ ὁποῖος καὶ μᾶς ἔπλασε ἀφοῦ
 220 ἐπῆρε χῶμα ἀπὸ τὴν γῆν, ὁ ὁποῖος μᾶς ἐχάρισε καὶ
 νοῦν καὶ λογικὴν καὶ ψυχὴν πνευματικὴν καὶ ἀθάνα-
 τον, ὁ ὁποῖος μᾶς ἐδημιούργησε σύμφωνα μὲ τὴν ἰδι-
 κὴν του εἰκόνα καὶ μᾶς ἔδωσε τὴν ἱκανότητα νὰ τοῦ ὁ-
 μοιάσωμεν ἠθικῶς³³ καὶ ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ ἡμᾶς τὸ σκο-
 τάδι τῆς ἀγνοίας· καὶ ὅτι αὐτός εἶναι ποῦ μᾶς ἔκρινεν ἀ-
 ξίους νὰ μᾶς φανερώσῃ μὲ κάποιαν ἀσάφειαν θεβαίως
 καὶ ὡς εἰς σκιάν ὅσα εὐρίσκονται ἔξω καὶ ἐπάνω ἀπὸ τὴν
 φύσιν μας διὰ μέσου ὧσων μᾶς περιβάλλουν, ἀπ' τὰ ὁποῖα
 καὶ ἐμάθαμε, διὰ μέσου τῶν ὁποίων καὶ θλέπομεν, ἀπὸ
 τὰ ὁποῖα καὶ ὁδηγούμεθα εἰς τὴν πίστιν, ὅτι ὅπως ἀκρι-
 βῶς τὸν νοῦν μας καὶ τὴν ἀθάνατον ψυχὴν καὶ τὸν ἐνδό-
 μυχον λόγον τὰ ἐδημιούργησε ταυτοχρόνως μὲ τὴν κα-
 τασκευὴν τοῦ σώματός μας — διότι μὲ τὸ νὰ εἴπῃ ὅτι «ἐ-
 230 πλάσεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν λαθὼν ἀπὸ τῆς γῆς,
 καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνεῦμα ζωῆς καὶ
 ἐγένετο αὐτῷ εἰς ψυχὴν ζῶσαν»³⁴ φανερῶναι ὅτι ὑπῆρχε
 μαζί μὲ τὴν ψυχὴν ὁ νοῦς μας καὶ ὁ λόγος, χωρὶς νὰ
 προϋπάρξῃ ἐν ἀπὸ αὐτὰ οὔτε νὰ δημιουργηθῇ ἐνωρί-
 240 τερα ἀπὸ τὰ ἄλλα, ἀλλ' ὑπῆρχαν καὶ τὰ τρία μαζί ὡ-
 σάν ἓνα καὶ μᾶς ἐδόθησαν εἰς ἓν ζωηφόρον πνεῦμα —
 ὅπως λοιπὸν εἰς αὐτὰ δὲν προϋπῆρξεν ἓν, οὔτε τὸ ἓνα
 ἔγινε ἐνωρίτερον ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἀφοῦ καὶ τὰ τρία ἔχουν
 τὴν ἰδίαν οὐσίαν καὶ φύσιν, τοιοῦτοτρόπως οὔτε εἰς τὴν
 ἀγίαν καὶ ὁμοούσιον καὶ ὁμότιμον Τριάδα τὸ ἓνα πρό-
 σωπον προϋπῆρξε τοῦ ἑτέρου. Οὔτε, λοιπὸν, ὁ Θεός, ὁ
 δημιουργὸς τῆς εἰκόνος του (τοῦ ἀνθρώπου), ἀφοῦ εἶ-
 ναι τρισυπόστατος, εἶχε ποτὲ ἓνα πρόσωπον χωρὶς νὰ
 ὑπάρχουν τὰ ἄλλα, ἀλλὰ τὰ τρία ἦσαν μαζί ἓνα, ὁ Θε-
 240 ὤς, καὶ τὸ ἓνα ἐπίσης πάντοτε τρία.
- Δίδοντες λοιπὸν αὐτὴν τὴν ὁμολογίαν πιστεύομεν
 καὶ πληροφοροῦμεν κάθε ἓνα ἄλλον ποῦ δὲν τολμᾷ νὰ
 ἐρευνᾷ ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὸν Θεὸν καὶ νὰ ὁμιλῇ πε-
 ρὶ αὐτῶν, ὅτι ὑπάρχει Θεὸς ποῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία
 πρόσωπα, τὸν Πατέρα, τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦ-
 μα, ἡ ἀγία Τριάς δηλαδή, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχομεν θαπτι-

33. Πρβλ. Γεν. α' 26.

34. Γεν. β' 7.

σθῇ· περὶ αὐτοῦ ἔχομεν πληροφορηθῇ καὶ ἐπείσθημεν
 τόσον ἀπὸ τὰς ἐνεργείας καὶ τὰ χάρισματά τοῦ Ἁγίου
 Πνεύματος³⁵ πού μᾶς ἐδόθησαν, ὅσον καὶ ἀπὸ τὰς ἀ-
 ποφάνσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τὰ Εὐαγγέ-
 λια. Κατὰ ποῖον δὲ τρόπον ὑπάρχει ἡ πότε ἔλαθε ἀρ-
 χὴν ἢ ποῖα ἀκριβῶς εἶναι ἡ φύσις τῆς καὶ ποίας λογῆς
 εἶναι ἡ Τριάς, ἡ ὁποία ἐδημιούργησε τὰ πάντα, ἡμεῖς
 ὥς δημιουργήματά τῆς δὲν δυνάμεθα νὰ τὸ γνωρίζω-
 μεν. Ἐάν δὲ δὲν τὸ γνωρίζωμεν, ὅπως καὶ δὲν τὸ γνω-
 ρίζομεν, πόσοι κεραυνοὶ πρέπει νὰ πέσουν ἐπάνω μας,
 ἀφοῦ ἔχομε τὴν ἀναίδειαν νὰ ὁμιλοῦμε διὰ πράγματα
 250 πού δὲν γνωρίζομεν; Πράγματι πῶς δυνάμεθα ἡμεῖς
 οἱ ὁρατοὶ καὶ πλασμένοι, οἱ ὑποκείμενοι εἰς φθοράν, πού
 ἔχομεν ὕλικόν σῶμα, οἱ πνευματικῶς τυφλοὶ καὶ στερού-
 μενοι τοῦ φωτισμοῦ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος νὰ γνωρίσω-
 μεν ἐκεῖνο πού δὲν ἔχει καμμιά ὁμοιότητα μὲ κανένα ἀπὸ
 τὰ δημιουργήματα, οὔτε τὰ ὁρατὰ οὔτε τὰ ἀόρατα; Καὶ
 ἔκτος ἀπὸ ὅλα αὐτά, μεταξύ ἡμῶν καὶ τοῦ Θεοῦ ὑφουν-
 ται ὡς τεῖχος αἱ ἁμαρτίαι μας, αἱ ἁμαρτίαι μας, αἱ ὁ-
 ποῖαι μᾶς κρατοῦν μακράν του· ἔάν αὐτὸ τὸ τεῖχος δὲν
 τὸ γκρεμίσωμεν διὰ τῆς μετανοίας ἢ δὲν τὸ πηδήσω-
 μεν, ὅχι μόνον δὲν θὰ δυνηθῶμεν νὰ γνωρίσωμεν τὸν
 Θεόν, ἀλλ' οὔτε ὅτι εἴμεθα ἄνθρωποι θὰ μάθωμεν. Διό-
 τι ἐφ' ὅσον θὰ ὑπάρχη ἄθικτος ὁ φράκτης πού μᾶς χω-
 ρίζει ἀπὸ τὸ φῶς, πῶς θὰ μπορέσωμεν νὰ γνωρίσωμεν
 260 τοὺς ἑαυτοὺς μας ζῶντες μέσα εἰς τὸ σκότος, ἢ νὰ μά-
 θωμεν ποῖοι καὶ ποίας λογῆς εἴμεθα, ἢ ἀπὸ ποῦ ἐρχό-
 μεθα καὶ ποῦ πηγαίνομεν, ἢ ποῦ ὁδηγούμεθα καὶ ποῖοι
 εἴμεθα εἰς τὴν πραγματικότητα; Ἐάν δὲ δὲν γνωρίζω-
 μεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, πολὺ περισσότερο ἐκεῖνον πού εἶ-
 ναι ἀσυγκρίτως μεγαλύτερος ἀπὸ ἡμᾶς; Διότι ἔάν δὲν
 ἀγνοοῦσαμε τὸν ἑαυτὸν μας, δὲν θὰ ἦτο θρασύτητα νὰ
 ὁμιλοῦμεν περὶ τοῦ Θεοῦ· διότι τὸ νὰ ὁμιλοῦμεν περὶ
 τοῦ Θεοῦ καὶ ὅσων ἀναφέρονται εἰς αὐτόν, καθ' ἣν στι-
 γμὴν εἴμεθα ἀφώτιστοι καὶ στερούμεθα τοῦ Ἁγίου
 Πνεύματος, μαρτυρεῖ ἀγνοίαν τοῦ ἰδίου τοῦ ἑαυτοῦ
 μας. Καὶ πολὺ ὀρθῶς· διότι ἔάν ἐγνωρίζαμε τελείως τὸν

35. Βλ. Α' Κορ. ιθ' 4-31.

270 ἑαυτὸν μας, δὲν θὰ ἐκοιτάζαμεν εἰς τὸν οὐρανὸν οὔτε διὰ νὰ θλέπωμεν τὸ φῶς αὐτοῦ τοῦ κόσμου³⁶, οὔτε θὰ ἐθεωρούσαμε τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀξιούς νὰ πατοῦν καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν γῆν, ἀλλὰ θὰ ἤμεθα μᾶλλον πρόθυμοι νὰ κρυφθοῦμε κάτω ἀπὸ τὴν γῆν.

Διότι, πές μου σὲ παρακαλῶ, τί ὑπάρχει πῶς ἀκάθαρτο ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ ἐπιχειρεῖ μὲ ἐγῶισμόν καὶ ὑπερηφάνειαν νὰ διδάξῃ ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὸ Πνεῦμα ἡμεῖς νὰ ἔχῃ ἐντός του τὸ Πνεῦμα; Τί ὑπάρχει βρωμειώτερον ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ δὲν μετενόησε καὶ δὲν ἐκαθάρισε προηγουμένως τὸν ἑαυτό του, ἀλλ' αὐτὸ μὲν τὸ παρέλειψε, μὲ μόνην δὲ τὴν ψευδῇ καὶ ἀτελεῇ ἀνθρωπίνην γνῶσιν³⁷ καὶ τὴν σοφίαν τῶν εἰδωλολατρῶν θέλει νὰ θεολογῇ καὶ νὰ συζητῇ μὲ θρασύτητα διὰ τὰ πραγματικῶς ὑπάρχοντα καὶ παραμένοντα πάντοτε ἀμετάθετα; Διότι καὶ ἐὰν ἀκόμη δὲν διέπραξε καμμία ἄλλη ἁμαρτία, πρᾶγμα τελείως ἀδύνατον, καὶ μόνον αὐτὸ εἶναι ἱκανὸν νὰ ἐπισύρῃ κατ' αὐτοῦ αἰώνιαν τιμωρίαν, ἐπειδὴ εἶναι «ἀκάθαρτος παρὰ Κυρίῳ πᾶς ὑψηλοκάρδιος»³⁸. Πράγματι μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἔπεσαν εἰς τόσον μεγάλην μωρίαν, ὥστε οὔτε νὰ λέγουν οὔτε νὰ νομίζουν ὅτι ἔχουν ἁμαρτήσῃ. Ποία παραφροσύνη, Θεέ μου! Δὲν ὑπάρχει κανεὶς ποὺ νὰ μὴ ἡμάρτησε, παρὰ μόνον ἕνας, ὁ Θεός· ὁ θεῖος Ἀπόστολος λέγει: «Πάντες γὰρ ἡμαρτοὶν καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, δικαιοῦμενοι δωρεάν τῇ αὐτοῦ χάριτι»³⁹. Ἐὰν δέ, σύμφωνα μὲ τὸν ἅγιον εὐαγγελικὸν λόγον, δὲν ὑπάρχει κανένας ἀναμάρτητος εἰμὴ μόνον ἕνας, ὁ Θεός⁴⁰, καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἔχουν ἁμαρτήσῃ καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ κατέστησαν ἀνάξιοι νὰ ἴδουν καὶ νὰ ἀπολαύσουν τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, συνεπῶς ὁποῖος λέγει ὅτι δὲν ἔχει ἁμαρτήσῃ, ἀπὸ χονδροειδῇ ἄγνοιαν θεοβλαΐας, ἐξισώνει τὸν ἑαυτόν του μὲ τὸν Θεὸν καὶ εἶναι ὁμοῖος μὲ ἐκεῖ-

36. Ἰωάν. ια', 9.

37. Α' Τιμ. στ', 20.

38. Περ. ιστ', 5.

39. Ρωμ. γ' 23-24.

40. Πρβλ. Λουκ. ιη' 19

290 νον πού εἶπε: «Θήσω τὸν θρόνον μου ἐπὶ τῶν νεφελῶν καὶ ἔσομαι ὅμοιος τῷ Ὑψίστῳ»⁴¹. Ἐὰν πάλιν παραδέ-
 χεσαι ὅτι ἔχεις ἁμαρτήσῃ, δείξε μου τὴν εἰλικρινῇ ἐξο-
 μολόγησιν τῶν ἁμαρτιῶν σου, τὴν πλήρη ἐμπιστοσύ-
 νην σου πρὸς τὸν πνευματικὸν πατέρα ὃ ὁποῖος ἐδέχθη
 κατὰ τὴν ἐξομολόγησιν τοὺς λογισμοὺς σου, τὴν ὑπα-
 ταγὴν σου, τὴν ὑπακοὴν πού δεικνύεις μὲ τὸ νὰ ἐκτε-
 λῇς τὰ πλέον ἄσῃμα ἔργα, τὴν μετὰ ταπεινώσεως ἐξυ-
 πηρέτησιν τῶν πλέον ἀσῃμων ἀπὸ τοὺς συνανθρώπους
 σου, τὴν βοήθειάν σου πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς, ἀκόμη δὲ
 τὴν ταπεινώσιν πού πηγάζει ἀπὸ μέσα σου, τὴν ἀνεπι-
 τήδευτον καὶ χωρὶς προσώπειον καὶ χωρὶς ὑποκρισίαν
 συμπεριφορὰν σου. Καὶ ἐὰν μὲ πραγματικὸν ἐσωτερι-
 κὸν φρόνημα ἔθεσες τὸν ἑαυτὸν σου κάτω ἀπὸ ὅλους,
 ἀπὸ οὗου γεννῶνται ἡ διαρκὴς συντριβὴ καὶ τὰ δά-
 300 κρυα πού φέρουν χαράν, ἀπὸ τὰ ὁποῖα καὶ διὰ τῶν ὁ-
 ποίων προέρχεται ἡ ἀπαλλαγὴ τῆς ψυχῆς τοῦ ζηλω-
 τοῦ ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν καὶ ἡ πλήρης γνῶσις τῶν μυ-
 στηρίων τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν ὑπάρχουν αὐταὶ αἱ προϋποθέ-
 σεις, τότε ἔχεις τὸ δικαίωμα νὰ ὁμιλῇς διὰ τὰ θεῖα καὶ
 ἀνθρώπινα πράγματα, καὶ ἐγὼ θὰ γνωρίσω τὴν δύνα-
 μιν τῶν λόγων σου.

Διότι τὸ ἀποτέλεσμα καὶ τὸ ἐπίτευγμα τῆς μετα-
 νοίας εἶναι ἐκεῖνα πού, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπομακρύνουν τὴν
 ἀγνοίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ συγχρόνως προσφέρουν τὴν
 γνῶσιν· γνῶσιν δὲ ἐννοῶ κατ' ἀρχὴν ἐκείνην πού ἀνα-
 φέρεται εἰς τὸν ἑαυτὸν μας καὶ ὅσων μᾶς περιβάλλουν,
 ἔπειτα δὲ ἐκείνων πού εὐρίσκονται ἐπάνω ἀπὸ ἡμᾶς
 καὶ τῶν θείων, τὰ ὁποῖα διὰ τοὺς ἀμετανοήτους εἶναι
 ἀθέατα καὶ ἀγνωστα μυστήρια· ἐννοῶ δηλαδὴ ὅσα πε-
 ριέχονται εἰς τὴν πίστιν μας, τὴν ὁποίαν κανεῖς δὲν θὰ
 310 δυνηθῇ νὰ ἀποκτήσῃ ἐὰν προηγουμένως δὲν ἐπιτελέσῃ
 ὅσα εἶπομεν, ἔστω καὶ ἂν σπουδᾷσῃ ὁλόκληρον τὴν ἀν-
 θρωπίνην φιλοσοφίαν· ἐὰν δὲ δὲν ἀποκτήσῃ εἰς μεγά-
 λον θαθμόν αὐτὴν τὴν πίστιν, θὰ διέλθῃ τὸν χρόνον τῆς
 ἐπιγείου ζωῆς του μέσα εἰς τὸ ἀδιαπέραστον σκοτάδι
 τῆς ἀγνοίας. Διότι ἔστω καὶ ἂν ὅλαι αἱ θεῖαι ἀλήθειαι

41. Ἡσ. εἰς' 14.

εὐρίσκονται γραμμέναι εἰς τὰ ἱερὰ βιβλία καὶ ὅλοι τὰς διαβάζουσιν, ἐν τούτοις αὐταὶ ἀποκαλύπτονται μόνον εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι μετενόησαν μὲ θέρμην καὶ ἐκαθαρίσθησαν τελείως διὰ τῆς εἰλικρινοῦς μετανοίας· τόσον δὲ περισσότερο δέχονται αὐτοὶ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν θείων ἀληθειῶν, ὅσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ μετάνοιά των καὶ ἡ κάθαρσις τῆς ψυχῆς των ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας· εἰς αὐτοὺς φανερῶνται τὰ θάθη τοῦ Πνεύματος⁴² καὶ ἀπὸ αὐτοὺς πηγάζει ὁ λόγος τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς γνώσεως⁴³, ὁ ὁποῖος σὰν φουρτουνιασμένο ποτάμι πλημμυρίζει τὸν νοῦν τῶν πολεμίων τῆς πίστεως. Εἰς ὅλους συνεπῶς τοὺς ἄλλους αὐτὰ παραμένουν ἄγνωστα καὶ κρυμμένα⁴⁴, καὶ δὲν διδάσκονται καθόλου εἰς αὐτοὺς ἀπὸ ἐκείνων, ὁ ὁποῖος φωτίζει τὸν νοῦν τῶν πιστῶν διὰ νὰ ἀντιληφθοῦν τὰς ἀληθείας τῶν Γραφῶν⁴⁵. Καὶ πολὺ ὀρθῶς. Διότι «Τὸ μυστήριόν μου, λέγει, ἐμοὶ καὶ τοῖς ἐμοῖς»⁴⁶. Ἐν τούτοις αὐτοὶ ἔχουν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι βλέπουν χωρὶς νὰ βλέπουν καὶ ὅτι ἀκούουν ἂν καὶ εἶναι τελείως κωφοὶ καὶ ὅτι ἀντιλαμβάνονται ἐνῶ εἶναι ἀνόητοι, χωρὶς νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ καταλάβουν ἔστω καὶ ἁμυδρῶς τὰ ὅσα διαθάζουν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς καθέννας ἀπὸ τοὺς ἀπίστους νομίζει ὅτι σκέπτεται ἐνῶ δὲν σκέπτεται, καὶ ἔχει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι κάτι γνωρίζει ἐνῶ δὲν γνωρίζει ἀπολύτως τίποτε — διότι καὶ ἂν γνωρίζῃ κάτι, τὸ γνωρίζει κακῶς, πρᾶγμα ποῦ εἶναι χειρότερον ἀπὸ κάθε ἄγνοιαν — τὸ ἴδιον ἀκριβῶς, νομίζω, συμβαίνει καὶ μὲ αὐτοὺς. Εἰς τὴν προσπάθειάν των δηλαδὴ νὰ ἐμφανισθοῦν ὡς σοφοί, ἀπεδείχθησαν πραγματικὰ ἀνόητοι⁴⁷, ὥσάν νὰ ἔχουν θγῇ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν των καὶ νὰ παρεφρόνησαν οἱ δυστυχεῖς περνοῦν τὰς ἡμέρας των καὶ νὰ μὴ γνωρίζουν τίποτε ἀπὸ τὰ μυστήρια τοῦ Χριστοῦ, ὅπως πρέπει· εἴθε ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ νὰ μᾶς λυτρώσῃ ἀπὸ τὸν ἐγωϊσμόν καὶ τὴν ὑπερηφάν-

42. Πρβλ. Α' Κορ. 6' 10.

43. Βλ. Ρωμ. 1α' 33 Α' Κορ. 16' 8.

44. Πρβλ. Ματθ. 13' 13.

45. Λουκ. κδ' 25.

46. Τὸ χωρίον μνημονεύεται ἀπὸ τὸν Νικήταν Σηθῆτον.

47. Ρωμ. α' 22.

νειαν αὐτῶν καὶ νὰ μᾶς ἀξιῶσῃ νὰ μιμηθοῦμε τὴν ἰδικήν του ταπεινώσιν.

- 340 Ἀπὸ αὐτόν, λοιπὸν τὸν δρόμον, ἐννοῶ τὸν δρόμον τῆς εὐλογημένης ταπεινοφροσύνης, ὅποιος ἐκτρέπεται, καὶ θαδίζει καὶ πορεύεται κάπου ἔξω, εἴτε δεξιὰ εἴτε ἀριστερὰ, καὶ δὲν καταδέχεται νὰ ἀκολουθήσῃ τὰ ἴχνη τοῦ Ἰησοῦ καὶ Θεοῦ, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ εἰσέλθῃ μαζί του εἰς τὸν βασιλικὸν τοῦ κοιτῶνα; Ἀλλ' ἐὰν δὲν εἰσέλθῃ, πῶς θὰ ἴδῃ τὸ μεγαλεῖον του; Ἐὰν δὲ δὲν ἴδῃ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, πῶς θὰ δυνηθῇ νὰ διηγηθῇ εἰς ἄλλους ὅσα ἀναφέρονται εἰς αὐτὴν ἢ εἶναι σχετικὰ μὲ αὐτήν; Πῶς θὰ τολμήσῃ νὰ ὁμιλήσῃ καθ' οἷονδῆποτε τρόπον διὰ πράγματα ποὺ δὲν γνωρίζει καὶ οὐδέποτε εἶδε; Ἐὰν δὲ προσπαθῇ νὰ διδάξῃ διὰ τέτοιου εἶδους καὶ τόσον μεγάλα πράγματα, τότε διερωτᾷται κανεὶς, ὑπάρχει ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ἀνοητότερος ἄνθρωπος ἀπὸ αὐτόν; Ἄρα αὐτὸς δὲν θὰ εἶναι περισσότερον παραλογος ἀπὸ τὰ τετράποδα ζῶα καὶ ἀπὸ ὅλα κτηνωδέστερος; Διότι, καθὼς βλέπετε, ὅλα τὰ ἄλογα ζῶα διαφυλάττουν καὶ τὴν φύσιν καὶ τὴν τάξιν των, καὶ καθένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν παραβιάζει ποτε τοὺς φυσικοὺς νόμους καὶ τοὺς κανόνας ποὺ τὸ διέπουν. Ἀντιθέτως ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ποὺ ἐπλάσθη μὲ τὸ χέρι τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ ὁποῖος ἡξιώθη τῆς μεγάλης τιμῆς νὰ χαρίσῃ ὁ Θεὸς τὸ λογικὸν καὶ τὸ αὐτεξούσιον, δὲν ἐχρησιμοποίησε τὰ μεγάλα αὐτὰ ἀγαθὰ ὅπως ἔπρεπε, οὔτε ἐγνώρισε καλῶς τὴν ἀτέλειάν του, οὔτε ἔμεινε σταθερὸς εἰς τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἔβαλε μέσα εἰς τὴν φύσιν του ὁ Θεός, οὔτε παρέμεινε μέσα εἰς τὰ πλαίσια τῆς φύσεώς του, οὔτε κατῴρθωσε νὰ ἀντιληφθῇ τὰ ὅρια τῶν δυνατοτήτων του· ἀλλ' ὅπως ὁ Ἐωσφόρος (ἢ καὶ ὁ Ἀδὰμ θραδύτερον), καίτοι ἦσαν ὁ μὲν πρῶτος ἄγγελος, ὁ δὲ δεῦτερος ἄνθρωπος, ἐπανεστάτησαν κατὰ τοῦ δημιουργοῦ των, παρασυρθέντες ἀπὸ τὴν σφοδρὰν ἐπιθυμίαν των νὰ γίνουν θεοί, τοιοῦτοτρόπως ἀλλοίμονον καὶ αὐτός, ἀφοῦ παρεβίασε τὰ ὅρια τῆς φύσεώς του καὶ ἐπεθύμησε καὶ ἐφαντάσθη ὅτι θὰ ἐπιτύχῃ ὅσα εὐρίσκονται ὑπὲρ τῶν δυνάμεών του, δὲν ἠθέλησε νὰ ἀναβῇ εἰς ὕψος πνευματικῆς γνώσεως διὰ τῆς ταπεινώσεως καὶ διὰ διαγωγῆς ὁμοίας πρὸς ἐκείνην τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ διὰ τῆς ὑπερηφανίας καὶ τῆς ἀλαζονείας· καὶ ἄ-
- 360

φοῦ συνεκέντρωσε τρόπον τινά διάφορα τοῦ θλά⁴⁸ τῆς «ψευδωνύμου γνώσεως»⁴⁹ ἀπὸ ἄλλου, καὶ ἀφοῦ τὰ ἐψησε καλὰ μὲ σχολαστικὴν μελέτην, καὶ ἀφοῦ τὰ οἰκοδόμησε μὲ φιλοδοξίαν καὶ ἀνθρωπαρέσκειαν ἀνακατωμένην μὲ ἐγωϊσμόν, ἤλπισεν ὅτι θὰ ἀνεγείρῃ πύργον⁵⁰ θεολογίας καὶ γνώσεως πνευματικῆς· ἐπὶ πλεον δέ, νομίζοντας ὅτι εὐρίσκεται εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἢ καὶ ἐπάνω ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς καὶ φανταζόμενος ὅτι στέκεται ὑπεράνω αὐτῶν, συζητεῖ διὰ τὸν δημιουργὸν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς καὶ δι' ὅλα ὅσα ὑπάρχουν εἰς αὐτά. Αὐτόν, λοιπόν, ποῖος θὰ τὸν ὀνομάσῃ ἄνθρωπον, ἢ θὰ τὸν ἐξισώσῃ καὶ μὲ αὐτά τὰ κτήνη ἢ θὰ εἴπῃ ὅτι ἔχει σώας τὰς αἰσθήσεις του καὶ δὲν εἶναι ἀναίσθητος; Διότι ἐάν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ποῦ ἐπιτάσθῃ σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ⁵¹ καὶ ἀξιωθῇ νὰ κοσμηθῇ μὲ ἀγγελικὴν καὶ ἀθάνατον⁵² ζώην, ἐξ αἰτίας τῆς παραβάσεως μιᾶς μόνον ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ ἀπεστερήθῃ πολὺ ὀρθῶς ὄχι μόνον τῆς ἀγγελικῆς ἐκείνης διαθιώσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ ἐτιμωρήθῃ διὰ τοῦ θανάτου καὶ τῆς φθορᾶς καὶ τῆς κατάρας, τί πρόκειται συνεπῶς νὰ πάθουν ὅλοι ὅσοι προέρχονται ἀπὸ αὐτόν καὶ ἐνῶ ἀκόμη φοροῦν τὴν εἰκόνα τοῦ χοῦκοῦ⁵³ (δὲν ἔχουν δηλαδὴ ἀναγεννηθῇ πνευματικῶς) προσπαθοῦν νὰ θεολογήσουν χωρὶς νὰ ἔχουν ἐξαγνισθῇ;

Ἀλλὰ πές μου, ὅποιοσδήποτε καὶ ἂν εἴσαι σὺ ποῦ ἀντὶ νὰ φροντίζῃς νὰ διδάσκεισαι περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν θείων μυστηρίων, ἐπιχειρεῖς νὰ διδάσκῃς αὐτά, ἐάν προηγουμένως ἀνέβηκες ἀπὸ τὸν ἄδην καὶ ἤλθες ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, πῶς κατάρθωσες νὰ ἐπιτύχῃς τοῦτο, ποῦ ἐπάνω ἐστηρίχθης καὶ ἐπάτησες, ποῖοι δὲ συνετέλεσαν καὶ σὲ ἐβοήθησαν ὥστε νὰ ἀναβῇς; Ὅταν δὲ ἀνῆλθες καὶ

48. Πρβλ. Γεν. ια' 3.

49. Α' Τιμ. στ' 20.

50. Πρβλ. Γεν. ια' 4.

51. Γεν. σ' 27.

52. Ὁ πρωτόπλαστος δὲν ἦτο οὔτε θνητὸς οὔτε ὀθάντος. Εἶχε ἐντός του καὶ τὴν μίαν καὶ τὴν ἄλλην δυνατότητα. Ἦτο ἐλεύθερος νὰ ἐπιλέξῃ ἐν ἀπὸ τὰ δύο. Αὐτὸ θὰ τὸ ἐδειχνε ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ. Δυστυχῶς προτίμησε τὸν θάνατον.

53. Πρβλ. Α' Κορ. ιε' 49.

- 390 ἐνῶ ἀπέπνεες δυσσομίαν καὶ ἦσουν φορτωμένος φθοράν,
 καλύτερα νὰ εἰπω ὅτι ἦσουν ἀκόμη αἰχμάλωτος τοῦ θανάτου καὶ νεκρός, πῶς ἠδυνήθης νὰ ζήσης καὶ νὰ γίνης
 δυνατώτερος ἀπὸ τὸν θάνατον καὶ κατώρθωσες νὰ δια-
 φύγης ἀπὸ τὰ χέρια του; Πές, λοιπόν, εἰς ἡμᾶς αὐτὰ
 καὶ ἔπειτα θὰ ἔχῃς δικαίωμα νὰ μᾶς εἴπῃς καὶ κατὰ
 ποῖον τρόπον μετὰ τὴν ἀνοδὸν σου ἀπὸ τὸν ἄδην καὶ τὴν
 ἐγκατάστασίν σου ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ ἀπὸ τὴν φθο-
 ράν ἀπηλλάγης καὶ ἀπὸ τὴν κατάραν ἠλευθερώθης. Ἐ-
 πείτα θὰ μᾶς διδάξης κατὰ ποῖον τρόπον πάλιν ἀνῆλθες
 ἀπὸ τὴν γῆν, ποῖα σκαλοπάτια ἐχρησιμοποίησες, μὲ ποῖα
 πτερὰ ἐπέταξες καὶ ὑψώθης πρὸς τοὺς οὐρανοὺς, ἐπάνω
 εἰς ποῖον ἄρμα καθήμενος, καὶ ἐνῶ ἔφερες ἀκόμη τὸ σῶ-
 μα σου, ἀνέθης χωρὶς τὸ σῶμα⁵⁴ ὑψηλότερα ἀπὸ τοὺς
 οὐρανοὺς, ποῖα νεφέλη σὲ ἀνῆρπασε καὶ σὲ ἀνέθα-
 σε. Δεῖξε μας αὐτὰ καὶ δίδαξέ μας δι' αὐτὰ καὶ
 τότε θὰ σὲ δεχθῶμεν νὰ μᾶς ὁμιλῇς καὶ περὶ τοῦ
 Θεοῦ, ἀλλὰ πάντα μὲ μέτρον καὶ φόβον καὶ τρό-
 400 μον. Ἐάν δέ χωρὶς αὐτὰ ποὺ ἀνέφερα, τὰ ὁποῖα συν-
 τελοῦνται πάντοτε κατὰ τρόπον ἀφανέρωτον ἐντὸς ἐ-
 κείνων οἱ ὁποῖοι ἔφθασαν καὶ ἔγιναν διὰ τῆς ἀρετῆς
 των πνευματικῶς ὥριμοι, εἰς σημεῖον ὥστε νὰ διαθέ-
 τουν τὴν ἠθικὴν τελειότητα τοῦ Χριστοῦ⁵⁵, καὶ ἐάν
 προσπαθήσης μὲ θρασύτητα νὰ ὁμιλήσης διὰ τὰς ἐν-
 τολάς τοῦ Θεοῦ προτοῦ τὰς ἐφαρμογῆς, θὰ σὲ περιφρο-
 νήσωμεν καὶ θὰ στρέψωμεν ἄλλοῦ τὸ θέλημα μας ὥσθν
 νὰ εἶσαι μανιακὸς καὶ παράφρων καὶ δαιμονισμένος,
 ἐπειδὴ οὔτε ὁ Ἥλιος ἀνῆλθεν μὲ τὸ σῶμα του εἰς τὸν
 οὐρανὸν χωρὶς τὸ φλογερὸν ἐκεῖνο ἄρμα ποὺ τὸν ἦρ-
 πασεν⁵⁶, οὔτε ὁ δεσπότης μας καὶ Θεὸς χωρὶς τὴν νε-
 φέλην⁵⁷ τοῦ Πνεύματος ποὺ τὸν ἐσῆκωσε.
 410 Ἄς μὴ νομίσῃ κανεὶς ὅμως ὅτι αὐτὰ δὲν ἠδύναντο
 νὰ γίνουν ἄλλοιως. Παρ' ὅλον ὅμως ὅτι ἠδύνατο ὁ Θε-
 ὸς νὰ ἀνεβάσῃ τὸν Ἥλιον ἀπὸ τὴν γῆν εἰς τὸν οὐρανὸν
 χωρὶς τὸ ἄρμα ποὺ ἐνεφανίσθη, ὅπως συνέβη τοῦτο μὲ
 τὸν Ἐνώχ⁵⁸, καὶ ὁ Κύριός μας πάλιν ἠδύνατο νὰ ἀνέλ-

54. Πρβλ. Β' Κορ. ιδ' 3.

55. Ἐφεσ. δ' 13.

56. Βλ. Β' Βασ. β' 11.

57. Βλ' Πραξ. α' 9.

58. Βλ. Γεν. ε' 24.

θη εἰς τοὺς οὐρανοὺς χωρὶς τὴν νεφέλην καὶ τοὺς ἀγγέλους ποὺ ἀκολουθοῦσαν, ἀλλὰ δὲν τὸ κάνει. Διὰ αὐτό; Διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ ὅτι καὶ ὁ νοὺς μας ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ κάτι, τὸ ὁποῖον χωρὶς ἄλλο τὸν ἀνεβάζει εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τοῦ δεικνύει τὰ ὑπάρχοντα ἐκεῖ θαυμαστά πράγματα καὶ τοῦ φανερῶνει τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ· διότι ὅπως ἀκριβῶς δὲν ὑπάρχει περίπτωσις ἕνα πτηνὸν νὰ πετάξῃ εἰς τὰ ὕψη χωρὶς φτερά, τοιουτοτρόπως οὔτε ὁ ἀνθρώπινος νοὺς δὲν δύναται νὰ ἀναβῇ ἐκεῖ ἀπὸ ὅπου ἔπεσεν, ἐὰν δὲν ἀποκτήσῃ ἐκείνον ποὺ τὸν μεταφέρει καὶ τὸν ἀνεβάζει. Τὸ κάμνει αὐτὸ ἀκόμη καὶ διὰ νὰ πιστοποιήσῃ μὲ τὰ ἔργα αὐτὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ δούλου (Ἡλία) καὶ τὴν ἰδικήν του ὁ Δεσπότης καὶ τὴν ἀνοδὸν εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ νὰ μᾶς διδάξῃ νὰ μὴ θασισώμεθα μόνον εἰς τὰ λόγια καὶ ἐξαπατώμεθα πιστεύοντες κάθε ἀνθρώπον ποὺ χαρακτηρίζει τὸν ἑαυτὸν τοῦ πνευματικόν, ἀλλὰ νὰ θεβαιούμεθα προηγουμένως ἀπὸ τὴν ζωὴν του καὶ τὰς πράξεις του καὶ ἰδιαιτέρως νὰ ἐξετάζωμεν ἐὰν οἱ λόγοι του καὶ αἱ πράξεις του συμφωνοῦν μὲ τὰς διδασκαλίας τοῦ Κυρίου, τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἁγίων πατέρων, καὶ τότε μόνον νὰ τὸν δεχώμεθα καὶ νὰ ἀκούωμεν τοὺς λόγους αὐτοῦ ὥσάν νὰ εἶναι λόγοι τοῦ ἰδίου τοῦ Χριστοῦ· ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, ἀκόμη καὶ ἂν ἀνασταίνῃ νεκροὺς καὶ ἂν παρουσιάζεται πῶς ἐπιτελεῖ ἀναρίθμητα ἄλλα θαύματα, νὰ τὸν ἀποφεύγωμεν καὶ νὰ τὸν μισοῦμε σὰν νὰ εἶναι δαίμονας, καὶ ἰδιαιτέρως ὅταν, καίτοι τὸν συμβουλευόμεν, τὸν βλέπομεν νὰ μὴ καταδέχεται νὰ ἀποθάλλῃ αὐτὴ τὴ γνώμη ποὺ ἔχει διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ νὰ μένῃ πεισματικὰ ἀκόμη εἰς τὴν ἐσφαλμένην γνώσιν του καὶ νὰ νομίζῃ ὅτι ζεῖ καὶ συμπεριφέρεται κατὰ τρόπον οὐράνιον⁵⁹.

Τοιουτοτρόπως, λοιπόν, ἀφοῦ ἐδέχθημεν αὐθεντικῶς ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους τοῦ Χριστοῦ καὶ τοὺς θαυμασίους πατέρας μας τὴν θεόπνευστον διδασκαλίαν, ἀποφεύγομεν τὰς ἐστερημένους κάθε περιεχομένου διδασκαλίας ἐκείνων οἱ ὁποῖοι δὲν ἀσχολοῦνται μὲ τίποτε ἄλλο⁶⁰, παρὰ μὲ τὸ νὰ περιεργάζονται καὶ νὰ ἐξετάζουν

59. Πρβλ. Φιλ. γ' 20.

60. Πρβλ. Πρὸς Ε. ιζ' 21.

440 μέ περισσὸ ἐνδιαφέρον ὅσα οὔτε οἱ ἄγγελοι δὲν μπο-
ροῦν νὰ κατανοήσουν· ἐπὶ πλέον διαφυλάττομεν τὴν ὁ-
μολογίαν τῆς πίστεώς μας⁶¹ καθαρὰν καὶ ἀμετακίνη-
τον· τὴν πίστιν ποὺ παρελάβομεν ἀπὸ αὐτοὺς ὡσάν ἀπ'
εὐθείας ἀπὸ τὸν οὐρανόν, καὶ εἶναι πίστις εἰς τὸν Πατέ-
ρα καὶ εἰς τὸν Υἱὸν καὶ εἰς τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα ποὺ ἀπο-
τελοῦν τὴν μίαν θεότητα τῆς ἀσυγχύτου καὶ ἀδιαιρέτου
Τριάδος, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχομεν βαπτισθῇ⁶², μετὴν δύ-
ναμιν τῆς ὁποίας καὶ ζοῦμε καὶ γνωρίζομεν καὶ ἀντι-
λαμβάνομεθα, κάτω ἀπὸ τὴν προστασίαν καὶ τὴν ἐξου-
σίαν τῆς ὁποίας καὶ ὑπάρχομεν καὶ θὰ ὑπάρχωμεν αἰ-
ωνίως, ἐπειδὴ ἀπὸ αὐτὴν ἔχομεν τὴν ὑπαρξιν καὶ τὴν
ἐνάρκτον ζωὴν, ἡ ὁποία μετὰ σοφίαν ἐδημιούργησε τὰ
πάντα ἀπὸ τὸ μηδέν, μετὴν ὁποίαν καὶ θὰ ἀποδημή-
σωμεν ἀπὸ τὰ ἐπίγεια εἰς ἀκύμαντους λιμένας ἀμολύν-
του ζωῆς, ὅπου εἶναι ἡ κατοικία ὧν εὐφραίνονται⁶³
καὶ ὁ τόπος αὐτῶν ποὺ ἐορτάζουν σύμφωνα μετὰς ἐμ-
πνεύσεις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Εἰς αὐτὴν τὴν Τριά-
δα ἀρμόζει κάθε δοξολογία καὶ τιμὴ καὶ λατρεία, τῶ-
450 ρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας. Ἀ-
μήν.

61. Ἑβρ. δ' 14.

62. Πρβλ. Ματθ. κη' 19.

63. Πρβλ. Ψαλμ. παρ' 7.

ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

Στρέφεται ἐναντίον ἐκείνων πού προσπαθοῦν νά θεολογήσουν χωρὶς νά ἔχουν ἐντός των τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

- 1 Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐδέχθη ἀπὸ τὸν οὐρανὸν τὸ χάρισμα νά ἔχη διαρκῶς εἰς τὸ στόμα του τὴν δοξολογίαν τοῦ Θεοῦ¹, ἐκεῖνος πού ἀνοίγει τὸ στόμα του καὶ εἰσπνέει ἀναπνοὴν πού τοῦ χαρίζει ζωὴν², ἐπιχειρεῖ νά κάμῃ μεγαλύτερον τοῦτο ὁσάκις θέλει νά δεχθῇ πλουσιώτερον ἐντός του τὸν λόγον πού χαρίζει τὴν ζωὴν, πού δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν ἄρτον πού καταβαίνει ἀπὸ τὸν οὐρανόν³, διὰ τὸν ὁποῖον ἔχει λεχθῇ: «Πλάτυνον τὸ στόμα σου καὶ πληρώσω αὐτό»⁴. Ὅποιος, λοιπόν, ἡξιώθη ἀπὸ τὸν Θεὸν νά γίνῃ τέτοιος δύναται νά ἔχη θαθέως τυπωμένην καὶ τρόπον τινὰ σφραγισμένην εἰς τὸ ἀνώτερον τμήμα τῆς ψυχῆς του τὴν περὶ τοῦ Θεοῦ γνῶσιν
- 10 καὶ νά τὴν διαφυλάττῃ ἐκεῖ μονίμως· αὐτὸς δύναται ἐπὶ πλεόν, σύμφωνα μὲ τὸ παράγγελμα τοῦ ἀποστόλου, νά χαίρῃ πάντοτε, νά προσεύχεται χωρὶς διακοπὴν, νά εὐχαριστῇ τὸν Θεὸν διὰ κάθε τι καὶ ὅπουδῆποτε⁵, νά κάμῃ τὰ πάντα πρὸς δόξαν Θεοῦ, ἀκόμη καὶ ὅταν πίνῃ καὶ ὅταν τρώγῃ⁶, τρεφόμενος δηλαδὴ συνεχῶς μὲ τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς⁷ καὶ ἀποκτῶν δυνάμεις. Αὐτὸς καὶ ὅταν ἀκόμη κοιμάται ἢ καρδία του παραμένει ξυπνητὴ⁸ καὶ ὅταν εἶναι ξύπνιος οὐδέποτε καὶ κατὰ κανένα τρόπον δὲν χωρίζεται ἀπὸ τὸν Θεόν· θέλοντας ὁ Ἀπόστολος

1. Πρὸλ. Ψαλμ. λγ' 2.

2. Πρὸλ. Ψαλμ. ρη' 132.

3. Ἰωάν. στ' 50.

4. Ψαλμ. η' 11.

5. Α' Θεσ. ε' 16-18.

6. Α' Κορ. ι' 31.

7. Ἰωάν. στ' 35.

8. Πρὸλ. Ἄσμα ε' 2.

νά παραστήσῃ αὐτὴν τὴν διαρκῇ καὶ τελείαν ἔνωσιν λέγει: «Ὁ κολλώμενος τῇ γυναικὶ ἐν σῶμά ἐστι καὶ ὁ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ ἐν πνευμᾷ ἐστι»⁹. «Πνεῦμα γὰρ ὁ Θεὸς καὶ τοὺς προσκυνούντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν»¹⁰. Συνεπῶς καὶ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἠνώθη πνευματικῶς τόσον πολὺ μὲ τὸν Θεόν, ὥστε νά ἀποτελέσῃ μὲ αὐτὸν ἕνα πνεῦμα, δὲν δύναται νά ἁμαρτάνῃ· διότι λέγει ὁ Εὐαγγελιστὴς καὶ θεολόγος Ἰωάννης: «Εἰς τοῦτο ἐφανερώθη ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἵνα τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἄρῃ καὶ ἁμαρτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστι· πᾶς ὁ ἐν αὐτῷ μένων οὐχ ἁμαρτάνει, πᾶς ὁ ἁμαρτάνων οὐχ ἐώρακεν αὐτὸν οὐδὲ ἔγνωκεν αὐτόν»¹¹. Καὶ ἄλλου: «Πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Θεοῦ ἁμαρτίαν οὐ ποιεῖ, ὅτι σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ μένει, καὶ οὐ δύναται ἁμαρτάνειν ὅτι ἐκ Θεοῦ γεγέννηται»¹².

30 Ἐάν, λοιπόν, καθένας ποὺ ἁμαρτάνει δὲν εἶδε τὸν Θεὸν οὔτε τὸν ἐγνώρισε, ἐνῷ ἐκεῖνος ποὺ ἔχει γεννηθῇ ἀπὸ τὸν Θεὸν δὲν διαπράττει ἁμαρτίαν, ἀφοῦ ἔχει γίνεαι παιδί του, μοῦρχεται ν' ἀπορῶ μὲ τοὺς πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι, πρὶν γεννηθοῦν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ γίνουσι παιδιὰ Του, δὲν καταλαμβάνονται ἀπὸ φόβον νά θεολογοῦν καὶ νά ὁμιλοῦν περὶ τοῦ Θεοῦ. Δι' αὐτό, λοιπόν, καὶ ὅταν ἀκούω μερικοὺς ἀπὸ αὐτοὺς νά φιλοσοφοῦν διὰ τὰ θεία καὶ ὑπερβαίνοντα τὰς ἀνθρωπίνους δυνάμεις πράγματα καὶ νά θεολογοῦν χωρὶς νά ἐξαγνισθοῦν καὶ νά ἀναλύουσιν καὶ διδάσκουσιν ὅσα ἀφοροῦν εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἀναφέρονται εἰς αὐτόν χωρὶς νά ἔχουν τὸν φωτισμὸν τοῦ Πνεύματος, φρίττει τὸ πνεῦμα μου καὶ κατὰ κάποιον τρόπον θγαίνω ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου, 40 ὅταν σκέπτομαι καὶ ἐξετάζω ἅφ' ἑνὸς τὸ εἰς ὅλους ἀκατανόητον τοῦ Θεοῦ καὶ ἅφ' ἑτέρου τὸ γεγινός ὅτι, ἐνῷ δὲν γνωρίζομεν ὅσα μᾶς περιβάλλουν καὶ τὸν ἑαυτὸν μας, δεικνύομεν προθυμίαν νά φιλοσοφοῦμεν διὰ τὰ ἀκατανόητα εἰς ἡμᾶς μὲ θρασύτητα καὶ χωρὶς φόβον Θεοῦ· καὶ αὐτὰ καθ' ἣν στιγμὴν ὅταν στερούμεθα τοῦ Πνεύματος, τὸ ὁποῖον φωτίζει εἰς τὴν κατα-

9. Α' Κορ. στ' 16-17.

10. Ἰωάν. δ' 24.

11. Α' Ἰωάν. γ' 8, 5-6.

12. Α' Ἰωάν. γ' 9.

νόησιν αὐτῶν ἢ καὶ τὰ ἀναλύει, διαπράττομεν ἁμαρτίαν ἀκόμῃ καὶ ὅταν λέγωμεν τὸ παραμικρὸν περὶ τοῦ Θεοῦ. Διότι ἐὰν τὸ νὰ γνωρίσῃ καθένας τὸν ἑαυτὸν τοῦ εἶναι δυσχερέστατον καὶ ἀκριβῶς ἀπὸ ὀλίγους ἐπιτυχανόμενον, ἀλλ' οὔτε καὶ ἀπὸ τοὺς ὀλίγους κατὰ τὴν παροῦσαν ἐποχὴν καὶ τὴν γενεάν αὐτὴν ἐδῶ, ὅταν ἐξηφανίσθῃ καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν φιλοσοφίαν ἀπὸ τὴν ὀρμητικὴν φορὰν καὶ τὴν ἀντίθετον πνοὴν τῆς ἀμελείας πού μᾶς κατέλαβε καὶ τῶν θιωτικῶν φροντίδων, ὥστε 50 νὰ ἀνταλλάσσωμεν τὰ αἰώνια μὲ ἐκεῖνα πού δὲν ἔχουν καμμιὰ ἀξία καὶ δὲν ὑπάρχουν πλέον ἢ εἶναι ἀνύπαρκτα κατ' οὐσίαν, διαρκῶς μεταβαλλόμενα καὶ μὴ ἔχοντα τίποτε πού νὰ τὰ κρατῇ σταθερά· ἂν λοιπὸν ἡ γνώσις τοῦ ἑαυτοῦ μᾶς εἶναι τόσο δύσκολος, ἀντιλαμβανόμεθα πόσον πιὸ δύσκολος εἶναι ἡ γνώσις τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπὶ πλέον πόσον παράλογον καὶ ἀνόητον εἶναι νὰ θέλωμεν νὰ ἐξερευνήσωμεν τὴν φύσιν καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ. Ἄλλ', ὦ ἀνόητοι, διατί ἀφίνετε ἀτακτοποιή- 60 τα τὰ ἰδικὰ σας πράγματα καὶ ἐρευνᾶτε ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὸν Θεόν καὶ τὰ θεῖα; Πρέπει, λοιπὸν, πρῶτα νὰ περάσωμε ἀπὸ τὸν θάνατον εἰς τὴν ζωὴν¹³ καὶ ἀφοῦ γίνῃ αὐτὸ θὰ εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ δεχθῶμε ἐντὸς μᾶς οὐράνιον σπóρον τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ καὶ νὰ γεννηθῶμεν ἀπὸ αὐτὸν εἰς μίαν νέαν ζωὴν, ὥστε νὰ γίνουμε 60 παιδιὰ τοῦ καὶ νὰ προσελκύσωμε εἰς τὸ ἐσωτερικόν μᾶς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα¹⁴ καὶ τοιοῦτοτρόπως ἀφοῦ φωτισθῶμε νὰ ὁμιλοῦμε διὰ τὸν Θεόν, μέσα εἰς τὰ πλαίσια πάντοτε τῶν δυνατοτήτων μᾶς καὶ τοῦ θείου φωτισμοῦ.

Πρὸς τὸ παρόν, λοιπὸν, σὺ ὁ ὁποῖος θέλεις νὰ ὁμιλῇς διὰ τὸν Θεόν μέσα εἰς αὐτὰς τὰς προϋποθέσεις, πῖστευε μαζί μου εἰς τὸν ἕνα Θεόν, ὁ ὁποῖος δὲν ἔγινεν ἀπὸ κάποιον ἄλλον (διότι δὲν ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ αὐτὸν τίποτε παλαιότερον οὔτε ἔχει γίνεῖ), οὔτε ὁ ἴδιος ἐδημιούργησε τὸν ἑαυτὸν Του, ὅπως ὑπέθεσαν καὶ ὑπεστήριξαν μερικοὶ πολὺ ἀνόητοι (διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ

13. Πρὸλ. Ἰωάν. ε' 24.

14. Πρὸλ. Ψαλμ. ν' 12' ρη' 131.

γίνῃ αὐτομάτως κάτι πού δὲν ὑπάρχει¹⁵), τὸν ἕνα Θεὸν
 μὲ τὰ τρία πρόσωπα, ὁ ὁποῖος πάντοτε ὑπάρχει καὶ
 προϋπῆρχε καὶ θά ὑπάρξη αἰωνίως. Διότι οὔτε εἶναι
 δυνατὸν κάποιος πού δέχεται ὀρθῶς τὴν ἀλήθειαν νὰ
 70 χαρακτηρίσῃ ὡς χωρὶς ὑπόστασιν ἐκείνον πού ἔχει
 ὑπόστασιν καὶ μάλιστα τρεῖς ὑποστάσεις, ἀλλ' ἀφοῦ δι-
 δαχθῇ ἀπὸ ὅσα τὸν περιβάλλουν δι' ἐκεῖνα πού εὐρί-
 σκονται ἐπάνω ἀπὸ αὐτὸν προσκυνεῖ τὴν μίαν θεότη-
 τα εἰς τρία πρόσωπα τῆς αὐτῆς οὐσίας. Διότι ἐάν δὲν
 ἀνακάτευε καὶ δὲν συσκότιζε μὲ τὰ πάθη τὴν ὑπάρχου-
 σαν ἐντὸς τοῦ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, θά ἦτο εἰς θέσιν πρῶτ'
 ἀπ' ὅλα νὰ γνωρίσῃ καλῶς τὸν ἑαυτὸν του, ὅτι δηλα-
 δὴ ἔλαθε ἀπὸ τὸν δημιουργὸν τοῦ ψυχῆν ζωντανῆν καὶ
 μὲ αὐτοτελῇ ὑπαρξιν καὶ ὅτι αὐτὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία
 συστατικά, ἀφοῦ συνδέεται ἀναποσπάστως ἀπὸ τὸν
 νοῦν καὶ τὴν λογικὴν καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐκ τῆς με-
 λέτης καὶ τῆς γνώσεως τοῦ ἑαυτοῦ του κατανοεῖ ὅ-
 80 σα ἀναφέρονται εἰς τὸν Θεὸν μὲ νοῦν σοφώτατον καὶ
 πολὺ λαμπρόν. Διότι βοηθεῖται ἀπὸ τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα
 πού ἀπὸ ὑψηλὰ συνεργεῖ εἰς τὸ νὰ κατανοήσῃ ὅτι ὁ Θε-
 ὸς καὶ Πατὴρ, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὰ πάντα ἀπὸ τὸ
 μηδὲν μὲ τὸν Λόγον του καὶ τὰ κρατεῖ καὶ τὰ κυβερνᾷ
 μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Πνεύματός του, γεννᾷ πρὶν ἀπὸ τὸν
 χρόνον καὶ προαιωνίως τὸν ὁμοούσιον Υἱόν του, ὁ ὁ-
 ποῖος κατ' οὐδένα τρόπον καὶ οὐδέποτε χωρίζεται ἀπὸ
 αὐτόν, ταυτοχρόνως δὲ ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέ-
 ρα καὶ τὸ θεῖον Πνεῦμα, ἀφοῦ εἶναι ὁμοούσιον πρὸς τὸν
 Υἱόν, ἐκπορευόμενον ἀπὸ ὁμοούσιον Πατέρα. Ἀφοῦ
 κατ' αὐτόν τὸν τρόπον κατανοῇ καὶ συγχρόνως ὁμολο-
 γῇ ὀρθῶς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι εἰκὼν τοῦ
 δημιουργοῦ του καὶ ὅτι ἔχει ψυχὴν λογικὴν καὶ πνευ-
 ματικὴν καὶ ἀθάνατον, ἢ ὅποια ἔχει δημιουργηθῇ μὲ
 νοῦν καὶ λογικὴν πού εἶναι τῆς αὐτῆς οὐσίας καὶ ἔχουν
 ἴδιαν ὑπόστασιν· διαφορετικά, δὲν κάμνει τίποτε ἄλλο
 εἰμὴ νὰ θεωρῇ τὸν ἑαυτὸν του χωρὶς νοῦν καὶ λογικὴν.
 90 διότι ἐάν χάσῃ τὰ θεῖα αὐτὰ ἰδιώματα ἀπὸ πού ἄλλοῦ
 καὶ μὲ ἑᾶσιν ποῖα γνωρίσματα καὶ χάρισματά θά γί-

15. Οἱ ἀνοησίες συνεπῶς περὶ αὐτομάτου γενέσεως τῶν ὄντων
 δὲν ἐπινοήθησαν ἀπὸ τοὺς διαφωτιστὰς καὶ τοὺς ἀθῆους τῶν προ-
 σφάτων αἰώνων. Κατάγονται ἀπὸ πολὺ παλαιότερον. Ἡ ἐποχὴ μας ἀ-
 πλούστατα ἠθέλησε νὰ τὰς σφραγίσῃ καὶ μὲ τὸ κύρος τῆς ἐπιστήμης.
 Ἀλλ' ἤλθεν ἡ ἰδία ἡ ἐπιστήμη καὶ τὰς ἐκονιορτοποίησεν.

νη εἰκὼν τοῦ δημιουργοῦ του; Ἐάν δὲ κάποιος ἀποδίδῃ μὲν εἰς τὸν ἑαυτὸν του αὐτάς τὰς ιδιότητες καὶ τὰς περιγράφει κατὰ τρόπον ὀρθόν, τὸν δὲ δημιουργόν του καὶ Θεὸν κατὰ τρόπον παράλογον τὸν ἀποστερεῖ ἀπὸ αὐτά, — ὅσον θεθαίως ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτὸν —, αὐτὸς κατὰ τὴν γνώμην μου εἰς τίποτε δὲν διαφέρει ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς· περιορίζομαι εἰς αὐτὸν τὸν χαρακτηρισμὸν διότι διστάζω νὰ εἶπω ὅτι δὲν διαφέρει ἀπὸ τὰ κτήνη ἢ τὰ ἐρπετὰ καὶ τὰ θηρία.

- 100 Ἐγὼ, λοιπόν, πιστεύω ὅτι, ὅπως ἀκριβῶς ἡ ψυχὴ δὲν ἐγένινεν ἐνωρίτερα ἢ προϋπάρχει τοῦ νοῦ ἢ ὁ νοῦς ἀπὸ τὸν λόγον ποῦ γεννᾶται ἀπὸ αὐτόν, ἀλλ' ὅλα ἀπέκτισαν ταυτοχρόνως τὴν ὑπαρξιν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ὅπως ὁ νοῦς γεννᾷ τὸν λόγον καὶ μὲ αὐτὸν ἐξωτερικεῖ τὴν θέλησιν τῆς ψυχῆς, κατὰ τὸν ἴδιον ἀκριβῶς τρόπον οὔτε ὁ Πατὴρ καὶ Θεὸς ὑπῆρξε πρὶν εἶτε ἀπὸ τὸν Υἱὸν εἶτε ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, ἀλλ' ὅπως ὁ νοῦς ὑπάρχει εἰς τὴν ψυχὴν ὡς ἀναπόσπαστον συστατικόν τῆς καὶ αὐτὸς ἔχει ἐντὸς του τὸν λόγον, καθ' ὅμοιον τρόπον ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ὑπάρχει εἰς ὁλόκληρον τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα καὶ ἔχει ἐντὸς του ὁλόκληρον τὸν Θεὸν Λόγον γεννημένον καὶ ὅπως εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ λόγος ἢ νοῦς χωρὶς ψυχὴν, τοιοῦτοτρόπως εἶναι ἀκατανόητον νὰ λέγωμεν ὅτι ὑπάρχει ὁ Υἱὸς μαζί μὲ τὸν Πατέρα χωρὶς τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα. Διότι πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ κάποτε ὁ ζῶν Θεὸς χωρὶς νὰ ἔχῃ ζωὴν; Διότι τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι ἡ ζωὴ¹⁶ καὶ ὁ δημιουργὸς τῆς ζωῆς¹⁷. Δέξου, λοιπόν, καὶ ὁμολόγησε ὅτι ὁ Πατὴρ γεννᾷ τὸν Υἱὸν χωρὶς νὰ προϋπάρξῃ αὐτοῦ, ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν ἐγεννήθη ἢ ἐδημιουργήθη θραδύτερον καὶ ὅτι τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα προέρχεται μὲν ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἀλλ' εἶναι συνάναρχον καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας μὲ αὐτὸν τὸν Πατέρα μαζί μὲ τὸν Υἱόν· νὰ προσκυνῇς ὁλόκληρον τὸ "Ἀγ. Πνεῦμα ὡς εὐρισκόμενον εἰς ὁλόκληρον καὶ μόνον τὸν συνάναρχον Πατέρα, καὶ ὁλόκληρον τὸν Πατέρα ὡς εὐρισκόμενον εἰς ὁλόκληρον καὶ μόνον τὸν συνάναρχον Υἱόν καὶ ὁλόκληρον τὸν Υἱόν ὡς εὐρισκόμενον εἰς ὁλόκληρον καὶ μόνον τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ "Ἀγ. Πνεῦμα, τὴν μίαν τριπρόσωπον καὶ συνάναρχον καὶ ὁμοούσιον,

16. Βλ. Ἠθικά κεφ. 10, 376 καὶ Ἰωάν. α' 4.

17. Ἰωάν. στ' 63.

- μη δυναμένην νά χωρισθῇ καὶ ἀνακατευθῇ οὐσίαν καὶ φύσιν· νά τὴν λατρεύῃς ὡς μίαν καὶ μοναδικὴν ἀρχὴν τῶν ὄλων καὶ ὡς ἓνα Θεὸν δημιουργὸν τοῦ σύμπαντος, ἐπειδὴ καὶ εἰς ὁλόκληρον τὸν νοῦν ποὺ ὑπάρχει ἐντός σου, — διὰ νὰ μὴ λησμονήσῃς νὰ διδάσκεισαι ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ συνιστοῦν τὴν δοθεῖσαν εἰς σέ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ δι' ἣσα εὐρίσκονται ὑπεράνω σου — ὑπάρχει ὁλόκληρος ὁ λόγος καὶ εἰς τὰ δύο αὐτὰ ὑπάρχει ἀναποσπάστως ἡ ἀποτελοῦσα τὴν πνευματικὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ χωρὶς νὰ συγχέεται μὲ αὐτά. Διότι αὐτὸ εἶναι ἡ ἐντὸς ἡμῶν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ καὶ αὐτὸ μᾶς ἐδόθη ὡς ἓνας ἄνωθεν οὐράνιος πλοῦτος, τὸ νὰ γίνωμεν ὅμοιοι μὲ τὸν Θεὸν Πατέρα καὶ νὰ φέρωμεν τὴν εἰκόνα ποὺ μᾶς ἐγέννησε καὶ ἐδημιούργησε. Διὰ τοῦτο ὅταν προσκυνούμεν τὸν ἄνθρωπον προσφέρομεν εἰς αὐτὸν μίαν τιμὴν, ἐπειδὴ ἔχει νοῦν καὶ ψυχὴν καὶ λογικόν, χωρὶς νὰ τὸν διαιροῦμεν εἰς τρία ἢ νὰ προτιμοῦμε ἓν ἀπὸ αὐτὰ τὰ τρία, ἀλλὰ σὰν ἄνθρωπον ποὺ ἔχει αὐτὰ τὰ τρία ἐντὸς τοῦ ἀδιαίρετα καὶ ταυτοχρόνως αὐτοτελῆ· καὶ ὅχι ὥσάν νὰ εἶναι αὐτὸς τρία πράγματα, ἀλλὰ σὰν ἓνα ἐνιαῖον ἄνθρωπον, δηλαδὴ τὸν προσκυνούμεν καὶ τὸν τιμοῦμεν,
- 130 ἐπειδὴ ἔχει τὴν ἰδίαν εἰκόνα μὲ τὸν δημιουργόν του.
- Τοιοιουτρόπως, λοιπόν, ἀφοῦ κατανοήσῃς ἃς ἀναφέρονται εἰς τὸν Θεὸν μὲ γνώμονα τὰς ὑπαρχούσας εἰς σέ θείας ιδιότητας, τὰς ὁποίας ἐκεῖνος σοῦ ἐδώρησε, νὰ λατρεύῃς μὲ εὐλάβειαν τὴν ἁγίαν καὶ ὁμοούσιον καὶ συνάναρχον Τριάδα καὶ πρόσεχε μὲ πόσον μεγάλα ἀγαθὰ σέ ἔχει τιμήσει ὁ Θεός, ἀφοῦ σέ ἐδημιούργησε σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν του εἰκόνα καὶ σέ περιέβαλε μὲ κάτι ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του δόξαν ἀφοῦ σέ ἐκόσμησε μὲ τὰς ἰδικὰς του ιδιότητας. Δεχόμεθα καὶ διακηρύσσομεν ὅτι εἶναι ὁμοούσιον καὶ ἔχει τὴν αὐτὴν δύναμιν ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα, ἡ ἁγία Τριάς, διότι ἀποτελοῦν μίαν ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν καὶ κυριότητα· ὁ νοῦς ποὺ ὑπάρχει ἐντός σου εἶναι ἰσοτίμος καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας μὲ τὴν λογικὴν καὶ τὴν ψυχὴν, ἐπειδὴ καὶ τὰ τρία εἶναι τῆς αὐτῆς οὐσίας καὶ φύσεως. Δι' αὐτὸν πρᾶγματι τὸν λόγον μᾶς ἔδωσεν ὁ Θεὸς τὴν ὑπαρξιν καὶ μᾶς περιέβαλε μὲ τόσον μεγάλην τιμὴν, διὰ νὰ γνωρίζωμεν καὶ σεβώμεθα τὸν Θεὸν ὡς δημιουργὸν καὶ πατέρα ὅσοι ἐδημιουργήθημεν καὶ ἀνεγεννήθημεν πνευματικῶς ἀπὸ αὐτόν. Συνεπῶς ἐάν ὁ ἄνθρωπος στερη-
- 140

ται ἔστω καὶ ἓνα ἀπὸ αὐτὰ τὰ τρία, δὲν δύναται νὰ εἶ-
 ναι ἄνθρωπος· διότι ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι τοῦ ἀφαιρεῖς τὸν
 νοῦν, ἀφήρεσες μαζί με αὐτὸν καὶ τὸν λόγον με ὅπο-
 τέλεσμα νὰ γίνῃ χωρὶς νοῦν καὶ χωρὶς λόγον· ἐὰν τοῦ
 ἀφαιρέσης τὴν ψυχὴν, ἀφήρεσες μαζί με αὐτὴν καὶ τὸν
 νοῦν καὶ τὸν λόγον· καὶ ἂν τοῦ ἀφαιρέσης μόνον τὸν ἐ-
 σωτερικὸν λόγον, μετέβαλες ὁλόκληρον τὴν ζῶσαν ὑ-
 παρξιν τοῦ ἀνθρώπου εἰς ἄβουλον καὶ ἀδρανῆ μάζαν.
 Διότι ὁ νοῦς πού δὲν παράγει λόγον, δὲν εἶναι εἰς θέ-
 σιν νὰ δεχθῇ καὶ λόγον ἄλλου· πῶς ὅμως ἐκεῖνος πού
 150 ἀποκόπτεται ὡς πρὸς μίαν λειτουργίαν (ιδιότητα) ἐκ-
 τρέπεται καὶ ἀπὸ τὴν φυσικὴν του ὑπαρξιν; Διότι ὅ-
 πως ἀκριβῶς κατὰ τρόπον φυσικὸν ἡ ἀναπνοὴ φέρει
 ἐντὸς μας τὸν ἀέρα καὶ μόλις μᾶς λείψῃ τὸ ἓν ἀπὸ τὰ
 δύο ἀποθνήσκει καὶ ἡμεῖς ταυτοχρόνως, τοιοῦτοτρό-
 πος καὶ ὁ νοῦς ἔχει ἐντὸς του κατὰ τρόπον φυσικὸν τὴν
 σκέψιν, καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ τὴν ἱκανότητα πα-
 ραγωγῆς τοῦ λόγου· ἐὰν λοιπὸν ὁ νοῦς χάσῃ τὴν ἱκανό-
 τητα τῆς φυσικῆς παραγωγῆς τοῦ λόγου, κατὰ κάποι-
 ον τρόπον ἀποχωριζόμενος καὶ ἀποκοιπτόμενος ἀπὸ τὸν
 λόγον πού φυσικῶς ὑπάρχει μαζί του, τότε νεκρώνεται
 καὶ ὁ νοῦς καὶ καθίσταται τελείως ἀχρηστος. Καὶ διὰ
 νὰ κάμω αὐτὸ πού λέγω πιὸ κατανοητὸν με θάσιν ὅσα
 συμβαίνουν εἰς τὸν ἀνθρώπινον ὀργανισμόν, θὰ χρησι-
 μοποιήσω ὡς παράδειγμα τὴν γυναῖκα πού ἔχει πό-
 νους τοκετοῦ. "Ὅπως, λοιπὸν, ἡ ἔγγυος γυναῖκα, ἐὰν
 160 δὲν γεννήσῃ κατὰ τρόπον φυσικὸν εἰς τὸν κατάλληλον
 καιρὸν, χάνεται μαζί με τὸ ἔμβρυον, τὸ ἴδιον ἀκριβῶς
 συμβαίνει καὶ με τὸν νοῦν μας, ὁ ὁποῖος ἔχει ἀπὸ τὸν
 Θεὸν τὴν ιδιότητα νὰ γεννᾷ κατὰ τρόπον φυσικὸν τὸν
 λόγον, τὸν ὁποῖον ἔχει ἐντὸς του ἀχώριστον καὶ ταυτι-
 σμένον με τὴν οὐσίαν του· ἐὰν δηλαδὴ καταστρέψῃς τὸν
 λόγον, καταστρέφεις συγχρόνως καὶ τὸν νοῦν πού τὸν
 γεννᾷ.

Πήγαινε, λοιπὸν, τώρα, ἐὰν νομίζῃς με τὸν νοῦν
 σου ἀπὸ τὰς εἰκόνας εἰς τὰ πρωτότυπα καὶ πληροφο-
 ρήσου με ἀκριβείαν καὶ ὑπευθυνότητα, ὅτι ὁποῖος ἀ-
 παρνεῖται τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἀπαρνεῖται καὶ τὸν ἴδιον
 τὸν Πατέρα του. Ἐκεῖνος δὲ ὁ ὁποῖος ἀπαρνεῖται τὸν
 Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν, αὐτὸς πῶς εἶναι δυνατόν νὰ μὴ
 ἀποδειχθῇ ἄρνητης καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἔστω καὶ
 170 ἂν δὲν θέλῃ. "Ὅποιος, λοιπὸν, ἀποκαλεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ τρία

πρόσωπα μεγαλύτερο¹⁸ ἢ μικρότερο τῶν ἄλλων προσώπων, αὐτὸς δὲν ἔχει ἀκόμη θγάλει τὸ κεφάλι τοῦ νοῦ του ἔξω ἀπὸ τὸν θυθὸν τῶν παθῶν, διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ ἴδῃ μὲ τὰ πνευματικὰ μάτια καὶ νὰ γνωρίσῃ πολὺ καλῶς τὸν ἑαυτὸν του καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ μάθῃ ὅτι, ὅπως ὁ νοῦς δὲν εἶναι μεγαλύτερος τῆς ψυχῆς, οὔτε ἡ ψυχὴ τοῦ νοῦ, οὔτε ὁ λόγος εἶναι μεγαλύτερος ἢ μικρότερος καὶ ἀπὸ τὰ δύο, τοιουτοτρόπως οὔτε ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ, οὔτε ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς, οὔτε τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι μεγαλύτερον ἢ μικρότερον αὐτῶν τῶν συνανάρχων καὶ ὁμοτίμων¹⁹· διότι εἶναι ἐντελὼς ἀνεπίτρεπτον νὰ σκεπτώμεθα ὅτι συμβαίνουν αὐτὰ εἰς τὴν ἁγίαν καὶ ὁμότιμον Τριάδα. Προσπάθησε, ὦ ἄνθρωπε, νὰ κατανοήσῃς ὅσα εὐρίσκονται ἐπάνω ἀπὸ σὲ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ εὐρίσκονται μέσα σου καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ σὲ κάνουν νὰ εἶσαι εἰκὼν τοῦ Θεοῦ· διότι ἀφοῦ ἀνεδείχθης ἄνωτερος ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα δημιουργήματα διὰ τοῦ ἀγαθοῦ τοῦ λογικοῦ, μὲ τὸ ὁποῖον καὶ τὰ ἐξουσιάζεις καὶ τὰ κυβερνᾷς, εἶσαι εἰς θέσιν νὰ γνωρίσῃς ὅτι, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἀνθρώπινος νοῦς γνωρίζεται καὶ ἐκδηλοῦται διὰ τοῦ λόγου — εἶναι πράγματι ὠφέλιμον νὰ ἀσχολούμεθα διαρκῶς μὲ τὸ ἴδιον θέμα τοῦ λόγου, ὥστε νὰ δυνηθῇς νὰ ἀναπτύξῃς εἰς τὸ ἔπακρον τὰς αἰσθήσεις τῆς ψυχῆς σου καὶ νὰ γνωρίσῃς τελείως τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ποὺ εἶναι κρυμμένα ἐντός σου — καὶ ἡ ψυχὴ διὰ τῶν δύο αὐτῶν (τοῦ νοῦ καὶ τοῦ λόγου) γνωρίζεται, καθ' ὅμοιον ἀκριβῶς τρόπον ἐγνωρίσθησαν καὶ γνωρίζονται εἰς ἡμᾶς τοὺς πιστοὺς ὁ μὲν Θεὸς - Πατὴρ διὰ τοῦ μονογενοῦς του Υἱοῦ καὶ Λόγου, τὸ δὲ Ἅγιον Πνεῦμα διὰ τῶν ὑπαρχόντων αἰωνίως μετ' αὐτοῦ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ.

Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ νοῦς γεννᾷ τὸν λόγον καὶ μὲ τὴν βοήθειαν καὶ τῶν δύο μαζὶ γνωστοποιεῖται εἰς τοὺς ἀκούοντας τὸ θέλημα τῆς ψυχῆς εἴτε διὰ τῆς συνομιλίας εἴτε διὰ μέσου τῶν γραπτῶν κειμένων, χωρὶς αὐτὰ δηλαδὴ νὰ συγχέωνται ἢ νὰ διαιροῦνται εἰς τρία, ἀλλ' εἰς τὸ καθένα χωριστὰ νοοῦνται ἢ βλέπονται συγχρό-

18. Βλ. Α' Θεολογικὸς 14.

19. Τὰ τῶν σχέσεων τῶν Τριῶν Προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος πραγματεύεται εἰς τὸν Α' Θεολογικόν.

νως καὶ τὰ τρία ὡς ἔχοντα τὴν ἰδίαν οὐσίαν καὶ ἓνα θέ-
 λημα, τοιοῦτοτρόπως πρέπει νὰ ἀντιληφθῇ καὶ μὲ εὐ-
 λάθειαν νὰ ὁμολογήσῃς ὅτι συμβαίνει καὶ μὲ τὴν ἀγί-
 αν καὶ ἀδιαίρετον καὶ ὁμοούσιον Τριάδα, ὅτι δηλαδὴ ὁ
 μὲν Πατὴρ γεννᾷ κατὰ τρόπον ἀνέκφραστον καὶ ἀνερ-
 μήνευτον τὸν Θεὸν Λόγον, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἐντός του²⁰
 καὶ κατὰ τὴν ἀναρχὸν ἀρνήν καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ τὸν
 200 ἔχῃ ἐντός του ἀκόμη καὶ γεννημένον ἀχωρίστως καὶ
 κατὰ τρόπον ποῦ ὁ ἄνθρωπος ἀδυνατεῖ νὰ τὸ κατανοή-
 σῃ καὶ νὰ τὸ ἐκφρασθῇ, ὁ δὲ Υἱός, ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται
 πάντοτε ἀδιαίρετως ἡνωμένος μὲ τὸν γεννῶντα Πατέ-
 ρα, γεννᾶται ἐξ αὐτοῦ καὶ οὐδόλως χωρίζεται ἀ-
 πό τὸν Πατέρα, τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα τέλος ἐκπορεύεται
 ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ συνυπάρχει καὶ εἶναι ἀπολύτως
 ἡνωμένος μὲ τοὺς ὁμοουσίους Πατέρα καὶ Υἱόν, ἐπειδὴ
 λατρεῖται καὶ δοξάζεται μαζί τους ἀπὸ κάθε ζῶσαν
 ὑπαρξιν. Τὰ τρία αὐτὰ πρόσωπα ἔχουν ἀπαραλλάκτως
 ἓνα θέλημα, ἐπειδὴ ὡς τοιοῦτον ἀποκαλύπτεται καὶ
 γνωρίζεται εἰς ὅλους ὅσοι φωτίζονται ἀπὸ τὸν οὐρα-
 νὸν καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι μὲ
 τὴν ἀγάπην καὶ τὴν εὐαρέσκειαν τοῦ Πατρὸς διὰ μέ-
 σου τοῦ Υἱοῦ. Αὐτῶν ἡ εὐρισκομένη ἔξω καὶ πάνω ἀπὸ
 210 κάθε ὕλην οὐσία τῆς μιᾶς θεότητος καὶ βασιλείας —
 διὰ νὰ ἐπαναλάβω καὶ πάλιν ὅσα ἀνωτέρω εἶπον καὶ
 νὰ καθαρῶ κατὰ τὴν ἐνθύμησιν καὶ τὸν λόγον — πί-
 στευε ὅτι εἶναι τρισυπόστατη καὶ ἀφοῦ πιστεύσης ὡμο-
 λόγησε μαζί μου δημοσίᾳ καὶ χωρὶς φόβον καὶ ἐντρο-
 πὴν, ὅτι αἱ τρεῖς αὐταὶ ὑποστάσεις οὔτε χάνουν τὴν
 αὐτοτέλειαν καὶ ἰδιαιτερότητά των καὶ συγχωνεύονται
 εἰς ἓν πρόσωπον, οὔτε διαχωρίζονται εἰς τρία ἀνεξάρτη-
 τα καὶ ἄσχετα μετὰξὺ των πρόσωπα· διότι εἰς καθένα
 ἀπὸ αὐτὰ νοοῦνται καὶ θλέπονται καὶ τὰ δύο ἄλλα, ὡς
 ἔχοντα ὅλα τὴν ἰδίαν οὐσίαν καὶ φύσιν καὶ δόξαν καὶ
 ἓνα θέλημα. Τὰ τρία αὐτὰ πρόσωπα πίστευε ὡς ἓνα Θε-
 όν, ὁ ὁποῖος ἔφκιαξε τὰ πάντα καὶ ἐδημιούργησε τὰ ὁ-
 ρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα.

220 Διότι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πιστεύει, ὅτι ὁ Θεὸς ἔφκιαξε
 τὰ πάντα καὶ ὅτι ἔφερε τὰ πάντα ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξίαν,

εἰς τὴν ὑπαρξιν, καὶ ὅσα ὑπάρχουν εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ὅσα ὑπάρχουν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ ὅσα ὑπάρχουν μέσα εἰς τὰ θάθη τῆς γῆς, αὐτὸς δημιουργηθεὶς ἀπὸ τὸν Θεόν, παραμένει μέσα εἰς τὰ πλαίσια τῶν ἀνθρωπίνων δυνατοτήτων του, καὶ γνωρίζοντας ἐκείνον ποῦ τὸν ἐδημιούργησε, καὶ ἀφοῦ φθάσῃ εἰς τὴν γνῶσιν καὶ τὴν θέαν τοῦ δημιουργοῦ του διὰ τῆς παρατηρήσεως τῆς ὠραιότητος τῶν δημιουργημάτων²¹, δοξολογεῖ καὶ ἀνυμνεῖ αὐτὸν ὡς δημιουργὸν τῶν ὅλων καὶ δὲν ἐπιδιώκει μὲ περιέργειαν νὰ διευρευνήσῃ τὴν ἀκατανόητον φύσιν του. Καὶ τοῦτο διότι γνωρίζει ὅτι τόσο ὁ ἴδιος ὅσον καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, καθὼς ἔχει λεχθῇ, εἶναι δημιουργήματα ἐκείνου, ἐνῶ ἐκεῖνος εἶναι δημιουργός, ἀκτιστος, ἀναρχος, ἀκατανόητος, ἀνερμήνευτος, ἀνεξερεύνητος, ποῦ πάντοτε ὑπάρχει καὶ προὔπηρχε. Διότι δὲν ὑπῆρξε ποτὲ χρόνος, κατὰ τὸν ὁποῖον νὰ μὴ ὑπῆρξεν ὁ Θεὸς — διότι αὐτὸς ἐδημιούργησε τοὺς αἰῶνας καὶ ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ κάθε ἀρχήν, ὥστε νὰ μὴ ἐπιτρέπεται νὰ τὸν σχετίζωμεν μὲ καμμίαν ἀρχὴν οὔτε νὰ ἐπιδιώκωμεν νὰ εὐρωμεν τὸ τέλος του — ἀλλ' ἦτο μὲν ἀναρχος, εἶναι δὲ ἡ ἀρχὴ τῶν ὅλων καὶ θὰ εἶναι αἰωνίως εἰς ἀτελευτήτους αἰῶνας ὁ ἀπλησίαστος, ὁ ἀόρατος, ὁ ἀπερίγραφτος, ὁ ἀνέκφραστος, ὁ ἀκατανόητος εἰς ὅλους ὅσοι ἐδημιουργήθησαν ὑπ' αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος καὶ ἔμεινεν ἀγνωστος εἰς ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι προηγουμένως ἐπλανήθημεν καὶ κατεφύγομεν εἰς τὴν λατρείαν πολλῶν θεῶν καὶ ἐλατρεύσαμεν τὴν κτίσιν²² καὶ προσκυνήσαμεν τὰ εἰδωλα, ὅταν ἀκόμη ἤμεθα γῆϊνοι καὶ ταπεινοί, ὁ ὁποῖος ἐπειδὴ ἐλυπήθη τὸσον πολὺ τὴν ἀγνοίαν μας, συγκατέβη τὸσον πολὺ εἰς τὴν ἀσθένειάν μας, ὅσον ἦτο ἀναγκαῖον διὰ νὰ γνωρίσωμεν ὅτι ὑπάρχει Θεὸς τέλειος Τριαδικός, τὸν ὁποῖον ὀφείλομεν νὰ λατρεύωμεν εὐλαβῶς ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι. Ποία δὲ εἶναι ἡ Τριάς κατὰ τὴν οὐσίαν, ἢ τί λογῆς κατὰ τὴν ὄψιν, ἢ ποῦ εὐρίσκεται, ἢ πόσον μεγάλη εἶναι, ἢ κατὰ ποῖον τρόπον συνυπάρχουν, ἢ εἶναι ἠνωμένα τὰ τρία πρόσωπα, ὅχι μόνον εἰς τοὺς ἀνθρώπους δὲν κατέστη ποτὲ δυνατόν νὰ τὸ ἀντιληφθοῦν, ἀλλ' οὔτε εἰς τὰς οὐρανίους δυνάμεις ἐδόθη ἡ δυνα-

21. Σοφ. Σολ. ιγ' 5. Ρωμ. α' 20.

22. Πρβλ. Γ' Θεολογικός 111.

τότητα νά ἀντιληφθοῦν τὸ ἀκατανόητον τῆς θείας φύσεως.

250 Καὶ μὴ προσπαθήσης νά μοῦ ἀντιπαραθέσης εἰς ὅσα εἶπον τὰς περὶ Θεοῦ διδασκαλίας ἐπὶ τῇ θάσει τῆς θείας Γραφῆς· διότι ὅσα περιέχονται εἰς αὐτάς ἐλέχθησαν ἀπὸ τοὺς θεολόγους πρὸς ἀντίκρουσιν τῶν θλασφῆμων διδασκάλων τῶν αἰρετικῶν. Ἀντιθέτως ἐκεῖνο ποὺ πρέπει νά γνωρίζης εἶναι ὅτι ἡ θεία φύσις εἶναι ἀπλησίαστος καὶ ἀκατανόητος, ἐκεῖνο δὲ ποὺ εἶναι ἀκατανόητον εἶναι ὅπωςδῆποτε καὶ ἀνέκφραστον· διότι πολλὰς φορές ἐνῶ κατανοοῦμε κάτι καὶ θέλομεν νά τὸ εἰπώμεν, ἐν τούτοις ἀδυνατοῦμε τελείως νά τὸ ἐκφραστοῦμεν. Ποῖος, λοιπόν, ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἢ τοὺς ἀγγέλους θὰ δυνηθῇ νά ἐρμηνεύσῃ ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀόρατος καὶ ἀκατανόητος ὅπως ὁλόκληρος ἡ θεόπνευστος Γραφή μᾶς λέγει;

260 Κανέννας καὶ κατ' οὐδένα τρόπον· διότι δὲν εἶναι ποτὲ δυνατόν ἐκεῖνο ποὺ δὲν εἶναι τίποτε²² ἀπὸ ὅσα γνωρίζομεν ἢ δυνάμεθα νά γνωρίσωμεν νά κατανοηθῇ ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας καὶ νά παρασταθῇ μὲ κάποιο ὄνομα. Μὲ ὅλας δὲ τὰς λέξεις καὶ ἐννοίας ποὺ χρησιμοποιεῖ ἡ θεία Γραφή περὶ τοῦ Θεοῦ ἐπιδιδώκει νά παραστήσῃ ὅτι αὐτὸς ὑπάρχει καὶ ὅχι νά μᾶς εἴπῃ τί εἶδους εἶναι, ἐπιθεβαιώνουσα τὴν αἰώνιον αὐτοῦ ὑπαρξιν καὶ ὅτι εἶναι ὁ πράγματι ὑπάρχων²³, ὅτι εἶναι ὁ Θεὸς ποὺ πάντοτε ὑπῆρχε καὶ ὑπάρχει, καὶ εἶναι τρισυπόστατος, παντοδύναμος, παντοκράτωρ, παντεπόπτης, κτίστης καὶ δημιουργὸς τῶν ὅλων, ἀπηλλαγμένος ἀπὸ κάθε ἀνάγκην, ἐπάνω ἀπὸ κάθε τι τὸ φυσικόν, ποὺ δύναται νά γνωσθῇ τόσο καλὰ ἀπὸ ἡμᾶς, ὅσον καλὰ δύναται νά ἴδῃ κάποιος τὸ ἀτέραντον πέλαγος τοῦ θαλασσίου νεροῦ, ἐὰν στέκεται κατὰ τὴν νύκτα πλησίον τῆς παραλίας καὶ κρατεῖ λαμπάδα ποὺ φέγγει. Πόσον πράγματι νομίζεις, ὅτι θὰ δυνηθῇ αὐτὸς ὁ ἀνθρώπος νά ἴδῃ ἀπὸ τὸ σύνολον τῶν ἀπειρῶν ἐκείνων θαλασσῶν; Ἀσφαλῶς ἐλάχιστον ἢ τίποτε. Ἐν τούτοις ὁμῶς βλέπει σωστὰ καὶ χωρὶς νά πλανᾶται τί εἶδους εἶναι τὸ νερόν, ἔστω καὶ ἂν

- 270 δέν εἶναι εἰς θέσιν νά εἴπη ποία εἶναι ἡ σύστασις του²⁴. Καί γνωρίζει μὲν ὅτι αὐτό πού θλέπει εἶναι θάλασσα καί πέλαγος χωρίς ἄκρα καί διὰ νά τὸ ἴδῃ ὁλόκληρον εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνα πού δέν δύνανται νά συμβοῦν· ἂν καί δέν θλέπει ὁλόκληρον τὸ πέλαγος ἐν τούτοις κατὰ κάποιον τρόπον ἔχει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι τὸ θλέπει ἀπὸ τὸ ὀλίγον ἐκεῖνο (ἄφου εἰς οὐδέν διαφέρει αὐτοῦ τὸ ὅλον) καί ἀπὸ αὐτὸ θγάζει συμπεράσματα διὰ τὸ σύνολον τῶν θαλασσίων ὑδάτων.
- 280 Ἐάν τὸ θεωρῇς ἀναγκαῖον, δυνάμεθα νά χρησιμοποήσωμεν ἓνα ἀτελές παράδειγμα, διὰ νά γίνη καλύτερον κατανοητὸν τὸ λεγόμενον. Ἐάν ὑποτεθῇ ὅτι εὐρεθῇ κάποιος τυφλὸς πού δέν εἶδε ποτέ του πηγὴν νεροῦ, ἢ δέν γνωρίζει τί λογῆς εἶναι αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ νερόν, ἐπειδὴ ποτέ του δέν τὸ ἐδοκίμασε καί δέν τὸ ἐγεύθη· σὺ δὲ ἐξηγεῖς εἰς αὐτὸν ποία εἶναι ἡ φύσις τοῦ νεροῦ καί τοῦ λέγεις ὅτι τὸ νερόν εἶναι καλόν καί ὅτι μὲ αὐτὸ σχηματίζονται λίμναι καί πηγὰδια καί θάλασσα διὰ τῶν ποταμῶν· ἐκεῖνος ὅμως σέ ἠρώτησε διὰ νά μάθῃ τὴν φύσιν τοῦ νεροῦ, τὴν ἐξωτερικὴν του ὄψιν, πῶς εἶναι, πόσον εἶναι καί πῶς κινεῖται καί ἀπὸ ποῦ προέρχεται καί πῶς ἐνῶ χύνεται συνεχῶς δέν τελειώνει ποτέ. Τί θὰ ἀπαντοῦσες εἰς αὐτόν πού θὰ ἐζητοῦσε νά μάθῃ ἀπὸ σέ αὐτά; Ἐγώ, λοιπόν, νομίζω καί ἂν ἀκόμη εἶσαι πάρα πολὺ διεισδυτικὸς καί θεωρητικὸς κατὰ τὸν νοῦν, θὰ σοῦ ἦτο τελείως ἀδύνατον νά περιγράψῃς μὲ λόγους τὴν ἀρχὴν καί τὴν κίνησιν καί τὴν οὐσίαν τοῦ νεροῦ, οὔτε θὰ ἠδύνασο ἀκόμη καί κατ' ἐλάχιστον νά διδάξῃς αὐτὸν τὸν τελείως ἀνίδεον ὅσον ἀφορᾷ τὴν σύνθεσιν καί τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν τοῦ νεροῦ τί εἶδους εἶναι αὐτὸ κατὰ τὴν ποσότητα καί τὴν ποιότητα.
- 290 Ἐάν δὲ δέν εἴμεθα εἰς θέσιν νά εἴπωμεν κάτι ἢ νά ἐξηγήσωμεν διὰ τοῦ λόγου εἰς ὅσους ἐρωτοῦν νά μάθουν ἀπὸ ἡμᾶς περὶ οὐσίας πού ρέει καί εἶναι ὁρατὴ καί δύναται νά πιασθῇ, καί νά τοὺς δώσωμεν νά ἀντιληφθοῦν ποία εἶναι ἡ φύσις της καί ἀπὸ ποῦ προέρχεται ἢ ἀπὸ ποία στοιχεῖα ἀποτελεῖται, πῶς εἶναι δυνα-

24. Νομίζομεν ὅτι ὑπ' αὐτὴν τὴν ἐννοίαν χρησιμοποιεῖ ὁ Ἅγιος Πατὴρ τὸν ὅρον «ποταπὸν» καί διότι τότε ἦτο ἀγνωστος ἡ σύστασις τοῦ νεροῦ καί διότι ἄλλως δέν ἔχομεν νόημα.

τὸν κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους ἢ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἁγίους νὰ διδάξῃ τοὺς ἔχοντας ἄγνοϊαν τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἑαυτοῦ των, τί ἀκριβῶς εἶναι αὐτὸς ποὺ ἔδωσεν εἰς ὅλα οὐσίαν καὶ ποῖα εἶναι ἐκεῖνα ποὺ ἀποτελοῦν τὴν οὐσίαν καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ, θὰ δυνηθῇ νὰ τὸ κάμῃ ποτέ; Κανέννας καὶ κατ' οὐδένα τρόπον. Ἐκεῖνος θεβαίως ὁ ὁποῖος ἡξιώθη νὰ ἴδῃ ἔστω καὶ κατ' ἐλάχιστον τὸν Θεὸν εἰς τὴν ἀπλησίαστον δόξαν τοῦ ἁπείρου καὶ θείου φωτός του μὲ τὸν τρόπον τὸν ὅποιον ἔχομεν εἶπει προηγουμένως, δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ διδασκαλίας ἄλλου διὰ νὰ γνωρίσῃ τὸν Θεόν· διότι ἔχει τὸν ἴδιον τὸν Θεὸν ὁλόκληρον ἐντός του νὰ μένῃ καὶ νὰ κινῆται καὶ νὰ ὁμιλῇ καὶ νὰ διδάσκῃ αὐτὸν τὰ ἀπόκρυφα Του μυστήρια, σύμφωνα μὲ τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἁγιώτατον λόγιον: «Τὸ μυστήριόν μου, λέγει, ἔμοι καὶ τοῖς ἑμοῖς»²⁵.

Κατ' ἄλλον τρόπον εἶναι ἀδύνατον νὰ ἴδῃ ὁ ἄνθρωπος τὸν Θεόν, παρὰ μόνον διὰ τῆς σχολαστικῆς τηρήσεως τῶν ἐντολῶν του, χωρὶς δηλαδὴ νὰ ἀτονῇ οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον ἢ ἐκτέλεις αὐτῶν ἀπὸ ἀδιαφορίαν καὶ περιφρόνησιν, ἀλλὰ νὰ διατηρῆται σταθερὰ καὶ νὰ ἐπιδιώκηται ἡ τήρησις των μὲ ἐπιμέλειαν καὶ ζῆλον. Συνεπῶς «καὶ ὅσοι τῷ κανόνι τούτῳ στοιχήσουσιν»²⁶ «οὐ μακρὰν εὗρεθήσονται τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν»²⁷, ἀλλὰ ἀναλόγως μὲ τὸν ζῆλον καὶ τὴν προθυμίαν καὶ τὴν χαρὰν ποὺ θὰ ἐργασθοῦν τὰς ἐντολάς, θὰ λάθουν — ἐνωρίτερον ἢ θραδύτερον, περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον — τὸν μισθὸν τῆς θέας τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ γίνουν μέτοχοι τῆς θείας φύσεως²⁸ καὶ θεοὶ²⁹ λόγῳ τῆς σχέσεώς των μὲ τὸν ἀληθινὸν Θεὸν καὶ θὰ μεταβληθοῦν εἰς παιδιὰ τοῦ Θεοῦ³⁰ διὰ τῆς χάριτος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας, εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις μαζί μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πανάγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.

25. Βλ. Α' Θεολογικός 325.

26. Γαλ. στ' 16.

27. Μάρκ. ιβ' 34.

28. Β' Πέτρ. α' 4.

29. Πρβλ. Ψαλμ. πα' 6.

30. Πρβλ. Ἰωάν. α' 12. Ρωμ. η' 14—18.

ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

Περὶ τοῦ ὅτι, ὅτι εἶναι ὁ Πατὴρ τὸ ἴδιον ἀκριθῶς εἶναι καὶ ὁ Υἱός, καὶ ὅτι εἶναι ὁ Υἱός τὸ ἴδιον ἀκριθῶς εἶναι καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, καὶ ὅτι αὐτὰ εἶναι ἓνα πνεῦμα ποῦ ἔχει τὴν αὐτὴν τιμὴν, τὴν αὐτὴν οὐσίαν καὶ τὸν ἴδιον θρόνον.

- 1 Πάντοτε μὲν ὁ Θεὸς ἀνυμνούμενος ἀπὸ ἡμᾶς καὶ δοξαζόμενος ὁ ἀναρχὸς Πατὴρ, ὁ ἐπίσης μετ' αὐτοῦ ἀναρχὸς Υἱὸς τοῦ Πατρὸς καὶ τὸ συνυπάρχον αἰωνίως μετ' αὐτῶν καὶ ὁμοούσιον τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ πανάγιον Πνεῦμα, αὐτὰ ἀποτελοῦν μίαν φύσιν καὶ ἔχουν τὴν αὐτὴν δόξαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀναρχὸν ἀρχὴν καὶ συνύπαρξιν, εἶναι ἡ ὁμοούσιος Τριάς, ἡ μία θεότης, ἡ οὐσία τῆς αὐτῆς συστάσεως καὶ συγχρόνως τρισυπόστατος, ἡ ἀρχὴ ὅλων ὅσα ὑπάρχουν καὶ ὑπαρκτικὴ καὶ δημιουργὸς δυνάμις, ἡ ἔχουσα τὸν ἴδιον θρόνον καὶ τὴν ἰδίαν δόξαν, ἡ μοναδικὴ ἐξουσία εἰς τὸν κόσμον καὶ ἡ κρατοῦσα τὰ πάντα κυριότης καὶ βασιλεία, καὶ εἶναι πραγματικὰ καὶ ὀνομάζεται ἓνας Θεός, ὁ ὁποῖος ἄλλοτε μὲν καὶ ἐμφανιζόμενος καὶ πιστευόμενος ὡς
- 10 μονάς, ὡς ἓνας λατρεύεται καὶ ἀπὸ ἡμᾶς, ἄλλοτε πάλιν ὡς τριάς ὁμολογούμενος, ἀνυμνεῖται καθὼς ἀρμόζει εἰς τριάδα ἡ ὁποία ἔχει σαφῶς διακεκριμένα ἀλλήλων τρία πρόσωπα, καθὼς ἔχομεν διδαχθῆ ἀπὸ αὐτὸν τὸν Κύριόν μας Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν ἓνα τῆς τρισυποστάτου θεότητος, ὁ ὁποῖος παραγγέλλει εἰς τοὺς μαθητάς του νὰ βαπτίζουσιν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος¹ καὶ ὁ ὁποῖος ἀλλοῦ λέγει τὸ ἐξῆς: «Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἔστιν»² διὰ τοῦ ὁποίου θέλει νὰ μᾶς δείξῃ ὅτι δὲν εἶναι τὸ ἴδιον

1. Ματθ. κη' 19.

2. Ἰωάν. ιδ' 28.

πρόσωπον με τὸν Πατέρα, καὶ ἀκόμη ὅτι «Ἐγὼ ἀπ' ἑμαυτοῦ ποιῶ οὐδέν»³ καὶ πάλιν: «Ἐρωτήσω τὸν Πατέρα»⁴ «καὶ ἄλλον παράκλητον πέμψει ὑμῖν, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται»⁵, διὰ τοῦ ὁποίου πάλιν ἄλλον «παράκλητον», δηλαδὴ ἄλλο πρόσωπον, ὀνομάζει τὸ «Ἅγιον Πνεῦμα».

Μὲ αὐτάς, λοιπόν, τὰς μαρτυρίας μᾶς ἔδωσεν ἡ θεία χάρις νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι εἶναι ἀπολύτως ἓν ἡ τρι-πρόσωπος καὶ ὁμοούσιος θεότης καὶ ὅτι εἶναι ἀπολύτως ταυτισμένα καὶ εὐρίσκονται εἰς τὴν αὐτὴν κατάστασιν τὰ πρόσωπα αὐτῆς ποὺ ἔχουν αἰωνίαν δόξαν καὶ τελοῦν εἰς ἀχώριστον ἐνότητα, ὥστε νὰ γνωρίζωμεν ὅτι ὁλόκληρος ὁ Πατὴρ εὐρίσκεται εἰς τὸν ἄλλον κόσμον μαζί με τὸ Πνεῦμα, ὅπου ὁλόκληρος ὁ Υἱὸς ὀνομάζεται καὶ Θεός, καὶ ὅτι ὁλόκληρος ἐκεῖ εἶναι ὁ Υἱὸς διὰ τοῦ Πνεύματος εἰς τὰ ὁποῖα ὁλόκληρος ὁ Θεός καὶ Πατὴρ δοξολογεῖται, καὶ ὁλόκληρον ἐκεῖ εὐρίσκεται τὸ «Ἅγιον Πνεῦμα ὅπου ὁλόκληρος ὁ Πατὴρ ὁμολογεῖται καὶ δοξάζεται μαζί με τὸν Υἱόν. Τοιοῦτο-τρόπως δὲ ἀφοῦ ἐδιδάχθημεν ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, ὅτι τὰ τρία αὐτὰ πρόσωπα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔχουν τὴν αὐτὴν οὐσίαν καὶ ἀπολαύουν τῆς αὐτῆς τιμῆς, δηλαδὴ αἱ ὑποστάσεις των εἶναι ἀσύγχυτοι καὶ συγχρόνως ἀδιαιρέτοι εἰς τὴν μίαν αὐτῶν θείαν καὶ δημιουργὸν καὶ αἰτίαν τῶν ὄλων φύσιν, ὅταν ἀνυψούμεθα καὶ ἀπευθυνώμεθα πρὸς τὸν Πατέρα καὶ Θεὸν μετὰ τὴν βοήθειαν τοῦ Πνεύματος διὰ μέσου τοῦ Λόγου καὶ ἀπλώνωμεν πρὸς αὐτὸν τὰ χέρια καὶ στρέφωμεν τὰ βλέμματα καὶ λέγωμεν «Πάτερ ἡμῶν ὃ ἐν τοῖς οὐρανοῖς»⁶. Ὅσάκις δὲ πλησιάζομεν, εἰς τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Πατρὸς διὰ νὰ προσευχηθοῦμεν μετὰ τὸν φωτισμὸν τοῦ Πνεύματος λέγομεν: «Ὁ μονογενὴς Υἱός, ὃ ἰσόχρονος μετὰ τὸν Πατέρα Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, ὃ μόνος ποὺ ἐγεννήθης ἀχρόνως κατὰ τρόπον ἀνερμήνευτον ἀπὸ μόνον τὸν Θεὸν - Πατέρα, ὃ ἀληθινός Θεός ποὺ προῆλθες ἀπὸ τὸν ἀληθινὸν Θεόν, σὺ ποὺ δὲν ἔχεις ἀρχὴν καὶ προῆλθες

3. Ἰωάν. η' 28.

4. Ἰωάν. ιδ' 16.

5. Ἰωάν. ιε' 26.

6. Ματθ. στ' 9.

από τὸν ἐπίσης ἀναρχὸν Πατέρα, ὁ αἰώνιος ποῦ ἐγεν-
 νήθη ἀπὸ τὸν αἰώνιον, ὁ ἀτελεύτητος ποῦ ἐγεννήθη
 ἀπὸ τὸν ἀτελεύτητον, τὸ ἀληθινὸν φῶς ποῦ προήλθε
 ἀπὸ τὸ ἀληθινὸν φῶς, ἡ ἀληθινὴ ζωὴ ποῦ προήλθε ἀπὸ
 τὴν ἀληθινὴν ζωὴν, ὁ ἀπλησίαστος ποῦ προήλθε ἀπὸ τὸν
 ἀπλησίαστον, ὁ ἀκατάληπτος ποῦ προήλθε ἀπὸ τὸν ἀ-
 κατάληπτον, ὁ ἀνέκφραστος ποῦ ἐγεννήθη ἀπὸ τὸν ἀ-
 νέκφραστον, ὁ ἀμετάβλητος ποῦ προήλθε ἀπὸ τὸν ἀ-
 μετάβλητον, ὁ ἀκατανόητος ποῦ ἐγεννήθη ἀπὸ τὸν ἀ-
 κατανόητον, συγχώρησέ μας διὰ τὰς ἁμαρτίας μας.
 "Όταν πάλιν προσευχώμεθα εἰς τὸ "Άγιον Πνεῦμα λέ-
 γομεν τὰ ἑξῆς: «Τὸ Πνεῦμα τὸ "Άγιον, τὸ ὁποῖον ἐκ-
 πορεύεσαι ἀπὸ τὸν Πατέρα κατὰ τρόπον ποῦ δὲν δύνα-
 ται νὰ λεχθῇ καὶ ποῦ ἀποστέλλεσαι εἰς ἡμᾶς τοὺς πι-
 στοὺς διὰ τοῦ Υἱοῦ⁷, Πνεῦμα σὺ ποῦ δίδεις ζωὴν καὶ σύ-
 νεσιν, Πνεῦμα ποῦ χαρίζεις τὴν ἀγιότητα καὶ τὴν τε-
 λειότητα, Πνεῦμα ποῦ εἶσαι ἀγαθόν, σοφόν, φιλόανθρω-
 πον, γλυκὺ, ἔνδοξον, ποῦ μᾶς τρέφεις συγχρόνως καὶ
 μᾶς ποτίζεις, ποῦ μᾶς ἐλεεῖς, μᾶς φωτίζεις καὶ μᾶς ἐν-
 δυναμώνεις. Θεῖον Πνεῦμα σὺ ποῦ δίδεις ὑπομονήν,
 Πνεῦμα ποῦ χορηγεῖς χαράν⁸, εὐφροσύνην, σύνεσιν, σο-
 φίαν, γνῶσιν, πραότητα, ἀνεξικακίαν, ἀδιαφορίαν διὰ
 τὰ ἐπίγεια, ἐνατένισιν τῶν οὐρανίων, σὺ ποῦ ἀποδιώ-
 κεις τὴν πνευματικὴν νωχέλειαν, ποῦ ἀπομακρύνεις
 τὴν ἀδιαφορίαν, ποῦ φυγαδεύεις ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον τὴν
 περιέργειαν καὶ τὴν πονηρίαν. Πνεῦμα ποῦ ἀποκαλύ-
 πτεῖς τὰ μυστήρια⁹, ποῦ ἀποτελεῖς ἐγγύησιν διὰ τὴν
 κληρονομίαν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν¹⁰, ποῦ εἶσαι
 ἡ πηγὴ τῆς προφητείας¹¹, ποῦ συγκρατεῖς τὴν διδασκα-
 λίαν, ποῦ καταστρέφεις καὶ ἀφαιρῶνεις τὴν ἁμαρτίαν,
 ποῦ εἶσαι ἡ πόρτα τῆς μετανοίας, ποῦ δείχνεις εἰς τοὺς
 ἀγωνιζομένους τὴν εἴσοδον ὡς ἄλλος θυρωρός. Πνεῦ-
 μα ἀγάπης, εἰρήνης¹², πίστεως καὶ ἐγκρατείας. Πνεῦ-
 μα ποῦ εἶσαι ποθητὸν καὶ προκαλεῖς ὅλους τοὺς εὐσε-

7. Ἰωάν. ιε' 26.

8. Πρβλ. Γαλ. ε' 22.

9. Πρβλ. Α' Κορ. θ' 10.

10. Πρβλ. Ἐφεσ. σ' 14.

11. Πρβλ. Α' Κορ. ιθ' 10.

12. Πρβλ. Γαλ. ε' 22.

θεῖς πόθους, ἔλα καὶ κατασκήνωσε καὶ μέινε ἐντός μας μονίμως καὶ ἀχωρίστως, καὶ ἀγίασε καὶ ἄλλαξε καὶ φώτισε τὰς καρδίας μας, ὡς ὁμοούσιον καὶ τῆς αὐτῆς τιμῆς ἀπολαύον μὲ τὸν Υἱὸν καὶ τὸν Πατέρα καὶ μεταβάλλον εἰς θεοὺς¹³ ὅσους σὲ δέχονται ἐντός των καὶ κάθε μὲν ἁμαρτίαν ἐξαφανίζεις, κάθε δὲ ἀρετὴν εἰσάγεις εἰς τὴν ψυχὴν ποὺ εἰσέρχεσαι· αὐτὰ δὲν τὰ φέρεις μαζί σου ὡς κάτι ἄσχετο μὲ σένα καὶ ἐξωτερικόν, ἀλλὰ σὺ τὸ ἴδιο εἶσαι κάθε τι ποὺ εἶναι ἀγαθόν· διότι εἰς ὅλους ὅσους θὰ μείνης ἐντός των θὰ ἀποκτήσουν πραγματικῶς ἐντός των ὅλα τὰ ἀγαθὰ.

- 70 Συνεπῶς δὲν προσφέρομεν τὸν ὕμνον εἰς τρεῖς θεοὺς καὶ ὄχι εἰς ἓνα, ὡσάν νὰ διαιρῶμεν τὸν ἀτεμάχιστον τῆς συνολικῆς μονάδος, ἀλλὰ προσευχόμεθα ὡσάν νὰ λατρεύωμεν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα, εἰς δὲ τὸ πρόσωπον τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα καὶ τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Πνεύματος τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν· αὐτὰ τὰ δοξάζομεν ὡς μίαν φύσιν μιᾶς τρισυποστάτου θεότητος, ὁμοούσιον, ποὺ ἔχει τὴν αὐτὴν δύναμιν, ποὺ ἔχει τὴν δύναμιν ἀφ' ἑαυτῆς, ποὺ δύνανται τὰ πάντα, ποὺ ἔχει τὸ αὐτὸ ἔλεγμα, ποὺ εἶναι ἀθάνατος, ἔχει τὴν ἰδίαν ἀναρχὸν ἀρχήν, ποὺ εἶναι ἔξω ἀπὸ κάθε οὐσίαν καὶ εἶναι ἡνωμένη ἀσυγχήτως καὶ ἀδιαιρέτως. Διότι δὲν φρονοῦμεν ὅτι τὰ τρία πρόσωπα εἶναι τρία διαφορετικὰ πράγματα οὔτε τρεῖς διαφορετικαὶ φύσεις, προσπαθοῦντες νὰ διαιρέσωμεν τὴν ἀδιαιρέτον μονάδα καὶ θεότητα, ἐκτρεπόμενοι τοιοῦτοτρόπως ἀπερискέπτως εἰς ξένας πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὴν πίστιν μας διδασκαλίας, ἀλλὰ δεχόμεθα τὰ τρία αὐτὰ πρόσωπα ὡς ἓνα Θεόν, ὁ ὁποῖος διαιρεῖται ὡς πρὸς τὰ πρόσωπα ἀδιαιρέτως καὶ εἶναι τοιοῦτοτρόπως ἡνωμένος κατὰ τὴν ἐνότητα τῆς μιᾶς οὐσίας ὥστε νὰ μὴ ταυτίζωνται τὰ τρία πρόσωπα εἰς ἓν· ὁ Θεὸς μας εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου ἓνας εἰς τὰς ὑποστάσεις καὶ ὁλόκληρος εἶναι τριαδικὸς εἰς τὴν ὑπερούσιον μονάδα· ὁ ἴδιος εἶναι τρία ὡς πρὸς τὰ πρόσωπα καὶ ἓνα κατὰ τὴν ἐνότητα (ταυτότητα) τῆς οὐσίας, ἢ τῆς φύσεως (τὸ ἴδιον εἶναι).

13. Πρβλ. Ρωμ. η' 14.

Διότι τοιουτοτρόπως καὶ ὁ ἴδιος ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Πατρὸς διεσάλπισε πρὸς ὅλους ἡμᾶς, ὅτι οὗτος εἶναι καθ' ὅλα ὁμότιμος καὶ ὁμοούσιος καὶ ὁμόθρονος με τοὺς ἐπίσης ὁμοουσίους μεταξύ των Πατέρα καὶ Πνεῦμα ὅταν εἶπε τὰ ἐξῆς: «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἔν ἐσμεν»¹⁴. Καὶ πάλιν εἰς ἄλλο σημεῖον ὁμιλῶν διὰ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ θέλων νὰ μᾶς δείξῃ ὅτι εἶναι ἀπολύτως ταυτόσημον κατὰ τὴν οὐσίαν με τὸν Πατέρα, λέγει τὸ ἐξῆς: «Τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται»¹⁵. Διότι ὅπως ἀπὸ ὀφθαλμόν, δηλαδὴ ἀπὸ πηγὴν νεροῦ, θγαίνει ποταμὸς μὲν ἄλλ' εἶναι καὶ αὐτὸς νερό, κατὰ παρόμοιον τρόπον καὶ ἀπὸ τὸν Θεόν (τὸν Πατέρα) θγαίνει Θεὸς τὸ Πνεῦμα, διὰ τοῦτο καὶ λέγει: «Πνεῦμα ὁ Θεὸς καὶ τοὺς προσκυνούντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν»¹⁶. Ἐάν συνεπῶς ὁ Πατήρ εἶναι πνεῦμα, ἄρα εἶναι προφανές ὅτι καὶ ὁ Υἱὸς ποὺ ἐγεννήθη ἀπὸ αὐτὸν εἶναι πνεῦμα· θέλοντας ὁ Παῦλος νὰ σημάνῃ αὐτὸ ἀκριβῶς ἔλεγε: «Τὸ δὲ Πνεῦμα ὁ Κύριός ἐστιν»¹⁷. Διότι καίτοι ἐπῆρε τὴν ἀνθρωπίνην σάρκα δὲν ἔπαυσε νὰ εἶναι πνεῦμα, ἀλλ' ἀφοῦ ἐθέωσεν¹⁸ καὶ αὐτὴν τὴν κατέστησε πνευματικὴν. Πνεῦμα εἶναι καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, διότι ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ δίδεται εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀναξίους διὰ τοῦ Υἱοῦ· καὶ δὲν ἀποστέλλεται ἢ διανέμεται εἰς τοὺς ἀνθρώπους παρὰ τὴν θέλησίν του, ἀλλ' ἔργεται διὰ τοῦ ἑνὸς τῆς Τριάδος, τοῦ ἰδίου τοῦ Υἱοῦ, διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ ὅσα θέλει ὁ Πατήρ ὥσάν νὰ εἶναι ἰδικά του θελήματα. Διότι κατὰ τὴν φύσιν καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν καὶ κατὰ τὴν θέλησιν εἶναι ἀδιαίρετος ἡ ἁγία Τριάς, ὡς πρὸς δὲ τὰς ὑποστάσεις διακρίνεται εἰς πρόσωπα ἡ Τριάς καὶ ὀνομάζεται Πατήρ, Υἱὸς καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, ἐνῶ εἶναι ἕνας Θεός, τοῦ ὁποῦ τοῦ ὀνόμα εἶναι Τριάς, ὁ ὁποῖος εὐρισκόμενος ὑψηλότερον καὶ ἔξω ἀπὸ κάθε ὄνομα ποὺ ἀκούγεται¹⁹ καὶ

14. Ἰωάν. ι' 30.

15. Ἰωάν. ιε' 26.

16. Ἰωάν. δ' 24.

17. Β' Κορ. γ' 17. Πρβλ. Α' Θεολ. 89.

18. Βλ. Ἠθικά, Λόγος Α' 3,53.

19. Ἐφεσ. α' 21.

- 110 λόγον καὶ λέξιν, εὐρίσκεται ὑπεράνω ὧν καὶ εἶναι ἀνίσχυρος καὶ ὁ πλέον ὀξύς νοῦς νὰ τὸν κατανοήσῃ, ἀφοῦ δὲν εἶναι τίποτε ἐξ ὧν ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ συλλάβῃ.

- Πρόσεχε τὰ ὅσα θὰ λεχθοῦν ἐν συνεχείᾳ, διὰ νὰ ἀντιληφθῇς ὑπὸ ποίαν ἔννοιαν ὀνομάζει ἐν τὰ τρία πρόσωπα ἡ ἁγία Γραφή. Διότι εἶναι χρησιμὸν νὰ ἀρχίσω πάλιν νὰ λέγω τὰ ἴδια, ἐπειδὴ καὶ ἡ συνεχὴς ἐνασχόλησις μὲ αὐτὰ προκαλεῖ ἄφατον εὐχαρίστησιν εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος γνωρίζει νὰ ἐνασχολῆται εἰς αὐτὰ καθὼς ἀρμόζει εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἀγιάζει τὰς αἰσθήσεις τῆς ψυχῆς του ὁ θεῖος λόγος. Εἶναι πνεῦμα, λέγει ὁ Θεός· τὸ ἴδιο ὅμως εἶναι ὁ Υἱός, καθὼς ἔχει λεχθῇ. Ἐάν λοιπὸν «ὁ Θεὸς πνεῦμά ἐστι» καὶ «τὸ πνεῦμα ὁ Κύριος» καὶ 120 ὁ Κύριος ὀνομάζεται πνεῦμα ἀπὸ τὴν θείαν Γραφήν, ἔρα ὁ Θεὸς εἶναι ἓνα Πνεῦμα ποῦ γνωρίζεται εἰς ἡμᾶς μὲ τρία πρόσωπα ἢ ἄλλως ὑποστάσεις (καθὼς εἶπεν ὁ Υἱὸς θέλων νὰ σημάνῃ τοῦτο «ἐν»²⁰), ἐν Πνεῦμα ἰσοδύναμον, ποῦ ἔχει τὸν ἴδιον θρόνον, τὴν αὐτὴν προέλευσιν, τὴν αὐτὴν οὐσίαν. Διὰ τοῦτο αὐτὰ καλοῦνται ἐν πνεύμα, διὰ νὰ μὴ ὑποθέσῃς ὅτι ὑπάρχει εἰς τὰ τρία πρόσωπα τῆς Τριάδος οἰαδήποτε ἀνισότης πρὸς τὰ ἐπάνω ἢ πρὸς τὰ κάτω, οὔτε νὰ φαντασθῇς ὅτι δύναται νὰ ἐπέλθῃ εἰς αὐτὰ καθ' οἷονδήποτε τρόπον χωρισμός· διότι αὐτὰ δὲν ἐλέχθησαν διὰ τίποτε ἄλλο, εἰμὴ διὰ νὰ μάθῃς ὅτι ἡ διακρίσις τῶν τριῶν προσώπων, δηλαδὴ τῶν ὑποστάσεων, ἐπιτυγχάνεται διὰ μόνων τῶν ὀνομάτων. Ἀφοῦ μάθῃς τοιοῦτοτρόπως αὐτὰ καὶ ἀφοῦ διδαχθῇς καὶ κατανοήσῃς καλῶς ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὸν 130 Θεόν, νὰ μὴ ἐπιζητῇς τίποτε περὶ σόφτερον κινούμενος ἀπὸ ὑπερβολικὴν περιέργειαν, ἀλλ' ἀφοῦ δεχθῇς αὐτὰ μὲ μόνην τὴν πίστιν, στάσου μέχρις ἐκεῖ, παραδεχόμενος ὅτι ὅσα εὐρίσκονται ἐπάνω καὶ πέρα ἀπ' αὐτὰ εἶναι τελείως ἀκατανόητα.

Διὰ νὰ γνωρίσῃς δὲ καὶ τὰς ἰδιαιτέρας ἰδιότητες τῆς θείας φύσεως, κατὰ ποῖον δηλαδὴ τρόπον ὁ Θεὸς καὶ ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὸν Θεόν καὶ ὅσα προέρχονται ἀπὸ τὸν Θεόν καὶ ὅσα εὐρίσκονται εἰς τὸν

Θεὸν ὅλα εἶναι ἓνα φῶς, τὸ ὁποῖον προσκυνεῖται εἰς κάθε μίαν ἀπὸ τὰς τρεῖς ὑποστάσεις, καὶ θλίπεται εἰς ὅλα τὰ ἰδιώματα αὐτοῦ καὶ χαρίσματα, καὶ αὐτὰ θὰ σοὺ τὰ διδάξωμεν εὐθὺς ἀμέσως. «Ὁ Θεὸς φῶς ἐστὶ»²¹ καὶ φῶς χωρὶς ὅρια καὶ ἀκατανόητον· ἀλλὰ καὶ τὰ γύρω ἀπὸ τὸν Θεὸν εἶναι φῶς, ὅσα δηλαδὴ ἐνοῦνται μὲ τὰ πρόσωπα καὶ διαιροῦνται εἰς αὐτὰ ἀδιαιρέτως καὶ — διὰ τὰ σοὺ ὁμιλήσω δι' ἕκαστον πρόσωπον, διαιρῶν τοιοῦτοτρόπως τὰ ἀδιαίρετα — ὁ Πατὴρ φῶς εἶναι, ὁ Υἱὸς φῶς εἶναι καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον φῶς²²· αὐτὰ εἶναι ἓνα φῶς ἀπλοῦν, χωρὶς προσμίξεις, ἄχρονον, προαιώνιον, πού ἔχει τὴν ἰδίαν τιμὴν καὶ τὴν ἰδίαν δόξαν. Ἐπὶ πλέον καὶ ὅλα ὅσα προέρχονται ἀπὸ αὐτὸ εἶναι φῶς, ἐπειδὴ διδόνται εἰς ἡμᾶς ἀπὸ φῶς· ἡ ζωὴ εἶναι φῶς, ἡ ἀθανασία φῶς, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς φῶς, τὸ ζωντανὸν νερόν²³ φῶς, ἡ ἀγάπη, ἡ εἰρήνη, ἡ ἀλήθεια, ἡ πόρτα πού ὁδηγεῖ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ ἡ ἴδια ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν εἶναι φῶς· τὸ νυφικὸν δωμάτιον²⁴ φῶς, ἡ βασιλικὴ αἵθουσα, ὁ παράδεισος, ἡ ἀπόλαυσις τοῦ παραδείσου, ἡ χώρα τῶν πράων, οἱ στέφανοι τῆς αἰωνίου ζωῆς, τὰ ἴδια τὰ ἐνδύματα τῶν ἁγίων εἶναι φῶς· ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ σωτὴρ καὶ βασιλεὺς τῶν ὅλων, εἶναι φῶς· ὁ ἄρτος τοῦ ἀχράντου σώματός του εἶναι φῶς, τὸ ποτήριον τοῦ τιμίου αἵματός του²⁵ εἶναι φῶς, ἡ ἀνάστασις Του εἶναι φῶς, τὸ πρόσωπόν Του εἶναι φῶς· τὸ χέρι, ὁ δάκτυλος, τὸ στόμα Του εἶναι φῶς· τὰ μάτια Του εἶναι φῶς· ὁ Κύριος εἶναι φῶς, ἡ φωνὴ Του ἐπειδὴ προέρχεται ἀπὸ φῶς εἶναι φῶς, ὁ Παράκλητος εἶναι φῶς· ὁ μαργαρίτης²⁶, ὁ κόκκος τοῦ συνάπεως²⁷, ἡ ἀληθινὴ ἄμπελος²⁸, ἡ ζύμη²⁹, ἡ ἐλπίς, ἡ πίστις εἶναι φῶς.

Αὐτὰ, λοιπόν, καὶ ἄλλα παρόμοια, ὅσα θὰ ἀκούσης νὰ λέγωνται διὰ μέσου τῶν προφητῶν καὶ τῶν ἁ-

21. Α' Ἰωάν. α' 5.

22. Βλ. Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ εἰς P.G. τ. 36, 136.

24. Πρβλ. Ματθ. θ' 15.

25. Πρβλ. Ἰωάν. στ' 53—55.

26. Πρβλ. Ματθ. ιγ' 45—46.

27. Βλ. Ματθ. ιγ' 31—32. ικ', ιγ' 18—19.

28. Ἰωάν. ιε' 1.

29. Πρβλ. Ματθ. ιγ' 33.

160 ποστόλων περί τῆς ἀπεριγράπτου καὶ ὑπεράνω πάσης νοητῆς οὐσίας θεότητος, ὅλα αὐτὰ γινώριζε ὅτι εἶναι κατ' οὐσίαν αὐτὴ ἡ μία χωρὶς ἀρχὴν ἀρχή, ἡ ὁποία προσκυνεῖται καὶ λατρεύεται ὡς τριαδικὸν φῶς ἐν μονόδι. Διότι ὁ Θεὸς εἶναι ἕνας καὶ ἀποκαλύπτεται εἰς ἡμᾶς εἰς τὰ πρόσωπα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγ. Πνεύματος, καὶ εἶναι φῶς ἀπλησίαστον καὶ προαιώνιον· καὶ ἐπειδὴ αὐτὸ τὸ φῶς ἔχει πολλὰ ὀνόματα ἀπαντᾶται εἰς τὴν Γραφὴν μὲ ὅλα τὰ ὀνόματα ποῦ ἀναφέραμε καὶ ἄλλα περισσότερα· καὶ δὲν φέρει τυχαίως αὐτὰς τὰς ὀνομασίας, ἀλλὰ προβαίνει καὶ εἰς τὰς ἀντιστοιχοὺς ἐνεργείας, καθὼς ἔμαθον ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐξ ἰδίας πείρας ἐδιδάχθησαν καὶ μὲ ἐσωτερικὴν ἐνόρασιν ἐπιστοποίησαν τὴν ἀλήθειάν του καὶ ἐθεβαιώθησαν περὶ τῶν συνυπαρχόντων εἰς τὸν ὑπεράγαθον Θεὸν ἀγαθῶν. Καὶ διὰ τὰ σου φανερώσω καὶ μερικὰ ἄλλα φῶτα τοῦ Θεοῦ ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνα ποῦ σου ἀνέφερα, σου λέγω ὅτι ἡ ἀγαθότης αὐτοῦ εἶναι φῶς· τὸ ἔλεός του, ἡ καλὸσύνη του, ὁ ἀσπασμός του εἶναι φῶς, ἡ ἀγαθότης του εἶναι φῶς· ἡ τιμωρὸς του ράβδος ἡ στηρίζουσα θακτηρία καὶ ἡ παρηγορία του³⁰ εἶναι φῶς.

170 Ἐὰν δὲ συμβαίῃ τὰ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ ἢ καὶ ὅλα τὰ εὐρίσκονται καὶ ἐντὸς ἡμῶν, ἅς μὴ νομήσης ὅτι εἰς οὐδὲν διαφέρομεν τοῦ Θεοῦ, διότι εἰς ἡμᾶς μὲν ὑπάρχουν σκιωδῶς καὶ ὅπως ἀρμόζει εἰς ἀνθρώπους, εἰς ἐκείνον δὲ αὐτὰ ὑπάρχουν ἀπολύτως ὅπως ταιριάζει εἰς τὸν Θεόν. Καὶ διὰ τὰ μὴ διστάσω τὰ σου ἀπαριθμῆσω καὶ πάλιν αὐτὰ ἕνα πρὸς ἕνα, Πατὴρ ὀνομάζεται ὁ Θεός, ἀλλὰ καὶ οἱ περισσότεροι τῶν ἀνθρώπων καλοῦνται πατέρες· Υἱὸς Θεοῦ ὀνομάζεται ὁ Χριστὸς καὶ Θεός, ἀλλὰ παιδιὰ ἀνθρώπων λεγόμεθα ἐπίσης καὶ ἡμεῖς· Πνεῦμα Θεοῦ καλεῖται τὸ πανάγιον Πνεῦμα, ἀλλὰ πνεύματα λέγονται καὶ αἱ ἰδικαί μας ψυχαί· ζῶη λέγεται ὁ Θεός, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς λέγομεν ὅτι ζῶμεν· ἀγάπη εἶναι ὁ Θεός³¹, ἀλλ' ἀγάπη ἔχουν μεταξὺ τους καὶ οἱ πλέον ἁμαρτωλοί. Τί λοιπόν; Θὰ ὀνομάσης τὴν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἀγάπην Θεόν; Μακρυὰ ἀπὸ μίαν τόσον θα-

30. Ψαλμ. κβ' 4.

31. Α' Ἰωάν. δ' 8.

ρεῖαν θλασφημίαν. Μήπως πάλιν τὴν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων εἰρήνην ἢ ὁποῖα συνίσταται εἰς τὸ νὰ μὴ λογομαχοῦν ἢ νὰ μὴ ἀμφιβάλλουν διὰ κάτι, αὐτὸ θὰ τὸ εἴπῃς ὅτι εἶναι ἡ «εἰρήνη ἢ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν»;³². Ὅχι θεθαίως. Μήπως θὰ ὀνομάσῃς ἀλήθειαν Θεοῦ τὸ νὰ μὴ εἴπῃς σὺ κάποιον ψευδῆ λόγον πρὸς κάποιον; Καθόλου. Διότι ὅπως ἀκριβῶς οἱ μὲν λόγοι τῶν ἀνθρώπων εἶναι πρόσκαιροι καὶ ἀνωφελείς, ἐνῶ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι καὶ ζωντανὸς καὶ πράγματι ὑπαρκτὸς καὶ δραστικός³³, ὁ Θεὸς ἀληθινός, τοιοιτοτρόπως λοιπὸν καὶ ἡ ἀλήθεια, δηλαδή ὁ Θεός, εὐρίσκεται ἔξω ἀπὸ κάθε ἀντιληπτικὴν δυνατότητα καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ παρασταθῇ μὲ τὸν ἀνθρώπινον λόγον· εἶναι ἀμετάβλητος, σταθερός, ζωντανός καὶ ἔχει πραγματικὴν ὕπαρξιν. Τοιοιτοτρόπως, λοιπὸν, οὔτε τὸ νερό ποὺ εὐρίσκεται πλησίον μας ἔχει ὁμοιότητά τινα μὲ τὸ ζωντανὸ ἐκεῖνο νερό περὶ τοῦ ὁποῖου ὁμιλεῖ ὁ Κύριος, οὔτε τὸ ψωμί ποὺ τρώγομεν ἔχει τίποτε τὸ κοινὸν μὲ τὸν οὐράνιον ἐκεῖνον ἄρτον, ἀλλὰ καθὼς ἔχει λεχθῇ ἀνωτέρω, ὅλα ἐκεῖνα εἶναι φῶς καὶ τὸ μοναδικὸν φῶς εἶναι ὁ Θεός· αὐτοῦ τοῦ φωτός ὁποῖος μετάσχει, διὰ τῆς συμμετοχῆς ἐκείνου γίνεται συμμετοχὸς καὶ τῶν δύο, δηλαδή καὶ τοῦ Θεοῦ καὶ ὄλων τῶν ἀγαθῶν διὰ τὰ ὁποῖα ὁμιλήσαμεν. Γίνεται ἀκόμη καὶ ἡπῖος καὶ ταπεινός· αὐτὰ πάλιν εἶναι φῶς μαζί μὲ ὅσα ἔχομεν εἶπει, καλύτερον δὲ νὰ εἴπω ὅτι μαζί μὲ τὸ φῶς ἔχει καὶ αὐτὰ ὅποιος ἔχει ἐκεῖνο τὸ φῶς.

200 Ἀλλ' ὅμως μαζί μὲ ὅλα αὐτὰ ὁ Θεὸς λέγεται καὶ ἐγρήγορος³⁴, ἐπειδὴ παρακινεῖ εἰς τὴν διάπραξιν τῶν καλῶν τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν ὁποίαν κατοικεῖ καὶ ὁ ὁποῖος γίνεται δι' αὐτὴν κάθε τι ἀγαθόν· καὶ ἐπειδὴ αὐτὴ ἡ ψυχὴ ἔχει κάτοικόν της τὸν Θεόν, δὲν στερεῖται κανενὸς ἀγαθοῦ³⁵, ἀλλ' εἶναι πάντοτε γεμάτη καὶ ἔχει καὶ περισσευμα ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἀνέκφραστα ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ζῇ μαζί καὶ χαίρη μαζί μὲ τὰς στρατιάς τῶν οὐρανίων δυνάμεων, τῶν ὁποίων

32. Φιλ. δ' 7.

33. Ἐβρ. δ' 12.

34. Πρὸλ. Ἱερ. α' 12.

35. Πρὸλ. Ψαλμ. λγ' 11.

210 ἀγαθῶν εἶθε καὶ ὅλοι ἡμεῖς νὰ ἀξιοθῶμεν καὶ νὰ τὰ ἀπολαύσωμεν πλουσίως, μετὰ τὴν χάριν καὶ τὴν ἄπειρον πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις μαζὶ μετὰ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας· ἀμήν.

ΒΙΒΛΟΣ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ

Λ Ο Γ Ο Σ Α'.

Κεφάλαια τοῦ λόγου.

α) Συνοπτικὴ τῶν θεμάτων τῶν ἀναγομένων εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου καὶ τὴν πλάσιν τοῦ Ἀδάμ.

β) Περὶ τῆς ἀνυπακοῆς καὶ τῆς ἐκδιώξεως τοῦ Ἀδάμ ἀπὸ τὸν Παράδεισον.

γ) Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου καὶ κατὰ ποῖον τρόπον ἐσαρκώθη δι' ἡμᾶς.

δ) Κατὰ ποῖον τρόπον πρόκειται ἡ κτίσις νὰ ἀναγεωθῇ καὶ πάλιν καὶ νὰ γίνουν κεινουργοὶ οὐρανοὶ καὶ κεινουργία γῆ, ὅπως λέγει ὁ θεὸς Ἀπόστολος.

ε) Ποία θὰ εἶναι ἡ τελευταία λαμπρότης τῆς κτίσεως εἰς τὸ ἴδιον σημεῖον γίνεται λόγος καὶ περὶ ἀγγέλων καὶ περὶ ψυχῆς.

10 στ) Κατὰ ποῖον τρόπον ἐνώνονται μετὰ τὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν καὶ γίνονται ἓνα μαζί του ὅλοι οἱ ἅγιοι.

ζ) Κατὰ ποῖον τρόπον πρέπει νὰ τελειοποιηθῇ ὁ οὐράνιος κόσμος καὶ ποῖος ἀκριβῶς εἶναι καὶ κατὰ ποῖον τρόπον θὰ συμπληρωθῇ.

η) Περὶ τοῦ ὅτι ἐὰν δὲν γεννηθοῦν καὶ δὲν τελειοποιηθοῦν ὅλοι ὅσοι εἶναι προωρισμένοι νὰ γεννηθοῦν μέχρι τὴν τελευταίαν ἡμέραν, ὁ οὐράνιος κόσμος δὲν θὰ συμπληρωθῇ.

θ) Ἀνάλυσις τοῦ ρητοῦ τοῦ Εὐαγγελίου: «Ὁμοιωθῇ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βασιλείᾳ». Καὶ ποῖος εἶναι ὁ μυστικὸς γάμος τοῦ Θεοῦ.

20 ι) Ὅτι καὶ ὅλοι οἱ ἅγιοι συλλαμβάνουν ἐντὸς τῶν τῶν Λόγων τοῦ Θεοῦ κατὰ παρόμοιον τρόπον μετὰ τὴν Θεοτόκον καὶ γεννοῦν αὐτὸν καὶ γεννᾶται ἐντὸς αὐτῶν καὶ γεννῶνται ἀπὸ αὐτόν καὶ κατὰ ποῖον τρόπον αὐτοὶ γίνονται παι-

διὰ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀδελφοὶ καὶ μητέρες τοῦ Χριστοῦ.

ια) Ἀνάλυσις τοῦ ρητοῦ τοῦ Εὐαγγελίου: «Καὶ ἀπέστειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ καλέσαι τοὺς κεκλημένους εἰς τοὺς γάμους καὶ οὐκ ἤθελον ἔλθειν».

ιβ) Ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται κάποιος ἀμύητος νὰ ἐρευνᾷ τὰ ἀπόκρυφα μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν προτοῦ πραγματοποιήσῃ τὰς ἐντολὰς καὶ προκρίβῃ καὶ τελειοποιηθῇ εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ ἀκόμη ὅτι κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Κυρίου ὅλοι οἱ ἅγιοι γνωρίζονται μετὰ τῶν.

Ἐκεῖνα μὲν λοιπὸν ποῦ θὰ ἔπρεπε νὰ ἀπολογηθῶμεν καὶ νὰ εἰπώμεν πρὸς ἐκείνους οἱ ὅποιοι μᾶς ἐπιτίθενται καὶ νὰ ἀπαντήσωμεν εἰς τὰς πικρὰς ἐπικρίσεις τῶν μὲ τὰς ὁποίας καταστρέφεται ὁ,τιδήποτε πέσει ἐπάνω τῶν, ἔστω καὶ ἂν εἶναι κάτι ἀπὸ τὰ πλέον πολυτιμα, εἶναι ἀρκετὰ καὶ ἀνάλογα μὲ τὴν βοήθειαν ποῦ ἔδωσεν ὁ Θεὸς - Λόγος εἰς τὸν ἰδικόν μου λόγον, ὥστε νὰ μὴ προέρχεται ἀπὸ ἐμὲ ἢ ταχύτης τοῦ λόγου καὶ ἢ εὐστοχία τῶν βολίδων του, ἀλλὰ προέρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ ἀπὸ τὴν συμπαραστάσιν καὶ βοήθειαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διὰ τοῦ ὁποίου ὅλοι ἐπιτυγχάνουν κάθε τι τὸ καλόν. Εἶναι δὲ ἀναγκαῖον μόλις τελειώσῃ ἡ ἀνασκευὴ ὧσιν ἐκεῖνοι ἰσχυρίζονται νὰ ἴδωμεν καὶ νὰ ἐξετάσωμεν καὶ νὰ σκεφθῶμεν ποῖα εἶναι ἐκεῖνα ποῦ

10 μᾶς ἐχάρισεν ὁ Θεός¹, ὑπακούοντες εἰς ὅσα μᾶς λέγει σχετικῶς ὁ θεὸς Παῦλος, ποῖος εἶναι ὁ πλοῦτος² τῆς ἀγαθότητός του ποῦ ἔδειξεν ἀπέναντί μας, τὸν ὁποῖον πλοῦτον ἐχάρισεν εἰς ἡμᾶς ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τῆς δημιουργίας, κατὰ ποῖον τρόπον μᾶς ἔπλασεν ὁ Θεὸς καὶ πῶς ἀπειθήσαμεν εἰς τὴν δοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐντολήν καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐστερήθημεν τῶν ἀθανάτων ἐκεῖνων ἀγαθῶν, ποῖα δὲ εἶναι ἡ παρούσα ζωὴ καὶ ποῖος εἶναι αὐτὸς ὁ κόσμος ὑπὸ τὸν ὁποῖον καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον βλέπομεν ὅλα νὰ κινοῦνται, καὶ ποῖα εἶναι ἐκεῖνα ποῦ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἀναμένουν ἡμᾶς ποῦ λατρεύ-

1. Α' Κορ. 6' 13.

2. Ἐφεσ. σ' 18.

ομεν τὴν Τριάδα. Θὰ ἀρχίσω δὲ ἀπὸ ἐδῶ, θέτοντας ὡς ἀρχὴν τοῦ λόγου τὸν Θεόν³.

α) Συνοπτικὴ ἐξέτασις τῶν ζητημάτων ποὺ ἀναφέρονται εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου καὶ τὴν πλάσιν τοῦ Ἀδάμ.

- 1 Ὁ Θεὸς δὲν ἔδωσε μόνον τὸν παράδεισον εἰς τοὺς πρωτοπλάστους ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τῆς δημιουργίας, ὅπως μερικοὶ νομίζουν, οὔτε ἐδημιούργησε μόνον ἐκεῖνον ἄφθαρτον, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον πρὶν ἀπὸ ἐκεῖνον ὁλόκληρον τὴν γῆν, αὐτὴν θεβαίως τὴν ὁποίαν ἡμεῖς κατοικοῦμεν, καὶ ὅλα ὅσα ὑπάρχουν εἰς τὴν γῆν, καὶ ὄχι μόνον αὐτὰ ἀλλὰ καὶ τὸν οὐρανὸν καὶ ὅσα ὑπάρχουν εἰς αὐτὸν ἀφοῦ τὰ ἐδημιούργησεν εἰς πέντε ἡμέρας, κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν ἐπλάσε τὸν Ἀδὰμ καὶ τὸν ἐτοποθέτησε κυρίαρχον καὶ βασιλέα ὁλοκλήρου τῆς ὁρατῆς κτίσεως. Τότε δὲν εἶχεν ἀκόμη δημιουργηθῇ οὔτε ἡ Εὐὰ οὔτε θεβαίως ὁ παράδεισος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ κόσμος εἶχεν γίνεαι ὁλόκληρος ἕνας παράδεισος ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ ἐγίνεν μὲν ἄφθαρτος, ἀλλ' ἦτο ὕλικός καὶ αἰσθητός· αὐτόν, καθὼς ἔχει λεχθῇ, τὸν ἔδωσεν εἰς τὸν Ἀδὰμ καὶ τοὺς ἀπογόνους του διὰ νὰ τὸν ἀπολαμβάνουν. Ἀλλ' ὥς μὴ σοῦ φανῇ τοῦτο παράδοξον, κάνε ὑπομονὴ νὰ ἀκούσης τὸν λόγον καὶ θὰ σοῦ τὸ ἀποδείξῃ μὲ σαφῆνειαν ἀντλῶντας μαρτυρίας ἀπὸ τὴν ἰδίαν τὴν θείαν Γραφὴν. Διότι ἔχει γραφῇ: «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος»⁴. Ἀφοῦ δὲ ἐν συνεχείᾳ διηγεῖται λεπτομερῶς τὴν δημιουργίαν ὅλων τῶν ὑπολοίπων ἔργων τοῦ Θεοῦ καὶ ἀφοῦ λέγῃ τὸ «Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα πέμπτη»⁵, συνέχισε: «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν κτηνῶν καὶ πάσης τῆς γῆς καὶ πάντων τῶν ἐρπετῶν τῶν ἐρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεός

3. Βλ. Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζινοῦ. P.G. τ. 35, 408 Α'.

4. Γεν. α' 1—2.

5. Γεν. α' 23.

- τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς»⁶. Λέγει δὲ ἄρσεν καὶ θῆλυ ὅχι ἐπειδὴ εἶχε ἤδη δημιουργηθῇ ἡ Εὐα, ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὴ ὑπῆρχεν εἰς τὴν πλευράν τοῦ Ἀδάμ καὶ ὑπῆρχεν ἄρα μαζί του καὶ αὐτὸ ἀπὸ δσα θὰ λεχθοῦν ἐν συνεχείᾳ θὰ τὸ ἀντιληφθῇτε καλύτερον. «Καὶ εὐλόγησεν αὐτούς ὁ Θεὸς λέγων· αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς καὶ ἄρχεται τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ πάντων τῶν κτηνῶν καὶ πάσης τῆς γῆς καὶ πάντων τῶν ἑρπετῶν τῶν ἐρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς»⁷.
- Βλέπετε κατὰ ποῖον τρόπον ὅλον αὐτὸν τὸν κόσμον, σὰν νὰ εἶναι ἕνας παράδεισος, τὸν ἔδωσεν ἐξ ἀρχῆς εἰς τὸν ἄνθρωπον ὁ Θεός; Διότι ποῖαν ἄλλην γῆν ἐννοεῖ παρά αὐτὴν ἐδῶ εἰς τὴν ὁποῖαν καὶ τώρα καθὼς ἔχει λεχθῇ, κατοικοῦμεν καὶ ἡμεῖς, οὐδόλως δὲ κάποιαν ἄλλην; Διὰ τοῦτο ἡ Γραφὴ λέγει ἐν συνεχείᾳ: «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· Ἴδοὺ δέδωκα ὑμῖν πάντα χόρτον σπόριμον σπείρον ὃ ἐστὶν ἐπάνω τῆς γῆς καὶ πᾶν ζῴον ὃ ἔχει ἐν ἑαυτῷ καρπὸν σπέρματος σπορίμου ὑμῖν ἔσται εἰς θρῶσιν καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς καὶ πᾶσι τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ καὶ παντὶ ἑρπετῷ ἔρποντι ἐπὶ τῆς γῆς»⁸. Ἀντελήφθης τώρα κατὰ ποῖον τρόπον ἔδωσεν ὅλα τὰ ὀρατὰ δημιουργήματα νὰ τὰ ἀπολαμβάνῃ ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡμεῖς οἱ ὁποῖοι καταγόμεθα ἀπὸ αὐτόν, καὶ ἐκεῖνα ποῦ εὐρίσκονται ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ ὅσα εὐρίσκονται μέσα εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ὅτι δὲν ἐχάρισεν εἰς αὐτόν μόνον τὸν παράδεισον. Διότι ὅσα εἶπεν εἰς τὸν Ἀδὰμ τὰ ἔλεγεν ὡσὰν νὰ ἀπευθύνετο εἰς ὅλους ἡμᾶς, καθὼς ἀργότερον ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς εἶπε διὰ τοῦ ζωντανοῦ καὶ ἐνυποστάτου Λόγου του καὶ πρὸς τοὺς ἀποστόλους: «Ἄ δὲ λέγω ὑμῖν, πᾶσι λέγω»⁹, διότι ἐγνώριζεν ὅτι τὸ γένος μας ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ἐπρόκειτο νὰ πληθυνθῇ καὶ νὰ γίνῃ ἄπειρα καὶ ἀναρίθμητα πλήθη. Διότι ἔαν καὶ τώρα ποῦ παρέβημεν τὴν θεῖαν ἐντολὴν καὶ κατεδικάσθῃμεν καὶ νὰ ζῶμεν καὶ νὰ ἀποθνήσκωμεν

6. Γεν. α' 26-27.

7. Γεν. α' 28.

8. Γεν. α' 29-30.

9. Μάρκ. ιγ' 37.

ἐπληθύνθημεν τόσον πολὺ οἱ ἄνθρωποι, σκέψου πόσοι ἐπρόκειτο νὰ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ θὰ ἐγεννῶντο ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ κόσμου, ἐὰν δὲν ἀπέθνησκον, τί εἶδους δὲ ζῶν καὶ συμπεριφορὰν θὰ εἶχον ἐὰν παρέμεινον ἀφθαρτοὶ καὶ ἀθάνατοι εἰς ἀφθαρτον κόσμον, θὰ ἐζούσαν δηλαδὴ ζῶν ἀναμάρτητον καὶ χωρὶς λύπην, χωρὶς φροντίδας βιωτικὰς καὶ χωρὶς κόπον, ἀλλὰ θὰ διέθετον τὸν καιρὸν τῶν εἰς τὴν καλυτέραν τήρησιν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπασχόλησιν μὲ τὰς ἀγαθὰς σκέψεις καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπρόκειτο νὰ ἀνέλθουν μὲ τὸν καιρὸν εἰς τελειότεραν δόξαν καὶ μεταβολήν· καὶ ἐνῶ δὲ θὰ ἐπλησίαζον εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὰς λάμψεις αἱ ὁποῖαι πηγάζουν ἀπὸ τὴν θεότητα, ἡ μὲν ψυχὴ τοῦ καθενὸς θὰ ἐγίνετο λαμπροτέρα, τὸ δὲ ὁρατὸν καὶ ὕλικόν σῶμα τοῦ θὰ μετεβάλλετο καὶ θὰ μετεσχηματίζετο εἰς αὐλὸν καὶ πνευματικόν καὶ δὲν θὰ ἦτο πλέον ἀντιληπτὸν ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις μας· πόσον μεγάλη δὲ θὰ ἦτο ἡ εὐχαρίστησις καὶ ἡ ἀγαλλίασις ἡ ὁποία ἐπρόκειτο νὰ προκαλῆται εἰς ἡμᾶς ἐκ τῆς μετὰ τῶν ἄλλων συμβιώσεώς μας εἶναι κάτι ποὺ πραγματικῶς δὲν δύναται νὰ παρασταθῇ μὲ λόγους καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ τὸ συλλαβῇ καὶ αὐτὴ ἡ σκέψις μας.

Ἄλλ' ὅς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ θέμα ποὺ μᾶς ἀπασχολεῖ ἐδῶ. Καθὼς ἔχει λεχθῇ, ὁλόκληρον τὸν κόσμον τὸν ἐ χάριεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἀδάμ, διὰ νὰ ἐπαναλάβω πάλιν τὰ ἴδια, ὥσάν νὰ ἦτο μία περιοχὴ ἡ ἓνα χωράφι. Αὐτὰ δὲ τὰ ἐπραγματοποίησεν ὁ Θεὸς εἰς ἕξ ἡμέρας· καὶ ἄκουσε πόσον καθαρά ὁμιλεῖ περὶ αὐτοῦ ἡ θεία Γραφή. Ἀφοῦ δηλαδὴ εἶπε «Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν· ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτοὺς καὶ εὐλόγησεν αὐτούς»¹⁰ καὶ ὅλα ὅσα ἀκολουθοῦν, τότε ἐτελείωσε μὲ τοὺς ἐξῆς λόγους: «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς πάντα ὅσα ἐποίησεν καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν· καὶ ἐγένετο ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα ἕκτη»¹¹· «καὶ συνετέλεσεν ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἕκτῃ τὰ ἔργα αὐτοῦ ἃ ἐποίησε, καὶ κατέπαυσεν ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ὧν ἡρ-

10. Γεν. α' 27.

11. Γεν. α' 31.

- 80 ξατο ὁ Θεὸς ποιῆσαι»¹². Ἐπειτα, θέλοντας νὰ μᾶς διδάξῃ κατὰ ποῖον τρόπον ὁ Θεὸς ἐπλάσεν τὸν ἄνθρωπον καὶ ἀπὸ τί ὑλικόν, καὶ ἀφοῦ ἔκαμε μίαν σύντομον περίληψιν τῆς περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου διηγήσεως, κάπως ἔτσι πάλιν ὁμιλεῖ: «Αὕτη ἡ Βίβλος γενέσεως οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, ὅτε ἐγένετο»¹³ καὶ ὀλίγον κατωτέρω: «Καὶ ἐπλάσεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς», τὸν ὅποιον πρέπει νὰ τὸ ἀντιληφθῶμεν ὡς ἐξῆς: «Ἐφκίαξεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον ἀφοῦ ἐπῆρε χῶμα ἀπὸ τὴν γῆν, «καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν»¹⁴.
- 90 Ἀφοῦ λοιπὸν ἐφανέρωσεν εἰς ἡμᾶς τὸν τρόπον τῆς δημιουργίας, τότε ὅπως ἀκριβῶς ἕνας βασιλεὺς ἢ ἀρχὼν καὶ πλούσιος τὴν χώραν καὶ τὴν γῆν τῆς ὁποίας εἶναι κυρίαρχος οὔτε τὴν μεταβάλλει ὁλόκληρον εἰς πόλιν περικλείοντάς τὴν μὲ τείχη, οὔτε τὴ φράσσει γύρω - γύρω μεταβάλλοντάς τὴν εἰς μίαν οἰκίαν, ἀλλὰ τί κάμνει; ἀφοῦ διαχωρίσει τὴν μίαν χώραν εἰς πολλά, ἕνα τμήμα τὸ ἀφίνει διὰ σποράν, ἄλλο τὸ χωρίζει διὰ νὰ φυτέψῃ ἀμπέλια, ἄλλο τὸ ἀφίνει ἀκαλλιέργητον, εἰς κάποιον δὲ μέρος καὶ τόπον εὐχάριστον καὶ ὠραιότατον τὸν διαλέγει δι' ἰδικὴν του διαμονήν, ὅπου ἀνεγείρει παλάτια καὶ κατασκευάζει σπίτια, καὶ κτίζει λουτρά καὶ φυτεύει κήπους καὶ μηχανεύεται εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο κάθε εἶδους ἀπολαύσεις καὶ ἔξω ἀπὸ ὅλα αὐτὰ κατασκευάζει φράκτιν καὶ κλειδιά καὶ πόρτες ποὺ νὰ ἀνοίγουν καὶ νὰ κλείνουν κατασκευάζει· καὶ δὲν ἀρκεῖται μόνον εἰς αὐτά, ἀλλὰ τοποθετεῖ καὶ φύλακας,
- 100 καίτοι δὲν φοβεῖται κανένα, ὥστε ἡ ἰδικὴ του κατοικία νὰ εἶναι ὁρατὴ ἀπὸ ὅλους καὶ νὰ διαφέρῃ ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας καὶ ἐπὶ πλέον εἰς μὲν τοὺς ἀχαριστοὺς καὶ πονηροὺς φίλους καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ὑπηρετάς καὶ δούλους ποὺ θὰ ἤθελον τυχὸν ὀργισθῇ, ἐὰν ποτὲ μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς φανοῦν τέτοιοι, νὰ εἶναι ἀδύνατον νὰ εἰσέλθουν εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἐνῶ εἰς τοὺς γνησίους καὶ πιστοὺς φίλους καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς εὐγνώμονας δούλους νὰ εἶναι ἀνεμπόδιστος ἡ εἰσόδος καὶ ἡ

12. Γεν. 8' 2-3.

13. Γεν. 8' 4.

14. Γεν. 8' 7.

ἐξοδος πρὸς αὐτόν· τοιοῦτοτρόπως, λοιπόν, καὶ ὁ Θεὸς ἔκαμε μὲ τὸν πρῶτόπλαστον. Ἀφοῦ δηλαδὴ ἔκτισε τὰ πάντα ἀπὸ τὸ τίποτα καὶ ἀφοῦ ἐπλασε καὶ τὸν ἴδιον τὸν ἄνθρωπον καὶ ἀφοῦ ὁ Θεὸς κατὰ τὴν ἐβδόμην ἡμέραν ἐσταμάτησε ἀπὸ ὅλα τὰ ἔργα, τὰ ὅποια ἤρχισε νὰ κάμνῃ, τότε ἐφύτευσεν εἰς τὰ ἀνατολικά τῆς Ἑδὲμ¹⁵ τὸν παράδεισον, ὡσάν νὰ ἐπρόκειτο εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο νὰ γίνουν τὰ ἀνάκτορα ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου, καὶ ἐκεῖ ἐτοποθέτησε τὸν ἄνθρωπον ποῦ ἐπλασε.

Διατί ὅμως δὲν ἔφκιαξε τὸν παράδεισον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐβδόμης ἡμέρας¹⁶ ἀφοῦ ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ, ἀλλ' ἐφύτευσεν αὐτὸν ἀνατολικά μετὰ τὴν δημιουργίαν ὁλοκλήρου τῆς κτίσεως; Διότι ὁ Θεός, ἐπειδὴ γνωρίζει ἐκ τῶν προτέρων τὰ πάντα, ἐδημιούργησε τὴν κτίσιν μὲ τάξιν καὶ εὐκοσμίαν καὶ τὰς μὲν ἑπτὰ ἡμέρας ὥρισε νὰ συμβολίζουσιν τὰς ἑπτὰ περιόδους ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐπρόκειτο ἐν συνεχείᾳ νὰ διέλθῃ ὁ κόσμος¹⁷, ἐνῶ τὸν παράδεισον τὸν ἐφύτευσεν¹⁸ ὕστερον ἀπὸ αὐτά, ἐπειδὴ συμβολίζει τὸν μέλλοντα αἰῶνα (αἰωνιότητα). Διὰ ποῖον λοιπόν, λόγον τὴν ἡμέραν αὐτὴν τῆς ἐμφυτεύσεως τοῦ παραδείσου, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ὀγδόη, τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δὲν τὴν συνήνωσε μὲ τὰς προηγουμένας ἑπτὰ; Ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἦτο ἀνάρμοστος νὰ τεθῇ αὐτὴ εἰς τὸν κύκλον αὐτῶν τῶν ἡμερῶν, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ πρώτη καὶ ἡ δευτέρα κ.ο.κ. αἱ ἑπτὰ ἐπαναλαμβάνόμεναι ἀπαρτίζουν τὰς ἐβδομάδας, καὶ οὕτω καταλήγουν νὰ γίνωνται εἰς τὸν κύκλον αὐτὸν ἀναρίθμητοι αἱ πρῶται καὶ ἄλλαι τόσαι αἱ ἑβδομοὶ ἡμέραι, ἐνῶ ἡ ὀγδόη ἡμέρα ἔπρεπε νὰ μείνῃ ἔξω ἀπὸ αὐτάς ἐπειδὴ δὲν ἔχει οὔτε ἀρχὴν οὔτε τέλος. Οὕτε θεβαίως τώρα μὲν δὲν ὑπάρχει, πρόκειται ὅμως νὰ ὑπάρξῃ καὶ λάθῃ ἀρχὴν· ταυτοχρόνως ὅμως ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνας καὶ ὑπάρχει τώρα καὶ θὰ ὑπάρχῃ αἰωνίως, λέγεται δὲ ὅτι θὰ πάρῃ ἀρχὴν ὅταν ἀσφαλῶς θὰ ἔλθῃ

15. Γεν. 6' 3-4.

16' Ἡ ἡμέρα εἰς τὴν ἀφήγησιν τῆς δημιουργίας ἰσοδυναμεῖ μὲ μακρὰν δημιουργικὴν περίοδον καὶ ὄχι μὲ τὸ 24ωρον.

17. Τὸν χρόνον μετὰ τοῦ πέρατος τῆς δημιουργίας καὶ τῆς Δευτέρας Παρουσίας, ὁ Ἅγιος Πατὴρ χωρίζει εἰς ἑπτὰ περιόδους ἀλλὰ δὲν γνωρίζομεν ποῖαι εἶναι αὗται.

18. Διὰ τὸν Παράδεισον δὲν λέγει ἐποίησε διὰ νὰ φανῇ ὅτι δὲν ἐγένεν ἐκ τοῦ μηδενός, ἀλλ' ἐξ ὑπαρχόντων ἥδη ζώων, φυτῶν κλπ.

καὶ θὰ ἀποκαλυφθῇ καὶ εἰς ἡμᾶς κατὰ τὴν συντέλειαν τοῦ κόσμου μίᾳ ἀνέσπερος καὶ χωρὶς τέλος ἡμέρα πού θὰ εἶναι εἰς τὰ μέτρα τοῦ καθενός μας.

140 Πρόσεξε δὲ ὅτι οὔτε ἔχει γραφῇ: «Ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν παράδεισον», οὔτε ὅτι «Εἶπε' Γενηθήτω, καὶ ἐγένετο», ἀλλ' ὅτι «ἐφύτευσεν αὐτὸν καὶ ἐξανέτειλεν ἔτι ἐκ τῆς γῆς ὁ Θεὸς πᾶν ξύλον ὠραῖον εἰς ὄρασιν καὶ καλὸν εἰς ἄρωσιν»¹⁹, ὥστε νὰ ἔχη καρποὺς κάθε εἶδους καὶ ποικίλους, οἱ ὅποιοι οὔτε θὰ σαπίζουν οὔτε θὰ τελιώνουν ποτέ, ἀλλὰ νὰ εἶναι πάντοτε φρέσκοι καὶ νὰ ἔχουν πάρα πολὺ εὐχάριστον γεῦσιν καὶ νὰ προκαλοῦν εἰς τοὺς πρωτοπλάστους ἀνείπωτον εὐχαρίστησιν καὶ ἀπόλαυσιν. Καὶ τοῦτο διότι ἔπρεπεν εἰς τὰ ἀφθαρτα σώματά των νὰ χορηγηθῇ καὶ ἀφθαρτος τροφή· δι' αὐτὸ ἄλλωστε καὶ διήρχοντο τὰς ἡμέρας των χωρὶς μόχθον καὶ ἡ ζωὴ των ἦτο ἄκοπος, ζῶντες δηλαδὴ μέσα εἰς τὸν παράδεισον, τὸν ὁποῖον ἀφοῦ κατὰ κάποιον τρόπον τὸν περιέβαλε μὲ τείχη ὁ δημιουργὸς του ἐθαλιν εἰς τοὺς πρωτοπλάστους εἰσοδὸν ἀπὸ τὴν ὁποίαν εἰσήρχοντο καὶ ἐξήρχοντο.

6) Περὶ τῆς παρακοῆς καὶ τῆς διώξεως τοῦ Ἀδάμ ἐκ τοῦ Παραδείσου.

Καὶ ἐπλάσθη λοιπὸν ὁ Ἀδὰμ ἔχων σῶμα μὲν ἀφθαρτον, ὑλικὸν θεβραϊῶς καὶ ὄχι ὀλόκληρον πνευματικὸν καὶ ἐγκατεστάθη ἀπὸ τὸν δημιουργὸν Θεὸν ὡς βασιλεὺς ἀθάνατος εἰς ἀφθαρτον κόσμον, δὲν λέγω μόνον εἰς τὸν Παράδεισον ἀλλ' εἰς ὀλόκληρον τὴν κτίσιν πού εὐρίσκεται κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς καὶ νόμον μὲ τὸ νὰ τοὺς διατάξῃ νὰ μὴ φᾶνε ἀπὸ τὸν καρπὸν ἑνὸς μόνον δένδρου, ὃ δὲ ἄνθρωπος περιεφρόνησεν αὐτὴν τὴν ἐντολὴν καὶ δὲν ἐπίστευσε εἰς τὸν πλαστοουργὸν καὶ δεσπότην, ὃ ὁποῖος εἶπεν εἰς αὐτὸν τὸ ἑξῆς: «Ἦ δ' ἂν ἡμέρα φάγησθε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε»²⁰, θεωρήσας περισσότερον ἀξιόπιστον τὸν ὑπὸ μορφήν φιδίου²¹ διεστραμμέ-

19. Γεν. 2' 9.

20. Γεν. 2' 17.

21. Πρβλ. Ἠσ. κζ' 1.

- 10 νον σατανᾶν, ὁ ὁποῖος εἶπε: «Δέν θὰ ἀποθάνετε, ἀλλ' ἀντιθέτως τὴν ἡμέραν ἀκριβῶς πού θὰ φᾶτε ἀπὸ τὸν καρπὸν αὐτόν, θὰ γίνετε ὡς θεοὶ πού θὰ γνωρίζετε τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν»²² «καὶ ἔφαγεν ἀπ' αὐτοῦ»²³ καὶ ἀμέσως ἀφηρέθη ἀπὸ ἐπάνω του τὸ ἔνδυμα τῆς ἀφθαρσίας καὶ τῆς θείας δόξης καὶ ἐφόρεσε τὴν γυμνότητα τῆς φθορᾶς. Ὅταν, λοιπόν, ὁ Ἀδὰμ εἶδε τὸν ἑαυτὸν τοῦ γυμνὸν ἐκρύφθη καὶ ἀφοῦ ἔρραφεν φύλλα συκῆς ἔρριπεν ἐπάνω του τὸ πρῶτον αὐτὸ ἔνδυμα, προσπαθώντας νὰ σκεπάσῃ τὴν ἀσχημίαν του. Δι' αὐτὸ καὶ μόλις ἤκουσε τὸν Θεὸν νὰ τοῦ λέγῃ «Ἀδὰμ, ποῦ εἶ;»²⁴ ἀπήντησε: «Τῆς φωνῆς σου ἤκουσα καὶ τὴν γύμνωσίν μου κατανοήσας, φοβηθεὶς ἐκρύβην»²⁵. Ὁ Θεὸς ὁμῶς ἐπιδιώκων νὰ τὸν κάμῃ νὰ αἰσθανθῇ τὴν ἁμαρτίαν πού διέπραξε καὶ νὰ μετανοήσῃ, λέγει πρὸς αὐτόν: «Καὶ τίς ἀνήγγειλέ σοι ὅτι γυμνὸς εἶ, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ ξύλου οὗ ἐνέτειλάμην σοι τούτου μόνον μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες;»²⁶. Ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖνος δὲν ἠθέλησε νὰ εἴπῃ τὸ ἡμάρτησα, ἀλλ' ἀντιθέτως μάλιστα ἐπεδίωξε νὰ ρίψῃ τὴν εὐθύνην εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὰ πάντα λίαν καλῶς μὲ τὸ νὰ εἴπῃ: «Ἡ γυνὴ ἦν δέδωκάς μοι, αὕτη ἔδωκέ μοι καὶ ἔφαγον»²⁷, ἐκείνη δὲ μὲ τὴν σειρὰν τῆς ἐπέρριψε τὴν εὐθύνην εἰς τὸν ὄφιν, καὶ δὲν ἠθέλησαν ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει νὰ μετανοήσουν καὶ νὰ γονατίσουν ἐνώπιον τοῦ Δεσπότης ἢ νὰ ζητήσουν συγχώρησιν, τότε σπρώχνει καὶ πετᾷ ἔξω αὐτοὺς ἀπὸ τὰ βασιλικά παλάτια καὶ τὰ πολυτελῆ σπίτια — ἐννοῶ
- 30 δηλαδὴ ἀπὸ τὸν παράδεισον —, διὰ νὰ ζοῦν εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν γῆν ὡς ἐξόριστοι καὶ ξενητεμένοι.

«Καὶ εὐθὺς ἔταξε τὴν φλογίνην ρομφαίαν τοῦ φυλάττειν τὴν εἴσοδον τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς»²⁸, ὅχι ἐπειδὴ ἐπρόκειτο μετὰ τὴν ἔξοδόν των νὰ ἐπανέλθουν πάλιν εἰς αὐτόν τὸν αἰσθητὸν καὶ ὕλικόν παράδεισον· οὔτε θεθελαίως δι' αὐτόν τὸν λόγον μέχρι τώρα ἐφυλάχθη, οὐ-

22. Γεν. γ' 5.

23. Γεν. γ' 6.

24. Γεν. γ' 9.

25. Γεν. γ' 10.

26. Γεν. γ' 11.

27. Γεν. γ' 12.

28. Γεν. γ' 24.

- τε δι' αὐτὸν τὸν λόγον δὲν τὸν κατηράσθη ὁ Θεός, ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὸς συνεβόλιζε τὴν μέλλουσαν ἀκατάλυτον ζωὴν καὶ ἀπεικόνιζε τὴν αἰώνιον βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· διότι ἐὰν δὲν συνέβαινεν αὐτό, περισσότερον ἀπ' ὅλα ἐπρόκειτο νὰ καταρασθῇ ἐκείνον ἐπειδὴ ἐντὸς αὐ-
- 40 τοῦ ἔλαθε χώραν καὶ ἡ παράθασις. Ἄλλ' αὐτὸ μὲν δὲν τὸ πράττει, ὁλόκληρον δὲ τὴν ὑπόλοιπον γῆν, ἐπειδὴ, καθὼς εἶπομεν ἦτο ἀφθαρτος ἀρχικῶς καθὼς ὁ παράδεισος, παράγουσα ὅλα τὰ ἀγαθὰ μόνη της χωρὶς καμμιάν καλλιέργειαν, καὶ διὰ νὰ μὴ ἔχη καὶ πάλιν ὁ Ἀδὰμ καὶ μετὰ τὴν ἔξοδόν του ἐκ τοῦ παραδείσου ζωὴν ἄσκοπον, ἀπηλλαγμένην ἀπὸ κόπους καὶ ἰδρωτάς, κατηράσθη προκαταβολικῶς αὐτὴν μὲ τοὺς ἐξῆς λόγους:
- «Ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου· ἐν λύπαις φαγῇ αὐτὴν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου· ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ σοι καὶ φαγῇ τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ τὸν τοῖς θηρίοις καὶ τοῖς ἀλόγοις ζώοις ἀφω-
- 50 ρισμένον· ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου σου φαγῇ τὸν ἄρτον σου, ἕως τοῦ ἐπιστρέψαι σε εἰς τὴν γῆν ἐξ ἧς ἐλήφθης, διτι γῆ εἰ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ»²⁹.

Πολὺ δικαιολογημένως λοιπὸν ἤρμοζεν εἰς αὐτὸν ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν κατάστασιν τῆς ἀφθαρσίας περιέπεσεν διὰ τῆς παραβάσεως εἰς φθοράν καὶ θάνατον νὰ κατοικῇ εἰς μεταβαλλομένην καὶ φθαρτὴν ἐπίσης γῆν, καὶ νὰ τρώγῃ ἐπαξίως καὶ ἀνάλογον τροφήν. Διότι ἐ-

29. Γεν. γ' 17-18.

Στ. 55. Σημείωσις: Ἀλλὰ θὰ εἶπῃ κάποιος ἀπὸ ἀνορία ὅτι, ἐὼν πράγματι ἦτο ἀφθαρτος καὶ πνευματικῶς, δυνατὸς ὁ Ἀδὰμ — ἔστω καὶ ἂν δὲν ἦτο ἐκ κατασκευῆς δυνατός, ἀλλ' ἀπέκτησε τὴν δύναμιν ἐκ τῶν ὑπέρων — καὶ ἔξουσε χωρὶς κόπον, τότε πῶς τόσον εὐκολὰ ἐσκέφθη καὶ ἔπραξε τὸ κακόν, καθ' ἣν στιγμήν μάλιστα εὐρίσκετο ἐντὸς τοῦ Παραδείσου; Καὶ θὰ ἀπαντήσωμεν ὅτι ἦτο μεταβλητός — διότι τὸ ἀναλλοίωτον εἶναι γνῶρισμα μόνον τῆς Θείας φύσεως — ἡ μεταβολὴ ὁμως, αὐτὴ δὲν ἦτο κατ' ἄλλον τρόπον δυνατὴ εἰμὴ μόνον ἀπὸ ὄγνοια ἢ ἀπὸ λημοσύνην καὶ ἡ μὲν λήθη σημαίνει νὰ εὐρίσκειται διαρκῶς εἰς κατάστασιν ἐγρηγόρεως, ἡ δὲ ὄγνοια συνίσταται εἰς τὴν ὑποχρέωσιν του νὰ ἔχη ταπεινώσιν καὶ ὑπακοὴν εἰς τὸν δημιουργόν· καὶ ἐὼν ἔκανε ὑπομονὴν καὶ ἐτηροῦσε τὴν ἐντολήν, θὰ ἀποκοῦσε ἀσφαλῶς καὶ τὰ δύο, καὶ τὴν λήθην καὶ τὴν ὄγνοιαν, ὥστε ἀφοῦ θὰ ἐγνώριζεν ὅλα ὅσα ἦταν ἀναγκαῖα καὶ ἀρμόζοντα εἰς αὐτὸν σύμφωνα μὲ τὸ Θεῖον σχέδιον, οὐδέποτε νὰ λησμονήσῃ τὸν δημιουργόν του καὶ τοιοῦτοτρόπως νὰ διαπράττῃ κατὰ τρόπον ἀναπόφευκτον τὸ καλόν.

- 55 πειδὴ ἢ πλουσία ἀπόλαυσις, ἢ χωρὶς κόπον καὶ φθορὰν διαβίωσις ὠδήγησεν αὐτὸν εἰς λησμοσύνην τῶν ἀγαθῶν ποῦ τοῦ ἔδωσεν ὁ Θεὸς καὶ εἰς περιφρόνησιν τῆς ἐντολῆς ποῦ τοῦ ἔδωσε, πολὺ δικαίως κατεδικάσθη νὰ ἐργάζεται με κόπον καὶ ἰδρώτα τὴν γῆν καὶ τοιοῦτο-
 60 τρῶπως νὰ παίρῃ ἀπὸ αὐτὴν τὰς τροφάς του με τὸ μέτρον ὡσάν ἀπὸ κάποιον οἰκονόμον. Εἶδες κατὰ ποῖον τρόπον ἀφοῦ κατηράσθη ἡ γῆ προηγουμένως καὶ ἀφοῦ ἔχασε πλέον τὴν ἱκανότητα ποῦ εἶχε νὰ θλαστήνῃ καὶ νὰ καρποφορῇ ἀφ' ἑαυτῆς ὑπ' αὐτὰς τὰς συνθήκας ἐδέ-
 χθη τὸν παραβάτην ἄνθρωπον; Χάριν τίνος καὶ διὰ ποῖον λόγον ἔγινεν αὐτό; "Ἐγινεν ὥστε ὅταν μὲν καλ-
 λιεργῇται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον με ἰδρώτα καὶ κόπον νὰ δίδῃ τὰ προϊόντα τῆς εἰς τοιαύτας ποσότητας ὅσαι
 χρειάζονται νὰ ἱκανοποιῇ τὰς ἀνάγκας του, ὅταν δὲ δὲν καλλιεργῇται νὰ παραμένῃ ἄκαρπος, παράγουσα
 μόνον ἀκάνθας καὶ ζιζάνια. Συνεπῶς ὅταν ὁλόκληρος ἡ κτίσις, τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς ἀπὸ τὸ μη-
 δὲν ὅταν τὸν εἶδε νὰ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸν παράδει-
 70 σον, δὲν ἤθελε πλέον νὰ ὑπακούῃ εἰς τὸν παραβάτην τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ· ὁ ἥλιος δὲν ἤθελε νὰ λάμπῃ, ἡ σελήνῃ δὲν ἀνῆχeto νὰ φέγγῃ, τὰ ἄστρα δὲν προτιμοῦ-
 σαν νὰ παρουσιασθοῦν εἰς αὐτόν, αἱ πηγαὶ δὲν ἐπρό-
 κειτο νὰ ἀναβλύσουν πλέον νερόν· δὲν ἤθελον νὰ κυλῇ-
 σουν τὰ νερά των οἱ ποταμοί, ὁ ἀέρας ἐσκέπτετο νὰ
 συγκεντρωθῇ εἰς τὸν ἑαυτόν του καὶ νὰ μὴ δώσῃ ἀνα-
 πνοὴν εἰς ὅποιον κρούει· τὰ θηρία καὶ ὅλα τὰ ζῶα τῆς
 γῆς, ὅταν εἶδον αὐτόν γυμνόν ἀπὸ τὴν προηγουμένην
 δόξαν, καὶ ἀφοῦ τὸν περιεφρόνησαν, ἀμέσως ὅλα ἐπῆ-
 ραν ἐχθρικήν στάσιν ἀπέναντί του· με τὸ δίκαιόν του
 ὁ οὐρανὸς ἐκινήθη κατὰ κάποιον τρόπον διὰ νὰ πέσῃ
 ἐπάνω του καὶ ἡ γῆ δὲν κατεδέχετο νὰ κρατῇ αὐτόν
 εἰς τὴν ράχην τῆς.
- Τί λοιπόν; Ὁ Θεὸς ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὰ πάν-
 80 τα καὶ ὁ ὁποῖος ἐπλάσε τὸν ἄνθρωπον, καὶ ὁ ὁποῖος ἐ-
 γνώριζε πρὶν ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου ὅτι ὁ
 Ἀδὰμ ἐπρόκειτο νὰ παραβῇ τὴν ἐντολὴν καὶ ὁ ὁποῖος
 εἶχεν ὀρίσει ἐκ τῶν προτέρων τὴν ἐκ νέου δημιουργίαν
 καὶ ἀνακατασκευὴν τοῦ ἀνθρώπου εἰς νέαν ζωὴν διὰ
 τῆς γεννήσεως ὡς ἀνθρώπου τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τί κά-
 μνει; Συγκρατεῖ τὰ πάντα με τὴν ἰδικὴν του δύναμιν
 καὶ συμπόνιαν καὶ ἀγαθότητα, περιορίζει τὴν ὀρμητι-

κότητα ὅλων τῶν δημιουργημάτων, καὶ ἀμέσως ὑποχρεώνει τὰ πάντα ἐπίσης νὰ ὑπακούουν εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὥστε ἀφοῦ ὑπηρετήσῃ (ἢ κτίσις) τὸν ἄνθρωπον χάριν τοῦ ὁποίου ἔχει γίνεῖ, ἀφοῦ ἔχει μεταβληθῇ καὶ αὐτὴ εἰς φθαρτὴν μαζὶ μὲ τὸν φθαρέντα ἀπὸ τὴν παρακοὴν ἄνθρωπον, ὅταν πάλιν ὁ ἄνθρωπος ξαναγίῃ νέος καὶ γίῃ πνευματικός, ἀφθαρτος καὶ ἀθάνατος, τότε καὶ αὐτὴ ἀφοῦ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὴν δουλείαν, δηλα-

90

δὴ ἡ κτίσις ἡ ὁποία ὑπετάχθη ἀπὸ τὸν Θεὸν εἰς τὸν ἀποστάτην καὶ εἰς αὐτὸν ὑπηρετήσῃ δουλικῶς θὰ ἀνανεωθῇ μαζὶ μὲ αὐτόν³⁰ καὶ θὰ γίῃ ἀφθαρτος καὶ ὁλόκληρος πνευματικὴ· διότι αὐτὴν τὴν πορείαν τῶν πραγμάτων τὴν ἀπεφάσισεν ὁ πολυεύσπλαγχνος Θεὸς καὶ Κύριος πρὶν ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου.

Ἀλλ' ἀφοῦ αὐτὰ γίνιναν τοιουτοτρόπως κατὰ τρόπον σοφὸν ἀπὸ τὸν Θεόν, ὁ Ἀδὰμ ὅταν ἐδιώχθη ἀπὸ τὸν παράδεισον ἀπέκτησε παιδιὰ, ἔζησε ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ ἀπέθανε· τὸ ἴδιον ἀκριβῶς συνέβη καὶ μὲ τοὺς ἀπογόνους του. Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ ἄνθρωποι ἐκείνης τῆς ἐποχῆς εἶχον πρόσφατον τὴν μνήμην τῆς ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τὸν παράδεισον, ἐπειδὴ ἀσφαλῶς τοὺς ὠμιλοῦσαν περὶ αὐτῆς ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὕα, ἐσέβοντο τὸν Θεόν καὶ

100

τὸν ἐτιμοῦσαν ὡς Κύριόν των. Δι' αὐτὸ ἄλλωστε καὶ ὁ "Ἀθελ μαζὶ μὲ τὸν Κάιν προσέφερον εἰς αὐτὸν θυσίας³¹ ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά των· καὶ ὁ Θεός, λέγει ἡ Γραφή, εἰς μὲν τὴν προσφορὰν καὶ τὴν θυσίαν τοῦ "Ἀθελ ἔδωκε μεγάλην προσοχὴν καὶ τὴν ἐδέχθη εὐχαρίστως, ἐνῶ εἰς τὴν θυσίαν τοῦ Κάιν δὲν ἔδωκε καμμίαν προσοχήν· ὅταν διεπίστωσεν αὐτὸ ὁ Κάιν ἐλυπήθη, λέγει ἡ Γραφή, μέχρι θανάτου καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς λύπης ἐγενήθη ἐντὸς τοῦ φθόνου, ὁ ὁποῖος τὸν ὠδήγησεν εἰς φόνον τοῦ ἀδελφοῦ του³². Μετὰ τὴν πρώτην αὐτὴν περίοδον ὁ μὲν Ἐνῶχ ἐπειδὴ διὰ τῆς διαγωγῆς του ἠδουλοῦσεν τὸν Θεόν, μετεφέρθη ζῶν ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανόν³³, ὁ δὲ προφήτης Ἡλίας ἀνέβη ζῶν μὲ πύρινον ἄρμα εἰς τὸν οὐ-

30. Πρὸς Ρωμ. η' 19-21.

31. Γεν. 8' 3-4.

32. Γεν. 8' 3-5.

33. Γεν. 8' 24.

110 ρανόν³⁴· δι' αὐτῶν τῶν ἐνεργειῶν του, ὁ Θεὸς ἔδειξε ὅτι ἐάν μετὰ τὴν τιμωρὸν ἀπόφασίν του ἐναντίον τοῦ Ἀδὰμ καὶ τῶν ἀπογόνων του, ἐάν μετὰ τὴν ἀποπομπὴν αὐτοῦ ἐκ τοῦ παραδείσου τόσον πολὺ ἐτίμησε διὰ τῆς μακροζωίας καὶ τῆς μεταφορᾶς των ζῶντας εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν τοὺς ἀπογόνους του ποὺ ἐδείχθησαν ἀρεστοὶ εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἀπὸ τὴν φθοράν, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν ἐπάνοδόν των εἰς τὴν γῆν καὶ τὴν κάθοδόν των εἰς τὸν ᾅδην τοὺς ἀπήλλαξε καίτοι πρόκειται ἀργότερον νὰ ἀποθάνουν ἢ, διὰ νὰ εἶμαι πιὸ ἀκριβής, νὰ ἀλλαγοῦν³⁵, πόσον μεγαλυτέρας ὁ ἴδιος αὐτὸς Θεὸς τιμῆς καὶ δόξης καὶ εὐνοίας θὰ τὸν ἡξιῶνε ἐάν τὸν ᾤκηε νὰ ζῇ ἐν τῷ παραδείσῳ, πρῶγμα ποὺ θὰ συνέβαινε ἐάν δὲν παρέβαινε τὴν ἐντολὴν ἢ ἐάν μετὰ τὴν παρὰθασιν μετενόει;

120 Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐδιδάσκοντο ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλον σχετικὰ μὲ τὸν Θεὸν ἐγνώριζον τὸν δημιουργόν των οἱ παλαιοί. Ἀργότερον ὅμως ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι ἔγιναν πολλοί³⁶ καὶ ἐπειδὴ ἀπὸ τὰ μικρά των χρόνια παρέδωσαν τὸν νοῦν των νὰ σκέπτεται τὰ πονηρά³⁷, ἔφθασαν εἰς τὸ σημεῖον νὰ μὴ ἐνθυμοῦνται οὔτε νὰ γνωρίζουν τὸν δημιουργόν των Θεὸν καὶ ὅχι μόνον ἐλάτρευσαν εἰδῶλα καὶ δαίμονας ὥσάν νὰ ἦσαν θεοί, ἀλλ' ἀφοῦ ἔκαμαν θεὸν καὶ αὐτὴν τὴν φύσιν, ἢ ὅποια ἐδόθη εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ νὰ τοὺς ὑπηρετῇ, καὶ αὐτὴν τὴν ἐλάτρευσαν³⁸, καὶ ἐπεδόθησαν εἰς τὴν διάπραξιν κάθε ἀκατονομάστου καὶ ἀκαθάρτου πράξεως³⁹ καὶ μὲ τὰς ἀτόπους αὐτάς πράξεις των ἐλέρωσαν τὴν γῆν, τὸν αἴρα, τὸν οὐρανὸν καὶ ὅλα ὅσα εὐρίσκονται κάτωθεν αὐτοῦ. Διότι τίποτε ἄλλο ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα λερώνει τόσον πολὺ καὶ μεταβάλλει εἰς ἀκάθαρτον τὸ καθαρὸν ἔργον τοῦ Θεοῦ, ὅσον τὸ νὰ μεταβληθῇ εἰς θεὸν αὐτὸ τὸ ἴδιον καὶ νὰ λατρευθῇ ὅπως ἀρμόζει εἰς τὸν ἀληθινὸν Θεὸν καὶ νὰ μὴ λατρεύεται ὁ

34. Β' Βασ. 8' 11.

35. Πρβλ. Α' Κορ. 15' 51.

36. Γεν. 10' 1.

37. Γεν. 11' 21.

38. Πρβλ. Ρωμ. 1' 25.

39. Πρβλ. Ἑφρ. 5' 19.

δημιουργός καὶ κτίστης. Ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρος ἡ κτίσις ἐπειδὴ μετεβλήθη ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους εἰς Θεὸν καὶ ἐλατρεύθη, ἐγένεν ἀκάθαρτος καὶ ὠδηγήθη εἰς τελείαν φθοράν· ὅταν δὲ ἡ ὑπερβολικὴ κακία ἐφθασεν εἰς τὸ ἀποκορύφωμά της καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἐκλείσθησαν εἰς τὴν ἀνυπακοήν⁴⁰, ὅπως λέγει ὁ Θεὸς Ἀπόστολος, τότε κατέβη ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Θεός, διὰ νὰ δημιουργήσῃ ἐκ νέου τὸν τσακισμένον ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, νὰ δώσῃ πάλιν ζωὴν εἰς τὸν νεκρωμένον καὶ νὰ ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὴν πλάνην τὸ δημιουργημά του.

Ἀλλὰ προσέξατε, παρακαλῶ, εἰς τὴν ἀκρίθειαν τοῦ λόγου· διότι ὁ λόγος θὰ εἶναι ὠφέλιμος καὶ εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς ἐπερχομένας γενεάς. Εἶναι δὲ ἀνάγκη ἀπὸ κάποιαν εἰκόνα νὰ ἴδωμεν τὴν σάρκωσιν τοῦ Θεοῦ - Λόγου καὶ τὴν κατὰ μυστικὸν τρόπον γέννησιν αὐτοῦ ἐκ τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας καὶ νὰ γνωρίσωμεν ἀπὸ αὐτὴν καλῶς τὸ μυστήριον τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τὸ ὁποῖον ἦτο κρυμμένον καὶ ἄγνωστον εἰς τὸν ἄνθρωπον πρὶν ἀπὸ τὴν δημιουργίαν του⁴¹.

γ) Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου καὶ κατὰ ποῖον τρόπον ἐσαρκώθη δι' ἡμᾶς.

- 1 Ὅπως, λοιπόν, ἀκριβῶς τότε διὰ νὰ πλάσῃ τὴν προγονὴν μας Εὐσὴν ἐπῆρεν ὁ Θεὸς ἀπὸ τὸν Ἀδὰμ πλευρὰν ἔμψυχον καὶ τὴν μετέβαλεν εἰς γυναῖκα — δι' αὐτὸ ἄλλωστε οὔτε ἐφύσησεν εἰς αὐτὴν πνοὴν ζωῆς⁴² ὅπως εἰς τὸν Ἀδὰμ, ἀλλὰ τὸ τμήμα, τὸ ὁποῖον ἐπῆρεν ἀπὸ τὴν σάρκα του τὸ μετέβαλεν ὁλόκληρον εἰς σῶμα γυναικός· καὶ τὸ τμήμα τοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον ἐπῆρε μαζί με τὴν ἔμψυχον σάρκα, τὸ ἔκαμε τελεία ψυχὴν ζῶσαν, καὶ τὰ δύο δὲ μαζί τὰ μετέβαλε ταυτοχρόνως εἰς ἄνθρωπον —, κατὰ τὸν ἴδιον, λοιπόν, τρόπον ἀφοῦ ἔλαθεν ἀπὸ τὴν ἀγίαν θεοτόκον καὶ ἀειπαρθένον Μαρίαν ἔμψυχον σάρκα σὰν ἓνα εἶδος προζυμιοῦ καὶ μικρὸν τεμάχιον ἀπὸ τὸ ὕλικόν ποῦ ἀπαρτίζει τὴν φύσιν μας, δη-

40. Ρωμ. ια' 32.

41. Ἐφεσ. γ' 9.

42. Γεν. β' 7.

λαδὴ ἀπὸ τὴν ἀθάνατον ψυχὴν μας καὶ τὸ σῶμα, ὁ πλάσ-
στης καὶ δημιουργὸς μας Θεὸς τὸ ἤνωσε μὲ τὴν ἰδικὴν
του ἀκατανόητον καὶ ἀπλησίαστον θεότητα, καλύτερα
δὲ νὰ εἴπωμεν ὅτι ἀφοῦ ἤνωσε κατ' οὐσίαν εἰς τὴν ἰδι-
κὴν μας φύσιν ὁλόκληρον τὴν ὑπαρξιν τῆς θεότητός
του, καὶ ἀφοῦ ἀνέμιξε κατὰ τρόπον ποῦ νὰ μὴ ἀναμι-
γνύωνται καὶ χάνωνται αὐτὴν μὲ ἐκείνην, δηλαδὴ τὴν
ἀνθρωπίνην μὲ τὴν ἰδικὴν του, οἰκοδόμησε αὐτὴν εἰς
ναὸν ἅγιον διὰ τὸν ἑαυτὸν του καὶ τοιουτοτρόπως αὐ-
τὸς ὁ δημιουργὸς τοῦ Ἀδάμ ἔγινε, χωρὶς νὰ μεταβλη-
θῇ καὶ νὰ ἀλλάξῃ, τέλειος ἄνθρωπος.

20 Ὅπως ἀκριβῶς δὲ ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ Ἀδάμ
κατεσκεύασε τὴν γυναῖκα, ὅπως προηγουμένως εἴπο-
μεν, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἀφοῦ ἐδανείσθη καὶ ἐπῆρεν
ἐπ' αὐτὴν τοῦ σάρκα ἀπὸ τὴν θυγατέρα τοῦ Μαρίαν τὴν
ἀειπαρθένον Μαρίαν καὶ θεοτόκον ἐγεννήθη χωρὶς τὴν
μεσολάβησιν σπέρματος ὅπως ἀκριβῶς συνέβη μὲ τὸν
πρωτόπλαστον, ὥστε ὅπως ἐκεῖνος μὲ τὴν παράβασίν
τοῦ ἐγένετο ἡ ἀρχὴ διὰ νὰ μεταβληθῶμεν ἡμεῖς εἰς φθαρ-
τοὺς καὶ θνητοὺς, τοιουτοτρόπως ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς
διὰ τῆς πραγματοποιήσεως ὅλων τῶν ἀρετῶν καὶ τῆς
τηρήσεως ὅλων τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ⁴³ θὰ γίνῃ ἡ ἀ-
φετηρία τῆς μεταβολῆς μας πάλιν εἰς ἀφθάρτους καὶ
ἀθανάτους. Διότι αὐτὸ ἐννοεῖ καὶ ὁ θεῖος Παῦλος ὅταν
λέγῃ: «Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς χοϊκός, ὁ δεύτε-
ρος ἄνθρωπος ὁ Κύριος ἐξ οὐρανοῦ· οἷος ὁ χοϊκός, τοι-
οῦτοι καὶ οἱ χοϊκοί· καὶ οἷος ὁ ἐπουράνιος, τοιοῦτοι καὶ
οἱ ἐπουράνιοι»⁴⁴. Καὶ πάλιν: «Ἀπαρχὴ Χριστός, ἔπει-
τα οἱ τοῦ Χριστοῦ»⁴⁵. Ἐπειδὴ δηλαδὴ καὶ κατὰ τὴν ψυ-
χὴν καὶ κατὰ τὸ σῶμα ἔγινε τέλειος ἄνθρωπος ὁμοῖος
ἀπολύτως καὶ καθ' ὅλα μὲ ἡμᾶς χωρὶς ὅμως ἁμαρτί-
αν⁴⁶, ἀφοῦ ἔδωσε καὶ εἰς ἡμᾶς λόγῳ τῆς πίστεώς μας
εἰς αὐτὸν ἐκ τῆς ἰδικῆς του θεότητος, κάμνει καὶ ἡ-
μᾶς συγγενεῖς του ὡς πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὴν οὐσίαν
τῆς θεότητός του. Καὶ πρόσεξε νὰ ἀντιληφθῇς μαζί
μου τὴν παραδοξότητα καὶ τὸ νέον τοῦ μυστηρίου. Ἐ-

43. Πρβλ. Ματθ. γ' 15.

44. Α' Κορ. ιε' 47-48.

45. Α' Κορ. ιε' 23.

46. Ἐβρ. δ' 15.

πῆρεν ἀπὸ ἡμᾶς ὁ Θεὸς Λόγος τὴν σάρκα τὴν ὁποίαν
 δὲν εἶχεν ἐκ τῆς φύσεώς του καὶ ἐγένεν ἄνθρωπος,
 40 δηλαδή κάτι πού δὲν ἦτο· μεταδίδει εἰς ὄσους πιστεύ-
 ουν εἰς αὐτὸν κάτι ἀπὸ τὴν ἰδικήν του θεότητα, τὴν ὁ-
 ποίαν κανεῖς οὐδέποτε ἀπέκτησεν ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους
 ἢ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ γίνονται (οἱ πιστοὶ) θεοί⁴⁷,
 πράγμα πού δὲν ἦσαν, ὅχι κατὰ φύσιν, ἀλλ' ἐξ υἱοθε-
 σίας καὶ διὰ τῆς θείας χάριτος· τοιοιτοτρόπως δίδει
 εἰς αὐτοὺς τὴν δυνατότητα νὰ γίνουν παιδιὰ τοῦ Θε-
 οῦ⁴⁸, διὰ τοῦτο καὶ ἐγέναν καὶ διαρκῶς γίνονται καὶ
 δὲν θὰ παύσουν ποτὲ νὰ γίνωνται. Καὶ ἄκουσε τὸν θεϊ-
 ον Παῦλον, ὁ ὁποῖος μᾶς προτρέπει εἰς τοῦτο: «Καὶ
 καθὼς ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοῦκοῦ, φορέσωμεν
 καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου»⁴⁹. Καὶ αὐτὰ μὲν περὶ
 αὐτῶν· ἅς ἐπανεῖλθῃ ὅμως ὁ λόγος καὶ πάλιν εἰς τὸ
 θέμα τῆς σαρκώσεως τοῦ Λόγου.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐνεφανίσθη εἰς τὴν γῆν μὲ ἀνθρώ-
 πινον σῶμα ὁ ἀληθὴς καὶ εὐρισκόμενος ὑπεράνω ὅλων
 50 Θεὸς διὰ νὰ ἀναδημιουργήσῃ καὶ νὰ κάμῃ πάλιν νέον
 τὸν ἄνθρωπον καὶ διὰ νὰ εὐλογήσῃ ὁλόκληρον τὴν κτί-
 σιν, ἡ ὁποία ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἐδέχθη τὴν κατάραν τοῦ
 Θεοῦ, ἄκουσε μὲ προσοχὴν καὶ σύνεσιν τὰς συνεπείας
 αὐτῆς τῆς ἐνανθρωπήσεως: πρῶτον μὲν τὴν ψυχὴν τὴν
 ὁποίαν ἐπῆρε τὴν ἐξωποίησε καὶ ἀφοῦ τῆς ἐχάρισε
 τὴν ἀφθαρσίαν τὴν ἔκαμε Θεόν, τὸ δὲ ἀμόλυντον καὶ
 θεῖον σῶμα του, ἂν καὶ τὸ ἐθέωσε, ἐν τούτοις ἐξακο-
 λουθοῦσεν ἀκόμη νὰ τὸ φέρῃ ὡς φθαρτὸν καὶ ὑλικόν.
 Διότι τὸ νὰ τρώγῃ καὶ νὰ πίνῃ, τὸ νὰ κουράζεται καὶ
 νὰ ἰδρώνῃ, τὸ νὰ δένεται καὶ νὰ κτυπᾶται καὶ τὸ νὰ
 κρεμάται καὶ νὰ καρφώνεται ἐπάνω εἰς τὸν σταυρόν⁵⁰,
 σημαίνει ὅτι τὸ σῶμα πού ἔφερεν ὁ Χριστὸς ὡς θεάν-
 θρωπος ἦτο φθαρτὸν καὶ ὑλικόν· διότι ὅλα αὐτὰ ἀπο-
 60 τέλουν ἰδιότητος φθαρτοῦ σώματος, διὰ τοῦτο καὶ
 ἀπέθανε καὶ ἐποποθετήθη νεκρὸς μέσα εἰς μνημεῖ-

47. Ἰωάν. ι' 34.

48. Ἰωάν. α' 12.

49. Α' Κορ. ιε' 49.

50. Τοῦτο ἀποτελεῖ ἀπάντησιν εἰς τοὺς αἵρετικούς ἐκείνους οἱ
 ὁποῖοι ἐπίστευον ὅτι ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ ἐποθεν ἡ Θεία Φύσις, τοὺς θεο-
 πασχίτας.

ον. Μετὰ ὁμως τὴν ἀνάστασιν τοῦ ἀνέστησε μαζί καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ τὸ ἔκαμε πλέον ἄφθαρτον, πνευματικόν, θεῖον ἐξ ὁλοκλήρου καὶ αὐλόν· δι' αὐτὸ θεβαίως καὶ ὅταν ἐξῆλθε ἀπὸ τὸ μνήμα ἀφήκεν ἄθικτα τὰ ἀσφάλιστρά του⁵¹ καὶ ἐπὶ πλέον εἰσήρχετο εἰς τὰς οἰκίας καὶ ἐξήρχετο ἀπὸ αὐτὰς μὲ κλεισμένας τὰς θύρας⁵² χωρὶς καμμίαν δυσκολίαν. Θά ἐρωτήσῃ ὁμως κάποιος: Διὰ ποῖον λόγον δὲν ἔκαμε ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμήν μαζί μὲ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα ποῦ ἐπῆρε πνευματικόν καὶ ἄφθαρτον; Ἐπειδὴ ἀκριβῶς καὶ ὁ Ἀδὰμ ὅταν ἔφαγεν ἀπὸ τὸν καρπὸν τοῦ δένδρου, τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς τὸν διέταξε νὰ μὴ φάγῃ, ἀμέσως μὲν μὲ τὴν παρὰθασιν ἀπέθανεν ψυχικῶς, ἐνῶ κατὰ τὸ σῶμα ἀπέθανε μετὰ ἀπὸ πολλὰ ἔτη θραδύτερον, διὰ τοῦτο πρῶτα ἀνέστησε καὶ ἐθεοποίησε καὶ ἐζωοποίησε τὴν ψυχὴν, ἔπειτα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ σῶμα, σύμφωνα μὲ τὴν ἀπόφασιν ποῦ ἐπῆρε τότε ὁ Θεὸς καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος θά ἐπιστρέφῃ καὶ πάλιν εἰς τὴν γῆν διὰ τοῦ θανάτου, τώρα ἐτακτοποίησε ἔτσι τὰ πράγματα ὥστε νὰ ἀποκτήσῃ πάλιν τὴν ἀφθαρσίαν διὰ τῆς ἀναστάσεως· καὶ ὅχι μόνον αὐτό, ἀλλ' ἀφοῦ κατήλθεν εἰς τὸν ἅδην, τὰς ψυχὰς μὲν τῶν ἀγίων οἱ ὁποῖοι ἐκρατοῦντο ἐκεῖ ἀφοῦ τὰς ἡλευθέρωσεν ἀπὸ τὰ αἰώνια δεσμὰ ποῦ τὰς ἐκρατοῦσαν τὰς ἀνέστησε καὶ τὰς ἐτοποθέτησεν εἰς τόπον ἀναπαυτικόν καὶ φωτόλουστον, ἐνῶ τὰ σώματά των δὲν τὰ ἀνέστησεν ἀκόμη, ἀλλ' ἀφήκεν αὐτὰ εἰς τοὺς τάφους μέχρι τότε ποῦ θά ἀναστηθοῦν ὅλοι.

Αὐτὸ τὸ μυστήριον λοιπὸν δὲν ἔγινεν μόνον, κατὰ τὸν τρόπον ποῦ ἔχομεν εἶπει, εἰς ὁλόκληρον τὸν κόσμον ἀπὸ τότε ποῦ ἦλθεν ὁ Χριστὸς εἰς τὴν γῆν, ἀλλὰ συνέβη καὶ εἰς τὸν καθένα χωριστὰ ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ἀγίους καὶ μέχρι τὴν στιγμήν αὐτὴν διαρκῶς γίνεται. Διότι ὅταν παίρνωμεν τὸ πνεῦμα τοῦ Δεσπότη μας Θεοῦ, παίρνομεν ταυτοχρόνως καὶ ἀπὸ τὴν θεότητα καὶ τὴν οὐσίαν του· ὅταν δὲ τρώγωμεν τὴν καθαρωτάτην σάρκα του, ἐννοῶ τὰ θεῖα μυστήρια, ἐνούμεθα σωματικῶς μαζί του καὶ γινόμεθα πραγματικοὶ συγγενεῖς του

51. Πρβλ. Ματθ. κη' 2.

52. Ἰωάν. κ' 19.

53. Ἐφεσ. ε' 30.

70

80

μέ ολόκληρον τὴν ὑπαρξίν μας, ὅπως καὶ ὁ ἴδιος ὁ θεῖος Παῦλος λέγει ὅτι «ὅστων ἐσμεν ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ»⁵³ καὶ ἄλλου λέγει ὅτι «ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ (τῆς θεότητος δηλαδὴ) ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος»⁵⁴. "Α-
 90 παξ καὶ φθάσομεν εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν, τότε γινόμεθα ὅμοιοι κατὰ χάριν με αὐτὸν τὸν φιλόανθρωπον Θεὸν καὶ Δεσπότην⁵⁵ μας, γενόμενοι καινούργιοι καὶ νέοι κατὰ τὴν ψυχὴν, καὶ ἀφοῦ γίνωμεν ἀφθαρτοὶ καὶ ἀφοῦ ἀνασπώμεν ἐκ νεκρῶν, καὶ θὰ ζῶμεν ὡς ἀναστημένοι, θὰ ἀξιώθωμεν νὰ βλέπωμεν αὐτόν, δηλαδὴ ἐκείνον ὁ ὁποῖος κατεδέχθη νὰ γίνῃ ὅμοιος με ἡμᾶς καὶ θὰ βλέπωμεθα ἀπὸ αὐτόν ὅσοι ἡξιώθημεν νὰ γίνωμεν ὅμοιοι με αὐτόν, ὅπως συμβαίνει με ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἀπὸ μακρὰν βλέπει τὸ πρόσωπον τοῦ φίλου του καὶ συνομιλεῖ με αὐτόν καὶ τοῦ ἀπευθύνει τὸν λόγον καὶ ἀκούει τῆς φωνῆς του.

- 100 Τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν καὶ οἱ ἅγιοι ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, ἐκεῖνοι ποὺ καὶ τότε καὶ τώρα βλέπουν πνευματικῶς, δὲν βλέπουν κάτι ποὺ ἔχει ὀρισμένον σχῆμα, ἢ μορφήν ἢ παράστασιν, ἀλλὰ φῶς ποὺ δὲν ἔχει ὀρισμένον σχῆμα, ὅπως καὶ οἱ ἴδιοι γίνονται φῶς ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ Πνεύματος. "Όταν δὲ καθένας ἀπὸ τοὺς ἁγίους γίνῃ τέτοιος, δὲν γίνεται ἀμέσως καὶ τὸ σῶμα του ἀφθαρτὸν καὶ πνευματικόν, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς ὁ σίδηρος ὅταν θερμανθῇ πολὺ εἰς τὴν φωτιὰ παίρνει μὲν τὴν φωτεινότητα αὐτῆς καὶ ἀμέσως χάνει τὸ σκούρον χρῶμα του, ὅταν δὲ ἀπομακρυνθῇ πάλιν ἀπὸ τὴν φωτιὰν γίνεται ψυχρὸς καὶ φαίνεται μαῦρος, τὸ ἴδιον ἀκριβῶς παθαίνουν καὶ τὰ σώματα τῶν ἁγίων ἀπὸ τὴν χάριν ποὺ ἐνοῦται με τὴν ψυχὴν των, ὅταν δηλαδὴ
 110 θερμανθοῦν πολὺ ἀπὸ αὐτὸ γίνονται φωτεινά καὶ αὐτὰ καὶ γίνονται πολὺ διαφορετικὰ καὶ πολυτιμότερα ἀπὸ τὰ ἄλλα σώματα. "Όταν ὅμως ἡ ψυχὴ ἐξέλθῃ καὶ χωρισθῇ ἀπὸ τὸ σῶμα, ἀμέσως καὶ αὐτὰ ὑποβάλλονται εἰς τὴν διαδικασίαν τῆς φθορᾶς καὶ σιγὰ - σιγὰ διαλύονται· ἐνίστε ὅμως διατηροῦνται ἐπὶ πολλὰ ἔτη,

54. Ἰωάν. α' 16.

55. Α' Ἰωάν. γ' 2.

χωρίς νά εἶναι οὔτε ἐντελῶς ἀφθαρτα, οὔτε πάλιν φθείρονται τελείως, ἀλλὰ διατηροῦν ἐντός των τὰς ἰδιότητας καί τῆς φθοράς καί τῆς ἀφθαρσίας καί ἀναμένουν τὴν τελευταίαν ἀνάστασιν διὰ νά γίνουν τελείως ἀφθαρτα καί πάλιν νέα.

- 120 Διὰ ποῖον ὅμως λόγον καί χάριν ποίου σκοποῦ συμβαίνει αὐτό; Ἐπειδὴ δὲν ἔπρεπε προτοῦ γίνουν καινούργια πάλιν τὰ ἄλλα δημιουργήματα νά ἀναστηθοῦν καί νά γίνουν ἀφθαρτα τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ὅπως εἰς τὴν ἀρχὴν ἡ κτίσις ἐγινε πρῶτα ἀφθαρτος καί ἔπειτα ὁ ἄνθρωπος, τοιουτοτρόπως πρέπει νά συμβῇ καί κατὰ τὸ τέλος τοῦ κόσμου, πρῶτα νά μεταβληθῇ ἀπὸ φθαρτῆ εἰς ἀφθαρτον, δηλαδὴ νά ἀλλάξῃ, καί τοιουτοτρόπως μαζί μὲ αὐτὴν καί συγχρόνως μὲ αὐτὴν νά γίνουν πάλιν καινούργια τὰ φθαρέντα σώματα τῶν ἀνθρώπων, ὥστε καί ἀφοῦ γίνῃ πάλιν ὁ ἄνθρωπος πνευματικὸς καί ἀθάνατος καί νά κατοικῇ εἰς χώρον ἀφθαρτον καί αἰώνιον καί πνευματικόν. Καί ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια, ἄκουσε τὸν ἀπόστολον Πέτρον ὁ ὁποῖ-
- 130 ος λέγει: «Ἦξει δὲ ἡ ἡμέρα Κυρίου ὡς κλέπτῃς ἐν νυκτί, ἐν ἣ οὐρανοὶ πυροῦμενοι λυθίσονται καί στοιχεῖα καυσούμενα τήκεται»⁵⁶, ὅχι ὅτι αὐτὰ χάνονται τελείως, ἀλλ' ὅτι ξαναδιαλύονται καί ἀπὸ τὴν νέαν αὐτὴν μᾶζαν προέρχεται κάτι καλύτερον καί αἰώνιον. Ἀπὸ τοῦ γνωρίζομεν ὅτι θά συμβῇ αὐτό; Ἀπὸ αὐτοῦς πάλιν τοὺς λόγους τοῦ ἀποστ. Πέτρου μὲ τοὺς ὁποίους συνεχίζει καί λέγει: «Καινοὺς δὲ οὐρανοὺς καί καινὴν γῆν κατὰ τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ προσδοκῶμεν»⁵⁷. Ποία εἶναι αὕτῃ ἡ ὑπόσχεσις καί ποῖος τὴν ἔδωκε; Σύμφωνα μὲ τὴν ὑπόσχεσιν θεθαίως τοῦ Χριστοῦ καί Θεοῦ μας, ὁ ὁποῖος εἶπεν: «Ὁ οὐρανὸς καί ἡ γῆ παρελεύσεται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν»⁵⁸. Ὡς πάρο-
- 140 δον τοῦ οὐρανοῦ εἶπε τὴν ἀλλαγὴν αὐτοῦ· διότι καί ἂν ἀκόμη ὁ οὐρανὸς, λέγει, ἀλλάξῃ, οἱ ἰδικοὶ μου λόγοι θά παραμείνουν ἀμετάβλητοι καί σταθεροί. Αὐτὸ θεθαίως τὸ προεφήτευσεν καί ὁ προφήτης Δαβὶδ ὅταν εἶπε τὸ ἐξῆς: «Καὶ ὥσει περιθόλαιον ἐλίξεις αὐτοὺς

56. Β' Πτρ. γ' 10.

57. Β' Πτρ. γ' 13.

58. Ματθ. κδ' 35.

καὶ ἀλλαγῇσονται· σὺ δὲ ὁ αὐτός εἰ καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσι»⁵⁹. Τί καθαρώτερον, λοιπόν, ἀπὸ αὐτοῦς τοῦς λόγους θὰ ἠδύνατο νὰ ὑπάρξη;

Ἄλλ' ἄς ἐξετάσωμεν ἐν συνεχείᾳ κατὰ ποῖον τρόπον ἡ κτίσις θὰ γίνῃ καὶ πάλιν καινούργια καὶ θὰ ἀποκτήσῃ καὶ πάλιν τὴν ὁμορφίαν ποὺ εἶχε πρὸ τῆς ἀμαρτίας.

δ) Κατὰ ποῖον τρόπον πρόκειται ὁλόκληρος ἡ κτίσις νὰ γίνῃ πάλιν καινούργια καὶ νὰ ἔχωμεν καινούργιους οὐρανοὺς καὶ καινούργιαν γῆν σύμφωνα μὲ ὅσα λέγει ὁ θεῖος Ἀπόστολος.

- 1 Ἀφοῦ λοιπόν αὐτὸς ὑπεσχέθη ὅτι θὰ ἴδωμεν νέους οὐρανοὺς καὶ νέαν γῆν, κανεῖς ἀπὸ τοὺς πιστοὺς δὲν δύνανται νὰ ἀμφιβάλλῃ· οὔτε θεθαίως θὰ ἀπιστήσῃ εἰς τὸν Κύριον ποὺ λέγει αὐτά. Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὰ ἰδικὰ μας σώματα ὅταν διαλύωνται εἰς τὸν τάφον κατ' οὐδέναν τρόπον ἐπιτρέπεται νὰ νομίζωμεν ὅτι περιῆλθον εἰς πλήρη ἀνυπαρξίαν, ἀλλὰ γίνονται πάλιν νέα διὰ τῆς ἀναστάσεως, τοιουτοτρόπως λοιπόν καὶ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ καὶ ὅλα ὅσα ὑπάρχουν εἰς αὐτήν, δηλαδὴ ὁλόκληρος ἡ δημιουργία, θὰ γίνῃ πάλιν καινούργια καὶ θὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν δουλείαν τῆς φθορᾶς⁶⁰· καὶ θὰ συμμετάσχουν αὐτὰ τὰ στοιχεῖα μαζί μὲ ἡμᾶς εἰς τὴν δόξαν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ ὅπως ὅλους ἡμᾶς θὰ μᾶς ἐλέγξῃ ἡ φωτιά⁶¹ τῆς θείας δικαιοσύνης κατὰ πόσον εἴμεθα γνήσιοι καὶ κατάλληλοι διὰ τὴν αἰωνιότητα, ὅπως λέγει ὁ θεῖος ἀπόστολος, τοιουτοτρόπως καὶ ὁλόκληρος ἡ κτίσις θὰ περάσῃ μέσα ἀπὸ τὸ πῦρ καὶ θὰ γίνῃ καινούργια. Καὶ αὐτὸ δυνάμεθα νὰ τὸ μάθωμεν ἀπὸ ὅσα γράφει ὁ ἀπόστολος Πέτρος: «Ἦξει γάρ, λέγει, ἡ ἡμέρα Κυρίου ὡς κλέπτης ἐν νυκτί, ἐν ἣ οὐρανοὶ ροιζηδὸν παρελεύσονται, στοιχεῖα δὲ καυσούμενα λυθῇσονται καὶ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἔργα κατακαήσονται»⁶². Βλέπεις κατὰ ποῖον τρόπον λέγει ὅτι ὅλα θὰ δια-
- 10

59. Ψαλμ. ρα' 27-28.

60. Ρωμ. η' 21.

61. Α' Κορ. γ' 13.

62. Β' Πτρ. γ' 10.

20 λυθοῦν διὰ πυρός καὶ θά μεταβληθοῦν; Δι' αὐτὸ καὶ συνεχίζοντας λέγει: «Τούτων οὖν πάντων λυομένων, ποταποὺς δεῖ ὑπάρχειν ἡμᾶς ἐν ἀγίαις ἀναστροφαῖς καὶ εὐσεβείαις;»⁶³. Θὰ λυθοῦν, ἀλλὰ κατὰ ποῖον τρόπον; Ὅπως ἀκριβῶς ἓνα χάλκινον σκεῦος ποῦ ἔχει παλαιώσῃ, λερωθῇ καὶ ἀχρηστευθῇ ἀπὸ σκουριάς, τοποθετεῖται εἰς τὴν φωτιάν ἀπὸ τὸν τεχνίτην καὶ τοιουτοτρόπως ἀφοῦ λειώσῃ κατασκευάζεται πάλιν καινούργιο ἀπὸ αὐτόν, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ἡ κτίσις, ἐπειδὴ ἐπάλιωσε καὶ ἐβρωμίσθη ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας, θὰ διαλυθῇ ἀπὸ τὸν δημιουργὸν τῶν ὅλων μέσα εἰς τὴν φωτιάν, μετὰ, λοιπόν, θὰ ἀνακατευθοῦν τὰ ὕλικά της καὶ θὰ ξαναδημιουργηθῇ καὶ θὰ γίνῃ λαμπρὰ καὶ ἀσυγκρίτως καινουργότερη ἀπὸ αὐτὴν ποῦ θλέπομεν τώρα.

30 Τοιουτοτρόπως δὲ περὶ αὐτῶν ἀφοῦ ἔγραψεν ὁ ἀπόστολος Πέτρος, ὀλίγον παρακάτω λέγει πάλιν: «Διό, ἀγαπητοί, ταῦτα προσδοκῶντες σπουδάσατε ἄσπιλοι εὐρεθῆναι ἐν εἰρήνῃ καὶ τὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν μακροθυμίαν σωτηρίαν ἡγείσθε, καθὼς καὶ ὁ ἀγαπητὸς ἡμῶν ἀδελφὸς Παῦλος κατὰ τὴν αὐτῷ δοθείσαν σοφίαν ἔγραψεν ὑμῖν, ὡς καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἐπιστολαῖς λαλῶν ἐν αὐταῖς περὶ τούτων, ἐν οἷς ἐστὶ δυσνόητά τινα, ἃ οἱ ἁμαθεῖς καὶ ἀστήρικτοι στρεβλοῦσιν ὡς καὶ τὰς λοιπὰς γραφὰς πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀπώλειαν»⁶⁴. Αὐτὸ δὲ ποῦ λέγει ὁ Πέτρος δὲν ἰσχύει μόνον διὰ τοὺς τότε, ἀλλὰ καὶ τώρα οἱ περισσότεροι ἢ καὶ ὅλοι δύναται κανεῖς νὰ εἴπῃ διὸ ὑποφέρομεν ἀπὸ ἄγνοϊαν, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας συγχέομεν τὰ πάντα, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ διαστρέφωμεν καὶ νὰ παρερμηνεύωμεν ὅλα ὅσα λέγει 40 ἡ θεία Γραφή, πρᾶγμα ποῦ καταλήγει εἰς τὴν καταστροφὴν μας, ἀφοῦ προσπαθοῦμεν νὰ παρουσιάσωμεν τὰς θείας Γραφὰς ὡς ὑποστηρικτάς τῶν ἰδικῶν μας παθῶν καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ τῆς ψυχικῆς καταστροφῆς μας.

Ἄλλ' ἅς ἐξετάσωμεν τώρα τί λέγει καὶ ὁ θεῖος Παῦλος περὶ τῆς κτίσεως καὶ τῆς ἀνανεώσεως αὐτῆς· ἀφοῦ εἶπε, λοιπόν: «Λογίζομαι ὅτι οὐκ ἄξια τὰ παθή-

63. Β' Πτρ. γ' 11.

64. Β' Πτρ. γ' 14-16.

ματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς», συνέχισεν: «Ἡ γὰρ ἀποκαρδοκία τῆς κτίσεως τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ ἀπεκδέχεται»⁶⁵. Ἀποκαρδοκίαν λέγει τὴν προσμονήν, τὴν πολὺ δυνατὴν ἐπιθυμίαν, ἐνῶ ἀποκάλυψιν τὴν παρουσίαν κατὰ τὴν ἀνάστασιν· διότι κατ' αὐτὴν διὰ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ τότε πρόκειται νὰ φανερωθοῦν τὰ παιδιὰ τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ φανῇ ἡ ψυχικὴ των ὠραιότης καὶ ὅλοι αὐτοὶ θὰ γίνῃ γνωστὸν τί λογῆς εἶναι⁶⁶, καθὼς ἔχει γραφῇ: «Τότε λάμψουσι οἱ δίκαιοι ὥς ὁ ἥλιος»⁶⁷, δηλαδὴ τὰ παιδιὰ τοῦ δικαίου Θεοῦ. Καὶ διὰ νὰ μὴ νομίσης ὅτι ὁ θεῖος ἀπόστολος ὁμιλεῖ διὰ κάποιαν ἄλλην κτίσιν, δι' αὐτὸ εἰς τὴν συνέχειαν λέγει: «Τῇ γὰρ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη, οὐχ ἐκούσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα, ἐπ' ἐλπίδι»⁶⁸.

Βλέπεις ὅτι δὲν ἔσπευσα χωρὶς λόγον νὰ εἶπω, ὅτι δὲν ἤθελε πλέον ἡ κτίσις νὰ πειθαρχήσῃ εἰς τὸν παρθάτην τῆς θείας ἐντολῆς Ἀδάμ, ὅταν εἶδε αὐτὸν νὰ ἔχῃ πέσει ἀπὸ τὴν θεῖαν δόξαν, ἐπειδὴ συνεκρούσθῃ μετὰ τὸν δημιουργὸν τοῦ Θεόν; Δι' αὐτό, λοιπόν, ἀφοῦ ὥρισεν ὁ Θεὸς πρὶν ἀκόμη δημιουργηθῇ ὁ κόσμος ὅτι ὁ ἄνθρωπος θὰ ἐσώζετο διὰ τῆς ἐν Χριστῷ ἀναγεννήσεως, ὑπεδούλωσεν εἰς αὐτὸν τὴν κτίσιν καὶ συγχρόνως τὴν κατηράσθῃ, ὥστε, ἂν ὁ ἄνθρωπος χάριν τοῦ ὁποίου ἐδημιουργήθῃ γίνῃ φθαρτός, νὰ γίνῃ καὶ αὐτὴ φθαρτή, ὥστε νὰ δύναται νὰ δίδῃ εἰς αὐτὸν κατ' ἔτος φθαρτὴν τροφήν· ὅταν ὅμως ὁ Θεὸς κάμῃ πάλιν νέον τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν μεταβάλλῃ εἰς ἀφθαρτον καὶ ἀθάνατον καὶ πνευματικόν, τότε, λέγω, ὅτι καὶ ὁλόκληρον τὴν φύσιν θὰ τὴν μεταβάλλῃ μαζὶ μετὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ θὰ τὴν κάμῃ αἰώνιον καὶ πνευματικὴν· διότι αὐτὸ μᾶς ἐφανέρωσε μετὰ ἐκεῖνα ποῦ εἶπε: «Τῇ γὰρ ματαιότητι, λέγει, ἡ κτίσις ὑπετάγη, οὐχ ἐκούσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα, ἐπ' ἐλπίδι»⁶⁹. Δηλαδὴ, δὲν ὑπετάχθη, λέγει, μόνῃ της εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, δὲν μετεπήδησε με-

65. Ρωμ. η' 18—19.

66. Πρβλ. Α' Ἰωάν. γ' 2.

67. Ματθ. ιγ' 43.

68. Ρωμ. η' 20.

69. Ρωμ. η' 20.

τὴν θέλησίν της ἀπὸ τὴν ἀφθαρσίαν εἰς τὴν φθοράν καὶ παράγει φθαρτοὺς καρποὺς καὶ θλαστάνει ἀγκάθια μαζί καὶ ζιζάνια, ἀλλ' ἐπειδὴ ὑπήκουσεν εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἀπεφάσισε καὶ διέταξεν αὐτὰ ἐπειδὴ ἐπερίμενον ὅτι κάποτε ὅλα θὰ γίνουν πάλιν νέα ὅπως ἦσαν καὶ πρὶν. Ἐπειδὴ δὲ ἠθέλησε νὰ κάμῃ αὐτὸ περισσότερον σαφές εἶπε: «Καὶ γὰρ καὶ αὕτη ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ»⁷⁰.

80 Εἶδες ὅτι δὲν ἦτο ἀνάρμοστον αὐτὸ ποὺ εἶπομεν, ὅτι δηλαδὴ καὶ αὕτη ἡ κτίσις ἀρχικῶς ἐδημιουργήθη ἀπὸ τὸν Θεὸν ὁλόκληρος ἀφθαρτος καὶ ἦτο ἰσαξία τοῦ παραδείσου, ἀλλ' ὅταν τὴν κατηράσθῃ ὁ Θεὸς μετεπήδησεν εἰς κατάστασιν φθορᾶς καὶ εἰς δουλείαν, ὑποταχθεῖσα εἰς τὴν ματαιότητα τῶν ἀνθρώπων. Παρακολούθησε ὁμοῦς ἐν συνεχείᾳ καὶ ποία θὰ εἶναι ἡ λαμπρότης της κατὰ τὴν συντέλειαν τοῦ κόσμου.

ε) Ποία θὰ εἶναι ἡ λαμπρότης ποὺ θὰ ἀποκτήσῃ ἡ κτίσις κατὰ τὸ τέλος τοῦ κόσμου.

1 Λοιπὸν καὶ ὅταν θὰ γίνῃ πάλιν νέα, δὲν πρόκειται νὰ γίνῃ καὶ πάλιν ὅπως ἦτο ὅταν τὸ πρῶτον ἐξῆλθεν ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Θεοῦ· πῶς μπορεῖ νὰ συμβῇ κάτι τέτοιο! ἀλλὰ, ὅπως σπεύρεται (θάπτεται εἰς τὴν γῆν) σῶμα ὑλικὸν καὶ ζῶδες⁷¹, ὅπως λέγει ἡ Γραφή, καὶ ἀνίσταται σῶμα ὅχι ὡσάν ἐκεῖνο ποὺ εἶχεν ὁ πρωτόπλαστος πρὶν ἀπὸ τὴν παράθασιν, δηλαδὴ ὑλικὸν καὶ ὀρατὸν καὶ μεταβλητόν, ποὺ εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ τροφὴν ὑλικήν, ἀλλ' ἀνίσταται σῶμα ἐξ ὀλοκλήρου πνευματικὸν καὶ ἀμετάβλητον, ὅπως ἀκριβῶς ἦτο τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου μας καὶ Θεοῦ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀνάστασιν του⁷², τοῦ δευτέρου Ἀδάμ δηλαδὴ ὁ ὁποῖος ἐγίνε πρωτότοκος ἀδελφός μας ὅσον ἀφορᾷ τὴν γέννησίν μας εἰς τὴν ζωὴν τῆς ἀναστάσεως⁷³, τὸ ὁποῖον σῶμα τοῦ

70. Ρωμ. η' 21.

71. Α' Κορ. ιε' 44.

72. Πρβλ. Φιλίπ. γ' 21.

73. Κολ. α' 18.

- 10 Χριστοῦ διέφερε πολὺ ἐκείνουν τοῦ Ἀδάμ, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπόν, καὶ ὁλόκληρος ἡ κτίσις θὰ γίνῃ μεθεῖαν διαταγὴν ὅχι ὅπως ἦτο ὅταν ἀρχικῶς ἐδημιουργήθῃ, ὕλική καὶ ὁρατὴ, ἀλλὰ θὰ μεταβληθῇ κατὰ τὸν χρόνον ποῦ ὅλος ὁ κόσμος θὰ διαλυθῇ καὶ ἀπὸ τὰ ὕλικά του θὰ γίνῃ ἓνας νέος κόσμος εἰς αἶνον καὶ πνευματικὸν κατοικητήριον ποῦ δὲν θὰ εἶναι ἀντιληπτὸν μεκαμμίαν ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις μας. "Ὅπως ἄλλωστε λέγει καὶ ὁ θεῖος Παῦλος, «πάντες μὲν οὐ κοιμηθησόμεθα, πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα ἐν ἁτόμῳ, ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ»⁷⁴ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ἡ κτίσις, ἀφοῦ καὶ εἰς τὴν φωτιὰν θὰ μεταβληθῇ, ὥστε νὰ πραγματοποιηθῇ καὶ ὁ προφητικὸς λόγος ποῦ λέγει τὸ ἐξῆς: «Δίκαιοι δὲ κληρονομήσουσι γῆν»⁷⁵. ἀσφαλῶς δὲν πρόκειται δι' αἰσθητικὴν γῆν, — διότι πῶς εἶναι δυνατόν νὰ κληρονομήσουν αἰσθητὴν γῆν, ἐνῶ αὐτοὶ θὰ ἔχουν γίνῃ πνευματικοί; — ἀλλὰ διὰ πνευματικὴν καὶ αἶνον, ὥστε αὐτοὶ ποῦ θὰ ἔχουν τὰ σώματα ἀσώματα καὶ ἀφοῦ μεταπηδήσουν εἰς ὑπεραισθητὴν κατάστασιν οἱ πρῶην αἰσθητοί, καὶ ἀφοῦ εὔρεθοῦν ἀνάμεσα εἰς τὰ ἀπερίγραπτα πνεύματα θὰ γίνουν καὶ αὐτοὶ ἀπερίγραπτοι ποῦ πρὶν ἦσαν περιγραπτοί, θὰ ἀποκτήσουν ἀντάξιον τῆς μεγάλης δόξης τῶν κατοικητήριον.

- Συνεπῶς δύνασαι τώρα νὰ ἀντιληφθῇς ὅτι προκύπτει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἓνας κόσμος πνευματικὸς ποῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ τὸν ἀντιληφθῶμεν μετὰ τὰς ὕλικάς μας αἰσθήσεις. Ἐκεῖνο δὲ ποῦ εὐρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις μας καὶ μετεβλήθη εἰς πνευματικὸν εἶναι ὅπωςδήποτε ἀκατανόητον ἀπὸ ἡμᾶς καὶ ἀόρατον· ἐκεῖνο δὲ τὸ ὁποῖον οὔτε βλέπεται, οὔτε καθ' οἶονδήποτε τρόπον πιάνεται, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ περιγραφῇ ἐξ ὁλοκλήρου ἀπὸ ἡμᾶς, ἢ ποῖος συνετὸς ἄνθρωπος θὰ εἶπῃ κάτι τέτοιο; Κανένας εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν. Τὸ ἴδιον, λοιπόν, θὰ ἡδυνάμεθα νὰ εἰπώμεν καὶ διὰ τοὺς ἀγγέλους. Διότι καὶ αὐτοὶ συγκρινόμενοι μετὰ τὴν αἶνον καὶ μόνην πράγματι ἀσώματον φύσιν τῆς θεότητος εἶναι κατὰ κάποιον τρόπον ἐνσώματοι καὶ περιγρα-

74. Α' Κορ. ιε' 21.

75. Ψαλμ. λστ' 29.

40 πτοί⁷⁶, καθώς έχει γραφή: «σώματα ἐπουράνια καὶ σώματα ἐπίγεια»⁷⁷, αὐτὰ μὲν εἶναι ὕλικά, ὅσα δὲως εἶναι ἐπάνω ἀπὸ ἡμᾶς εἶναι αὐτὰ καὶ εἰς ἄλλο σημείον: «ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα»⁷⁸. Ἐπειδὴ, λοιπόν, καὶ τὰ ἐπουράνια πνεύματα εἶναι «λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα»⁷⁹, ὅπως φρονεῖ εἰς τὴν πραγματικότητα καὶ ὁ διδάσκαλος αὐτῶν τῶν ἀληθειῶν Παῦλος· ὅταν θεθαίως κάποιος θεὸς ἄγγελος σταλῇ ἀπὸ ἐπάνω ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ διὰ νὰ ὑπηρετήσῃ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν τὸ θεῖον πρόσταγμα, ἐγκαταλείπει τοὺς οὐρανίους χοροὺς ὅπου ἀνήκει καὶ ἔρχεται πράγματι εἰς τὸν κόσμον καὶ ἀνάμεσά μας. Ἐὰν δὲ αὐτὸ τοιοῦτοτρόπως φαίνεται διὰ νὰ γίνῃ κατανοητὴ ἡ ἀλήθεια, πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν πρέπει νὰ θεωρήσωμεν τὸν ἄγγελον ὅτι δύναται νὰ περιγραφῇ καὶ ὅτι ἔχει ὠρισμένον σχῆμα· διότι συγκρινόμενοι οἱ ἄγγελοι μὲ ἐκείνην τὴν θείαν καὶ ἀδημιούργητον φύσιν, τὴν μόνην πού εἶναι κατὰ κυριολεξίαν ἀσώματος καὶ ἀπερίγραπτος, εἶναι δημιουργημένοι καὶ περιγραπτοί, ἐνῶ συγκρινόμενοι μὲ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν εἶναι τελείως ἀσώματοι, ἀκατανόητοι καὶ ἀόρατοι⁸⁰.

76. Σημειώσεις εὐρεθείσα εἰς τὸ περιθώριον τοῦ χειρογράφου: Ἄς σημειωθῇ ὅτι αὐτὸ δὲν τὸ λέγει ὡς διδασκαλίαν πού πρέπει νὰ τὴν πάρωμεν κατὰ γράμμα, ἀλλὰ ἐξ ἀνάγκης, ἐπειδὴ θέλει νὰ συγκρίνῃ καὶ ἀντιδιαστείλῃ τοὺς ἀγγέλους ὁπὸ τὴν ἀσώματον φύσιν τοῦ Θεοῦ.

77. Α' Κορ. ιε' 40. Σημειώσεις περιθωριακῆ: Ἐὰν θεθαίως μερικοὶ θέλουν νὰ ἐκλάβουν αὐτὸ ὑπὸ τὴν ἐννοίαν τῶν φωτῶν τοῦ οὐρανοῦ, ἐννοῶ τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην καὶ τὰ ἀστέρια ἀλλὰ καὶ ὑπ' αὐτὴν τὴν ἐννοίαν δὲν εὐρίσκεται μακρὰν τῆς ἀληθείας.

78. Ψαλμ. ργ' 4. Σημειώσεις περιθωριακῆ: Ἐὰν λοιπόν, ἡ φωτιά καὶ ὁ ἀνεμος εἶναι σώματα καὶ σῶματα πού προσπίπτουν εἰς τὴν ἀφῆ καὶ τὰς ὑπολοίπους αἰσθήσεις μας κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν προφητείαν ἐλέχθη καὶ εἰς τὸν παρόντον λόγον ὅτι οἱ ἄγγελοι εἶναι κατὰ κάποιον τρόπον σωματικοὶ ἀλλὰ καὶ ἀσώματοι, σωματικοὶ μὲν ὅταν συγκρίνωνται μὲ τὸν μόνον ἐκ φύσεως ἀσώματον Θεόν, ἀσώματοι δὲ καὶ ὅλοι συγκρινόμενοι μὲ ἡμᾶς.

79. Ἐβρ. α' 14.

80. Σύμφωνα μὲ ὅσα λέγει ὁ ἱερὸς Πατὴρ καὶ μὲ τὴν καθ' ὅλου διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας μας οἱ ἄγγελοι εἶναι πνευματικοὶ καὶ ἀσώματοι ὑπόρξεις, ἀλλ' ὅχι μὲ τὴν ἀπολυτότητα πού αὐταὶ αἱ ιδιότητες ἀποδίδονται εἰς τὸν Θεόν. Εὐρίσκονται εἰς μίαν ἐνδιόμενον κατάστασιν, μεταξύ τοῦ ἀναγεννημένου ἀνθρώπου καὶ τοῦ Θεοῦ.

- 50 Ἄνάλογος πρὸς τὰ ἀνωτέρω εἶναι καὶ ἡ διδασκαλία μας περὶ τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου. Διότι ἐὰν αὕτη συγκριθῇ μὲ τὸν ἐκ φύσεως ἀσώματον Θεὸν καὶ τοὺς ἀγγέλους, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι κατὰ κάποιον τρόπον ἔχει σῶμα καὶ εἶναι περιγραφπτή, ἀλλ' αὐτὸ ἰσχύει μόνον δι' ἐκεῖνον ποὺ δύναται νὰ τὴν δέσῃ καὶ ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ τὴν ρίψῃ εἰς τὴν αἰωνίαν τιμωρίαν τῆς φωτῆος⁸¹, ἐνῶ διὰ τὰς αἰσθήσεις καὶ τὰ μάτια τῶν θνητῶν ἀνθρώπων εἶναι ἀπολύτως ἀσώματος καὶ ἀκατανόητος, χωρὶς νὰ δύναται νὰ περιορισθῇ κατ' οὐδένα τρόπον εἰς τόπους καὶ περιοχὰς αἰσθητάς. Καὶ ἂς μὴ ἐκπλαγῇ κανεὶς ὅταν ἀκούῃ αὐτά, σκεπτόμενος ὅτι οἱ ἀσώματοι ἄγγελοι ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ εἰσέρχωνται καὶ νὰ ἐξέρχωνται ἀοράτως καὶ ὅταν αἱ πόρται εἶναι κλεισμέναι, πᾶν τὸ ὅποιον αὐτοὶ δέχονται ὅτι συμβαίνει καὶ μὲ τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἂς
- 60 ἀκούῃ τὸν Κύριον, ὁ ὁποῖος λέγει: «Ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν δικαίων οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε ἐκγαμίζονται, ἀλλ' εἰσὶν ὡς ἄγγελοι Θεοῦ»⁸² καὶ τὸν Παῦλον, ὁ ὁποῖος λέγει: «Σπείρεται σῶμα ψυχικόν (= ὕλικόν, ζωῶδες), ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν»⁸³ καὶ ἀπὸ αὐτὰ ἂς μάθῃ μὲ σαφῆναιαν, ὅτι τὰ σώματά μας πρόκειται νὰ γίνουν πνευματικά καί, δύναμαι νὰ εἰπῶ, παρόμοια μὲ ἐκεῖνα τῶν ἀγγέλων, ὅταν θὰ ἀναστηθοῦν ἀπὸ τὴν νεκρὰν κατάστασιν. Διότι ἐὰν τὰ σώματά μας θάπτονται ὕλικά καὶ ἀνασταίνωνται εἰς κατάστασιν πνευματικὴν, καθὼς λέγει ὁ θεὸς λόγος, καὶ πρόκειται νὰ εἴμεθα εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν ὡς ἄγγελοι Θεοῦ, καθὼς καὶ ὁ Κύριος ἔχει εἶπει, δηλαδὴ ὅμοιοι μὲ αὐτοὺς, ἂν καὶ ὄχι κατὰ τὴν φύσιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀξίαν θὰ εἴμεθα ὅ-
- 70 μοιοὶ τῶν. Λέγω δὲ ὅτι αὐτοὶ ἔχουν σώματα μόνον ἐν σχέσει μὲ τὸν Θεόν, ἐνῶ ἐν σχέσει μὲ ἡμᾶς εἶναι αὔλαιοι καὶ ἀόρατοι· ἐὰν δὲ αὐτὸ ἀληθεύῃ, πολὺ περισσότερο ἰσχύει διὰ τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων σύμφωνα μὲ τὸν τρόπον καὶ τοὺς περιορισμοὺς ποὺ ἀνωτέρω ἔγινεν ὁσον ἀφορᾷ εἰς αὐτάς ἢ σύγκρισιν.

Ἄφου λοιπὸν ἡμεῖς θὰ γίνωμεν τέτοιοι κατὰ τὴν

81. Πρβλ. Ματθ. ι' 28.

82. Ματθ. κβ' 30.

83. Α' Κορ. ιε' 44.

τελικήν ἀνάστασιν, καθὼς ἀπεδείχθη δι' ὧν εἶπομεν ποία ἀνάγκη θά ὑπάρχῃ διὰ τὴν μετὰ τὴν ἀνάστασιν ζωὴν διὰ γῆν ἐντελῶς αἰσθητὴν καὶ διὰ κατοικίαν ὕλικήν εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι θά γίνουιν τοιουτοτρόπως πνευματικοὶ καὶ θά εἶναι ὑπεράνω ἀπὸ κάθε αἰσθησίν πού ὑπάρχει ἐδῶ καὶ θά εἶναι σάν ἄγγελοι Θεοῦ⁸⁴, καίτοι δὲν εἶναι ἐκ φύσεως ἄγγελοι. Τὸ ἀξίωμα δὲ πού χαρακτηρίζει τοὺς ἄγγέλους τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ εἰδικὴ κατὰστασίς των καὶ διάθεσις συνίσταται εἰς τὸ ὅτι φωτίζονται ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸ πρῶτον καὶ θεῖον φῶς ὡς φῶτα δευτέρα, τὸ ὅτι δύνανται νὰ βλέπουιν τὴν δόξαν καὶ τὴν λαμπρότητα αὐτοῦ τοῦ ἀπλησιάστου καὶ ἀπείρου φωτός καὶ νὰ ἀπολαμβάνουιν τῆς ἀνεκφράστου καὶ τῆς ἐχοῦσης τρία πρόσωπα θεότητος. Διότι ὁλόκληρος ἡ δημιουργία, καθὼς πολλὰς φορὰς ἔχω εἶπει, ἀφοῦ γίνῃ πάλιν καινούργια καὶ ἀφοῦ γίνῃ μαζί με τὸν παρὰδεισον ὁλόκληρος πνευματικὴ, θά μεταποιηθῇ εἰς αἶ-
 80 λον καὶ ἀφθαρτον, ἀμετάβλητον καὶ αἰώνιον καὶ πνευματικὸν κατοικητήριον. Καὶ ὁ μὲν οὐρανὸς θά εἶναι ἀσυγκρίτως φωτεινότερος, ὥσαν νὰ πρόκειται δι' ἓνα ἄλλον καὶ αὐτοῦ πού βλέπομεν σήμερον φωτεινότερος. Ἡ γῆ, ἐξ ἄλλου θά ἀποκτήσῃ ἀπερίγραφτον καὶ νέαν ὠραιότητα καὶ χλόην πού δὲν θά μαραίνεται, θά στο-
 90 λιθῇ δηλαδὴ με' ἄνθη, πού θά ὁμοιάζουιν με' φῶς καὶ με' πνευματικὰ κοσμήματα, εἰς τὰ ὅποια κατοικεῖ ἡ δικαιοσύνη⁸⁵, σύμφωνα με' τὸν θεῖον λόγον. Θά φωτίσῃ δὲ ἑπτὰ φορὰς περισσότερο ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης⁸⁶, ἐνῶ ἡ σελήνη θά λάμπῃ δύο φορὰς περισσότερο ἀπὸ ὅσον λάμπει τώρα ὁ ἥλιος· τὰ ἄστρα τέλος θά εἶναι παρόμοια με' τὸν ἥλιον αὐτόν, ὅ,τιδήποτε καὶ ἂν εἶναι αὐτὰ καὶ εἰς ὅ,τιδήποτε ἀπὸ τὰ θεῖα λόγια ἀναφέρεται τὸ νόημά των⁸⁷. "Ολα δὲ αὐτὰ εἶναι ἀδύνατον νὰ τὰ ἐκφρασθῇ ὁ ἄνθρωπος ἐπειδὴ δὲν χωροῦν εἰς τὸν νοῦν οὐδενός, πλὴν ὅμως ἐπειδὴ εἶναι πνευματικὰ καὶ θεῖα ἐνώνονται με' τὰ πνευματικὰ καὶ γίνονται ἔ-

84. Ματθ. κβ' 30.

85. Β' Πτρ. γ' 13.

86. Μαλ. δ' 2. Ἡσ. λ' 26.

87. Ὅμιλεῖ διὰ τοὺς πνευματικοὺς συμβολισμοὺς τοῦ ἡλίου, τῆς σελήνης καὶ τῶν ἀστέρων.

100 νας ἄλλος πνευματικός παράδεισος καὶ Ἱερουσαλὴμ ἐπουράνιος⁸⁸, ἡ ὁποία ἔγινεν ὁμοία με τοὺς ἐπουρανίους καὶ ἠνώθη μαζί τους, καὶ ἔγινε κληρονομία ἀναφαίρετος τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ, τῆς ὁποίας κληρονόμος δὲν ἔγινε κανεὶς ποτὲ καὶ κατ' οὐδένα τρόπον ἐξ ὧσων κατοικοῦν εἰς τὴν γῆν, ἀλλ' οὔτε κατοίκησεν εἰς αὐτήν, καὶ δὲν ἔγινε κύριος οὔτε ὅσον καταλαμβάνει ἕνας θηματισμός⁸⁹. "Ὅλοι πράγματι ὡς πρὸς αὐτήν ἤμεθα, εἴμεθα καὶ θὰ εἴμεθα ξένοι, καθὼς πολλαχοῦ λέγει ἡ θεία Γραφή.

110 Ὅταν, λοιπόν, ὅλα τὰ ἐπίγεια ἐνωθοῦν ἐξ ὁλοκλήρου με τὰ ἐπουράνια, τότε καὶ οἱ δίκαιοι θὰ κληρονομήσουν αὐτήν τὴν γῆν ποὺ ἐν τῷ μεταξύ ἔγινε καινούργια, τὴν ὁποίαν κληρονομοῦν οἱ μακαριζόμενοι ἀπὸ τὸν Κύριον πραεῖς⁹⁰. Διότι τώρα μὲν ἄλλα μὲν ἠνώθησαν με τὰ οὐράνια, ἄλλα δὲ πρόκειται νὰ ἐνωθοῦν εἰς τὸ μέλλον· αἱ μὲν ψυχαὶ δηλαδὴ τῶν ἁγίων, ὅπως εἴπομεν προηγουμένως, διὰ τῆς χάριτος καὶ τῆς μετ' αὐτῶν ἐνώσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐνῶ αὐταὶ εὐρίσκονται ἀκόμη εἰς τὸ σῶμα, προσκολλοῦνται εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἀνανεύμεναι μεταβάλλονται καὶ ἀπὸ τὸν θάνατον ἀνασταίνονται καὶ μετὰ τὴν κοίμησίν των μεταβαίνουν ἐνδοξοὶ εἰς φῶς ἄδυτον· τὰ σώματά των ὅμως δὲν ἀνασταίνονται, ἀλλ' ἀφίνονται εἰς τὰ μνήματα καὶ εἰς τὴν φθοράν· πρόκειται ὅμως καὶ αὐτὰ νὰ γίνουν ἀφθαρτα ὅταν γίνῃ ἡ ἀνάστασις ὧσων, ὅταν δηλαδὴ καὶ ὁλόκληρος ἡ ἐπίγειος κτίσις, αὐτὴ τὴν ὁποίαν βλέπομεν καὶ ψηλαφοῦμεν, θὰ μεταβληθῇ καὶ με τὰ ἐπουράνια, δηλαδὴ τὰ ἀόρατα καὶ ἀψηλάφητα, θὰ ἐνωθῇ.

120 Αὐτὸ λοιπόν πρέπει πρῶτα νὰ πραγματοποιηθῇ καὶ μετὰ θὰ ἔλθῃ με πολλὴν δόξαν καὶ δύναμιν⁹¹ ὁ ἀφάνταστα ποθητὸς μας καὶ γλυκύτατος βασιλεὺς Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς διὰ νὰ κρίνῃ τὸν κόσμον καὶ νὰ ἀνταμείψῃ καθένα σύμφωνα με τὰ ἔργα του⁹². "Ἐπειτα, ὡσάν νὰ εὐρίσκωνται εἰς εὐρύχωρον σπίτι ἢ ἀνάκτο-

88. Ἑβρ. ιδ' 22.

89. Πρδλ. Πράξ. ζ' 5.

90. Ματθ. ε' 5.

91. Ματθ. κδ' 30.

92. Ματθ. ιστ' 27.

- 130 ρα, τόσον πολλὰς θὰ ἔχουν τὰς ἀνέσεις καὶ τὰ οἰκήματα καὶ ταυτοχρόνως θὰ εἶναι τόσον μεγάλη ἡ διαφορὰ καὶ εἰς τὰς δύο μαζί καὶ θείας κατοικίας, ὥστε μὲ θάσιν αὐτὴν νὰ κάμῃ ὁ Θεὸς εἰς τὴν νέαν πλέον κατάστασιν τὴν διαίρεσιν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, δίδοντας εἰς ἕκαστον τὸ μερίδιον σύμφωνα μὲ τὴν ἀξίαν του καὶ τὴν λαμπρότητα καὶ ἐνδοξότητα πού ἔδωσαν εἰς αὐτόν αἱ ἀρεταὶ καὶ τὰ καλὰ του ἔργα. Ἐπειδὴ δὲ αὐτοὶ εἶναι εἰς πνευματικὴν κατάστασιν καὶ ἀσώματοι καὶ ἡνωμένοι μὲ ἐκείνας τὰς θείας μονὰς καὶ τὰ ἀνάκλυντρα, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ὁμοιάζει ἐν τῷ συνόλῳ τῆς — καὶ ἔτσι εἶναι θεβαίως — ὡς μία ἐστία, καὶ αὐτὸ θὰ φανερωθῇ εἰς ὅλους τοὺς δικαίους, ἡ ὁποία ἔχει τὸν βασιλέα τοῦ σύμπαντος ὁ ὁποῖος φαίνεται εἰς αὐτοὺς εἰς κάθε σημεῖον, ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται μαζί μὲ κάθε ἕνα καὶ καθένας εἶναι μαζί μὲ Αὐτόν, καὶ εἰς τὸν καθένα νὰ ἀκτινοβολῇ καὶ καθένας νὰ λάμπῃ ἐντὸς Αὐτοῦ. Ἀλλοίμονον ὅμως εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι τότε θὰ μείνουν ἔξω ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν οἶκον.
- 140 Ἄφοῦ, λοιπόν, εἶπομεν ἀρκετὰ καὶ ἱκανοποιητικὰ δι' αὐτὰ καὶ ἀφοῦ ἐπληροφορήσαμεν ἐπαρκῶς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι δὲν προσπαθοῦν νὰ φέρουν ἀντιρρήσεις ἀπὸ διόθεσιν ἀντιδικίας, εἶναι καιρὸς πλέον νὰ σᾶς διδάξωμεν, ὅσον εἶναι δυνατόν, καὶ περὶ τοῦ πῶς ἐνώνονται μὲ τὸν Χριστὸν καὶ γίνονται ἕνα μὲ αὐτὸν ὅλοι οἱ ἅγιοι.

στ) Κατὰ ποῖον τρόπον ἐνώνονται μὲ τὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν καὶ γίνονται ἕνα μαζί Του ὅλοι οἱ ἅγιοι.

- 1 Ἐπειδὴ λοιπόν ὅλοι οἱ ἅγιοι καλοῦνται πράγματι μέλη Χριστοῦ πού εἶναι Θεὸς τῶν ὅλων καί, καθὼς ἔχει λεχθῇ, εἶναι προσκολλημένοι εἰς αὐτόν⁹³ καὶ ὀφείλουν νὰ εἶναι ἡνωμένοι μὲ τὸ σῶμα του, ὥστε ἐκεῖνος μὲν νὰ εἶναι εἰς αὐτοὺς τὸ κεφάλι⁹⁴, οἱ ἅγιοι δὲ ὅλων τῶν ἐποχῶν (ἀπ' ἀρχῆς τοῦ κόσμου μέχρι τέλους) νὰ

93. Α' Κορ. σι' 17.

94. Πρβλ. Κολ. σ' 18.

- εἶναι μέλη αὐτοῦ, ὥστε νά γίνουν οἱ πολλοὶ ἓνα σῶμα Χριστοῦ⁹⁵, ὅπως δηλαδή εἶναι ἓνας ἄνθρωπος, ἄλλοι μὲν παίζουν τὸν ρόλον τῶν χειρῶν ἐργαζόμενοι ἀδιαλείπτως ἕως καὶ τώρα καὶ ἐκτελοῦν τὸ πανάγιον αὐτοῦ θέλημα μεταβάλλοντες ἀναξιους εἰς ἀξιους καὶ σώζοντες αὐτοὺς χάριν αὐτοῦ· ἄλλοι δέ, ἐπέχοντες θέσιν ὤμων, σηκώνουν τὰ θάρη ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου⁹⁶ ἢ καὶ τὸ χαμένον⁹⁷ πρόβατον ποῦ τώρα τὸ θρήκανε καὶ τὸ ὁποῖον προηγουμένως ἐπλανᾶτο⁹⁸ εἰς ὄρη καὶ θουνά καὶ τόπους ποῦ ὁ Κύριος λόγῳ τῆς ἁμαρτίας ποῦ ἐπικρατεῖ ἐκεῖ δὲν τοὺς θέλει, καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐκπληρώνουν τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ⁹⁹· ἄλλοι πάλιν, παίζοντες τὸν ρόλον τοῦ στήθους, ἀναβλύζουν εἰς ὄσους θυροῦν καὶ πεινοῦν τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ¹⁰⁰ τὸ καθαρῶτατον κρασί τοῦ λόγου τῆς μυστικῆς σοφίας καὶ θείας γνώσεως καὶ δίδουν εἰς αὐτοὺς τὸν ἄρτον, τὸν ὁποῖον τρώγουν αἱ οὐράνιαι δυνάμεις¹⁰¹, ἐπειδὴ εἶναι ἔμπιστοί του καὶ ἡγαπημένοι του· ἄλλοι ἀποτελοῦντες τὴν κοιλίαν ἀγκαλιάζουν τοὺς πάντας διὰ τῆς ἀγάπης καὶ
- 20 κυοφοροῦν εἰς τὰ θάθη τῶν Πνεύμα σωτηρίας καὶ ἔχουν τὴν ἱκανότητα νά χωροῦν μέσα τῶν τὰ μυστικά καὶ κρυμμένα μυστήρια τοῦ Θεοῦ· ἄλλοι, ἐπέχοντες θέσιν μηρῶν, φέρουν ἐντός τῶν τὴν γονιμότητα τῶν νοημάτων τῆς μυστικῆς θεολογίας ποῦ ἀρμόζουν εἰς τὸν Θεὸν καὶ γεννοῦν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν τὸ Πνεῦμα τῆς σωτηρίας¹⁰², δηλαδή ρίπτουν καὶ σπείρουν διὰ τοῦ λόγου τῆς διδασκαλίας τῶν τὸν καρπὸν καὶ τὸν σπόρον τοῦ Πνεύματος εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων· ἄλλοι, ἐπέχοντες θέσιν σκελῶν καὶ ποδῶν, δεικνύουν ἀνδρείαν καὶ ὑπομονὴν εἰς τοὺς πειρασμοὺς σύμφωνα μὲ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰωβ, καὶ δὲν μετακινοῦνται ἢ χαλαρώνονται οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον ἀπὸ τὴν διάπραξιν τοῦ κα-
- 30 λοῦ, ἀλλὰ κρατοῦν καλῶς τὰ θάρη τῶν χαρισμάτων

95. Α' Κορ. ιβ' 27.

96. Πρβλ. Ἰωάν. ε' 17.

97. Γαλ. στ' 1.

98. Λουκ. ιε' 8.

99. Πρβλ. Ἰεζ. ιδ' 8. Παρ. ιθ' 23. Ματθ. ιη' 12.

100. Πρβλ. Γαλ. στ' 2.

101. Πρβλ. Ψαλμ. οζ' 25.

102. Πρβλ. Ἠσ. κατ' 18.

τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Τοιοιουτρόπως λοιπὸν τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ἀφοῦ συναρμολογήθηκε ἀπὸ τοὺς ἁγίους ὄλων τῶν ἐποχῶν εἶναι πλέον τέλειον καὶ ὠλοκληρωμένον διὰ τῆς ἐνώσεως τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ τῶν πρωτοτόκων ποὺ ἔχουν καταγραφῇ εἰς τὰ θετλία τοῦ οὐρανοῦ¹⁰³, πρὸς τοὺς ὁποίους καὶ τώρα λέγει ὁ Θεός: «Μὴ χαίρετε ὅτι τὰ δαιμόνια ὑμῖν ὑποτάσσεται», πράγμα τὸ ὁποῖον εἰς τοὺς ἐπιπολαίους καὶ πνευματικῶς ἀνωρίμους προκαλεῖ μᾶλλον φούσκωμα καὶ ἐγωισμόν, «χαίρετε δὲ ὅτι τὰ δυνάματα ὑμῶν ἐγράφη ἐν τοῖς οὐρανοῖς»¹⁰⁴. Περὶ τοῦ ὅτι δὲ ὅλοι οἱ ἅγιοι, οἱ ὅποιοι εἶναι μέλη τοῦ Χριστοῦ, ἀπαρτίζουν ἕνα μὲ αὐτὸν σῶμα, ἀλλὰ καὶ ὅτι πρόκειται ἀκόμη νὰ γίνουν, θὰ προσπαθῇ-
 40 σω αὐτὸ νὰ τὸ ἀποδείξω καὶ ἀπὸ τὴν θεῖαν Γραφήν. Καὶ ἄκουσε πρῶτα ἀπ' ὅλα τοῦ ἰδίου τοῦ Σωτῆρος μας καὶ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος παρουσιάζει τὴν ἔνωσιν μαζί του ἀδιάσπαστον καὶ ἀχώριστον ὅταν λέγῃ πρὸς τοὺς ἀποστόλους του: «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί· καὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοί καὶ ἐγὼ ἐν ὑμῖν»¹⁰⁵ καὶ πάλιν· «Οὐ περὶ τούτων δὲ ἐρωτῶ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ πάντων τῶν πιστευόντων διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν εἰς ἐμέ, ἵνα πάντες ἕν ᾧσι»¹⁰⁶. Ἐπειδὴ δὲ ἤθελε νὰ πιστοποιήσῃ πλήρως τὸν τρόπον κατὰ τὸν ὁποῖον θὰ γίνῃ ἡ ἔνωσις, ἐπαλαμθάνει τὸν λόγον καὶ λέγει: «Καθὼς σὺ, Πάτερ, ἐν ἐμοί, καὶ ἐγὼ ἐν σοί, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἕν ᾧσι»¹⁰⁷.
 50 Καὶ διὰ νὰ κάμῃ αὐτὸ περισσότερο κατανοητὸν συνεχίζει: «Καὶ ἐγὼ τὴν δόξαν, ἣν δέδωκάς μοι, δέδωκάς αὐτοῖς, ἵνα ᾧσιν ἐν, καθὼς ἡμεῖς ἕν ἐσμεν· ἐγὼ ἐν αὐτοῖς καὶ σὺ ἐν ἐμοί, ἵνα ᾧσι τετελειωμένοι εἰς ἕν»¹⁰⁸ καὶ ὀλίγον παρακάτω: «Πάτερ, οὓς δέδωκάς μοι θέλω ἵνα, ὅπου εἰμὶ ἐγώ, κἀκεῖνοι ᾧσι μετ' ἐμοῦ, ἵνα θεωρῶσι τὴν δόξαν τὴν ἐμήν, ἣν δέδωκάς μοι»¹⁰⁹ καὶ πάλιν· «ἵνα ἡ ἀγάπη, ἣν ἡγάπησάς με, ἐν αὐτοῖς ἡ καὶ ἐγὼ ἐν

103. Ἑβρ. ιθ' 23.

104. Λουκ. ι' 20.

105. Ἰωάν. ιθ' 20.

106. Ἰωάν. ιζ' 20.

107. Ἰωάν. ιζ' 21.

108. Ἰωάν. ιζ' 22.

109. Ἰωάν. ιζ' 24.

- αὐτοῖς»¹¹⁰. Βλέπεις πόσον ἀπύθμενα μυστήρια κρύπτονται εἰς αὐτοὺς τοὺς λόγους; Ἐγνώρισες ποίας ὑπερβολικῆς δόξης¹¹¹ ἀπεριόριστον μεγαλεῖον ἀναμένει τοὺς δικαίους; Ἀντελήφθης ὅτι ὁ τρόπος τῆς ἐνώσεώς μας μετὰ τὸν Χριστὸν ξεπερνάει τὰ ὅρια τοῦ νοῦ μας καὶ
- 60 ὅτι δὲν ὑπάρχει ἔννοια νὰ τὸν ἐκφράσῃ;
- ᾧ, ποῖον θαῦμα κρύπτεται εἰς αὐτά, ἀδελφοί, ὡ ποία ἀπερίγραφτος συγκατάθεσις γίνεται τοῦ φιλοανθρώπου Θεοῦ ἀπὸ ἀγάπην πρὸς ἡμᾶς, διότι ὑπόσχεται ὅτι τὴν ἐνωσιν ποὺ ἔχει μετὰ τὸν Πατέρα του κατὰ τρόπον φυσικόν, τὴν ἰδίαν θὰ ἔχῃ καὶ αὐτὸς μετὰ ἡμᾶς διὰ τῆς χάριτός του, ἐὰν θέλωμεν, καὶ ἡμεῖς θὰ εἴμεθα μετὰ ἐκείνον καθ' ὅμοιον τρόπον ἡνωμένοι, ἐὰν ἐκτελοῦμεν τὰς ἐντολάς του· ἐκεῖνο δηλαδὴ τὸ ὁποῖον ἐκεῖνος ἔχει ἐν σχέσει μετὰ τὸν Πατέρα του κατὰ τρόπον φυσικόν, τὸ ἴδιον παραχωρεῖ νὰ συνδέῃ καὶ ἡμᾶς μετὰ ἐκείνον διὰ τῆς υἱοθεσίας μας ὑπ' αὐτοῦ καὶ κατὰ χάριν. ᾧ πόσον φοθεράν ὑπόσχεσιν μᾶς δίδει, διότι τὴν δόξαν, τὴν ὁποίαν ὁ Πατὴρ ἔδωκεν εἰς τὸν Υἱὸν τὴν ἰδίαν δίδει καὶ ὁ Υἱὸς εἰς ἡμᾶς διὰ τῆς θείας χάριτος· καὶ τὸ ἀκόμη μεγαλύ-
- 70 τερον εἶναι τὸ ὅτι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος εὐρίσκεται καὶ κατοικεῖ εἰς τὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατὴρ εἰς αὐτόν, τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ εὐρίσκεται ἐντὸς ἡμῶν καὶ ἡμεῖς, ἐὰν θέλωμεν, θὰ εἴμεθα ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ διὰ τῆς θείας χάριτος. ᾧ ποία ἀνυπολόγιστος δωρεά, διότι τὴν ἀγάπην μετὰ τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἠγάπησε τὸν μονογενῆ τοῦ Υἱὸν καὶ Θεὸν μας, αὐτὴ λέγει θὰ εἶναι καὶ ἐντὸς ἡμῶν καὶ ὅτι ἀκόμη θὰ εἶναι ἐντὸς μας καὶ ὁ ἴδιος ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Καὶ εἶναι πολὺ φυσικόν αὐτό· διότι ἀπὸ τὴν στιγμήν ποὺ ἔγινε συγγενής μας κατὰ τὴν σάρκα καὶ μᾶς ἔκαμε συμμέτοχους τῆς θεότητός του, ὅλους ὅσοι εἶναι τέτοιοι τοὺς ἔκαμε συγγενεῖς του. Ἀλλωστε ἐπειδὴ καὶ ἡ θεότης ἡ ὁποία ἐδόθη εἰς ἡμᾶς διὰ τῆς ἐνώσεώς μας μετὰ τὴν
- 80 θεότητα δὲν κομματιάζεται οὔτε χωρίζεται, κατ' ἀνάγκην καὶ ἡμεῖς οἱ ὅποιοι πραγματικὰ ἠνώθημεν μαζί της θὰ εἴμεθα ἀχώριστοι διὰ τοῦ ἐνὸς Πνεύματος εἰς ἓνα σῶμα μετὰ τὸν Χριστόν.

110. Ἰωάν. ιζ' 26.

111. Β' Κορ. γ' 10.

Καὶ ὅτι αὐτὰ τοιοῦτοτρόπως εἶναι, ἄκουσε τὸν Παῦλον, ὁ ὁποῖος λέγει: «Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὐκ ἔστι δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ Ἰουδαῖος, οὐχ Ἑλλήν, οὐ Σκύθης, οὐ θάρβαρος, ἀλλὰ τὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι Χριστός»¹¹². Βλέπετε ὅτι δὲν εἶπε «ἀλλ' οἱ πάντες Χριστιανοί», ἀλλ' ἓνας «Χριστός», ὅπως ἀπὸ πολλὰ μέλη ἀπαρτίζεται ἓνα σῶμα. Καὶ ἄκουσε πάλιν τὸν ἴδιον νὰ λέγῃ αὐτὸ εἰς ἄλλο σημεῖον. Ἀφοῦ δηλαδὴ εἶπεν ἀρχικῶς: «Ἐκάστῳ δίδεται ἡ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρον»¹¹³ καὶ ἀφοῦ ἀνέφερε λεπτομερῶς τὰς διαφορὰς τῶν διαφόρων χαρισμάτων, κατόπιν πάλιν ὁ ἴδιος συνέχισε: «Πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάστῳ καθὼς βούλεται»¹¹⁴. Καὶ ἀφοῦ μᾶς ἐγνώρισε τὰς ἐνεργείας τοῦ δίδοναι διὰ τοῦ Πνεύματος εἰς αὐτὰ τὰ ἁγία μέλη τοῦ Χριστοῦ συνεχιζει καὶ λέγει: «Καθάπερ γὰρ τὸ σῶμα ἓν ἔστι καὶ μέλη ἔχει πολλὰ, πάντα δὲ τὰ μέλη τοῦ σώματός του ἑνὸς πολλὰ ὄντα ἓν ἔστι σῶμα, οὕτω καὶ ὁ Χριστός· καὶ γὰρ ἐν ἐνὶ πνεύματι ἡμεῖς πάντες εἰς ἓν σῶμα ἐβαπτίσθημεν, εἴτε Ἰουδαῖοι, εἴτε Ἕλληνες, εἴτε δοῦλοι, εἴτε ἐλεύθεροι, καὶ πάντες εἰς ἓν πόμα ἐποτίσθημεν· καὶ γὰρ τὸ σῶμα οὐκ ἔστι ἓν μέρος ἀλλὰ πολλὰ»¹¹⁵. Καὶ ὅπως δὲ ἀκριβῶς πάλιν εἰς καθένα, ὅπως προηγουμένως εἶπομεν¹¹⁶, σύμφωνα μὲ τὴν ἀξίαν του δίδεται ἀπὸ τὸν Θεὸν τὸ μερίδιον εἰς τὰς ἀγίας ἐν οὐρανοῖς κατοικίας, τοιοῦτοτρόπως καὶ εἰς τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας καθένας θὰ τοποθετῇ εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ Χριστοῦ διὰ τὸ ὅποιον εἶναι ἄξιος¹¹⁷. Καὶ αὐτὸ τὸ διευκρινίζει καλύτερον ὁ ἴδιος ὀλίγον κατωτέρω εἰς τὴν ἰδίαν ἐπιστολὴν ὅταν λέγῃ: «Νῦν δὲ ὁ Θεὸς ἔθετο τὰ μέλη ἐν ἑκάστῳ αὐτῶν ἐν τῷ σώματι καθὼς ἠθέλησε· πολλὰ μὲν οὖν μέλη, ἐν δὲ σῶμα»¹¹⁸. Διὰ νὰ ἀπο-

112. Κολ. γ' 11.

113. Α' Κορ. ιδ' 7.

114. Α' Κορ. ιδ' 11.

115. Α' Κορ. ιδ' 12-14.

116. Ἠθικά 1, 5, 125 c.

117. Μέσα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὅλοι ἔχουν τὴν θέσιν των, ἀλλὰ τὸ ἔργον καθενὸς εἶναι διάφορον τῶν ἄλλων. Κανενὸς ἡ ἀποστολὴ δὲν εἶναι ἀσήμενος ὅπως εἰς τὸ σῶμα κανένα μέρος δὲν εἶναι περιττόν.

δείξη δὲ καὶ τὰς διαφορὰς μεταξύ τῶν μελῶν καὶ νὰ μᾶς δείξη ποῖα εἶναι αὐτὰ καὶ ποῖαι εἶναι αἱ διαφοραὶ τῶν, λέγει: «Ὑμεῖς δὲ ἐστε σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους· καὶ οὓς μὲν ἔθετο ὁ Θεὸς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πρῶτον ἀποστόλους, δεύτερον προφήτας, τρίτον διδασκάλους, ἔπειτα δυνάμεις, εἴτα χαρίσματα ἰαμάτων, ἀντιλήψεις, κυβερνήσεις, γένη γλωσσῶν»¹¹⁹. Εἶδες ποῖαι εἶναι αἱ διαφοραὶ μεταξύ τῶν μελῶν τοῦ Χριστοῦ; Ἐμαθες ποῖοι εἶναι μέλη του; Ἄκουσε ἐν συνεχείᾳ τὸν ἴδιον νὰ μᾶς λέγῃ κατὰ ποῖον τρόπον τὰ μέλη εἶναι ἡνωμένα μὲ τὸν Δεσπότην.

- 120 Διότι Ἐκεῖνος μὲν μᾶς ἐδίδαξεν ὅτι ἡ ἔνωσις μας μαζί του εἶναι ὁμοία μὲ ἐκείνην ποῦ ἔχει αὐτὸς μὲ τὸν Πατέρα του, ἐνῶ ὁ μαθητὴς Αὐτοῦ καὶ ἀπόστολος χρησιμοποιεῖ ἄλλην εἰκόνα περισσότερο γνωστὴ εἰς ἡμᾶς καὶ λέγει ὅτι αὐτὴ ἡ ἔνωσις εἶναι ὁμοία πρὸς ἐκείνην τοῦ ἀνδρὸς μὲ τὴν γυναῖκα του καὶ τῆς γυναικὸς μὲ τὸν ἄνδρα τῆς· δι' αὐτὸ καὶ λέγει: «Αἱ γυναῖκες τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν ὑποτάσσεσθε ὡς τῷ Κυρίῳ, ὅτι ἀνὴρ ἐστὶ κεφαλὴ τῆς γυναικὸς, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ αὐτὸς ἐστὶ σωτὴρ τοῦ σώματος»¹²⁰ καὶ πάλιν· «Οἱ ἄνδρες, ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας ἑαυτῶν, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς, ἵνα αὐτὴν ἁγιάσῃ καὶ παραστήσῃ αὐτὴν ἑαυτῷ ἑνδοξον τὴν Ἐκκλησίαν μὴ ἔχουσαν σπίλον ἢ ρυτίδα ἢ τι τῶν τοιούτων ἄλλ' ἵνα ᾦ ἁγία καὶ ἄμωμος»¹²¹. Καὶ ὀλίγον κατωτέρω: «Ὁ ἄγαπὼν τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα» — πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, νὰ ἀντιληφθῇς πόσον βάθος ἔχει αὐτὸς ὁ λόγος — «ἑαυτόν, λέγει, ἀγαπᾷ· οὐδεὶς γὰρ ποτε τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ἐμίσησεν, ἀλλὰ τρέφει καὶ θάλπει αὐτήν, καθὼς καὶ ὁ Κύριος τὴν Ἐκκλησίαν, ὅτι μέλη ἐσμὲν τοῦ σώματος αὐτοῦ ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ»¹²². Βλέπεις κατὰ ποῖον τρόπον ἔδειξεν εἰς ἡμᾶς ὅτι, ὅπως ἡ Εὐα ἐλήφθη ἀπὸ τὴν σάρκα καὶ τὰ ὀστέα

118. Α' Κορ. ιβ' 18-20.

119. Α' Κορ. ιβ' 27-28.

120. Ἐφεσ. ε' 23.

121. Ἐφεσ. ε' 27.

122. Ἐφεσ. ε' 28-29.

140 τοῦ Ἀδάμ καὶ οἱ δύο ἦσαν μία σὰρξ, τοιουτοτρόπως καὶ ὁ Χριστός, ἀπὸ τὴν στιγμήν ποῦ προσφέρει εἰς ἡ-
μᾶς τὸν ἑαυτὸν τοῦ διὰ νὰ πάρωμεν ἐντὸς μας ἀπὸ τὴν
150 σάρκα τοῦ καὶ τὰ ὅσα τοῦ, αὐτὰ δηλαδὴ ποῦ ἐπέδει-
ξεν εἰς τοὺς ἀποστόλους μετὰ τὴν ἀνάστασίν τοῦ ἀπὸ
τοὺς νεκρούς, καὶ εἶπε τὸ ἐξῆς: «Ψηλαφήσατέ με καὶ
ἴδετε ὅτι πνεῦμα, σὰρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμέ
θεωρεῖτε ἔχοντα»¹²³, ἀπὸ τὰ ἴδια αὐτὰ δίδει εἰς ἡμᾶς
νὰ τρώγωμεν¹²⁴ καὶ μᾶς κάμνει ἓνα μαζί τοῦ δι' αὐτῆς
τῆς κοινωνίας. Ἀκόμη δὲ ἐπειδὴ θέλει νὰ δείξῃ ὅσον
γίνεται περισσότερον τὴν ἐνότητα ἡμῶν με τὸν Θεόν,
συνεχίζει λέγων: «Ἀντὶ τούτου καταλείπει ἄνθρωπος
τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα», πρὸς χάριν τοῦ Χρι-
στοῦ, λέγει, θὰ τοὺς ἐγκαταλείψῃ, «καὶ προσκολληθή-
σεται τῇ γυναικὶ αὐτοῦ», δηλαδὴ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν,
150 «καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σὰρκα μίαν»¹²⁵, δηλαδὴ εἰς σάρ-
κα τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ¹²⁶.

Καὶ ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ θαυότερον νόημα τῆς ἀπο-
στολικῆς ρήσεως καὶ δὲν λέγομεν αὐτὰ με ἰδικούς μας
συλλογισμούς, συνεχίζει καὶ λέγει ὁ ἴδιος: «Τὸ μυστή-
ριον τοῦτο μέγα ἐστίν, ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ
εἰς τὴν Ἐκκλησίαν»¹²⁷. Πράγματι, λοιπόν, μεγάλο καὶ
περισσότερον ἀπὸ μεγάλο εἶναι καὶ θὰ εἶναι τὸ μυστή-
ριον αὐτό, διότι ὁποῖαν ἐπικοινωνίαν καὶ ἐνότητα, φι-

123. Λουκ. κδ' 39.

124. Πρβλ. Ἰωάν. στ' 56.

125. Ἐφεσ. ε' 31.

126. Ὁ στίχος εἶναι παρμένος ἀπὸ τὸ Γεν. θ' 24 καὶ ἐκεῖ ἀνα-
φέρεται εἰς τὸν ἄνδρα, ὁ ὁποῖος ἐγκαταλείπει τὸ πατρικὸν τοῦ ἀπὸ
καὶ προσκολλᾶται εἰς τὴν γυναῖκα τοῦ. Ὁ ἀπόστολος τὸ παραθέτει
διὰ νὰ οἰκοδομήσῃ ἐπ' αὐτοῦ τὴν διδασκαλίαν τοῦ περὶ τῆς σχέσεως
τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Ἅγιος Συμεὼν βασιζόμενος
προφανῶς καὶ εἰς τὸ Μαθ. ι' 37 ἐπεκτείνει τὴν ἐννοίαν τοῦ χωρίου
καὶ δίδει εἰς αὐτὸ ἐντελῶς ἀλληγορικὴν σημασίαν. "Ἀλλωστε εἰς ση-
μείωσιν ἡ ὁποία ὑπάρχει εἰς τὸ περιβώριον τοῦ στ' 148 σημειοῦνται
καὶ τὰ ἐξῆς: "Ἐχει ὑπ' ὀψιν σου ὅτι ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ πατέρα καὶ
τῆς μητέρας ἀναφέρεται εἰς τὸν Χριστόν. Τὸν μὲν πατέρα, ἀπὸ τὸν
ὁποῖον οὐδέποτε ἐχωρίσθη, τὸν ἐγκατέλειψε με τὰ νὰ φορέσῃ τὴν θνη-
τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν — διότι μόνον ὁ ἀχώριστος ἀπὸ τὸν Πατέρα
Λόγος ἐσαρκώθη καὶ ὄχι ὁλόκληρος ἡ τριαυπόστατος θεότης — τὴν
δὲ μητέρα τοῦ με τὸ νὰ εἴπῃ: «Μήτηρ μου καὶ ἀδελφοὶ οὗτοι εἰσιν οἱ
τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἀκούοντες καὶ ποιοῦντες αὐτόν» (Λουκ. ἡ' 21).

127. Ἐφεσ. ε' 32.

λίαν καὶ συγγένειαν ἔχει ἡ γυναῖκα μετὸν ἄνδρα καὶ ὁ ἄνδρας μετὴν γυναῖκα, τέτοιαν, ἀλλ' ὅπως ἀρμόζει εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἔξω ἀπὸ κάθε ἀντίληψιν καὶ δυνατότητα ἐκφράσεως, ἔχει καὶ ὁ Κύριος καὶ δημιουργὸς τῶν
 160 ὄλων μετ' ὁλόκληρον τὴν Ἐκκλησίαν, ὡσάν αὕτη νὰ εἶναι μία γυναῖκα, μετὴν ὁποῖαν ἐνοῦται κατὰ τρόπον ἀμόλυντον καὶ ἀνέκφραστον καὶ ἀδιάσπαστον καὶ ἀχώριστον καὶ ζῇ μαζί της, ὡσάν νὰ εἶναι εἰς αὐτὸν ἀγαπημένη καὶ ἰδιαιτέρως προσφιλὴς. Καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ἡ Ἐκκλησία ἀφοῦ ἠνώθη μετὸν ἡγαπημένον της Θεὸν ἔχει προσκολληθῇ εἰς αὐτὸν ὅπως ὁλόκληρον τὸ σῶμα εὐρίσκεται προσκολλημένον εἰς τὸ ἰδικόν του κεφάλι. Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὸ σῶμα δὲν δύναται νὰ ζήσῃ οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν χωρὶς τὸ κεφάλι ποῦ προέρχεται ἀπὸ αὐτό, τοιουτοτρόπως οὔτε ἡ Ἐκκλησία τῶν πιστῶν, ἐννοῶ τὴν Ἐκκλησίαν τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ ποῦ ἔχουν πολιτογραφηθῇ εἰς τοὺς οὐρανοὺς¹²⁸, δύναται νὰ εἶναι
 170 τέλειον καὶ ὠλοκληρωμένον σῶμα διὰ τὸν Θεὸν χωρὶς τὴν κεφαλὴν, δηλαδὴ τὸν ἴδιον τὸν Χριστὸν καὶ Θεόν, ἢ νὰ ζῇ τὴν πραγματικὴν καὶ μὴ ὑποκειμένην εἰς καταστροφὴν ζωὴν, ἐάν δὲν τρέφεται ἀπὸ αὐτὸν κάθε ἡμέραν μετὸν «ἐπιούσιον ἄρτον»¹²⁹, διὰ τοῦ ὁποῖου κατατρεφόμενοι ὅλοι ὅσοι τὸν ἀγαποῦν νὰ ζοῦν καὶ νὰ μεγαλώνουν καὶ νὰ γίνωνται ἄνδρες ὠλοκληρωμένοι ὑπὸ πνευματικὴν ἔποψιν καὶ ἀποκτήσωμεν τὸ μέτρον τῆς πνευματικῆς ὠριμότητος, κατὰ τὴν ὁποῖαν θὰ ἔχωμεν πλήρεις τὰς δωρεὰς καὶ τὴν ἠθικὴν τελειότητα αὐτοῦ (τοῦ Χριστοῦ)¹³⁰.

Ἀφοῦ λοιπὸν αὐτὰ ἀπεδείχθησαν τοιουτοτρόπως κατὰ τρόπον ἀδιαμφισβήτητον καὶ ἀφοῦ ἀνεπτύχθη διὰ τοῦ λόγου ὅσον ἦτο δυνατόν τὸ ζήτημα τὸ ὁποῖον ἐτέθη, ὅτι δηλαδὴ οἱ ἅγιοι ποῦ ἐνεφανίσθησαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ κόσμου μέχρι τώρα καὶ ὅσοι θὰ ἐμφανισθοῦν ἕως τὸ τέλος τοῦ κόσμου πρόκειται νὰ γίνουν ἓνα σῶμα μετὸν Χριστὸν καὶ νὰ ἐνωθοῦν ἐν τῷ Χριστῷ, ἔλα λοιπὸν νὰ ἐξετάσωμεν καὶ κατὰ ποῖον τρόπον πρέπει νὰ τελειοποιηθῇ ὁ οὐράνιος κόσμος. Ἐπειδὴ ὁμοῦς ὁ

128. Ἐβρ. ιθ' 23.

129. Ματθ. στ' 11.

130. Ἐφεσ. δ' 13.

- 180 λόγος μου εἰς κάθε πρόβλημα πού θά ἀναλύη θά στρέφεται γύρω ἀπὸ θείας ἐννοίας, δι' αὐτὸ ζητῶ νὰ στρέψετε πρὸς ἐμὲ τὴν ἀκοήν σας καὶ νὰ προτρέψετε τὸν ὁδηγόν σας νοῦν νὰ προσέχη εἰς ὅσα θά λεχθοῦν.

ζ) Πῶς πρέπει νὰ τελειοποιηθῇ ὁ οὐράνιος κόσμος καὶ τί εἶδους εἶναι καὶ κατὰ ποῖον τρόπον θά τελειοποιηθῇ.

- 1 Εἶναι ἀνάγκη κατ' ἀρχὴν νὰ ἐξετάσωμεν ποῖον ὀνομάζει κόσμον ὁ θεῖος λόγος, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ τελειοποιηθῇ καὶ ὁ ὁποῖος ἐὰν δὲν τελειοποιηθῇ δὲν θά ἔλθῃ τὸ τέλος, καὶ ἀκόμη πρέπει νὰ ἴδωμεν αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ τέλος διὰ τὸ ὁποῖον γίνεται λόγος τί εἶναι. Κατὰ τὴν γνώμην μου κόσμος στολισμένος εἶναι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐν τῷ συνόλῳ του, εἰς τὸν ὁποῖον λέγει ἡ Γραφή ὅτι κατοικεῖ καὶ περιπατεῖ μαζί του¹³¹ ὁ Θεὸς καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ἀποστέλλει, ὡς ἥλιος δικαιοσύνης¹³² πού εἶναι, λαμπρὰς τὰς ἀκτῖνας τῶν χαρισμάτων του· ἡ ὁποία Ἐκκλησία γνωρίζομεν ὅτι καλεῖται καὶ σῶμα Χριστοῦ καὶ νύμφη, καθὼς ἀναφωνεῖ ὁ Παῦλος πού εἶναι ἐκεῖνος πού τὴν ὡδήγησε πλησίον τοῦ νυμφίου: «Ἠρμοσάμην ὑμᾶς ἐνὶ ἀνδρὶ πάρθενον ἀγνὴν παραστήσαι τῷ Χριστῷ»¹³³, καὶ ὁ θεῖος Δαβίδ: «Παρέστη βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου ἐν ἱματισμῷ διαχρύσῳ περιβεβλημένη, πεποικιλμένη»¹³⁴. Διότι καίτοι λέγουν ὅτι αὐτὸ ἀναφέρεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν Θεοτόκον, ἐν τούτοις ἔχει πάρα πολὺ μεγάλην σχέσιν καὶ μὲ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Υἱοῦ τῆς καὶ Θεοῦ, καθὼς θά γίνῃ περισσότερο φανερόν καὶ ἀπὸ ὅσα λέγονται ἐν συνεχείᾳ: «Ἀπενεχθήσονται, λέγει, τῷ βασιλεῖ πάνθ' ἐν ψυχαὶ ὅπισω αὐτῆς· αἱ πλησίον αὐτῆς ψυχαὶ ἀπενεχθήσονται σοι· ἀπενεχθήσονται ἐν εὐφροσύνῃ καὶ ἀγαλλιάσει, ἀχθήσονται εἰς ναὸν βασιλέως»¹³⁵. Ποῖος,
- 10

131. Β' Κορ. στ' 16.

132. Μολ. γ' 20.

133. Β' Κορ. ια' 2.

134. Ψαλμ. μδ' 10.

135. Ψαλμ. μδ' 16.

20 λοιπόν, νομίζεις ότι είναι αυτός ο ναός διὰ τὸν ὁποῖον γίνεται λόγος; Νομίζεις ἄρα γε ὅτι ὁ ναός εἶναι κάποιος ἄλλος οἶκος τελείως ἄσχετος μὲ τὸν βασιλέα; "Οχι θεβαίως. Διότι ὅπως ἀκριβῶς κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὁ Χριστὸς καὶ Θεός, καθ' ὅμοιον τρόπον ὁ ἴδιος γίνεται δι' αὐτὴν καὶ ναός, ὅπως θεβαίως καὶ ἡ Ἐκκλησία πάλιν ἔγινε ναός ἐκείνου καὶ στολίδι πολύτιμον, καθὼς ἀποδεικνύουν ὅσα εἶπον ἀνωτέρω, τὰ ὁποῖα καὶ πρέπει πάλιν νὰ τὰ ἐπαναλάβω καὶ νὰ τὰ εἶπω, διὰ νὰ ἀποδειχθῇ καλύτερον ἢ ἀλήθεια αὐτοῦ πού εἶπον.

30 Ποῖα λοιπόν εἶναι αὐτά; Ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ὁ Θεός εἶπε πρὸς τὸν Πατέρα του περὶ τῶν πιστῶν καὶ τῶν ἰδίων τῶν ἀποστόλων του: «Οὐ περὶ τούτων δὲ ἐρωτῶ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ πάντων τῶν πιστευόντων διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν εἰς ἐμέ, ἵνα πάντες ἔν ὧσι»¹³⁶. Πῶς θὰ εἶναι ἕνα; «Καθὼς σύ, Πάτερ, ἐν ἐμοὶ καὶ ἐγὼ ἐν σοί, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἔν ὧσιν»¹³⁷. Εἶδες κατὰ ποῖον τρόπον αὐτὸς ἔγινε καὶ βασιλεὺς καὶ ναός ὅλων ὅσοι πρόκειται νὰ σωθοῦν; Μάθε, λοιπόν, τώρα ὅτι καὶ ὅλοι οἱ πιστοὶ πάλιν, δηλαδὴ ἡ βασιλεία-σα Ἐκκλησία καὶ αἱ ψυχαὶ ποὺ ἠκολούθησαν ὀπίσω της, θὰ γίνουν ναός καὶ κόσμος τοῦ Θεοῦ καὶ βασιλείας. Καὶ αὐτὸ θὰ τὸ μάθης πρῶτα ἀπὸ αὐτὸν τὸν βασιλέα Χριστόν· λέγει, λοιπόν: «Ἐγὼ ἐν αὐτοῖς καὶ σύ, Πάτερ, ἐν ἐμοί, ἵνα ὧσι τετελειωμένοι εἰς ἕν»¹³⁸. Τί λέγει ὁμοίως ὁ Παῦλος, ὁ μαθητὴς τοῦ Κυρίου; «Οὐκ οἶδατε ὅτι ναός Θεοῦ ἐστε καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ, τὸ ἅγιον οἰκεῖ ἐν ὑμῖν;»¹³⁹. Προσέχεις ὅτι τὰ λόγια τοῦ Ἀποστόλου συμφωνοῦν ἀπολύτως μὲ τὰ δεσποτικά λόγια, καὶ ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι ναός τοῦ βασιλέως Θεοῦ καὶ πόλις ὁ κόσμος; Μάθε ὅτι ὁ ἴδιος ἦτο πού ὠμιλεῖ εἰς τοὺς προφήτας καὶ τοὺς ἀποστόλους καὶ ὁ ἴδιος εἶναι καὶ τώρα πού ὠμιλεῖ καὶ εἰς τοὺς δύο αὐτούς.

136. Ἰωάν. ιζ' 20.

137. Ἰωάν. ιζ' 21.

138. Ἰωάν. ιζ' 23.

139. Α' Κορ. γ' 18.

η) Περί τοῦ ὅτι ἐάν δέν γεννηθοῦν ὅλοι ὅσοι εἶναι προωρισμένοι νά γεννηθοῦν κατὰ τὰς διαφόρους γενεάς ἕως τῆς τελευταίας ἡμέρας καί δέν τελειοποιηθοῦν, ὁ οὐράνιος κόσμος δέν θά τελειοποιηθῇ.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἐκκλησία εἶναι σῶμα Χριστοῦ καὶ νύμφη τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ οὐράνιος κόσμος καὶ νὰ ὁ Θεοῦ, μέλη δὲ αὐτοῦ τοῦ σώματος ἐγίναν ὅλοι οἱ ἅγιοι, καὶ ταυτοχρόνως ἐπειδὴ ἀκόμη δέν ἐγεννήθησαν ὅλοι ὅσοι προβλέπεται νά γεννηθοῦν οὔτε ἐγίναν ὅλοι ἀρεστοὶ εἰς τὸν Θεόν, εἶναι προφανές ὅτι δέν ὠλοκληρώθη-
 10 κεν ἀκόμη τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, οὔτε ὁ οὐράνιος κόσμος ἔχει τελειοποιηθῇ, ἐννοῶ αὐτὸν ποῦ ἀποτελεῖ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὑπάρχουν πολλοὶ σήμερον εἰς τὸν κόσμον ποῦ εἶναι ἄπιστοι καὶ οἱ ὅποιοι πρόκειται νά πιστεύσουν εἰς τὸν Χριστόν, ὑπάρχουν πολλοὶ ἁμαρτωλοὶ καὶ ἄσωτοι, οἱ ὅποιοι καὶ θά μετανοήσουν καὶ θά ἀλλάξουν ζωὴν, πολλοὶ εἶναι ἀπειθαρχοὶ εἰς τὰς θείας ἐντολὰς καὶ οἱ ὅποιοι θά πειθαρχήσουν, πολλοὶ
 10 ἀκόμη θά γεννηθοῦν καὶ θά εὐαρεστήσουν εἰς τὸν Θεὸν μέχρις ὅτου ἡγήσῃ ἡ τελευταία σάλπιγξ¹⁴⁰, πρέπει νά γεννηθοῦν ὅλοι ὅσοι εἶναι προωρισμένοι νά γεννηθοῦν καὶ νά συμπληρωθῇ ὁ εὐρισκόμενος ὑπεράνω τοῦ κόσμου τούτου κόσμος τῆς Ἐκκλησίας τὴν ὁποίαν συγκροτοῦν οἱ πρῶτοι γεννηθέντες εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν¹⁴¹, τῆς Ἱερουσαλὴμ αὐτῆς ποῦ ἐρίσκεται εἰς τοὺς οὐρανοὺς¹⁴² καὶ τότε θά ἔλθῃ τὸ τέλος καὶ θά συμπληρωθῇ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ ἐκείνους ποῦ εἶναι προωρισμένοι ἀπὸ τὸν Θεόν¹⁴³ διὰ νά γίνουν ὅμοιοι μὲ τὴν

140. Α' Κορ. ιε' 52.

141. Ἑβρ. ιβ' 23.

142. Ἑβρ. ιδ' 22.

143. Συχνά εἰς τὴν παρούσαν ὁμιλίαν ὁ ἅγιος χρησιμοποιεῖ τὸν ὄρον «προωρισμένοι» καὶ δίδει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι δέχεται τὸν ἀπόλυτον προορισμὸν τοῦ ἰ. Αὐγουστίνου, ὅτι δηλαδὴ εἶναι ἀπὸ τὸν Θεὸν προαποφασισμένον ποῖοι θά σωθοῦν. Τὸ ἀληθές εἶναι ὅτι ὁ Ἅγιος Συμεὼν διδάσκει τὸν σχετικὸν προορισμὸν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου (Ρωμ. η' 29-30), τὸν ὅποιον καὶ ἀποδέχεται ἡ Ἐκκλησία μας. Κατ' αὐτὸν ὁ Θεὸς ὡς πάνσοφος γνωρίζει προαιωνίως ποῖοι θά σωθοῦν, χωρὶς αὐτὸ νά σημαίνει ὅτι ὁ ἴδιος τοὺς ἐπέλεξε τοὺς μὲν εἰς σωτηρίαν, τοὺς δὲ εἰς ἀπώλειαν. Ἐξυπακούεται ὅμως ὅτι μέλη τῆς Ἐκκλησίας, ὅρα καὶ τοῦ Χριστοῦ θά γίνουν ὅσοι μόνον τῶν ἐπέλεξαν τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας.

ἡθικὴν εἰκόνα τοῦ Υἱοῦ τοῦ¹⁴⁴· εἶναι δὲ αὐτοὶ τὰ παι-
διὰ τοῦ φωτός καὶ τῆς ἡμέρας¹⁴⁵, περὶ τῶν ὁποίων ὁμι-
λεῖ ὁ Παῦλος.

- 20 "Ολοι λοιπὸν αὐτοὶ εἶναι προωρισμένοι καὶ γραμ-
μένοι εἰς τὰ βιβλία τοῦ Θεοῦ καὶ μετρημένοι, καὶ αὐ-
τοὶ πρόκειται νὰ προστεθοῦν καὶ νὰ προσκολληθοῦν
εἰς τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ· καὶ τότε ἀφοῦ γίνη κατὰ
κάποιον τρόπον ὁλόκληρον, νὰ μὴ τοῦ λείπη κανένα μέ-
λος, θὰ συμπληρωθῇ, δηλαδὴ θὰ τελειοποιηθῇ, ὅπως
πράγματι φρονεῖ καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ὁ ὁποῖος
λέγει τὸ ἐξῆς: «Μέχρις οὗ καταστήσωμεν οἱ πάντες εἰς
ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος
τοῦ Χριστοῦ»¹⁴⁶. «Οὓς γὰρ προέγνω, τούτους καὶ προ-
ώρισεν· οὓς δὲ προώρισε, τούτους καὶ ἐκάλεσεν· οὓς
δὲ ἐκάλεσε τούτους καὶ ἐδικαίωσεν, οὓς δὲ ἐδικαί-
ωσε, τούτους καὶ ἐδόξασε συμμόρφους γενέσθαι τῆς
30 εἰκόνης τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ»¹⁴⁷. Εἶδες κατὰ ποῖον τρό-
πον εἶναι προωρισμένοι ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ἐκ τῶν
πρωτέρων γνωστοὶ εἰς αὐτὸν ὅλοι οἱ ἅγιοι; Μάθε λοι-
πὸν καὶ κατὰ ποῖον τρόπον λέγει ὅτι θὰ ἀπαγραφοῦν
αὐτοί. Διότι ἀφοῦ εἶπε «Προσεληλύθατε Σιών ὄρει καὶ
πόλει ζώντος Θεοῦ, Ἱερουσαλὴμ ἐπουρανίῳ καὶ μυριά-
σιν ἀγγέλων πανηγύρει» συνέχισε· «καὶ ἐκκλησιά πρι-
ωτοτόκων ἐν οὐρανοῖς ἀπογεγραμμένων»¹⁴⁸. Ἐάν λοιπὸν
εἶναι καταγεγραμμένοι, εἶναι εὐνόητον ὅτι εἶναι καὶ με-
τρημένοι, καθὼς ἔχει γραφῇ: «Ἔγνω Κύριος τοὺς αὐ-
τοῦ»¹⁴⁹. Σχετικὸς εἶναι καὶ ὁ ἅγιος λόγος τοῦ Κυρίου:
«Ὑμῶν δέ, λέγει, καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς ἡριθμημέ-
ναι εἰσίν»¹⁵⁰. Ἐάν δὲ αἱ τρίχες μας εἶναι μετρημέναι
40 ἀπὸ τὸν Θεὸν ὁ ὁποῖος γνωρίζει τὰ πάντα, πόσον πε-
ρισσότερον εἴμεθα ἡμεῖς; Ἀφοῦ, λοιπὸν, ὅλοι οἱ ἅγιοι
εἶναι γνωστοὶ ἐκ τῶν πρωτέρων εἰς τὸν Θεὸν καὶ συγ-
χρόνως εἶναι προωρισμένοι καὶ καταμετρημένοι κα-

144. Ρωμ. η' 29.

145. Α' Θεο. ε' 5.

146. Ἐφεσ. δ' 13.

147. Ρωμ. η' 29-30.

148. Ἐβρ. ιδ' 22-23.

149. Β' Τιμ. θ' 18.

150. Ματθ. ι' 30.

θῶς καὶ πολιτογραφημένοι ὀνομαστικῶς εἰς τοὺς οὐρανούς, καὶ ἀφού ὅλοι μαζί εἶναι μέλη τοῦ Χριστοῦ, προωρισμένοι νὰ γίνουν καὶ νὰ συγκροτήσουν ἓνα σῶμα μετ' αὐτοῦ, ἔχει γίνει πλέον ὀλοφάνερρον ἐξ ὧν ἐλέχθησαν ὅτι, ὅταν ὅλοι αὐτοὶ συγκεντρωθοῦν καὶ ἀποτελέσουν τὸ ἓνα σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τότε καὶ ὁ οὐράνιος κόσμος, αὐτὴ ἡ ἐπουράνιος Ἰερουσαλήμ, ἡ ὁποία εἶναι καὶ ἡ Ἐκκλησία τῶν ἐκλεκτῶν, θὰ συμπληρωθῇ, δηλαδὴ θὰ ἀπαρτισθῇ ὁλόκληρον τὸ σῶμα τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖον εἶναι σῶμα Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ.

50

Ποῦ εἶναι, λοιπόν, ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι μὲ τὴν διεστραμμένην διάνοιάν των¹⁵¹ κατασκευάζουν πολλοὺς τόπους διαμονῆς ἔξω ἀπὸ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ὀδηγοῦνται εἰς τὴν ἀπώλειαν; Ποῦ εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι λέγουν ὅτι δὲν θέλομεν νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, διότι εἶναι πολὺ κάτι τέτοιο, ἀλλ' ἐπιθυμοῦμεν νὰ εὐρεθῶμεν εἰς ἀναπαυτικὸν τόπον καὶ μᾶς εἶναι ἀρκετόν; Οἱ διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἅγιοι ὀφείλου νὰ εἶναι ἡνωμένοι μετὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ ἀποτελοῦν μετ' αὐτοῦ ἓνα σῶμα. Καὶ ποῦ ἄλλου φαντάζονται ὅτι θὰ εἶναι οἱ τέτοιοι, ἐὰν ἀποδεχθοῦν ἀνάξιοι νὰ εἶναι μέλη αὐτοῦ τοῦ σώματος καὶ ἀποκοποῦν ἀπὸ αὐτό; Ὅταν δὲ ὁλόκληρος ὁ αἰσθητὸς καὶ πνευματικὸς κόσμος θὰ διέλθῃ διὰ τῆς φωτιᾶς καὶ θὰ μεταβληθῇ εἰς μίαν νέαν κατάστασιν, εἰς ποῖον τόπον νομίζουν ὅτι θὰ εἶναι τότε, διὰ νὰ μὴ δοκιμάσουν ἐκείνην τὴν φωτιάν καὶ νὰ μὴ δοκιμασθοῦν ἀπὸ ἐκείνην; Πράγματι «ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν καὶ ἐσκοτίσθη ἡ αὐνέτος αὐτῶν καρδιά· φάσκοντες εἶναι σοφοί, ἐμωράνθησαν»¹⁵².

60

Ἄλλ' ὅς προχωρήσωμεν νὰ ἐξετάσωμεν καὶ ποῖος εἶναι ὁ μυστικὸς γάμος τοῦ Θεοῦ καὶ τοιοῦτοτρόπως ὅς κατευθύνωμεν τὸν λόγον εἰς τὴν ἐξέτασιν ἄλλου θέματος. Ποῖον δὲ εἶναι αὐτό; Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ζητοῦν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἁδαιεῖς νὰ γνωρίσουν. Ἐρωτοῦν λοιπόν αὐτοὶ: «Ἄρα γε εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν γνωρίζονται μετὰ τῶν οἱ ἅγιοι, ὅταν εἰς τὸν καθένα θὰ ἂ

151. Ἐφεσ. δ' 17.

152. Ρωμ. α' 22.

- 70 ποδῶση ὁ Θεὸς ὅτι τοῦ ἀνήκει σύμφωνα μὲ τὰ ἔργα του, ἢ ὅχι;». Πρέπει λοιπὸν πρῶτον νὰ ἀρχίσωμεν ἀπὸ αὐτὰ ποῦ λέγουν σχετικῶς τὰ Εὐαγγέλια καὶ τοιοῦτο-τρόπως προχωρῶν θαυμασίως ὁ λόγος θὰ φανερώσῃ καὶ περὶ αὐτῶν τὴν ἀλήθειαν.

θ) Ἐπὶ τοῦ ρητοῦ τοῦ Εὐαγγελίου: «Ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βασιλεῖ»¹⁵³. Καὶ ποίος εἶναι ὁ μυστικὸς γάμος τοῦ Θεοῦ.

- «Ὡμοιώθη, λέγει, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βασιλεῖ ὅστις ἐποίησε γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ καὶ ἐκάλεσε πολλοὺς». ποῖον ἄλλον ὀνομάζει βασιλέα, παρὰ τὸν ἴδιον ἐκείνον τὸν ἰδικόν του Πατέρα καὶ Θεόν; Εἰς ποῖον δὲ ἄλλον ἐτέλεσε τοὺς γάμους, παρὰ εἰς αὐτὸν τὸν μονογενῆ του Υἱὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν; Μαζὶ μὲ ποῖον δὲ ἄραγε ἡ τίνος βασιλείως κατεδέχθη ὁ Δεσπότης τῶν ὧλων καὶ Κύριος νὰ κάμῃ τὴν συναλλαγὴν τοῦ ἄρραθῶνος; Διότι καθένας ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους ὅταν ἀποφασίσῃ νὰ πάρῃ διὰ τὸν υἱὸν τοῦ νύμφην, φροντίζει νὰ πάρῃ ὡς τοιαύτην τὴν θυγατέρα ἐνὸς περισσότερον ἐπιφανοῦς καὶ ἐνδόξου καὶ πλουσίου. Ὁ Θεὸς ὅμως ποῖον θὰ εὕρῃ ἴσον μὲ τὸν ἑαυτὸν του, ὥστε νὰ πάρῃ ἀπὸ ἐκείνον νύμφην διὰ τὸν ἑαυτὸν του; Διότι λέγει περὶ αὐτοῦ ὁ προφήτης: «Ὁ κατέχων ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὸν γῦρον τῆς γῆς καὶ τοὺς κατοικοῦντας ἐν αὐτῇ ὡς ἀκρίδας»¹⁵⁴. Καὶ εἰς ἄλλο σημείον: «Ὁ Θεὸς ὁ αἰώνιος, ὁ κατασκευάσας τὰ ἄκρα τῆς γῆς»¹⁵⁵ καὶ ὁ ὁποῖος ἐθεμελίωσας εἰς τὸ κενὸν τὰς κολῶνας αὐτῆς¹⁵⁶. Καὶ ὁ Δαβὶδ λέγει: «Ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν»¹⁵⁷. Αὐτὸς λοιπὸν καὶ ὁ ὅσον μέγας βασιλεὺς ὅς ἐξετάσωμεν τίνος ἄραγε
20 θυγατέρα νὰ ἐπῆρεν ὡς νύμφην καὶ μὲ τὴν ὁποίαν ἐτέλεσε τοὺς γάμους τοῦ υἱοῦ του; Θέλετε νὰ μάθετε τί-

153. Ματθ. κβ' 2 κ.ε.

154. Ἦσ. μ' 22.

155. Ἦσ. μ' 28.

166. Πρβλ. Ἰώβ λη' 4-6.

157. Ψαλμ. ργ' 32.

νος; Ἀλλὰ μοῦ θολώνει τὴν σκέψιν ἡ ἀπειρος συγκατάθεσις τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνῶ θέλω νὰ τὸ εἶπω, ἐν τούτοις καταλαμβάνομαι ἀπὸ φόβον παίρνοντας ὁμῶς θάρρος ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του ἀπειρον ἀγαθότητα θὰ τὸ εἰπώμεν ἐν συνεχείᾳ. Ἐπῆρεν ὡς νύμφην διὰ τὸν ἑαυτὸν του τὴν θυγατέρα ἐκείνου ὁ ὁποῖος ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν με αὐτὸν καὶ ὁ ὁποῖος ἔκαμε μοιχείαν καὶ φόνον, με ἄλλους λόγους τὴν θυγατέρα μοιχοῦ καὶ φονέως.

Εἶδες ὅτι ὁ Θεὸς ἔδειξε τὸσον μεγάλην ἀγαθότητα καὶ συγκατάθεσιν πού ὁμοία της δὲν ὑπάρχει οὔτε δύναται νὰ περιγραφῇ; Εἶδες πόσον μεγάλην φιανθρωπίαν ἔδειξε; Εἶδες μέγεθος ἀγάπης καὶ ἀγαθότητος; Διδάξου, λοιπόν, ἀπὸ αὐτό, ὁποιοσδήποτε κι ἂν εἶσαι ἐσὺ πού ἔχεις μεγάλην ἰδέαν διὰ τὸν ἑαυτὸν σου, 30 ὅτι πρέπει νὰ εἶσαι ταπεινὸς καὶ μετριόφρων καὶ οὐδέποτε πρέπει νὰ θεωρῇς τὸν ἑαυτὸν σου ἀνώτερον ἀπὸ κανένα, ἔστω καὶ ἂν εἶσαι ὑπεράνω ἀπὸ ὅλους τοὺς βασιλεῖς, ἔστω καὶ ἂν εἶσαι ὁ ἐνδοξότερος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄρχοντας, ἔστω καὶ ἂν εἶσαι ὁ πλουσιώτερος ἀπὸ τοὺς πλουσίους, ὅταν θλήπης τὸν Δεσπότην καὶ Κύριον τῶν ὅλων, τὸν ἅγιον τῶν ἁγίων, τὸν εὐλογημένον καὶ μόνον κυρίαρχον Θεόν, αὐτὸν ὁ ὁποῖος κατοικεῖ εἰς ἀπληροῖαστον¹⁵⁸ καὶ ἀπερίγραπτον φῶς, νὰ συγκαταβαίνει τὸσον πολὺ καὶ νὰ παίρνη αὐτὸς νύμφην ἀπὸ ἐκεῖνον πού τοῦ ἀντέστη διὰ λογαριασμόν τοῦ μονογενοῦς του Υἱοῦ, τοῦ ἀοράτου, τοῦ ἀκατανοήτου, τοῦ ἀνεξιχνία- 40 στοῦ, τοῦ ποιητοῦ καὶ δημιουργοῦ τῶν ὅλων, καὶ ἡ συγκατάθεσις αὐτῇ ἐγένε διὰ σέ καὶ διὰ τὴν ἰδικὴν σου σωτηρίαν. Ποῖος λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνος πού διέπραξε τὸν φόνον καὶ τὴν μοιχείαν, τοῦ ὁποῖου τὴν ἀπόγονον ὁ Θεὸς ἐδιάλεξε νὰ γίνῃ νύμφη του; Ὁ Δαβὶδ, ὁ υἱὸς τοῦ Ἰησοαί, ὁ ὁποῖος καὶ τὸν Οὐρίαν ἐφόνευσε καὶ με τὴν γυναῖκα του διέπραξε μοιχείαν¹⁵⁹. Αὐτοῦ λοιπὸν τὴν ἀπόγονον, ὁμιλῶ διὰ τὴν Μαρίαν τὴν ἀπηλλαγμένην ἀπὸ κάθε ἀκαθαρσίαν, τὴν ὑπερβολικῶς ἀγνὴν παρθέ- νον, τὴν ἔκαμε νύμφην του. Ὀνομάζω δὲ αὐτὴν ὑπερ- 50 βολικῶς ἀγνὴν καὶ καθαρὰν ἐν συγκρίσει με ἡμᾶς καὶ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς τῆς, συγκρίνων αὐτὴν με

158. Πρβλ. Α' Τιμ. στ' 15-16.

159. Β' Βασ. ια' 2-5.

50 ἐκείνους καὶ ἡμᾶς τοὺς δούλους της, ἐν συγκρίσει ὁμῶς μὲ τὸν νυμφίον της καὶ τὸν Πατέρα του, τὴν λέγω ἄνθρωπον μὲν, ἀλλ' ἁγίαν καὶ παραπάνω ἀπὸ ἁγίαν καὶ περισσότερον καθαρὰν καὶ ἀμόλυνταν ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ὄλων τῶν γενεῶν. Αὕτη λοιπὸν ὠδήγησεν εἰς τὸ σπῖτι του καὶ ἐτέλεσε μαζί της τοὺς γάμους τοῦ Υἱοῦ του. Μὲ ποῖον τρόπον; Ἄκουσε μὲ προσοχήν.

60 Ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ¹⁶⁰ ἀφοῦ ἀπέστειλεν ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ ἁγίου του κατοικητηρίου¹⁶¹ ἓνα ἀπὸ τοὺς δούλους του, ἐννοῶ τὸν ἀρχάγγελον Γαβριήλ, ἀπευθύνει εἰς τὴν Παρθένον τὸ χαίρε· αὐτὸς ἀφοῦ ἦλθε κάτω μεταφέρει εἰς τὴν Παρθένον τὸ μυστήριον καὶ τῆς λέγει: «Χαίρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ»¹⁶². Καὶ ταυτοχρόνως μὲ τὸν λόγον αὐτὸν τοῦ ἀγγέλου εἰσῆλθεν εἰς τὴν κοιλίαν τῆς κόρης ὁλόκληρος ὁ ἐνυπόστατος καὶ ὁμοούσιος καὶ προαιώνιος Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ μὲ τὴν κά-
70 θοδὸν ἐπάνω της καὶ τὴν βοήθειαν τοῦ ὁμοουσίου του Πνεύματος ἐπῆρεν ἀπὸ τὰ ἀγνὰ αἵματα τῆς Παρθένου σάρκα μὲ νοῦν καὶ ψυχὴν καὶ ἔγινε τοιοῦτοτρόπως τέλειος ἄνθρωπος. Αὕτη λοιπὸν εἶναι ἡ ἀνέκφραστος συνάφεια καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ μυστηριώδης γάμος ποὺ ἐτέλεσεν ὁ Θεὸς καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐγένεν ἡ συνδιαλλαγή τοῦ Θεοῦ μὲ τοὺς ἀνθρώπους, ἀφοῦ κατεδέχθη νὰ ἐνωθῇ χωρὶς νὰ χάσῃ τὴν αὐτοτέλειά της καμμία ἀπὸ τὰς φύσεις μὲ τὴν πτωχὴν καὶ φθαρτὴν οὐσίαν μας καὶ φύσιν αὐτὸς ποὺ εἶναι ὑπεράνω πάσης οὐσίας καὶ φύσεως. Συνέλαβε λοιπὸν ἡ Παρθένος καὶ ἐγέννησεν ἓνα υἱὸν ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖτο κατὰ τρόπον παράδο-
80 ξον ἀπὸ δύο φύσεις, ἐννοῶ τὴν θείαν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην, ποὺ ἦτο συγχρόνως τέλειος Θεὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὁ ὁποῖος οὐ-
70 τε τὴν παρθενίαν της κατέστρεψεν, οὔτε ἀπεχωρίσθη ἀπὸ τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς του.

Ἄλλ' ὁμοῦς ἐδῶ ἐπιβάλλεται νὰ εἰπῶμεν καὶ κάτι

160. Β' Κορ. ια' 31.

161. Ψαλμ. ρα' 20.

162. Λουκ. α' 28.

163. Β' Κορ. δ' 6.

80 άλλο, τὸ ὅποιον δυνάμεθα μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ νὰ ἐννοήσωμεν ὡς περιεχόμενον εἰς τὸ εὐαγγελικὸν αὐτὸ χωρίον, τὸ ὅποιον διαρκῶς συντελεῖται κατὰ τρόπον μυστικόν εἰς ὅλα τὰ παιδιὰ τοῦ φωτός. Διότι διατί δὲν εἶπεν: «Ἐποίησε γάμον τῷ υἱῷ αὐτοῦ», ἀλλ' εἶπε «γάμους»; Ἐδῶ εὐρίσκεται κατὰ τὴν γνώμην μου τὸ καινούργιον νόημα τοῦ χωρίου. Διατί; Ἐπειδὴ διὰ καθέ-
να χωριστὰ πιστὸν καὶ υἱὸν τῆς ἡμέρας γίνεται ὁ ἴδιος πάντοτε γάμος κατὰ τὸν ἴδιον ἀπολύτως τρόπον. Πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον; Εἰς γάμον ὑπερβολικῶς καθα-
ρὸν καὶ ἀγνὸν ὁ Θεός, ἀφοῦ ἐνωθῇ μαζί μας, κάμνει
80 κάτι ποῦ ὑπερβαίνει τὴν ἰδικήν μας δύναμιν. Τί λοιπὸν εἶναι αὐτό; Ἀκουσε προσεκτικά.

1) Περὶ τοῦ ὅτι καὶ ὅλοι οἱ ἅγιοι συλλαμβάνουν ἐντὸς των τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν ἴδιον ἀκρι-
βῶς τρόπον μὲ τὴν Θεοτόκον καὶ τὸν γεννοῦν καὶ αὐτὸς γεννᾶται ἐντὸς των καὶ αὐτοὶ γεννῶνται ἀπὸ αὐτόν, καὶ κατὰ ποῖον τρόπον αὐτοὶ (οἱ ἅγιοι) γί-
νονται παιδιὰ καὶ ἀδελφοὶ καὶ μητέρες του.

1 Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Θεός ἀφοῦ εἰσῆλθεν εἰς τὴν
μήτραν τῆς παναγίας Παρθένου καὶ ἀφοῦ ἔλαβε σάρ-
κα ἀπὸ αὐτὴν καὶ ἀφοῦ ἔγινεν ἄνθρωπος ἐγεννήθη, κα-
θὼς εἶπομεν, τέλειος ἄνθρωπος καὶ τέλειος Θεός, ὁ ἴ-
διος εἶναι συγχρόνως καὶ τὰ δύο χωρὶς αὐταὶ αἱ δύο
φύσεις νὰ γίνουν ἓνα κράμα. Πρόσεχε, λοιπὸν τί εἶναι
ἐκεῖνο τὸ μεγαλύτερον ποῦ συνέβη εἰς ἡμᾶς; Καθεὶς
ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους πιστεύομεν εἰς αὐτὸν τὸν
Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Υἱὸν τῆς ἀειπαρθένου καὶ Θεοτόκου
Μαρίας καὶ ἀφοῦ πιστεύομεν δεχόμεθα εἰς τὰς καρ-
δίας μας μὲ πίστιν τὴν περὶ αὐτοῦ διδασκαλίαν καὶ
ἐφ' ὅσον ὁμολογοῦμεν αὐτὸν διὰ τοῦ στόματος καὶ ἄ-
φοῦ μετανοοῦμεν εἰλικρινῶς, διὰ τὰς ἁμαρτίας ποῦ
10 διεπράξαμεν προηγουμένως, ἀμέσως, ὅπως εἰσῆλθεν
εἰς τὴν μήτραν τῆς Παρθένου ὁ Θεὸς Λόγος τοῦ Πα-
τρός, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἐντὸς ἡμῶν τῶν ἰδίων ἢ διδα-
σκαλίαν τὴν ὅποιαν δεχόμεθα, ὅταν διδασκώμεθα τὴν
ἀλήθειαν, εἰσέρχεται ὡς ἄλλος σπóρος διὰ νὰ καρπο-
φορήσῃ. Μεῖνε κατὰπληκτος εἰς τὸ ἀκουσμα τοῦ φρι-
κτοῦ αὐτοῦ μυστηρίου καὶ δέξου τὸν λόγον ποῦ εἶναι

ἀξιόπιστος με πολλήν θεβαιότητα καὶ πίστιν.

- Συλλαμβάνομεν ὅμως αὐτὸν ὄχι με σῶμα, ὅπως τὸν συνέλαθεν ἡ Παρθένος καὶ Θεοτόκος, ἀλλ' ὑπὸ πνευματικὴν μὲν ἔννοιαν, πραγματικῶς καὶ κατ' οὐσίαν ὅμως· καὶ ἔχομεν μέσα εἰς τὰς καρδίας μας αὐτὸν τὸν ἴδιον, τὸν ὁποῖον καὶ ἡ ἀγνὴ Παρθένος συνέλαβε, καθὼς λέγει ὁ θεὸς Παῦλος: «Ὁ Θεὸς ὁ εἰπὼν ἐκ σκότους φῶς λάμψαι, ὃς ἔλαμψεν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν πρὸς φωτισμὸν τῆς γνώσεως τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ»¹⁶³ τὸ ὁποῖον ἰσοδυναμεῖ με τὸ «αὐτὸς ὅλως οὐσιωδῶς γέγονεν ἐν ἡμῖν». Ὅτι δὲ αὐτὸ εἶναι τὸ γόνιμα τοῦ παρατεθέντος χωρίου, τὸ ἔκαμε περισσότερον φανερόν δι' ὧν εἶπεν ἐν συνεχείᾳ: «Ἐχομεν δὲ τὸν θησαυρὸν τοῦτον ἐν ὀστρακίνοις σκεύεσι»¹⁶⁴, θησαυρὸν ἐδῶ ὀνομάζει τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα. Εἰς ἄλλο ὅμως σημεῖον λέγει ὅτι τὸ Πνεῦμα εἶναι ὁ Κύριος: «Τὸ γὰρ Πνεῦμα, λέγει, ὁ Κύριός ἐστιν»¹⁶⁵. Λέγει δὲ αὐτά, ὥστε, καὶ ἂν ἀκούης νὰ ἀποκαληθῇ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, νὰ σκέπτεσαι καὶ νὰ ἀκούης μαζί με αὐτὸν καὶ τὸ Πνεῦμα· καὶ ἂν πάλιν ἀκούης νὰ γίνεται λόγος διὰ τὸ Πνεῦμα, νὰ ἐννοῇς μαζί με αὐτὸ καὶ τὸν Πατέρα ἐπειδὴ καὶ περὶ αὐτοῦ λέγει «πνεῦμα ὁ Θεός»¹⁶⁶, διδάσκων ἐσέ εἰς κάθε σημεῖον τῆς Γραφῆς ὅτι ἡ ἀγία Τριάς εἶναι ὁμοούσιος καὶ ἀχώριστος καὶ ὅτι ὅπου ὑπάρχει ὁ Υἱὸς ἐκεῖ εἶναι καὶ ὁ Πατήρ, καὶ ὅπου ὁ Πατήρ ἐκεῖ καὶ τὸ Πνεῦμα, καὶ ὅπου τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα ἐκεῖ εὐρίσκεται ὁλόκληρος ἡ τρισυπόστατος θεότης, ὁ ἕνας Θεὸς καὶ Πατήρ μαζί με τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα ποὺ ἔχουν τὴν αὐτὴν οὐσίαν, «ὁ ὢν εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν»¹⁶⁷.

- Συνεπῶς ὅταν πιστεύωμεν με ὅλην μας τὴν ψυχὴν καὶ μεταννοῦμεν εἰλικρινῶς, συλλαμβάνομεν, καθὼς ἔχει λεχθῇ, εἰς τὰς καρδίας μας τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ, ὅπως συνέβη με τὴν Παρθένον, ἀποδεικνύοντες δηλαδὴ τὰς ψυχὰς μας παρθένους καὶ ἀγνάς· καὶ ὅπως ἀκριβῶς τὴν Παρθένον ἐπειδὴ ἦτο ἀπηλλαγμένη κάθε ἀκαθαρσίας δὲν τὴν κατέκαυσε ἡ φωτιά τῆς θεότητος, τοιοῦτοτρό-

164. Β' Κορ. δ' 7.

165. Β' Κορ. γ' 17.

166. Ἰωάν. δ' 24.

167. Ρωμ. α' 25.

- πως οὔτε ἡμᾶς ποὺ ἔχομεν καθαρὰς καὶ ἀγνάς τὰς καρ-
 διας κατακαίει, ἀλλὰ γίνεται ἐντὸς ἡμῶν ὁροσιὰ ποὺ
 κατεβαίνει ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ πηγὴ νεροῦ καὶ κοίτη
 ποταμοῦ ποὺ κυλῖει ἀντὶ νεροῦ ἀθάνατον ζωὴν. "Οτι δέ
 καὶ ἡμεῖς δεχόμεθα ἐπίσης τὸ ἀθάσταχτον πῦρ τῆς θεό-
 τητος, ἄκουσε νὰ σοῦ εἶπῃ ὁ Κύριος: «Πῦρ ἦλθον θαλεῖν
 ἐπὶ τῆς γῆς»¹⁶⁸. Ποῖο ἄλλο εἶναι αὐτὸ τὸ πῦρ παρὰ τὸ
 50 Πνεῦμα ποὺ ἔχει τὴν αὐτὴν οὐσίαν μετὰ τὴν ἰδικὴν τοῦ θεό-
 τητα, μαζὶ μετὰ τὸ ὁποῖον εἰσέρχεται καὶ θλέπεται μαζὶ
 μετὰ τὸν Πατέρα καὶ ὁ ἴδιος καὶ ἐγκαθίσταται ἐντὸς μας;
 Ἐπειδὴ ὁμοῦ μίαν μόνον φορὰν ἔλαβε σὰρκα ὁ Λόγος
 τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν Παρθένον καὶ ἐγεννήθη ἀπὸ αὐτὴν σω-
 ματικῶς κατὰ τρόπον ἀκατανόητον δι' ἡμᾶς καὶ ἀν-
 θρωπίνως ἀνέκφραστον, πάλιν δέ νὰ σαρκωθῇ ἢ νὰ
 γεννηθῇ αὐτὸς σωματικῶς ἀπὸ καθένα ἀπὸ ἡμᾶς χω-
 ριστὰ δὲν εἶναι δυνατόν, ἀλλὰ τότε τί κάμνει; Ἐκεί-
 νην τὴν καθαρωτάτην τοῦ σάρκα, τὴν ὁποίαν ἐπῆρεν
 ἀπὸ τὴν ἀγνὴν μήτραν τῆς καθαρωτάτης Μαρίας καὶ
 θεοτόκου καὶ μετὰ τὴν ὁποίαν ἐγεννήθη φέρων σῶμα, ἀπὸ
 αὐτὴν τὴν σάρκα δίδει εἰς ἡμᾶς νὰ φάμε· καὶ ἐφ' ὅσον
 60 τρώγομεν αὐτὴν παίρνομεν ἐντὸς μας ὁλόκληρον τὸν
 λαβόντα σάρκα Θεὸν καὶ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χρι-
 στὸν, τὸν ἴδιον τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ υἱὸν τῆς Παρθέ-
 νου καὶ καθαρωτάτης Μαρίας, ὁ ὁποῖος κάθεται εἰς
 τὰ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, (δέχεται αὐτόν) καθεὶς
 ἀπὸ ἡμᾶς ποὺ τρώγει ἀξίως αὐτὴν τὴν σάρκα αὐτοῦ,
 ὅπως μᾶς λέγει ὁ ἴδιος ὁ Κύριος: «Ὁ τρώγων μου τὴν
 σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἐν ἐμοὶ μένει καὶ ἐγὼ ἐν
 αὐτῷ»¹⁶⁹, χωρὶς νὰ προέρχεται ποτὲ πλέον ἀπὸ ἡμᾶς
 ἢ νὰ γεννᾶται σωματικῶς καὶ νὰ χωρίζεται ἀπὸ ἡμᾶς.
 Οὔτε ἀκόμη θεθαίως γνωρίζεται ὥσάν νὰ εὐρίσκεται
 ἐντὸς μας μετὰ σάρκα¹⁷⁰ ὥσάν νὰ εἶναι θρέφος, ἀλλ' εὐ-
 ρίσκεται ἐντὸς μας σωματικῶς χωρὶς νὰ ἔχῃ σῶμα,
 70 ἀλλὰ ἀνακατεύεται μετὰ τὰς ἰδικὰς μας οὐσίας καὶ φύ-
 σεις κατὰ τρόπον ποὺ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ λεχθῇ καὶ
 μᾶς μεταβάλλει εἰς θεοὺς ἐπειδὴ γινόμεθα ἓνα σῶμα
 μαζὶ τοῦ καὶ εἴμεθα σάρκα ἀπὸ τὴν σάρκα τοῦ καὶ κόκ-

168. Λουκ. ιβ' 49.

169. Ἰωάν. στ' 58.

170. Πρβλ. Β' Κορ. ε' 17.

καλον ἀπὸ τὰ κόκκαλά του¹⁷¹. Αὐτὸ τὸ ἐκπληκτικὸν συντελεῖται ἐντὸς ἡμῶν διὰ τῆς ἀνεκφράστου καὶ ἀκατανοήτου αὐτοῦ συγκαταβάσεως καὶ τοῦ θεοῦ σχεδίου τῆς σωτηρίας τοῦ κόσμου, αὐτὸ εἶναι τὸ γεμᾶτο φρίκην μυστήριον, τὸ ὁποῖον καὶ ἐδίσταζα νὰ γράψω καὶ κατελαμβανόμεν ἀπὸ φόβον νὰ τὸ θίξω.

- Ἐπειδὴ ὅμως πάντοτε θέλει ὁ Θεὸς νὰ ἀποκαλύπτῃ τὴν ἀγάπην ποὺ ἔχει πρὸς ἡμᾶς καὶ νὰ τὴν φανερώνη εἰς ἡμᾶς, ὥστε ἀφοῦ καὶ ἡμεῖς κάποτε κατανοήσωμεν τὴν ἄπειρον αὐτοῦ ἀγαθότητα καὶ ἀφοῦ ἐντραπῶμεν, νὰ δεῖξωμεν προθυμίαν νὰ τὸν ἀγαπήσωμεν, ἀφοῦ ἐκινήσῃν ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τὸ ὁποῖον ἐξ οὐρανοῦ κινεῖ καὶ φωτίζει τὰς καρδίας μας, ἕκαστα γραπτῶς φανερά εἰς σὰς αὐτὰ τὰ μυστήρια, ὅχι διὰ νὰ παρουσιάσω κάποιον ἀπὸ τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους ἴσον μὲ ἐκείνην ποὺ ἐγέννησε τὸν Κύριον ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς μυστικῆς καὶ ἀγνώστου εἰς ἡμᾶς γεννήσεως — εἶθε νὰ μὴ συμβῇ ποτὲ κάτι τέτοιο! οὔτε ἀλλωστε ἐπιτρέπεται αὐτό. Διότι ἄλλου εἶδους εἶναι ἡ ἀνεκφραστός κατὰ σάρκα γέννησις τοῦ Θεοῦ - Λόγου ἐκ τῆς Παρθένου καὶ ἄλλου εἶδους ἐκείνη ποὺ γίνεται πνευματικῶς ἀπὸ ἡμᾶς· διότι ἐκείνη μὲν, ὅταν ἐγέννησε τὸν λαθόντα σάρκα Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ, ἐγέννησε τὸ μυστήριον τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ τὴν σωτηρίαν ὁλοκλήρου τοῦ ἐπὶ τῆς γῆς κόσμου, 80 ἡ ὁποία (σωτηρία) εἶναι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός καὶ Θεός, ὁ ὁποῖος ἠνώσεν εἰς τὸ πρόσωπόν του τὰ ἀπομακρυσμένα ἀπ' ἀλλήλων λόγῳ τῆς ἁμαρτίας (τὸν Θεὸν καὶ τὸν ἄνθρωπον)¹⁷² καὶ ἐσῆκωσεν εἰς τοὺς ὠμούς του τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου¹⁷³. αὐτὴ πάλιν μὲ τὸ νὰ γεννήσῃ διὰ τῆς ἐπενεργείας τοῦ θεοῦ Πνεύματος τὸν Λόγον διὰ τοῦ ὁποῖου γνωρίζομεν τὸν Θεόν, πραγματοποιεῖ διαρκῶς εἰς τὰς καρδίας μας τὸ μυστήριον τῆς ἀνανεώσεως τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν καὶ τὴν ἐπικοινωνίαν καὶ συνένωσιν μετὰ τοῦ Θεοῦ - Λόγου, τὴν ὁποίαν ὑπονοεῖ καὶ τὸ θεῖον λόγιον ποὺ ἔχει ὡς ἐξῆς: «Δι' οὗ ἐν γαστρὶ ἐλάβομεν καὶ ὠδινήσαμεν

171. Ἐφεσ. ε' 29.

172. Πρὸβλ. Ἐφεσ. 8' 14-15.

173. Ἰωάν. α' 28.

καὶ ἐτέκομεν πνεῦμα σωτηρίας, ὃ ἐκύησαμεν ἐπὶ τῆς
 γῆς»¹⁷⁴ — ἀλλὰ διὰ νὰ φανερωθῇ ἡ περισσότερον ἀπὸ
 100 ἀπείρος καὶ ἀνιδιοτελὴς ἀγάπη αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς καὶ
 διὰ νὰ μᾶς δείξῃ ὅτι, ἐὰν θὰ τῷ ἠθέλαμεν, δυνάμεθα νὰ
 γίνωμεν καὶ ὅλοι ἡμεῖς, σύμφωνα μὲ τὸν θεῖον τοῦ Κυ-
 ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ λόγον καὶ μὲ τὸν τρόπον ποῦ ἔχομεν
 εἶπει, μητέρα καὶ ἀδελφοὶ αὐτοῦ καὶ νὰ γίνωμεν ἴσοι
 θεοαίως μὲ τοὺς μαθητάς του καὶ ἀποστόλους, ὅχι φυ-
 σικά ὡς πρὸς τὴν ἀξίαν καὶ τὰς περιοδείας καὶ τοὺς
 κόπους τοὺς ὁποίους ὑπέφερον χάριν τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ'
 ὡς πρὸς τὴν δεκτικότητα τῆς χάριτος καὶ τῆς δωρεᾶς
 τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν ἐσκόρπισεν ἄφθονον εἰς ὅλους ὅ-
 σοι θέλουν νὰ πιστεύουν εἰς αὐτὸν καὶ νὰ τὸν ἀκολου-
 θοῦν χωρὶς νὰ γυρίζουν πίσω, καθὼς ὁ ἴδιος ποῦ τὸ θέ-
 λει αὐτὸ θροντοφωνεῖ μὲ σαφήνειαν: «Μήτηρ μου, λέ-
 γει, καὶ ἀδελφοὶ μου εἰσιν οἱ ἀκούοντες τὸν λόγον τοῦ
 110 Θεοῦ καὶ ποιοῦντες αὐτόν»¹⁷⁵.

Εἶδες πῶς ὅλους ὅσοι ἀκούουν τὸν λόγον του καὶ
 οἱ ὅποιοι τὸν ἐφαρμόζουν τοὺς ἀνέβασεν εἰς τὸ μέγα
 ἀξίωμα τῆς μητρὸς του καὶ ὀνομάζει ὅλους αὐτοὺς ἀ-
 δελφούς καὶ συγγενεῖς; Παρὰ ταῦτα ὅμως ἐκείνην
 ἀνέδειξεν εἰς τὴν κυριολεξίαν μητέρα του ἐπειδὴ, κα-
 θὼς ἤδη ἔχω εἶπει, τὸν ἐγέννησε σωματικῶς κατὰ τρό-
 πον ποῦ δὲν παρίσταται διὰ τοῦ λόγου, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρ-
 ξε συμμετοχὴ ἀνδρός, ἐνῶ ὅλοι οἱ ἅγιοι τὸν συλλαμ-
 θάνουν κατὰ χάριν καὶ δωρεὰν καὶ τὸν κρατοῦν ἐντός
 των· καὶ ἀπὸ μὲν τὴν καθαρωτάτην μητέρα του ἐδανεί-
 σθη τὴν καθαρωτάτην σάρκα του, ἐνῶ ὡς ἀντάλλαγμα
 120 ἐδώρησεν εἰς αὐτὴν τὴν θεότητα — ὥ πόσον παράξενον
 καὶ πρωτοφανὲς ἀντάλλαγμα! —, ἀπὸ τοὺς ἁγίους ὅ-
 μως δὲν παίρνει μὲν σάρκα, ἀλλ' ἀντιθέτως μεταδίδει
 εἰς αὐτοὺς τὴν θεωμένην σάρκα του. Καὶ πρόσεξε νὰ
 ἐννοήσῃς τὸ θάθος τοῦ μυστηρίου. Ἡ μὲν λοιπὸν χάρις
 τοῦ Πνεύματος, δηλαδὴ ἡ φωτιὰ τῆς θεότητος, προέρ-
 χεται ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν
 καὶ Θεοῦ, ἐνῶ τὸ σῶμα του δὲν προέρχεται ἀπὸ ἐκεῖ,
 ἀλλὰ ἀπὸ τὴν πάναγνον καὶ ἁγίαν σάρκα τῆς Θεοτό-
 κου καὶ ἀπὸ τὰ καθαρώτατα αἵματα αὐτῆς, ἀπὸ τὴν

174. Ἡσ. κατ' 18.

175. Λουκ. η' 21.

130 ὅποιαν ἀφοῦ ἔλαθε αὐτὴν τὴν ἑκάμε ἰδικὴν του, σύμφωνα με τὸν ἁγ. εὐαγγελικὸν λόγον: «Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο»¹⁷⁶. Μέσω αὐτῆς λοιπὸν μεταδίδει εἰς τοὺς ἁγίους ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀχράντου Παρθένου ἐκ μὲν τῆς φύσεως καὶ τῆς οὐσίας τοῦ συναϊδίου Πατρὸς του τὴν χάριν, καθὼς ἔχει λεχθῇ, τοῦ Πνεύματος, δηλαδὴ τὴν θεότητα, καθὼς λέγει διὰ τοῦ προφήτου: «Καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις, ἔκχεω ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα»¹⁷⁷, δηλαδὴ εἰς κάθε ἄνθρωπον ποὺ ἐπίστευσεν, ἀπὸ δὲ τὴν φύσιν καὶ τὴν οὐσίαν ἐκείνης ἡ ὁποία εἰς τὴν κυριολεξίαν καὶ πραγματικῶς τὸν ἐγέννησεν (δίδει εἰς τοὺς ἁγίους) τὴν σάρκα τὴν ὅποιαν ἐπῆρεν ἀπὸ αὐτὴν.

Καὶ ὅπως «ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν»¹⁷⁸, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον γινόμεθα μέτοχοι ὅλοι καὶ ἐκ τῆς καθαρωτάτης σαρκὸς του, τὴν ὅποιαν ἐπῆρεν ἀπὸ τὴν παναγίαν Μητέρα του καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ Χριστὸς ἔγινεν υἱὸς τῆς καὶ Θεὸς αὐτῆς καὶ ἡμῶν, ἔγινε δὲ καὶ ἀδελφὸς ἰδικός μας, τοιουτοτρόπως καὶ ἡμεῖς — ὡ ποῖα ἄπειρος φιλανθρωπία! — γινόμεθα παιδιὰ τῆς Θεοτόκου μητρὸς Του καὶ ἀδελφοὶ τοῦ ἰδίου τοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ καὶ ἡμεῖς ἐγεννήθημεν πνευματικῶς διὰ τοῦ μετ' αὐτῆς τελεσθέντος καθαρωτάτου καὶ μυστηριώδους γάμου ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐγεννήθη ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐξ αὐτῆς, καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀπὸ αὐτὸν ἐγεννήθησαν ὅλοι οἱ ἅγιοι. Διότι ὅπως ἀκριβῶς διὰ τῆς σαρκικῆς συναφείας τοῦ Ἀδάμ μετὰ τῆς Εὕας ἡ Εὕα πρώτη ἐγέννησε καὶ ἀπὸ ἐκείνην καὶ μέσω ἐκείνης ἐγεννήθησαν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, τοιουτοτρόπως καὶ ἡ Θεοτόκος ἀφοῦ ἐδέχθη ἐντός της καὶ συνέλαβε χωρὶς σποράν τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ - Πατρὸς καὶ ἐγέννησε μόνον αὐτὸν ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη προαίωνίως ἐκ τοῦ Πατρὸς ὡς Μονογενὴς Υἱὸς καὶ ἐσαρκώθη προσφάτως ὡς μονογενὴς ἀπὸ τὴν Θεοτόκον καὶ ἐνῶ αὐτὴ ἔπαυσε πλέον νὰ συλλαμβάνη καὶ νὰ γεννᾷ, ὁ Υἱὸς τῆς ἀντιθέτως καὶ ἐγέννησε καὶ γεννᾷ καθημερινῶς εἰς τὴν πνευματικὴν

176. Ἰωάν. α' 14.

177. Πρβλ. θ' 17. Πρβλ. Ἰωάν. ηλ γ' 1.

178. Ἰωάν. α' 18.

ζωὴν ὅσους πιστεύουν εἰς αὐτὸν καὶ τηροῦν τὰς ἀγίας ἐντολάς του. Διότι ἦτο ἀναγκαῖον, ἐπειδὴ ἡ γέννησίς μας εἰς τὴν φθορὰν ἔγινε διὰ τῆς γυναικὸς Εὕας, ἡ πνευματικὴ μας γέννησις καὶ ἀνάπλασις νὰ γίνῃ διὰ τοῦ ἀνδρός, δηλαδὴ τοῦ δευτέρου Ἀδάμ καὶ Θεοῦ. Καὶ πρόσεξε με διὰ νὰ ἀντιληφθῇς ἀπὸ ἐδῶ τὴν ἀκριβῆ σημασίαν τοῦ λεγομένου· ἡ σπορὰ ἀνδρὸς θνητοῦ καὶ φθαρτοῦ ἐγέννησε καὶ γεννᾷ διὰ μέσου τῆς γυναικὸς παιδιὰ θνητὰ· ἀντιθέτως ὁ ἀθάνατος καὶ ἀφθαρτος Λόγος τοῦ ἀθανάτου καὶ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐγέννησε καὶ διαρκῶς γεννᾷ ἀθάνατα καὶ ἀφθάρτα τέκνα, ἀφοῦ θεβαίως πρῶτος αὐτὸς ἐγεννήθη ἐκ τῆς Παρθένου διὰ τῆς ἐπενεργείας τοῦ Ἀγίου Πνεύματος.

Διὰ τοῦτο, λοιπόν, ἡ Μητέρα τοῦ Θεοῦ εἶναι κυρία καὶ βασίλισσα καὶ μητέρα ὅλων τῶν ἁγίων, ἐνῷ ὅλοι οἱ ἅγιοι ἀφ' ἑνὸς μὲν εἶναι δοῦλοι τῆς, ἐπειδὴ εἶναι Μητέρα τοῦ Θεοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἶναι τέκνα τῆς, ἐπειδὴ δέχονται ἐντός των (καὶ ἄρα ἐνοῦνται μετ' αὐτῆς) τὴν καθαρωτάτην σάρκα τοῦ Υἱοῦ τῆς. Εἶναι ἀπολύτως ἀξιόπιστος ὁ λόγος¹⁷⁹· διότι ἡ σάρκα τοῦ Κυρίου εἶναι σάρκα τῆς Θεοτόκου· ὅταν συνεπῶς μεταλαμβάνωμεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν σάρκα ποὺ ἔδωσεν ἡ Θεοτόκος εἰς τὸν Κύριον, ὁμολογοῦμεν καὶ πιστεύομεν ὅτι δεχόμεθα ἐντός μας τὴν αἰώνιον ζωὴν, ἐὰν θεβαίως δὲν τρώγωμεν αὐτὴν ἀναξίως καὶ εἰς καταδίκην τοῦ ἑαυτοῦ μας. Οἱ ἅγιοι δὲ εἶναι κατὰ τρεῖς τρόπους συγγενεῖς τῆς Θεοτόκου· κατὰ τὸν πρῶτον τρόπον διότι εἶναι κατασκευασμένοι ἀπὸ τὸν ἴδιον πηλὸν (σωματικῶς) καὶ ἀπὸ τὴν ἰδίαν πνοήν, δηλ. ἔχουν τὴν ἰδίαν ἀθάνατον ψυχὴν· κατὰ τὸν δεύτερον δὲ τρόπον, διότι διὰ μέσου τῆς σαρκὸς τῆς ποὺ ἐπῆρεν ὁ Κύριος καὶ τῆς μετ' αὐτοῦ κοινωνίας τῶν ἁγίων, οἱ τελευταῖοι ἐπικοινωνοῦν καὶ ἐνοῦνται ἐμμέσως μαζί τῆς· τέλος δέ, διότι διὰ τῆς ἐπιτυχανομένης ὑπὸ τῶν ἁγίων ἀγιότητος διὰ τῆς χάριτος τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, δι' αὐτῆς τῆς ἀγιότητος καθεὶς συλλαμβάνει ἐντός του καθ' ὅμοιον μὲ τὴν Θεοτόκον τρόπον καὶ ἔχει τὸν Θεὸν τῶν ὅλων, ὥπως ἀκριβῶς καὶ ἐκεῖνη ἐκράτησεν αὐτὸν ἐντός τῆς· διότι καίτοι ἀπεχω-

179. Α' Τιμ. α' 15.

ρίσθη αὐτοῦ σωματικῶς διὰ τοῦ τοκετοῦ, ἐν τούτοις πνευματικῶς εἶχεν αὐτὸν διαρκῶς ἐντός της ὁλόκληρον καὶ τῶρα καὶ πάντοτε ἐπίσης τὸν ἔχει ἀχωρίστως.

Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι τὸ μυστήριον, τὸ ὁποῖον ἐτέλεσεν εἰς τὸν μονογενῆ του υἱὸν ὁ Πατήρ, ὁ ὁποῖος εἶναι συνάναρχος καὶ ὁμότιμος μετὰ τὸν Υἱόν· καὶ ἐκάλεσε πολλοὺς νὰ παρευρεθῶν καὶ μετάσχουν εἰς τοὺς γάμους καὶ ἔστειλε τοὺς ὑπηρέτας του νὰ εἰδοποιήσουν τοὺς προσκεκλημένους καὶ αὐτοὶ δὲν ἤθελον νὰ ἔλθουν.

ια) Ἀνάλυσις τοῦ ρητοῦ τοῦ Εὐαγγελίου: «Καὶ ἀπέστειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ καλέσαι τοὺς κεκλημένους εἰς τοὺς γάμους καὶ οὐκ ἤθελον ἔλθειν»¹⁸⁰.

- 1 Ποῖοι, λοιπὸν, ἦσαν οἱ δοῦλοι ποὺ ἀπεστάλησαν; Οἱ προφηταὶ, λέγει. Ποῖοι ἦσαν οἱ προσκεκλημένοι; Ὁ Ἰουδαϊκὸς λαός· διότι αὐτοὶ ἦσαν ἐκεῖνοι ποὺ ἐκλήθησαν τότε καὶ οἱ πρῶτοι, καὶ δὲν ἠθέλησαν νὰ ἀκούσουν τὴν πρόσκλησιν τῶν προφητῶν. Δι' αὐτὸ «Πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους λέγων· Εἴπατε τοῖς κεκλημένοις· Ἴδου τὸ ἄριστόν μου ἡτοίμασα, οἱ ταῦροι μου καὶ τὰ σιτιστὰ τεθυμένα καὶ πάντα ἔτομα· δεῦτε εἰς τοὺς γάμους. Οἱ δὲ ἀμελήσαντες ἀπηλθον, ὁ μὲν εἰς τὸν ἴδιον ἀγρόν, ὁ δὲ εἰς τὴν ἐμπορίαν αὐτοῦ· οἱ δὲ λοιποὶ κρατήσαντες τοὺς δούλους αὐτοῦ ὕβρισαν καὶ ἀπέκτειναν». Ποίους ὀνομάζει ἐδῶ δούλους; Τοὺς ἀποστόλους του. Τί δὲ εἶναι τὸ ἄριστον (= γεῦμα); Εἶναι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, τὴν ὁποίαν προετοίμασεν ὁ Κύριος δι' ἐκεῖνους οἱ ὁποῖοι εἶναι προσκαλεσμένοι εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν σύμφωνα μετὰ προαιώνιον ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ¹⁸¹. Ποίους δὲ ὀνομάζει δαμάγια καὶ θρεφτάρια; Τὸν ἴδιον τὸν Υἱὸν τῆς Παρθένου καὶ Θεόν, ὁ ὁποῖος εἶναι μόσχος παχυμένος μετὰ τὴν θεότητα· διότι αὐτὸς εἶναι κατὰ τὴν δύναμιν καὶ ταῦρος πράγματι ἀκατανίκητος· ἐχρησιμοποίησε δὲ διὰ τὸν ἑαυτὸν του πληθυντικόν (ταύρους), διότι ἡ ἀγία του σάρκα χωρίζεται εἰς πολλὰ κομμάτια καὶ ἡ κάθε μία μερίδα ποῦ
- 10

180. Ματθ. κβ' 3-14.

181. Πρβλ. Ρωμ. η' 28, Ματθ. κατ' 34.

- προέρχεται ἀπὸ αὐτὸν εἶναι ὁλόκληρος ὁ Χριστός· εἶναι δὲ τὸσον πολὺ δυνατός, ὥστε νὰ ἀντιμετωπίζῃ καὶ
 20 ὅλους τοὺς ἐχθροὺς ἐκείνων ποὺ τὸν δέχονται ἐντὸς τῶν καὶ νὰ δίδῃ εἰς αὐτοὺς τὴν δύναμιν, ὥστε νὰ νικήσουν τὸν κόσμον καὶ νὰ δυνηθοῦν νὰ γίνουσι καὶ αὐτοὶ παῖδιά τοῦ Θεοῦ¹⁸². Ἀμνὸς δὲ ὀνομάζεται ὁ ἀκηλίδωτος ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ¹⁸³, ἐπεὶ εἶναι ἐνὸς ἔτους¹⁸⁴, κριάρι δὲ ἐπεὶ κρέμεται ἐπάνω εἰς τὸν σταυρὸν ὡς εἰς εἶδος κεράτων, διὰ τοῦ ὁποίου (σταυροῦ) ἐκτύπησε θανασίμως τὸν ἀντίπαλον (σατανᾶν) καὶ ἐπάνω εἰς τὸν ὁποῖον ἐκείνοι ἀφοῦ τὸν ἐσταύρωσαν τὸν ἐφόνευσαν. Ὡς δευτέρους δὲ δούλους χαρακτηρίζει τοὺς ἀγίους ἀποστόλους του, τοὺς ὁποίους καὶ ἀπέστειλε νὰ κηρύξουν τὸ Εὐαγγέλιον καὶ εἰς τοὺς ὁποίους παρήγγειλε νὰ μὴ κατευθυνθοῦν πρὸς τοὺς εἰδωλολάτρας καὶ νὰ μὴ εἰσέλθουν εἰς πόλιν τῶν Σαμαρειτῶν, ἀλλὰ νὰ στραφοῦν κυρίως πρὸς τὰ πλανώμενα πρόβατα τοῦ
 30 Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ¹⁸⁵. αὐτοὶ ὅμως οὔτε τοὺς ἀποστόλους ἐδέχθησαν, ἀλλ' ἄλλους μὲν ὕβρισαν, ἄλλους δὲ ἐκτύπησαν, ἄλλους δὲ ἐφόνευσαν, μετὰξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχει καὶ ὁ πρωτομάρτυς Στέφανος¹⁸⁶. «Ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς ὠργίσθη καὶ πέμψας τὰ στρατεύματα αὐτοῦ ἀπώλεσε τοὺς φονεῖς ἐκείνους καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐνέπληρε». Ἐννοεῖ τοὺς ἀσεβεῖς Ἑβραίους, τοὺς ὁποίους καὶ κατέσφαξε, ὅταν διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν Ῥωμαίων ἐπέφερε τὴν τελείαν καταστροφὴν καὶ τὸν διασκορπισμὸν αὐτῶν¹⁸⁷. Στρατεύματα δὲ Θεοῦ ὀνομάζονται πολ-
 40 λὰς φορὰς καὶ οἱ κακοί, οἱ ὁποῖοι ἀποστέλλονται διὰ νὰ τιμωρήσουν ἄλλους κακοὺς, καθὼς λέγει διὰ τοῦ Μωϋσέως ὁ Θεός: «Ἐπαναποστελῶ εἰς αὐτοὺς θυμὸν καὶ ὀργήν, ἀποστολήν δι' ἀγγέλων ποινηρῶν»¹⁸⁸.
 «Τότε τοίνυν λέγει τοῖς δούλοις αὐτοῦ· Ὁ μὲν γὰρ μοι ἔτοιμός ἐστιν, οἱ δὲ κεκλημένοι οὐκ ἦσαν ἄξιοι πο-

182. Ἰωάν. α' 12.

183. Α' Πτρ. α' 19.

184. Λευίτ. ιθ' σ. Ἰερζ. μστ' 13.

185. Ματθ. ι' 5-6.

186. Πραξ. στ' 8 κ.ε.

187. Ὑπονοεῖ τὴν κατὰ τὸ ἔτος 70 μ. Χ. καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τοῦ Ῥωμαίου στρατηγοῦ Τίτου.

188. Ψαλμ. οζ' 49.

- ρεύεσθε οὖν ἐπὶ τὰς διεξόδους τῶν ὁδῶν καὶ ὅσους ἂν
 εὕρητε καλέσατε εἰς τοὺς γάμους». Εἶδες μὲ ποίαν τά-
 ξιν ἐγίναν τὰ πράγματα; Εἶδες πόσον ἀκριβῆς καὶ λε-
 πτολόγος εἶναι ἡ παραβολή; Διότι «τότε» λέγει. Τότε;
 Πότε ὁμῶς; Ὅταν δηλαδὴ οἱ Ἰουδαῖοι, ἐνῶ προσεκλή-
 θησαν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἀπὸ τοὺς ἀπο-
 στόλους, ὅχι μόνον δὲν ἠνέχοντο νὰ τοὺς ἀκούουν, ἀλ-
 λά καὶ ἀφοῦ τοὺς ὕβρισαν, τοὺς ἐφόνευσαν· τότε ὁ Θε-
 ὸς ἀπέστειλε τοὺς ἀποστόλους — ἀφοῦ οἱ Ἑβραῖοι ἀ-
 πεδείχθησαν ἀμετανόητοι — εἰς ὁλόκληρον τὸν κόσμον
 50 καὶ εἰς ὅλους τοὺς εἰδωλολατρικούς λαούς. «Καὶ ἐξελ-
 θόντες, λέγει, οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι εἰς τὰς ὁδούς, συνήγα-
 γον πάντας ὅσους εὔρον πονηροὺς τε καὶ ἀγαθοὺς καὶ
 ἐπλήσθη ὁ γάμος ἀνακειμένων». Διότι οἱ ἀπόστολοι ἀ-
 φοῦ διέτρεξαν ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην, ἐκήρυξαν
 τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ ὅλους ὅσοι ὑπήκουσαν τοὺς
 συνεκέντρωσαν εἰς μίαν πίστιν πού ὁδηγεῖ εἰς τὴν γνῶ-
 σιν τοῦ Θεοῦ, μαζὶ καὶ τοὺς κακοὺς κατὰ τὴν διαγωγὴν
 καὶ τοὺς ἀγαθοὺς, ὅσους δηλαδὴ ἔχουν τὴν διάθεσιν
 νὰ ἀλλάξουν καὶ νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν ἀρετὴν. Διότι
 αὐτὸ σημαίνει τὸ «συνήγαγον»· ἀλλὰ θεθαίως καὶ ἀπὸ
 ὅσα λέγονται ἐν συνεχείᾳ αὐτὸ τὸ ἴδιον πάλιν διδα-
 σκόμεθα. Διότι λέγει: «Εἰσελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς θεά-
 σασθαι τοὺς ἀνακειμένους, εἶδεν ἐκεῖ ἄνθρωπον οὐκ ἐν-
 δευμένον ἐνδυμα γάμου καὶ λέγει αὐτῷ· Ἐταῖρε, πῶς
 60 εἰσῆλθες ὧδε μὴ ἔχων ἐνδυμα γάμου; Ὁ δὲ ἐφिमώθη.
 Τότε εἶπεν ὁ βασιλεὺς τοῖς διακόνοις· Δήσαντες αὐτοῦ
 χεῖρας καὶ πόδας, ἄρατε αὐτὸν καὶ ἐμβάλλετε εἰς τὸ
 σκότος τὸ ἐξώτερον· πολλοὶ γὰρ εἶσι κλητοί, ὀλίγοι
 δὲ ἐκλεκτοί». Βλέπεις ὅτι ὅσοι ἀλλάζουν τρόπον ζωῆς
 λέγει ὅτι συγκεντρώνονται εἰς τοὺς γάμους, ἐνῶ ὅσοι
 ἔχουν κάποιαν κακίαν ἢ πονηρίαν, καὶ ἂν ἀκόμη εἰσέλ-
 θουν εἰς τοὺς γάμους, πάλιν διώκονται ἐντροπισασμέ-
 νοι ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, τοὺς ὁποίους ὀνομάζει ὑπηρε-
 τας. Ὅσοι λοιπὸν εἶναι συνδαιτημόνες εἰς τοὺς γάμους
 70 εἶναι οἱ ἅγιοι. Ἐκεῖνος δὲ ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε ἐνδυμασίαν
 γάμου, ἔχω ὑπ' ὅψιν μου ὅτι μερικοὶ ἐρμηνευταὶ νο-
 μίζουν ὅτι αὐτὸς συμβολίζει ἐκεῖνους μόνον οἱ ὁποῖοι
 ἐλέρωσαν τὰ σώματά των μὲ τὴν πορνείαν καὶ τὴν μοι-
 χείαν καὶ τοὺς φόνους. Ἀλλὰ δὲν ἐννοεῖ μόνον αὐτούς,
 ὅχι· διότι ἐννοεῖ καθένα ὁ ὁποῖος ἔχει λερωθῇ ἀπὸ ὁ-
 ποιοδῆποτε πάθος ἢ κακίαν. Καὶ ὅτι αὕτη εἶναι ἡ ἀλή-

80 θεία ἄκουσε τὸν Παῦλον ποῦ λέγει· «Μὴ πλανᾶσθε· οὔτε πόρνοι, οὔτε μοιχοί, οὔτε μαλακοί, οὔτε ἀρσενικοῖται, οὔτε κλέπται, οὔτε πλεονέκται, οἱ καὶ εἰδωλολάτραι δηλονότι, οὔτε μέθυσοι, οὔτε λοῖδοροι», θὰ προσθέσω δὲ πὼς οὔτε ὅσοι ἔχουν μῖσος ἢ φθόνον πρὸς κάποιον συνάδελφον «θασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομῆσουσιν»¹⁸⁹, οὔτε θὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν ἀπόλαυσιν ποῦ ἔχει ἐτοιμάσει διὰ τοὺς δικαίους ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Βλέπετε κατὰ ποῖον τρόπον λερώνει τὸ ἔνδυμα τῆς ψυχῆς μας κάθε κακία καὶ ἁμαρτία καὶ μᾶς κάνει νὰ ἀπομακρυνώμεθα ἀπὸ τὴν θασιλείαν τοῦ Θεοῦ;

ιβ) Περὶ τοῦ ὅτι δὲν πρέπει κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀνιδέους καὶ ἀσχέτους νὰ ἀσχολῇται καὶ νὰ ἐρευνᾷ τὰ ἀπόκρυφα μυστήρια τῆς θασιλείας τῶν οὐρανῶν πρὶν ἐκτελέσῃ τὰς ἐντολάς καὶ προσδεύσῃ καὶ τελειοποιηθῇ εἰς τὴν ἀρετὴν· καὶ ἀκόμη ὅτι κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Κυρίου ὅλοι οἱ ἅγιοι γνωρίζονται μεταξύ των.

- 1 Λοιπὸν ἅς ἀφήσωμεν τὰς ἀσκόπους καὶ ἀνωφελεῖς συζητήσεις¹⁹⁰ καὶ νὰ μὴ σπεύδωμεν νὰ μάθωμεν ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν πρὶν ἔλθῃ ἡ κατάληλος πρὸς τοῦτο στιγμή, ἀλλὰ νὰ πιστεύωμεν περισσότερο εἰς τὸν Δεσπότην ὁ ὁποῖος λέγει τὸ ἐξῆς: «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς»¹⁹¹. Νὰ ἐρευνᾶτε αὐτάς καὶ ὄχι νὰ ζητῆτε νὰ μάθετε καὶ νὰ κατανοήσετε πράγματα ποῦ δὲν δύνασθε, κινούμενοι ἀπὸ ὑποπτον περιέργειαν. Μελετεῖσθε προσεκτικῶς τὰς Γραφάς καὶ μὴ συζητεῖτε τὰ θεῖα πράγματα χωρὶς τὴν βοήθειαν τῶν ἁγίων Γραφῶν. Μελετήσατε προσεκτικῶς τὰς Γραφάς, διὰ νὰ διδαχθῆτε ὅσα ἔχουν σχέσιν μὲ τὴν πίστιν, τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν ἀγάπην· θὰ διδαχθῆτε περὶ πίστεως, διὰ νὰ μὴ εἰσθε ἀσταθεῖς καὶ ἀκολουθῆτε τὰ φυσήματα κάθε ἀνέμου πλάνης καὶ αἰρέσεως σύμφωνα μὲ τὴν δολιότητα καὶ

189. Β' Κορ. στ' 9—10. Κολ. γ' 5.

190. Πρβλ. Τίτ. γ' 9.

191. Ἰωάν. ε' 39.

- τά τεχνάσματα τῶν ἀστηρίκτων εἰς τὴν πίστιν ἀνθρώπων¹⁹², ἀλλὰ νὰ στερεώνεσθε διὰ τῶν ὀρθῶν δογμάτων τῆς ἀποστολικῆς καὶ καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸν «λόγον ὀρθότομεῖτε»¹⁹³ αὐτῆς. Καὶ ὅχι μόνον αὐτὸ δὲ ἀλλ' ἀκόμη θὰ διδασχθῆτε ἀπὸ αὐτάς νὰ ἐπιζητῆτε καὶ τὸν καρπὸν τῆς πίστεως καὶ τὴν ὠφέλειαν ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτὴν διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἐντολῶν καὶ ὅταν δυνηθῆτε νὰ εὑρετε αὐτὸ, τότε θὰ ἀποκτήσετε καὶ τὴν ἐλπίδα ποὺ δὲν ντροπιάζει¹⁹⁴ καὶ θὰ ἔχετε εἰς αὐτὴν ὁλόκληρον τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν. Διότι κατ' ἄλλον τρόπον εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀποκτήσῃ ὁποιοσδήποτε ἄνθρωπος τὴν τελείαν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην εἰμὴ μόνον διὰ καθαρᾶς πίστεως καὶ σταθερᾶς καὶ ἀταλαντεύτου ἐλπίδος. Διὰ ποῖον λόγον, λοιπόν, παρελείψαμεν νὰ ἐξετάζωμεν τὸν ἑαυτὸν μας περὶ αὐτῶν, ἐάν
- 20 δηλαδὴ ἔχωμεν πίστιν πρὸς τὸν Θεὸν ὁμοίαν πρὸς ἐκείνην τὴν ὁποίαν μᾶς λέγει ὁ ἴδιος αὐτός, ὁ ὁποῖος πρόκειται νὰ μᾶς κρίνῃ καὶ νὰ ζητήσῃ αὐτὴν ἀπὸ ἡμᾶς, ἀσχολούμεθα μὲ περιέργειαν μὲ ὅσα εὐρίσκονται πέραν τῶν δυνατοτήτων μας, καθ' ἣν στιγμὴν ἀγνοοῦμεν τελείως καὶ ὅσα εὐρίσκονται εἰς τὰ πόδια μας;
- Τί εἶδους δὲ εἶναι ἡ πίστις τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς ζητεῖ ἀπὸ ἡμᾶς καὶ ποίας λογῆς ἐκείνη τὴν ὁποίαν ἡμεῖς νὰ ἔχωμεν πρὸς αὐτόν, ὁ ἴδιος αὐτὸς μᾶς τὸ ἐφάνέρωσε εἰς τὰ Εὐαγγέλια διὰ τῶν ἐξῆς λόγων του: «Ὁ θέλων ὀπίσω μου ἔλθειν ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖτω μοι»¹⁹⁵ καὶ «ὅστις γὰρ ἔρχεται πρὸς με καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τὰς ἀδελφάς ἔτι δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν οὐ δύναται μοι εἶναι μαθητής»¹⁹⁶. Καὶ πάλιν: «Ὁ εὐρὼν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ», εἰς ὅσα ἔχουν λεχθῇ προφανῶς, «ἀπολέσει αὐτήν»¹⁹⁷. «ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου μου», δηλαδὴ πρὸς χάριν τῆς ἐφαρμογῆς
- 30

192. Πρβλ. Ἐφεσ. δ' 14.

193. Β' Τιμ. δ' 15.

194. Πρβλ. Ρωμ. ε' 5.

195. Λουκ. θ' 23.

196. Λουκ. ιδ' 26.

197. Μαθ. ι' 38.

τῶν ἐντολῶν μου, «εἰς ζωὴν αἰώνιον εὐρήσει αὐτήν»¹⁹⁸. Ἀκούσατε ποῖα εἶναι τὰ γνωρίσματα τῆς ἀληθινῆς πίστεως; Σὰς ἀρκοῦν ὅσα ἔχουν λεχθῇ ἢ ἔχετε ἀκόμη ἀνάγκην νὰ σὰς ὑπενθυμῶ καὶ τὰ ἄλλα ποὺ ἔχουν λεχθῇ διὰ τὴν πίστιν; Ἐάν, λοιπόν, θέλετε νὰ μάθετε ὅτι αὐτοῦ τοῦ εἵδους τὴν πίστιν ζητεῖ ἀπὸ ἡμᾶς ὁ Θεός, ὥστε ἔάν πιστεύωμεν εἰς αὐτὸν νὰ μὴ ἐνδιαφερώμεθα καθόλου οὔτε διὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν, μάθετε ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν Κύριον μὲ ἀκρίθειαν, ὁ ὁποῖος φωνάζει ὡς ἐξῆς μὲ σαφηνεῖαν: «Μὴ μεριμνήσητε περὶ τῆς αὔριον τί φάγητε ἢ τί πίνητε ἢ τί ἐνδύσησθαι»¹⁹⁹. Ὀλίγον δὲ κατωτέρω καὶ προσθέτοντας μίαν ἀκόμη θαυμίδα ἠθικῆς τελειότητος λέγει: «Ἐάν τις σὲ ραπίσῃ εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψων αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην· καὶ τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι καὶ τὸν χιτῶνα σου λαθεῖν ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον»²⁰⁰. «καὶ τῷ αἶροντι τὰ σὰ μὴ ἀπαίτει»²⁰¹. Καὶ προχωρῶν ἀκόμη εἰς ὑψηλοτέρας θαυμίδας²⁰² πίστεως παραγγέλλει νὰ προσευχώμεθα διὰ τοὺς ἐχθροὺς μας καὶ νὰ τοὺς ἀγαπᾶμε καὶ νὰ εὐεργετοῦμεν ἐκείνους ποὺ μᾶς μισοῦν καὶ νὰ προσευχώμεθα δι' ἐκείνους ποὺ μᾶς διώκουν καὶ εἰρωνεύονται²⁰³. Καὶ ἄλλα πολλὰ παραγγέλλει νὰ κάνωμεν ἡμεῖς ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶναι προφανὲς ὅτι ἀποδεικνύεται πρωτίστως ἡ πίστις μας πρὸς αὐτόν, καὶ τότε ἔχομεν τὸ δικαίωμα νὰ λέγωμεν ὅτι εἴμεθα πιστοὶ διότι χωρὶς αὐτὰ ἡ πίστις μας εἶναι νεκρά²⁰⁴ καὶ κατ' ἐπέκτασιν εἴμεθα καὶ ἡμεῖς νεκροί.

Ἐξέτασε, λοιπόν, τὸν ἑαυτὸν σου προσεκτικῶς, ὦ ἄνθρωπε· καὶ ἔάν εὕρῃς τὸν ἑαυτὸν σου νὰ μὴ ὑστερῇ εἰς τίποτε ἐξ ὧων εἶπομεν, ἀλλ' ὅτι ἐπραξε ὅλα αὐτὰ εἰς τὸν ἀνώτερον δυνατόν θαυμὸν μὲ καρδίαν φλεγομένην ἀπὸ πίστιν καὶ μὲ ἐσωτερικὴν διάθεσιν, ἀσφαλῶς θὰ ἀντιληφθῇς ὅτι ὁ ἑαυτός σου εὐρίσκεται εἰς τὸ φῶς καὶ ὅτι ἔχεις ἐλπίδα ποὺ δὲν ἐντροπιάζει, ὅχι ἐκεῖ.

198. Μάρκ. η' 35. Ματθ. ιστ' 25.

199. Ματθ. στ' 25, 34.

200. Ματθ. στ' 39-40.

201. Λουκ. στ' 30. Πρβλ. Ἠθικά 11, 441.

202. Β' Κορ. δ' 17.

203. Ματθ. ε' 44. Λουκ. στ' 27-28.

204. Ἰακ. 6' 20.

- 60 νην πού γεννᾶται ἀπὸ ἐγωϊσμὸν εἰς ἐκείνους πού ἀκο-
λουθοῦν τὸν δρόμον τῆς ἀπωλείας²⁰⁵, τῆς ὁποίας τὸ ἄ-
σκοπον καὶ παραπλανητικὸν δὲν δύναται νὰ τὸ γνωρί-
σῃ κανεὶς ἀπὸ ἐκείνους πού τὴν ἔχουν, ἀλλὰ ἔχεις τὴν
ἀγαθὴν καὶ ἀληθινὴν ἐλπίδα καὶ εὐρίσκεισαι εἰς ἀλη-
θινὸν φῶς πού δὲν φέρει ἐντροπήν. Εἰς αὐτὴν δὲ θὰ ἴ-
δῃς καθαρὰ νὰ ἐπιθαίνει ἡ ἀγάπη ὡσὰν ἐπάνω εἰς χε-
ρουθικὸν ὄχημα, ἡ ὁποία ἀγάπη εἶναι ὁ Θεός²⁰⁶. αὐτὴν
τὴν ἀγάπην ἔαν τοιουτοτρόπως τὴν εὕρῃς καὶ τὴν ἴδῃς,
δὲν θὰ ἀσχοληθῇς πλέον φιλοπεριέργως μὲ τίποτε ἀπὸ
τὰ μέλλοντα καὶ ἀόρατα, ἀλλὰ θὰ κλείσῃς τὸ στόμα²⁰⁷
καὶ ἄλλων καὶ θὰ τοὺς παραγγελλῇς νὰ μὴ ἀσχο-
λοῦνται φιλοπεριέργως οὔτε νὰ συζητοῦν δι' ὅσα ὑ-
πάρχουν ἢ συμβαίνουν εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν, ἐπειδὴ ἐκ
πείρας ἔμαθες ὅτι ὅλα ὅσα εὐρίσκονται ἐκεῖ ἐπάνω εἶ-
ναι ἀκατανόητα ἀπὸ τὸν ἀνθρώπινον νοῦν καὶ ἀνέκφρα-
στα μὲ τὸν λόγον. Ἐάν ὅμως μέχρι τώρα δὲν ἔπραξες
70 ἐκεῖνα πού πρῶτα ἀπ' ὅλα σοῦ προσδίδουν τὸ χαρα-
κτηριστικὸν γνώρισμα τοῦ πιστοῦ καὶ Χριστιανοῦ, ἀλλ'
ἀντιθέτως μὲ τοὺς ἀπίστους εἶσαι πιστὸς ἐνῶ μὲ τοὺς
πιστοὺς εἶσαι καταδικασμένος ἀπὸ τὴν συνείδησίν σου
ὡς ἄπιστος, καὶ δὲν ἔχεις ἀκόμη τελείαν ἐλπίδα καὶ
ἐσωτερικὴν πληροφορίαν ὅτι θὰ σωθῇς, οὔτε δύνασαι
νὰ λέγῃς καὶ σὺ ὅπως ὁ ἅγιος Παῦλος: «Τὸν ἀγῶνα
τὸν καλὸν ἠγωνίσαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν
τετήρηκα· λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέ-
φανος, ὃν ἀποδώσει μοι ὁ Κύριος ὁ δίκαιος κριτής»²⁰⁸,
τότε διατί ἀσχολεῖσαι μὲ πράγματα ἄσχετα μὲ ἐσέ καὶ
ἐρωτᾷς νὰ μάθῃς, ἔαν οἱ ἅγιοι πρόκειται νὰ γνωρί-
ζῶνται μετὰ τῶν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ὅ-
ταν θὰ εὐρεθοῦν εἰς τὴν κατὰστασιν ἐκείνην κατὰ τὴν
80 ὁποίαν θὰ δύνανται νὰ βλέπουν τὸν Θεόν; Πές μου, ποία
ὠφέλεια θὰ προκύψῃ δι' ἐσέ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀπασχό-
λησιν;

Θέλω πράγματι νὰ ἀκούσω καὶ νὰ μάθω ἀπὸ ἐσέ,
ποία θὰ εἶναι ἡ ὠφέλειά σου, ὅταν, καθὼς εἶπομεν, σέ

205. Β' Θεσ. δ' 10.

206. Α' Ἰωάν. δ' 8.

207. Α' Τιμ. σ' 3.

208. Β' Τιμ. δ' 7-8.

ἐλέγχῃ ἢ συνειδήσεί σου ἐπειδὴ δὲν ἐφήρμοσες τὰς ἐντολάς ποὺ ἔδωσεν ὁ Χριστός, καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν δὲν ἔχεις θέσιν πλησίον τοῦ Χριστοῦ²⁰⁹, ἐάν μάθης ἀπὸ ἰδικήν μου διδασκαλίαν ποῖαι εἶναι αἱ ἀπολαύσεις καὶ αἱ δόξαι καὶ αἱ ἡδοναὶ καὶ αἱ ἀποκαταστάσεις τοῦ πεσόντος ἀνθρώπου εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Τίποτε κατ' οὐδέναν τρόπον θεβαίως, ἀλλ' ἀντιθέτως θὰ ἐπισύρῃς εἰς τὸν ἑαυτὸν σου μεγαλυτέραν καταδίκην καὶ τιμωρίαν, διότι καὶ αὐτὰ νὰ μάθης ἀδιαφόρησες, οὔτε ἠθέλησες νὰ ἀποβάλῃς τὸν ἐγωϊσμόν καὶ νὰ ἀποκτήσῃς τὴν ταπεινῶσιν. Διαφορετικὰ δὲ εἰς ὅσα θὰ σὲ ἐρωτῶ μὲ ἡρεμίαν, ἀπάντησέ μου οὐ μὲ εἰρήνην²¹⁰. Ἐάν κάποιος μικρὸ παιδί, τὸ ὁποῖον δὲν κατεδέχθη νὰ μάθῃ οὔτε τὰ στοιχειώδη γράμματα, ἐπιδιώκει νὰ ἀναλύσῃ καὶ κατανοήσῃ τοὺς κανόνες τῆς γραμματικῆς καὶ ρητορικῆς, ἄρα γε ποῖος ἄνθρωπος ποὺ ἔχει τὰ λογικά του θὰ ἀνεχθῇ ποτὲ κάτι τέτοιο, ἔστω καὶ ἂν αὐτὸς διατυπώσῃ τὰς ἀνοησίας του μὲ ἐξεζητημένα λεκτικὰ σχήματα, καὶ δὲν θὰ ἀπομακρύνῃ αὐτὸν ὡς ἀνόητον καὶ σκεπτόμενον ὡς παιδί καὶ ζητοῦντα χωρὶς συναισθήσιν τοῦ ἑαυτοῦ του νὰ κάμῃ ὅσα εὐρίσκονται ὑπεράνω τῆς δυνάμεώς του; Ἐάν δὲ διὰ τὰ ἀσήμαντα αὐτὰ πράγματα μίᾱ τοιαύτῃ μεταχειρίσῃς εἶναι δικαία καὶ ὀρθή, πόσῳ μᾶλλον προκειμένου δι' ἐκεῖνα ποὺ εἶναι ἀδύνατον νὰ τὰ ἐκφρασθῇ ὁ ἀνθρώπινος λόγος καὶ νὰ τὰ συλλάβῃ ὁ νοῦς καὶ ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου; Ἐάν δὲ κάποιος δὲν μάθῃ τὰ γράμματα τῆς ἀλφαβήτου, ἀκούσει ὅμως ἐκεῖνα ποὺ ἔγραψαν οἱ ἀρχαῖοι "Ἕλλη-
 100 νες μὲ δυσνοήτους λέξεις νὰ λέγωνται εἰς τὴν ἰδικήν του διάλεκτον καὶ τὰ κατανοήσῃ, δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ ἐκπληκτικόν, ἐπειδὴ αὐτοὶ ὠμιλοῦσαν περὶ αἰσθητῶν πραγμάτων καὶ εὐτελεῖς ὅπως ἦσαν περὶ εὐτελῶν πραγμάτων διηγοῦντο.

Ἐκεῖνα ὅμως διὰ τὰ ὁποῖα ἐρωτᾷς δὲν εἶναι τέτοια, ἀλλὰ τί εἶδους εἶναι καὶ πῶς συμβαίνουν; Ἄς ἀκούσωμεν τί λέγει ὁ προφήτης Δαβὶδ σχετικῶς: «Καὶ ἔκλινεν οὐρανοὺς καὶ κατέβη καὶ γνόφος ὑπὸ τοῦς πό-

209. Ἰωάν. ιγ' 8.

210. Πρβλ. Σοφ. Σειρ. ε' 12.

- 110 δας αὐτοῦ»²¹¹. Ποῖος εἶναι αὐτὸς ὁ γνόφος²¹²; Ἡ σάρ-
κα τοῦ Κυρίου, περὶ τῆς ὁποίας καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ με-
γάλος προπομπὸς αὐτοῦ εἶπε θραδύτερον: «Ὁδ οὐκ
εἰμὶ ἱκανὸς κύψας λύσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων
αὐτοῦ»²¹³. Κατέβη λοιπὸν καὶ ἦλθεν εἰς τὴν γῆν καὶ
ἀντὶ νὰ περιβάλλεται ἀπὸ μυστηριῶδες σύννεφον περιε-
βλήθη τὴν ἀνθρωπίνην σάρκα. Καὶ πάλιν λέγει: «Ἐπέ-
βη ἐπὶ Χερουβὶμ καὶ ἐπετάσθη, ἐπετάσθη ἐπὶ πτερύγων
ἀνέμων. Καὶ ἔθετο σκότος ἀποκρυβὴν αὐτοῦ· κύκλῳ αὐ-
τοῦ ἡ σκηνὴ αὐτοῦ»²¹⁴. Βλέπετε ὅτι δὲν ἔχεις νὰ κάμῃς
μὲ αἰσθητὰ πράγματα, ἀλλὰ μὲ θεῖα καὶ ἀκατανόη-
τα, τὰ ὁποῖα δὲν δύνανται νὰ τὰ ἀντιληφθοῦν ὅλοι εὐ-
κόλως; Διότι ἐὰν ἐκάλυψε τὰ μυστήρια του μὲ σύννε-
φον καὶ ἀδιαπέραστον σκοτάδι καὶ καθεὶς ἔχει ἀνάγκην
ἀπὸ τὸ ἄπλετον φῶς τοῦ Πνεύματος διὰ νὰ κατα-
νοήσῃ τὰ ἀπόκρυφα αὐτοῦ μυστήρια, πῶς τολμᾷς, ἐνῶ
120 ἀκόμη δὲν ἔχεις γίνεи κατοικητήριον τοῦ θεοῦ φωτός,
νὰ ἐρευνᾷς ἐκεῖνα ποῦ δὲν θὰ δυνηθῇς νὰ τὰ μάθῃς,
καθ' ἣν ὀτιγμὴν εἶσαι ἀκόμη ἠθικῶς ἀτελεῖς καὶ ἀφώ-
τιστος; Διὰ νὰ μὴ νομίσης δὲ ἐπειδὴ σὺ ζεῖς εἰς τὸ
πνευματικὸν σκότος²¹⁵, ὅτι καὶ ἐκεῖνος κατέφυγε μέ-
σα εἰς τὸ σκότος καὶ ἐκρύβη, ὁ προφήτης Δαβὶδ εἶπε
«κύκλῳ αὐτοῦ τὴν σκηνήν»· σκηνὴν δὲ ὀνομάζει ἐδῶ
αὐτὸ ποῦ ὁ Παῦλος ὀνομάζει φῶς — διότι λέγει περὶ
τοῦ Θεοῦ ὅτι κατοικεῖ εἰς ἀπλησίαστον φῶς²¹⁶ — καὶ
οἱ δύο δὲ (Δαβὶδ καὶ Παῦλος) θέλουν νὰ παραστήσουν
δι' αὐτῶν τὸ ἀκατανόητον καὶ ἀθάστακτον τῆς θεότη-
τός του, ὅχι πῶς θέλουν νὰ παραστήσουν τὴν θεότητα
ὡς περιωρισμένην, ἀλλὰ μεταχειρίζονται αὐτὰς τὰς
ἐκφράσεις ἐπειδὴ ἀπευθύνονται πρὸς ὄσους εἶναι πε-
ρισσότερον περίεργοι. Μὴ νομίσετε, ὦ ἀνόητοι, ὅτι μετὰ
130 τὴν ἀνάληψιν του ὁ Κύριος εἰσῆλθε καὶ ἐκρύβη μέσα
εἰς τὸ σκότος· ὅλλ' ἐκεῖνος μὲν εὐρίσκεται εἰς τὴν ἰδι-

211. Ψαλμ. ιζ' 10.

212. Γνόφος ἢ δνόφος σημαίνει σκότος, μαυρίλα. Ὁ Ἅγιος ὁμως, ἐδῶ ἀκολουθεῖ τὴν ἐννοιαν ποῦ συνήθως ἔχει εἰς τὴν Γρα-
φὴν, δηλαδὴ τοῦ μυστηριώδους νέφους, τοῦ πέπλου.

213. Μάρκ. α' 7.

214. Ψαλμ. ιζ' 11-12.

215. Ματθ. δ' 18.

216. Α' Τιμ. στ' 16.

κὴν τοῦ δόξαν τῆς θεότητος ἡ ὁποία γεμίζει τὰ πάντα καὶ ἐκτείνεται πέρα ἀπὸ αὐτά, εἰς τὴν ὁποίαν ἦτο καὶ πρὶν ἔλθῃ εἰς τὸν κόσμον, ἐπειδὴ δὲ λυπαῖται ἡμᾶς, διὰ νὰ μὴ χαθῶμεν τελείως, ἔβαλε σκοτάδι ὄχι διὰ νὰ σκεπάσῃ Ἐκεῖνον, ἀλλ' ἡμᾶς. «Ὁ Θεὸς γὰρ ἡμῶν, λέγει, πῦρ καταναλίσκον»²¹⁷, ὄχι τοὺς δικαίους, ἀλλὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς.

Πρόσεχε λοιπόν· ἔμαθες ἀπὸ ἐμὲ — καλύτερα νὰ εἴπωμεν ἀπὸ τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα δι' ἐμοῦ — ἐν συντομίᾳ (ἐπὶ τροχάδην) τὰ θεῖα καὶ φοβερά μυστήρια τῆς πίστεώς μας· ἔμαθες ὅτι καὶ κατέβη εἰς τὴν γῆν ὁ Θεὸς καὶ ἀνῆλθεν πάλιν εἰς οὐρανούς καὶ ἔβαλε σκότος διὰ νὰ τὸν ἀποκρύψῃ· διότι δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἐμφανισθῇ εἰς ἡμᾶς μετὰ τὴν δόξαν τοῦ Πατρὸς τοῦ πρὶν ἀπὸ τὴν τελικὴν κρίσιν, ἀλλὰ θὰ γίνῃ αὐτὸ τότε ὅταν θὰ ἔλθῃ ὁ καιρὸς τὸν ὁποῖον ὁ Πατέρας τοῦ ἐκράτησε ὑπὸ τὴν ἰδικὴν τοῦ ἐξουσίαν²¹⁸. Ἐάν λοιπόν εἶναι τόσον κρυμμένα τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν καὶ δὲν ἔχει ἐπιτραπῇ εἰς ὅλους νὰ τὰ γνωρίζουν²¹⁹, ὅπως λέγει ὁ Κύριος, διατί ἐρωτᾷς νὸ μάθης διὰ πράγματα ποὺ εἶναι κρυμμένα δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ παραλείπεις νὰ πραγματοποιῇς τὰς ἐντολὰς του; Διότι νὰ, καθ' ἡμέραν ἀκούεις τὸν Ἀπόστολον νὰ φωνάζῃ περὶ ἐκεῖνων «ὁ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη», τὰ ἀγαθὰ «ὃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν»²²⁰. Πρὶν ὅμως αὐτὸς ἀναβῇ εἰς τοὺς οὐρανούς καὶ περιβληθῇ μετὰ σκότος ποὺ τὸν ἀποκρύβει ἀπὸ ἡμᾶς, ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς τὰς ἀγίας ἐντολὰς του, θὰ ἠδύνατο κανεῖς νὰ εἴπῃ ὅτι ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς ἐργαλεία, ἡ δὲ πρὸς αὐτόν πίστις ὁμοιάζει με κάποιον τεχνίτην, ὥστε ἡμεῖς μὲν νὰ εἴμεθα τὰ σκεύη, ἡ δὲ πίστις ὁ τεχνίτης καὶ αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ ἐργαλεία, διὰ τῶν ὁποίων ὁ τεχνίτης Λόγος ἀναμορφώνει καὶ μεταβάλλει εἰς νέους τοὺς τηρητάς τῶν ἐντολῶν του, ὥστε, καθαριζόμενοι διὰ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν ἐκ τῆς ἁμαρτίας, νὰ φωτιζώμεθα σύμφωνα με

217. Δευτ. 5' 24.

218. Πράξ. α' 7.

219. Ματθ. ιγ' 11.

220. Α' Κορ. 8' 9.

τὴν πνευματικὴν μας πρόδοον ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ νὰ γνωρίζωμεν τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν.

- 160 Καὶ ὅπως ἀκριβῶς τὰ ἐργαλεῖα χωρὶς τὸν τεχνίτην καὶ ὁ τεχνίτης χωρὶς τὰ ἐργαλεῖα δὲν δύνανται νὰ πράξουν κάτι, κατὰ τὸν ἴδιον ἀκριβῶς τρόπον οὔτε ἡ πίστις χωρὶς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἐντολῶν, οὔτε καὶ ἡ ἐκπλήρωσις τῶν ἐντολῶν χωρὶς τὴν πίστιν μᾶς ἀναγεῖναι καὶ μᾶς ἀναγεῖναι ἐξ ὁλοκλήρου πνευματικῶς ἢ μᾶς μεταβάλλει ἀπὸ παλαιούς εἰς νέους. Ὅταν δὲ καὶ τὰ δύο αὐτὰ τὰ ἀποκτήσωμε εἰς καρδίαν ποῦ δὲν θὰ ἔχη ἀμφιβολίας καὶ γίνωμεν διὰ τὸν Δεσπότην χρησιμον καὶ κατάλληλον δοχεῖον²²¹ διὰ νὰ δεχθῇ ἐντὸς τοῦ τὸ πνευματικὸν μύρον, τότε καὶ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἔβαλε τὸ σκοτάδι διὰ νὰ τὸν ἀποκρύψῃ ἐγκαθιστᾷ ἐντὸς μας τὴν δωρεάν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἀπὸ παλαιωμένων λόγῳ τῆς ἁμαρτίας ποῦ εἴμεθα μᾶς μεταβάλλει εἰς καινούργιους καὶ μᾶς ἀνασταίνει εἰς ζωὴν ἀπὸ νεκροὶ ποῦ εἴμεθα καὶ διαχωρίζει τὸ σκοτάδι καὶ
- 170 περνᾷ μέσα ἀπὸ τὸ ἀνοιγμα τὸν νοῦν μας καὶ τοῦ διδαι τὴν δυνατότητα νὰ κύπτῃ²²² ὥσαν ἀπὸ κάποιαν ὀπὴν καὶ νὰ βλέπῃ κάπως θαμπά, ὅσον εἶναι δυνατόν νὰ ἴδῃ κανεὶς μὲ γυμνὸν μάτι τὸν κύκλον τοῦ ἡλίου ἢ τῆς σελήνης· ἐξ αὐτοῦ λοιπὸν διδάσκεται, ἢ καλύτερα νὰ εἰπῶ μαθαίνει καὶ κατανοεῖ, ἀφοῦ πληροφορηθῇ ὅτι πράγματι δὲν ὑπάρχει ἄλλος τρόπος διὰ νὰ γίνῃ ὁ ἄνθρωπος ἐν μέρει μέτοχος τῶν ἀποκρύφων τοῦ Θεοῦ ἀγαθῶν, παρὰ μόνον ἐὰν ἀπαρνηθῇ ὅλον τὸν κόσμον μὲ ταπεινώσιν καρδίας καὶ μὲ πίστιν ἀνεπιφύλακτον καὶ μὲ ὁλόψυχον διάθεσιν καθὼς καὶ ὅλα ὅσα ὑπάρχουν εἰς τὸν κόσμον²²³ μαζὶ μὲ τὸ ἰδικόν του θέλημα καὶ ἀφοσιωθῇ εἰς τὴν τήρησιν ὅλων τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ· καὶ ὅχι μόνον αὐτό, ἀλλ' ἐὰν, ὅσοι πιστεύουν εἰς τὸν Χριστὸν καὶ ἰδιαιτέρως ὅσοι ἐθαπτίσθησαν εἰς νηπιακὴν
- 180 ἡλικίαν καὶ δὲν ἔχουν τὴν συναίσθησιν ὅτι ἔχουν «τὴν τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ δωρεάν»²²⁴, δὲν περάσουν καὶ ὁ-

221. Β' Τιμ. 6' 21.

222. Πρβλ. Α' Πτρ. σ' 12.

223. Πρβλ. Α' Ἰωάν. 8' 15.

224. Ἐφεσ. γ' 7.

πομείνουν χωρὶς ἐντροπήν, καλύτερα δὲ μὲ ἀγαλλίασιν καρδίας καὶ μὲ χαράν, τοὺς κόπους διὰ τὴν ἀποκτησιν τῆς ἀρετῆς καὶ τοὺς διαφόρους πειρασμοὺς (δὲν προκειται νὰ μετὰσχουν τῶν ἀγαθῶν τοῦ Θεοῦ).

Σὺ, λοιπόν, ὁ ὁποῖος ἐδιάβασες τὰ ἀνωτέρω, μὴ ἐξετάζῃς τὸν ἑαυτὸν σου μὲ τὴν ὑπεροψίαν τῆς χωρὶς Πνεῦμα Θεοῦ ψευδοῦς γνώσεως²²⁵ καὶ μὲ τὸν μετασχηματισμὸν σκέψεων ἀνοήτων καὶ ἀνωφελῶν, ἀλλ' ἐξέτασέ τον μὲ φόβον καὶ τρόμον καὶ ἐὰν θέλῃς νὰ μάθῃς εἰς ποῖαν πνευματικὴν κατάστασιν εὕρισκεσαι, ρώτησε τὴν ψυχὴν σου καὶ πές εἰς αὐτήν: «Ψυχὴ, ἐτήρησες ὅλας τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ ἢ ὄχι;». Καὶ ἀφοῦ ἀνοίξῃ τὸ στόμα τῆς συνειδήσεώς της, θὰ σοῦ εἴπῃ ὁπωσδήποτε τὴν ἀλήθειαν· διότι δὲν θὰ σὲ ἐντραπῇ, ἀλλὰ θὰ σὲ ἐλέγξῃ καὶ θὰ σοῦ φανερώσῃ ὅσα προηγουμένως ἔβαλες καὶ ἔχεις μέσα σου, εἴτε αὐτὰ εἶναι καλὰ εἴτε κακά. Μέσα εἰς τὴν συνείδησίν σου δηλαδὴ θὰ ἀνακαλύψῃς ἐὰν ἡγάπησες τὸν ἁμαρτωλὸν κόσμον ἢ ἐὰν ἀντὶ αὐτοῦ προετίμησες τὸν Θεόν, ἐὰν ἐπαζήτησες τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων ἢ ἐὰν ἐπόθησες μόνον ἐκείνην ποὺ δίδει ὁ Θεός· ἐὰν σκύψῃς μέσα εἰς τὸν ἑαυτὸν σου ὠσάν εἰς κιβώτιον καὶ διερευνήσῃς τὸ ἐσωτερικόν σου, ἀφοῦ θγάλλῃς ἓνα - ἓνα ὅσα ὑπάρχουν ἐκεῖ, ὅλα θὰ τὰ γνωρίσῃς τελείως. Ὑπόθεσε δηλαδὴ ὅτι ὑπάρχει πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἐντὸς σου ἔρωτας φιλοδοξίας καὶ κενοδοξίας, κάποια τάσις νὰ ἀρέσῃς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἱκανοποιήσεις ἀπὸ τοὺς ἐπαίνους τῶν ἀνθρώπων, κάποιο κάλυμμα ὑποκρίσεως, κάποιον κρυμμένον σπόρον φιλαργυρίας, καὶ γενικῶς πολλὰ εὕρισκόμενα εἰς αὐτὸν καὶ τὸ ἓνα νὰ σκεπάζεται ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἐπάνω ὅμως ἀπὸ ὅλα αὐτὰ θὰ εἶναι τοποθετημένη ἡ ἔπαρσις — διότι ἡ ἐγκόσμιος γνώσις προκαλεῖ ἔπαρσιν²²⁶, λέγει ὁ ἀπόστολος —, καὶ μαζὶ μὲ αὐτὴν ὑπάρχει ἀχωρίστως ἡ ἀλαζονεία καὶ τὸ νὰ νομίζῃ ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸν φουσκωμένον λογισμὸν του ὅτι εἶναι κάτι τὸ σπουδαῖον ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητα δὲν εἶναι τίποτε²²⁷. Ὅταν λοιπὸν αὐτὰ καλύπτουν ὅλα τὰ ἄλλα περὶ τῶν ὁποίων ὠ-

225. Α' Τιμ. στ' 20.

226. Α' Κορ. η' 1.

227. Πρβλ. Γαλ. στ' 3.

μιλήσαμεν προηγουμένως, πές μου πῶς θὰ δυνηθῇς νὰ τὰ ἴδῃς καὶ νὰ διαπιστώσῃς τοιοῦτοτρόπως τὴν κατάστασίν σου; Ἀσφαλῶς θὰ ἀπαντήσῃς: Εἶναι ἀδύνατον.

- Λέγε μου λοιπὸν τώρα καὶ τοῦτο. Ἐὰν δὲν πεισθῇς
 210 ὅτι κάποιο κάλυμμα εὐρίσκεται ἐπάνω εἰς αὐτὰ εἰς τὴν καρδίαν σου, ἀλλ' ἀπιστεῖς, ὅπως ἀκριθῶς καὶ οἱ Ἑβραῖοι, πρὸς τοὺς ὁποίους αὐτὸ τὸ ἴδιο λέγει ὁ Παῦλος, ἀπιστοῦν²²⁸, καὶ συνεπῶς δὲν φροντίζεις νὰ ἀφαιρέσῃς ἀπὸ τὴν καρδίαν σου αὐτὸ τὸ κάλυμμα ὥστε νὰ δυνηθῇς νὰ ἴδῃς τὰ πάθη ποὺ καλύπτονται ἀπὸ αὐτὸ καὶ νὰ λυπηθῇς τὴν θασανισμένην σου ψυχὴν καὶ νὰ τρέξῃς νὰ τὴν καθαρῇς καὶ νὰ νύψῃς τὰ πνευματικὰ της μάτια καὶ τὸ πρόσωπον μὲ θερμὰ δάκρυα, ἀφοῦ πετάξῃς πίσω σου κάθε σοφίαν καὶ γνῶσιν ἐξωχριστιανικὴν, καὶ πειθαρχῶν εἰς τὸν Παῦλον, ὁ ὁποῖος λέγει ὅτι πρέπει νὰ γίνῃς ἀνόητος εἰς αὐτὸν ἐδῶ τὸν κόσμον, διὰ νὰ γίνῃς φρόνιμος κατὰ Χριστόν²²⁹, πῶς εἶναι δυνατόν, λέγε,
 220 ἐνῶ εἶσαι ἀνόητος, νὰ σοῦ ἐκθέσω ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὰ θεῖα πράγματα, καθ' ἣν στιγμὴν αὐτὰ εἶναι κρυμμένα καὶ ἀόρατα; Μήπως σὺ ὁ ἴδιος δὲν θὰ μὲ κατηγορήσῃς ὅτι κάνω κάτι ποὺ δὲν πρέπει καὶ δὲν θὰ εἴπῃς ἐντός σου πολὺ δικαίως: «Αὐτὸς εἶναι πράγματι ἀνόητος, ἀφοῦ διηγῆται εἰς ἐμὲ τὸν ἀνόητον περὶ ἐκείνων ποὺ εἶναι ἀόρατα καὶ ἀκατανόητα διὰ κάθε ὑπαρξίν ποὺ εὐρίσκεται κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ διὰ κάθε δημιουργήμα ποὺ εὐρίσκεται ἐπάνω ἀπὸ τοὺς οὐρανούς»; Διότι ἐὰν ὅσα πρόκειται νὰ γίνουιν τότε δὲν τὰ γνωρίζουν οὔτε οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ, ὅπως δὲν ἐγνωρίζον ποῖα θὰ ἦτο ἢ τί λογῆς ἢ ἐμφάνισίς του ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, ἢ πότε ἐπρόκειτο νὰ καταβῇ καὶ νὰ γί-
 230 νῃ ἄνθρωπος, πόσον περισσότερο ἀγνοοῦν τὴν ἔνδοξον δευτέραν παρουσίαν του, πότε δηλαδὴ πρόκειται νὰ γίνῃ καὶ πόσον ἔνδοξος θὰ εἶναι, ἢ ποῖα θὰ εἶναι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ χάριση εἰς τοὺς ἀγίους; Καὶ ὅτι αὕτη εἶναι ἡ ἀλήθεια ὡς πρὸς αὐτά, ὁ μὲν Παῦλος μᾶς τὸ ἐφανέρωσε λέγων τὸ ἐξῆς: «Ἵνα γνωρισθῇ νῦν ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις διὰ τῆς ἐκκλη-

228. Πρὸλ. Ρωμ. ια' 23. Β' Κορ. γ' 15.

229. Α' Κορ. δ' 10.

σίας ἢ πολυποίκιλος σοφία τοῦ Θεοῦ»²³⁰, ὁ δὲ Κύριος περὶ τῆς δευτέρας παρουσίας του λέγει ὅτι «καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται»²³¹, ἀντὶ νὰ εἴπῃ ὅτι θὰ ἐκπλαγοῦν καὶ θὰ θαυμάσουν, ὅταν ξαφνικὰ θὰ ἴδουν ἐκεῖνα ποῦ μέχρι τότε ἀσφαλῶς δὲν εἶδον. Ἐάν, λοιπόν, αἱ οὐράνιαι δυνάμεις ἀγνοοῦν, οὐ πῶς τολμᾶς νὰ λέγῃς ὅτι δὲν θὰ γνωρίζωνται μεταξύ των οἱ ἅγιοι εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ὅταν αὐτοὶ θὰ εὑρεθοῦν ἐκεῖ ποῦ θὰ βλέπουν τὸν Θεόν; Σὺ πάλιν ὁ ὁποῖος ἀπαντᾷ εἰς αὐτὸ καὶ λέγεις; «Πράγματι πρέπει αὐτοὶ νὰ βλέπωνται καὶ νὰ γνωρίζωνται μεταξύ των», ἀπὸ ποῦ τὸ ἔχεις μάθει αὐτό;

Ὡ πόση ἄγνοια καὶ παραφροσύνη καὶ σκοτᾶδι πνευματικόν! δὲν καταλαμβάνεσθε ἀπὸ φρίκην, δὲν φοβᾶσθε; Διότι ἀπὸ τὰ λόγια σας²³² καὶ οἱ δύο θὰ καταδικασθῇτε ἀπὸ τὸν δίκαιον καὶ ἀπολύτως ἀντικειμενικὸν κριτὴν. Διότι πρὸς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι λέγουν ὅτι δὲν βλέπονται οὔτε γνωρίζονται μεταξύ των οἱ ἅγιοι, ἀλλ' ὅτι βλέπουν μόνον ἐκεῖνον, ἐπειδὴ τάχα ἐνοῦνται ὁλόκληροι μὲ ὅλας τὰς αἰσθήσεις των μὲ ἐκεῖνον, θὰ σοῦ ἀπαντήσῃ κάπως ἔτσι καὶ θὰ σοῦ εἴπῃ: «Μὲ ἔχετε γνωρίσει, ὦ ἀνόητοι; Εἶδατε τὸ φῶς μου; Μὲ ἐδέχθητε ἐντός σας; Ἐγνωρίσατε ἢ ὄχι ἐξ ἰδίας πείρας τὰς ἐνεργείας τοῦ Ἀγίου Πνεύματός μου;». Αὐτοὶ δὲν θὰ τολμήσουν, νομίζω, νὰ ἀνταπαντήσουν καὶ νὰ εἴπουν: «Ναί, Δέσποτα». Διότι ἐάν ἀπαντήσουν αὐτό, θὰ ἀνταπαντήσῃ πρὸς αὐτούς: «Πῶς λοιπόν, ἐάν πράγματι ἐγνωρίσατε ἐκ πείρας αὐτά, λέτε ὅτι ἐκεῖνοι ποῦ πρόκειται νὰ ἔχουν ἐμὲ ἐντός των δὲν γνωρίζονται μεταξύ των; Ἐγὼ εἶμαι Θεὸς ποῦ δὲν λέγω ποτέ ψέματα, εἶμαι Θεὸς ἀληθινός, Θεὸς ἅγιος, ποῦ κατοικῶ εἰς τοὺς ἁγίους. Πῶς λοιπόν κατοικῶ ἐντός αὐτῶν; Ὅπως εἶπα ὅτι ἐγὼ εὐρίσκομαι μέσα εἰς τὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατὴρ εἰς ἐμέ²³³, καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ οἱ ἅγιοι εὐρίσκονται ἐντός ἐμοῦ καὶ ἐγὼ ἐντός αὐτῶν καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ Πατὴρ κατοικεῖ ἐντός ἐμοῦ καὶ ἐγὼ πάλιν εἰς τὸν

230. Ἐφεσ. γ' 10.

231. Ματθ. κδ' 29.

232. Ματθ. ιβ' 37.

233. Ἰωάν. ιζ' 21.

Πατέρα μου, τοιουτοτρόπως και εις όλους τους αγίους ἐγὼ θὰ κατοικῶ καὶ ὅλοι οἱ ἅγιοι θὰ κατοικήσουν ἐντός μου». Ἐκτὸς δὲ ἀπὸ αὐτὰ θὰ εἴπῃ καὶ τὰ ἑξῆς: «Ἐάν λοιπὸν ἐγὼ κατοικῶ εἰς τοὺς αγίους μου καὶ οἱ ἅγιοί μου εἰς ἐμέ, ἐγὼ κατοικῶ εἰς τὸν Πατέρα μου καὶ ὁ Πατήρ μου εἰς ἐμέ, ὅπως δὲ με γνωρίζει ὁ Πατήρ καὶ ἐγὼ γνωρίζω τὸν Πατέρα, εἶναι προφανές ὅτι καὶ οἱ ἅγιοι ὀφείλουν νὰ γνωρίζουν ἐμέ καὶ ἐγὼ τοὺς αγίους, 270 ἅλλ' ἐπίσης γνωρίζονται καὶ μεταξὺ τῶν». Καὶ διὰ νὰ γίνῃ περισσότερον ἀπλοῦν αὐτό, ὥστε νὰ εἶναι καὶ εἰς τοὺς πλέον ἀναισθήτους φανερόν, εἶναι ἀνάγκη νὰ προσθέσωμεν καὶ νὰ ἐπαναλάβωμεν διὰ μίαν ἀκόμη φοράν: εἰς όλους τοὺς αγίους θὰ κατοικήσῃ ὁ Χριστός.

Ὅταν λοιπὸν θὰ ἀνοιχθοῦν διάπλατα τὰ θειῆλα τῆς συνειδήσεως καθενός, εἰς μὲν τὰς καρδίας καὶ τὰς συνειδήσεις τῶν ἁμαρτωλῶν θὰ εὐρεθοῦν, ἐάν ὅχι κάτι ἄλλο, ἀλαζονεία ἢ κενοδοξία ἢ αἵρεσις ἢ ζῆλος ἢ φθόνος ἢ κάτι ἀπὸ αὐτά· ἐάν ὅχι αὐτά, ὅπωςδῆποτε ἢ ἀμέλεια, ἢ ραθυμία καὶ ἢ μὴ ἐκτέλεσις τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ μὲ ὅλην τὴν δύναμιν, τὸ ὁποῖον μαρτυρεῖ ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀγάπη πρὸς τὸν Θεόν. Διὰ τὸν λόγον αὐτόν, 280 λοιπὸν, «σκοτισθήσονται οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τοῦ μὴ βλέπειν»²³⁴ καὶ θὰ ἐντραποῦν καὶ θὰ ἀκούσουν: «Ἐφ' ὅσον οὐκ ἐποιήσατε» μίαν ἀπὸ τὰς ἐντολάς μου αὐτάς τὰς ἐλαχίστας, ἀλλὰ τὰς περιφρονήσατε, «οὐδὲ ἐμοὶ ἐποιήσατε»²³⁵. «Ἀπέλθετε ἀπ' ἐμοῦ εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ»²³⁶. Ἀντιθέτως, ὅταν θὰ ἀνοιχθοῦν τὰ θειῆλα τῆς συνειδήσεως τῶν αγίων, πρόσεξε τί θὰ συμβῇ! Θὰ λάμψῃ ὁ Χριστός ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος τῶρα εἶναι κρυμμένος²³⁷ ἐντός αὐτῶν, ὅπως ἔλαμψε ὅταν πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνας προῆλθεν ἐκ τοῦ Πατρός, καὶ θὰ γίνωνται τότε οἱ ἅγιοι ὅμοιοι μὲ τὸν Ὑψίστον²³⁸. Ἀπὸ ποῦ γίνεται φανερόν αὐτό; Ἀκουσε τὸν ἴδιον τὸν Κύριον ποῦ τὸ λέγει αὐτό: 290 τό: «Τότε ἐκλάμψουσιν οἱ δίκαιοι ὡς ὁ ἥλιος»²³⁹. Ποῖον

234. Ρωμ. ια' 20. Ψαλμ. Εη' 24.

235. Πρβλ. Ματθ. ε' 19' κε' 45.

236. Ματθ. κε' 41.

237. Πρβλ. Κολ. γ' 3.

238. Πρβλ. Ἠσ. ιδ' 14.

239. Ματθ. ιγ' 14.

δὲ ἄλλον ὀνομάζει καιρὸν ἢ ἡλίον, παρὰ αὐτὸν ποῦ ὀ-
λοι ἐκ πείρας γνωρίζομεν (τὸν ὕλικόν), ἐνῶ τὸν ἑαυ-
τὸν τοῦ τὸν ὀνομάζει μόνον ἡλίον τῆς δικαιοσύνης²⁴⁰, ὁ
ὁποῖος ἀνατέλλει καὶ λαμποκοπᾷ μόνον εἰς τοὺς δικαί-
ους; Καὶ αὐτὸ τὸ διακηρύσσει καθαρώτερον ὁ ἐκλε-
κτός καὶ ἡγαπημένος μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ λέγων: «Ἀ-
δελφοί, νῦν τέκνα Θεοῦ ἐσμεν, ἀλλ' οὐπω ἐφανερώθη τί
ἐσόμεθα· οἶδαμεν δὲ ὅτι, ἐάν φανερωθῇ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐ-
σόμεθα»²⁴¹. Καὶ ὁ Παῦλος συμπληρώνει: «Νῦν γινώσκω
ἐκ μέρους, τότε δὲ ἐπιγνώσομαι, καθὼς καὶ ἐπεγνώ-
σθη»²⁴².

300 Ἐάν, λοιπόν, οἱ ἅγιοι εἶναι ὅμοιοι μὲ τὸν Θεὸν καὶ
θὰ γνωρίσουν τόσον καλὰ τὸν Θεόν, ὅσον ὁ Θεὸς ἐγνώ-
ρισεν αὐτούς, καὶ ὅπως γνωρίζει ὁ Πατὴρ τὸν Υἱὸν καὶ
ὁ Υἱὸς τὸν Πατέρα, τοιουτοτρόπως καὶ οἱ ἅγιοι εἶναι
ἐπόμενον νὰ θλέπωνται καὶ νὰ γνωρίζωνται μεταξύ
των, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι οὐδέποτε εἰς τὸν πα-
ρόντα κόσμον ἀντίκρυσαν σωματικῶς ὁ ἕνας τὸν ἄλ-
λον, τότε ἀσφαλῶς θὰ γνωρίζωνται μεταξύ των, πῶς
δὲν κοκκινίζετε ἀπὸ ἐντροπὴν ὅταν ὁμιλῆτε καὶ ἐρω-
τᾶται καὶ διδάσκετε πράγματα τὰ ὁποῖα δὲν γνωρίζε-
τε, ὥσαν νὰ ἔχετε πλέον ἀποκτήσῃ ἀφθονον δῆθεν τὴν
γνώσιν καὶ ἐκεῖνων ποῦ εὐρίσκονται ὑπεράνω ἡμῶν καὶ
νὰ ἔχητε καταστῇ διδάσκαλοι αὐτῶν κατ' εὐθείαν ἀπὸ
τὸν οὐρανόν; Διότι ὅπως ἀκριβῶς δὲν εἶναι ποτὲ δυ-
νατὸν νὰ ἀγνοήσῃ ὁ Πατὴρ τὸν Υἱὸν ἢ ὁ Υἱὸς τὸν Πα-
τέρα, τοιουτοτρόπως οὔτε οἱ ἅγιοι, ἀφοῦ ἔχουν γίνει
κατὰ χάριν θεοὶ ἐπειδὴ ἔχουν τὸν Θεὸν νὰ κατοικῇ ἐν-
310 τὸς αὐτῶν, οὐδέποτε θὰ ἀγνοοῦν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, ἄλ-
λὰ θὰ θλέπῃ ὁ ἕνας τὴν δόξαν τοῦ ἄλλου καὶ τὴν ἰδικήν
του, ὅπως θλέπει ὁ Υἱὸς τὴν δόξαν τοῦ Πατρὸς καὶ ὁ
Πατὴρ τὴν δόξαν τοῦ Υἱοῦ. Ποῖα ὅμως καὶ τί εἶδους
θὰ εἶναι ἡ δόξα τῶν ἁγίων; Ὅποια ἀκριβῶς εἶναι ἡ
δόξα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Καὶ αὐτὸ ὁ ἴδιος μᾶς τὸ ἐφα-
νέρωσε σαφῶς διὰ μέσου τοῦ ἑαυτοῦ του· διότι λέγει:
«Καὶ ἐγὼ τὴν δόξαν ἣν δέδωκάς μοι δέδωκάς αὐτοῖς,

240. Μαλ. γ' 20.

241. Α' Ἰωάν. γ' 2.

242. Α' Κορ. ιγ' 12.

ἵνα ᾧσιν ἔν, καθὼς ἡμεῖς ἔν ἐσμεν»²⁴³. Βλέπεις συνεπῶς ὅτι ἡ δόξα ἡ ὁποία ἐδόθη πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνας ἀπὸ τὸν Πατέρα εἰς τὸν Υἱὸν ἔχει δωρηθῆ ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ Υἱοῦ εἰς τοὺς ἀγίους καὶ τοιουτοτρόπως ἐπιτυγχάνεται ἡ πλήρης ἐνότης ὧν, διὰ τὴν ὁποίαν προσεύχεται ὁ Κύριος.

- 320 Συνεπῶς ὅσοι λέγουν, ὅτι δὲν βλέπονται οὔτε γνωρίζονται μεταξύ των οἱ ἅγιοι καίτοι ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ βλέπουν τὸν Θεόν, πράγματι θαδίζουσιν μέσα εἰς τὸ σκοτάδι καὶ οὔτε ἠνώθησαν οὔτε εἶδαν οὔτε ἐγνώρισαν τὸν Θεόν, καὶ συνεπῶς λέγουν καὶ διακηρύσσουν πράγματα ποὺ οὔτε γνωρίζουν, οὔτε ποτὲ εἶδαν. Ἰσχυρίζονται δηλαδὴ αὐτοί, ὅτι οἱ ἅγιοι καὶ εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν, ὅπως καὶ εἰς τὴν παρούσαν, μεταπίπτουν κατὰ κάποιον τρόπον εἰς κατάστασιν ἑκστάσεως καὶ λησμονοῦν καὶ τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ ὅσους εἶναι μαζί των, νομίζοντες — μάλλον δὲ ἐπειδὴ κακῶς ἀντιλαμβάνονται ὅσα λέγουν αἱ θεῖαι γραφαί —, κατὰ τὴν γνώμην μου, ὅτι ἡ ἰδία μεταβολὴ καὶ μεταρσίωσις θὰ γίνῃ καὶ εἰς τὴν παρούσαν καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν διὰ τοὺς ἀγίους ὧν τῶν ἐποχῶν. Διότι ὅταν ἀκούσουν
- 330 ὅτι ὁ τᾶδε ἅγιος, ἐπειδὴ εἶδε τὸν Θεόν καὶ ἀνῆλθε μὲ τὸν νοῦν του εἰς ἀνωτέρας πνευματικὰς σφαῖρας, παρέμεινεν εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν τόσας ἢ τόσας ἡμέρας καὶ νύκτας, χωρὶς νὰ ἐνθυμηθῇ τίποτε ἀπολύτως ἀπὸ τὰ ἐπίγεια, ἀλλὰ μαζί μὲ ὅλα τὰ ἄλλα ἐλησμόνησε καὶ αὐτὸ τὸ ἰδικόν του σῶμα, καὶ εὐρισκόμενος ἐκεῖ ἔμεινε προσκολλημένος ὁλόκληρος μὲ ὅλην τὴν ψυχὴν καὶ ὅλας μαζί τὰς αἰσθήσεις του, κάτι ἀνάλογον νομίζουν ὅτι θὰ συμβῇ καὶ τότε, ἐννοῶ εἰς τὴν θασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἐπειδὴ ἀγνοοῦν τελείως τὰ θεῖα τοῦ Πνεύματος καὶ τοῦ ἀοράτου Θεοῦ τὰ ἀόρατα καὶ ἀκατανόητα καὶ ἄγνωστα διὰ τοὺς πνευματικῶς τυφλοὺς μυστήρια καὶ ἀκόμη (ἀγνοοῦν) ὅτι αὐτὴ ἡ ἑκστασις τοῦ νοῦ δὲν εἶναι γνῶρισμα πνευματικῶς τελείων ἀνθρώπων, ἀλλ' ἀρχαρίων. Ὅπως δηλαδὴ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν
- 340 στιγμὴν τῆς γεννήσεώς του εὐρίσκεται εἰς σκοτεινὴν καὶ ἀφεγγὴ φυλακὴν καὶ φωτίζεται ἀπὸ τὸ ἀδύνατο φῶς ἐνὸς λυχναρίου, μόλις καὶ μετὰ θίας βλέπει εἰς

243. Ἰωάν. ιζ' 22.

μικράν απόστασιν καὶ ἐλάχιστα πράγματα, δὲν γνωρίζει ὅτι ἔξω ὑπάρχει τὸ ἀπλετον φῶς τοῦ ἡλίου, καὶ ἀγνοεῖ τελείως ὅσα εὐρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὴν φυλακὴν, ἐννοῶ δηλαδὴ αὐτὸν τὸν κόσμον καὶ τὰ ἀπερίγραπτα ἔργα καὶ κτίσματα τοῦ Θεοῦ, τοιουτοτρόπως καὶ ἐκεῖνος ποῦ ἀκόμη εὐρίσκεται εἰς τὴν σκοτεινὴν φυλακὴν τῆς συνδέσεώς του μὲ τὸν ἁμαρτωλὸν αὐτὸν κόσμον καὶ φωτισθῇ μὲ ἐλαχιστοτάτην θείαν γνῶσιν, αὐτὸς μετὰ δυσκολίας ἀποκτᾷ μίαν μικράν καὶ θαμπὴν γνῶσιν περὶ τῶν μυστηρίων τῆς πίστεώς μας, ἐνῶ ἔχει τελείαν ἀγνοίαν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν τοῦ Θεοῦ ποῖα εἶναι ἐκεῖνα ποῦ ἀναμένουν τοὺς ἀγίους εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν.

Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος ποῦ κάθεται ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς σκοτεινὴν φυλακὴν, ἐὰν συμβῇ νὰ ἀνοιχθῇ μία τρύπα εἰς τὴν ὀροφὴν τῆς φυλακῆς καὶ ξαφνικὰ αὐτὸς ἀντικρύσει τὸν οὐράνιον θόλον, ὀλίγον ἔστω καὶ ὅσον ἐπιτρέπει τὸ ἀνοιγμα τῆς τρύπας, τὸν ὁποῖον οὐδέποτε εἶδεν οὔτε ἐφαντάσθη ποτὲ ὅτι ὑπάρχει τόσον λαμπρὸν φῶς, ὅπως, λοιπόν, αὐτὸς καταλαμβάνεται ἀπὸ ἐκπληξιν καὶ μένει ἄφωνος καὶ σαστισμένος, ἔχοντας διὰ πολλὸν χρόνον τὰ βλέμματά του ἐστραμμένα πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ θαυμάζοντας τὸ ξαφνικὸν δι' αὐτὸν γεγονός, τοιουτοτρόπως λοιπόν καὶ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος αἰφνιδίως εὐρέθη ἐνώπιον τοῦ πνευματικοῦ φωτός, μόλις δηλαδὴ ἠλευθερώθη ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῶν ἁμαρτωλῶν παθῶν καὶ ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ πράγματα, καταλαμβάνεται ἀπὸ θαυμασμὸν καὶ θεωρεῖται ἀπὸ ὅσους δὲν βλέπουν πνευματικῶς καλὰ ὅτι ἐβγῆκε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του καὶ μετεφέρθη εἰς ἄλλον κόσμον, ὅτι δηλαδὴ συνεκέντρωσεν ὁλόκληρον τὸν νοῦν εἰς τὸν ἑαυτὸν του καὶ θαυμάζει τὴν ὄψιν καὶ τὴν λαμπρότητα αὐτοῦ ποῦ ἐφανερώθη εἰς αὐτόν. Καὶ ὅπως πάλιν ἐκεῖνος ὁ φυλακισμένος ἐὰν κοιτάξῃ συχνὰ καὶ καθημερινῶς πρὸς ἐκείνην τὴν ὀπὴν, ἣ ὁποῖα τώρα ἐμεγάλωσε καὶ φωτίζει περισσότερο τὸν σκοτεινὸν χῶρον τῆς φυλακῆς καὶ παραμένει εἰς τὸ φῶς ἐπὶ ἄρκετὰ ἔτη, ἣ συνεχῆς αὐτὴ ἐνατένις τοῦ φωτός μειώνει σιγὰ - σιγὰ τὴν μεγάλην ἐκπληξιν — ὅπως ἀκριβῶς συνέβη μὲ ἡμᾶς εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ἡλίου· ἐπειδὴ τὸν βλέπομεν συνεχῶς τὸν θεωροῦμεν ὡς κάτι τὸ ἀσήμαντον· διότι ἐὰν δὲν τὸν εἶχομεν ἴδει ποτὲ εἰς τὴν ζωὴν μας, καὶ ἐνεφανίζετο εἰς ἡμᾶς ξαφνικὰ,

ἀπὸ τὴν ἐκπληξιν θὰ ἀναφωνούσαμεν — τὸ ἴδιον ἀκριβῶς παρατηρεῖται καὶ μὲ τὴν σταδιακὴν πρόοδον τῆς ψυχῆς, ἀφοῦ συνηθίσει νὰ θλέπη τὸ πνευματικὸν φῶς, ἀπὸ τὴν πολλὴν ἐκπληξιν ἐξέρχεται τοῦ ἑαυτοῦ της, ἐπειδὴ ἐδιδάχθη ἐξ αὐτοῦ ὅτι ἐκεῖνος ὁ κόσμος εἶναι κάτι διαφορετικὸν ἀπὸ ὅσα ἐπυκρατοῦν ἐδῶ καὶ τελειότερον καὶ ὑψηλότερον τῆς θεωρίας.

Καὶ ὅπως πάλιν ἡ παρατεταμένη καὶ ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του μέχρι τώρα ἐγκλεισις εἰς τὴν φυλακὴν κάμνει τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον νὰ γνωρίσῃ ὅτι εὐρίσκεται
 380 εἰς φυλακὴν σκοτεινοτάτην, καὶ ἀπὸ τὸ ὀλίγον ἐκεῖνο φῶς ποῦ εἰσέρχεται ἀπὸ τὴν ὀπὴν ὑποπτεύεται ὅτι ἔξω ἀπὸ αὐτὴν ὑπάρχουν ὠρισμένα θαυμαστά πράγματα, ἀλλ' ἀδυνατεῖ νὰ σκεφθῇ ἢ νὰ ἀντιληφθῇ τί ἀκριβῶς εἶναι αὐτά· ὅταν ὅμως ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν φυλακὴν θλέπει καὶ τὸ φῶς ὁλόκληρον καὶ ὅλα καὶ ὅλους ὅσοι ὑπάρχουν εἰς τὸ φῶς· τὸ ἴδιον φαντάσῃ ὅτι συμβαίνει καὶ μὲ ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος προσφάτως ἀπηλλάγη ἀπὸ τὰς ἀνάγκας τοῦ σώματος καὶ ὁλόκληρος ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ ἀπὸ τὴν εὐτέλειαν ὧν θλέπομεν. Καὶ αὐτὸν μὲν ὁλόκληρον τὸν ὕλικόν κόσμον φαντάσῃ τὸν πάλιν ὅτι εἶναι πράγματι μίᾳ σκοτεινοτάτῃ καὶ χωρὶς
 390 φῶς φυλακῇ, ὡς φῶς δὲ λύχνου σκέψῃ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ἔξω δὲ ἀπὸ αὐτὸ εὐρίσκεται τὸ ἀπερίγραπτον, τὸ ἀνέκφραστον, τὸ ἀπλησίαστον, τὸ ὑπεράνω πάσης ἐννοίας καὶ ἀσύλληπτον μὲ τὴν ἀνθρωπίνην λογικὴν καὶ ἄσχετον μὲ κάθε ἄλλο φῶς τρισυπόστατον τῆς θεότητος φῶς· ὅσα δὲ ὑπάρχουν εἰς τὸ θεῖον αὐτὸ φῶς εἶναι δι' ὅλους ὅσοι εὐρέθησαν εἰς τὴν φυλακὴν αὐτοῦ τοῦ κόσμου ἀόρατα καὶ ἄγνωστα, ἀνέκφραστα καὶ ἀνερμήνευτα, καίτοι νομίζουν μερικοὶ ὅτι δύνανται διὰ τῶν Γραφῶν νὰ τὰ κατανοήσουν καὶ νὰ τὰ ἴδουν· οἱ περισσότεροι ὅμως ἀπὸ αὐτοὺς δὲν γνωρίζουν ὅτι ὑπάρχει κάτι παραπάνω ἀπὸ αὐτά.

Ὅποτε, λοιπόν, θὰ ἐπιζητήσωμεν μὲ κάθε ἐνδιαφέρον, μὲ θερμὴν πίστιν καὶ μὲ φλογερὸν πόθον, ὅχι νὰ ἴδωμεν τὸ φῶς ποῦ ὑπάρχει ἔξω ἀπὸ αὐτὴν τὴν φυλακὴν, οὔτε τὰ πράγματα ποῦ ὑπάρχουν εἰς τὸ φῶς ἐκεῖνο καὶ τὸν οὐράνιον κόσμον — διότι κανεὶς ἀπὸ ὧν ἐπεζήτησαν αὐτά ἡξιώθη νὰ τὰ ἴδῃ, οὔτε θεοβαίως θὰ ἀξιώθῃ ποτὲ νὰ ἴδῃ ἐντελῶς αὐτά —, ἀλλὰ (θὰ ἐπιζητήσωμεν) νὰ φυλάξωμεν πρῶτ' ἀπ' ὅλα τὰς ἐντολάς

τοῦ Θεοῦ, νὰ μετανοήσωμεν, νὰ πενήθσωμεν διὰ τὰς ἁμαρτίας μας, νὰ ἀποκτήσωμεν ταπεινώσιν καὶ τὰ ὑπόλοιπα ποῦ εἶπομεν προηγουμένως· τότε θὰ διανοίγεται εἰς ἡμᾶς κάτι ὥσάν μικρὰ ὁπὴ εἰς τὸν θόλον αὐτὸν τοῦ οὐρανοῦ ποῦ βλέπομεν καὶ μᾶς φανερώνεται τὸ αὐλὸν καὶ πνευματικὸν φῶς ποῦ ὑπάρχει ἐπάνω ἀπὸ αὐτόν· καὶ ἡ ψυχὴ ὅταν ἴδῃ αὐτὸ ὁλόκληρος καὶ καθ' ὁλοκληρίαν θγαίνει ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν της, ὁλόκληρος καταπλήσεται, ἀτενίζουσα νέον θαῦμα, θαῦμα πρωτοφανές, τὸ ὁποῖον μέχρι τότε οὐδέποτε εἶχεν ἴδει, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ παραμένει προσηλωμένη ὥσάν νὰ ἄρπάχθηκε εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ νὰ ἀναγκάζεται διὰ τῆς θέας νὰ μείνῃ ἐκεῖ καὶ νὰ ἀντιλαμβάνεται ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀκατανόητον, καθ' ἣν στιγμὴν μάλιστα βλέπει αὐτὸ ἡμέραν καὶ νύκτα καὶ διδάσκεται καθ' ἡμέραν ἀπὸ ἐκεῖ ὅτι δὲν κρύβεται ποτέ, ὅτι εἶναι ἄπειρον καὶ ἀνέκφραστον, διὰ τοῦτο καὶ δὲν θέλει μὲ κανένα τρόπον νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν φυλακὴν καὶ νὰ βλέπῃ πάλιν ὅσα ὑπάρχουν εἰς αὐτήν.

410

Αὐτὸ λοιπὸν ἄς εἶναι ἡ ἀρχὴ τῶν στοιχειωδῶν ἐκείνων ἐννοιῶν ποῦ μᾶς ὁδηγοῦν εἰς τὴν εὐσεθεῖ ζωὴν καὶ δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι τῶρα μόλις ἀρχίζουν τοὺς ἀγῶνας πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἀρετῆς. Εἰς περίπτωσιν λοιπὸν ποῦ θὰ παραμείνῃ ἐπὶ πολὺ εἰς τὴν θείαν ἐκείνην θέαν χωρὶς νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ νωρὶς νὰ γνωρίσῃ πῶς, ἀνοίγεται δι' αὐτόν — ὁ οὐρανός; δὲν γνωρίζω· ὁ ὀφθαλμὸς τῆς καρδίας του; δὲν γνωρίζω· καὶ ποῖος, αὐτὸς ἐδῶ ἢ ἐκεῖνος ἐκεῖ; ἀπὸ τὸ φῶς ἐκεῖνο καὶ μέσα εἰς τὸν οἶκον τῆς ψυχῆς του — ἐννοῶ θεβαίως τὸ ὑλικὸν κατοικητήριον αὐτῆς, τὸ σῶμα — εἰσέρχεται τὸ θαυμαστὸν καὶ ἐξαστράπτον ἐκεῖνο φῶς, τὸ ὁποῖον φωτίζει αὐτόν ἀναλόγως μὲ τὴν δυνατότητα ποῦ ἔχει ἡ φύσις του. Ἐφ' ὅσον πάλιν παραμείνῃ ἐπὶ πολὺν χρόνον εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν, θὰ σχηματίσῃ μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου τὴν ἐντύπωσιν ὅτι τὸ φῶς αὐτὸ εἶναι κάτι τὸ συνηθισμένον καὶ ὅτι πάντοτε εὕρισκετο μαζὶ του· καὶ διὰ τὰς εἴπων τοιουτοτρόπως, φωτιζόμενος ἀπὸ τὸ ὑπέροχον καὶ θεῖον αὐτὸ φῶς συνεχῶς καὶ βλέποντας καὶ ἀντιλαμβάνόμενος καὶ εἰσερχόμενος εἰς τὰ ἐνδότερα τῶν θείων πραγμάτων διδάσκεται θαυμαστά ἐπάνω εἰς τὰ θαυμαστά, μυστήρια ἐπάνω εἰς μυστήρια καὶ ἀποκαλύψεις ἐπάνω εἰς ἀποκαλύψεις· αὐτὰ καὶ ἂν

420

- 430 θελήσῃ νὰ τὰ καταγράψῃ, οὔτε τὸ χαρτὶ οὔτε τὸ με-
λάνι θὰ φθάσουν εἰς αὐτόν, νομίζω δὲ ἀκόμη, ὅτι καὶ
ὁ χρόνος δὲν θὰ ἐπαρκέσῃ εἰς αὐτόν διὰ νὰ διηγηθῇ
αὐτὰ μὲ πᾶσαν λεπτομέρειαν. Ἀλλὰ τί λέγω; Πῶς εἴ-
ναι δυνατόν νὰ γράψῃ ἐκεῖνα ποὺ δὲν δύνανται νὰ λε-
χθοῦν, ἐπειδὴ εἶναι τελείως ἀνέκφραστα καὶ ἀνείπωτα;
Συνεπῶς ἐπειδὴ τότε θὰ εὐρίσκεται εἰς τὸ φῶς, καλύ-
τερον νὰ εἴπω μαζὶ μὲ τὸ φῶς, καὶ δὲν ἔχει χάσει τὴν
αὐτοσυνειδησίαν καὶ τὰς αἰσθήσεις του, ἀλλὰ καὶ τὸν
ἑαυτόν του καὶ ὅσα σχετίζονται μὲ αὐτόν βλέπει
καὶ τοὺς γύρω ἀπὸ αὐτόν παρατηρεῖ μεταξὺ ποίων εὐ-
ρίσκονται καὶ γνωρίζει καὶ λέγει ἐκ τῶν προτέρων ὅτι,
ἐάν φύγῃ ἀπὸ τὴν φυλακὴν αὐτοῦ τοῦ κόσμου καὶ ἰδι-
αιτέρως μετὰ τὴν ἀνάστασιν καὶ ἴδῃ ὅσον εἶναι δυνα-
τόν τὸ ἀθάστακτον ἐκεῖνο φῶς καὶ τὰ ὑπάρχοντα εἰς
440 αὐτὸ ἀγαθὰ «ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε
καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ
Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν»²⁴⁴, θὰ ἀποκαλυφθοῦν κα-
λύτερον εἰς αὐτόν διὰ τοῦ φωτός τὸ ὁποῖον τώρα εὐρί-
σκεται ἐντὸς αὐτοῦ, ὑπὸ τοῦ ὁποῖου καὶ φωτίζεται· τό-
τε δηλαδὴ δὲν χάνομεν τὴν δυνατότητα νὰ γνωρίζωμεν
ἢ νὰ βλέπωμεν, ἀλλὰ, καθὼς ἀπεδείχθη δι' ὅσων εἴπο-
μεν ἀνωτέρω, σύμφωνα μὲ τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν θέ-
αν τοῦ φωτός, καλύτερον νὰ εἴπω ἀνάλογος μὲ αὐτὴν,
θὰ εἶναι καὶ ἡ γνῶσις καὶ ἡ θέα τοῦ Θεοῦ περισσοτέρα
καὶ καθαρωτέρα ἢ ἀναγνώρισις καὶ ἡ γνωριμία μετα-
ξὺ τῶν ἁγίων, εἰς μίαν αἰώνιον καὶ ἀνέκφραστον χα-
ρὰν καὶ ἀγαλλίασιν. Καὶ τὸ ἀπέδειξαν αὐτὸ εἰς μὲν τὴν
προχριστιανικὴν ἐποχὴν οἱ προφῆται, εἰς δὲ τὴν ἐπο-
χὴν τῆς Καινῆς Διαθήκης πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἁγίους μὲ
450 τὰ ἔργα των, ἀφοῦ ἐκάλεσαν μὲ τὸ ὄνομά των ἐκείνους
τοὺς ὁποίους οὐδέποτε εἶδον, καὶ ἀκόμη ἀνεγνώρισαν
ἐκείνους ποὺ δὲν ἐγνώριζαν.

Ἐκεῖνοι, λοιπόν, οἱ ὁποῖοι ἰσχυρίζονται ὅτι οἱ ἁ-
γιοὶ οὔτε γνωρίζονται οὔτε βλέπονται μεταξὺ των (εἰς
τὴν ἄλλην ζωὴν), ἀφοῦ ἐπέισθησαν ἀπὸ ὅσα ἀνωτέρω
ἐλέγχθησαν ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐπιζητοῦν νὰ πληροφορη-
θοῦν διὰ πράγματα ἀκατανόητα, ἀλλ' ἐπιβάλλεται ἰ-
διαιτέρως — ἐάν θέλουν νὰ μὲ ἀκούσουν — νὰ προσέ-

χουν τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ νὰ μὴ παύσουν νὰ αὐτοεξετάζονται. Ἐσεῖς πάλιν οἱ ὅποιοι ἀγνοεῖτε ὅλα ὅσα ἀνωτέρω ἐλέγχθησαν καὶ δὲν ἠσθάνητε, οὔτε ἐγνωρίσατε, οὔτε ἐδοκιμάσατε τὸν θεῖον φωτισμὸν καὶ δὲν ἀντικρύσατε τὸ θεῖον φῶς, πῶς δὲν τρομάζετε νὰ γράφετε ἢ νὰ λέτε ὅτιδιήποτε περὶ αὐτῶν; Διότι ἐὰν ὑποχρεωθῶμεν εἰς τὴν μέλλουσαν κρίσιν νὰ δώσωμεν λόγον διὰ κάθε περιττὴ ἢ ἀνώφελον κουθέντα²⁴⁵ ποὺ εἴπομεν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, πόσον περισσότερον θὰ ἐξετασθῶμεν διὰ τὰ ἀνεξερεῦνητα αὐτὰ καὶ θὰ τιμωρηθῶμεν ὡς φλύαροι καὶ ἀνοηταίνοντες. Διότι ἀργὸς λόγος — ὅπως ἐνδέχεται νὰ ὑποθέσῃ κανεὶς — δὲν εἶναι μόνον ὁ ἀνωφελής, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος ποὺ λέγεται ἀπὸ ἡμᾶς πρὶν ἐφαρμοσθῇ καὶ πρὶν γνωρισθῇ ἐξ ἰδίας πείρας. "Ὅταν π.χ. δὲν περιφρονήσω τὴν ἐπίγειον δόξαν καὶ δὲν τὴν σιχαθῶ ἀπὸ τὰ θάθη τῆς ψυχῆς μου, ἐπειδὴ εἶναι θλαθερὴ εἰς τὴν ψυχὴν καὶ μὲ στερεῖ τῆς οὐρανίου δόξης, ἐνῶ παραλλήλως διδάσκω ἄλλους περὶ αὐτῆς καὶ τοὺς προτρέπω νὰ τὴν ἀποφεύγουν, δὲν θὰ εἶναι ἀνωφελής καὶ ἀπραγματοποίητος καὶ ἄδειος περιεχομένου ὁ λόγος μου καὶ δὲν θὰ καταδικασθῶ ὡς ψεύτης; "Ὅταν πάλιν δὲν δεχθῶ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος κατὰ τρόπον αἰσθητὸν καὶ μὲ ἐπίγνωσιν, οὔτε γίνω δι' αὐτῆς «διδασκὸς Θεοῦ»²⁴⁶, οὔτε λάβω ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Θεὸν λόγον θείας σοφίας καὶ γνώσεως, ἐν τούτοις ἐπιχειρῶ μὲ ἀδιαντροπιᾷ νὰ διερμηνεύσω ὅσα περιέχονται εἰς τὰς Γραφὰς καὶ προσδίδω εἰς τὸν ἑαυτὸν μου τὴν ἰδιότητα τοῦ διδασκάλου, χρησιμοποιῶν δηλαδὴ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν μόνον τὴν ἀτελῆ καὶ ψευδῆ ἐγκόσμιον γνῶσιν (ὡσὰν νὰ εἶναι ἀρκετὴ διὰ νὰ μὲ κάμῃ διδάσκαλον τῶν θείων), ἄρα γε θὰ τὰ ἀφήσῃ ἀνεξερεῦνητα αὐτὰ ὁ Θεὸς καὶ δὲν θὰ μοῦ ζητήσῃ λόγον δι' αὐτό; Ἀσφαλὲς καὶ θὰ μοῦ ζητήσῃ. Ἐὰν δὲ θέλῃς, προσπάθησε νὰ διδαχθῇς ἀπὸ τὰ ἐπίγεια καὶ τὰ ἀνθρώπινα διὰ τὰ οὐράνια καὶ θεία. Πές μου, ποῖος τολμᾷ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἂν ἀκόμη θαυμάζεται περισσότερον ἀπὸ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους διὰ σοφίαν καὶ γνῶσιν καὶ σπουδὴν τῶν νόμων, καὶ ἂν εἶναι κατάφορ-

245. Ματθ. ιδ' 36.

246. Ἰωάν. στ' 45.

480 τος ἀπὸ κάθε δικαιοσύνην καὶ εὐσέθειαν, νὰ καθήσῃ
μαζὶ μὲ τοὺς δικαστὰς ὡς δικαστὴς καὶ νὰ ὀνομάσῃ τὸν
ἑαυτὸν τοῦ δικαστῆν καὶ νὰ θάλλῃ νόμους δι' ἄλλους;
'Εάν δὲ καὶ κάμῃ αὐτὸ, δὲν θὰ τοῦ ἀφαιρέσῃ ὁ βασι-
λεὺς κάθε ἀξίωμα καὶ δὲν θὰ τιμωρηθῇ ἀπὸ τὴν αὐστη-
ρὰν ἐφαρμογὴν τῶν νόμων; "Ὡ ποῖα ἀδιαντροπιά ἐπι-
κρατεῖ ἐδῶ! 'Ενῷ κανεῖς δὲν τολμᾷ νὰ περιφρονήσῃ
τὸν ἐπίγειον βασιλέα καὶ νὰ ἀρπάξῃ ἀπὸ αὐτὸν κά-
ποιαν τιμητικὴν διάκρισιν ἢ ἀξίωμα καὶ νὰ τὸ δώσῃ
εἰς τὸν ἑαυτὸν τοῦ, ἐσὺ ἔχεις τὴν θρασύτητα νὰ περι-
φρονῇς τὸν οὐράνιον βασιλέα ὥσάν νὰ μὴ εἶναι τίποτε
καὶ τολμᾷς νὰ θάλλῃς χέρι εἰς τὰ ἀποστολικά ἀξιώμα-
τα χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν καὶ τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ;
'Αφοῦ λοιπὸν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐνεργῇς, νομίζεις
ὅτι ὁ Δεσπότης θὰ ἀφήσῃ ἀνεξέταστον καὶ ἀπαρατή-
ρητον αὐτὴν τὴν συμπεριφορὰν σου; "Ὅχι ἀσφαλῶς' ἐν
οὐδεμιᾷ περιπτώσει.

490 'Αλλά, Κύριε, δόσε εἰς ἡμᾶς νὰ σὲ γνωρίσωμεν κα-
λὰ καὶ νὰ φοβούμεθα ὅσον ἀξίζει καὶ νὰ μένωμεν στα-
θεροὶ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἁγίου σου θελήματος. Σὰς
παρακαλῶ, ἀδελφοί, σταματήσατε νὰ συζητῇτε αὐτὰ
τὰ πράγματα καὶ τρέξατε μὲ μετάνοιαν καὶ δάκρυα καὶ
συντριβὴν, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ μὲ τὴν ἐφαρμογὴν ὅλων
τῶν ὑπολοίπων ἐντολῶν νὰ καθαρῖσετε τὰς ψυχὰς σας
«ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος»²⁴⁷, ὥ-
στε νὰ καταστήτε ἀξιοὶ νὰ ἀπολαύσετε τὰ παρόντα καὶ
τὰ αἰώνια ἀγαθὰ εἰς κατάστασιν θείας ἀποκαλύψεως
καὶ μὲ πλήρη συνείδησιν καὶ διαρκῇ ἐνατένισιν τοῦ Θε-
οῦ, μὲ τὴν χάριν θεοβαίως καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ
Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποῖου ἡ δόξα,
ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ καὶ ἡ λατρεία προσφέρεται καὶ εἰς
500 τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ "Αγ. Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντο-
τε καὶ εἰς τοὺς ἀτελειώτους αἰῶνας. Ἀμήν.

247. Β' Κορ. Ζ' 1.

ΛΟΓΟΣ Β'.

Τὰ κεφάλαια τοῦ περιέχονται
εἰς τὸν λόγον.

1 α) Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου ὑπάρχει παραίνεσις διὰ μετάνοιαν καὶ ἀναφορὰ εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Ἀποστόλου: «Οὗς προέγνω, τοὺτους καὶ προώρισε» καὶ τὰ ἐξῆς καὶ ἐναντίον ἐκείνων οἱ ὅποιοι διαστρεβλώνουν τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ καὶ ὁλοκλήρου τῆς θείας Γραφῆς.

β) Ὅτι ὅλοι ὅσοι ἐδαπτίσθησαν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν εἶναι ἐκ τῶν προτέρων γνωστοὶ εἰς τὸν Θεὸν καὶ προωρισμένοι ἀπὸ αὐτοῦ νὰ γίνουν ὅμοιοι μὲ τὸν Υἱὸν τοῦ καὶ ἐρμηνεῖα τοῦ ρητοῦ τοῦ Μωϋσεως «Ὅτε διεμέριζεν ἔθνη ὁ Ὑψιστος» καὶ τὰ ἐν συνεχείᾳ εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ γίνεται λόγος καὶ περὶ τῆς κλήσεως καὶ τῆς ἀποπομπῆς τοῦ Ἰσραὴλ καὶ περὶ τῆς ἐπίσεως καὶ πάλιν αὐτοῦ μὲ τὰ ἔθνη.

10 γ) Περὶ (φίς ὅσων ἐλέχθησαν εἰς τὸν πρῶτον λόγον περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀδὰμ καὶ τῆς Εὕας κατὰ τρόπον φυσικὸν θεωρίας τοῦ Παραδείσου καὶ τῶν ἐπτα ἡμερῶν καὶ αἰώνων.

δ) Περὶ τοῦ κατακλυσμοῦ καὶ ποῖα πράγματα συνεβόλιζαν ὅσα ἦσαν ἐντὸς τῆς κιβωτοῦ, καὶ περὶ τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ μέρους ἐκείνου τοῦ λαοῦ ποῦ ἐξέλεξεν ὁ Θεός, καὶ τί εἶναι αὐτὸ τὸ «ἄθλημα», καὶ περὶ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τῆς περιτομῆς.

20 ε) Ὅτι ἐκτός ἀπὸ τὸν πρῶτον ἀρχικῶς δημιουργηθέντα ὕλικόν κόσμον ἔγιναν ἄλλοι δύο, τῶν ὁποίων τελικὴ ὑποτύπωσις εἶναι ἐκεῖνα ποῦ πρόκειται νὰ γίνουν μετὰ ἀπὸ αὐτά, ὁ ἕνας δὲ εὐρίσκεται εἰς τὸ ἐνδιάμεσον τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν ἐσχάτων καὶ ποῖον πρᾶγμα συνεβόλιζεν ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, ποῖον ἡ κιβωτός, ποῖον ὁ μωσαϊκὸς νόμος, ποῖον ἡ σάββα καὶ ποῖον ὁ Μωϋσῆς ποῖων πραγμάτων ὑποτυπώσεις ἦσαν ὅσα συνέβησαν εἰς τὸν Παράδεισον καὶ εἰς τὸν Ἰδιον τὸν Ἀδὰμ.

στ) Ἑρμηνεία τοῦ ρητοῦ τοῦ Ἀποστόλου: «Εἰ γὰρ τὸ κῦτὸν παρὰπτωμα πλοῦτος κόσμου γέγονε» κτλ. καὶ χαρακτηρισμὸς τῆς φυσιογνωμίας τῶν δύο λαῶν, τῶν εἰδωλολατρῶν λέγω καὶ τοῦ Ἰσραήλ.

ζ) Ὅτι νέος κόσμος εἶναι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ καὶ νέος παράδεισος ἡ πίστις πρὸς αὐτόν καὶ ἐπὶ πλέον ἀνακεφαλαίωσις τῶν σχετικῶν μετὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ πρώτου κόσμου, μετὰ ἀντιπαράθεσιν εἰς ὅσα ἔγιναν εἰς ἐκεῖνον ἐκεῖνων καὶ ἐπραγματοποιήθησαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ περὶ τὸ τέλος τοῦ λόγου ἐπαναλαμβάνεται τὸ ἀποστολικὸν ρητόν: «Οὕς προέγνω, τούτους καὶ προώρισε...».

α) Εἰς τὸν πρόλογον ὑπάρχει προτροπὴ πρὸς μετάνοιαν καὶ ἀναφορὰ εἰς τὸ ρητόν τοῦ Ἀποστόλου: «Οὕς προέγνω, τούτους καὶ προώρισε»¹ καὶ τὰ ἐν συνεχείᾳ καὶ ἐναντίον ἐκεῖνων οἱ ὁποῖοι διαστρεβλώνουν² τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ καὶ ὁλοκλήρου τῆς θείας Γραφῆς.

- 1 Ἐχω ἀκούσει πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους νὰ λέγουν: «Ἀφοῦ λέγῃ «οὕς προέγνω ὁ Θεός, τούτους καὶ προώρισεν» οὕς δὲ προώρισε τούτους καὶ ἐκάλεσεν» οὕς δὲ ἐκάλεσε, τούτους καὶ ἐδόξασε», ποῖα θὰ εἶναι ἡ ὠφέλειά μου ἐὰν καταβάλλω μεγάλους κόπους διὰ τὴν ἀρετὴν, ἐὰν δείξω ἐπιστροφὴν καὶ μετάνοιαν, ἀφοῦ δὲν με ἀναγνωρίζει ἔκ τῶν προτέρων ὥς ἰδικόν του ὁ Θεός οὔτε εἶμαι προωρισμένος νὰ σωθῶ καὶ νὰ γίνω ὁμοῖος κατὰ τὴν δόξαν μετὰ τὸν Υἱόν του καὶ Θεόν;»³. Πρὸς αὐτοὺς δικαιολογημένως πρέπει νὰ ἀπαντήσῃ κανεὶς καὶ νὰ εἴπῃ: ὦ ἀνόητοι, διατί δὲν σκέπτεσθε ἐκεῖνα ποὺ σᾶς σώζουν, ἀλλὰ ἐκεῖνα ποὺ σᾶς ὀδηγοῦν εἰς τὴν ἀπώλειαν καὶ διατί διαλέγετε ἀπὸ τὴν θεόπνευστον Γραφὴν τὰ δυσκολονόητα χωρία καὶ κατακόπτετε καὶ διαστρεβλώνετε⁴ αὐτὰ καὶ τὰ ἐρμηνεύετε κατὰ

1. Ρωμ. η' 29-30.

2. Πρὸς Β' Πτρ. γ' 16.

3. Πρὸς Ρωμ. η' 29.

4. Ἰεζ. λγ' 11.

- τρόπον πού διευκολύνει τὴν καταστροφὴν σας; Δὲν ἀκούτε κάθε ἡμέραν τὸν Κύριον πού θροντοφωνεῖ; «Ζῶ ἐγώ, ὅτι οὐ θελήσει θέλω τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν»; Δὲν ἀκούτε αὐτὸν πού λέγει: «Μετανοεῖτε' ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»⁵ καὶ πάλιν: «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, χαρὰ γίνεται ἐν οὐρανῷ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι»;⁶ Μήπως εἶπεν ἡ λέγει εἰς μερικοὺς μὲν: «Μὴ μετανοεῖτε, διότι δὲν θὰ σᾶς δεχθῶ», εἰς ἄλλους δέ, δηλαδὴ εἰς ἐκείνους πού κατὰ κάποιον τρόπον εἶναι προωρισμένοι νὰ σωθοῦν: «Σεῖς δὲ μετανοήσατε, διότι ἐσᾶς σᾶς ἀναγνωρίζω ὡς ἰδικούς μου»; Καθόλου, ἀλλὰ τί κάνει; Κάθε ἡμέραν εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ εἰς κάθε ἐκκλησίαν φωνάζει: «Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς»⁷. Ἐλᾶτε, λέγει, ὅλοι σεῖς πού θαρύνεσθε μὲ πολλὰς ἁμαρτίας πρὸς ἐκεῖνον πού σηκώνει τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου⁸. Ἐλᾶτε ὅσοι διψᾶτε εἰς τὴν ἀστείρευτον καὶ ἀθάνατον πηγὴν⁹.
- Μήπως διέκρινεν ἡ διαχωρίζει κάποιον, ἄλλον μὲν δηλαδὴ νὰ τὸν προσκαλῇ πλησίον του ἐπειδὴ τὸν ἔχει ἐκ τῶν προτέρων ἀναγνωρίσει, ἄλλον δὲ νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ ἐπειδὴ δὲν εἶναι «προεγνωσμένος»; Καθόλου. Διὰ τοῦτο λοιπὸν «μὴ προφασίζεσθε προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις»¹⁰, οὔτε νὰ ἐπιδιώκετε νὰ παίρνετε ἀφορμὰς ἀπὸ τὴν ἀσάφειαν ἢ τὸ δυσνόητον ὠρισμένων χωρίων τῶν ἀποστόλων διὰ νὰ ὑποστηρίζετε πλανεμένους ἀπόψεις πού σᾶς ὁδηγοῦν εἰς ἀπώλειαν, ἀλλὰ τρέξατε ὅλοι πλησίον τοῦ Κυρίου πού σᾶς καλεῖ. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι κάποιος τελώνης (= ἐκμεταλλευτής), καὶ ἂν εἶναι πόρνος¹¹, καὶ ἂν εἶναι μοιχός; καὶ ἂν εἶναι φονεὺς καὶ ἂν εἶναι ὅ,τιδήποτε ἄλλο, δὲν τοῦ γυρίζει τὸ πρόσωπον μὲ περιφρόνησιν ὁ Κύριος, ἀλλὰ τοῦ ἐνὸς μὲν σηκώνει τὸ φορτίον τῶν ἁμαρτημάτων, τὸν δὲ ἄλλον τὸν καθιστᾷ ἀμέσως ἐλεύθερον. Καὶ μὲ ποῖον τρό-

5. Ματθ. γ' 2.

6. Λουκ. ιε' 7.

7. Ματθ. ια' 28.

8. Ἰωάν. α' 29.

9. Ἰωάν. ζ' 37.

10. Ψαλμ. ρμ' 4.

11. Πρβλ. Ματθ. κα' 31.

- πον σηκώνει τὸ φορτίον του; Ὅπως κάποτε ἐσήκωσε καὶ τοῦ παραλυτικοῦ, λέγοντας εἰς αὐτόν: «Τέκνον, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου»¹² καὶ ἀμέσως ἀπηλλάγη ἀπὸ τὸ θάρος καὶ ἐπλούτισε μετὰ τὴν θεραπείαν τοῦ σώματός του. Λοιπὸν ὡς πλησιάσῃ τὸν Κύριον καθέννας πού θέλει καὶ ἄλλος μὲν ὡς φωνάξῃ: «Υἱὲ Δαβὶδ, ἐλέησόν με» καὶ ἐὰν ἀκούσῃ «Τί θέλεις ποιήσω σοι;» ὡς εἴπῃ πολὺ γρήγορα: «Κύριε, ἵνα ἀναβλέψω» καὶ ἀμέσως θὰ ἀκούσῃ. «Θέλω ἀνάβλεψον»¹³. Ἄλλος δὲ ὡς εἴπῃ: «Κύριε, ἡ θυγάτηρ μου», (δηλαδὴ ἡ ψυχὴ) «κακῶς δαιμονίζεται»¹⁴ καὶ ἀμέσως θὰ πάρῃ τὴν ἀπάντησιν: «Κἀγὼ ἐλθὼν θεραπεύσω αὐτήν»¹⁵. Ἐὰν ὁμοίως κάποιος εἶναι τεμπέλης καὶ ἀδιάφορος καὶ δὲν θέλει νὰ ἔλθῃ πλησίον τοῦ Δεσπότη, ἔστω καὶ ἂν αὐτὸς ἔρχεται πρὸς αὐτόν καὶ τοῦ λέγῃ «Ἀκολουθεῖ μοι»¹⁶, ὡς τὸν ἀκολουθήσῃ ὅπως κάποτε ὁ τελώνης, ἀφοῦ ἐγκατέλειψε τὸ τελωνεῖον καὶ τὴν πλεονεξίαν καὶ εἶμαι ἀπολύτως βέβαιος ὅτι θὰ τὸν μεταβάλλῃ ἀπὸ τελώνην πού εἶναι εἰς εὐαγγελιστήν. Καὶ ἐὰν κάποιος ἐπὶ πολλὰ χρόνια εὐρίσκεται παράλυτος ἀπὸ τὴν προσκόλλησιν του εἰς τὰς ὕλικας ἀπολαύσεις καὶ ἀπὸ τὴν ἀμέλειαν καὶ τὴν νωθρότητα καὶ ἴδῃ νὰ ἔρχεται εἴτε ὁ ἴδιος ὁ Κύριος εἴτε κάποιος μαθητὴς του καὶ νὰ τοῦ λέγῃ: «Θέλεις ὑγιὲς γενέσθαι;»¹⁷, ἀφοῦ δεχθῇ¹⁸ ἀμέσως τὸν λόγον μετὰ ἰδιαιτέραν χαρὰν καὶ εὐχαρίστησιν ὡς εἴπῃ: «Ναί, Κύριε, ἀλλ' ἄνθρωπον οὐκ ἔχω, ἵνα εἰς τὴν κολυμβήθραν» τῆς μετανοίας «ἐμβάλῃ με». Καὶ ἐὰν εἰς ἀπάντησιν ἀκούσῃ: «Ἐγείραι καὶ ἄρον τὸν κράσβατόν σου καὶ ἀκολούθει μοι»¹⁹, ἀφοῦ σηκωθῇ ἀμέσως νὰ τρέξῃ ὀπισθεν ἐκείνου πού τὸν ἐκάλεσεν ἐξ ὕψους.
- 60 Ἐὰν ὁμοίως κάποιος δὲν θέλῃ ἢ νὰ ἀγκαλιάσῃ καὶ νὰ φιλήσῃ τὸν Χριστόν, ὅπως ἡ πόρνη²⁰, ἢ νὰ ἐπιστρέψῃ πρὸς αὐτόν μετὰ ἐλκρινῇ μετάνοιαν, ὅπως ὁ ἄσωτος

12. Ματθ. θ' 2.

13. Λουκ. ιη' 41-42.

14. Ματθ. ιε' 22.

15. Ματθ. η' 7.

16. Ματθ. θ' 9.

17. Ἰωάν. ε' 8.

18. Πρβλ. Πρόξ. θ' 41.

19. Ἰωάν. ε' 7.

20. Λουκ. ζ' 38.

υἱός²¹, ἢ νὰ ἔλθῃ πλησίον αὐτοῦ, ὅπως ἡ πάσχουσα ἀπὸ αἱμαρραγίαν καὶ ραχιτισμὸν γυναῖκα²², τότε διὰ ποῖον λόγον προβάλλει ὡς αἰτίαν τῆς στάσεώς του ἀβασίμους καὶ ἀμαρτωλὰς δικαιολογίας²³, ὅπως εἶναι τὸ χωρίον «Οὓς προέγνων, τούτους — καὶ μόνον αὐτούς — καὶ ἐκάλεσεν»; Δικαιοῦται κανεὶς εἰς αὐτὸν ποῦ λέγει αὐτὰ νὰ τοῦ ἀπαντήσῃ ὅτι ὁ Θεός, ἐπειδὴ εἶναι προαιώνιος καὶ ἐπειδὴ γνωρίζει τὰ πάντα πρὶν αὐτὰ γίνουιν, ἐγνώριζεν ἀπὸ πρὶν καὶ δι' ἐσέ, ὅτι καίτοι θὰ σὲ καλέσῃ δὲν θὰ ὑπακούσῃς εἰς αὐτόν, ὅτι δὲν θὰ πιστεύσῃς εἰς τὰς ὑποσχέσεις καὶ εἰς τοὺς λόγους αὐτοῦ· ἐν τούτοις ὁμως, παρ' ὅλον ὅτι τὰ ἐγνώριζεν αὐτὰ «κατῆλθε κλίνας τοὺς οὐρανούς»²⁴ καὶ ἀφοῦ ἔγινεν ἄνθρωπος ἦλθε διὰ σέ ἐκεῖ ποῦ εὕρισκεσαι πεσμένος καὶ ἀνίκανος νὰ σηκωθῇς· καὶ ἀφοῦ σὲ ἐπισκέπτεται πολλὰς φορές κάθε ἡμέραν, ἄλλοτε μὲν αὐτοπροσώπως, ἄλλοτε δὲ καὶ διὰ τῶν ἀπεσταλμένων του, σὲ παρακαλεῖ νὰ σηκωθῇς ἀπὸ τὴν πτώσιν ὅπου εὕρισκεσαι καὶ νὰ τὸν ἀκολουθήσῃς κατὰ τὴν ἀνοδὸν του εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ νὰ εἰσέλθῃς μαζί του εἰς αὐτήν. Καὶ ὁμως δὲν θέλεις. Πές μου, λοιπόν, ποῖος εἶναι αἷτιος τῆς καταστροφῆς σου καὶ τῆς ἰδικῆς σου παρακοῆς; Σὺ ὁ ὁποῖος δὲν ὑπακούεις καὶ δὲν θέλεις νὰ ἀκολουθῇς τὸν Δεσπότην σου, ἢ ὁ Θεὸς ποῦ σὲ ἐπλασεν, ἐπειδὴ σάν προγνώστης ποῦ εἶναι σὲ ξέρει ὅτι δὲν θὰ ὑπακούσῃς εἰς αὐτόν, ἀλλὰ θὰ μείνῃς ἀμετακίνητος εἰς τὴν σκληρότητά σου καὶ τὴν ἀμετανόητον καρδίαν σου²⁵; Νομίζω ὅτι ἀσφαλῶς θὰ εἶπῃς πὼς δὲν πταίει ἐκεῖνος, ἀλλ' ἐγὼ ὁ ἴδιος. Διότι ἡ αἰτία τῆς ἰδικῆς μας ἀμετανοησίας δὲν εἶναι ἡ πρόγνωσις τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἡ ἰδική μας ἀνυπακοή.

Πράγματι ὁ Θεὸς γνωρίζει ἐκ τῶν προτέρων τὰ πάντα, καὶ ὅσα ἔγιναν εἰς τὸ παρελθὸν καὶ αὐτὰ ποῦ γίνονται τώρα, καὶ ὅσα πρόκειται νὰ γίνουιν μέχρι τὸ τέλος τοῦ κόσμου καὶ τὰ βλέπει μὲ τόση καθαρότητα σάν νὰ γίνωνται αὐτὴν τὴν στιγμήν· διότι ὅλα ὑπάρχουν

21. Λουκ. ιε' 11 κ. ε.

22. Ματθ. θ' 20. Λουκ. ιγ' 11.

23. Ψαλμ. ρμ' 4.

24. Ψαλμ. ιζ' 10.

25. Ρωμ. β' 5.

- καὶ συντελοῦνται πλησίον αὐτοῦ καὶ κάτω ἀπὸ τὴν ἰδικήν του ἐποπτεῖαν²⁶. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς σήμερον εἰς τὸ στάδιον ὁ βασιλεὺς βλέπει μαζὶ καὶ ἐκείνους ποὺ τρέχουν καὶ ἐκείνους ποὺ παλεύουν, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ γίνεταί αἷτιος οὔτε διὰ τὴν ἥτταν τῶν ἡττημένων, οὔτε διὰ τὴν νίκην τῶν νικητῶν, ἀλλ' αἰτία τῆς νίκης τῶν μὲν ἢ τῆς ἥττης τῶν δὲ εἶναι ἡ δραστηριότης ἢ ἡ ἀποκοίμησις καὶ ἡ ραθυμία τῶν ἰδίων τῶν παλαιστῶν (καὶ ὅχι ὁ βασιλεὺς), τὸ ἴδιο νὰ φαντασθῇς ὅτι συμβαίνει καὶ μὲ τὸν Θεόν. Διότι ἀφοῦ μᾶς ἐτίμησε μὲ τὴν ἐλευθερίαν νὰ πράττωμεν ὅ,τι θέλομεν, καὶ ἀφοῦ μᾶς ἔδωσεν ἐντολὰς ποὺ μᾶς διδάσκουν πῶς πρέπει νὰ ἀντικρούωμεν τοὺς ἀντιπάλους, ἀφήνει τὸν καθένα νὰ ἀποφασίσῃ μόνος του ἂν θὰ ἀντισταθῇ καὶ θὰ νικήσῃ τὸν ἐχθρόν ἢ ἂν θὰ ἀποκοιμηθῇ καὶ θὰ νικηθῇ κατὰ τρόπον οἰκτρὸν ἀπὸ αὐτῶν. Καὶ εἰς τὸν δύσκολον αὐτὸν ἀγῶνα δὲν μᾶς ἀφήνει μόνους, διότι γνωρίζει τὸ ἀδύνατον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος εὐρίσκεται δίπλα μας καὶ ἐφ' ὅσον θεθαίως εἴμεθα ἀποφασισμένοι νὰ πολεμήσωμεν συμμαχεῖ μαζὶ μας καὶ δίδει εἰς ἡμᾶς δύναμιν κατὰ τρόπον ποὺ δὲν τὸ ἀντιλαμβανόμεθα καὶ τὴν νίκην ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ τὴν ἐπιτυχάνει ἐκεῖνος μᾶλλον παρὰ ἡμεῖς. Αὐτὸ δὲν δύναται νὰ τὸ κάμῃ ὁ ἐπίγειος βασιλεὺς· διότι ἀφοῦ καὶ αὐτὸς εἶναι ἀνθρωπος ἀδύνατος ἔχει ἀνάγκη τῶν κατωτέρων του, ὅπως καὶ ἡμεῖς ἔχομεν ἀνάγκη ἀλλήλων.
- Ὁ Θεὸς ὁμῶς, ἐπειδὴ εἶναι δυνατὸς καὶ ἀνίκητος, μὲ ἐκείνους μὲν ποὺ θέλουν χωρὶς κανένα ἔξαναγκασμόν καθὼς ἔχει λεχθῇ, νὰ πολεμοῦν τὸν ἐχθρόν συμμαχεῖ καὶ τοὺς ἀναδεικνύει νικητὰς τοῦ πονηροῦ διαθόλου, ἐκείνους δὲ οἱ ὅποιοι δὲν θέλουν νὰ πολεμοῦν ἢ νὰ παλεύουν καὶ νὰ τρέχουν δὲν τοὺς ἀναγκάζει, διὰ νὰ μὴ καταστρέψῃ τὸ αὐτεξούσιον τῆς λογικῆς μας φύσεως ποὺ ἐπλάσθη σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικήν του εἰκόνα καὶ μᾶς ὑποβιβάζει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν χωρὶς λογικὴν ζώων. Τοιοῦτοτρόπως, λοιπόν, ὁ Θεὸς μᾶς βλέπει ὥσάν νὰ εὐρισκόμεθα μέσα εἰς στάδιον καὶ νὰ ἀγωνιζώμεθα, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ ἐπίγειος βασιλεὺς βλέπει ὅσους ἀγωνίζονται εἰς τὸ θέατρον, ὅπως ἔχει γραφῇ ἄνωτέ-

26. Πρβλ. Κολ. α' 16—17.

ρω. Ὑπάρχει ὁμως μία βασικὴ διαφορὰ μεταξύ τους: Ὁ μὲν ἐπίγειος βασιλεὺς δὲν γνωρίζει ἐκ τῶν προτέρων αὐτοὺς ποὺ πρόκειται νὰ νικήσουν ἢ νὰ νικηθοῦν, ἐὰν δὲν ἴδῃ τὸ τέλος τῶν ἀγώνων, καὶ ἔχει μὲν τὰ στεφάνια ἑτοιμα ἐκ τῶν προτέρων, ἀλλὰ δὲν γνωρίζει εἰς ποίους θὰ τὰ ἀπονεύμῃ· ἀντιθέτως ὁ οὐράνιος βασιλεὺς γνωρίζει μὲ ἀκρίθειαν πρὶν ἀπὸ ὅλους τοὺς αἰῶνας ποῖοι θὰ σωθοῦν καὶ ποῖοι ὄχι. Δι' αὐτὸ ἄλλωστε καὶ εἰς ἐκείνους ποὺ ἐζήτησαν ἀπὸ αὐτὸν νὰ τοὺς θάλῃ νὰ καθίσουν ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ ἀριστερῶν του ὅταν θὰ δοξασθῇ ἀπήντησεν· «Οὐκ ἔστιν ἐμὸν τοῦτο δοῦναι ὑμῖν»²⁷, ἀλλὰ θὰ δοθῇ εἰς ἐκείνους διὰ τοὺς ὁποίους δηλαδὴ καὶ ἔχει ἑτοιμασθῇ.

Αὐτὸ λοιπὸν καὶ ὁ ἴδιος ὁ Παῦλος ἐπειδὴ τὸ ἐγνώριζε πολὺ ὀρθῶς εἶπε: «Οὓς προέγνω, τούτους καὶ προώρισεν· οὓς δὲ προώρισε, τούτους καὶ ἐκάλεσεν· οὓς δὲ ἐκάλεσε, τούτους καὶ ἐδικαίωσεν»²⁸. Συνεπῶς τὸ αἷτιον τῆς νίκης ἐκείνων ποὺ πρόκειται νὰ νικήσουν μὲ τὴν ἰδικὴν των θέλησιν καὶ προσπάθειαν δὲν εἶναι ἡ πρόγνωσις τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἐπίσης δὲν εἶναι αἷτιον τῆς ἡττας ἐκείνων ποὺ πρόκειται νὰ πέσουν καὶ νὰ νικηθοῦν τὸ ὅτι ἐκ τῶν προτέρων γνωρίζει τοῦτο ὁ Θεός, ἀλλ' ἡ δραστηριότης καὶ ἡ διάθεσις καὶ ἡ γενναιοῦτης τοῦ καθενὸς μας αὐτὴ εἶναι πρόξενος τῆς νίκης, καὶ ἀντιθέτως, ἡ ἀπιστία καὶ ἡ νωθρότης, ἡ ἀδιαφορία καὶ ἡ χαλαρότης προκαλοῦν τὴν ἡτταν καὶ τὴν καταστροφὴν μας. Ἄς μὴ λέγωμεν λοιπὸν, ξαπλωμένοι εἰς κρεββάτι ποὺ ἀρέσει εἰς τὸν κόσμον καὶ προκαλεῖ ἀπόλαυσιν, «Οὓς προέγνω ὁ Θεός, τούτους καὶ προώρισε», χωρὶς νὰ αἰσθανώμεθα τὴν σημασίαν αὐτοῦ τοῦ ὁποῖον λέγομεν. Naί, πράγματι ἐγνώριζεν ὁ Θεός ὅτι σὺ θὰ εἶσαι ἀδιάφορος καὶ ἀνυπάκουος καὶ τεμπέλης, ἀλλ' ὁμως δὲν διέταξε οὔτε καθώρισε νὰ μὴ ἔχῃς σὺ τὴν δύναμιν νὰ μετανοήσῃς ἢ νὰ σηκωθῇς ἀπὸ τὴν πτώσιν σου ἢ νὰ πιστεύσῃς ἐὰν τὸ θελήσῃς. Σὺ δὲ ἐὰν λέγῃς κάτι τέτοιο, ὀνομάζεις τὸν Θεὸν ἀνοικτὰ ψεύστην²⁹. Διότι ἐνῶ ἐκεῖνος λέγει «Οὐκ ἤλθον καλέσαι δικαίους ἀλλὰ ἀ-

27. Ματθ. κ' 23.

28. Ρωμ. η' 29—30.

29. Α' Ἰωάν. α' 10' ε' 10.

120

130

140

μαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν»³⁰, σὺ, τεμπελιάζων καὶ μὴ θέλων νὰ μετανοήσης καὶ νὰ ἀπομακρυνθῇς ἀπὸ τὴν κακίαν σου, προβάλλεις ἀντιρρήσεις καὶ κατὰ κάποιον τρόπον ἰσχυρίζεσαι ὅτι ψεύδεται ὁ ἀψευδὴς Θεός, μὲ τὸ νὰ προβάλλῃς τοιοῦτου εἴδους δικαιολογίας. Ἰσχυρίζεσαι δηλαδὴ ὅτι αὐτοὶ ποὺ πρόκειται νὰ μετανοήσουν εἶναι προωρισμένοι εἰς τοῦτο, ἀλλ' ἐγὼ δὲν εἶμαι ἀπὸ ἐκείνους. Λοιπὸν, ἅς μετανοήσουν ἐκεῖνοι, αὐτοὶ δηλαδὴ ποὺ εἶναι γνωστοὶ εἰς τὸν Θεόν, τοὺς ὁποίους καὶ προώρισεν εἰς σωτηρίαν. Ποία ἀναισθησία, Θεέ μου! "Ω, ποία πλάνη τῆς ψυχῆς, χειρότερη καὶ ἀπὸ ἐκείνην τῶν δαιμόνων! Διότι πότε ἠκούσθη νὰ λεχθῇ ἀπὸ ἐκείνους τέτοιος λόγος; Ποῦ ἠκούσθη ποτέ, ὅτι δαίμων εἶπεν ὅτι αἴτιος τῆς ἰδικῆς του ἀπωλείας εἶναι ὁ Θεός; 150 "Ἄς μὴ λοιπὸν τὰ θάζωμεν μὲ τοὺς δαίμονας; διότι νὰ ποὺ καὶ ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ σοφίζεται χειρότερας ἀπὸ ἐκείνους θλασφημίας.

Πές μου, λοιπὸν, ἀπὸ ποῦ ἔμαθες ὅτι σὺ δὲν εἶσαι ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶναι γνωστοὶ ἐκ τῶν προτέρων εἰς τὸν Θεὸν καὶ προωρισμένοι διὰ νὰ γίνουν ὅμοιοι μὲ τὴν εἰκόνα τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ; Πές μου, ποῖος σοῦ τὸ ἀνεκοίνωσεν αὐτό; Μήπως σοῦ τὸ ἐφάνέρωσεν ὁ Θεός εἴτε αὐτοπροσώπως εἴτε διὰ τῶν προφητῶν του εἴτε καὶ δι' ἀγγέλου; "Οχι, ἀπαντᾷ, ἀλλ' ὑποθέτω μήπως δὲν εἶμαι προωρισμένος διὰ νὰ σωθῶ καὶ πάει χαμένος ὁλόκληρος ὁ κόπος μου. Καὶ διὰ ποῖον λόγον σκέπτεσαι 160 αὐτὸ καὶ δὲν εἶσαι ἀπολύτως βέβαιος ὅτι ὁ Θεὸς ἔστειλεν εἰς τὴν γῆν τὸν Υἱόν του τὸν μονογενῆ³¹ πρὸς χάριν σου καὶ διὰ τὴν ἰδικήν σου σωτηρίαν³², ἐπειδὴ σὲ ἐγνώρισεν ἐκ τῶν προτέρων³³ καὶ σὲ προώρισε νὰ γίνῃς ἀδελφός του καὶ νὰ κληρονομήσης μαζί του τὴν αἰωνιότητα³⁴, καὶ τοιοῦτοτρόπως νὰ φροντίζης μὲ ὁλόκληρον τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς σου νὰ τὸν ἀγαπᾷς καὶ νὰ τηρῇς τὰς ἐντολὰς του ποὺ χαρίζουν τὴν σωτηρίαν, καὶ νὰ πιστεύῃς ὅτι, ἐπειδὴ ἐθυσιάσθη ἀποκλειστικῶς σχε-

30. Ματθ. θ' 13.

31. Ἰωάν. γ' 10. Α' Ἰωάν.

32. Ἀπὸ τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως.

33. Βλ. Ρωμ. η' 29.

34. Πρβλ. Ρωμ. η' 17.

δὸν διὰ σέ δὲν θά σέ ἐγκαταλείψῃ οὔτε θά σέ ἀφήσῃ
νὰ χαθῇς; Ἡ δὲν ἀκούεις αὐτὸν τὸν ἴδιον ποῦ λέγει
«Εἰ ἐπιλήσεται (= λησμονήσῃ) γυνὴ τὰ ἔκγονα τῆς
κοιλίας αὐτῆς, ἀλλ' ἐγὼ οὐκ ἐπιλήσομαί σου»;³⁵ Ἐάν
δὲ σὺ σπεύδῃς πρὶν ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ χαρακτηρίσῃς τὸν
ἑαυτὸν σου ὡς ἀνάξιον καὶ νὰ ἀποκόψῃς μὲ τὴν θέλη-
σιν σου τὸν ἑαυτὸν σου ἀπὸ τὸ κοπάδι τῶν προσβάτων
τοῦ Χριστοῦ, πρόσεχε ὅτι κανεὶς ἄλλος, ἀλλ' ἐσὺ ὁ ἴ-
διος εἶσαι ὁ αἷτιος τῆς καταστροφῆς σου.

170

Λοιπὸν, ἀφοῦ πετάξωμεν μακριὰ ἀπὸ τὰς ψυχὰς
μας κάθε ἀπιστίαν καὶ νωθρότητα καὶ ἀμφισβολίαν, ἃς
πλησιάζωμεν τὸν Κύριον μὲ ὄλην τὴν καρδίαν μας καὶ
μὲ πίστιν ἀταλάντευτον καὶ φλογερὸν πόθον, ὥσάν νὰ
εἴμεθα νεοαγορασμένοι δοῦλοι, ἐξαγορασμένοι³⁶ μὲ τί-
μιον αἷμα³⁷· καὶ ἀφοῦ σεθασθῶμεν τὸ ἀντίτιμον ποῦ ἐ-
δόθη χάριν ἡμῶν καὶ ἀφοῦ ἀγαπήσωμεν τὸν Δεσπότην
ποῦ κατέβαλε αὐτὸ καὶ ἀποδεχθῶμεν τὴν ἀγάπην αὐ-
τοῦ πρὸς ἡμᾶς, θά γνωρίσωμεν ὅτι, ἐάν δὲν ἤθελε νὰ
σώσῃ δι' αὐτοῦ (τοῦ αἵματος) ἡμᾶς ποῦ ἐξηγοράσθη-
μεν ἀπὸ τὴν δουλείαν τοῦ σατανᾶ, δὲν θά κατέβαιναν
εἰς τὴν γῆν, οὔτε καὶ θά ἐσφάζετο χάριν ἡμῶν, ἀλλὰ
καθὼς ἔχει γραφῇ, ἐπραξεν αὐτό, ἐπειδὴ θέλει ὅλοι οἱ
ἄνθρωποι νὰ σωθούνη³⁸. Καὶ ἄκουσε αὐτὸν ποῦ λέγει
αὐτό: «Οὐκ ἤλθον κρίναι τὸν κόσμον, ἀλλὰ σῶσαι τὸν
κόσμον»³⁹. Ἀλλ' εἰς τὸ θέμα αὐτὸ θά ἐπανέλθωμεν κα-
τωτέρω.

180

β) "Ὅτι ὅλοι ὅσοι ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστὸν
εἶναι ἐκ τῶν προτέρων γνωστοὶ εἰς τὸν Θεὸν καὶ
προωρισμένοι νὰ ὁμοιάσουν μὲ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ⁴⁰
καὶ ἐπὶ τοῦ ρητοῦ τοῦ Μωϋσέως: «Ὅτε διεμέριζεν
ἔθνη ὁ Ὑψίστος»⁴¹ καὶ ἐν συνεχείᾳ.

35. Ἡσ. μθ' 15.

36. Πρὸλ. Α' Πτρ. α' 29.

37. Α' Κορ. στ' 20' ζ' 2.

38. Α' Τιμ. θ' 4.

39. Ἰωάν. ιθ' 47.

40. Ρωμ. η' 29.

41. Δευτ. λθ' 8.

- 1 Εἶναι θεβαίως ἐκ πρώτης ὁψεως καὶ αὐτὰ σαφῆ καὶ ἀδιαμφισβήτητα. Ἄλλ' εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἐξετάσωμεν καὶ τὸν σκοπὸν αὐτῶν τῶν λόγων καὶ ποῖον εἶναι τὸ πραγματικὸν θαυύτερον νόημα τῶν ἀποστολικῶν λόγων, διὰ νὰ μάθῃς ἐξ αὐτῆς τῆς ἐμβλαύσεως ὅτι ὅλοι ὅσοι ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστόν, εἴτε μοναχοὶ εἶναι αὐτοὶ εἴτε λαϊκοί, εἶναι γνωστοὶ εἰς τὸν Θεὸν καὶ προωρισμένοι καὶ γίνονται ὅμοιοι μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· ὅχι μόνον αὐτὸ δέ, ἀλλ' ἐπὶ πλέον ὅλοι αὐτοί, ἐπειδὴ εἶναι προωρισμένοι νὰ σωθοῦν, εἶναι καὶ καλεσμένοι εἰς τοῦτο· ἐπειδὴ δὲ εἶναι καλεσμένοι, ἔχουν γίνεи δίκαιοι· ἐπειδὴ δὲ ἔχουν γίνεи δίκαιοι, ἔχουν
- 10 κίόλας δοξασθῆ⁴². Ὅσοι ὁμῶς ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἐβαπτίσθησαν καὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστόν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ ἔγιναν ὅμοιοι μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ δὲν παραμένουν σταθεροὶ εἰς αὐτὰ, γάνονται· ἀντιθέτως, ἐκεῖνοι ποὺ μένουν συνεπεῖς, ὅλοι σώζονται. Ἄλλ' ἀπὸ ἐδῶ θὰ ἀρχίσω τὴν ἐξέτασιν τοῦ θέματός μου· θὰ ἀρχίσω δὲ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ποὺ εἶναι καλύτερον νὰ ἀρχίσω.

- «Ὅτε», λέγει, «διεμέριζεν ὁ Ὑψιστος ἔθνη οὓς διέσπειρεν υἱοὺς Ἀδάμ, ἔστησεν ὅρια ἔθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεοῦ· καὶ ἐγεννήθη μερὶς Κυρίου καὶ λαὸς αὐτοῦ καὶ σχολίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραήλ»⁴³. Τὸ νόημα δὲ αὐτοῦ ποὺ λέγει εἶναι τὸ ἐξῆς: Διεχώρισεν ὁ Θεὸς ὅλα τὰ ἔθνη, ἀλλὰ ποῖα ὁμῶς εἶναι αὐτὰ τὰ ἔθνη; Οἱ ἴδιοι οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἀδάμ. Ἐάν ὁμῶς ὅλοι εἶναι ἀπόγονοι τοῦ Ἀδάμ, πῶς τοὺς ὀνομάζει ἔθνη; Ἐπειδὴ, ὅπως ὁ Ἀδάμ προτοῦ παραθῇ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ ἦτο ἀθάνατος, ἀφθαρτος καὶ συμπολίτης καὶ σύντροφος τῶν ἀγγέλων, ἀφοῦ κατοικοῦσε ἐντὸς τοῦ Παραδείσου, ἀπὸ τότε δὲ ποὺ ἀθέτησε τὴν ἐντολὴν τοῦ Ἰδίου τοῦ Θεοῦ, ἀπεστερήθη ὅλων αὐτῶν τῶν ἀγαθῶν καὶ ἀφοῦ ἔγινε φθαρτὸς καὶ θνητὸς ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὸν Παράδεισον, τοιουτοτρόπως λοιπὸν καὶ ὅλοι ὅσοι ἐγεννήθησαν ἀπὸ αὐτόν, Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπλήθυναν⁴⁴ καὶ περιήλθον εἰς κατάστασιν ἀγνοίας τοῦ Θεοῦ ὅπως

42. Ρωμ. η' 29—30.

43. Δευτ. λβ' 8.

44. Γεν. στ' 1.

30 ἐκεῖνος πού εἶπεν: «Ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ θήσω τὸν θρόνον μου καὶ ἔσομαι ὅμοιος τῷ Ὑψίστῳ»⁴⁵ καὶ αὐτοὶ ἄφου ἔκαμαν κάτι τέτοιους ἁμαρτωλοὺς συλλογισμοὺς ἄρχισαν νὰ κτίζουν πύργον καὶ προσπαθοῦν νὰ ἀνεβοῦν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον ἀντὶ νὰ τοὺς καταρασθῇ καὶ νὰ τοὺς τιμωρήσῃ ἐμπέριδεψε τὰς γλώσσας των⁴⁶ διὰ νὰ μὴ δύνανται νὰ συνεννοηθοῦν, καὶ τοιουτοτρόπως ἐσταμάτησε τὴν ἐνόητῃ τῶν πρὸς διάπραξιν τοῦ κακοῦ⁴⁷· αὐτὸ δὲ πού ἔκαμε ὁ Θεὸς ὁμοιάζει σὰν νὰ ἔκοψε μέλη ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ Ἀδάμ καὶ ἄφου τὰ ἐχώρισε ἀπὸ αὐτὸ καὶ μεταξὺ των καὶ τὰ διεσκόρπισε, εἰς καθ' ἓνα μέρος ἔδωκε καὶ διαφορετικὴν διάλεκτον, διὰ νὰ μὴ δύνανται πλέον νὰ ἐνωθοῦν καὶ συνεχίσουν τὸ σατανικὸν των ἔργον. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς, λοιπόν, δὲν ἀπεκάλεσεν αὐτοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' ἔθνη.

40 Ἀφου διεχώρισεν αὐτοὺς εἰς ομάδας καὶ τοὺς διεσκόρπισεν εἰς ὀλόκληρον τὴν γῆν, ἐπάνω εἰς κάθε μερίδα ἔβαλε ἄγγελον φύλακα. Καὶ πρόσεξε διὰ νὰ ἀντιληφθῇς ὀρθῶς κατὰ ποῖον τρόπον ὅλα εἶναι εἰς τὸν Θεὸν γνωστά καὶ προωρισμένα ἀπ' ἀρχῆς τοῦ κόσμου καὶ τῶν αἰώνων. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Θεὸς καθώρισε ὅπως οἱ ἄνθρωποι σωθοῦν διὰ τῆς ἐκ νέου γεννήσεώς των, ἐπῆρεν ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ ἐνός, τοῦ Ἀδάμ, μίαν μερίδα, τὴν πλευράν, κατὰ κάποιον τρόπον τὸ τμήμα πού ἐπῆρε ἀπὸ αὐτόν⁴⁸, καὶ τὸ μὲν κενὸν πού ἐδημιουργήθη διὰ τῆς ἀφαιρέσεως τῆς πλευρᾶς τὸ συνεπλήρωσε μὲ σάρκα, τὴν δὲ πλευράν τὴν μετέβαλεν εἰς γυναῖκα· τοιουτοτρόπως, λοιπόν, ἐπειδὴ ἐδανείσθη μὲν αὐτὴν ἐκ τοῦ σώματος τοῦ Ἀδάμ, ἀντὶ δὲ αὐτῆς ἐχάρισεν εἰς αὐτὸν ἄλλην

50 σάρκα, δι' αὐτὸ ἐκεῖνο πού ἐδανείσθη ἀνῆκεν εἰς τὸν Κύριον καὶ δὲν ἔθεωρεῖτο ὡς τμήμα τοῦ σώματος τοῦ Ἀδάμ, ἀλλ' ἦτο μερίδιον τοῦ Κυρίου, ἄφου ἦτο πλέον ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ Ἀδάμ, καίτοι ἀπὸ αὐτό

45. Ἡσ. ιδ' 14.

46. Γεν. ια' 7.

47. Πρβλ. Σ. Σολ. ι' 5.

48. Γεν. β' 21-22.

ἀφηρέθη καὶ ἦτο συγγενὲς μὲ αὐτό⁴⁹. Δι' αὐτὸ λοιπὸν εἰς τὴν μερίδα αὐτὴν τῶν ἀνθρώπων δὲν ἐτοποθετήθη ἄγγελος φύλαξ, ἀλλ' ἐδόθη εἰς αὐτοὺς ὁ ἀρχιστράτηγος Μιχαὴλ παιδαγωγὸς ὅπως συμβαίνει μὲ τὰ παιδιά ἢ καὶ ὁδηγὸς τοῦ λαοῦ προκειμένου περὶ λαοῦ καὶ στρατοῦ· ὁ Θεὸς ἦτο ὁ προστάτης αὐτῶν⁵⁰, διὰ τοῦτο καὶ ἐκάλεσεν αὐτὸν Ἰσραὴλ ποῦ σημαίνει νοὺς ποῦ βλέπει τὸν Θεόν. Ἰδοὺ διατὶ λέγομεν ὅτι ὁ Χριστὸς ἐγεννήθη ὡς ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν ἀπόγονον τοῦ Ἀδάμ καὶ τοῦ Δαβὶδ· δι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ τὸ τμήμα αὐτὸ τῆς ἀνθρωπότητος, ἐννοῶ αὐτὸ ποῦ κατάγεται ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸν Ἀδάμ, καὶ μόνον αὐτὸ γενεαλογεῖται⁵¹ ἀπὸ τὸν ἀποστολὸν Ματθαῖον καὶ ὅχι ὁλόκληρον τὸ σῶμα τῆς πρὸ Χριστοῦ ἀνθρωπότητος, ἐπειδὴ αὐτὸ προφανῶς ἀπεχωρίσθη ἀπὸ τὴν ἐκλεκτὴν μερίδα καὶ ἔπαυσε νὰ ἀνήκη εἰς τὸν Θεόν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁλόκληρος ὁ Ἀδάμ ἐστερήθη τῆς θεϊκῆς δόξης.

Κατὰ ποῖον τρόπον καὶ διὰ ποῖον λόγον ἐγένεν αὐτό; "Ὡστε, ὅπως ἀπὸ ὁλόκληρον τὸ σῶμα τοῦ Ἀδάμ ἀφηρέθη μία πλευρὰ καὶ μὲ αὐτὴν κατεσκευάσθη ἡ γυναῖκα, τοιοῦτοτρόπως πάλιν ἀφοῦ ληφθῇ ἀπὸ τὴν γυναῖκα ἡ ἰδίᾳ πλευρὰ νὰ μεταβληθῇ εἰς ἄνδρα καὶ γίνῃ νέος Ἀδάμ⁵², ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός· αὐτὴ ἡ μερίδα ἐξελέγη ἀπὸ τὸν Θεόν ὅπως λέγει ὁ θεῖος Παῦλος· καὶ ὅπως ἀπὸ τὸ ἀποσπασθὲν τμήμα⁵³, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν μερίδα, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν ἰδίαν τὴν γυναῖκα, προ-

49. Μὲ τὴν περίπλοκον αὐτὴν διατύπωσιν θέλει νὰ εἰπῇ κατὰ ποῖον τρόπον ὁ Θεὸς ἐδιόλεξε ἀπὸ τὰ ἄλλα ἔθνη τὸ Ἰσραὴλ διὰ νὰ γίνῃ τὸ φυτῶριον ἀπ' ὅπου θὰ ἐβλάστανε τὸ γλυκύκαρπον δένδρον τῆς σωτηρίας μας, ὁ Χριστὸς.

50. Ἐφεσ. ιε' 2.

51. Ματθ. α' 1-16.

52. Α' Κορ. ιε' 45.

53. Ρωμ. ια' 5. Ὁ ὅρος εἰς τὴν Γραφὴν ἀπαντᾷται ὑπὸ διπλὴν γραφὴν. Ἄλλοτε μὲν ὡς Λῆμμα (ἀπὸ τὸ λαμβάνω), ἄλλοτε δὲ ὡς Λεῖμμα (ἀπὸ τὸ ἐγκαταλείπω). Ἡ σημασία τῶν λέξεων εἶναι θεοθαίως διαφορετικὴ, τὸ νόημα τῶν ὁμῶς δύναται νὰ συμπέσῃ κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον: Λεῖμμα εἶναι τὸ ὑπόλοιπον τῆς ἀνθρωπότητος ποῦ ἔμεινε πιστὸν εἰς τὸν Θεόν, ὁ Ἰσραὴλ. Λῆμμα πάλιν εἶναι τὸ τμήμα ἐκεῖνο ποῦ ἐπῆρεν ὁ Θεὸς ἀπὸ τὸ σῶμα τῆς ἀνθρωπότητος διὰ νὰ μείνῃ πιστὸν εἰς αὐτὸν καὶ νὰ ἀποτελέσῃ τὴν Ζύμην τῆς σωτηρίας τῆς, δηλ. ὁ Ἰσραὴλ.

εκλήθη ἡ αἰτία⁵⁴ τῆς κατάρας καὶ ἐπέραςεν εἰς ὁλόκληρον τὸ σῶμα, δηλαδὴ εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, τοιουτοτρόπως πάλιν διὰ τοῦ ἰδίου προσλήμματος, δηλαδὴ τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου, θὰ διαδοθῇ ἡ εὐλογία καὶ ἡ σωτηρία εἰς ὁλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἄλλωστε κατέβη καὶ εἰς τὸν ἄδην, ὥστε ἀφοῦ συντελεσθῇ καὶ εἰς τοὺς ἁγίους πού ἔζησαν πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπὶ γῆς παρουσίαν του ἡ σωτηρία καὶ ἡ ἀποκάλυψις⁵⁵ αὐτοῦ νὰ ἐνώσῃ ὅλους ὅσοι ἀπέθανον ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ κόσμου μὲ τοὺς ἁγίους πού πρόκειται νὰ ὑπάρξουν μέχρι τὸ τέλος τοῦ κόσμου· τοιουτοτρόπως ἐτοποθετήθη καὶ εἰς τάφον, διὰ νὰ κάμῃ διὰ τῆς νεκρώσεως τοῦ σώματός του καὶ τὰ σώματα πού ἀπέθανον πρὶν συμμετοχὰ αἰωνίου ζωῆς καὶ ἀναστάσεως. Ἐφοῦ
80 λοιπὸν ὁ Ἰσραὴλ ἔγινε κληρὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπετέλεσε τὴν ἐκλεκτὴν μερίδα αὐτοῦ, πολὺ ὀρθῶς ὠνόμασε αὐτὸν ἁμπέλι του καὶ ἐτοποθέτησε γύρω ἀπὸ αὐτὸν φράκτιν⁵⁶, καὶ ἀπετέλεσε κατὰ κάποιον τρόπον ἕνα ἄλλον νέον παράδεισον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον πάλιν ὁ Ἀδὰμ ἐξεδιώχθη, δηλαδὴ οἱ ἀπόγονοι τοῦ σώματός του, ἐννοῶ θεβαίως τοὺς ἐθνικούς. Καὶ ὁ μὲν ἄγγελος ἐφύλασσε μὲ τὴν φλογώδη ρομφαίαν⁵⁷ αὐτὴν τὴν ἁμπελον, διὰ νὰ μὴν εἰσέλθουν εἰς αὐτὴν οἱ εἰδωλολάτραι, ὁ δὲ γεωργὸς τῆς ἤτο ὁ Θεός⁵⁸.

Ὅπως λοιπὸν πρώτη ἡ Εὐα, ἡ ὁποία ἦτο μέρος τοῦ ὅλου σώματος τοῦ Ἀδὰμ, ὠμίλησεν εἰς τὸν ὄφιν καὶ πρώτη αὐτὴ ἐφανερώσεν εἰς αὐτὸν ὅσα παρήγγει-
90 λεν ὁ Θεὸς καὶ πρώτη ἐδέχθη ὅσα ψεύδη τῆς εἶπεν ὁ ὄφιν καὶ παρέβη τὴν ἐντολὴν μὲ τὸ νὰ φάγῃ ἀπὸ τὸν ἀπηγορευμένον καρπὸν (ὁ Ἀδὰμ δὲν ἦτο παρὼν), ἐν συνεχείᾳ δὲ αὐτὴ ἔγινε καὶ ὑπηρέτης αὐτοῦ, ἀφοῦ ἐπροθυμοποιήθη νὰ δώσῃ καὶ εἰς αὐτὸν νὰ φάγῃ ἀπὸ τὸν ἀπηγορευμένον καρπὸν, τὸ ἴδιον συνέβη θραδύτερον καὶ μὲ τὸν Ἰσραὴλ. Ἐφοῦ δηλαδὴ καὶ αὐτός, ὅπως καὶ ἡ Εὐα, παρέβη τὴν ἀφοσίωσιν καὶ τὴν ἀγάπην πού ὠ-

54. Πρὸλ. Ρωμ. Ζ' 11.

55. Πρὸλ. Β' Τιμ. α' 10.

56. Ἦσ. ε' 1-2.

57. Γεν. γ' 24.

58. Ἰωάν. ις' 1.

- φειλε πρὸς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος τὸν ἐξέλεξεν ὡς ἰδικόν του μεταξύ ὅλων τῶν ἐθνῶν, καὶ ἀφοῦ ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν λατρείαν πρὸς αὐτόν, προσέφερε θυσίαν καὶ συνθήκην μὲ τὰ εἰδῶλα· ἔτρωγε καὶ ἔπινε μὲ αὐτά. Αὐτὸ λοιπὸν ἐπειδὴ ἐγνώριζε ἐκ τῶν προτέρων ὁ Θεός, διότι
- 100 ὡς Θεὸς ποῦ εἶναι γνωρίζει τὰ πάντα, πάλιν ἀπὸ τοὺς ἰδίους αὐτοὺς τὸ τμήμα, τὴν μερίδα, τὸ ἴδιον αὐτὸ τεμάχιον, ποῦ ἀπεσπάσθη ἀπὸ τὴν πλευράν τοῦ Ἀδάμ, ἀφοῦ τὸ ἐπῆρε ἀπὸ τὴν φυλὴν τοῦ Ἰούδα τὸ διεφύλαξε διὰ λογαριασμὸν του. Ἐπειδὴ δὲ ὅλοι οἱ ὑπόλοιποι ἐκλείσθησαν⁵⁹ εἰς τὴν ἀπιστίαν ἀπὸ αὐτοὺς μὲν ἀφοῦ ἐπῆρε τὸ τμήμα ἐκεῖνο ποῦ τὸ μετέβαλεν εἰς γυναῖκα, δηλαδὴ τὴν καθαρωτάτην Μαρίαν, ἀπὸ αὐτὴν δὲ τὴν ἀγίαν θεοτόκον καὶ διὰ παντός παρθένον Μαρίαν ἐπῆρε τὴν σάρκα τὴν ὁποίαν ἐφόρεσεν ὁ Κύριος καὶ ἡ ὁποία ἀπετέλει τὸν σπόρον τῆς πίστεως πρὸς τὸν ἀληθινόν Θεόν, αὐτὴν τὴν σάρκα τὴν μετέβαλεν ὁ Πανάγιος Θεὸς εἰς ἅγιον ναὸν⁶⁰ διὰ τὸν ἑαυτὸν του, μὲ τὸ νὰ γίνῃ ἄνδρας θεάνθρωπος. Ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ καὶ
- 110 αὐτὴ ἡ σάρκα τὴν ὁποίαν ἐπῆρεν ὁ Κύριος ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀγνὴν Θεοτόκον δὲν προήρχετο ἀπὸ τὴν γυναῖκα, ἀλλ' ἦτο τὸ τμήμα ἐκεῖνο ποῦ ἀπέσπασεν ὁ Θεὸς ἀπὸ τὸν Ἀδάμ διὰ νὰ πλάσῃ τὴν γυναῖκα, δι' αὐτὸ λέγεται ὅτι ὁ Χριστὸς ἐφόρεσε τὸν Ἀδάμ καὶ ἔχει γραφῇ ὅτι ἔχει γίνῃ δεῦτερος Ἀδάμ⁶¹ προερχόμενος ἀπὸ τὸν πρῶτον — καίτοι εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ — καὶ ὀνομάζεται ὄχι υἱὸς τῆς γυναικός, ἀλλὰ τοῦ Ἀδάμ. Αὐτὸ ὅμως ποῦ ἔχει γραφῇ; Ἀναφέρεται εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Λουκᾶ καί, ἐὰν θέλῃς, ἐρευνήσῃς καὶ θὰ εὕρῃς νὰ περιγράφεται ὡς ἐξῆς ἡ καταγωγή του: Ἀφοῦ εἶπε περὶ τοῦ Χριστοῦ ὅτι ἐθεωρεῖτο υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ, συνεχίζει: «τοῦ Ἠλὶ, τοῦ Ματθαῖ» καὶ ἀφοῦ ἐν συνεχείᾳ ἀναφέρει ὅλους τοὺς προγόνους τῆς προσληφθείσης ἐκ τῆς Θεοτόκου σαρκός, τέλος λέγει: «τοῦ Ἐνῶς, τοῦ Σήθ, τοῦ Ἀδάμ, τοῦ Θεοῦ»⁶². Ἀφοῦ ἀνῆλθεν ἀπὸ τὸν Ἰωσήφ εἰς τὸν Ἀδάμ κατ' ἀντίστροφον πορείαν, χωρὶς νὰ ἀναφέ-
- 120

59. Πρὸλ. Ρωμ. ια' 32.

60. Ἰωάν. θ' 20.

61. Πρὸλ. Α' Κορ. ιε' 48—49.

62. Λουκ. γ' 23—38.

ρη καθόλου τὴν γυναῖκα, ἄφησε καὶ αὐτὸ νὰ εἶναι δι' ἡμᾶς ἓνα μυστήριον.

Ἀφοῦ, λοιπόν, ἐπῆρε σάρκα ἀπὸ τὸ πιστὸν εἰς τὸν Θεὸν τμῆμα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, καθὼς ἔχει λεχθῇ, ἐγένεν ἄνθρωπος. Ἀπεφάσισεν ὁ Θεὸς νὰ σώσῃ διὰ τοῦ σπόρου τῆς πίστεως καὶ πάλιν μέσῳ τῆς πρὸς αὐτὸν πίστεως ὁλόκληρον τὸν Ἀδὰμ, δηλαδὴ ὅλους τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ ποὺ τότε ἀπεκλείσθησαν ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτοὺς τοῦ Θεοῦ καὶ ἐδιώχθησαν ἔξω ἀπὸ τὸν νέον Παράδεισον καὶ τὴν ἐκλεκτὴν μερίδα καὶ τὸν θεῖον ἀμπελῶνα (τὸν Ἰσραὴλ), καθὼς καὶ εἰς τὸν Ἀβραάμ ὑπεσχέθη τοῦτο⁶³. καὶ δὲν τὸ ἐνεθυμήθη τοῦτο ὁ Θεὸς τότε — ὅπως θὰ ἐνόμιζε κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ θεωροῦν τὸν ἑαυτὸν τῶν ἁριστῶν γνώστην — ὅταν ὁ Ἀβραάμ ἀπέδειξε τὴν ἀνεπανάληπτον ἐκείνην πίστιν μὲ τὸ νὰ προθυμοποιηθῇ νὰ θυσιάσῃ τὸ παιδί του Ἰσαάκ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐγνώριζεν αὐτὸ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ κόσμου⁶⁴ καὶ προώριζε τὸ μὲν ἐκλεκτὸν τμῆμα τοῦ λαοῦ νὰ σωθῇ διὰ τῆς πίστεως, ὅλοι δὲ ἐκεῖνοι ποὺ προηγουμένως ἀπεσπάρσθησαν καὶ ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὸ πιστὸν τμῆμα νὰ σωθοῦν διὰ τῆς ἀβιάστου πίστεως τῶν εἰς τὸν Χριστὸν, ἀργότερον ἐφανέρωσε κατὰ κάποιον τρόπον εἰς τὸν Ἀβραάμ ποὺ ἀπεδείχθη πιστός⁶⁵, τὴν προαιώνιον αὐτὴν ἀπόφασίν του⁶⁶. Ὅταν ἡμεῖς ἀκούωμεν αὐτὴν τὴν ὑπόσχεσιν, σκεπτόμεθα ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Ἀβραάμ ἐπίστευσεν εἰς τὸν Θεόν⁶⁷, δι' αὐτὸ ἐπῆραμεν αὐτὴν τὴν εὐλογίαν⁶⁸ καὶ τὴν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ υἱοθεσίαν⁶⁹ διὰ τῆς πίστεώς μας πρὸς τὸν Χριστὸν ὁ ὁποῖος (Θεὸς) εἶπε πρὸς αὐτὸν (τὸν Ἀβραάμ) ὅτι «ἐν σοὶ ἐνευλογήσονται πάντα τὰ ἔθνη»⁷⁰. ἔχομεν δηλαδὴ ἐσφαλμένως τὴν ἐντύπωσιν ὅτι αὐτὴ ἡ ὑπόσχεσις ἐδόθη εἰς ἡμᾶς ὡς ἀντίδωρον τῆς πίστεως ποὺ ἐπέδειξεν ὁ Ἀβραάμ, καὶ ὄχι, ὀρθότερον,

63. Γεν. ιη' 18' κβ' 18.

64. Ἐφεσ. α' 4. Α' Πτρ. α' 20.

65. Σοφ. Σειρ. μδ' 20.

66. Πρβλ. Πραξ. β' 23.

67. Γεν. ιε' 6. Ρωμ. δ' 3.

68. Γαλ. γ' 14.

69. Γαλ. δ' 5.

70. Γεν. κβ' 18.

130

140

ἐπειδὴ προαιωνίως ὑπῆρχε τὸ μυστικὸν αὐτὸ σχέδιον τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν σωτηρίαν μας, ἡ ὁποία διὰ πρώτην φοράν ἐδίδετο ὡς ὑπόσχεσις εἰς τὸν πιστὸν Ἀβραάμ καὶ δι' αὐτοῦ ἐφανερώθη εἰς ἡμᾶς. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται περὶ αὐτοῦ, ὅχι. Διότι τὸ λῆμμα αὐτὸ (ὁ Ἰσραήλ) τὸ ὁποῖον προέκυψε κατὰ τὸν διαχωρισμὸν τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἀδάμ εἰς διάφορα ἔθνη, ἀφοῦ ἀπετέλεσε τὴν ἐκλεκτὴν μερίδα τοῦ Κυρίου, ὅπως λέγει ἡ Γραφή, τὸ ἐφύτευσε ὥσάν κάποιον ἄλλον δεύτερον παράδεισον, ὁ ὁποῖος ἔχει εἰς τὸ μέσον του τὸ δένδρον τῆς ζωῆς, δη-
 150 λαδὴ τὴν πίστιν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸ Πνεῦμα ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ τμήμα αὐτὸ προῆλθεν ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ Ἀδάμ, τὸ ὁποῖον μετεβλήθη εἰς γυναῖκα, ἡ δὲ γυναῖκα πρώτη παρέβη τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, ἐγνώριζε δὲ ὁ Θεὸς ὅτι καὶ αὐτὸ πάλιν τὸ τμήμα (Ἰσραήλ) — ὅπως ἄλλοτε ἡ Εὐὰ — δὲν θὰ ἐφύλασσε τὴν πίστιν πρὸς αὐτόν καὶ ὅταν ἐγνώριζε αὐτὸ προαιωνίως, τότε καὶ ὅλα τὰ ἔθνη ποῦ ἀπεβλήθησαν ἀπὸ τὸν νέον παράδεισον, δηλαδὴ τὰ ἀποχωρισθέντα γιὰ νὰ ἐγκατασταθοῦν ἄλλου καὶ ἀποξενωθέντα ἀπὸ αὐτὸ τὸ λῆμμα (τὸν Ἰσραήλ), εὐδόκησεν ὁ Θεὸς νὰ τὰ καλέσῃ πάλιν πλησίον του καὶ νὰ εἰσαχθοῦν ἐκ νέου εἰς τὸν Παράδεισον καὶ νὰ προστεθοῦν καὶ νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὸ λῆμμα (Χριστὸν) ποῦ προῆλθεν ἀπὸ τὸ λῆμμα (τὸν Ἰσραήλ)⁷¹.

Συγκέντρωσε ὁμοῦς ὁλόκληρον τὴν προσοχὴν σου
 160 διὰ νὰ ἀντιληφθῇς τὰ λεγόμενα, ἐπειδὴ εἶναι δυσνόητον τὸ νόημα ποῦ ὑπάρχει εἰς αὐτά. Ὅταν λοιπὸν ὁ

71. Ἐπιβάλλεται νὰ διαβάσωμεν μὲ πολλὴν προσοχὴν ὅλα ὅσα προηγουμένως διὰ νὰ τὰ ἀντιληφθῶμεν, διότι περικλείουν πολὺ θεοσναφήματα. Δίδομεν ἓνα σχεδιάγραμμα τῶν συλλογισμῶν του: Ὅπως ὁ Θεὸς ἐπήρε ἓνα τμήμα ἀπὸ τὸν Ἀδὰμ καὶ ἔκτισε τὴν γυναῖκα ἔτσι ἐπήρε ἓνα τμήμα ἀπὸ τὸ σῶμα τῆς ἀνθρωπότητος διὰ νὰ ἀποτελέσῃ τὸ δέντρον ἀπὸ τὸ ὁποῖον θὰ προέλθῃ ὁ καρπὸς τῆς σωτηρίας μας, ὁ Χριστός. Ὅπως ἡ γυναῖκα παρέβη τὴν ἐντολὴν ἔτσι καὶ τὰ δεύτερον λῆμμα, ὁ Ἰσραήλ, δὲν ἔμεινε πάντα πιστὸν εἰς τὸν Θεόν. Τὸ σῶμα ποῦ ὁ Κύριος ἐδανείσθη (λῆμμα), ἀπὸ τὴν Θεοτόκον δὲν εἶναι ὁμοῦ τοῦ γυναικείου φύλου, ἀλλὰ τοῦ ἀνδρικοῦ, διότι εἶναι τὸ τμήμα (λῆμμα) ἐκεῖνο ποῦ ὁ Ἀδὰμ ἐδάνεισεν εἰς τὴν Εὐάν. Δι' αὐτὸ λέγομεν ὅτι ὁ Κύριος κατὰγεται ἀπὸ τὸν Ἀδὰμ καὶ ὅχι ἀπὸ τὴν γυναῖκα. Ἐπειδὴ ἡ γυναῖκα δὲν ὀφείλει τίποτε πλέον εἰς τὸν ἄνδρα, ἀφοῦ ἐπέστρεψεν ὅ,τι ἐλήφθη.

Ἰουδαϊκός λαός, ὁ ὁποῖος καὶ Ἰσραὴλ ὠνομάσθη (διό-
τι αὐτὸς εἶναι τὸ τμήμα πού ἀφηρέθη ἀπὸ τὴν πλευράν
τοῦ ἀνδρός) παραβῆ τὴν ἐντολὴν πού ἐδόθη εἰς αὐτὸν
ἀπὸ τὸν Θεόν — διότι λέγει «ἄκουε Ἰσραὴλ, Κύριος ὁ
Θεός σου Κύριος εἰς ἔστιν»⁷² —, ὅταν θὰ παραβῆ αὐτὴν
καὶ λατρεύσῃ τὰ δαιμόνια καὶ προσκυνήσῃ τὰ εἰδωλα
καὶ φάγῃ ἀπὸ τὰ θυσιαζόμενα εἰς αὐτὰ ζῶα, τότε ἀπὸ
αὐτὴν πάλιν, κατὰ κάποιον τρόπον ὡσάν ἀπὸ ἑνα σῶ-
μα, τὸ ὁποῖον ἀπὸ πολλὰ μέλη ἀπετέλεσεν ἓνα λαόν,
ἀφοῦ πάρῃ ὁ Θεὸς τὴν ἰδικὴν του μερίδα, θὰ διαφυλά-
ξῃ αὐτὴν ἀκεραίαν χάριν τοῦ ἑαυτοῦ του· τὸ ὑπόλοι-
170 πον ὅμως σῶμα δηλαδὴ τὸ τμήμα ἐκεῖνο τῆς ἀνθρωπό-
τητος, τὸ ὁποῖον ἀπεσπάσθη ἀπὸ τὴν ἐκλεκτὴν αὐτὴν
μερίδα καὶ ἐτράπη πρὸς τὴν εἰδωλολατρείαν, θὰ τὸ
σπρώξῃ καὶ θὰ τὸ θγάλῃ ἔξω ἀπὸ αὐτὸν τὸν παρὰδει-
σον, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ ἀμπέλι τῆς μερίδος του (τοῦ Ἰσ-
ραὴλ)· ἀπὸ δὲ τὴν ἐκλεγείσαν με θάσιν τὴν πίστιν με-
ρίδα του, ἡ ὁποία προσέρχεται ἀπὸ τὴν πλευράν τοῦ Ἀ-
δάμ, ἀφοῦ θὰ πάρῃ ἀργότερον ἓνα μικρὸν σπόρον, ὁ
Θεὸς Λόγος θὰ γίνῃ ἀνθρώπος, δηλαδὴ, διὰ νὰ ἐπανα-
λάβῃ αὐτὸ πού εἶπα ἀνωτέρω, δεύτερος Ἀδάμ, ἀπό-
γονος τοῦ πρώτου, ἐπειδὴ θὰ προέλθῃ ἀπὸ τὴν πλευ-
ράν τοῦ πρώτου καὶ θὰ γεννηθῇ χωρὶς νὰ μεσολαθήσῃ
σαρκικὴ συνάφεια ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς καὶ σπορά καὶ
τότε θὰ εὐλογηθῇ ὁλόκληρον τὸ σῶμα καὶ τὰ μέλη τοῦ
180 πρώτου Ἀδάμ, δηλαδὴ ὁ ἀπομακρυνθεὶς τοῦ Θεοῦ λα-
ὸς τῶν ἐθνῶν, ἀφοῦ ἐνωθῇ διὰ τῆς πίστεως, μέσω τοῦ
ἀπογόνου τοῦ θεανθρώπου ἀνδρὸς (Χριστοῦ) με τὸ
τμήμα ἐκεῖνο πού ἀπεσπάσθη ἀπὸ τὴν πλευράν τοῦ Ἀ-
δάμ.

Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι τὸ νόημα αὐτοῦ πού λέγει καὶ
ὁ θεὸς Παῦλος ὅτι ὠρίσθη καὶ ἦτο γνωστὸν⁷³ προαι-
νίως ἀπὸ τὸν Θεόν πού γνωρίζει ἐκ τῶν προτέρων τὰ
πάντα, διὰ νὰ προσκληθοῦν⁷⁴ ὅλα τὰ ἔθνη ἀπὸ τὸ ἐν
ἄκρον τῆς γῆς ἕως τὸ ἄλλο καὶ ὅσοι μὲν πιστεύσουν θὰ
προσκολληθοῦν⁷⁵ εἰς τὸν λαθόντα σάρκα ἐκ τῆς πλευ-

72. Δευτ. στ' 4.

73. Α' Κορ. β' 7.

74. Πρβλ. Ματθ. η' 11.

75. Α' Κορ. στ' 17.

190 ρᾶς τοῦ πατρὸς των (Ἄδὰμ) Χριστὸν τὸν Θεόν, ὁ ὅ-
ποιος εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπόγονος τοῦ Ἄδὰμ· τοι-
ουτοτρόπως θὰ γίνουν καὶ οἱ δύο — ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς
καὶ τὰ ἔθνη πού διεσκορπίσθησαν καὶ ἐκατοίκησαν μα-
κρὰν τοῦ Θεοῦ — ἕνα⁷⁶, ἕνα σῶμα δηλαδὴ μὲ τὸν Χρι-
στὸν καὶ συμμέτοχοι εἰς τὰ ἀγαθὰ τῆς βασιλείας καὶ
ἀδελφοὶ αὐτοῦ καὶ κληρονόμοι⁷⁷ μαζί του τῆς αἰωνιό-
τητος· ὅσοι ὅμως ἀπιστήσουν θὰ μείνουν ἔξω ἀπὸ τὴν
σωτηρίαν μαζί μὲ ἐκείνους πού προέρχονται ἀπὸ τὸ
τμήμα ἐκεῖνο τῆς ἀνθρωπότητος πού ἐξελέγη ἀπὸ τὸν
Θεὸν ἕνεκα τῆς πίστεώς του, ἐννοῶ δηλαδὴ αὐτοὺς τοὺς
Ἰουδαίους, οἱ ὅποιοι ἕνεκα τῆς ἀπιστίας των πρὸς τὸν
Χριστὸν ἐξεδιώχθησαν καὶ ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὴν
σωτηρίαν⁷⁸. Καὶ αὐτὸ γίνεται ὁλοφάνερον εἰς τοὺς ἀ-
κούοντας ἀπὸ τὰ εὐαγγελικὰ λόγια διότι λέγει ὁ Κύ-
ριος πρὸς τοὺς μαθητάς του: «Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξου-
σία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς. Πορευθέντες εἰς τὸν κόσ-
μον ἅπαντα κηρύξατε τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας·
ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται, ὁ δὲ ἀπιστήσας
κατακριθήσεται»⁷⁹.

200 Ἄλλ' ἀφοῦ ξαναπάρω τὸν λόγον θὰ διηγηθῶ καὶ
πάλιν συνοπτικῶς καὶ κατὰ τὰ οὐσιώδη αὐτῶν μέρη
ὅσα ἐλέχθησαν ἀνωτέρω, ὥστε νὰ γίνουν περισσότερον
κατανοητὰ τῶρα εἰς ὅλους.

γ) Ἀνακεφαλαίωσις ὅσων ἐλέχθησαν εἰς τὸν
πρῶτον λόγον⁸⁰ περὶ τῆς (δημιουργίας) τοῦ Ἄδὰμ
καὶ τῆς Εὐας καὶ τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν καὶ τῶν ἑπτὰ
περιόδων τὰς ὁποίας αὐταὶ συμβολίζουν καὶ περὶ
τῆς φυσικῆς θεάς τοῦ Παραδείσου.

1 Ἐδημιούργησε, λοιπόν, ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν

76. Ἐφεσ. θ' 14.

77. Ἐφεσ. γ' 6.

78. Ποία θλιβερὰ ἐξελίξεις διὰ τὸν λαόν αὐτόν! Ἐγινεν ἡ γέφυ-
ρα τῆς σωτηρίας τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ ὁ ἴδιος ὠδηγήθη εἰς τὴν ἀ-
πώλειαν! Καὶ ἡμεῖς; Δυνατὸν νὰ συντελέσωμεν εἰς τὴν σωτηρίαν
ἄλλων καὶ νὰ κρατήσωμεν διὰ τὸν εἰσιτὸν μας τὴν ἀπώλειαν.

79. Μάρκ. ια' 15-17.

80. Ἠθικά 1, παρ. α' - θ'.

γῆν καὶ ὅλα ὅσα ὑπάρχουν εἰς αὐτά — διὰ νὰ ἐρευνήσωμεν καὶ πάλιν τὰ κρυπτόμενα βαθύτερα νοήματα τῆς θείας Γραφῆς — καὶ ἔπειτα ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικήν του εἰκόνα καὶ προωρισμένον νὰ ὁμοιάσῃ ἠθικῶς μὲ Αὐτόν, δηλαδή μόνον αὐτὸν τὸν Ἀδάμ⁸¹. Ὅλα αὐτά τὰ ἔδημιούργησεν εἰς ἕξ ἡμέρας καὶ κατὰ τὴν ἐβδόμην ἡμέραν ἐσταμάτησε, χωρὶς νὰ πράξῃ τίποτε κατ' αὐτὴν οὔτε θεοβαίως τὴν ἐν συνεχείᾳ ἡμέραν ὠνόμασε ὀγδόην κλπ., ὥστε νὰ μὴ εἶναι ὀκτῶ αἱ ἡμέραι τῆς ἐβδομάδος, ἀλλ' ἑπτὰ καὶ τοιουτοτρόπως ἐπαναλαμβάνόμεναι νὰ ἀποτελοῦν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐβδομάδων. Εἰς αὐτάς, λοιπόν, τὰς ἡμέρας ὁ Δημιουργὸς φαίνεται ὅτι ἠθέλησε νὰ συμβολίσῃ τοὺς ἑπτὰ αἰῶνας. Ἀφοῦ, λοιπόν, καὶ αὐτὰ τοιουτοτρόπως ἔπραξεν ὁ Δεσπότης τῶν ὅλων, ἐπειδὴ — ὡς Θεὸς ποῦ ἦτο — ἐγνώριζε ἐκ τῶν προτέρων ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρόκειται νὰ παραβῇ τὴν ἐντολήν του καὶ νὰ παραμείνῃ ἀμετανόητος, ἐκεῖνος δὲ ὁ ὁποῖος δὲν μετανοεῖ εἶναι ἀπόλυτος ἀνάγκη καὶ νὰ τιμωρῆται καὶ νὰ καταδικάζεται, δὲν ἄφησεν αὐτὸν νὰ ζῇ μέσα εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον, ὁ ὁποῖος ἐκτίσθη μαζὶ μὲ αὐτὸν (τὸν Ἀδάμ) κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἕξ ἡμερῶν, ἀλλ' ἀφοῦ διέκουε κατὰ τὴν ἐβδόμην ἡμέραν καὶ ὅταν αὐτὴ συνεπληρώθη τότε καὶ ὕστερα ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα ἐφύτευσε τὸν Παράδεισον πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος.

20 Κατὰ ποῖον τρόπον καὶ διὰ ποῖον λόγον; Διὰ νὰ ἀποχωρισθῇ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν ὑπόλοιπον κόσμον καί, ὡσὰν ἄλλος βασιλεὺς, εἰσαχθῇ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ὡσὰν εἰς κάποιον παλάτι καὶ εἰς πόλιν περιλαμπρον, ὥστε, ὅταν θὰ παραβῇ τὴν ἐντολήν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ θὰ πρόκειται νὰ χάσῃ τὸ βασιλικὸν του ἀξίωμα καὶ νὰ ἐξορισθῇ καὶ πεταχθῇ ἔξω ἀπὸ τὰ βασιλικά ἀνάκτορα, νὰ καταδικασθῇ νὰ ζῇ καὶ πάλιν εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἐπανέλθῃ καὶ πάλιν εἰς τὸν Παράδεισον ὅθεν ἐξεδιώχθη⁸². Διότι ἐὰν δὲν εἶχε τακτοποιήσῃ τοιουτοτρόπως τὰ πράγματα ὁ Θεός, ἀλλ' ἐδημιούργει μόνον τὸν ὑπόλοιπον κόσμον (χω-

81. Τοῦτο συνάγεται ἐκ τῆς συνδυασμένης μελέτης τῶν κεφ. α' καὶ θ' τῆς Γενέσεως.

82. Ρωμ. η' 20.

30 ρις τὸν Παράδεισον) καὶ εἰς αὐτὸν ἐτοποθέτει τὸν ἄνθρωπον, ὅταν θὰ παρέβαινε τὴν ἐντολὴν του καὶ δὲν ἐξωμολογεῖτο οὔτε μετενόει, ποῦ θὰ τὸν ἔβαζε διὰ τιμωρίαν; Ποῦ δὲ θὰ ἔπρεπε αὐτὸς νὰ ζήσῃ καὶ νὰ ἀποθάνῃ καὶ πάλιν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν γῆν ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἐπλάσθη, μετὰ τὴν καταδίκην του; Ἀσφαλῶς πουθενά, ἀλλὰ θὰ ἔπρεπε αὐτὸς νὰ καταδικασθῇ νὰ μεταβῇ εἰς τὸν ἄδην ζωντανός⁸³, χωρὶς νὰ ἀναμένῃ οὐδεμίαν ἔκτοτε πρόσκλησιν εἰς σωτηρίαν καὶ ὅχι μόνον τοῦτο, ἀλλ' οὔτε δημιουργία θὰ ὑπῆρχεν, οὔτε πολλαπλασιασμός τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ θὰ ἐχάνετο ὁ ἄνθρωπος, τὸ τόσον θαυμαστόν αὐτὸ ἔργον τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ.

Ἐπειδὴ δὲ προαιωνίως ἐγνώριζεν ὁ Θεὸς ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρόκειται νὰ παραβῇ τὴν ἐντολὴν του καὶ ὥρισε ἀπὸ τότε νὰ ξαναδημιουργηθῇ διὰ τῆς ἐν Χριστῷ ἀναγεννήσεώς του, διὰ τοῦτο ἐν εἵδει δευσμευτικῆς ὑποσχέσεως περὶ τῆς μελλοντικῆς ἀναδημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου, — ἀφοῦ ἐδημιούργησε τὰ πάντα καὶ διέκοψε καὶ ἀφοῦ προεικόνισε κατὰ τρόπον μυστικὸν εἰς τὰς 40 ἐπτὰ ἡμέρας τὰς ἐποχὰς καὶ τοὺς αἰῶνας — ἐπῆρε κατόπιν ὡσάν εἶδος μαγιάς σπόρον καὶ τμήμα ἀπὸ καθ' ἓνα ἀπὸ τὰ ἔργα του, ὥστε, μὲ τὸ νὰ μὴ πάρῃ τὰ τμήματα ἀπὸ τὰ ἔργα ποὺ ἐδημιουργήθησαν κατὰ τὰς ἐπτὰ ἡμέρας κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῶν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὀγδόην ἡμέραν, νὰ προεικονίσῃ διὰ τῆς κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς δημιουργίας τοῦ Παραδείσου τὸν μέλλοντα αἰῶνα· αὐτὴν τὴν ὀγδόην ἡμέραν δὲν τὴν συμπεριέλαθεν εἰς τὰς ἐπτὰ οὔτε τὴν ἐφανέρωσεν, ἀλλ' ἀφῆκεν αὐτὴν νὰ μείνῃ τελείως μὲν ἀγνώστη δι' ὅσους ἔζησαν πρὶν ἀπὸ τὴν παράδοσιν τοῦ νόμου, ἐφανέρωσε δὲ θαμπὰ κάπως αὐτὴν εἰς τοὺς προφῆτας ποὺ ἔζησαν εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ νόμου καὶ τοὺς ἐφώτισε νὰ τὴν προαναγγείλουν, εἰς ἡμᾶς δὲ τοὺς πιστοὺς ἐφανερῶθη καὶ ἔλαμψεν 50 ἐκτυφλωτικῶς ὡσάν νὰ εἶναι πρῶτ', ἀφοῦ ἄλλωστε ἀναμένομεν⁸⁴ ὥρα μὲ τὴν ὥραν νὰ ἀνατείλῃ⁸⁵ ὁ ἄδυτος ἥλιος τῆς δικαιοσύνης. Εἶπον ὅτι ἐπῆρεν ὁ Θεὸς διάφορα

83. Ψαλμ. νδ' 16.

84. Β' Πτρ. γ' 13.

85. Ματθ. γ' 20.

τμήματα, ἀπὸ ὁλόκληρον μὲν τὴν γῆν μίαν περιοχὴν εἰς τὴν ὅποιαν ἐφύτευσε τὸν Παράδεισον, ἀπὸ τὸ ὅλον δὲ σῶμα τοῦ Ἀδάμ μίαν πλευράν, δηλαδὴ ἓνα μέρος, ἐνῶ ἀπὸ τὰς ἡμέρας δὲν ἐπῆρε τίποτε. Διὰ ποῖον λόγον; Ἐπειδὴ τὰ τμήματα μὲν αὐτὰ ἐλήφθησαν διότι ἔπρεπε νὰ ἀνακαινισθοῦν καὶ νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὰ οὐράνια διὰ μέσου αὐτῶν (τῶν μερίδων) τὰ συγγενῆ καὶ ὁμοειδῆ δημιουργήματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐλήφθησαν, ἐνῶ αἱ ἡμέραι παρελείφθησαν, ἐπειδὴ δὲν πρόκειται νὰ ἀνακαινισθοῦν, ἀλλὰ νὰ καταργηθοῦν τελείως ὑπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, δι' αὐτὸ ὁ Θεὸς δὲν ἔλαθεν ἀπὸ αὐτὰς μερίδα ἢ ὁποῖα θὰ ἐσήμαινε τὴν μελλοντικὴν τῶν ἀνάνεωσιν, ἐνῶ ἀπὸ τοὺς αἰῶνας ἐπῆρε. Κατὰ ποῖον τρόπον; Ἀκούσε.

- 60 Ἐπρεπε νὰ συμπληρωθοῦν ἑπτὰ αἰῶνες, ὅσος εἶναι καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν. Ἀπὸ αὐτοὺς οἱ μὲν ἕξι ἐπέρασαν, ὁ δὲ ἕβδομος δὲν τελειώνει, ἀλλὰ ἀπὸ αὐτὸν παίρνει ὁ Θεὸς τὸ τμήμα καὶ τὸ ἐνώνει μὲ τὸν ἀναρχον καὶ μὴ ἔχοντα τέλος αἰῶνα. Πόσον δὲ ἐπρόκειτο νὰ πάρῃ ἕξι αὐτοῦ ὁ Θεὸς ἢ πότε πρόκειται νὰ ἔλθῃ τὸ τέλος τῶν ἡμερῶν αὐτῶν, κανεὶς δὲν τὸ γνωρίζει παρὰ μόνον ἡ ἁγία Τριάς, ἢ μία καὶ ἀδιαιρέτος θεότης. Διότι ἐκεῖνο ποὺ εἶπεν ὁ Σωτὴρ Ἰησοῦς Χριστός, ὅτι οὔτε ὁ
- 70 Υἱὸς γνωρίζει αὐτὴν τὴν ἡμέραν καὶ ὥραν, εἶπεν ὅτι τὸ ἄγνοεῖ ὡς πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν του καὶ ὅχι κατὰ τὴν θείαν τοιαύτην. Διὰ ποῖον λοιπὸν λόγον δὲν ἐπῆρε τμήμα ἀπὸ τὰς ἡμέρας ἐνῶ ἐπῆρε ἀπὸ τοὺς αἰῶνας; Ἐπειδὴ οἱ μὲν αἰῶνες αὐτοὶ καίτοι ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἡμέρας καὶ ἑβδομάδας καλοῦνται αἰῶνες, ἐνῶ ὁ μέλλον αἰὼν ποὺ εἶναι καὶ αἰώνιος, δὲν μετρεῖται μὲ ἡμέρας, ἀλλ' εἶναι ἀμέτρητος καὶ εἶναι καὶ θὰ εἶναι ἀτελείωτος· ἐπειδὴ, λοιπὸν, κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην δὲν θὰ ὑπάρχουν ἡμέραι, ἀλλ' αἰὼν μόνον, διὰ τοῦτο δὲν ἐπῆρε τμήμα ἀπὸ τὰς ἡμέρας, ἀλλ' ἀπὸ τοὺς αἰῶνας καὶ τὸ ἐνώνει μὲ τὸν μέλλοντα αἰῶνα. Τὸ τμήμα θεοαίως ποὺ ἐλήφθη ἀπὸ τὴν γῆν, δηλαδὴ ὁ Παράδεισος
- 80 εἰς τὸν ὅποιον ὁ Θεὸς ἔβαλε τὸν ἄνθρωπον, διὰ νὰ ἀνέλθῃ προοδεύων διαρκῶς εἰς τὴν ἀρετὴν ἀπὸ τὸν συμβολισμὸν καὶ τὴν σκιάν πρὸς τὴν ἀλήθειαν, συμβόλιζε

τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ⁸⁶, ἐννοῶ θεβαίως τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Τὸ δένδρον τῆς ζωῆς ποῦ εὐρίσκετο εἰς τὸ μέσον τοῦ Παραδείσου ἦτο εἰκὼν τῆς αἰώνιου ζωῆς, ἡ ὁποία εἶναι ὁ Θεός. Ἡ πλευρά δὲ τοῦ Ἀδάμ, ἡ ὁποία μετεβλήθη εἰς γυναῖκα, συμβόλιζε τὴν Ἐκκλησίαν, ἄλλο πάλιν καὶ τοῦτο μυστήριον μέσα εἰς τὸ ὅλον σχέδιον τοῦ Θεοῦ περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε, ὅταν ὁ ἄνθρωπος θὰ ἐξέπιπτεν ἀπὸ τὴν εἰκόνα ἡ ὁποία εἶχε γίνεи διὰ νὰ ἀποτελέσῃ συμβολισμόν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν — ποῦ ἦτο ὁ Παράδεισος — καὶ τοῦ δένδρου τῆς ζωῆς, νὰ ἐνωθῇ διὰ μέσου αὐτῆς τῆς πλευρᾶς (ἡ ὁποία τελικῶς ἀπετέλεσε καὶ τὴν ἀνθρωπίνην σάρκα τοῦ Χριστοῦ) μετὰ τὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν καὶ τοιοῦτοτρόπως νὰ ἀποκτήσῃ καὶ πάλιν ἐκείνην τὴν ἀρχαίαν καὶ πρώτην ἡθικὴν ὡραιότητα.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ Εὐα πρώτη ἐγελάσθη καὶ παρέβη τὴν ἐντολὴν καὶ ἔφαγεν ἀπὸ τὸν ἀπηγορευμένον καρπὸν, ἐπειτα ἔδωκεν εἰς τὸν Ἀδὰμ καὶ ἐκεῖνος ἔφαγε, δὲν ἠθέλησαν καθόλου δὲ νὰ μετανοήσουν καὶ πέσουν ἐνώπιον τοῦ Δεσπότη καὶ νὰ ζητήσουν συγχώρησιν, διὰ τοῦτο ἐκδιώκονται ἀπὸ τὸν Παράδεισον καὶ κατεδικάσθησαν νὰ κατοικοῦν εἰς τὸν ἀτελεῖ αὐτὸν κόσμον. Πρόσεχε δὲ καὶ τὴν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ θέματος ἀνέκφραστον ἀγαθότητα τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὡδηγήθη ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας εἰς φθοράν, διὰ νὰ μὴ τυχὸν φάγῃ πρὶν ἀπὸ τὸν ὀρισμένον καιρὸν ἀπὸ τὸ δένδρον τῆς ζωῆς καὶ γίνῃ ἀθάνατος, — καὶ θὰ συμβῇ τοῦτο τὸ ἀντιφατικόν, ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ εἶναι φθαρτός, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀθάνατος, μετὰ ἀποτελεσμα εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀνθρώπου νὰ γίνῃ καὶ τὸ κακὸν ἀθάνατον — δι' αὐτὸ ὁ Θεὸς ἔβαλε τὸ ξίφος ἀπὸ φωτιά νὰ φυλάσῃ τὴν εἰσόδον τοῦ Παραδείσου ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὐρίσκετο τὸ δένδρον τῆς ζωῆς⁸⁷.

δ) Περὶ τοῦ κατακλυσμοῦ⁸⁸ καὶ ποίων πραγμάτων σύμβολα ἦσαν ὅσα συνεκεντρώθησαν ἐντὸς τῆς κιθωτοῦ καὶ περὶ τοῦ Ἀθράμ καὶ τοῦ ἐκλεγέντος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τμήματος τῆς ἀνθρωπότητος⁸⁹ καὶ τί

86. Γαλ. δ' 26.

87. Γεν. γ' 24.

88. Γεν. κεφ. στ' — ζ'.

89. Βλ. Ἠθικά Λόγος Β' παρ. θ' στ. 69.

εἶναι αὐτὸ τὸ τμήμα (λήμμα)· καὶ περὶ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τῆς περιτομῆς.

1 Ἀφοῦ λοιπὸν οἱ πρωτόπλαστοι ἦλθον εἰς σαρκικὴν συνάφειαν μεταξύ των⁹⁰ ἐτεκνοποίησαν καὶ ἀπέκτησαν ἀγόρια καὶ κορίτσια καὶ «ἐκάλεσεν ὁ Ἀδὰμ Εὐαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ζωὴν, ὅτι αὕτη ἦν μήτηρ πάντων τῶν ζώντων»⁹¹. Ἐπειδὴ ὁμοῦς οἱ ἄνθρωποι ἐπληθύνθησαν πολὺ⁹² καὶ ἔπесαν εἰς μεγάλο θάθος κακῶν καὶ εἰς πάρα πολλὰ ἁμαρτήματα, καὶ ἐπειδὴ ὁ Θεὸς διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἐπρόκειτο νὰ σκεπάσῃ τὸν κόσμον μενερὸ καὶ νὰ ἐξαφανίσῃ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὴν γῆν, καὶ πάλιν δὲν ἐγκατέλειψε τὴν ἰδικήν του μερίδα (τοὺς ἐκλεκτοὺς του), ἀλλὰ διέσωσεν εἰς τὴν κιθωτὸν τὸν Νῶε καὶ τ' ἀγόρια καὶ τὰ κορίτσια του. Ἡ μὲν κιθωτὸς συμβόλιζε τὴν Θεοτόκον⁹³ καὶ ὁ Νῶε τὸν Χριστόν, οἱ ἄνθρωποι δὲ οἱ ὅποιοι εἰσῆλθον εἰς τὴν κιθωτὸν μαζί με τὸν Νῶε ἀπετέλεσαν τὴν ἀπαρχὴν τοῦ τμήματος ἐκείνου ποὺ προήρχετο ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, συμβόλιζαν ὅσους ἐπρόκειτο νὰ πιστεύσουν εἰς τὸν Χριστόν, ἐνῶ τὰ θηρία καὶ ὅλα τὰ κτῆνη καὶ τὰ πετεινὰ καὶ ἔρπετά ἦσαν εἰκὼν τῶν εἰδωλολατρικῶν ἔθνων. Συνεπῶς ἡ μὲν κιθωτὸς μετὰ τὸν κατακλυσμὸν εἶχε τὸν Νῶε, ἡ δὲ Θεοτόκος Μαρία τὸν σαρκωθέντα Θεὸν καὶ ἄνθρωπον· ἀλλ' ἡ μὲν κιθωτὸς διέσωσε μόνον ἐκεῖνον καὶ ὅσους ἦσαν μαζί του⁹⁴, ὁ Χριστὸς ὁμοῦς ἐλύτρωσε καὶ τὴν κιθωτὸν (δηλ. τὴν Θεοτόκον) καὶ ὁλόκληρον τὸν κόσμον ἀπὸ τὸν κατακλυσμὸν τῆς ἁμαρτίας καὶ ἀπὸ τὸν νόμον τῆς δουλείας καὶ τοῦ θανάτου.

20 Ἀλλ' ἐπειδὴ μετὰ τὸν κατακλυσμὸν⁹⁵ οἱ ἄνθρωποι καὶ πάλιν περιῆλθον εἰς ἀγνοίαν τοῦ Θεοῦ καὶ καθ' ὁμοίον τρόπον πάλιν ἐπανεστάτησαν κατὰ τοῦ Θεοῦ ἐπειδὴ εἶχον τὸ ἴδιον στόμα, δηλαδὴ ὠμιλοῦσαν τὴν αὐτὴν γλῶσσαν, ἤρχισαν νὰ οἰκοδομοῦν πύργον καὶ ἐπι-

90. Γεν. δ' 1.

91. Γεν. γ' 20.

92. Γεν. στ' 1 κ.ε.

93. Κατ' ἄλλην πατερικὴν ἐρμηνείαν ἡ ὁποία μᾶλλον καθιερώθη ἡ κιθωτὸς συμβολίζει τὴν Ἐκκλησίαν.

94. Πρβλ. Α' Πτρ. γ' 20.

95. Γεν. ια' 1 κ.ε.

- χειροῦσαν νά ἀναθοῦν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἐπειδὴ ἐσκέφθησαν καὶ πάλιν⁹⁶ ὅτι δύνανται νά γίνουν ἴσοι μὲ τὸν Θεόν. Προτιθέμενος λοιπὸν ὁ Θεὸς νά ἀνακατέψῃ τὰς γλώσσας αὐτῶν καὶ συνεπείᾳ αὐτοῦ νά διαχωρίσῃ καὶ νά διασκορπίσῃ αὐτοὺς εἰς ὀλόκληρον τὴν γῆν, ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ Ἀδάμ προήλθον πολλοὶ ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι διὰ τῆς μιᾶς γλώσσης πού ὠμιλοῦσαν ἦσαν ἡνωμένοι ὥσάν εἰς ἓνα σῶμα, πάλιν ἀπὸ αὐτοῦ ἐπῆρε τὸ μερίδιόν του, δηλαδὴ τὴν πλευρὰν ἐκ τῆς ὁποίας θὰ ἔπαιρνε τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, τὸ ὑπόλοιπον σῶμα τῆς ἀνθρωπότητος ἀφοῦ τὸ ἔκαμε πολλὰ τεμάχια τὸν διεσκόρπισε· καὶ ὠνόμασεν αὐτοὺς ἔθνη, ἐπειδὴ ἔχουν τελείαν ἀγνοίαν τοῦ Θεοῦ⁹⁷. Τὸ τμήμα, λοιπὸν, ἐκεῖνο τῆς ἀνθρωπότητος πού ἐδιόλεξε διὰ τὸν ἑαυτὸν του τὸ ὠνόμασε Ἰσραήλ, πού σημαίνει τὸν βλέποντα τὸν Θεόν⁹⁸· αὐτὸ δὲ ἦτο ὁ Ἀβραάμ εἰς τὸν ὁποῖον ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ διετηρήθη καὶ μετ' αὐτὸν ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν ὁ σπόρος τῆς πίστεως καὶ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ ἐνεφανίσθη ὁ Θεὸς λέγων: «Ἐξέλθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου καὶ δεῦρο εἰς ἡν γῆν ἦν ἂν σοι δείξω· καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα»⁹⁹. εἰς τὸν ὁποῖον καὶ ἔδωκε τὴν περιτομὴν, δηλώσας εἰς αὐτὸν ὅτι αὐτὴ θὰ εἶναι ἓνα εἶδος σημαδιοῦ καὶ σφραγίδας πρὸς διάκρισιν τῶν ἀπογόνων του ἀπὸ τοὺς ὑπολοίπους λαοὺς¹⁰⁰· καὶ ὑπεσχέθη δι' ὅρκου εἰς αὐτὸν ὅτι θὰ πληθύνῃ τοὺς ἀπογόνους του ὥστε νά γίνουν ὅσα εἶναι τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὅση ἡ ἄμμος πού εὐρίσκεται εἰς τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης¹⁰¹. Ὑστερα ἀπὸ αὐτὰ ἐνεφανίσθη πάλιν εἰς αὐτὸν ὁ Θεὸς καὶ τοῦ εἶπε: «Γινώσκων γνώση ὅτι πάροικον ἔσται τὸ σπέρμα σου ἐν γῇ οὐκ ἰδίᾳ»¹⁰², προαναγγεῖλας τοιουτοτρόπως εἰς αὐτὸν τὴν μετάθεσιν εἰς Αἴγυπτον τοῦ Ἰωσήφ καὶ τοῦ πατρὸς τοῦ Ἰακώβ καὶ τῶν ἀδελ-

96. Τὴν πρώτην φοράν ἐσκέφθησαν ταῦτα οἱ πρωτόπλαστοι.

97. Ψαλμ. σθ' 6. Α' Θεσ. δ' 5.

98. Ἠθικὰ Λόγος Β' παρ. θ' στ. 57.

99. Γεν. ιθ' 1 κ.ε.

100. Γεν. ιζ' 10.

101. Γεν. ιε' 5· ιζ' 5.

102. Γεν. ιε' 13.

φῶν του· ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἐπληθύνθη¹⁰³ ἐκεῖ τὸ τμήμα αὐ-
τὸ τοῦ κόσμου καὶ μετεβλήθη εἰς πολυάριθμον ἔθνος,
τοὺς ὁποίους καὶ ἔβγαλεν ἀπὸ ἐκεῖ διὰ τοῦ Μωϋσέως,
ἀφοῦ προηγουμένως διέταξε νὰ σφάξουν καὶ νὰ φάνε
τὸν ἀμνόν¹⁰⁴, ποὺ ἦτο εἰκὼν τοῦ ἀληθινοῦ Ἀμνοῦ (Χρι-
στοῦ). Ἐπειτα καὶ ἀφοῦ διεχώρισε τὴν θάλασσαν καὶ
ἐπέρασεν αὐτοὺς διὰ μέσου αὐτῆς ἀπέναντι¹⁰⁵ καὶ ἀφοῦ
50 τοὺς ὠδήγησεν εἰς τὴν ἔρημον καὶ τοὺς διέθρεψεν ἐκεῖ
ἐπὶ σαράντα ἔτη¹⁰⁶ ἔγινε «μερίς Κυρίου, λαὸς αὐτοῦ Ἰα-
κώβ, σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραήλ»¹⁰⁷.

Εἶχον λοιπὸν αὐτοὶ τὴν περιτομὴν ὡσαν σφραγιδα
γνησιότητος καὶ ὅλοι περιετέμνοντο καί, καθὼς ἔχει λε-
χθῇ, διὰ τοῦ διακριτικοῦ αὐτοῦ σημείου καθίστατο γνω-
στὴ ἡ μερίς τοῦ Κυρίου ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει μὲ κο-
πάδι βασιλικῶν προβάτων, καθεὶς ἀπὸ αὐτοὺς ἔφερε ἄν-
τι σφραγίδος τὴν περιτομὴν εἰς τὸ ἀπόκρυφον σημεῖον
τοῦ σώματός του· καὶ αὐτὸ διὰ νὰ μὴ ἀναμειγνύονται
μὲ τὰ ὑπόλοιπα πρόβατα, δηλαδὴ μὲ τοὺς ἐθνικοὺς, οἱ
ὅποιοι περιῆλθον λόγῳ τῆς ἀγνοίας τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν
κατηγορίαν τῶν θηρίων καὶ τῶν ἀλόγων ζώων, καὶ ἀ-
60 ποτελεῖ αὐτὸ σοφὴν ρύθμισιν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ. Διὰ
ποῖον λόγον δὲ καθώρισεν ἡ σφραγὶς αὐτὴ νὰ τίθεται
εἰς αὐτὸ τὸ μέρος τοῦ σώματος καὶ ὄχι εἰς ἄλλο; Ἐπει-
δὴ ἀπὸ αὐτοῦ ἐξέρχεται τὸ σπέρμα ἀπὸ τὸ ὁποῖον γίνε-
ται τὸ σῶμα τοῦ ὅλου ἀνθρώπου. Δι' αὐτοῦ ἀκόμη ἀνα-
παριστᾷ εἰς ἡμᾶς τὸ ἀνθρώπινον γένος ποὺ ἀποβάλλει
τὴν σάρκα, ὥστε ἐξ αὐτῆς (τῆς περιτομῆς) καὶ ἐκείνοι
νὰ εἶναι γνωστοὶ ὡς παιδιὰ τῆς σαρκὸς καὶ νὰ γίνῃ σύμ-
βολον τῆς πνευματικῆς περιτομῆς¹⁰⁸ ἐκείνων οἱ ὅποιοι
πρόκειται νὰ γεννηθοῦν πάλιν εἰς μίαν νέαν ζωὴν χωρὶς
σποράν καὶ σαρκικὴν συνάφειαν καὶ φθοράν τῶν μετέ-
70 πειτα πνευματικῶν τέκνων, ὥστε ὅταν ἔλθῃ ἐκείνη (ἡ
πνευματικὴ περιτομή), τότε αὐτὴ νὰ παύσῃ καὶ ἐνῶ θὰ
εἶναι σαρκικῶς ἀπερίτμητοι¹⁰⁹ καθὲν ἀπὸ τὰ πρόβατα

103. Ἐξ. α' 7.

104. Ἐξ. ιδ' 1 κ.ε.

105. Ἐξ. ιδ' 5 κ.ε.

106. Νεεμ. θ' 21.

107. Δευτ. λθ' 9.

108. Ρωμ. θ' 29.

109. Κολ. β' 13.

(πιστούς) ἀντὶ τῆς περιτομῆς θὰ σφραγισθῇ μὲ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ· εἰς τὴν κατάστασιν δηλαδὴ τῆς πνευματικῆς αὐτῆς περιτομῆς, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος, καὶ τῆς ἀποβολῆς τῆς σαρκός¹¹⁰, ἐννοῶ τὴν προσκόλλησιν τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰ γήινα καὶ ἁμαρτωλά¹¹¹, ἐνῷ ἡμεῖς θὰ περιτεμνόμεθα κατὰ τρόπον μυστικόν, ταυτοχρόνως θὰ ἔχωμεν ἐντὸς τῆς ψυχῆς μας συναίσθησιν καὶ γνῶσιν αὐτῆς τῆς περιτομῆς

ε) Περὶ τοῦ ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ τὸν πρῶτον κόσμον ποὺ ἐδημιουργήθη ἀρχικῶς ἔγιναν ἐν συνεχείᾳ ἄλλοι δύο, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ δεύτερος συμβολίζει ἐκείνους ποὺ πρόκειται νὰ γίνουν μετὰ ἀπὸ αὐτά, εὕρισκόμενος εἰς τὸ ἐνδιάμεσον τῶν παλαιῶν καὶ τῶν μελλόντων· καὶ ποῖον πράγμα συμβολίζει ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελίας.

- 1 Αὐτὸς λοιπὸν ὁ λαὸς ὁ ὁποῖος προῆλθεν ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ, δηλαδὴ τὸ τμήμα ποὺ ἀντιπροσωπεύει τὴν πλευρὰν τοῦ Ἀδὰμ, ἔγινε κατὰ κάποιον τρόπον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἕνας νέος ἄλλος καὶ τρίτος* κόσμος, ὁ ὁποῖος φέρει τὴν εἰκόνα τοῦ πρώτου ἐκείνου κόσμου καὶ τοῦ Παραδείσου καθὼς καὶ τοῦ δευτέρου κόσμου, τοῦ κλεισθέντος δηλαδὴ εἰς τὴν κιθωτὸν· καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλ' ἀπετέλεσε καὶ συμβολισμόν ὅσων ἐπρόκειτο νὰ γίνουν βραδύτερον, εὕρισκόμενος εἰς τὸ ἐνδιάμεσον τὰ μὲν παλαιὰ διηγῆται εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, εἰς δὲ τὰ μεταγενέστερα φανερῶνει κατὰ ποῖον τρόπον συνδέονται μὲ τὰ παλαιὰ. Διότι εἶχεν (αὐτὸς ὁ τρίτος κόσμος) τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας εἰς τὴν θέσιν τοῦ πρώτου ἐκείνου Παραδείσου ὡσάν νὰ ἦτο καὶ αὐτὴ ἕνας ἄλλος δεύτερος Παράδεισος, τὴν κιθωτὸν τῆς Διαθήκης ἀντὶ τῆς Θεοτόκου, προαναγγέλλων εἰς ἡμᾶς δι' αὐτῶν καὶ συμβολίζων τὴν ἐπάνοδον καὶ κληρονομίαν ὑπὸ τῶν
- 10

110. Καλ. 8' 11.

111. Ρωμ. η' 6-7.

* Σημείωσις περιθωριακή: Πρῶτος κόσμος εἶναι ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ μέχρι τοῦ κατακλυσμοῦ· δεύτερος ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ καὶ τοῦ Νῶε μέχρι τοῦ Ἀβραάμ καὶ τρίτος ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ μέχρι τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ.

ἀγίων τοῦ Παραδείσου ἐκείνου, ἡ ὁποία ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ διὰ τῆς πνευματικῆς ἀνακαινισεῶς των ὑπὸ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος¹¹². Εἶχε τὸν μωσαϊκὸν νόμον ὅπως οἱ πρωτόπλαστοι εἶχον τὴν ἐντολὴν νὰ μὴ φᾶνε ἀπὸ τὸν καρπὸν ἢ ὑποδούλωσις δὲ εἰς τὸν νόμον ἐσήμαινε τὴν ἀνωτέραν τοῦ νόμου ἐλευθερίαν ἢ ὁποία ἐπρόκειτο νὰ δοθῇ καὶ εὐρίσκεται εἰς τὸν πνευματικὸν νόμον τῆς Κ. Διαθήκης. Εἶχεν (ὁ τρίτος κόσμος) τὴν στάμναν¹¹³ μὲ τὸ μάννα ἀντὶ τοῦ δένδρου τῆς ζωῆς ποὺ εὐρίσκετο εἰς τὸ μέσον τοῦ Παραδείσου, ἀπὸ τὸ ὁποῖον δὲν ἀφέθησαν νὰ φᾶνε οἱ πρωτόπλαστοι, καὶ ἀπετέλει εἰκόνα καὶ σύμβολον τῆς στάμνας ἡ ὁποία ἐπρόκειτο νὰ κρατήσῃ ἐντὸς τῆς τὸν Χριστὸν (δηλ. τὴν Θεοτόκον). Εἶχε τὸ μάννα ἀντὶ τοῦ Χριστοῦ· διότι αὐτὸς εἶναι ὁ ἄρτος ὁ ὁποῖος κατήλθεν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ ἔδωκε ζωὴν εἰς τὸν κόσμον¹¹⁴. δι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ τὸ μάννα κατήλθεν ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς· «Ἄρτον γάρ, λέγει, ἀγγέλων ἔφαγεν ἄνθρωπος»¹¹⁵. Καὶ διὰ νὰ συνοψίσω ὅλα αὐτά, ἀφοῦ ἔκαμε αὐτὸν νέον Παράδεισον, ἔβαλε μέσα εἰς αὐτὸν πολλὰ πολυτιμότερα καὶ ὑψηλότερα ἀπὸ ὅ,τι εἶχεν ἐκεῖνος ὁ Παράδεισος, τόσοι πολυτιμότερα ὅσον μεγαλυτέρας ὑποσχέσεις καὶ πράγματα συνεβόλιζαν.

Καὶ ἐτοποθέτησε, λοιπὸν, εἰς αὐτὸν (τὸν νέον παράδεισον) τὸν Μωϋσῆν, ὅπως ἐκεῖ τὸν Ἀδὰμ· καὶ ὠμίλει εἰς αὐτὸν ὁ Θεὸς ὅπως εἰς τὸν Ἀδὰμ καὶ ὁ Μωϋσῆς ὠμίλει¹¹⁶· εἰς τὸν Θεὸν καθὼς ὁ Ἀδὰμ· ἀλλὰ δὲν εἶχεν ὁ Ἀδὰμ ὅπως ὁ Μωϋσῆς ὑποσχέσεις καὶ ἐλπίδα ὅτι θὰ πῆγαινε σωματικῶς ἐκεῖ ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Θεός. Εἶχε μὲν ἐκεῖνος τὸ δένδρον τῆς ζωῆς, ἀλλ' ὅχι αὐτὴν τὴν ἰδίαν τὴν ζωὴν¹¹⁷. ὁ νέος παράδεισος ἀντιθέτως κατεῖχε πλέον φανεράν καὶ ἀνωτέραν ἀπὸ τὸ δένδρον τῆς ζωῆς τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος εἰς τὸ πρόσωπον τῶν προφητῶν, οἱ ὁποῖοι ὑπέσχοντο καὶ διεκήρυσσον ὅτι θὰ δοθῇ διὰ τοῦ Χριστοῦ ἡ τελεία καὶ ὁληθι-

112. Πρὸλ. Τίτ. γ' 5.

113. Ἐφεσ. ιστ' 33.

114. Ἰω. στ' 31-32.

115. Ψαλμ. οζ' 25.

116. Ἐφεσ. ιθ' 19.

117. Ποῦ εἶναι ὁ Χριστὸς (Ἰωάν. ιδ' 6).

- νή ζωή. Είχεν ὁ παράδεισος ἐκεῖνος ζωὴν ἄκοπον καὶ χωρὶς φροντίδας, καὶ ἀκόμη δένδρα καὶ καρποὺς εὐγέστους καὶ καταλλήλους διὰ τροφήν· εἶχεν ὁμοίως καὶ ὁ ἄλλος τὸ μάννα πού κατήλθεν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν πού ἦτο τροφή προπαρεσκευασμένη, καθὼς ἔχει λεχθῇ¹¹⁸ καὶ ἔπινον οἱ κάτοικοι τοῦ νέου παραδείσου νερόν πού ἀνέβλυζε ἀπὸ ἀνυδρῆ πέτρα¹¹⁹ πού ἦτο γλυκὺ περισσότερον ἀπὸ μέλι· καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλ' ἀκόμη καὶ «τὰ ἱμάτια αὐτῶν καὶ τὰ ὑποδήματα οὐκ ἐπαλαιούντο οὐδὲ ἐφθειρόντο»¹²⁰, ἀλλὰ ἐμεγάλωναν καὶ αὐτὰ ἀναλόγως μὲ τὸ μεγάλωμα τῶν σωμάτων των καὶ δὲν ὑπῆρχε μεταξὺ των κανεὶς ἀσθενείας¹²¹. Οἱ κάτοικοι τοῦ πρώτου παραδείσου εἶχον τὴν ἀπειλὴν ὅτι θὰ θανατωθοῦν καὶ θὰ δεχθοῦν τὴν κατάραν τοῦ Θεοῦ ἐὰν παραβοῦν τὴν ἐντολήν του· εἶχον παραλλήλως καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ δευτέρου παραδείσου τὴν ἐλπίδα νὰ συγχωρηθοῦν αἱ ἁμαρτίαι των καὶ εὐλογίαν αἰώνιου ζωῆς καὶ ὅταν ἀκόμη κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἐφαρμόσει τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, τοῦ Χριστοῦ ὑποσχομένου ὅτι θὰ ἔλθῃ καὶ θὰ κάμῃ πραγματοποιήσιμον ὅ,τι ἦτο διὰ τοὺς πρωτοπλάστους ἀδύνατον, ὄχι διὰ νὰ καταδικάσῃ καὶ τιμωρήσῃ τοὺς παραβάτας, ἀλλὰ νὰ σώσῃ ὅσους ἐπίστευσαν. Εἶχεν ὁ πρῶτος τὸ ξίφος ἀπὸ φλόγα πού ἐφύλασσε τὴν εἰσοδὸν τοῦ Παραδείσου καὶ ἐμπόδιζε νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτόν ὁ Ἀδάμ καὶ οἱ ἀπόγονοί του· εἶχεν ὁμοίως καὶ ὁ δεύτερος τὸν ἀρχιστράτηγον Μιχαήλ, ὁ ὁποῖος περισσότερον ἐπροστάτευε καὶ ἐφύλασσε ὅσους ἦσαν ἐν τῷ αὐτοῦ, ἀλλὰ συγχρόνως δὲν ἐπέτρεπεν εἰς τὰ διασκορπισμένα ἔθνη νὰ εἰσέλθουν εἰς αὐτόν. Ἐκεῖ ὁ Θεὸς ἐμερίμνησεν, ὥστε νὰ γίνῃ ἡ ἀναδημιουργία τοῦ Ἀδάμ διὰ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδάμ· καὶ δι' αὐτὸ ἀπὸ τὸν ἄνδρα τότε καὶ χωρὶς σαρκικὴν συνάφειαν ἔγινεν ἡ γυναικίκα, ὥστε θραδύτερον νὰ ληφθῇ πάλιν ἀπὸ τὴν γυναικίκα ἡ πλευρά τοῦ Ἀδάμ καὶ χωρὶς σποράν καὶ συνουσίαν νὰ γεννηθῇ ἄνδρας, ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς καὶ δι' αὐτοῦ νὰ ἀνακαινισθῇ ὁ παλαιωθείς ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν Ἀδάμ· ὁ Θεὸς ὑπέσχέθη εἰς τὸν Ἀβραάμ ὅτι εἰς

118. Ἐξ. 1στ' 14 κ.ε.

119. Α' Κορ. ι' 4.

120. Δευτ. η' 4' κθ' 5.

121. Ψαλμ. ρδ' 37.

τόν νέον αὐτόν παράδειςον καὶ μαζί με τοὺς ἀπογόνους του¹²² θὰ θάλλῃ ὅλα τὰ ἔθνη ποὺ ἐδιώχθησαν ἐξ αὐτοῦ καὶ θὰ μεταβάλλῃ αὐτοὺς εἰς ἓνα ποίμνιον¹²³.

- Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτοὶ ποὺ εὐρίσκοντο μέσα εἰς αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ καὶ πρὶν εἰσελθουν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας καὶ μετὰ τὴν εἰσοδὸν τῶν εἰς αὐτὴν καὶ αὐτοὶ παρέβησαν τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ ποὺ λέγει: «Ἄκουε, Ἰσραὴλ· Κύριος ὁ Θεός σου Κύριος εἰς ἔσθι καὶ οὐ προσκυνήσεις Θεῷ ἄλλοτρίῳ»¹²⁴ καὶ «ἔθυσαν τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν τοῖς δαιμονίοις»¹²⁵ καὶ «ἤσθιον καὶ ἔπινον τὸν οἶνον τῶν σπονδῶν αὐτῶν»¹²⁶ καὶ «προσεκύνησαν οἷς ἐποίησαν οἱ δάκτυλοι αὐτῶν»¹²⁷ «ἀπέκτεινάν τε τοὺς ἁγίους καὶ ἐλιθοβολήσαν τοὺς προφήτας»¹²⁸, «ἐστράφησαν εἰς τόξον στρεβλόν»¹²⁹ καὶ «παρώξυναν ἐπ' ἄλλοτρίοις καὶ ἐν θδελύγμασιν»¹³⁰ αὐτῶν «τὸν Θεὸν τὸν θρέψαντα αὐτοὺς ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ ἐπελάθοντο αὐτοῦ»¹³¹, τί ἔπραξε λοιπὸν δι' ὅλα αὐτὰ ὁ Κύριος ποὺ ἐδιόλεξεν αὐτοὺς ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη; Μῆπως ἐθύμωσε καὶ ἔστρεψε μετὰ ἀηδῖαν ἄλλοι τὸ πρόσωπόν του; Καθόλου· ἀντιθέτως μάλιστα, ἔστειλε τὸν Υἱόν του¹³² νὰ ἀποπλύνῃ τελείως τὰς ἁμαρτίας των, ἐπειδὴ τόσον πολὺ διεφθάρησαν ὥστε καὶ αὐτοὶ νὰ ἐξομωθοῦν μετὰ τοὺς εἰδωλολάτραις, καθὼς ἔχει γραφῇ: «Καὶ ἐμίγησαν ἐν τοῖς ἔθνεσι καὶ ἔμαθον τὰ ἔργα αὐτῶν»¹³³ καὶ «οὐ συνήκαν ἐν τιμῇ ὄντες»¹³⁴. Ἐνθυμήσου μαζί μου, λοιπὸν, τὴν κιθωτόν, τὰ παιδιὰ τοῦ Νῶε καὶ τὰ θηρία καὶ τὰ ἔρπετά ποὺ εἰσῆλθον ἐντὸς αὐτῆς, καθὼς εἶπα, ὅταν ἀνωτέρω ἐξιστοροῦσα τὰ σχετικὰ γεγονότα, ὅτι ὁ μὲν Νῶε ἦτο σύμβουλον τοῦ Χριστοῦ, τὰ παι-

122. Γεν. ιζ' 4—5.

123. Ἰωάν. ι' 16.

124. Ἐξ. κ' 2—5.

125. Ψαλμ. ρε' 37.

126. Δευτ. λβ' 38.

127. Ἡσ. 6' 8.

128. Ματθ. κγ' 37.

129. Ψαλ. αζ' 57.

130. Δευτ. λδ' 21. Ἰερ. λθ' 29.

131. Δευτ. λθ' 18.

132. Α' Ἰωάν. δ' 10.

133. Ψαλμ. ρε' 35.

134. Ψαλμ. μη' 21.

- διὰ δὲ αὐτοῦ τοῦ λαοῦ τῆς ἐποχῆς τοῦ νόμου καὶ τὰ θηρία καὶ ἐρπετὰ τῶν ἔθνων. Οἱ ἄνθρωποι λοιπὸν ποὺ ἐδέχθησαν τὸν νόμον, οἱ ὅποιοι ὠνομάσθησαν μερὶς τοῦ Κυρίου, ἡ κληρονομία αὐτοῦ, μετὰ τὰ θηρία, δηλαδὴ τοὺς εἰδωλολάτραις, ἐξωμοιώθησαν ἐπειδὴ ὅμως ὁ Θεὸς ἠθέλησε νὰ ἀποσπᾷ αὐτοὺς ἀπὸ τὴν πλάνην καὶ νὰ τοὺς ἐπαναφέρῃ πάλιν ἐκεῖ ἀπὸ ὅπου ἐξέπεσον, κατέβη εἰς τὴν γῆν καὶ ἐσαρκώθη, καὶ ἀφοῦ ἔλαθε ὡς σῶμα τὴν πλευρὰν τοῦ Ἀδάμ ἀπὸ τὰς ἀγνωστὰς σάρκας τῆς Θεοτόκου, ἔγινεν ἄνθρωπος ὁμοιος καθ' ὅλα μετὰ ἡμᾶς ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν¹³⁵. Διὰ τί ἔγινεν αὐτό; Διὰ νὰ τελειοποιήσῃ μὲν διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν πίστεως ὁσους ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐδέχθησαν τὸν νόμον τὸν ἐφύλαξαν, ὁσους δὲ ἀπὸ αὐτοὺς τὸν ἐπρόδωσαν καὶ προσεχώρησαν εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν νὰ τοὺς ἐνώσῃ διὰ τῆς πίστεως μετὰ τὸ ὑπόλοιπον σῶμα, καὶ τοιοῦτοτρόπως νὰ εὑρουν ἐπίσης καὶ τὰ ἔθνη τὴν σωτηρίαν διὰ τῆς πίστεως σύμφωνα μετὰ αὐτὸ ποὺ ἔχει εἶπει ὁ Παῦλος: «Εἰ γὰρ τὸ αὐτῶν παράπτωμα πλοῦτος, λέγει, τοῦ κόσμου γέγονε, πόσῳ μᾶλλον ἡ σωτηρία αὐτῶν γενήσεται ἔμελλεν;»¹³⁶.
- 100 Ἡ ἐξέτασις ὅμως αὐτοῦ τοῦ χωρίου, καὶ ὅσον ἐπιτρέπει τὸ γράμμα, μοῦ δίδει νὰ ἐννοήσω καθαρά ὅτι κρύπτεται εἰς αὐτὸ καὶ ἄλλο νόημα. Προσέχετε, λοιπόν, διὰ νὰ ἀντιληφθῇτε καλῶς τί εἶναι αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ θεὸς Παῦλος. «Εἰ τὸ αὐτῶν παράπτωμα πλοῦτος κόσμου γέγονε, πόσῳ μᾶλλον ἡ σωτηρία αὐτῶν γενήσεται ἔμελλεν;».

στ) Ἀνάλυσις τοῦ ρητοῦ τοῦ Ἀποστόλου: «Εἰ γὰρ τὸ αὐτῶν παράπτωμα πλοῦτος κόσμου γέγονε»¹³⁶ κλπ' καὶ χαρακτηρισμὸς τῶν δύο λαῶν, ἐννοῶ τῶν ἐθνικῶν καὶ τοῦ Ἰσραήλ.

- 1 Μετὰ τὸν διασκορπισμὸν τῶν διαφόρων ἔθνων, καθὼς ἤδη ἔχω εἶπει, ὁ Ἰσραήλ ἔγινεν ἡ ἐκλεκτὴ μερὶς

135. Ἐβρ. δ' 15.

136. Ρωμ. ια' 12.

- τοῦ Κυρίου. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Ἰσραήλ, ἀφοῦ ἔγινε μέγα-
λο ἔθνος καὶ πολυπληθὺς λαός, ἔπεσεν εἰς τὴν εἰδωλο-
λατρείαν ὅπως ἔπραττον τὰ ἔθνη· καὶ μόνον πολὺ ἐλά-
χιστοι ἔμεινον πιστοὶ καὶ δὲν ἐλάτρευσαν τὰ εἰδωλα
ὥς ἓνα εἶδος μαγιάς καὶ μερίδος τοῦ Θεοῦ. Ὅταν λοι-
πὸν ἦλθεν ὁ Χριστός, ἐὰν ἐπίστευον εἰς αὐτὸν καὶ τὸν
προσκυνοῦσαν ὡς Θεόν, ἐπρόκειτο ὅλοι, καὶ οἱ δίκαιοι
καὶ οἱ ἄδικοι, καὶ ἐκεῖνοι ποῦ ἐσέβοντο τὸν ἀληθινὸν
Θεόν καὶ οἱ εἰδωλολάτραι, νὰ ἐνωθοῦν εἰς τὸ ὄνομά
Του καὶ νὰ σωθοῦν συγχρόνως. Καὶ ἐὰν συνέβαινεν αὐ-
τό, θὰ ἠδύναντο νὰ εἶπουν τὰ ἔθνη πρὸς αὐτόν: «Θεὲ
10 τῶν ὅλων καὶ Δέσποτα, Κύριε τῶν αἰώνων, νὰ, χωρὶς
μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς νὰ ἔχουν διαπράξει τίποτε τὸ κα-
λόν¹³⁷ τοὺς ἔσωσες ὅλους ἀδιακρίτως. Διὰ τί λοιπὸν;
Ἡμεῖς τάχα δὲν εἴμεθα ἔργα τῶν χειρῶν σου καὶ πλά-
σμα σου;». Θὰ ἀπαντοῦσαν δὲ εἰς αὐτοὺς οἱ Ἰουδαῖοι
καὶ θὰ ἔλεγαν: «Ὁχι, διότι μόνον ἡμεῖς εἴμεθα μερί-
δα του, ἡμεῖς μόνον κληρονομία του· μόνον εἰς ἡμᾶς ἐ-
δόθησαν αἱ πλάκες τῆς διαθήκης, ἡ περιτομὴ καὶ τὰ
λοιπά, τὰ ὅποια μόνον εἰς ἡμᾶς ὑπεσχέθη καὶ ἔδωσεν,
ἐνῷ εἰς σᾶς δὲν θὰ δώσῃ τίποτε». Πρὸς αὐτὰ πάλιν θὰ
ἀνταπαντοῦσαν οἱ ἐθνικοί, χωρὶς ὅμως νὰ καταδεχθοῦν
νὰ ἀπευθύνουν τὸν λόγον πρὸς τοὺς φθονεροὺς Ἰουδαί-
ους: «Ἡμᾶς μὲν, ὦ Δέσποτα καὶ Λόγε τοῦ Θεοῦ, δικαί-
ως μᾶς ἔσπρωξες μακρὰν σου ἔπειδὴ εἴμεθα ἀνάξιοι,
20 μᾶς ἐγκατέλειψες χωρὶς καμμίαν φροντίδα ἐπειδὴ εἴ-
μεθα ἀνυπότακτοι καὶ ἀπειθαρχοί, καὶ μᾶς ἄφησες μὲ
τὸ δίκιο σου νὰ πεινᾶμε χωρὶς τὴν τροφὴν τῆς γνώσεώς
σου καὶ νὰ διψᾶμε ἀπὸ τὴν ἑλλειψιν τοῦ νεροῦ ποῦ προσ-
φέρει ἡ ἀκρόασις τῶν ἁγίων λόγων σου. Εἰς αὐτοὺς ἀν-
τιθέτως ποῦ λέγουν αὐτὰ ἔδειξες ὁλόκληρον τὴν ἀγά-
πην καὶ τὸ ἐνδιαφέρον σου· ἔδωσες εἰς αὐτοὺς προφή-
τας καὶ κριτὰς καὶ διδασκάλους διὰ νὰ τοὺς ὀδηγοῦν
εἰς τὸν ὀρθὸν δρόμον καὶ νὰ τοὺς παιδαγωγοῦν· τοὺς ἔ-
δωσες τὸν νόμον καὶ τὴν περιτομὴν καὶ ἔκαμες εἰς αὐ-
τοὺς καταπληκτικά καὶ πρωτοφανῆ θαύματα· καὶ ἔπει-
δὴ ὅλα αὐτὰ τὰ ἐθεώρησαν ἀσήμαντα, σὲ ἐγκατέλειψαν
καὶ ἐλάτρευσαν μαζὶ με ἡμᾶς τὰ εἰδωλα ὡσὰν νὰ ᾔσαν

30 θεοί· καὶ ὅσα ἁμαρτωλὰ ἔργα ἐπράξαμεν ἡμεῖς, ὅλα τὰ ἔπραξαν καὶ ἐκεῖνοι· καὶ ἡρνήθησαν σὲ τὸν εὐεργέτην τῶν ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἡμεῖς. Τώρα δὲ ἐξ αἰτίας τῆς πίστεώς τῶν πρὸς σὲ καὶ μόνον τοὺς συνεχώρησες, τοὺς ἐλέησες καὶ τοὺς ἐλυτήθης καὶ τοὺς ἔβαλες μαζὶ με τοὺς ἁγίους σου ποὺ δὲν ἡμάρτησαν. Δὲν θὰ ἐλεήσης, λοιπόν, καὶ ἡμᾶς; Δὲν θὰ μᾶς λυτηθῇς; Δὲν θὰ μᾶς δεχθῇς πλησίον σου, φιλόανθρώπε;». Καὶ τοιουτοτρόπως πολὺ ὀρθῶς καὶ δικαιολογημένως οἱ ἀπερίτμητοι εἰδωλολάτραι συνηνοῦντο με τοὺς περιτετμημένους Ἰουδαίους ποὺ ἐθυσίασαν εἰς τὰ εἰδῶλα καὶ ὅλοι ἐπρόκειτο νὰ γίνουν ἐν ἑν ὀνόματι καὶ διὰ τοῦ Χριστοῦ.

Ἐπειδὴ δὲ μαζὶ με τὰ προηγούμενα κακὰ ποὺ διέπραξαν ἐφόνευσαν καὶ τὸν ἴδιον τὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν ὡσάν νὰ ἦτο κακοῦργος, ἐνῶ τὸν Βαραββᾶν ποὺ ἦτο ἀντίγραφον τοῦ Ἀντιχρίστου ἐζήτησαν καὶ τὸν ἀπέλυσαν¹³⁸ καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἐδίωξαν καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀποστόλους του, ἀφοῦ τοὺς ἐξεδίωξεν, ὅπως εἴπομεν, 40 ἀπὸ τὸν παράδεισον, τοὺς διεσκόρπισεν εἰς ὅλα τὰ ἔθνη¹³⁹, ἐπειδὴ ἀντήλλαξαν τὴν ἀληθινὴν πίστιν τῶν μετὴν ἀσέβειαν τῶν ἐθνικῶν. Τὰ δὲ ἔθνη τὰ καταγόμενα ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ Ἀδὰμ τὰ ἐπῆρε καὶ τὰ ἔφερε πλησίον του ἐκεῖνος ποὺ ἐπῆρε τὴν πλευρὰν τοῦ Ἀδὰμ ἀπὸ τὴν γυναῖκα καὶ μετέβαλεν αὐτὴν εἰς ἄνδρα τέλειον¹⁴⁰, καὶ ἐγένετο δι' αὐτῆς ὁλόκληρος σὰρκα αὐτὸς ποὺ ἦτο κατὰ τὴν φύσιν τοῦ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ τοιουτοτρόπως ἐγένετο καὶ υἱὸς τοῦ Ἀδὰμ ἀφοῦ περιεβλήθη τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Αὐτὸ εἶναι ὁ πλοῦτος τοῦ κόσμου· καὶ ἐὰν αὐτὸ ἐγένετο πλοῦτος τοῦ κόσμου, δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν πόσον μεγαλύτερος πλοῦτος θὰ 50 ἐγίνοντο ἐκεῖνοι (οἱ Ἰουδαῖοι) ἐὰν ἐπίστευον εἰς τὸν Χριστόν. Ἦτο μὲν λοιπὸν ὁλόκληρος ὁ Ἰσραὴλ τμήμα ἀπὸ τὴν πρώτην διασπορὰν καὶ ἦτο ἐκεῖνος τὸν ὅποιον ἐγνώρισε καὶ προώρισεν εἰς σωτηρίαν ὁ Θεός· καὶ ὅταν ἦλθεν εἰς τὴν γῆν ὁ Χριστὸς τὸν ἐκάλεσε νὰ πιστεύσῃ εἰς αὐτόν. Ἐπειδὴ ὅμως αὐτὸς δὲν ἠθέλησε νὰ ἔλθῃ πρὸς τὸν Χριστόν, οὗτος ἀφοῦ ἐπῆρε

138. Ματθ. κζ' 16—26.

139. Λευίτ. κγ' 33. Δευτ. δ' 27.

140. Ἐφ. δ' 13.

ἀπὸ ὁλόκληρον τὴν μερίδα (τὸν Ἰσραὴλ) μικρὸν τιμῆμα ἐκείνους ποὺ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, δηλαδὴ τὸν Ἰωάννην τὸν πρόδρομον, τοὺς ἀποστόλους καὶ ὄλους τοὺς ἄλλους ποὺ γνωρίζομεν, τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς μερίδος (τοῦ Ἰσραὴλ), τὸ ὁποῖον ἀπὸ ἰδικὴν του θέλησιν ἔπεσεν εἰς τὴν ἀπιστίαν τὸ ἀπέρριψε· καὶ τὴν θέοιν αὐτῶν ἐπῆραν οἱ ἔθνικοι καὶ ἠνώθησαν καὶ αὐτοὶ διὰ τῆς πίστεως μετὰ τὴν μερίδα ἢ ὁποῖα ἐξελέγη διὰ τὴν πίστιν τῆς (τοὺς ὀλίγους δηλαδὴ Ἰουδαίους ποὺ ἐπίστευσαν εἰς Χριστόν).

60 Καὶ παρακολούθησε μαζί μου ἀπὸ τοῦ σημείου αὐτοῦ τὴν ἐξελικτικὴν πορείαν τοῦ λόγου, ὁ ὁποῖος θὰ ἀρχίσῃ νὰ διηγῆται πλέον ὅσα ἔχουν σχέσιν μετὰ τὴν καινούργιαν καὶ θαυμαστὴν μερίδα (τὴν Ἐκκλησίαν).

ζ) Περὶ τοῦ ὅτι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ εἶναι νέος κόσμος καὶ ἡ πρὸς αὐτόν πίστις νέος παράδεισος. Καὶ ἐπιπλέον γίνεται σύντομος ἀναφορὰ εἰς τὸν πρῶτον κόσμον καὶ συσχετισμὸς τῶν ὄσων ἔγιναν εἰς ἐκείνον μετὰ ὅσα ἐπραγματοποιήθησαν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Καὶ περὶ τὸ τέλος τοῦ λόγου ἐπαναλαμβάνεται τὸ ἀποστολικὸν ρητόν: «Οὕς προέγνω, τούτους καὶ προώρισε...»¹⁴¹.

1 Ἔχομεν λοιπὸν καὶ πάλιν τὴν ἀρχὴν νέας μερίδος καὶ νέου κόσμου καὶ μαζί μετὰ τὴν μερίδα ζυμᾶρι ἀγνωστον μέχρι τώρα, καινούργιο καὶ παράδοξο. Ὅσα μὲν συνέβησαν μέχρι τὴν ἐμφάνισιν αὐτοῦ τοῦ κόσμου ἦσαν εἰκόνες καὶ σκιαὶ καὶ σύμβολα αὐτῆς τῆς νέας μερίδος, ἐνῶ αὕτη εἶναι ἡ πραγματικότητα καὶ ἡ ἀνακαίνισις καὶ ἀνανέωσις ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ μερίς ἢ ὁποῖα προῆλθεν ἀπὸ τὸν Ἀδάμ ἦτο φθαρτὴ καὶ ἀφ' οὗ ἠδ' ἐξήθη εἰς πολυπληθεῖ λαὸν φθαρτὸν καὶ θνητὸν ἐχάθη ὁλόκληρος ἐξ αἰτίας τοῦ κατακλυσμοῦ· καὶ ἀπέμειναν ἀπὸ αὐτὴν μόνον ὁ Νῶε καὶ τὰ παιδιὰ του καὶ ἐσχηματίσθη οὕτως ἀπὸ αὐτὴν ἄλλη μερίς, ἡ

141. Ρωμ. η' 29 κ.ε.

- 10 ὅποια ἀπετέλεσε τὴν ἀρχὴν δευτέρου κόσμου. Ἐπειδὴ ὅμως πάλιν προσεπάθουν νὰ ἀνέλθουν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐπειδὴ ὑπεσχέθη ὁ Θεὸς νὰ μὴ ξανακάμῃ κατακλυσμὸν οὔτε νὰ θανατώσῃ κάθε ζῶσαν ὑπαρξίν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν¹⁴², ἐπῆρε πάλιν ὡς μερίδα τὸν Ἀβραάμ, τὸν ὁποῖον ἐδιάλεξε διὰ τὴν πίστιν του¹⁴³ καὶ ὅλους τοὺς ὑπολοίπους τοὺς διεσκόρπισεν εἰς τὸν κόσμον. Ἀπὸ αὐτὴν λοιπὸν τὴν μερίδα τοῦ Ἀβραάμ ἄλλην μερίδα τοῦ ἀπογόνου του — αὐτὴν θεθαίως τὴν πλευράν, ὅπως πολλὰς φορὰς εἶπον — ἐπῆρεν ἐπάνω του ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς καὶ οἰκοδόμησε χάριν τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ μετεβλήθη ὁ ἴδιος εἰς σάρκα καὶ χωρὶς νὰ μεταβληθῇ κατὰ τὴν θεῖαν του φύσιν ἔγινε πραγματικὸς ἄνθρωπος. Δὲν ἔγινε θεθαίως ὁ θεάνθρωπος Χριστὸς γενάρχης
- 20 παιδιῶν σαρκικῶν, λαοῦ φθαρτοῦ, ὅπως καὶ ὁ Νῶε ἔγινε τότε, ὡσὰν νὰ ἐπρόκειτο, ὅταν ὁ λαὸς αὐτὸς θὰ ἐπληθύνετο καὶ θὰ ὠδηγῆτο εἰς καταστροφὴν, νὰ πάρῃ ἀπὸ αὐτὸν κατόπιν ἄλλο τμῆμα ἀπὸ τὸ ὁποῖον θὰ προήρχετο ἄλλος λαός, ἀλλ' ἔγινεν ὁ Χριστὸς ἡ ἀθάνατος καὶ πάντοτε ζῶσα ἀρχὴ πνευματικῶν παιδιῶν, τὰ ὅποια ἀποκτοῦν ἐντὸς των τὸν ἰδικόν του χαρακτῆρα, καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος: «Ἀπαρχὴ Χριστός, ἔπειτα οἱ τοῦ Χριστοῦ»¹⁴⁴ καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον: «μέχρις οὗ μορφωθῇ Χριστὸς ἐν ὑμῖν»¹⁴⁵. Διότι οἱ μὲν πρόγονοί μας ἐκείνοι ἦσαν ὅλοι θνητοί, ἐνῶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ ὁποῖος ἐπῆρε μερίδα ἀπὸ ἐκείνην τὴν μερίδα τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοιουτοτρόπως ἔγινε υἱὸς καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀδάμ, εἶναι ἀφθαρτος καὶ ἀθάνατος, δὲν ἀποκτᾷ σαρκικοὺς ἀπογόνους, ἀλλ' ἀναγεννᾷ τοὺς ἀνθρώπους πνευματικῶς.
- 30

Καὶ ἔλα νὰ ἐξετάσωμεν μαζὶ τὸν τρόπον αὐτῆς τῆς ἠθικῆς ἀναγεννήσεως. Ποῖος εἶναι αὐτός; Εἰς τὸν παρὰδεισον ἀπὸ τὸν ἄνδρα ἔγινεν ἡ γυναῖκα, ἡ ὅποια εἶναι μητέρα ὅλων ὅσοι ἐγεννήθησαν σύμφωνα μὲ τοὺς γηϊνους νόμους· εἰς δὲ τὴν Ἐκκλησίαν τῶν πιστῶν ἀπὸ τὴν γυναῖκα ἐγεννήθη ἄνδρας, Χριστὸς ὁ Θεός, σὰν ἐπικεφαλῆς καὶ ζωὴ ὅλων ὅσοι ἀναγεννῶνται πνευματι-

142. Γεν. θ' 15.

143. Ρωμ. θ' 11' 1α' 5.

144. Α' Κορ. ιε' 23.

145. Γολ. δ' 19.

- κῶς διὰ τῆς πίστεώς των εἰς αὐτόν. Ἐκεῖ ὑπῆρχε δένδρον διὰ τοῦ ὁποίου θά ἐπιτυγχάνετο ἡ γνῶσις τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ὁ καρπὸς τοῦ ὁποίου ἐπειδὴ ἐφαγώθη ἔγινεν εἰς τοὺς πρωτοπλάστους πρόξενος τοῦ θανάτου· εἰς τὸν νέον παράδεισον ὑπάρχει τὸ ξύλον τοῦ σταυροῦ, εἰς τὸ ὁποῖον ἐκαρφώθη ὁ Χριστὸς ὁ δεῦτερος
- 40 Ἀδὰμ καὶ Θεός, εἰς μὲν τὰ χέρια ἀντὶ τῶν χειρῶν τοῦ Ἀδὰμ ποῦ ἄγγιξαν τὸν ἀπηγορευμένον καρπὸν, εἰς δὲ τὰ πόδια (ἐκαρφώθη) ἀντὶ τῶν ποδιῶν ποῦ ἐβάδισαν διὰ τὰ παραθοῦν τὴν ἐντολήν. Καὶ ὁ μὲν Ἀδὰμ, μὲ τὸ νὰ φάγῃ ἀπὸ τὸν καρπὸν τοῦ δένδρου ἐκείνου, ἔγινεν αἷτιος νὰ ἔλθῃ ὁ θάνατος καὶ ἡ κατάρρα τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς ἀπογόνους του· ὁ δὲ Χριστὸς καὶ Θεός, μὲ τὸ νὰ γευθῇ τῆς χολῆς καὶ νὰ πῇ τὸ ξύδι, ἐκείνους μὲν τοὺς ἀπῆλλαξεν¹⁴⁶ ἀπὸ τὴν κατάραν καὶ τοὺς ἡλευθέρωσεν ἀπὸ τὴν φθορὰν τοῦ θανάτου, εἰς ὅσους δὲ πιστεύουν εἰς αὐτὸν ἐχάρισε ζωὴν καινούργια καὶ τοὺς ἐδυνάμωσε νὰ συμπεριφέρωνται εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν ὅπως οἱ ἄγγελοι. Ἐκεῖ τὸ δένδρον τῆς ζωῆς εὗρίσκετο εἰς τὸ μέσον τοῦ παραδείσου, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ὅταν ἔφαγεν ὁ Ἀδὰμ δὲν συνεχωρήθη μὲ ἀνοχὴν ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀλλ'
- 50 ἐδιώχθη ἀπὸ τὸν παράδεισον, δι' αὐτὸ καὶ ἐτοποθετήθη τὸ φλογισμένον ξίφος διὰ νὰ φυλάττῃ τὴν εἰσοδὸν του· ἐδῶ ὁ Χριστὸς ἐτρυπήθη εἰς τὴν πλευράν μὲ λόγχην¹⁴⁷ καὶ τὸ ξίφος ἐκείνο τὸ κατήργησε καὶ τὴν εἰσοδὸν ἀνοιξε καὶ εἰς ὅλον τὸν κόσμον ἐφύτευσε τὸ νέον δένδρον τῆς ζωῆς, καλύτερα ὅμως νὰ εἶπω ὅτι ἔδωσεν εἰς ἡμᾶς τὴν ἐξουσίαν νὰ τὸ φυτεύωμεν κάθε ἡμέραν, τὸ ὁποῖον καὶ μεγαλώνει ἀλματωδῶς καὶ χαρίζει τὴν αἰώνιον ζωὴν εἰς ὅλους ὅσοι τρώγουν ἀπὸ αὐτοῦ¹⁴⁸.
- "Ὡ νέε σὺ παράδεις, ποῦ ἐφυτεύθης ἀπὸ Χριστὸν τὸν Θεόν! "Ὡ καινούργιον σὺ μυστήριον καὶ φοβερὰ θαύματα! Διότι ἐκεῖ μὲν ὑπῆρχον πράγματα ὥς ἄλλα
- 60 δένδρα ὁρατὰ καὶ ἀντιληπτὰ μὲ τὰς αἰσθήσεις, ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὐα, ἐνῶ τὸ δένδρον τῆς γνῶσεως καθὼς καὶ τὸ δένδρον τῆς ζωῆς¹⁴⁹ ἦσαν διαφορετικὰ μεταξύ των

146. Ἐβρ. β' 15.

147. Ἰωάν. ιθ' 34.

148. Ἐδῶ φαίνεται νὰ ὑπονοῇ τὸν ἴδιον τὸν Κύριον καὶ κατ' ἐπέκτασιν τὴν Ἐκκλησίαν.

149. Γεν. β' 9.

- ἔδω ἀντιθέτως ὁ νέος Ἀδάμ γίνεται διὰ τοὺς πιστοὺς ὅλα μαζί καὶ ἀπόλαυσις καὶ γνώσις, ἡ ὁποία ὅμως δὲν προκαλεῖ τὸν θάνατον οὔτε μᾶς κρατᾷ μακρὰν ἀπὸ τὸ δένδρον τῆς ζωῆς, ἀλλὰ μᾶς διδάσκει ποίους λόγους πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦμε διὰ νὰ δίδωμεν τὴν κατάλληλον ἀπάντησιν εἰς τὸν ὄφιν (σατανᾶν) : « Ἀπελθε, λέγει, ὀπίσω μου, Σατανᾶ »¹⁵⁰ κ.τ.λ. καὶ ὅχι μόνον αὐτό, ἀλλ' ἡ γνώσις αὐτῇ μᾶς ὁδηγεῖ πλησίον τῆς ζωῆς, ἡ ὁποία πάλιν εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος. Ἀλλὰ ποῦ εἶναι, θὰ ἐρωτήσῃ κάποιος, ὁ νέος παράδεισος, τὸν ὁποῖον μᾶς λέγεις ὅτι ἐδημιούργησεν ὁ Χριστός; Διότι νά, ἡμεῖς βλέπομεν ὅτι ὁλόκληρος ὁ κόσμος εἶναι ἀκριβῶς ὅπως κατεσκευάσθη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ κατοικοῦμε τὴν γῆν εἰς τὴν ὁποίαν κατεδικάσθημεν νὰ τρῶμε τὸ ψωμί μας μὲ κόπον καὶ μόχθον καὶ μὲ τὸν ἰδρώτα τοῦ προσώπου μας¹⁵¹. Ποῦ εἶναι λοιπὸν ὁ παράδεισος διὰ τὸν ὁποῖον μᾶς ὁμιλεῖς; Ἐὰν ἐπιθυμῆς νὰ μάθῃς τοῦ ἀκατανόητου καὶ ἀοράτου Θεοῦ τὰ ἀόρατα καὶ ἀκατανόητα ἔργα καὶ μυστήρια, συγκέντρωσε τὸν νοῦν σου ἀπ' ἔδω καὶ ἐνῶ θὰ ἐκτίθενται θὰ τὰ γνωρίσῃς καὶ θὰ τὰ μάθῃς.
- Πρῶτα ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ ὅλα ὅσα ὑπάρχουν εἰς αὐτά καὶ μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτά ἔπλασε μὲ τὰ ἴδια του τὰ χέρια τὸν ἄνθρωπον, ἔπειτα τελευταῖον ἔφκιαξε τὸν παράδεισον καὶ ὅλα ὅσα ὑπῆρχον μέσα εἰς αὐτὸν καὶ ἔβαλεν ἐντὸς αὐτοῦ τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον ἔπλασεν καὶ ἀφοῦ ἐπῆρε μίαν ἀπὸ τὰς πλευράς τοῦ Ἀδάμ μετέβαλεν αὐτὴν εἰς γυναῖκα καὶ μόνον τότε ἔδωσεν εἰς αὐτοὺς ἐντολὴν νὰ μὴ φᾶνε ἀπὸ τὸν καρπὸν τοῦ δένδρου τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, διότι ἄλλοιῶς θὰ μετεβάλλοντο εἰς θνητοὺς, ἀλλὰ νὰ ἐργάζωνται σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴν καὶ νὰ φυλάνε τὸν παράδεισον¹⁵². Αὐτοὶ ὅμως μετὰ ἀπὸ αὐτὸ ἔπαυσαν πρῶτ' ἀπ' ὅλα νὰ ἐνθυμοῦνται τὸν Θεόν καὶ τὰς εὐεργεσίας του — αὐτὴ ἦτο ἡ ἐργασία πού τοὺς εἶπεν ὁ Θεὸς νὰ ἐκτελοῦν —, ἔπειτα παρέλειψαν νὰ τηροῦν τὴν ἐντολὴν καὶ ἀπὸ τὸ δένδρον ἀπὸ τὸ ὁποῖον τοὺς διέταξε νὰ μὴ φᾶνε ἔφαγαν καὶ

150. Ματθ. 5' 10.

151. Γεν. γ' 19.

152. Γεν. 6' 15, 17.

χρόνια απέθανον καὶ σωματικῶς καὶ ὠδηγήθησαν εἰς τὸν ἄδην. Καὶ ὅχι μόνον αὐτοί, ἀλλὰ καὶ ὅλοι ὅσοι ἐγεννήθησαν ἀπὸ αὐτοῦς (οἱ ἀπόγονοί των) μέχρι τῆς ἐπὶ γῆς παρουσίας Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ νέου Ἀδάμ, καὶ τῆς καθόδου αὐτοῦ εἰς τὸν ἄδην καὶ τῆς ἀναστάσεώς του ἀπὸ τοὺς νεκροὺς ἔπαθαν τὸ ἴδιο. "Ὅταν ὁμοῦς ἦλθεν εἰς τὴν γῆν ἐκεῖνος ποῦ τότε ἐδημιούργησε τὰ πάντα ἐπειδὴ ἠθέλησε νὰ κάμῃ πάλιν νέα αὐτά, δὲν ἠθέλησε νὰ τηρήσῃ διὰ τὴν ἀνακαίνισιν των τὴν σειρὰν κατὰ τὴν ὅποιαν τὰ ἐδημιούργησεν. Ἀλλὰ πῶς ἐνήργησε κατὰ τὴν ἀνακαίνισιν; Πρῶτα ἀνακαίνισε τὸν ἄνθρωπον καὶ ἀφοῦ ἔγινεν αὐτὸ ἀνακαίνισε καὶ τὴν ὑπόλοιπον κτίσιν. Κατὰ ποῖον τρόπον καὶ διὰ ποῖον λόγον; Ἐπειδὴ τότε μὲν ὡς ἄλλα ἀνάκτορα χάριν τοῦ Ἀδάμ ὅλα τὰ ὁρατὰ δημιουργήματα ἀφοῦ πρῶτα τὰ ἐπεριποιήθη καὶ τὰ ἐστόλισε διὰ νὰ γίνουν κατοικία του καὶ τοιοῦτοτρόπως ἔπειτα ἐδημιούργησεν αὐτόν· τῶρα δὲ πάλιν, ἐὰν ἐνεργοῦσε κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ προέβαινε πρῶτα εἰς τὴν ἀνανέωσιν τῆς κτίσεως καὶ μετέβαλεν αὐτὴν εἰς πνευματικὴν καὶ ἀφθαρτον καὶ αἰώνιον, ποῦ λοιπὸν θὰ ἠδύνατο νὰ κατοικήσῃ ὁ περιβαλλόμενος μὲ φθαρτὴν σάρκα, δηλαδὴ ὁ «ψυχικός»¹⁵³ καὶ θνητός αὐτός ἄνθρωπος; Εἰς ποῖον κόσμον θὰ ἔπρεπε τότε νὰ ζῇ, νὰ παντρεύεται καὶ νὰ διαζευγνύεται¹⁵⁴, νὰ γεννᾷ καὶ νὰ γεννᾶται καὶ νὰ μεγαλῶνῃ; Πράγματι δὲν ὑπάρχει ἀπάντησις¹⁵⁵. Δι' αὐτό, λοιπὸν, πρῶτα σηκώνει, ἀναγεννᾷ καὶ ἀνανεώνει τὸν πεσόντα καὶ συντριβέντα καὶ ἐρειπωθέντα ἄνθρωπον καὶ μετὰ τὴν ὑπόλοιπον κτίσιν.

Ἀλλὰ θεθαίως ὅπως, ἀναλύοντες ἀνωτέρω τὰ πράγματα, εὐρήκαμεν ὅτι ἐτηρήθη μία τάξις τόσον εἰς τὴν δημιουργίαν ὅσον καὶ εἰς τὴν ἐκπτώσιν τοῦ κόσμου, τὸ ἴδιον πρέπει νὰ εἰπώμεν ὅτι ἔγινε καὶ μὲ τὴν ἀνακαίνισιν αὐτοῦ. Παρατήρησε ποῖαν πορείαν ἠκολούθησαν τὰ παλαιὰ ἐκεῖνα πράγματα διὰ νὰ διαπιστώσῃς ὅτι

153. Α' Κορ. 6' 14. Ἰούδα 19.

154. Λουκ. κ' 35.

155. Τὸ νῆμα εἶναι τοῦτο: Πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ κατοικήσῃ εἰς ἕνα τέτοιον κόσμον ὁ μὴ ἀναγεννημένος ἄνθρωπος; Θὰ ἐμόλυνε μὲ τὴν παρουσίαν του αὐτὸν τὸν κόσμον, ἀλλὰ καὶ δὲ θὰ μπορούσε νὰ ζῇ εἰς αὐτόν.

- ὑπάρχει μία ἀντιστοιχία (παραλληλισμός) με τὰ γε-
 γονότα τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ. Πρῶτα, λοι-
 πόν, εἰσῆλθῃ ὁ Ἀδάμ εἰς τὸν παράδεισον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ
 καὶ μετὰ ἐδημιουργήθῃ ἡ Εὐὰ πρῶτα καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ
 120 Θεοῦ, ὁ ἴδιος δηλαδὴ ὁ δημιουργὸς τοῦ Ἀδάμ, κατέβῃ
 καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἀμόλυντον μήτραν τῆς Παρθένου
 καὶ τοιουτοτρόπως ἐπῆρεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν πλευράν τοῦ
 Ἀδάμ, δηλαδὴ τὴν καθαρωτάτην σάρκα, καὶ ἔγινεν ἄν-
 θρωπος καὶ ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ἀντὶ τῆς Εὐας ἡ ὁ-
 ποία ἐγελάσθη ὑπὸ τοῦ ὄφεως νέος Ἀδάμ ὁ ὁποῖος ἐ-
 πρόκειτο νὰ φονεύσῃ τὸ φίδι τὸ ὁποῖον ἐκορόιδεψε τὴν
 Εὐαν. Πρῶτα ἐξαπατήθηκε ἡ Εὐα, ἐπειδὴ ὠμίλησε πρὸς
 αὐτὴν τὸ φίδι, καὶ ἀπὸ τὸν ἀπηγορευμένον καρπὸν ἔ-
 φαγε καὶ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ ἀθέτησε καὶ ἀπέθανε
 ψυχικῶς· πρώτη ἡ θεοτόκος Μαρία ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου
 δέχεται τὸ εὐχάριστον μήνυμα καὶ τὴν μεταφερθεῖσαν
 εἰς αὐτὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ πιστεύει καὶ πειθαρχεῖ λέ-
 γουσα: «Ἰδοὺ ἡ δούλη Κυρίου» γένοιτό μοι κατὰ τὸ
 130 ρῆμα σου¹⁵⁶. Καὶ μετὰ ἐδέχθη ἐντὸς τῆς πρώτης αὐτῆ
 κατὰ τὴν οὐσίαν τοῦ τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἐλύ-
 τρωσε τὴν ψυχὴν τῆς ἀπὸ τὸν αἰώνιον ἐκείνον θάνατον.
 Καὶ ὅταν ἐσαρκώθῃ τότε ἐδημιούργησεν ἐκ νέου τὸ σῶ-
 μα τοῦ Ἀδάμ, εἰς τὸ ὁποῖον ἐφύσηξεν ἀμέσως τὴν πνοὴν
 ἡ ὁποία ἐγίνε ψυχὴ ζωσα· διότι ὅταν ἐπῆρε ἀπὸ αὐτὸν
 τὴν μετὰ ψυχῆς πλευράν καὶ μετέβαλεν αὐτὴν εἰς γυ-
 ναῖκα, δὲν λέγει ἡ Γραφή ὅτι μετέβαλε καὶ τὴν πνοήν¹⁵⁷.
 Καὶ διὰ νὰ γίνω περισσότερον σαφές, εἶναι ἀνάγκη νὰ
 ἀναλύσω περαιτέρω τὸ σχετικὸν χωρίον τῆς Γραφῆς.
 Ἐπῆρεν ὁ Θεὸς ἀπὸ τὸν Ἀδάμ ἓνα τμῆμα ἀπὸ τὴν
 140 σάρκα του καὶ εἰς τὸ μέρος τοῦ ἔβαλεν ἄλλην σάρκα,
 καὶ μετὰ τὴν σάρκα ποὺ ἐπῆρεν κατεσκεύασεν ὁλόκληρον
 ἄνθρωπον· ψυχὴν ὅμως οὔτε εἰς αὐτὸν τὸν Ἀδάμ πρόσ-
 θεσεν ὥστε νὰ συμπληρωθῇ τὸ τμῆμα ποὺ ἀφηρέθη μαζί
 μετὰ τὴν πλευράν, οὔτε πάλιν ἐμεγάλωσεν ἐκείνην ποὺ πε-
 ριεῖχετο εἰς τὴν πλευράν ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἐγίνε ἡ Εὐα·
 ἀλλ' ἐνῶ ἡ σὰρξ ἀνεπλήρωσε τὴν πλευράν, μετὰ τὴν ψυ-
 χὴν δὲν συνέβη τὸ ἴδιον. Ἀλλ' ἀκόμη καθαρώτερον ἄ-
 κουσε αὐτό. Ὁ Θεὸς ἐπῆρεν ἀπὸ τὴν Παρθένον σάρκα

156. Λουκ. α' 38.

157. Γεν. 8' 7, 22-23.

- 150 με λογικὴν καὶ ψυχὴν, τὴν ὁποῖαν ἐπῆρεν ἀπὸ τὸν Ἀδάμ καὶ τὴν συμπλήρωσε με ἄλλην· καὶ ἀφοῦ ἐπῆρε αὐτὴν ἀπὸ ἐκείνην ἔδωκεν εἰς αὐτὴν ὡς ἀντάλλαγμα τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ συνεπληρώθη ἡ ψυχὴ τῆς με τὴν αἰωνίαν ζωὴν ποῦ δὲν εἶχε. Διότι ἡ σὰρκα ἡ ὁποία συνεπλήρωσε τὸ κενὸν ποῦ ἀφήκεν εἰς τὸ σῶμα τοῦ Ἀδάμ ἡ ἀφαίρεσις ἀπ' αὐτοῦ τῆς πλευρᾶς, αὐτὴ ἦτο ἡ διασφάλισις καὶ ἡ ἐγγύησις ὅτι θὰ πραγματοποιηθῇ τὸ σχέδιον τοῦ Θεοῦ περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου, ὅτι πάλιν θὰ πάρῃ ἀπὸ τὴν πλευρὰν (γυναίκα) ἄλλην πλευρὰν (τὸν Χριστὸν) καὶ θὰ θάλλῃ εἰς τὴν θέσιν τῆς πλέον ὄχι πάλιν σὰρκα — διότι αὐτὴ ἔχει ἤδη συμπληρωθῇ —, ἀλλὰ τὸ ἴδιον τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, ὥστε, ὅπως ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ Ἀδάμ ἐγένεν ἡ γυναίκα καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ καταστοῦν ἐξ αἰτίας αὐτῆς θνητοί, τοιοῦτοτρόπως ἀπὸ τὴν σὰρκα τῆς γυναίκας νὰ γίνῃ ὁ ἄνδρας Χριστὸς ὁ Θεὸς καὶ δι' αὐτοῦ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ μεταβληθοῦν εἰς ἀθανάτους καὶ νὰ συμπληρώσῃ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶχε περισσότερον ὁ Ἀδάμ ἀπὸ τὴν γυναίκα. Τί ἦτο δὲ αὐτὸ ποῦ εἶχε περισσότερον ἐκεῖνος; Ἡ σὰρκα ἡ ὁποία συμπλήρωσε τὸ σῶμα του εἰς τὴν θέσιν τῆς πλευρᾶς ποῦ ἀφηρέθη. Διότι ἀφοῦ ἐπῆρε — διὰ νὰ σοῦ ἐπαναλάβω πάλιν τὰ ἴδια — ἀπὸ τὴν Παρθένον τὴν σὰρκα ὁ Χριστὸς, ἔπρεπε αὐτὴν καὶ πάλιν νὰ τὴν συμπληρώσῃ, ὅπως καὶ τότε συμπλήρωσε τὸ σῶμα τοῦ Ἀδάμ. Ἐπειδὴ ὅμως τὴν φορὰν αὐτὴ ἡ ἀντάλλαγή δὲν θὰ κατέληγεν εἰς φθοράν, ἀλλ' εἰς ἀφθαρσίαν, δι' αὐτὸ ἡ ἀναπλήρωσις δὲν ἐγένε με σὰρκα ἀλλὰ με Πνεῦμα, ὥστε διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ καὶ τὴν φθαρεῖσαν ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας φύσιν τοῦ Ἀδάμ νὰ ἀναγεννήσῃ καὶ ὅσα ἐπρόκειτο νὰ γίνουν τέκνα τοῦ Θεοῦ¹⁵⁸ νὰ ἀναγεννηθοῦν καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐν Πνεύματι Θεοῦ ὅλοι ὅσοι πιστεύουν εἰς αὐτὸν νὰ γίνουν συγγενεῖς του καὶ ἓνα σῶμα (με αὐτόν).
- 170 Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐλέχθη διὰ τοὺς πρωτοπλάστους: «Ἐνεκεν τούτου», λέγει — Ποίου; Τῆς γυναικὸς ἀσφαλῶς, ἐννοῶ θεθαίως τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδάμ — «καταλείπει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ προσκολληθήσεται τῇ γυναικὶ αὐτοῦ», δηλα-

158. Ἰωάν. α' 12. Ρωμ. η' 16-17.

180 δὴ εἰς τὴν πλευράν τοῦ Ἀδάμ «καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν»¹⁵⁹, τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ μετὰ Χριστὸν τὸν Θεόν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Χριστὸς ἐπῆρε σάρκα ἀπὸ τὰ καθαρῶτατα αἵματα τῆς Θεοτόκου καὶ ἐχάρισεν εἰς αὐτὴν Ἅγιον Πνεῦμα, ἐφόρεσε σάρκα καὶ ἐγένεν ἄνθρωπος, χάριν αὐτοῦ (τοῦ Χριστοῦ) θὰ ἐγκαταλείψῃ ὁ ἄνθρωπος τὸν πατέρα του καὶ τὴν μητέρα, ἀκόμη δὲ καὶ τὴν γυναῖκα του καὶ παιδιὰ καὶ ἀδελφούς καὶ ἀδελφάς¹⁶⁰, καὶ θὰ προσκολληθῇ ὅχι εἰς τὴν γυναῖκα οὐτε σωματικῶς, ὅπως συμβαίνει μετὰ ὅλους ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι γεννώμεθα μετὰ σῶμα ἀπὸ τὴν γυναῖκα καὶ ζοῦμεν μετὰ τὸ σῶμα, ἀλλὰ μετὰ τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν γυναῖκα χωρὶς ἀνδρικὸν σπέρμα, δηλαδὴ μετὰ τὸν νυμφίον Χριστὸν. Καὶ τοιουτοτρόπως, ἐνούμενοι πνευματικῶς μετὰ αὐτὸν καὶ προσκολλώμενοι εἰς αὐτόν, θὰ γίνωμεν καθένας μετὰ αὐτόν ἓνα πνεῦμα καθὼς καὶ ἓνα σῶμα, ἐπειδὴ μετὰ τὸ σῶμα μας τρῶμε τὸ σῶμα του καὶ πίνομε τὸ αἷμα του.

190 Διότι τὸ ἴδιον ἀκριβῶς εἶπε καὶ ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ Θεός: «Ὁ τρώγων μου τὸ σῶμα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἐν ἐμοὶ μένει καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ»¹⁶¹. Μετὰ αὐτόν δὲ τὸν θεῖον λόγον συμφωνεῖ ἀπολύτως καὶ ὁ λόγος τοῦ Ἀποστόλου πού λέγει τὸ ἐξῆς: «Ὁ κολλώμενος τῇ πόρνῃ ἐν σῶμά ἐστι μετὰ αὐτῆς· ὁ δὲ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ ἐν πνευμᾷ ἐστι μετὰ αὐτοῦ»¹⁶². Ἕνα δὲ ἐννοῶ ὅχι ὥς πρὸς τὰ πρόσωπα, ἀλλ' ἓνα ὥς πρὸς τὴν φύσιν τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος· ὥς πρὸς μὲν τὴν φύσιν τῆς θεότητος ἐπειδὴ γινόμεθα καὶ ἡμεῖς κατὰ παραχώρησιν θεοὶ σύμφωνα μ' ἐκεῖνο πού λέγεται ἀπὸ τὸν Ἰωάννην: «Καὶ οἶδαμεν ὅτι φανερωθέντος αὐτοῦ, λέγει, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα»¹⁶³. Κατὰ ποῖον τρόπον; Διότι «ἀπὸ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ, λέγει, ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν»¹⁶⁴· ὥς πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν δέ, ἐπειδὴ ἐγίναμεν συγγενεῖς καὶ ἀδελφοὶ του, καθὼς εἶ-

159. Ἐφ. ε' 31. Γεν. 2' 24. Ματθ. ιθ' 2.

160. Λουκ. ιδ' 26.

161. Ἰωάν. στ' 28 κ.ε.

162. Α' Κορ. στ' 16-17.

163. Α' Ἰωάν. γ' 2.

164. Ἰωάν. α' 16.

παμε εἰς ἄλλο σημεῖον. Ἐπειδὴ ἐγνώριζαν αὐτὰ καὶ οἱ ἅγιοι πατέρες μας ἔλεγαν μὲ παρρησίαν: «Δὸς αἷμα καὶ λαβὲ Πνεῦμα»¹⁶⁵, ἐπειδὴ τὸ Πνεῦμα δὲν δίδεται εἰς ἡμᾶς κατ' ἄλλον τρόπον, παρὰ μόνον διὰ τῆς θεληματικῆς σταυρώσεως καὶ νεκρώσεώς μας ὡς πρὸς τὸν ἁμαρτωλὸν κόσμον¹⁶⁶. Διότι ὡς Πνεῦμα ποῦ εἶναι ὁ Θεός¹⁶⁷, σύμφωνα μὲ τὸν θεῖον λόγον, θέλει διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος νὰ ἐνούμεθα καὶ νὰ προσκολλώμεθα¹⁶⁸ εἰς αὐτὸν καὶ νὰ εἴμεθα ἓνα σῶμα μὲ αὐτὸν καὶ νὰ κληρονομήσωμεν μαζί τὴν αἰωνιότητα¹⁶⁹, καθὼς λέγεται εἰς κάθε σημεῖον τῆς θείας Γραφῆς. Ἄλλ' ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ θὰ ἐπανέλθωμεν.

210 Ἐπῆρε, λοιπόν, ὁ Θεὸς Λόγος σάρκα ἀπὸ τὴν ἀγνὴν Θεοτόκον καὶ τῆς ἔδωκεν εἰς ἀντικατάστασιν ὄχι σάρκα, ἀλλὰ τὸ ἐκ φύσεως Ἁγιον Πνεῦμα. Καὶ πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἐζωοποίησε δι' αὐτοῦ τὴν τιμίαν καὶ καθαρωτάτην ψυχὴν αὐτῆς, ἀφοῦ τὴν ἀνέστησεν ἀπὸ τὸν θάνατον ποῦ τὴν κατεδίκασεν ἡ παράθασις τῆς Εὐας· ἔγινε δὲ αὐτὸ ἐπειδὴ ἡ Εὐα πρώτη ἀπέθανε τὸν ψυχικὸν θάνατον. Ἀφοῦ δὲ ἐσαρκώθη ἔγινεν ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἀπέκτησε σῶμα λογικὸν μαζί μὲ ψυχὴν· αὐτὴν λοιπόν τὴν σάρκα καὶ τότε ἀπὸ τὸν Ἀδὰμ καὶ τῶρα ἀπὸ τὴν Θεοτόκον τὴν ἐπῆρε μαζί μὲ ψυχὴν κατὰ τρόπον ἀγνωστον εἰς ἡμᾶς καὶ τοιουτοτρόπως ὁλόκληρον τὴν φύσιν μας ποῦ ἐφθάρη ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν τὴν ἀνακαίνισε. Ἀφοῦ δὲ ἐγεννήθη κατὰ τρόπον ἀπερίγραφτον, ὅπως μόνον αὐτὸς γνωρίζει, εἰσῆλθε μέσα εἰς τὸν κόσμον τῶν ἀνθρώπων, τὸν ἁμαρτωλὸν αὐτὸν κόσμον. Πρὸς χάριν τίνος καὶ διὰ ποῖον λόγον ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον; Διὰ νὰ ἀναζητήσῃ τὸν Ἀδὰμ ποῦ ἐξωρίσθη εἰς αὐτὸν ἐδῶ τὸν κόσμον καὶ ἀφοῦ τὸν εὔρη νὰ τὸν ἀναδημιουργήσῃ. Καὶ πρόσεξέ με διὰ νὰ ἴδῃς ἀπὸ τὸ σημεῖον αὐτὸ τὸ φοβερὸν μυστήριον τοῦ σωτηριώδους σχεδίου τοῦ Θεοῦ, ἐπαναλαμβάνοντας ὅσα εἶπα προηγουμένως.

220

Ἐνῶ εὐρίσκετο ἀκόμη εἰς τὸν παράδεισον προσεκλή-

165. Ἀπόφθεγμα Λογγίνου εἰς P. G. τ. 85, 257 B.

166. Γαλ. στ' 14.

167. Ἰωάν. δ' 24.

168. Α' Κορ. στ' 17.

169. Ἐφεσ. γ' 6.

- θη ὁ Ἀδάμ νά μετανοήσῃ· διότι εἶπεν ὁ Θεός πρὸς αὐτόν: «Ἀδάμ, ποῦ εἶ;» καὶ «Τίς ἀνήγγειλέ σοι ὅτι γυμνὸς εἶ, εἰμὴ ἀπὸ τοῦ ξύλου οὗ ἐνετειλάμην σοι τούτου μόνου μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες;»¹⁷⁰. Καὶ παρ' ὅλον ὅτι ἤκουσε τοὺς ἐπιτιμητικούς αὐτοὺς λόγους δὲν ἠθέλησε νά μετανοήσῃ ἢ νά κλαύσῃ καὶ νά ζητήσῃ συγχώρησιν. Ἀλλὰ τί ἔκαμε; Ἀποδίδει τὴν εὐθύνην τῆς ἰδικῆς του ἀνοησίας καὶ ἁμαρτίας εἰς τὴν γυναῖκα διὰ τοῦτο καὶ πολὺ ὀρθῶς διώκεται ἀπὸ τὸν παράδεισον. Ἐπειδὴ δὲ τότε ὁ Ἀδάμ δὲν ἠθέλησε νά μετανοήσῃ, καὶ αὐτὸ κατόπιν εἰσηγήσεως τοῦ πονηροῦ δαίμονος, δι' αὐτὸ ὅταν ἦλθεν εἰς τὴν γῆν ὁ Θεός προσκαλεῖ πόλιν ὅλους νά ἔλθουν πλησίον του διὰ τῆς μετανοίας καὶ λέγει: «Μετανοεῖτε» ἡγγικε γὰρ ἡ βασιλεῖα τῶν οὐρανῶν¹⁷¹. Ἐπλησίασε, εὐρίσκεται εἰς τὴν θύραν¹⁷² τῶν καρδιῶν καὶ τῶν στομάτων σας· ἀνοίξατε διὰ τῆς πίστεως τὰς καρδίας σας καὶ ἀμέσως θὰ εἰσέλθῃ καὶ αὐτοματῶς θὰ ἀνοιχθοῦν τὰ στόματά σας καὶ θὰ φωνάξετε: «Ἐχομεν ἐντός μας τὸν θησαυρὸν τοῦ Πνεύματος»¹⁷³. τὸν ἔχομεν· ἔχομεν ἀποκτήσῃ εἰς τὰς καρδίας μας τὴν αἰώνιον ζωὴν». Παρατήρησε δὲ κατ' ἀρχὴν ὁ Θεός ἐκάλεσεν εἰς τὴν σωτηρίαν τοὺς Ἰουδαίους καὶ αὐτοὶ δὲν ἐπείσθησαν νά ἐπιστρέψουν· ἐκάλεσε τελευταίως διὰ τοῦ Υἱοῦ ὅλα τὰ ἔθνη καὶ ἀφοῦ ἐπείσθησαν εἰς τὴν πρόσκλησιν ἐπήγαν πλησίον του· Διὰ τοῦτο καὶ πρὸς τοὺς ἀποστόλους του λέγει: «Ἐξέλθετε ταχέως εἰς τὰς πλατείας καὶ ῥύμας τῆς πόλεως καὶ πάντας τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀναπήρους, χωλοὺς τε καὶ τυφλοὺς, εἰσαγάγετε ὧδε»¹⁷⁴, ὀνομάζων πόλιν ὀλόκληρον τὸν παρόντα κόσμον, πλατείας δὲ καὶ δρόμους τὰς διαφόρους εἰδωλολατρικὰς φυλάς καὶ τὰς εὐρισκομένας μακρὰν ἀποκρύφους χώρας, πτωχοὺς τέλος καὶ ἀναπήρους καὶ κουτσοὺς καὶ τυφλοὺς ἐκείνους ποὺ ἐξ αἰτίας τῶν πολλῶν τῶν ἁμαρτημάτων καὶ διαφόρων σφαλμάτων καὶ παραβάσεων ἔχουν συντριβῇ καὶ ἀπὸ τὴν ἀγνοίαν τοῦ Θεοῦ ἔχουν τυφλωθῇ.

170. Γεν. γ' 9-11.

171. Ματθ. γ' 2.

172. Ἀποκ. γ' 20 κ. ὁ.

173. Β' Κορ. 5' 7.

174. Λουκ. 15' 21.

- 260 "Ολους λοιπόν τούς προσκαλεῖ ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν ἕως τὴν δύσιν, ἐννοῶ τοὺς Ἑβραίους καὶ τοὺς Ἑλληνας. Ἐγνώριζε δὲ ἐκ τῶν προτέρων, σάν Θεὸς ποὺ εἶναι, καθὼς πολλὰς φορὰς ἀνωτέρω εἶπομεν, τὴν ἀπὸ ἀπιστίας ἀπειθαρχίαν τῶν Ἑβραίων καὶ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν εἰδωλολατρῶν λόγῳ τῆς πίστεώς των· καὶ καθώρισε πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνας, ὥστε, ὅσοι πιστεύουσιν εἰς αὐτὸν καὶ βαπτισθοῦν εἰς τὸ ὄνομά του, δηλαδὴ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ φᾶνε τὸ πανάγιον σῶμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ καὶ πιοῦνε τὸ τίμιον αἷμα του, νὰ δικαιωθοῦν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, νὰ ἐλευθερωθοῦν δηλαδὴ καὶ νὰ δοξασθοῦν καὶ νὰ γίνουν μέτοχοι αἰωνίου ζωῆς, καθὼς αὐτὸς ὁ ἱδιος ὁ Δεσπότης τῶν ὅλων λέγει: «Ὁ τρώγων μου τὴν σὰρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἔχει ζωὴν αἰώνιον»¹⁷⁵ καὶ «εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται, ἀλλὰ μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν»¹⁷⁶.
- 270 Νά, λοιπόν, ἀδελφέ μου, ὅτι καὶ σὺ ἐγνώρισθης ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ προωρίσθης διὰ νὰ σωθῆς καὶ ἐκλήθης καὶ ἐδοξάσθης καὶ ἐδικαιώθης καὶ προσεκλήθης διὰ τῆς πίστεως εἰς τὸν Χριστὸν καὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος εἰς ζωὴν αἰώνιον· καὶ εἰσήχθης εἰς παράδεισον ὕλικόν ὅπως τότε ὁ Ἀδὰμ, ἀλλ' εἰς τὸν οὐρανόν καὶ τὰ ἀγαθὰ ποὺ ὑπάρχουν εἰς τοὺς οὐρανούς, «ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ εἰς καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη»¹⁷⁷. Ἀπόκτησε, λοιπόν, τὰς ἀρετάς καὶ ἐφάρμοξε τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, καλύτερα δὲ νὰ εἶπω, φύλαξε τὸν ἑαυτὸν σου διὰ μέσου τῶν ἐντολῶν διὰ νὰ μὴ παραβῇς κάτι ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἐπῆρες ἐντολήν, καὶ πάθης ὅ,τι καὶ ὁ Ἀδὰμ ἢ μᾶλλον καὶ
- 280 χειρότερα, ἀφοῦ θὰ χάσῃς τὰ μεγαλύτερα καὶ οὐράνια ἀγαθὰ. Ἀκόμη νὰ μὴ προτιμήσῃς κάποιο ἀπὸ τὰ ἐπίγεια, οὔτε νὰ σὲ κατανικήσῃ κάποια ἐπιθυμία αὐτῶν ποὺ φθειρόνται, διὰ νὰ μὴ γυμνωθῇς ἀπὸ τὴν δόξαν διὰ τῆς ὁποίας ἐδοξάσθης ἀπὸ τὸν Χριστὸν καὶ ἐπειδὴ δὲν θὰ εἶσαι ντυμένος με ἐνδυμα γάμου θὰ δεθῇς χειροπόδαρα καὶ θὰ πεταχθῇς εἰς τὸ πρὸ θαθὺ σκοτάδι ποὺ ἐπικρατεῖ μακρὰ ἀπὸ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ εἰς

175. Ἰωάν. στ' 54.

176. Ἰωάν. ε' 24.

177. Α' Κορ. θ' 9.

τὸ ὁποῖον ὑπάρχει θρῆνος καὶ τρίξιμο ἀπὸ τὰ θάσανα τῶν δοντιῶν¹⁷⁸.

- Ἡ πίστις εἰς τὸν Χριστὸν εἶναι ὁ νέος παράδεισος. Διὰ τοῦτο καὶ ἐγνώριζεν ὁ Θεὸς πρὶν ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου ὅλους ὅσοι ἐπίστευσαν καὶ πρόκειται
 190 νὰ πιστεῦσουν εἰς αὐτόν· τοὺς ὁποίους καὶ ἐκάλεσε καὶ δὲν θὰ παύσῃ μέχρι τὸ τέλος τοῦ κόσμου νὰ καλῇ, καὶ τοὺς ἐδόξασε καὶ θὰ τοὺς δοξάσῃ, καὶ τοὺς ἐδικαίωσεν καὶ θὰ τοὺς δικαιοῶσῃ, θὰ καταστήσῃ δηλαδὴ αὐτοὺς ὁμοίους μὲ τὴν δόξαν τῆς εἰκόνος τοῦ Υἱοῦ τοῦ διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος καὶ διὰ τῆς χάριτος τοῦ Πνεύματος, μεταβάλλων ὅλους αὐτοὺς κατὰ τρόπον μυστικὸν σὲ
 παιδιὰ τοῦ Θεοῦ καὶ σὲ καινούργιους ἀπὸ παλαιοὶ¹⁷⁹ ποὺ εἶναι καὶ ἀπὸ θνητοὶ ποὺ εἶναι τοὺς κάνει πάλιν ἀθανάτους, δίδοντας εἰς αὐτοὺς ἐντολὰς, ὅπως κάποι-
 300 τε εἰς τὸν Ἀδὰμ. "Ὅσοι λοιπὸν τηρήσουν ὅλας τὰς ἐντολὰς τοῦ ἀψηφῶντος ἀκόμῃ καὶ τὸν θάνατον¹⁸⁰, αὐτοὶ δεικνύουν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ τὴν ἀρμόζουσαν εἰς τὸν Θεὸν ἀγάπην καὶ ἀνέρχονται εἰς μεγαλυτέραν
 δόξαν λόγῳ τῆς κατ' ἀρετὴν προόδου των. "Ὅσοι ὅμως φερθοῦν μὲ περιφρόνησιν καὶ ἀδιαφορίαν καὶ ἀχαριστίαν πρὸς τὸν εὐεργέτην καὶ δὲν τηρήσουν τὰς ἐντο-
 λὰς ποὺ ἐδόθησαν ἀπὸ αὐτόν, ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ ἐκ-
 πίπτουν, ὅπως ὁ Ἀδὰμ ἐδιώχθη ἀπὸ τὸν παράδεισον, ὅχι ἐπειδὴ δὲν τοὺς ἐγνώρισεν ἐκ τῶν προτέρων ὁ Θεός, ἀλλὰ παθαίνουν αὐτὸ ἀπὸ ἰδική τους ἀνοησίαν καὶ
 310 πονηρίαν. Δι' αὐτὸ ἄλλωστε εἰς τὸ μέσον τοῦ παραδείσου αὐτοῦ ἐτοποθέτησεν ὁ Θεὸς τὸ σωτήριον φάρμακον, δηλαδὴ τὴν μετάνοιαν, ὥστε ὅσοι ἀπὸ πνευματικὴν ὀκηρίαν καὶ ἀδιαφορίαν χάνουν τὴν αἰώνιον ζωὴν νὰ ἐπανέρχωνται εἰς αὐτὴν διὰ τῆς μετανοίας μὲ λαμ-
 προτέρων καὶ ἀπὸ ὅλους ὁρατῶν δόξαν· διότι ἐὰν δὲν εἶχε ρυθμίσει ἔτσι τὰ πράγματα ὁ φιλόανθρωπος Θεός, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ σωθῇ κανεὶς ἄνθρωπος¹⁸¹.

178. Ματθ. κδ' 13.

179. Βλ. Ἡθικὸ Λόγος Α' παρ. ιδ' 163.

180. Τὸ «μέχρι θανάτου» δύναται νὰ σημαίῃ καὶ μέχρι τοῦ τέλους τῆς ζωῆς των. Προτιμήσαμε νὰ εὐθυγραμμισθοῦμε μὲ τὸ χωρίον Ἀποκ. β' 10.

181. Ματθ. κδ' 22.

Λοιπόν, ἀφοῦ ἀφήσωμεν εἰς τὴν ἄκρην κάθε ἄλλην ἀπασχόλησιν καὶ φροντίδα, ἃς ἐπιδοθοῦμε μὲ ὀλόκληρον τὴν δυνάμιν μας εἰς τὴν μετάνοιαν, ὥστε νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας· ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ Γ'.

Εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Ἀποστόλου εἰς τὸ ὁποῖον λέγει: «Καὶ εἶδον τὸν τοιοῦτον εἰς τρίτον οὐρανὸν ἄρπαγέντα καὶ ἀκούσαντα ἄρρητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι»¹. Τί εἶναι λοιπὸν ἐκεῖνα τὰ ἀνέκφραστα λόγια ποῦ ἤκουσεν ὁ Παῦλος; Ποῖα δὲ εἶναι τὰ ἀγαθὰ «ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη»;². Ποῖα δὲ ἢ πῶς θὰ εἶναι καὶ εἶναι εἰς ἡμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ ποῖα ἢ ἐνέργεια αὐτῆς ἐντὸς μας;

1 Ἐπειδὴ, λοιπόν, ὁ Δεσπότης τῶν ὅλων φωνάζει καθαρά καὶ δυνατὰ καθ' ἡμέραν διὰ τῶν Εὐαγγελίων, καὶ ἄλλα μὲν τὰ λέγει μὲ εἰκόνας καὶ ἀλληγορίας, ὅταν διδάσκη μὲ παραβολὰς, ἄλλα δὲ τὰ ἀναλύει ἰδιαίτερώς εἰς τοὺς μαθητάς του, λέγων τὸ ἐξῆς: «Ὑμῖν δέδοται γινῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, τοῖς δὲ λοιποῖς ἐν παραβολαῖς»³, καὶ ἄλλοτε τὰ λέγει ὅλα δημοσίᾳ καὶ φανερά πρὸς ὅλους ἡμᾶς, καθὼς λέγουσιν πρὸς αὐτὸν οἱ ἀπόστολοι: «Ἰδε, λέγουσιν, παρρησίᾳ λαλεῖς καὶ παροιμίαν οὐδεμίαν λέγεις»⁴, εἶναι ἀνάγκη νὰ ζητήσωμεν καὶ νὰ μάθωμεν ποῖα ἔχουν λεχθῇ ἀπὸ τὸν Κύριον καὶ Θεὸν ἀνοικτὰ καὶ καθαρὰ καὶ ποῖα κατὰ τὸν τρόπον ἡμμεσὸν καὶ ἀλληγορικόν. Ἐκεῖνα λοιπὸν τῶν ἐντολῶν ποῦ εἶναι φανερά καὶ ἀπηλλαγμένα ἀπὸ συμβολισμοὺς εἶναι ὅταν ὁ Εὐαγγελιστὴς λέγῃ: «Εἶπεν ὁ Κύριος· ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καλῶς ποιεῖτε τοὺς μισοῦντας ὑμᾶς»⁵ καὶ ὅταν θεωρῇ μὲν εὐτυχεῖς

1. Β' Κορ. ιθ' 3—4. Ἐδῶ τὸ χωρίον εἶναι ὀλίγον παρηλλαγμένον.

2. Α' Κορ. θ' 9.

3. Λουκ. η' 10.

4. Ἰωάν. ιστ' 29.

5. Ματθ. ε' 44.

τοὺς πενθοῦντας⁶, δυστυχισμένους δὲ τοὺς γελῶντας⁷, καὶ ὅταν λέγῃ: «Μετανοεῖτε· ἤγγικε γάρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»⁸ καὶ πάλιν: «Ὁ θέλων σῶσαι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτὴν καὶ ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔνεκεν ἐμοῦ εἰς ζωὴν αἰώνιον εὕρησει αὐτήν»⁹ καὶ 20 «Ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθήτω μοι»¹⁰. Αὐτὰ λοιπὸν καὶ ὅσα ὁμοιάζουν μὲ αὐτὰ δὲν ἔχουν λεχθῇ κατὰ τρόπον παραβολικόν, ἀλλ' εἶναι φανερά εἰς ὅλους καὶ δὲν ἔχουν καμμίαν ἔννοιαν κρυμμένην πού θά πρέπει νὰ τὴν ἀνακαλύψωμεν. Παραβολὰς ἀντιθέτως 30 ἔχομεν ὅταν λέγῃ: «Τίνι ὁμοιώσομεν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ; Ὅμοία ἐστὶ κόκκῳ σινάπεως ὃν λαβὼν ἄνθρωπος ἔβαλεν εἰς κῆπον ἑαυτοῦ· καὶ αὐξηθὲν ἐγένετο εἰς δένδρον μέγα»¹¹ καὶ ὅταν πάλιν λέγῃ: «Ὅμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ ζητοῦντι καλοὺς μαργαρίτας»¹² καὶ πάλιν: «Ὅμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ζύμῃ ἣν λαβοῦσα γυνὴ ἔκρυψε 35 εἰς ἁλεούρου σάτα τρία, ἕως οὗ ἐζυμώθη ὅλον»¹³. Αὐτὰ καὶ ἄλλα πολλὰ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ εἰς τὰ ὁποῖα τοιουτοτρόπως ὁμιλεῖ καὶ παρομοιάζει μὲ αὐτὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, τὰ ὀνομάζει παραβολὰς.

Καὶ πρόσεξε νὰ διαπιστώσῃς ἐξ αὐτοῦ τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ, κατὰ ποῖον τρόπον δηλαδὴ μὲ τὰ ὑλικά παραδείγματα καὶ δι' ἐκείνων τὰ ὁποῖα φαίνονται εἰς ἡμᾶς ὅτι εἶναι ἀσήμαντα ἀναπαριστάνει ἀληθείας καὶ ἐννοίας πού δὲν δυνάμεθα νὰ κατανοήσωμεν διὰ τοῦ νοῦ. Αὐτὸ δὲ ὅλον τὸ κάνει, ὥστε οἱ μὲν ἄπιστοι καὶ καταστάντες διὰ τῆς ἀπιστίας ἀνάξιοι αὐτῶν τῶν ἀληθειῶν νὰ παραμείνουν τυφλοὶ καὶ ἄγευστοι αὐτῶν τῶν ἀγαθῶν, ἐνῶ οἱ πιστοὶ καὶ οἱ δεχόμενοι μὲ ἀγαθὴν 40 συνείδησιν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ νὰ ἴδουν τὴν κρυπτομένην εἰς τὰς παραβολὰς ἀλήθειαν καὶ καθαρὰν τὴν πρα-

6. Ματθ. ε' 4.

7. Λουκ. στ' 25.

8. Ματθ. γ' 2.

9. Ματθ. ι' 39.

10. Ματθ. ιστ' 24.

11. Ματθ. ιγ' 31.

12. Ματθ. ιγ' 45.

13. Ματθ. ιγ' 33.

γματοποιήσιν εἰς αὐτοὺς ὧσων ὑπόσχεται ὁ θεῖος λόγος. Διότι αὐταὶ αἱ παραβολαὶ εἶναι σύμβολα τῶν θεῶν πραγμάτων πού γίνονται· ἄκουσε τί συμβολίζει τὸ κάθε τι: Τὸ σπειρὶ τοῦ σιναπιοῦ εἶναι τὸ πανάγιον Πνεῦμα· μπορούμε ἀκόμη θεβαίως νὰ δεχθούμε ὅτι συμβολίζει καὶ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ τίποτε ἄλλο. Ἄνθρωπος δὲ εἶναι ὁ κάθε πιστὸς ὁ ὁποῖος ἐπιθυμεῖ καὶ ἐπιδιώκει διὰ τῆς τηρήσεως τῶν ἐντολῶν νὰ ἀποκτήσῃ αὐτὸν τὸν κόκκον. Κῆπος δὲ δὲν εἶναι κανένας τόπος, ἀλλ' ἡ καρδιά καθενὸς ἀπὸ ἡμᾶς, ὅπου τὸν μοναδικὸν αὐτὸν κόκκον — ὅχι τοὺς πολλοὺς, οὔτε ἄλλωστε εἶναι ἀπὸ ἐκείνους πού διχοτομοῦνται —, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀπὸ τὴν φύσιν τοῦ ἀτεμάχιστος καὶ ἀδιαίρετος ἀφου τὸν πάρομεν, τὸν κρύβομεν εἰς αὐτήν· ἐὰν δὲ ἡμεῖς πάρωμεν ὅλα τὰ ναγκαῖα προφυλακτικὰ μέτρα¹⁴ καὶ διαφυλάξωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, αὐτὸς μεγαλώνει μὲ τρόπον πού ἡμεῖς δὲν γνωρίζομεν¹⁵ καὶ ὅταν φυτρώσῃ ὁλέπεται καὶ ὅταν μεγαλώσῃ πολὺ γίνεται ἀντιληπτός ἀπὸ ἐκείνους εἰς τοὺς ὁποίους ἐφύτρωσε καὶ ἀφου γίνῃ δένδρον καὶ θγάλη κλάδους πολλοὺς προκαλεῖ ἀνέκφραστον χαρὰν εἰς ἐκείνον πού τὸν κατέχει. Ὅπως, λοιπόν, χωρὶς τὸν σπὸρον ὁ κῆπος δὲν παράγει τίποτε χρήσιμον παρὰ μόνον ἀγκάθια καὶ ἄγρια χόρτα καὶ ὅπως ὁ σπὸρος χωρὶς νὰ φυτευθῇ εἰς τὸν κῆπον δὲν καρποφορεῖ, ἀλλὰ μένει μόνος ὅπως εἶναι, τοιουτοτρόπως, λοιπόν, καὶ αἱ ἰδικαὶ μας ψυχαὶ χωρὶς τὸν θεῖον σπὸρον γίνονται καὶ παραμένουν ἄκαρποι καὶ ἀκανθοπαραγωγοί. Διότι ὁ θεῖος σπὸρος, προτοῦ εἰσελθῇ ἐντὸς ἡμῶν, δηλαδὴ εἰς τὰς καρδίας μας, αὐτὸς μὲν παραμένει ἀκριβῶς ὅπως εἶναι ὁλόκληρος Θεός, χωρὶς νὰ ἐπιδέχεται προσθήκην οὔτε νὰ ἀνέχεται ἀφαίρεσιν (μείωσιν) τοῦ μεγέθους του, ἐντὸς ἡμῶν δὲ οὔτε φυτρώνει οὔτε μεγαλώνει καθόλου. Διότι πῶς εἶναι δυνατόν ὁ εὐρισκόμενος εἰς ἀπόστασιν καὶ μὴ ἔχων καμμίαν ἐπαφήν (μὲ τὸν Θεόν) νὰ παρουσιάσῃ τὴν ἰδίαν ἀνάπτυξιν μὲ ἐκείνους πού εἶναι ἠνωμένοι μαζί του; Εἶναι ἀδύνατον αὐτό· ὅπως οὔτε ἡ φωτιὰ μπορεῖ ποτὲ ν' ἀνάψῃ τὰ ξύλα ἐὰν δὲν ἔλθῃ εἰς ἐπαφήν μαζί τους, οὔτε τὰ ξύλα (ἢ καύσι-

14. Πρβλ. Παρ. δ' 23.

15. Πρβλ. Μαρκ. δ' 27.

μη ὕλη γενικῶς) καίγεται, ἐάν δὲν ἐνωθῇ μετὰ τὴν φω-
τιάν κατὰ τὴν οὐσίαν της.

- 70 "Ε, λοιπόν! "Οπως ἀκριβῶς αἱ διδασκαλίαι τῶν
θείων Εὐαγγελίων, καθὼς ἔχει λεχθῇ, ἄλλαι μὲν λέγον-
ται κατὰ τρόπον θαμπὸν καὶ μὲ παραβολὰς¹⁶ πρὸς ἡ-
μᾶς, ἄλλαι δὲ εὐθέως καὶ χωρὶς κανένα κάλυμμα, τοι-
ουτοτρόπως καὶ αἱ ἀποστολικαὶ καὶ θεόπνευστοι διδα-
σκαλαὶ δὲν ἀπευθύνονται ὅλαι πρὸς ἡμᾶς κατὰ τρό-
πον φανερόν καὶ χωρὶς καμμίαν δυσκολίαν, ἀλλὰ με-
ρικὰς φορές ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ πολλὴν μελέτην καὶ
ἐρμηνείαν, ἐπειδὴ κρύπτουν εἰς τὸ ρητὸν μεγάλο θά-
θος νοημάτων καὶ μυστηρίων. Καί, ἐάν νομίζης, ὅς ἐπι-
χειρήσωμεν νὰ πλησιάσωμεν μίαν μόνον ὑπόθεσιν καὶ
διδασκαλίαν ἀπὸ τοὺς ἀποστολικοὺς λόγους καὶ θὰ
80 ἴδωμεν ποῖον θάθος νοημάτων περικλείει εἰς αὐτοὺς τὸ
Πνεῦμα, ἐπειδὴ, ὅπως λέγει ὁ θεὸς λόγος, «τὸ Πνεῦμα
τὰ πάντα ἐρευνᾷ καὶ τὰ θάθη τοῦ Θεοῦ»¹⁷.

- Ποία εἶναι λοιπόν αὐτὴ ἡ διδασκαλία καὶ ποία εἶ-
ναι ἡ ἀρχὴ τῆς θεωρίας τοῦ θείου λόγου; Τὰ ἀνέκφρα-
στα λόγια ποὺ ἤκουσεν ὁ θεὸς Παῦλος ὅταν μετεφέρ-
θη εἰς τὸν τρίτον οὐρανόν. Ἀλλὰ βεβαίως ὅς ἐξετάσω-
μεν κατ' ἀρχὰς καὶ εἰσαγωγικῶς εἰς αὐτὰ τί εἶναι ρῆ-
μα, ὥστε προχωροῦντες τοιουτοτρόπως εἰς τὴν ἀνάλυ-
σιν τοῦ χωρίου νὰ γνωρίσωμεν πολὺ καλὰ τὴν δύνα-
μιν καὶ τὸ θάθος τῶν ἀποστολικῶν λόγων. Ρῆμα λοι-
πὸν εἶναι ὁ λόγος, ὅπως βεβαίως καὶ ὁ λόγος καλεῖται
ρῆμα· διότι λέγει τὸ Εὐαγγέλιον: «Εἰπέ λόγον καὶ
ἰαθῆσεται ὁ παῖς μου»¹⁸. Καὶ εἰς τὸν Ἰώβ: «Εἰπέ ρῆμα
90 τι πρὸς Κύριον καὶ τελεύτα»¹⁹. Καὶ εἰς ἄλλο μέρος: «τὰ
ρῆματα τοῦ στόματος αὐτοῦ»²⁰. Καὶ τὰ μὲν ρήματα καὶ
οἱ λόγοι τῶν ἀνθρώπων λέγονται μὲ ἀνθρώπινα στόμα-
τα καὶ ἀκούγονται ἀπὸ ἀνθρώπιναι αὐτιά, ἐνῶ τὸ ρῆμα

16. Παραβολὴ εἶναι φανταστικὴ διήγησις παρμένη ἀπὸ τὴν ζωὴν
τῶν ἀνθρώπων ἢ τῆς ὑπολοίπου φύσεως μετὰ τὴν ὁποίαν ἐπιδιώκεται ἡ
ἀπλοῦστευσις κάποιας διδασκαλίας, συνήθως διὰ πράγματα ἀσχετα μετὰ
τὸν παρόντα κόσμον. Αἱ παραβολαὶ τοῦ Κυρίου εἶναι πραγματικά ἀρι-
στουργήματα, θαύματα.

17. Α' Κορ. θ' 10.

18. Ματθ. η' 8.

19. Ἰώβ β' 9.

20. Ψαλμ. λε' 4.

τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος θγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα αὐτοῦ, εἶναι ἐντελῶς ἀνέκφραστος ἀπὸ ἀνθρωπίνην γλῶσσαν καὶ εἰς τὴν σαρκικὴν καὶ μὴ ἀναγεννημένην ἀκοὴν ἐντελῶς ἀχώρητος, καὶ ὄχι μόνον αὐτὸ δέ, ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ δὲν γίνεται καθόλου αἰσθητὸς ἀπὸ τὸν ἀνθρώπον, ἢ ἀνθρωπίνῃ αἰσθησις δηλαδὴ δὲν δύναται νὰ αἰσθανθῇ ὅσα εἶναι πάνω ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις.

- 100 Ἡ πρωταρχικὴ λοιπὸν καὶ οὐσιώδης σημασία τοῦ λόγου καὶ τοῦ ρήματος δὲν εἶναι καμμιὰ ἄλλη εἰμὴ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατὴρ, ὁ ἴδιος ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ πραγματικὸς Θεός· στόμα δέ αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον λέγει τὰ ἀνέκφραστα λόγια δὲν εἶναι κανένα ἄλλο παρὰ αὐτὸ τὸ ἅγιον καὶ ὁμοούσιον Πνεῦμα, ὅπως λέγει ὁ Προφήτης: «Τὸ γὰρ στόμα Κυρίου ἐλάλησε ταῦτα»²¹, ἀντὶ νὰ εἴπῃ τὸ Πνεῦμα Κυρίου. Στόμα, λοιπὸν, τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ρῆμα δέ καὶ λόγος ὁ Υἱὸς αὐτοῦ καὶ Θεός. Διατί ὅμως τὸ μὲν Πνεῦμα καλεῖται στόμα Θεοῦ, ὁ δὲ Υἱὸς ρῆμα καὶ λόγος; Ἐπειδὴ, ὅπως διὰ τοῦ στόματός μας ὁ λόγος ποῦ εὑρίσκεται ἐντός μας θγαίνει καὶ φανερώνεται εἰς τοὺς ἄλλους καὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλος τρόπος νὰ τὸν εἴπωμεν
- 110 ἢ νὰ τὸν φανερώσωμεν, παρὰ μόνον διὰ τῆς προφορᾶς τοῦ μὲ τὸ στόμα, τοιοῦτοτρόπως οὔτε ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ δὲν δύναται νὰ γίνῃ γνωστὸς καὶ ν' ἀκουσθῇ, παρὰ ἂν λαληθῇ — δηλαδὴ ἂν ἀποκαλυφθῇ — διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ποῦ ἐνεργεῖ ἐν προκειμένῳ σὰν στόμα. Ἡ ἔννοια τοῦ δὲν δύναται, ποῦ λέγομεν ἐδῶ, εἶναι ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν²², οὔτε καὶ τὸ θέλει, μὲ τὴν ἔννοιαν ποῦ λέγομεν ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ εἴπῃ ὁ Θεός ψέματα²³. Καθὼς ἐὰν δὲν ἀνοιξῶμεν τὸ ἰδικόν μας στόμα δὲν δύναται νὰ ἐξέλθῃ ὁ λόγος, πόσο μᾶλλον ὅταν αὐτὸ εἶναι κλειστόν, τοιοῦτοτρόπως καὶ τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ, τὸ ἴδιο δηλαδὴ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἐὰν δὲν ἀνοιχθῇ διὰ τοῦ συντελουμένου ἐντός ἡμῶν φωτισμοῦ του,
- 120 ὄχι φυσικὰ τὸ ἴδιον τὸ Πνεῦμα, ἀλλ' ὁ φωτιζόμενος ἀπὸ αὐτὸ νοὺς μας (ἐὰν δὲν ἀνοιχθῇ) ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ

21. Ἦσ. α' 20.

22. Καὶ ἄλλοιως: Εἶναι ἀνεπίτρεπτον, δορυβίβαστον μὲ τὴν θεϊαν τοῦ οὐσίαν.

23. Ἐβρ. στ' 18.

Θεοῦ οὔτε βλέπεται, οὔτε γνωρίζεται οὔτε θεβαίως φανερώνεται εἰς τὰς αἰσθήσεις τῆς ὁράσεως καὶ τῆς ἀκοῆς μας.

Τὰ ἀνέκφραστα λοιπὸν λόγια, τὰ ὅποια ὁ θεῖος Παῦλος, καθὼς εἶπεν, ἤκουσε, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο — σύμφωνα θεβαίως μὲ ὅσα δύναται νὰ ἀντιληφθῇ ἡ ἱδική μας ἀσθενὴς καὶ περιορισμένη διάνοια —, παρὰ ἀσφαλῶς αἱ μυστικαὶ καὶ πράγματι ἀνέκφραστοι διδασκαλίαι καὶ αἱ καταπληκτικαὶ ἄγνωστοι γνώσεις ποῦ ἀποκαλύπτονται διὰ τοῦ φωτισμοῦ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δηλαδὴ αἱ μὴ θεωρούμεναι ὅψεις τῆς λαμπροτέρας τοῦ φωτός καὶ περισσότερον ἀπὸ ἀγνώστου δόξης καὶ θεότητος τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ· αἱ
 130 ὅποια, φανερούμεναι καθαρώτερον καὶ περισσότερον εἰς τοὺς ἀξίους, δεικνύονται αἱ μὴ δυνάμεναι νὰ ἀκουσθοῦν ἀκοαί²⁴ (ἤχοι) τῶν λόγων ποῦ δὲν προφέρονται καὶ ἡ κατανόησις διὰ τῆς ἀκατανοησίας τῶν ἀκατανοήτων πραγμάτων. Ἐὰν ἐκεῖνος μὲν εἶπεν: «Ἀκήκοα ρήματα ἄρρητα», ἡμεῖς δὲ εἰς ἄλλο σημεῖον εἶπομεν ὅτι αὐτὰ εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατὴρ, ὁ ὅποιος λαλεῖται διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ συγχρόνως διὰ τοῦ φωτισμοῦ αὐτοῦ ἀποκαλύπτεται εἰς τοὺς ἀξίους, ἡ δὲ ἑλλαμψις, δηλαδὴ ἡ φανέρωσις γίνεται μᾶλλον μὲ τὴν πνευματικὴν καὶ μυστικὴν θέαν καὶ ὄχι μὲ τὴν ἀκοήν, μὴ παραξενευθῆς δι' αὐτό, ἀλλ' ἀφοῦ ἀκούσης
 140 τὴν ἐξήγησιν αὐτοῦ μάθε νὰ εἶσαι πιστὸς καὶ μὴ εἶσαι ἄπιστος²⁵. Ἡ ἐξήγησις δὲ εἶναι ἡ ἐξῆς.

Ὁ Θεὸς ποῦ ἐδημιούργησε τὰ πάντα εἶναι ἓνας· αὐτὸ δὲ τὸ ἓνα ποῦ εἶναι ὁ Θεὸς εἶναι φῶς καὶ ζωή, πνεῦμα καὶ λόγος, στόμα καὶ ρῆμα, σοφία καὶ γνώσις, χαρὰ καὶ ἀγάπη, βασιλεία οὐρανῶν, οὐρανὸς οὐρανῶν, ὅπως λέγομεν καὶ ἥλιος ἡλίων καὶ Θεὸς θεῶν²⁶ καὶ ἡμέρα ποῦ δὲν τελειώνει ποτὲ ὀνομάζεται· καὶ ὁ,τιδὴπο-

24. Μὲ τὰς φράσεις «ἄγνωστοι γνώσεις»· «ἀθέατοι θεωρίαι», «ἀνήκοοι ἀκοαί» κ.λ.π. ἐπιχειρεῖται μία προσέγγισις τῶν θεῶν ἐννοιῶν διὰ τοῦ συνδυασμοῦ δύο ἀντιθέτων μεθόδων τῆς ἀποφασιστικῆς καὶ καταφατικῆς. Θέλει δι' αὐτῶν νὰ δείξῃ ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τὰς θείας ὁληθείας εἶναι ὁληθίσαστοι διὰ τῶν γνωστικῶν μέσων ποῦ διαθέτομεν.

25. Πρβλ. Ἰωάν. κ' 27.

26. Ψολμ. μθ' 1.

- τε ἄλλο καλὸν ἀπὸ τὰ βλέπομενα ἂν εἴπης καὶ ἂν ἀναζητήσης καὶ κάτι ἀκόμη πέρα ἀπὸ τὰ ὅλα, θὰ ἀνακαλύψῃς ὅτι αὐτὸ τὸ ἓνα εἶναι πραγματικῶς καὶ ὅτι εἶναι τὸ μόνον ποῦ δικαιουῖται νὰ ὀνομάζεται ἀγαθόν. Δὲν εἶναι δὲ καὶ ἐκεῖνο ὅπως αὐτὰ ποῦ βλέπομεν, ἀλλ' ἀσυγκρίτως καὶ ἀνεκφράστως ἀνώτερον καὶ τελειώτερον ἀπὸ ὅλα ὅσα βλέπονται· οὔτε εὐρίσκεται καὶ τὸ ἓνα ἐκεῖνο χωριστὰ ὅπως καθ' ἓνα ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ παραμένει ἓνα ἀμετάβλητον καὶ τὸ ἴδιον εἶναι πανάγαθον καὶ περισσότερον ἀγαθὸν ἀπὸ κάθε τι ἄλλο. Μὲ αὐτὰς τὰς ιδιότητας, λοιπόν, ἔχει τιμηθῇ (προικισθῇ) καὶ ὁ ἄνθρωπος ποῦ ἐδημιουργήθη συμφωνῶν μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καὶ προωρίσθη νὰ ὁμοιάσῃ μὲ αὐτόν²⁷, ἀφοῦ καὶ αὐτὸς ἔχει μίαν μόνον αἴσθησιν εἰς μίαν ψυχὴν καὶ νοῦν καὶ λόγον, ἔστω καὶ ἂν ἡ μία αὐτῇ αἰσθησὶς διαμοιράζεται εἰς πέντε μέρη ἀναλόγως μὲ τὰς φυσικὰς ἀνάγκας τοῦ σώματος καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ εἰς τὰς σωματικὰς ἐκδηλώσεις ἐμφανίζεται διηρημένη χωρὶς ὅμως νὰ διαιρῇται εἰς πέντε αἰσθήσεις καὶ ἐμφανίζεται νὰ ἐνεργῇ μὲ αὐτὰς μεταβαλλομένη χωρὶς νὰ μεταβάλλεται, δὲν βλέπει αὐτῇ, ἀλλὰ δι' αὐτῆς βλέπει ἡ ψυχὴ, τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ ὅταν ἀκούῃ καὶ ὁσφραίνεται καὶ γεύεται καὶ διακρίνῃ διὰ τῆς ἀφῆς. Εἰς τὴν πνευματικὴν ὁμως σφαῖραν δὲν εἶναι ἀναγκασμένη νὰ διαιρῇται εἰς θυρίδας αἰσθήσεων, οὔτε ἔχει ἀνάγκην ν' ἀνοίχθουν τὰ μάτια διὰ νὰ ἴδῃ ἢ νὰ ἀπολαύσῃ τὴν θέαν κάποιου πράγματος, οὔτε νὰ δεχθῇ τὸν λόγον ἀπὸ τ' αὐτιά, οὔτε νὰ καθαρίσῃ τὴν μύτην διὰ νὰ ἔχῃ δυνατὴν ὁσφρησιν· οὔτε ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ χεὶλη καὶ στόμα διὰ νὰ δύναται νὰ γευθῇ τὸ γλυκὺ ἢ τὸ πικρὸν καὶ συγχρόνως νὰ διακρίνῃ αὐτά, οὔτε ἀπὸ χέρια διὰ νὰ ἔρχεται μὲ αὐτὰ εἰς ἐπαφὴν καὶ νὰ γνωρίζῃ τὸ σκληρὸ καὶ τὸ γυαλιστερό καὶ ὁμαλό. Ἄλλ' ἡ αἰσθησὶς (ἡ μία καὶ πραγματικὴ) ἀφοῦ ἀπηλλάγη ἀπὸ ὅλα αὐτά καὶ ἠνώθη ὁλόκληρῃ ἐντελῶς μὲ τὸν νοῦν, ἐπειδὴ ἐκ φύσεως ὑπάρχει μαζί μὲ αὐτόν καὶ εἶναι ἀχωρίστως μία μὲ αὐτόν, περιλαμβάνει ἐντὸς τῆς τὰς πέντε σωματικὰς αἰσθήσεως, εἴτε αὐταὶ θεωρηθοῦν ὡς μία ἢ καὶ πολλαί, διὰ νὰ εἰμεθα ἀκριθέστεροι.

- Καὶ παρακολούθησε μαζί μου ἀπὸ τοῦ σημείου αὐ-
τοῦ τὴν λεπτομερῆ ἀνάλυσιν τοῦ θέματος. Καθὼς ἔχει
λεχθῇ, ἡ ψυχὴ, ὁ νοῦς καὶ τὸ λογικὸν εἶναι ἓνα, ἠνωμέ-
να καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν φύσιν. Αὐτὸ δὲ τὸ ἓνα
αἰσθάνεται, σκέπτεται — διότι εἶναι λογικόν —, ἀντι-
λαμβάνεται, παράγει ιδέας, ἐνθυμεῖται, συσκέπτεται,
ἐπιθυμεῖ, θέλει, δὲν θέλει, προτιμᾷ, δὲν προτιμᾷ, ἀγα-
πᾷ, μισεῖ· καὶ διὰ τὰ μὴ τραθήξῃ πολὺ ὁ λόγος, αὐτὸ
τὸ ἓνα εἶναι ζωντανόν, τὸ ὅποιον ταυτοχρόνως καὶ βλέ-
πει καὶ ἀκούει καὶ ὁσφραίνεται, γεύεται, ἀγγίζει, γνω-
180 ρίζει, ἀναγνωρίζει, γνωρίζει δὲ ἐπίσης καὶ ὁμιλεῖ. Πρό-
σεχε διὰ τὰ ἀντιληφθῆς ἀκριβῶς ποῖα εἶναι ἡ θαυτε-
ρα σημασία τῶν λεγομένων, ὥστε νὰ δυνηθῇς ἀπὸ αὐ-
τὸ νὰ μάθῃς τί ἦσαν τὰ ἀνέκφραστα λόγια καὶ κατὰ
ποῖον τρόπον ὁ Παῦλος ἤκουσε αὐτὰ καὶ ποῖα ἦσαν ἐ-
κεῖνα ποὺ ἀπεκαλύφθησαν εἰς αὐτὸν καὶ ποῖα αὐτὸς εἶ-
δε μὲ τὴν μεσολάβησιν τοῦ θείου Πνεύματος. Ὁ δημι-
ουργὸς τῶν ὅλων Θεὸς εἶναι ἕνας· αὐτὸ λοιπὸν τὸ ἓνα
εἶναι ἡ συμπερίληψις ὅλων τῶν ἀγαθῶν, ὅπως ἔχει λε-
χθῇ. Μία εἶναι ἐπίσης καὶ ἡ λογικὴ καὶ ἀθάνατος ψυ-
χὴ· αὕτη λοιπὸν ἡ μία εἶναι ὅλαι αἱ αἰσθήσεις, δηλαδὴ
ἔχει ἐντὸς τῆς ὅλας τὰς αἰσθήσεις ἕαν εἶναι μερικαί.
Ὅταν λοιπὸν ὁ ἕνας Θεὸς τῶν ὅλων ἐμφανισθῇ δι' ἀ-
ποκαλύψεως εἰς τὴν μίαν καὶ λογικὴν ψυχὴν, φανερώ-
190 νεται εἰς αὐτὴν κάθε ἀγαθὸν καὶ δι' ὅλων μαζί τῶν αἰ-
σθήσεων βλέπεται ὑπ' αὐτῆς αὐτό, βλέπεται καὶ ἀκού-
γεται, γλυκαίνει τὴν αἴσθησιν τῆς γεύσεως καὶ εὐω-
διάζει τὴν αἴσθησιν τῆς ὁσφρήσεως, ψηλαφᾷται καὶ
γνωρίζεται ὁμιλεῖ καὶ ἐκφράζεται· διὰ τῆς ὁμιλίας,
γνωρίζει καὶ γνωρίζεται καὶ γίνεται ἀντιληπτὸν πῶς
γνωρίζει. Διότι ἐκεῖνος ποὺ γνωρίζεται ἀπὸ τὸν Θεὸν
γνωρίζει καὶ ὁ ἴδιος ὅτι γνωρίζεται καὶ ἐκεῖνος ποὺ
βλέπει τὸν Θεὸν γνωρίζει ὅτι καὶ ὁ Θεὸς τὸν βλέπει· ἐ-
κεῖνος ὅμως ποὺ δὲν βλέπει τὸν Θεὸν δὲν γνωρίζει ὅτι
ὁ Θεὸς τὸν βλέπει, ὅπως ἄλλωστε δὲν βλέπει, ὅτι ὁ Θε-
ὸς βλέπει τὰ πάντα καὶ τίποτε δὲν τοῦ διαφεύγει.
- Ἐκεῖνοι λοιπὸν οἱ ὅποιοι ἠξιώθησαν νὰ ἴδουν
δι' ὅλων συγχρόνως τῶν αἰσθήσεων των τὸ συνο-
ψίζον ὅλα ἐν ἑαυτῷ τὰ ἀγαθὰ καὶ εἶναι ὑπεράνω ὅλων
200 τῶν ἀγαθῶν ὥσάν αἱ πολλαὶ αἰσθήσεις των νὰ εἶναι
μία τὸ ἐν αὐτὸ ποὺ εἶναι ταυτοχρόνως καὶ πολλὰ, ὅσοι

- ἐγνώρισαν καὶ καθ' ἡμέραν γνωρίζουν τὰ διάφορα μαζί ἀγαθὰ ὥσάν νά εἶναι ἓνα μὲ τὰς διαφόρους αἰσθήσεις (ἐνεργείας) τῆς μιᾶς αἰσθήσεως, δὲν διαπιστώνουν εἰς αὐτὰ οὐδεμίαν διαφοράν, ἀλλ' ὀνομαζοῦν τὴν θεωρίαν γνῶσιν καὶ τὴν γνῶσιν θεωρίαν, τὴν ἀκοὴν ὁρασιν καὶ τὴν ὁρασιν ἀκοὴν, ὅπως ὅταν λέγῃ ὁ Ἀβθακούμ: «Κύριε, εἰσακήκοα τὴν ἀκοὴν σου καὶ ἐφοβήθην. Κύριε, κατενόησα τὰ ἔργα σου καὶ ἐξέστην»²⁸. Ἀπὸ ποῖον ἄλλον λοιπὸν τὰ ἤκουσε; Ἀφοῦ ὁ ἴδιος ἐκήρυτε τὸν Θεὸν διὰ τῆς προφητείας. Καὶ πῶς τότε λέγει: «Κύριε, ἀκήκοα τὴν ἀκοὴν σου»; Καὶ τί θέλει νά σημάνη μὲ τὴν διπλὴν ἐπανάληψιν τῆς λέξεως ἀκοή, παρὰ ὅτι διὰ τῆς ἐλλάμψεως τοῦ Πνεύματος, δηλαδὴ τῆς ἀποκαλύψεως, ἀφοῦ ἐγνώρισε καλὰ τὸν Κύριόν μας καὶ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπὶ πλέον διδαχθεὶς διὰ τῆς μυστικῆς φωνῆς αὐτοῦ τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸ σχέδιον αὐτοῦ περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἀφοῦ ἔκαμε κατὰ κάποιον τρόπον ἰδικὴν του τὴν διδασκαλίαν περὶ αὐτοῦ τὴν ὁποίαν ἔμαθε ἀπὸ ἐκεῖ, ἔλεγε πρὸς τὸν Κύριον γεμάτος χαράν, ὥσάν νά θλέπη αὐτόν, ὅπως καὶ ἐθλέπετο ἀπὸ αὐτόν: «Ἐν μέσῳ δύο ζῶων γνωσθήσῃ ἐν τῷ ἐγγίξειν τὰ ἔτη ἐπιγνωσθήσῃ ἐν τῷ παρεῖναι τὸν καιρὸν ἀναδειχθήσῃ»²⁹. Ὡστε ἀκοὴν λέγει τὴν συντελουμένην ταυτοχρόνως διδασκαλίαν καὶ γνῶσιν διὰ τῆς θεωρίας τῆς δόξης τοῦ Πνεύματος, τὴν ὁποίαν (διδασκαλίαν) ἤκουσε περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως καὶ τῆς παρουσίας αὐτοῦ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν. Διότι καὶ μόνον πού εἶπε τὸ «Κύριε», ἔχει τὴν ἔννοιαν ὅτι ἔθλεπε αὐτόν καὶ τοῦ ὠμίλει. Διότι ποῖος ὠμιλεῖ εἰς κάποιον πού δὲν τὸν θλέπει ὥσάν νά τὸν θλέπῃ; Μήπως ἐκεῖνος πού δὲν θλέπει τὸν ἐπίγειον βασιλέα δύναται νά εἴπῃ πρὸς αὐτόν: «ὦ βασιλεῦ, ἀκουσα τὰ ὅσα θέλει καὶ διατάζει ἡ μεγαλειότης σου»; Καθόλου. Διότι δὲν λέγει ὅτι θά ἀκούσῃ μόνον τὴν φωνὴν του, ἀλλὰ λέγει ὅτι δι' αὐτῆς θά γνωσθῇ ὁ Θεὸς καὶ θά ἀναγνωρισθῇ καὶ θά φανερωθῇ, ἐπειδὴ δηλαδὴ ἔμαθε ποῖον εἶναι τὸ θέλημά του καὶ τὸ γνωρίζει μὲ κάθε θεβαιότητα καὶ λέγει κατὰ κάποιον τρόπον εἰς αὐτόν: «Αὐτὰ καὶ αὐτὰ θά κάμῃς,

28. Ἀδ. γ' 2.

29. Ἀβ. γ' 2.

Κύριε, καθὼς ἄλλωστε φρονεῖ ἡ μεγαλειότης σου». Περισσότερα δὲ ἀπὸ αὐτὸ νοήματα κρύπτουν καὶ ὅλα τὰ προφητικά λόγια.

Τοιοιουτρόπως, λοιπόν, ἡ θεία Γραφή καὶ τὴν θέαν τοῦ Θεοῦ ὀνομάζει ἀκοὴν καὶ συνήθως εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀκοῆς θάζει τὴν θέαν αὐτοῦ. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ θεῖος Παῦλος πολὺ ὀρθῶς ὠνόμασε ῥήματα τὰς ἀνεκφράστους πνευματικὰς θέας καὶ τὰς καταυγάσεις τοῦ Πνεύματος καὶ τὰς ὑπερβαίνουσας τὰ ὅρια τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ δυνάμεως διδασκαλίας καὶ ἀποκαλύψεις καὶ εἶπεν ὅτι ἤκουσεν αὐτὰ καὶ ὅτι τὰ παρέδωσε γραπτῶς. Δι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε: «Ἐν δὲ τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἀποκαλύψεων, ἵνα μὴ ἐπαίρωμαι (ὑπεραίρωμαι), ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ σαρκί»³⁰. Ἐάν λοιπόν τὰ ἤκουσε προηγουμένως, πῶς ἐν συνεχείᾳ ὠνόμασεν ἀποκαλύψεις ἐκεῖνα ποῦ ἤκουσε, παρὰ μὲ τὴν ἔννοιαν ποῦ ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν; Διότι καὶ ὁ Δαβὶδ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον παρακαλεῖ νὰ ἐλευθερωθοῦν τὰ μάτια του διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ κατανοήσῃ τὰς θαυμαστάς ἰδιότητας τοῦ Θεοῦ διὰ μέσου τοῦ νόμου του³¹. Ἐκεῖνος ποῦ προηγουμένως εἶπεν «Εἴτε ἐν σώματι οὐκ οἶδα, εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος»³² ἠρπάγην, πῶς ὀλίγον κατωτέρω λέγει ὅτι «ἤκουσα» παρὰ μόνον κατὰ τὸν τρόπον ποῦ ἀνωτέρω μὲ κάθε λεπτομέρειαν ἐξεθέσαμεν ποῦ εἶναι ἄλλωστε καὶ ἡ πραγματικότητα; Λοιπόν διὰ μὲν τῆς ἀρπαγῆς εἰς τὸν παράδεισον ἐφανέρωσε πρωτίστως τὴν θέαν τῶν οὐρανίων πραγμάτων, μέσα δὲ εἰς τὴν θέαν περιλαμβάνονται καὶ ἐκεῖνα ποῦ φανερῶνουν περισσότερο τὴν μεγαλῶς ἀπαστρέπτουσαν δόξαν καὶ θεότητα, ἐπειδὴ γεννοῦν τὴν γνῶσιν καὶ διδάσκουν ἐκεῖνόν ποῦ τὰ βλέπει καὶ φανερῶνουν ἐκεῖνα ποῦ εἶναι εἰς ὅλους μυστικά καὶ ἀκατανόητα, αὐτὰ λοιπόν εἶπεν ὅτι τὰ ἤκουσε, ἐπειδὴ προφανῶς εἰς τὰ πνευματικὰ πράγματα αἱ αἰσθήσεις τῆς ἀκοῆς καὶ τῆς ὁράσεως εἶναι ἓνα καὶ τὸ αὐτό. Δι' αὐτὸ καὶ δὲν δύναται ποτὲ νὰ περιγράψῃ ἓνα ἀπὸ αὐτὰ ποῦ βλέπει ἢ ἀκούει, τὴν ὥρα ποῦ τὰ βλέπει καὶ τὰ

30. Β' Κορ. ιβ' 7.

31. Ψαλμ. ριη' 18.

32. Β' Κορ. ιβ' 2.

240

250

ἀκούει, καὶ νῦν μᾶς εἶπη τί εἶναι καὶ πῶς λέγεται· διὰ τοῦτο καὶ πρόσθεσεν ὅτι εἶναι ἀδύνατον εἰς τὴν ἀνθρωπίνην γλῶσσαν νὰ τὰ διηγηθῇ.

- Ἀλλ' ὡς προσπαθήσωμεν ἐντατικῶς νὰ καθαρίσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν διὰ τῆς μετανοίας καὶ τῆς ταπεινώσεως καὶ νὰ ἐνώσωμεν μὲ τὸν ἀγαθὸν καὶ παραπάνω ἀπὸ ἀγαθὸν Θεὸν ὅλας μας τὰς αἰσθήσεις ὥσάν νὰ εἶναι μία· καὶ τότε ὅλα αὐτά, τὰ ὁποῖα ἡμεῖς μὲ ὅσους δῆποτε λόγους εἴμεθα ἀνίσχυροι νὰ τὰ περιγράψωμεν καὶ παραστήσωμεν, ἐσεῖς θὰ τὰ διδαχθῆτε ὅλα μαζί με τὴν ἐνιαίαν αὐτὴν πνευματικὴν αἴσθησιν, ἀφοῦ με τὴν ὁρασιν θὰ ἀκοῦτε καὶ με τὴν ἀκοὴν θὰ βλέπετε, με τὴν θεωρίαν θὰ μαθαίνετε καὶ με τὴν ἀποκάλυψιν πάλιν θὰ ἀκοῦτε. Ὑπάρχει ὁμοίως εἰς τὰς ἀκροτάτας πνευματικὰς σφαίρας καὶ μία ἄλλη ἀκοή. Ποία δὲ εἶναι αὕτη; Ἡ ἐξαγγελία τῶν ἀγαθῶν³³ ποὺ πρόκειται νὰ δοθοῦν. Ὅπως δηλαδὴ ἡ πρώτη ἐπὶ γῆς παρουσία τοῦ Κυρίου ἡ ὁποία διεκηρύσσεται ὑπὸ τῶν προφητῶν, καίτοι αὐτοὶ τὴν ἔβλεπον ὡς γεγονὸς καὶ τὴν ἐγνώριζον ἀκριβῶς, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἐπραγματοποιήθη αὕτη κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἰδικῶν τῶν ἡμερῶν, ἀλλ' ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ θραδύτερον, διὰ τοῦτο ὅσα ἀπεκαλύπτοντο καὶ ἐδεικνύοντο εἰς τοὺς προφήτας περὶ αὐτῆς ἐκείνοι ἔλεγον ὅτι τὰ ἀκούουν ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ γίνουιν πραγματικότης μεταγενεστέρως, τοιουτοτρόπως καὶ ὁ Παῦλος, ἐπειδὴ εἶδε τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἐπιφυλάσσονται εἰς τοὺς ἀγωνιζομένους³⁴ δικαίους, καὶ ἐπειδὴ ἐγνώρισε καὶ ἔμαθεν ἀπολύτως ὅτι θὰ πάρουν αὐτὰ ἐκεῖνοι ποὺ ἠγάπησαν τὸν Θεὸν μὲ ὅλην τὴν ψυχὴν³⁵ μετὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Κυρίου καὶ τὴν ἀνάστασιν τῶν ἀπὸ τοὺς νεκροὺς, ἀφοῦ κατέταξεν αὐτὰ εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ὑποσχέσεων, ἀνεφώνησεν: «Ἦκουσα, λέγει, ἄρρητα ῥήματα ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι»³⁶. Ὑπὸ ποίαν ἔννοιαν δὲ ὠνόμασεν αὐτὰ ῥήματα; Διότι εἶπε πρῶτα ἀγαθὰ καὶ μετὰ ῥήματα, ἐπειδὴ τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα εἶναι μερικὰ ῥήματα πράγματι παρὰξενὰ καὶ λόγοι διὰ τῶν ὁποίων κά-

33. Πρὸβλ. Α' Τιμ. 5' 8.

34. Β' Τιμ. 5' 7-8.

35. Ματθ. κθ' 37.

36. Β' Κορ. ιθ' 4.

θε λογική ὑπαρξεις ἀπολαμβάνει τὴν πράγματι ἀστεί-
ρευτον καὶ παντοτινὴν ἀπόλαυσιν καὶ ζωογονεῖται κα-
τὰ θεῖον τρόπον καὶ εὐφραίνεται. Διότι ἐάν εἶναι Θεὸς
ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, πολὺ δικαιολογημένα
θὰ ὀνομασθοῦν ῥήματα αἱ ἀποκαλύψεις τοῦ Θεοῦ Λό-
γου· διότι ὅταν ὁ ἀνθρώπινος λόγος πάρῃ τὴν μορφήν
ἐκτενοῦς διηγήσεως δὲν λέγεται πλέον λόγος, ἀλλὰ
ῥήματα διηγήσεως, ὅπως συμβαίνει μὲ τό: «Τὰ ῥήμα-
τά μου ἐνώτισαι, Κύριε· σύνες τῆς κραυγῆς μου· πρόσ-
χες τῇ φωνῇ τῆς δεήσεώς μου»³⁷.

290 Κατ' ἐξοχήν, λοιπόν, καὶ ἐνυπόστατος λόγος εἶναι
ὁ Θεός, ῥήματα δὲ αὐτοῦ εἶναι αἱ ἀκτίνες καὶ αἱ ἀποκα-
λύψεις τῆς θεότητος, αἱ ὁποῖαι ὥσάν νὰ ἀναπηδοῦν ἀ-
πὸ κάποιαν ἀστραπὴν καὶ ζωηρότερον νὰ φανερώων-
ται ἢ καλύτερον νὰ εἶπω νὰ ἀποκαλύπτωνται εἰς ἡμᾶς,
τὰ ὁποῖα ἡμεῖς δὲν εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ περιγράψωμεν.
Ὁ Ἰωάννης δμως, ὁ πολυαγαπημένος μαθητὴς τοῦ Χρι-
στοῦ, σύμφωνα μὲ τὸ θεῖον χάρισμα ποὺ τοῦ ἐδόθη³⁸ ἡδυ-
νήθη μέχρις ἐνὸς σημείου νὰ εἶπῃ καὶ νὰ φανερώσῃ
αὐτά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἤκουσε καὶ ὁ Παῦλος, λέγων ὡς
ἐξῆς: «Ἀδελφοί, νῦν τέκνα Θεοῦ ἐσμέν, ἀλλ' οὐπω ἐ-
φανερώθη τί ἐσόμεθα· οἶδαμεν δὲ ὅτι, ἐάν φανερωθῇ,
ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα»³⁹. Ὁ μὲν Παῦλος εἶπεν ὅτι «Ἦ-
κουσα ἄρρητα ῥήματα ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι»,
300 ὁ Ἰωάννης δὲ ὅτι «οἶδαμεν, ἐάν φανερωθῇ, ὅμοιοι αὐ-
τῷ ἐσόμεθα» καὶ θὰ ἴδωμεν αὐτὸν καθαρώτερα. Αὐτὸ
ἄλλωστε τὸ λέγει καὶ ὁ Παῦλος: «Νῦν δὲ γινώσκω ἐκ
μέρους, τότε δὲ ἐπιγνώσομαι καθ' ὃ καὶ ἐπιγνώσθην»⁴⁰.
Προσέχεις κατὰ ποῖον τρόπον ταυτίζονται εἰς τὰ πνευ-
ματικά ἡ γνῶσις καὶ ἡ ὁμοιότης, ἡ θεωρία καὶ ἡ πλή-
ρης γνῶσις. Τοιοῦτοτρόπως ἀφοῦ ἔγινε δι' ἡμᾶς τὰ πάν-
τα ὁ Χριστός, γνῶσις, σοφία, λόγος, φῶς, ἔλλαμψις, ὁ-
μοιότης, θεωρία, ἐπίγνωσις, δίδει τὴν δυνατότητα εἰς
ἐκείνους ποὺ τὸν ἀγαποῦν⁴¹ νὰ ἀπολαμβάνουν τῶν ἀ-
γαθῶν του καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς παρούσης ζωῆς
νὰ ἀντιλαμβάνονται μερικῶς καὶ νὰ ἀκούουν ὑπὸ ἀ-

37. Ψαλμ. ε' 2.

38. Πρβλ. Β' Πτρ. γ' 15.

39. Α' Ἰωάν. γ' 2.

40. Α' Κορ. ιγ' 12.

41. Πρβλ. Α' Κορ. θ' 9.

γνώστους συνθήκας τὰ ἀφανέρωτα εἰς τοὺς πολλοὺς ἀνέκφραστα λόγια.

- 310 Διότι ἐὰν ὁ Χριστὸς δὲν γίνῃ δι' ἡμᾶς τὰ πάντα⁴², θὰ εἶναι ἀσφαλῶς λειψή κάποτε ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ ἡ ἀναμενομένη ἀπόλαυσις εἰς τὴν βασιλείαν. Ἐὰν ἐκτὸς ἀπὸ ὅσα ἔχομεν εἴπει δὲν γίνῃ διὰ τοὺς δικαίους καὶ δι' ὅσους τὸν ἀγαποῦν ἐπὶ πλεον στολή καὶ στεφάνι καὶ ὑπόδημα, χαρὰ καὶ γλυκύτης, τροφή, ποτό, τράπεζα, κρεβάτι, ἀνάπαυσις καὶ θέας ἀνυτέρβλητος ὠραιότης καὶ ὁτιδήποτε λοιπὸν ἄλλο κατάλληλον δι' ἀπόλαυσιν ἢ δόξαν καὶ εὐχαρίστησιν, ἀλλ' ἐὰν λείψῃ κάποτε ἔστω καὶ ἓνα ἀπὸ αὐτὰ ἀπὸ ἓνα ἐξ ἐκείνων ποὺ εὐρίσκονται ἐκεῖ (εἰς τὴν βασιλείαν), ἀμέσως ἡ ἔλλειψις τοῦ καλοῦ θὰ γίνῃ πρόξενος λύπης καὶ θὰ εἰσέλθῃ αὐτὴ εἰς τὴν ἀπερίγραπτον χαρὰν τῶν εὐφραινομένων καὶ θὰ τὴν μειώσῃ καὶ τοιουτοτρόπως θὰ φανῇ νὰ διαψεύδεται τὸ θεῖον λόγιον ποὺ λέγει ὅτι ἐκεῖ «Ἀπέδρα ὁδύνη, λύπη καὶ στεναγμός»⁴³. Ἀλλὰ δὲν θὰ συμβῇ αὐτό, δὲν θὰ συμβῇ, ἀλλὰ θὰ γίνῃ ὁ Χριστὸς τὰ πάντα δι' ὅλους καὶ ὅλα τὰ ἀγαθὰ εἰς ὅλους τοὺς ἀγαθοὺς, καὶ μάλιστα θὰ διδῇ πλεονασματικῶς καὶ θὰ γεμίζῃ μὲ τὸ παραπάνω ὅλας τὰς αἰσθήσεις ἐκείνων ποὺ ἔχουν καθήσει νὰ φᾶνε⁴⁴ εἰς τὸ τραπέζι τῶν γάμων τοῦ βασιλέως Χριστοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ τρώγεται καὶ θὰ πίνεται αὐτὸς ὁ ἓνας, ἐπειδὴ εἶναι ὁ ἴδιος κάθε εἶδος τροφῆς, γλυκύτητος καὶ ποτοῦ. Ἀπὸ ἐκεῖ λοιπὸν καὶ βλέπεται ἀπὸ ὅλους καὶ βλέπων ὁ ἴδιος ὅλας τὰς ἀναριθμήτους μυριάδας καὶ ἔχων διαρκῶς τὸ μάτι του νὰ ἀτενίζῃ καὶ νὰ στέκεται ἀμετακίνητον, καθέναν ἀπὸ τοὺς συνδαιτημόνας τῆς βασιλείας ἔχει τὴν αἰσθησιν ὅτι τὸν βλέπει ὁ Χριστὸς καὶ ἀπολαμβάνει τὴν ὁμιλίαν ἐκείνου καὶ καταφιλεῖται ἀπὸ αὐτόν, ὥστε κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς νὰ μὴ λυπηθῇ ἐπειδὴ τυχὸν δὲν θὰ τὸν ἴδῃ. Ὁ ἴδιος, καθὼς ἔχει λεχθῇ, θὰ εἶναι καὶ τὸ στεφάνι, τὸ ὁποῖον θὰ τοποθετηθῇ εἰς τὰ κεφάλια ὅλων τῶν ἁγίων κατὰ τρόπον ἀναλλοίωτον καὶ ἀμετάβλητον, ἐμφανιζόμενος εἰς τὸν καθέναν ὡς κάτι διαφορετικὸν καὶ

42. Κολ. γ' 11. Α' Κορ. ιε' 28.

43. Ἦσ. λε' 10.

44. Πρβλ. Λουκ. ιβ' 37. ιγ' 29.

μοιράζει τὸν ἑαυτὸν τοῦ εἰς τὸν καθένα σύμφωνα με
τὴν ἀξίαν τοῦ· ὁ ἴδιος θὰ γίνῃ εἰς ὅλους καὶ ἔνδυμα,
τὸν ὁποῖον ἀπὸ τὴν παροῦσαν ἤδη ζωὴν καθέναν διὰ
340 τοῦ πνευματικοῦ ἀγῶνος θὰ τὸν φορέσῃ⁴⁵, ἐπειδὴ κα-
νεῖς δὲν εἰσέρχεται εἰς τὸν μυστικὸν γάμον ἔάν δὲν φο-
ρᾷ αὐτὸν τὸν ἀπλησίαστον χιτῶνα· ἔάν δὲ κάποιος ἀ-
νακατευθῇ μαζὶ με τοὺς ἄλλους καὶ καταφέρῃ νὰ εἰσ-
έλθῃ κρυφά — πράγμα ἀδύνατον — καὶ πάλιν κατὰ τὸν
ἴδιον τρόπον θὰ διωχθῇ.

Θέλοντας, λοιπόν, ὁ Δεσπότης νὰ δείξῃ εἰς ἡμᾶς
ὅτι δὲν θὰ εἰσέλθῃ κανεῖς μαυροφορεμένοις εἰς τὴν θα-
σιλείαν του, ἐφανέρωσεν αὐτὸ διὰ τῆς παραβολῆς ὅταν
εἶπεν: «Ἐταῖρε, πῶς εἰσῆλθες ὧδε, μὴ ἔχων ἔνδυμα γά-
μου;». Ἐπειτα πρόσθεσε: «Δήσαντες αὐτοῦ γεῖρας καὶ
πόδας, ἐκβάλλετε αὐτὸν εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον»⁴⁶.
Δὲν δέχομαι δὲ ὅτι ἐξεφράσθη κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον,
ἐπειδὴ διέφυγε τῆς προσοχῆς αὐτοῦ τοῦ ἀλαθήτου, ἀλλ'
350 ἐπειδὴ δὲν ἦτο ἀκόμη καιρὸς νὰ φανερώσῃ αὐτὰ τὰ μυ-
στήρια. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἤθελε τότε νὰ εἶπῃ καθαρώ-
τερον ὅτι: «Οὐδεὶς θὰ εἰσέλθῃ ἐκεῖ ἔάν δὲν φορῇ τὸ ἱμά-
τιον τῆς θεότητός μου», διετύπωσεν αὐτὸ κατὰ τὸν ἔμμε-
σον αὐτὸν τρόπον. Αὐτὸ δὲ ἀφοῦ τὸ ἐδιδάχθη καὶ ὁ Παῦ-
λος ἀπὸ τὸν Χριστὸν πού ὠμιλοῦσεν ἐντός του ἔλεγε:
«Καὶ καθὼς ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοῦκοῦ, φορέ-
σωμεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου»⁴⁷. Διὰ ποῖον λό-
γον; Ἐπειδὴ «οἶος ὁ χοϊκός», λέγει, «τοιούτοι καὶ οἱ
χοῖκοί, καὶ οἶος ὁ ἐπουράνιος τοιούτοι καὶ οἱ ἐπουρά-
νιοι»⁴⁸. Ποία ὁμῶς εἶναι ἡ εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου; Ἀ-
κουσε τὸν ἴδιον τὸν θεῖον Παῦλον πού μᾶς τὸ λέγει:
360 «Ὅς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑπο-
στάσεως»⁴⁹ καὶ ἀκριβῆς ἀποτύπωσις τοῦ Θεοῦ καὶ
Πατρός. Συνεπῶς εἰκόνα τοῦ Πατρός εἶναι ὁ Υἱ-
ός, εἰκόνα δὲ τοῦ Υἱοῦ τὸ «Ἅγιον Πνεῦμα· ἄρα ἐκεῖνος
πού εἶδε τὸν Υἱὸν εἶδε τὸν Πατέρα»⁵⁰ καὶ ἐκεῖνος πού εἶ-

45. Πρβλ. Ρωμ. ιγ' 14. Γαλ. γ' 27.

46. Ματθ. κδ' 12-13.

47. Α' Κορ. ιε' 49.

48. Α' Κορ. ιε' 48.

49. Ἑβρ. σ' 3.

50. Ἰωάν. ιδ' 9.

δε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον εἶδε τὸν Υἱόν διότι λέγει ὁ Ἀπόστολος: «Τὸ Πνεῦμα ὁ Κύριός ἐστι»⁵¹ καὶ πάλιν: «Αὐτὸ τὸ Πνεῦμα ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν στεναγμοῖς ἀλαλήτοις»⁵², τὸ ὁποῖον κράζει «ἄββᾶ ὁ πατήρ»⁵³. Πολὺ καλῶς λοιπὸν εἶπεν ὅτι τὸ Πνεῦμα εἶναι ὁ Κύριος ὅταν ἀναφωνῇ ἄββᾶ, ὁ πατήρ! ὅχι ἐπειδὴ τὸ Πνεῦμα εἶναι Υἱός — φυλάξου ἀπὸ ἑνα τέτοιο λάθος! —, ἀλλ' ἐπειδὴ
 370 διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος βλέπεται ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ καὶ οὐδέποτε ἀποκαλύπτεται εἰς κάποιον εἴτε ὁ Υἱός χωρὶς τὸ Πνεῦμα, εἴτε τὸ Πνεῦμα δίχως τὸν Υἱόν, ἀλλ' ἐντὸς τοῦ Πνεύματος ὑπάρχει ὁ Υἱός καὶ διὰ τοῦ Πνεύματος ἀναφωνεῖ αὐτός: Ἀββᾶ, ὁ Πατήρ.

Ἐάν ὁμως, ἀγαπητέ, ἀγνοῇς αὐτὰ μὴ ρίψης τὸν ἑαυτὸν σου εἰς ἀπόγνωσιν λέγων: «Αὐτὰ ἐγὼ οὔτε τὰ γνωρίζω οὔτε δύναμαι νὰ τὰ μάθω· οὔτε θεθαίως θὰ δυνηθῶ ποτὲ νὰ φθάσω καὶ νὰ ἀνεθῶ εἰς τὸ ὕψος αὐτῆς τῆς γνώσεως καὶ θεωρίας». Οὔτε πάλιν νὰ εἴπης:
 380 «Ἐπειδὴ, ἐάν κάποιος δὲν γίνῃ τέτοιος καὶ δὲν ἐνδυθῇ τὸν Χριστὸν ὡς Θεὸν ἀπὸ αὐτὴν ἐδῶ τὴν ζωὴν καὶ δὲν ἴδῃ τὸν ἴδιον αὐτὸν ὁλόκληρον καὶ δὲν καταστήσῃ αὐτὸν κάτοικον ἰδικόν του, δὲν πρόκειται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν του, ποῖα θὰ εἶναι ἡ ὠφέλειά μου ἔστω καὶ ἂν ἀγωνίζωμαι ἐντατικῶς ἢ καὶ ἂν ἀποφεύγω νὰ ἀπολαμβάνω τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ;». Μὴ, λοιπόν, εἴπης κάτι τέτοιο, οὔτε κἂν νὰ τὸ σκεφθῇς· ἀλλ' ἐάν θέλῃς, ἄκουσε τὴν συμβουλὴν μου καὶ θὰ σοῦ ὑποδείξω τὸν δρόμον ποὺ ὁδηγεῖ εἰς τὴν σωτηρίαν, μὲ τὴν βοήθειαν θεθαίως πάντοτε τῆς χάριτος τοῦ παναγίου Πνεύματος. Τὸ πρῶτον, λοιπόν, ποὺ ὀφείλεις νὰ πράξης εἶναι νὰ πιστεύσῃς μὲ ὀλην σου τὴν ψυχὴν ὅτι ὅλα ὅσα εἶπομεν εἶναι ἀκριθῶς ἔτσι καὶ σύμφωνα μὲ τὰς θείας καὶ θεοπνεύστους Γραφὰς εἶναι ἀληθινὰ καὶ τέτοιος ὀφείλει νὰ γίνῃ καθένας ποὺ πιστεύει εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς τὴν δυνατότητα νὰ γίνωμεν
 390 παιδιὰ τοῦ Θεοῦ⁵⁴, καὶ ὅτι ἐάν τὸ θελήσωμεν, δὲν ὑπάρχει τίποτε ποὺ νὰ μᾶς ἐμποδίσῃ ἐπὶ πλέον νὰ πιστεύσῃς ὅτι δι' αὐτὸ ἔγινεν ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ Υἱοῦ τοῦ

51. Β' Κορ. γ' 17.

52. Ρωμ. η' 26.

53. Ρωμ. η' 16.

54. Ἰωάν. α' 12.

- Θεοῦ, καὶ ὅλα ὅσα συνδέονται μὲ αὐτήν, ὥστε διὰ
 τῆς πίστεως πρὸς αὐτὸν καὶ τῆς τηρήσεως τῶν ἐντολῶν
 του νὰ μᾶς καταστήσῃ μετόχους τῆς θεότητός του καὶ
 τῆς βασιλείας του. Καὶ πράγματι, ἐὰν δὲν παραδεχθῇς
 ἀδιστάκτως ὅτι αὐτὰ ἀληθῶς ἔτσι γίνονται, ἀσφαλῶς
 καὶ δὲν θὰ τὰ ζητήσῃς· ἐὰν δὲ δὲν τὰ ζητήσῃς, οὔτε θὰ
 τὰ πάρῃς· διότι λέγει: «Ζητεῖτε καὶ λήψετε· αἰτεῖτε
 καὶ δοθήσεται ὑμῖν»⁵⁵. Ἐὰν δὲ πιστεύῃς, ἀκολουθήσῃς
 400 τὰς θείας Γραφάς καὶ κάμε ὅσα σοῦ λέγουν, καὶ θὰ
 τὰ εὕρῃς ὅλα χωρὶς νὰ λείπῃ τίποτε καθὼς ἔχει γρα-
 φῇ, μάλιστα δὲ καὶ πολὺ περισσότερα ἀπὸ ὅσα ἀναφέ-
 ρονται εἰς τὰς θείας Γραφάς. Ποῖα εἶναι λοιπὸν αὐτά;
 «Ἡ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ
 καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη» τὰ ἀγαθὰ «ἃ ἡτοίμα-
 σεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν»⁵⁶. Αὐτά, ἐὰν θεθαίως
 πιστεύσῃς, καθὼς ἐλέγχθῃ, θὰ τὰ ἴδῃς ἀσφαλῶς καὶ σὺ
 ὅπως ὁ Παῦλος· καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἀκούσῃς
 ἀνεκφράστους λόγους, ἐπειδὴ προφανῶς θὰ ὀδηγηθῇς
 ἐνωρίτερον εἰς τὸν παράδεισον. Ποίους εἶναι αὐτοὺς ὁ
 410 παρὰδεισος; Ἐκεῖνος εἰς τὸν ὅποιον εἰσῆλθεν ὁ λη-
 στής· μαζὶ μὲ τὸν Χριστὸν καὶ ὅπου ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι.
 Θέλεις δὲ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον νὰ σοῦ εἰπῶ ποῖα
 εἶναι τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὅποια μάτι δὲν εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν ἤ-
 κουσε καὶ καρδίαν ἀνθρώπου δὲν ἐπεθύμησε ποτέ; Γνω-
 ρίζω ὅτι ὅπωςδήποτε λαχταρᾷς νὰ ἀκούσῃς δι' ἐκεῖνα
 τὰ ὅποια οὔτε καὶ ἐκεῖνος ποὺ τὰ εἶδε τὰ περιέγραψε ἢ
 τὰ ἐξήγησε. Διὰ τί αὐτό; Νομίζω διὰ νὰ μὴ τυχὸν καὶ
 δὲν τὸν πιστεύσουν ὅσοι τὸν ἀκούουν. Ἐὰν λοιπὸν πρό-
 κειται καὶ σὺ νὰ μὴ πιστεύσῃς εἰς ὅσα θὰ λεχθοῦν, στά-
 σου μέχρις ἐδῶ καὶ μὴ ζητῇς περισσότερα· διότι σὲ συμ-
 φέρει νὰ μὴ προχωρήσῃς καθόλου μὲ τὸ μάτι τῆς δια-
 νοίας σου εἰς ὅσα ἐκτείνονται πέρα ἀπὸ τὰς δυνάμεις
 σου, ἐπειδὴ, ἐὰν τυχὸν ὅσα θὰ σοῦ εἰπῶ τὰ παραθῇς καὶ
 420 δὲν ὑπακούσῃς εἰς τοὺς λόγους μου, καλύτερον νὰ εἴ-
 πω εἰς τοὺς λόγους τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ — ἐπειδὴ καὶ ἡ-
 μεῖς καὶ οἱ λόγοι μας εἶναι δικοὶ τοῦ⁵⁷ —, αὐτὸς ὁ Λόγος

55. Ματθ. Ζ' 7.

56. Α' Κορ. 6' 9.

57. Πρὸλ. Σοφ. Σολ. Ζ' 16.

θά σέ κρίνη κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως⁵⁸, ἐπειδὴ καί-
 τοι ἤκουσες τὴν ἀλήθειαν δὲν ἐπίστευσες. Ἄλλ' ἄκουσε
 χωρὶς ἀμφιταλάντευσιν τοὺς λόγους μου, καλύτερον δέ,
 καθὼς ἐλέχθη, τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ· καὶ μάθε ἀπὸ αὐ-
 τοὺς τὴν ἐξήγησιν αὐτοῦ ποὺ ζητεῖς ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὁ-
 ποῖοι μὲ σοφίαν σοῦ τὴν διδάσκουν.

- Τὰ ἀνέκφραστα ρήματα ποὺ ἄκουσε ὁ Παῦλος εἰς
 τὸν παράδεισον, ἐννοῶ δηλαδὴ τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, τὰ ὁ-
 ποῖα μάτι δὲν εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν ἄκουσε καὶ δὲν εὗρέθη
 430 καρδίᾳ ἀνθρώπου νὰ τὰ ἐπιθυμήσῃ, τὰ ὁποῖα ἐτοίμασεν
 ὁ Θεὸς δι' ἐκείνους ποὺ τὸν ἀγαποῦν, δὲν εὐρίσκονται
 εἰς κάποιο ὕψος, δὲν εἶναι κλεισμένα εἰς κάποιον τόπον,
 δὲν εἶναι κρυμμένα εἰς κάποιο θάθος, δὲν κρατοῦνται
 εἰς κάποιο ἀπομακρυσμένο σημεῖο τῆς γῆς, ἀλλ' εἶναι
 μπροστά σου καὶ ἐνώπιον τῶν ματιῶν σου⁵⁹. Ποῖα ὁμῶς
 εἶναι αὐτά; Μαζὶ μὲ τὰ ἀγαθὰ ποὺ εὐρίσκονται εἰς τοὺς
 οὐρανοὺς καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν
 Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὰ ὁποῖα κάθε ἡμέραν βλέπομεν καὶ
 τρῶμε καὶ πίνομεν, αὐτὰ εἶναι κατὰ κοινὴν ὁμολογίαν
 ἐκεῖνα τὰ ἀγαθὰ μακρυὰ δὲ ἀπὸ αὐτὰ πουθενά οὔτε ἕνα
 ἀπὸ ὅσα εἶπομεν θὰ δυνηθῇς νὰ ἀνεύρῃς, ἔστω καὶ ἂν
 διατρέξῃς ὁλόκληρον τὴν κτίσιν. Ἐάν δὲ θέλῃς νὰ δια-
 πιστώσῃς ὅτι εἶναι ἀληθινὰ ὅσα λέγονται, γίνε διὰ τῆς
 440 ἐκτελέσεως τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ ἅγιος καὶ τότε νὰ πά-
 ρῃς ἐντός σου τὰ ἅγια μυστήρια· καὶ θὰ γνωρίσῃς τό-
 τε ἀπολύτως τὴν σημασίαν καὶ τὴν ἀλήθειαν αὐτῶν
 ποὺ σοῦ λέγω. Ἄλλ' ὁμῶς διὰ νὰ γίνουν αὐτὰ περισ-
 σότερον ἀξιόπιστα ἄκουσε καὶ τοῦ ἰδίου τοῦ Κυρίου
 τοὺς λόγους, ὁ ὁποῖος ὁμιλεῖ ὡς ἐξῆς πρὸς τοὺς Ἰου-
 δαίους καὶ τοὺς μαθητάς του: «Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑ-
 μῖν οὐ Μωϋσῆς δέδωκε ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ,
 ἀλλ' ὁ πατὴρ μου δίδωσιν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρα-
 νοῦ τὸν ἀληθινόν. Ὁ γὰρ ἄρτος τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ὁ κα-
 ταβαίνων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ διδοὺς τῷ κόσμῳ ζωὴν.
 Εἶπον οὖν πρὸς αὐτόν· Κύριε, πάντοτε δός ἡμῖν τὸν ἄρ-
 450 τον τοῦτον. Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρ-
 τος τῆς ζωῆς· ὁ ἐρχόμενος πρὸς με οὐ μὴ πεινάσῃ καὶ

58. Ἰωάν. ιθ' 48.

59. Πρβλ. Ρωμ. ι' 6-8. Δευτ. λ' 12-14.

ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ μὴ διψήσῃ πώποτε»⁶⁰. «Ἐγὼ γυ-
ζον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι περὶ αὐτοῦ, ὅτι εἶπεν· «ἐγὼ εἰμι ὁ
ἄρτος ὁ καταβάς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ» καὶ ἔλεγον· «Οὐχ οὗ-
τος ἐστὶν ὁ υἱὸς Ἰωσήφ οὗ ἡμεῖς οἶδαμεν τὸν πατέρα
καὶ τὴν μητέρα; Πῶς οὖν λέγει οὗτος ὅτι ἐκ τοῦ οὐρα-
νοῦ καταβέβηκα;»⁶¹.

460 «Ὡς μὴ ὁμοιάσῃς καὶ σὺ λοιπὸν με τοὺς Ἰουδαί-
ους με τὸ νὰ μουρμουρίζῃς καὶ νὰ λέγῃς· «Μὰ δὲν εἶ-
ναι αὐτὸς ὁ ἄρτος ποὺ εὐρίσκεται εἰς τὸν δίσκον καὶ ὁ
οἶνος μέσα εἰς τὸ ποτήριον, τὸν ὁποῖον ἡμεῖς κάθε ἡμέ-
ραν βλέπομεν καὶ τρῶμε καὶ πίνομεν συγχρόνως; Πῶς
αὐτὸς λέγει ὅτι αὐτὰ εἶναι τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα «ἃ ὁφθαλ-
μὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀν-
θρώπου οὐκ ἀνέβη»⁶²; Ἄκουσε ὅμως τί εἶπεν ὁ Κύριος
ἀπαντῶν εἰς ἐκείνους ποὺ εἶπαν αὐτά· «Μὴ γογγύζετε
μετ' ἀλλήλων. Οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς με, ἐὰν μὴ
ὁ Πατήρ ὁ πέμψας με ἐλκύσῃ αὐτόν· καγὼ ἀναστήσω
αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ»⁶³. Δηλαδή· «Διατί, λέγει,
δὲν πιστεύετε καὶ ἀμφισβᾶλλετε περὶ αὐτοῦ; Κανεὶς δὲν
δύναται νὰ γνωρίσῃ τὴν φύσιν τῆς θεότητός μου — διό-
τι αὐτὸ σημαίνει νὰ ἔλθῃ πλησίον μου —, ἐὰν δὲν τὸν
τραβῇ ὁ Πατήρ μου». Εἶπε δὲ τράβηγμα ὅχι διὰ νὰ
470 δείξῃ ὅτι χρησιμοποιεῖ κάποιαν θίαν, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ
νὰ παραστήσῃ ὅτι ἐκάλεσε διὰ τῆς ἀποκαλύψεως «οὓς
προέγνων» καὶ «οὓς προώρισε»⁶⁴, τοὺς ἐτράβηξε δηλα-
δὴ πλησίον τοῦ διὰ τῆς ἀγάπης ἐκείνου ποὺ ἀπεκαλύ-
φθη εἰς αὐτούς. Αὐτὸ δὲ τὸ κάνει περισσότερον κατα-
νοητὸν ὁ ἀμέσως ἐπόμενος στίχος, διότι λέγει· «Ἔστι
γεγραμμένον ἐν τοῖς προφήταις· καὶ ἔσονται πάντες δι-
δακτοὶ Θεοῦ»⁶⁵. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ ἐδιδάχθη ἀπὸ τὸν
Θεὸν δύναται νὰ πιστεύσῃ εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ
ἀφοῦ ἔμαθε ἀπὸ τὸν Πατέρα ἔρχεται πλησίον μου, ὅχι
ἐπειδὴ εἶδε τὸν Πατέρα· διότι μόνον «ὁ ὢν παρὰ τοῦ
Θεοῦ. οὗτος ἐώρακε τὸν Πατέρα»⁶⁶. Καὶ πάλιν λέγει·

60. Ἰωάν. στ' 32—35.

61. Ἰωάν. στ' 41—42.

62. Α' Κορ. θ' 9.

63. Ἰωάν. στ' 43—44.

64. Ρωμ. η' 29, 30.

65. Ἰωάν. στ' 45. Ἦσ. νδ' 13. Α' Θεο. δ' 9.

66. Ἰωάν. στ' 46.

- 480 «Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν· ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ ἔχει ζωὴν αἰώνιον. Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς. Οἱ πατέρες ὑμῶν τὸ μάννα ἔφαγον ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ ἀπέθανον· οὗτος δὲ ἐστὶν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων, ἵνα τις ἐξ αὐτοῦ φάγῃ καὶ μὴ ἀποθάνῃ. Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς· ἐάν τις φάγῃ ἐκ τοῦτου τοῦ ἄρτου, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ ὁ ἄρτος δὲ ὃν ἐγὼ δώσω ἡ σὰρξ μου ἐστὶν ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς. Ἐμάχοντο οὖν οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς ἀλλήλους λέγοντες· Πῶς δύναται οὗτος δοῦναι ἡμῖν τὴν σάρκα αὐτοῦ φαγεῖν; Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ἐάν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πῖντε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἑαυτοῖς. Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ ἐγὼ ἀναστήσω αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ· ἡ γὰρ σὰρξ μου ἀληθὴς ἐστὶ θρῶσις καὶ τὸ αἷμα μου ἀληθὴς ἐστὶ πόσις»⁶⁷.
- 490 «Ἄκουσες κατὰ ποῖον τρόπον ἡ κοινωνία τῶν θείων καὶ ἀχράντων μυστηρίων εἶναι ζωὴ αἰώνιος καὶ ὅτι ἐκείνους πού ἔχουν τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, αὐτοὺς λέγει ὅτι θὰ ἀναστήσῃ κατὰ τὴν τελευταίαν ἡμέραν ὁ Κύριος, ὅχι θεοβαίως ὅτι οἱ ὑπόλοιποι θὰ ἐγκαταλειφθοῦν εἰς τὰ μνήματα, ἀλλ' ὅτι ἐκεῖνοι μὲν πού ἔχουν τὴν ζωὴν θὰ ἀναστηθοῦν ὑπὸ τῆς ζωῆς (τὸν Χριστὸν) εἰς αἰώνιον ζωὴν, ἐνῶ οἱ ἄλλοι θὰ ἀναστηθοῦν διὰ νὰ τιμωροῦνται μὲ τὸν αἰώνιον θάνατον»⁶⁸. Καὶ διὰ νὰ πεισθῇς ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀληθές, ἄκουσε τί λέγει ἐν συνεχείᾳ: «Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἐν ἐμοὶ μένει καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ. Καθὼς ἀπέστειλέ με ὁ ζῶν Πατὴρ καὶ ἐγὼ ζῶ διὰ τὸν Πατέρα, καὶ ὁ τρώγων με καὶ κεῖνος ζήσεται δι' ἐμέ»⁶⁹. Βλέπεις τί λέγει; «Ὅτι ἡ ἐνότητά μας μὲ αὐτόν, φωνάζει μὲ σαφηνεῖαν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, θὰ γίνῃ διὰ τῆς θείας κοινωνίας τέτοια, ὥσάν τὴν ἐνότητα καὶ τὴν κοινὴν ζωὴν πού ἔχει αὐτὸς μὲ τὸν Πατέρα. Ὅπως δηλαδὴ ἐκεῖνος κατὰ τρόπον φυσικὸν καὶ οὐσιαστικὸν εἶναι ἡνωμένος μὲ τὸν Θεόν του καὶ Πατέρα, τοιοῦτοτρόπως λέγει καὶ ἡμεῖς, ἐφ' ὅσον θὰ φάμε τὴν σάρκα του καὶ πιού-
- 500
- 510

67. Ἰωάν. στ' 47—55.

68. Πρὸς Ματθ. κε' 48.

69. Ἰωάν. στ' 56—57.

με τὸ αἷμα τοῦ θὰ ἐνωθοῦμε κατὰ χάριν μὲ αὐτὸν καὶ θὰ ζοῦμε ἐντὸς αὐτοῦ. Διὰ νὰ μὴ νομίζωμεν δὲ ὅτι ἡ ὅλη ὑπόθεσις ἔγκειται εἰς τὸ ὁρατὸν ψωμί πού χρησιμοποιεῖται κατὰ τὴν θείαν κοινωνίαν, δι' αὐτὸ εἶπε κατ' ἐπανάληψιν: «Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων»⁷⁰. Καὶ δὲν εἶπεν «ὁ καταβάς»· διότι αὐτὸ σημαίνει μίαν μόνον κάθοδον. Τί λέγει ὁμοίως ὁ Κύριος; «Ὁ καταβαίνων», δηλαδή καταβαίνει συνεχῶς καὶ πάντοτε εἰς τοὺς ἀξίους καὶ τώρα κάθε ὥρα ἔρχεται⁷¹. Ἀκόμη δέ, ἀπομακρύνων τὸν νοῦν μας ἀπὸ τὰ ὁρατά, μᾶλλον δὲ ὁδηγῶν ἡμᾶς διὰ μέσου αὐτῶν πρὸς τὴν ἀόρατον δόξαν τῆς προσωπικῆς θεότητός του, ἔλεγεν· «Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς»⁷², καὶ πάλιν· «Ὁ Πατὴρ μου δίδωσιν ὑμῖν τὸν ἄρτον οὐχὶ ἐκ τῆς γῆς, ἀλλ' ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸν ἀληθινόν»⁷³. Μὲ τὸ νὰ χαρακτηρίσῃ ἀληθινὸν τὸν προερχόμενον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, σημαίνει ὅτι ὁ γήενος εἶναι ψεύτικος καὶ δὲν ὠφελεῖ τίποτε⁷⁴.

Καὶ διὰ νὰ κάμῃ αὐτὸ περισσότερον σαφές, λέγει: «Ὁ γὰρ ἄρτος τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ὁ καταβαίνων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ διδοὺς τῷ κόσμῳ ζωὴν»⁷⁵. Πάλιν «ὁ καταβαίνων» λέγει, καὶ πάλιν «ζωὴν ὁ διδοὺς». Διατί αὐτό; Διὰ νὰ μὴ φαντασθῆς ὅτι ὑπάρχει κάτι ὑλικὸν οὔτε νομίσῃς ὅτι πρόκειται διὰ κάτι γήενον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν μικρὸν ἄρτον, τὴν ὀλίγην μερίδα πού χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν μετουσίωσιν, νὰ τὴν θλέπῃς μὲ τὰ πνευματικὰ μάτια ὡς μεταβληθεῖσαν εἰς θεὸν καὶ ὅτι ἔγινε ὁλόκληρος ὁμοία μὲ τὸν ἄρτον πού καταβαίνει ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀληθινὸς Θεὸς καὶ ἄρτος καὶ ποτὸ πού χαρίζει ζωὴν ἀθάνατον, ὥστε μὴ τυχόν, παραμένοντας εἰς τὴν ἀπιστίαν καὶ εἰς τὸν κοινὸν ὁρατὸν μὲ ὅλας τὰς αἰσθησεις ἄρτον, δὲν φάγῃς τὸν οὐράνιον ἄρτον, ἀλλὰ μόνον τὸν ἐπίγειον, καὶ στερηθῇς τῆς ζωῆς, ἐπειδὴ δὲν θὰ φᾶς πνευματικῶς τὸν οὐράνιον ἄρτον, καθὼς ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς λέγει: «Τὸ πνεῦμά ἐστὶ τὸ ζωοποιούν, ἡ σὰρξ

70. Ἰωάν. στ' 52.

71. Πρβλ. Ἀναστασίου τοῦ Σιναιτοῦ εἰς P.G' τ. 89, 1068 C.D.

72. Ἰωάν. στ' 48.

73. Ἰωάν. στ' 32.

74. Ἰωάν. στ' 53.

75. Ἰωάν. στ' 33.

- οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν»⁷⁶. Ποίους ὁμως δὲν ὠφελεῖ; Ἐκεί-
 540 νους λέγει οἱ ὅποιοι ὑποστηρίζουν ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι
 κοινὸς ἄνθρωπος καὶ ὄχι Θεός. Συνεπῶς, ἐὰν καὶ σὺ ὁ
 πιστὸς μεταλαμβάνῃς κοινὸν ἄρτον καὶ ὄχι σῶμα ποῦ
 ἔχει θεωθῇ, ὥσάν νὰ δέχεσαι ἐντός σου ὁλόκληρον ἐκεῖ-
 νον τὸν Χριστόν, πῶς δύνασαι νὰ ἐλπίζῃς ὅτι θὰ πάρῃς
 ἀπὸ αὐτὸν ζωὴν καὶ νὰ τὴν ἔχῃς ἐντός σου αἰσθητῶς,
 ἀφοῦ ὁ Κύριος λέγει: «Ὁ τρώγων τὸν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ
 καταβαίνοντα ἄρτον ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα»⁷⁷ καὶ πάλιν
 «Ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν· τὸ πνεῦμά ἐστι τὸ ζωοποι-
 οῦν»⁷⁸; Πράγματι τὸ πνεῦμα εἶναι ἡ ἀληθινὴ τροφή καὶ
 τὸ ἀληθινόν ποτόν· τὸ Πνεῦμα εἶναι ἐκεῖνο ποῦ μεταβάλλει
 τὸν κοινὸν ἄρτον εἰς σῶμα τοῦ Κυρίου· πράγματι τὸ
 550 Πνεῦμα εἶναι ποῦ μᾶς καθαρίζει καὶ μᾶς κάνει νὰ κοι-
 νωνοῦμε ἀξίως τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου. Διότι ἐκεῖνοι ποῦ
 κοινωνοῦν αὐτὸ ἀναξίως, καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος,
 «κρίμα ἑαυτοῖς ἐσθίουσι καὶ πίνουσι, μὴ διακρίνοντες τὸ
 σῶμα τοῦ Κυρίου»⁷⁸.
 Ἄλλ' ἐλάτε, λοιπόν, ὅσοι εἴσθε πιστοί, ὅσοι γνωρί-
 ζετε καλῶς τὴν δύναμιν τῶν μυστηρίων διὰ τὴν ὁποίαν
 ὁμιλοῦμεν, ὅσοι ἐφάγατε τὸν οὐράνιον ἄρτον, ὅσοι ἀπο-
 κτήσατε δι' αὐτοῦ τὴν προερχομένην ἐξ αὐτοῦ καὶ ὑ-
 πάρχουσιν εἰς αὐτὸν καὶ μαζί μὲ αὐτὸν αἰώνιον ζωὴν,
 560 θὰ μεταφερθῶμεν καὶ ἡμεῖς διὰ τοῦ Πνεύματος εἰς αὐ-
 τὴν τὴν ἀληθινὴν ζωὴν ποῦ εὐρίσκεται εἰς τὸν τρίτον οὐ-
 ρανόν, μᾶλλον δὲ θὰ μεταφερθῶμεν πνευματικῶς εἰς τὸν
 οὐρανὸν τῆς ἀγίας Τριάδος, ὥστε, ὅλα ὅσα ἐλέχθησαν
 καὶ ἐκεῖνα ποῦ δὲν ἐλέχθησαν ἀφοῦ τὰ ἴδωμεν καὶ τὰ
 ἀκούσωμεν καὶ τὰ γευθῶμεν καὶ τὰ μυρισθοῦμεν καὶ τὰ
 ἀγγίξωμεν καλὰ μὲ τὰ χέρια τῆς ψυχῆς μας, νὰ ἀπευ-
 θύνωμεν εὐχαριστήριον ὕμνον εἰς τὸν φιλόανθρωπον Θεὸν
 λέγοντες ὡς ἐξῆς: «Δόξα εἰς σέ, ὁ ὁποῖος ἐφανερώ-
 θης καὶ εὐδόκησες νὰ ἀποκαλυφθῇς καὶ νὰ ἐμφανισθῇς
 εἰς ἡμᾶς». Ἄς εἴπωμεν ὁμως καὶ πρὸς ὅλους ἀπὸ κοι-
 νοῦ τοὺς ἀδελφούς μας: ὦ πατέρες, ὦ ἀδελφοί, σεῖς
 ποῦ μονάζετε καθὼς καὶ σεῖς ποῦ ζεῖτε εἰς τὸν κόσμον,
 πλοῦσιοι, πτωχοί, δοῦλοι, ἐλεύθεροι, νέοι καὶ γέροντες,

76. Ἰωάν. στ' 63.

77. Ἰωάν. στ' 58.

78. Α' Κορ. ια' 29.

570 κάθε ηλικία καὶ ὁλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀκούσατε: Μήπως ὁ Θεὸς εἶναι ψεύτης; Ἡ δὲν εἶναι μὲν ψεύτης, εἶναι ἀδύνατος ὅμως καὶ δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ πραγματοποιήσῃ ὅσα ὑπεσχέθη; Μήπως θὰ ἀργήσῃ νὰ ἐπισκεφθῇ ὅλα τὰ ἔθνη; Μήπως κάποιος θὰ καταφέρει νὰ κρυφθῇ ἀπὸ τὰ μάτια του; Μήπως θὰ δυνηθῇ κάποιος ἄνθρωπος νὰ ἀνθέξῃ νὰ ἀντικρύσῃ τὸ φανέρωμα τῆς δόξης του; Ὁχι θεβαίως. Διότι πῶς εἶναι δυνατόν, ὅταν οἱ οὐρανοὶ διαλύωνται μὲ πάταγον καὶ τὰ διάφορα συστατικά τῆς φύσεως καίγονται καὶ χάνονται⁷⁹ καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος, ὁ ἄνθρωπος ἐκείνην τὴν ἡμέραν νὰ ἀνέλθῃ⁸⁰ τὴν εἴσοδον τοῦ ἀπλησιάστου Θεοῦ ὁ ὁποῖος κατοικεῖ εἰς ἀπλησίαστον φῶς⁸¹, καὶ ὁ ὁποῖος θὰ ἔλθῃ εἰς τὸν κόσμον ἐν τῷ Χριστῷ καὶ μαζί μὲ τὸν Χριστὸν καὶ θὰ ἐμφανισθῇ εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους; 580 Τότε πράγματι θὰ κυριεύσῃ μέγας φόβος καὶ τρόμος τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ δὲν θὰ ὑπάρχῃ τίποτε πού νὰ δύναται νὰ συγκριθῇ μὲ τὴν θλίψιν καὶ τὸν πόνον καὶ τὴν τιμωρίαν αὐτῶν.

Ἄλλ' ἐσεῖς ποὺ πιστεύετε αὐτὰ καὶ ἐπιθυμεῖτε νὰ σωθῇτε, ἀκούσατε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ποὺ λέγει αὐτά: «Ἀποστρέψατε ἕκαστος ὑμῶν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηραῖς»⁸². «μάθετε καλὸν ποιεῖν καὶ ρύσασθε ἀδικούμενον»⁸³. «ἐκζητήσατε τὸν Κύριον καὶ ζήσεται ἡ ψυχὴ ὑμῶν»⁸⁴. «ἐκκλίνετε ἀπὸ κακοῦ καὶ ποιήσατε ἀγαθόν»⁸⁵. Οἱ βασιλεῖς ποθήσατε περισσότερον νὰ φορῆτε τὴν ἐγκράτειαν, τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἐλεημοσύνην, τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν εὐσεβῆ πίστιν παρὰ τὸ 590 βασιλικὸν στέμμα καὶ τὴν ἀλουργίδα⁸⁶. Οἱ πατριάρχαι, ἐάν δὲν εἴσθε φίλοι τοῦ Θεοῦ, ἐάν δὲν εἴσθε παιδιὰ του, ἐάν δὲν εἴσθε θεοὶ κατὰ χάριν, νὰ εἴσθε δηλαδὴ ὅμοιοι μὲ τὸν φύσει Θεὸν μὲ τὴν χάριν ποὺ σᾶς ἐδόθη ἐξ οὐ-

79. Β' Πτρ. γ' 10.

80. Ματθ. γ' 2.

81. Α' Τιμ. στ' 16.

82. Ἱερ. κε' 5.

83. Ἦσ. α' 17.

84. Ψαλμ. Εη' 33.

85. Ψαλμ. λστ' 27.

86. Ἐνδυμα πορφυροῦν, ποὺ τὸ φοροῦσαν συνήθως οἱ βασιλεῖς.

600 ρανοῦ, ἐγκαταλείψατε τοὺς θρόνους σας καὶ πηγαίνετε πρῶτα νὰ ἀντλήσετε συμβουλὰς διὰ τὸν ἑαυτὸν σας ἀπὸ τὰς θείας Γραφάς· καὶ ἀφοῦ γίνετε ἠθικαὶ εἰκόνες τοῦ Θεοῦ, τότε μὲ φόβον νὰ ἀγγίζετε τὰ θεῖα· ἄλλοιως, ὅταν θὰ ἐμφανισθῇ ἐκεῖνος ὡς κριτὴς, τότε θὰ μάθετε ὅτι ὁ Θεὸς μας «πῦρ καταναλίσκον ἐστίν»⁸⁷, ὅχι διὰ τοὺς φίλους του, οὔτε δι' ἐκείνους ποὺ τὸν ἠγάπησαν, ἀλλὰ δι' ἐκείνους οἱ ὅποιοι δὲν τὸν ἐδέχθησαν ὡς φῶς ποὺ ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον. Οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ πλούσιοι φροντίσατε μᾶλλον νὰ γίνετε ἀρχόμενοι καὶ πτωχοί, ἐπειδὴ πολὺ δύσκολα θὰ εἰσέλθῃ πλούσιος εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν⁸⁸. Ἐάν δὲ δύσκολα θὰ εἰσέλθῃ ὁ πλούσιος, ἄρα ὁ ἄρχων πῶς θὰ εἰσέλθῃ; Αὐτὸς καθόλου. Διότι ὁ Κύριος λέγει πρὸς τοὺς μαθητάς του: «Οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν· οὐχ οὕτως δὲ ἔσται ἐν ὑμῖν»⁸⁹, ἀλλ' «ὁ θέλων εἶναι πρῶτος ἐν ὑμῖν, ἔστω πάντων ἔσχατος καὶ πάντων δοῦλος καὶ πάντων διάκονος»⁹⁰.

610 Ποῖον ὅμως ὀνομάζει ἄρχοντα ἡ Γραφή; Ἐκεῖνον ποὺ ἐπιδιώκει νὰ τιμᾶται, ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος διὰ τῆς ἐξουσίας πραγματοποιεῖ τὸ ἰδικόν του θέλημα. Ἐάν ὅμως ὁ Κύριος καὶ Θεὸς μας ὅταν ἦλθεν εἰς τὴν γῆν χάριν ἡμῶν καὶ μᾶς ἔδωκε πρότυπον καὶ ὑπόδειγμα σωτηρίας ἔλεγεν: «Ἐγὼ ἦλθον οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρός»⁹¹, ποῖος ἄλλος ἀπὸ ἐκείνους ποὺ πιστεύουν εἰς αὐτόν, ὁ ὁποῖος δὲν πράττει τὸ θέλημα Ἐκεῖνου ἀλλὰ τὸ ἰδικόν του, θὰ δυνηθῇ ποτὲ νὰ σωθῇ; Πράγματι κανεὶς κατὰ κανένα τρόπον. Καὶ πῶς δύναμαι νὰ ἐρωτῶ ἂν θὰ σωθῇ αὐτός, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ εἶναι πιστὸς ἢ τέλειος Χριστιανός; Καὶ θέλοντας νὰ φανερώσῃ αὐτὸ ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς ἔλεγε: «Πῶς δύνασθε ὑμεῖς πιστεῦσαι» εἰς ἐμέ προφανῶς, «δὲ ξαν παρ' ἀλλήλων λαμβάνοντες καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ ζητοῦντες;»⁹². Καθένας λοιπὸν

87. Δευτ. 5' 24.

88. Ματθ. 19' 23.

89. Ματθ. κ' 25-26.

90. Μάρκ. 9' 35.

91. Ἰωάν. στ' 38.

92. Ἰωάν. ε' 44.

ποῦ ἐπιδιώκει νὰ ἀποκτήσῃ τὴν δόξαν ποῦ δίδει ὁ Θεὸς καὶ μὲ κάθε τρόπον καὶ μὲ κάθε πρᾶγμα ἀγωνίζεται νὰ πράττῃ τὸ θέλημα Ἐκείνου, δὲν θὰ σκεφθῇ ποτὲ νὰ ἐξουσιάζῃ κάποιον ἢ καθ' ὅσονδήποτε τρόπον νὰ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ κάποιον μικρὸν ἢ μεγάλον, ἀλλ' ὅσῳ περισσοτέρων τοῦ ἀνατεθεῖ ἡ φροντίδα καὶ ἡ διατροφή, τόσον περισσότερο θὰ θεωρῇ τὸν ἑαυτὸν τοῦ κατώτερον καὶ ὑπρέτην τῶν πολλῶν ἐκείνων λαῶν, καὶ θὰ τὸ κάνῃ αὐτὸ μὲ ἐσωτερικὴν πεποιθήσιν καὶ ὄχι ὑποκριτικῶς. Ἐκεῖνοι δὲ οἱ ὁποῖοι δὲν θὰ γίνουν τέτοιοι κατὰ τὸ φρόνημα, ἀλλὰ κατέχονται ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἀνθρωπίνης δόξης καὶ ἀπέκτησαν ὀρεξίν πλουτισμοῦ καὶ ἀπολαύσεως, πράγματι δὲν δι-
 630 ὀσταζῶν νὰ εἰπῶ ὅτι οἱ τέτοιοι εἶναι εἰδωλολάτραι καὶ ὄχι πραγματικοὶ Χριστιανοὶ σύμφωνα μὲ τὴν θεῖαν φωνὴν τοῦ Ἰησοῦ καὶ Θεοῦ· διότι λέγει: «Ταῦτα δὲ τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου ἐπιζητεῖ». Ἐσεῖς ὅμως, λέγει «ζητεῖτε πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν»⁹³.

Ἄλλ' ὅμως γνωρίζετε καλὰ ποίαν βασιλείαν μᾶς λέγει νὰ ζητοῦμεν; Τὴν εὕρισκομένην εἰς τὸ ὕψος τῶν οὐρανῶν, ἐκείνην ποῦ μᾶς ἀναμένει μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ἢ ἐκείνην ποῦ εὐρίσκεται τοπικῶς μακρὰν καὶ χρονικῶς ἀναμένεται, αὐτὴν λέγει νὰ ζητοῦμεν; Καθόλου. Τότε ἄρα ποίαν μᾶς παραγγέλλει νὰ ζητοῦμεν; Πρόσε-
 640 χε διὰ ν' ἀντιληφθῇς σωστά ποία εἶναι ἡ βασιλεία τὴν ὁποίαν ὀφειλομέν νὰ ζητοῦμεν. Ὁ Θεός, ἐπειδὴ εἶναι κτίστης καὶ δημιουργὸς τῶν ὄλων, βασιλεύει διαρκῶς ἐφ' ὄλων ὅσα εὐρίσκονται στὸν οὐρανόν, πάντῳ εἰς τὴν γῆν καὶ κάτω ἀπ' αὐτὴν· βασιλεύει ὅμως αὐτὸς καὶ εἰς ἐκεῖνα ποῦ δὲν ἔχουν ἀκόμη γίνῃ ὥσάν νὰ ἔχουν γίνῃ δι' αὐτόν, διότι δι' αὐτοῦ θὰ γίνουν ἔστω καὶ ἂν κά-
 τι πρόκειται νὰ γίνῃ κατὰ τὴν διαδρομὴν τῶν αἰώνων, βασιλεύει δὲ ὄχι ὀλιγώτερον καὶ ἐπάνω εἰς καθέναν χωριστὰ ἀπὸ ἡμᾶς μὲ δικαιοσύνην καὶ γνῶσιν καὶ ἀλήθειαν. Αὐτὴν λοιπὸν τὴν βασιλείαν λέγει νὰ ζητοῦ-
 μεν ἡμεῖς, ὥστε καθὼς «ἐβασίλευσεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τὰ ἔθνη»⁹⁴, καθὼς ἔχει γραφῇ, θὰ βασιλεύσῃ καὶ ἐπάνω εἰς

93. Ματθ. στ' 32—33.

94. Ψολμ. μστ' 9.

- 650 ἡμᾶς, ἐπειδὴ καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τὰ ἔθνη προερχόμεθα. Κα-
τα ποῖον ὁμῶς τρόπον θὰ βασιλεύσῃ; Καθήμενος ἐπά-
νω μας ὡσάν ἐπάνω εἰς κάποιο ὄχημα καὶ κρατῶν τὰ
θελήματα τῶν ψυχῶν μας εἰς τὸ χέρι τοῦ ὡσάν νὰ εἴ-
ναι χαληνάρια, ὁ ὁποῖος καὶ θὰ ὀδηγήσῃ ἡμᾶς εἰς ἐ-
κεῖνα πού θέλει καὶ εἰς τὸ ἰδικόν του θέλημα ἀφοῦ θὰ
μᾶς εὕρῃ τιθασευμένους ὡς ἄλλους ἵππους θὰ μετα-
χειρισθῇ τὰ θελήματά μας, τὰ ὁποῖα ὑποτάσσονται προ-
θύμως εἰς τὰς ἰδικὰς του νομοθεσίας καὶ ἐντολάς. Τοι-
ουτοτρόπως λοιπὸν βασιλεύει ὁ Θεὸς εἰς ἐκείνους πού
οὐδέποτε ἐβασίλευσε, ὅταν αὐτοὶ καθαρίζονται μὲ δά-
κρυα μετανοίας καὶ τελειοποιοῦνται μὲ τὴν σοφίαν καὶ
τὴν γνῶσιν τοῦ Πνεύματος. Τοιουτοτρόπως οἱ ἄνθρωποι
μεταβάλλονται καὶ εἰς Χερουβίμ⁹⁵, φέροντες εἰς αὐτὸν
660 ἐδῶ τὸν κόσμον ὡς ἄλλον ἵππέα εἰς τὴν ράχην τῆς ψυχῆς
τῶν τὸν Θεὸν πού εὐρίσκεται ἐπάνω ἀπὸ ὅλα. Ποῖος λοι-
πὸν εἶναι τόσον πολὺ ἀνόητος καὶ ἀναίσθητος, ὁ ὁποῖος,
πρὶν νὰ ἴδῃ καὶ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν δόξαν αὐτὴν, θὰ ἐπι-
θυμήσῃ ἐξουσίαν ἢ δόξαν ἐπίγειον ἢ πλοῦτον; Καλύτε-
ρον δὲ νὰ εἶπω ποῖος εἶναι τόσον παράφρων καὶ ἐλεει-
νός, ὁ ὁποῖος νὰ σκεφθῇ, ὅτι ὑπάρχει ἄλλη δόξα ἢ βασι-
λεία ἢ πλοῦτος ἢ τιμὴ ἢ ἐξουσία ἢ ἀπόλαυσις ἢ ὁτιδήποτε
ἄλλο ἀπὸ ἐκεῖνα πού ὀνομάζονται ἢ θεωροῦνται
καλὰ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ἢ εἰς τὸν οὐρανὸν μεγαλύτερα
τῆς βασιλείας καὶ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ προτιμή-
σῃ ἐκεῖνα ἀντὶ αὐτῆς; Πράγματι δὲν ὑπάρχει ἀπὸ αὐ-
τὴν κανένα ἄλλο ἐπιθυμητότερον δι' ἐκείνους θεθαίως
πού ἔχουν λογικὴν.
- 670 Συνεπῶς τὴν στιγμήν πού ὁ Χριστὸς περιφέρεται
καὶ ζητεῖ νὰ βασιλεύσῃ εἰς ὅλους ἡμᾶς, ἅς μὴ εὐρεθῇ
κανεὶς τόσον ἀνόητος πού νὰ τὸν διώξῃ· ἐπιμένω, κα-
νεὶς νὰ μὴ στερήσῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ
καὶ ἐπιθυμητοῦ δώρου· κανεὶς νὰ μὴ καταστήσῃ τὸν
ἑαυτὸν τοῦ ἀνάξιον τῆς ἀληθινῆς δόξης· κανεὶς νὰ μὴ
ἐγκαταλείψῃ τὸν χορηγὸν τοῦ πλοῦτου καὶ δημιουργὸν
τῶν ὅλων Θεὸν διὰ ἐξασφάλισιν προσωρινοῦ πλοῦτου·
κανεὶς νὰ μὴ ἀρνηθῇ τὸν Δεσπότην τῶν ἀγγέλων ἀπὸ
ὑπερβολικὸν ἐνδιαφέρον διὰ τοὺς γονεῖς καὶ φίλους καὶ
συγγενεῖς του· κανεὶς νὰ μὴ στερηθῇ τὴν γλυκύτητα

680 τῆς πραγματικῆς ζωῆς διὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ ἐπιθυμίαν τῆς σαρκός· κανεῖς νὰ μὴ ἀποξενωθῇ ἀπὸ τὴν αἰώνιον καὶ ἀτελείωτον δόξαν, διὰ ν' ἀποκτήσῃ δόξαν προσωρινήν. Ἄλλ' ἔλατε ὅλοι, ἐὰν εἶναι δυνατόν, νὰ συγκεντρωθῶμε εἰς τὸ ἴδιον σημεῖον⁹⁶, νὰ ποθήσωμεν καὶ νὰ ζητήσωμεν νὰ ἔλθῃ εἰς ἡμᾶς καὶ νὰ βασιλεύσῃ εἰς τὸν καθένα μας χωριστὰ ἐκεῖνος ποὺ εὐρίσκεται παραπάνω ἀπὸ κάθε ἀρχὴ καὶ ἐξουσία καὶ ἀπὸ κάθε ὄνομα ποὺ ἀναφέρεται⁹⁷, ὥστε καθένας ἀπὸ ἡμᾶς, ἀφοῦ πάρῃ ὁλόκληρον αὐτὸν μαζί του, νὰ τὸν ἔχῃ ἀχώριστον καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν καὶ κατὰ τὴν νύκτα, νὰ ἀστράπτῃ εἰς τὸ ἀπλησίαστον φῶς⁹⁸, τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ καταφάγῃ τότε τοὺς ἀντιθέτους, ὅταν θὰ ἔλθῃ διὰ τοὺς ἀπίστους, οἱ ὅποιοι τώρα δὲν τὸν δέχονται οὔτε θέλουν αὐτὸν νὰ εἶναι βασιλεὺς των⁹⁹. θὰ ἔχῃ αὐτὸν ἐπίσης νὰ εἰσέρχεται μαζί του καὶ εἰς τὸ σπίτι καὶ νὰ ξαπλώνῃ
690 μαζί του εἰς τὸ κρεβάτι καὶ νὰ τὸν ἀγκαλιάζῃ μέσα εἰς τὸ ἀθάστακτον φῶς καὶ νὰ τὸν καταφιλήῃ μὲ τρόπον ἄγνωστον εἰς ἡμᾶς, νὰ τὸν παρηγορῇ ὅταν ἀσθενήσῃ, νὰ ἀπομακρύνῃ τὰς λύπας καὶ τὰς θλίψεις, νὰ διώκῃ μακριὰ τοὺς δαίμονας, νὰ δίδῃ κάθε ὥραν χαρὰν καὶ δάκρυα γλυκύτερα ἀπὸ τὸ μέλι καὶ τὸ κηρί¹⁰⁰, νὰ θεραπεύῃ τὰ ἀρρωστήματα τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, νὰ ἐξαφανίζῃ τὸν θάνατον, νὰ ἀναβλύζῃ ζωὴν κατὰ τρόπον ἀνέκφραστον καὶ ὁ ὁποῖος μετὰ τὸν χωρισμὸν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸ σῶμα ἀνεβάζει τὸν καθένα μας εἰς τοὺς οὐρανούς των οὐρανῶν, καὶ μεταφέρων αὐτὸν καθένας ἐπάνω εἰς τοὺς ὠμούς του, θὰ τὸν ἐπαναφέρῃ ἐκεῖ ἀπὸ ὅπου οὐδέποτε ἀπεμακρύνθη.

700 Αὐτὰ πρέπει νὰ σοῦ συμβοῦν, ἀγαπητέ, καὶ νὰ μάθῃς μὲ πληρῆς ψυχικὴν συναίσθησιν, ὅτι ἐὰν θὰ ἔχῃς τὸν Θεὸν τώρα μὲν νὰ σὲ ἀνεβάξῃ μαζί του χωρὶς σῶμα, μετὰ δὲ τὴν δευτέραν παρουσίαν καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα σου νὰ ἀναστήσῃ καὶ νὰ σοῦ τὸ δώσῃ πλέον πνευματικόν, ὁ ὁποῖος θὰ εἶναι καὶ βασιλεὺς σου εἰς τοὺς ἀτελειώ-

96. Ψαλμ. 8' 2 κ. ἀ.

97. Ἐφεσ. α' 21.

98. Πρβλ. Α' Τιμ. στ' 16 κ.λ.π.

99. Λουκ. ιθ' 14-27.

100. Ψαλμ. ιη' 11.

τους αἰῶνας νὰ σὲ θαστάζῃ διαρκῶς εἰς τὸν ἄέρα¹⁰¹
καὶ ἀπὸ σένα νὰ θαστάζεται διαρκῶς, ὁ εὐρισκόμενος
ὑπεράνω ὅλων Θεός, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλεται κάθε εὐ-
χαριστία, τιμὴ καὶ προσκύνησις μαζὶ μὲ τὸν ἄναρχον
Πατέρα του καὶ πανάγιον καὶ ἀγαθὸν καὶ ζωοποιὸν
αὐτοῦ Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς ὅλους τοὺς
αἰῶνας· ἀμήν.

101. Πρὸλ. Α' Θεο. δ' 17.

ΛΟΓΟΣ Δ'.

Περὶ τῆς καταστάσεως τῆς νεκρώσεως τῶν ἁμαρτωλῶν παθῶν καὶ περὶ τῶν δωρεῶν καὶ χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος εἰς ἐκείνους ποὺ προσδεύουν εἰς αὐτὴν (τὴν ἀπάθειαν)· καὶ ποῖα εἶναι ἡ ὁλοκλήρωσις τῆς κατὰ Χριστὸν πνευματικῆς ἡλικίας.

- 1 "Ὅπως ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ ἀντικρύσῃ τὸ ἐκτυφλωτικὸν φῶς τοῦ ἡλίου ὀφείλει νὰ ἔχῃ καθαρὰ καὶ ὑγιῇ τὰ σωματικά του μάτια, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἐπιχειρεῖ νὰ ὁμιλήσῃ περὶ ἀπαθείας¹ ὀφείλει νὰ ἔχῃ ἀπηλλαγμένα ἀπὸ κάθε πονηρὰν ἐπιθυμίαν καὶ σκέψιν ἁμαρτωλοῦ πάθους τὰ μάτια τῆς ψυχῆς του, δηλαδὴ τὰς αἰσθήσεις του, ὥστε νὰ μὴ, ἐνοχλούμενος ὑπὸ τινος τῶν τοιούτων (παθῶν) εἰς τὸν νοῦν, δυνηθῇ νὰ ἀτενίσῃ ὅπως πρέπει εἰς τὸ ἀμέτρητον ὕψος τῆς καθαρότητος αὐτῆς καὶ εἰς τὸ βάθος τῆς ἥ νὰ περιγράψῃ μὲ σαφήνειαν καὶ νὰ ἀντιληφθῇ εἰς τὸν ἀπαιτούμενον βαθμόν τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἐνεργειῶν καὶ τῶν
10 χαρισμάτων τῆς. Διότι ἐὰν τυχὸν ἀρχίσῃ νὰ διατυπώνῃ περὶ αὐτῆς διαφόρους θεωρίας καὶ ὑποθέσεις μὲ θολωμένον ἀπὸ τὰ πάθη νοῦν καὶ μὲ ἀκάθαρτον ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν καρδίαν, ἐπειδὴ δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ ἐπισημάνῃ καὶ ἀναπτύξῃ τὰς ἐνεργείας αὐτῆς, θὰ στερη-

1. Ἡ ἀπάθεια διὰ τὴν ὁποίαν ὁμιλεῖ ἐδῶ ὁ ἱερός πατήρ καὶ ἡ ὁποία ὀποτελεῖ ἓνα ὅπὸ τὰ προσηφιλῆ θέματα τῆς μυστικῆς θεολογίας δὲν εἶναι ἀναισθησία, οὔτε ἓνα βύθισμα εἰς πνευματικὴ νόρκη (νιρβάνα), ἀλλ' εἶναι ἐπαθλον ἀγώνων πνευματικῶν καὶ καταστάσεις ἐντόνου ἐγρηγόρεως. Μία κατόκτησις ποὺ διαφυλάσσεται μόνον μὲ διαρκῇ παραμονῇ εἰς τὰς ἐπάλξεις τῆς ψυχῆς. Ἀπάθεια κατὰ τὴν πατερικὴν διδασκαλίαν εἶναι ἡ δι' ἐντόνου ἀσκήσεως νέκρωσις τῶν ἐν ἡμῖν ἁμαρτωλῶν ροπῶν, εἰς τέτοιο σημεῖον ὥστε νὰ μὴ αἰσθάνεται ὁ ἄνθρωπος τὴν ἔλξιν τῆς ἁμαρτίας, νὰ μὲν ὁδιόφορος καὶ ἀνεπηρέαστος κοῖται ἐκείνη τὸν περιβάλλει. Εἶναι ἡ τελεία ἀποβολὴ ὅπὸ τὴν ψυχὴν τῆς ἁμαρτίας καὶ ἡ πλήρωσις αὐτῆς μὲ ἀγιότητα.

θῆ καὶ τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἀπεκόμισεν ἐν-
δεχομένως ἀπὸ αὐτὴν εἰς περιορισμένον ἀριθμὸν καὶ
ποσότητα, ἐπειδὴ μὲ αὐτὸ πού κάμνει περιφρονεῖ καὶ
ἐξευτελίζει αὐτὴν καὶ τῆς ἀφαιρεῖ τὴν θείαν λαμπρό-
τητά της· διότι ἔχει γραφῇ: «Παντὶ τῷ ἔχοντι δοθήσε-
ται καὶ περισσευθήσεται, ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος καὶ ὁ
δοκεῖ ἔχειν ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ»².

- 20 "Ὅσοι λοιπὸν κατέχουν τὴν ἀπάθειαν, δηλαδὴ τὴν
ἀγαποῦν καὶ ἀγαπῶνται δυνατὰ ἀπὸ αὐτὴν καὶ συζη-
τοῦν ἀχόρταστα γύρω ἀπὸ αὐτὴν, γίνονται ἀπὸ αὐτὴν
περισσότερον ἀπαθεῖς, φλεγόμενοι ἀπὸ τὸν πόθον δι'
αὐτὴν. "Ὅσοι ὁμῶς εἶναι δεμένοι ἀκόμη καὶ εἰς τὴν
παραμικρὰν καὶ ἀσήμενον ἐπιθυμίαν τοῦ κόσμου καὶ
τῶν πραγμάτων του, ἢ σὲ κάποιον σωματικὸν ἢ ψυχικὸν
πάθος, εὐρίσκονται πολὺ μακρὰν ἀπὸ τὸ λιμάνι τῆς ἀ-
παθείας· συνεπῶς καὶ ἐὰν ἀρχίσουν νὰ ὁμιλοῦν περὶ
ἀπαθείας καὶ προσπαθήσουν νὰ σηκώσουν τὸν νοῦν των
εἰς τὸ ὕψος αὐτῆς, ἐπειδὴ θὰ σύρωνται ὡσάν δοῦλοι
καὶ θὰ μαγνητίζωνται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ πάθους
εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι δεμένοι, χάνουν ἀπὸ τὰς σκέψεις των
καὶ τὴν εἰρήνην πού ἐνόμιζον πρὶν ὅτι ἔχουν· καὶ εἶναι
30 πολὺ φυσικὸν αὐτό· «^ΕΩ γάρ τις ἦττηται, λέγει, τούτῳ
καὶ δεδούλωται»³. Καὶ ἀφοῦ λοιπὸν κατακλυσθοῦν μὲ
σκοτάδι πού θὰ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἰδικὴν των ἀναξιό-
τητα, δὲν ἀποδίδουν εἰς τὸν ἑαυτὸν των τὴν αἰτίαν τῶν
δσων τοὺς συμβαίνουν, ἀλλὰ ἔχουν τὸ θράσος νὰ κατα-
λογίζουν ἀσθένειαν εἰς τὴν παντοδύναμον ἀπάθειαν.
Συμβαίνει δὲ αὐτὸ εἰς αὐτοὺς, ἐπειδὴ δὲν ἀπέκτησαν
ποτὲ προσωπικὴν πείραν τῆς ἐσωτερικῆς αἰσθήσεως καὶ
θεωρίας καὶ τῆς ἐργαζομένης τὰ πάντα ἐνεργείας τῆς
ἀπαθείας, ἀλλὰ προσπαθοῦντες νὰ κατανοήσουν καὶ ἐ-
ξηγήσουν καὶ διδάξουν ὅσα σχετίζονται μὲ αὐτὴν μὲ
καθαρῶς νοητικούς συλλογισμοὺς καὶ μὲ ποικίλας καὶ
παντοειδεῖς ὑποθέσεις καὶ ἐπινοήσεις, ἀναπτύσσουν γύ-
ρω ἀπὸ αὐτὰ ἄλλοπροσάλλους καὶ ἀτέρμονας συζητή-
σεις κομπάζοντες διὰ τὴν ψευδώνυμον γνῶσιν των· καὶ
ὁμιλοῦν πρὸς ἐκείνους πού τοὺς ἐρωτοῦν μὲ αὐθεντίαν

2. Ματθ. κε' 29.

3. Β' Πτρ. θ' 19.

4. Α' Τιμ. στ' 20. Α' Κορ. q' 1.

40 καὶ αὐτοπεποιθήσιν διὰ πράγματα πού δὲν γνωρίζουν. Διὰ τοῦτο θεβαίως καὶ δὲν πείθονται ποτὲ νὰ προσέξουν εἰς τὸ βάθος ἢ νὰ ὁμολογήσουν τὴν ἀσθένειαν ἢ ὅποια ὑπάρχει ἐντὸς των καὶ ἢ ὅποια προεκλήθη εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ἀπιστίαν καὶ τὴν προκατάληψιν καὶ τὴν μακροχρόνιον συνήθειαν καὶ ἀδιαφορίαν, ἀλλ' ἐπιδιώκουν νὰ καταστήσουν καὶ ἄλλους τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ὁμοίους των καὶ τοὺς πειθαναγκάζουν νὰ ὑποδουλωθοῦν εἰς τὰ ἴδια αὐτὰ πάθη· διότι δὲν τοὺς ἐπιτρέπει ὁ ἐγωϊσμός των καὶ ὁ φθόνος νὰ παραδεχθοῦν ποτὲ ὅτι κάποιος ἄλλος εἶναι ἀνώτερός των κατὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἐγκράτειαν.

50 Ἄλλ' ἅς μὴ συμβῇ ποτὲ ἡμεῖς, οἱ τιποτένιοι καὶ ἀνάξιοι ἀκόμη καὶ νὰ ὁμιλῶμεν, προσποιούμενοι τὸν γνώστην αὐτῶν τῶν πραγμάτων, νὰ ἐμπαίζωμεν τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ δίδωμεν μαρτυρίαν⁵ διὰ πράγματα πού δὲν ἐγνωρίσαμεν προηγουμένως τὴν δύναμιν ἐκείνων πού πρόκειται νὰ εἰπώμεν ἐξ ἰδίας πείρας μᾶλλον παρὰ μὲ λόγια· ἐκεῖνα δὲ τὰ ὅποια ἠξιώθημεν νὰ ἀντιληφθῶμεν καὶ νὰ μάθωμεν ἀπὸ ἐκείνους πού ἐφωτίσθημεν κατὰ τὸν νοῦν ὑπὸ τῆς εὐλογημένης ἀπαθείας, καὶ τὰ ὅποια ἀπὸ αὐτὴν — ὁμοιάζομεν μὲ παράφρονες ὅταν λέγωμεν κάτι τέτοιο⁶ — ἤκούσαμεν νὰ λέγωνται εἰς τὸ αὐτί μας κατὰ τρόπον μυστικόν, ὡσάν νὰ εἴμεθα κάποιοι παραπεταμένοι καὶ τελείως ἀνάξιοι, αὐτὸ πού ἤκούσαμεν μυστικῶς θὰ τὸ κηρύξωμεν δημοσίᾳ⁷ σύμφωνα μὲ τὸ παράγγελμα τῆς ἐξ οὐρανοῦ χάριτος, ὥστε νὰ μὴ καταδικασθοῦμεν ὅπως συνέβη μὲ τὸν δοῦλον πού ἔκρουσε τὸ τάλαντον⁸. Ὅπως λοιπὸν ἤκούσατε τὸν Κύριον νὰ λέγῃ: «Πολλοὶ μὲν κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί»⁹ καὶ «Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Πατρὸς μου μοναὶ πολλαὶ εἰσὶν»¹⁰, τοιοῦτο τρόπον θέλω ὅλοι ἐσεῖς νὰ γνωρίζετε, ὅτι ὑπάρχουν πολλοὶ μὲν ἅγιοι, ἀλλ' οἱ ἀπαθεῖς εἶναι ὀλίγοι· καὶ ἐπὶ πλέον (θέλω νὰ γνωρίζετε) ὅτι ὑπάρχει μεγάλη διαφορά μετὰξὺ τῶν δύο αὐτῶν. Καὶ πρόσεχε διὰ ν' ἀντιλη-

5. Α' Τιμ. α' 7.

6. Β' Κορ. ια' 23.

7. Ματθ. ι' 27.

8. Ματθ. κε' 25.

9. Ματθ. κ' 16.

10. Ἰωάν. ιδ' 2.

φθῆς ἀκριβῶς ποία εἶναι ἡ δύναμις καὶ ἡ ἀκρίβεια τῶν λεγομένων.

- Εἶναι ἄλλο πρᾶγμα ἡ ἀπάθεια τῆς ψυχῆς καὶ ἄλλο ἡ ἀπάθεια τοῦ σώματος· διότι ἡ μὲν ἀπάθεια τῆς ψυχῆς ἀγιάζει καὶ τὸ σῶμα, ἐνῶ ἡ ἀπάθεια τοῦ σώματος μόνη χωρὶς τὴν πρώτην δὲν ὠφελεῖ τίποτε ἐκεῖνον ποὺ τὴν ἔχει. Εἶναι ἄλλο ἡ ἀπόκτησις ἀρετῶν· διότι τὸ πρῶτον προέρχεται ἀπὸ τὴν φύσιν, ἐνῶ τὸ δεύτερον συνηθίζει νὰ καταπραῦνη καὶ ὅλας τὰς φυσικὰς κινήσεις. Εἶναι ἄλλο τὸ νὰ μὴ ἐπιθυμῆς τίποτε ἀπὸ τὰ εὐχάριστα καὶ ἀπολαυστικά τοῦ κόσμου καὶ ἄλλο τὸ νὰ ἐπιθυμῆς τὰ αἰώνια καὶ οὐράνια ἀγαθὰ, ἐπειδὴ τὰ μὲν πρῶτα ἄλλοι τὰ ἀντήλλαξαν μὲ κάτι ἄλλο καὶ πολλοὶ τὰ περιεφρόνησαν, ἐνῶ διὰ τὰ δεύτερα πολλοὶ ἐλάχιστοι ἐνδιεφέρθησαν. Ἄλλο μὲν εἶναι νὰ μὴ ζητῆς νὰ δοξασθῇς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἄλλο τὸ νὰ κρέμεσαι ἀπὸ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ζητῆς αὐτὴν διαρκῶς· διότι τὴν πρώτην πάρα πολλοὶ καίτοι ἐκυριεύθησαν καὶ ἀπὸ ἄλλα πάθη τὴν ἔκαμαν πέρα, ἐνῶ τὴν δευτέραν ἐλάχιστοι ἠξιώθησαν νὰ τὴν ἀποκτήσουν μὲ πολλὸν κόπον καὶ ἀγῶνα. Ἄλλο τὸ νὰ ἀρκῆσαι εἰς τὸ πτωχὸν ἔνδυμα καὶ νὰ μὴ ἐπιθυμῆς στολὴν πολυτελεῆ καὶ ἄλλο τὸ νὰ ἐνδύεσαι τὸ φῶς τοῦ Θεοῦ· διότι τὴν μὲν (λαμπρὰν στολὴν) τὴν περιεφρόνησαν μερικοὶ καίτοι ἐσύροντο ὀπισθεν ἀναριθμητῶν ἄλλων ἐπιθυμιῶν, ἐνῶ τὸ φῶς τοῦ Θεοῦ τὸ ἔχουν φορέσει μόνον ἐκεῖνοι ποὺ κατηξιώθησαν νὰ γίνουν παιδιὰ τοῦ φωτός καὶ τῆς ἡμέρας¹¹.

- Εἶναι πολὺ διαφορετικὸν τὸ νὰ ὁμιλῆς περὶ τῆς ταπεινοφροσύνης¹² ἀπὸ τοῦ νὰ εἶσαι ταπεινόφρων· καὶ ἄλλο εἶναι ἡ ταπείνωσις καὶ ἄλλο τὸ ἄνθος τῆς ταπεινώσεως καὶ ἄλλο ὁ καρπὸς αὐτῆς καὶ ἡ ὠραιότης καὶ ἡ γλυκύτης αὐτοῦ καὶ ἄλλο αἱ ἐξ αὐτοῦ ἐνέργειαι. Ἀπὸ αὐτὰ ἄλλα μὲν ἐξαρτῶνται (προέρχονται) ἀπὸ ἡμᾶς, ἄλλα δὲ δὲν ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἡμᾶς¹³· καὶ ἀπὸ ἡμᾶς μὲν ἐξαρτᾶται νὰ ἀντιλαμβανώμεθα τὰ πάντα, νὰ σκεπτώμεθα, νὰ ἐκτιμῶμεν, νὰ λέγωμεν καὶ νὰ πράτ-

11. Α' Θεσ. ε' 5.

12. Ἡ νὰ παριστάνης τὸν ταπεινόφρονα.

13. Βλ. Ἰωάννου Δογματικῆς εἰς P.G.T. 94, 957 D.

τῶμεν ὅσα μᾶς ὁδηγοῦν εἰς τὴν ταπεινώσιν· ἀντιθέτως, ἡ ἀγία ταπεινώσις καὶ αἱ ὑπόλοιποι αὐτῆς ἰδιότητες καὶ τὰ χαρίσματα καὶ αἱ ἐνέργειαι αὐτῆς εἶναι δῶρον τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἡμᾶς, διὰ νὰ μὴ καυχηθῇ κανεὶς οὔτε καὶ δι' αὐτὰ· αὐτὰ καὶ κανεὶς ποτὲ δὲν θὰ ἀξιωθῇ νὰ τὰ ἐπιτύχῃ, ἐὰν δὲν καταβάλλῃ κατὰ τὸν προσήκοντα τρόπον ὅσα σπέρματα ὁ ἴδιος διαθέτει.

- 100 Ἄλλο τὸ νὰ μὴ δαγκώνεσαι καὶ ἐξοργίζεσαι ὅταν ἀντιμετωπίζῃς ἀδικίας καὶ ὕβρεις καὶ πειρασμούς καὶ θλίψεις, καὶ ἄλλο τὸ νὰ αἰσθάνεσαι εὐχαριστημένος εἰς αὐτά· ἄλλο τὸ νὰ προσευχώμεθα δι' ἐκείνους οἱ ὅποιοι μᾶς προξενοῦν αὐτὰ καὶ ἄλλο τὸ νὰ τοὺς συγχωροῦμεν καὶ ἄλλο τὸ νὰ τοὺς ἀγαπῶμεν ἀπὸ τὰ θάθη τῆς ψυχῆς μας ὡσάν εὐεργέτας μας καὶ ἄλλο τὸ νὰ ἀναπαριστάνουμε ἐντὸς μας μὲ τὸν νοῦν μας τὰ πρόσωπα καθενὸς ἀπὸ αὐτοὺς καὶ νὰ τοὺς καταφιλοῦμεν μὲ δάκρυα εἰλικρινοῦς ἀγάπης χωρὶς ἴχνος κακίας ὡσάν νὰ εἶναι γνήσιοι φίλοι μας, χωρὶς δηλαδή νὰ ὑπάρχῃ κρυμμένα μέσα εἰς τὴν ψυχὴν μας οὔτε ἡ παραμικρὰ ἀηδία καὶ ἀποστροφή ἐναντίον των. Μεγαλύτερον δὲ ἀπὸ αὐτὰ ποῦ εἰπώμεν εἶναι τοῦτο: "Ὅταν κανεὶς καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν τῆς μεγάλης δοκιμασίας ἔχῃ τὴν αὐτὴν καὶ ἀμεταβλήτως ὁμοίαν διάθεσιν καὶ ἀπέναντι ἐκείνων οἱ ὅποιοι τὸν περιπαίζουν καὶ τὸν συκοφαντοῦν κατὰ πρόσωπον καὶ πρὸς ὅλους τοὺς ἄλλους οἱ ὅποιοι
- 110 ἢ τὸν κατακρίνουν ἢ τὸν ὑβρίζουν ἢ τὸν καταδικάζουν ἢ τὸν φτύνουν εἰς τὸ πρόσωπον, ἀκόμη δὲ καὶ πρὸς ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἐξωτερικῶς μὲν παριστάνουν τὸν φίλον, κρυφὰ ὁμῶς πράττουν μὲν ἐναντίον του τὰ ἴδια μὲ τοὺς προαναφερθέντας, δὲν κατορθώνουν ὁμῶς νὰ διαφύγουν τῆς προσοχῆς του. Καὶ ἀπὸ αὐτὰ πάλιν ἀσυγκρίτως ἀνώτερον εἶναι νομίζω τὸ νὰ λησμονήσῃ κανεὶς τελείως ὅλα ὅσα ὑποφέρει καὶ νὰ μὴ θυμηθῇ ποτὲ ἐκείνους ποῦ τὸν ἐλύπησαν ἢ κατ' ἄλλον τρόπον τὸν προσέβαλον εἴτε ἐκεῖνοι ποῦ τὸν ἐλύπησαν εἶναι παρόντες εἴτε ἀπόντες, καὶ νὰ φέρεται μᾶλλον καὶ πρὸς αὐτοὺς ὅπως καὶ εἰς τοὺς φίλους του χωρὶς καμμίαν σκέψιν ἐμπαθείας ἢ πικρίας καὶ εἰς τὰς συναναστροφάς καὶ εἰς τὰς συνεστιάσεις. Αὐτὰ μὲν λοιπὸν ὅλα εἶ-
- 120 ναι ἔργα καὶ πράξεις τῶν ἀνθρώπων ποῦ περιπατοῦν

εἰς τὸ φῶς¹⁴· ὅσοι ὁμῶς ἀντιλαμβάνονται ὅτι δὲν συγκαταλέγονται μεταξύ αὐτῶν, ὥς μὴ πλανῶνται οὔτε νὰ κοροϊδεύουν τοὺς ἑαυτοὺς των, ἀλλ' ὥς γνωρίζουν μετὰ θεθασιότητος ὅτι θαδίζουν εἰς τὸ σκοτάδι¹⁵.

Καὶ ἐπὶ πλεόν εἶναι ἄλλο τὸ νὰ φοβοῦμεθα τὸν Θεὸν καὶ ἄλλο τὸ νὰ πράττωμεν τὰς ἐντολάς του, καθὼς ἔχει γραφῇ: «Φοβήθητε τὸν Κύριον πάντες οἱ ἅγιοι αὐτοῦ»¹⁶ καὶ πάλιν: «Ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ καὶ ποιήσον ἀγαθόν»¹⁷. Ἄλλο ἢ ἀργία καὶ ἄλλο ὁ ἡσυχασμὸς καὶ ἄλλο ἡ σιωπὴ· ἀκόμη δὲ εἶναι ἄλλο ἡ ἀναχώρησις καὶ ἡ μετακίνησις ἀπὸ τὸν ἓνα τόπον εἰς τὸν ἄλλον καὶ ἄλλο ἢ ξενιτεῖα. Ἄλλο ἢ μὴ διάπραξις ἁμαρτίας καὶ ἄλλο ἢ ἐκτέλεσις τῶν ἐντολῶν. Καὶ ἐκτὸς ἀπὸ ὅλα αὐτὰ εἶναι ἄλλο τὸ νὰ ἀντιστέκεσαι καὶ νὰ πολεμᾷς τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἄλλο τὸ νὰ τοὺς νικήσῃς ὁλοσχερῶς καὶ νὰ τοὺς ὑποδουλώσῃς καὶ τοὺς θανατώσῃς· τὸ μὲν πρῶτον εἶναι γνώρισμα ἀγωνιστῶν καὶ ἁγίων, ἐὰν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον φθάσουν εἰς τὴν τελειότητα, τὸ δὲ δεύτερον ἀπηλλαγμένον παθῶν καὶ ἡθικῶς τελείων, ἐκείνων δηλαδὴ οἱ ὅποιοι μὲ πολλοὺς κόπους καὶ ἰδρωτὰς κατετρόπωσαν τοὺς ἐχθροὺς των καὶ ἐπέτυχον τελείαν ἐναντίον των νίκην καὶ περιεβλήθησαν μὲ λαμπρότητα τὴν ζωηφόρον νέκρωσιν τοῦ Κυρίου¹⁸.

Λοιπὸν, πολλοὶ μὲν ἀφιέρωσαν τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς τὴν ἀπόκτησιν αὐτῶν διὰ διαφορετικούς ὁ καθένας λόγους, πολὺ δὲ ἐλάχιστοι εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἐπιδίδονται εἰς τὴν διάπραξιν αὐτῶν μὲ πηγαῖον φόβον καὶ ἀγάπην πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πίστιν ἀδίστακτον, οἱ ὅποιοι καὶ μόνοι, βοηθούμενοι ἀπὸ τὴν θείαν χάριν, ἐπιτυγχάνουν πολὺ γρήγορα τὴν πραγμάτωσιν τῆς ἀρετῆς καὶ προοδεύουν εἰς τὴν ἀπόκτησιν ὅλων ὧν εἶπομεν καὶ ἐπεκτείνονται κάθε ὥραν. Οἱ δὲ ὑπόλοιποι «ἀφίενται ὡς ἐν ἀθάτῳ» ὅπως ἔχει γραφῇ «περιπλανᾶσθαι καὶ οὐχ ὁδοῦ»¹⁹ περὶ τῶν ὁποίων ἔχει γραφῇ: «Ἐξα-

14. Α' Ἰωάν. α' 7.

15. Α' Ἰωάν. α' 6.

16. Ψαλμ. λγ' 10.

17. Ψαλμ. λστ' 27.

18. Β' Κορ. δ' 10.

19. Ψαλμ. ρατ' 40.

πέστειλα αὐτοὺς κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα τῶν καρδιῶν αὐτῶν πορεύσονται ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν»²⁰. «Καθὼ γὰρ οὐκ ἐδοκίμασαν τὸν Θεὸν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει, παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς εἰς ἀδόκιμον νοῦν ποιεῖν τὰ μὴ καθήκοντα»²¹. Ἐκεῖνοι λοιπὸν οἱ ὅποιοι κατέθεσαν στερεὸν τὸν θεμέλιον τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐλπίδος μὲ φόβον Θεοῦ καὶ τρόμον καὶ ἔκτισαν ἐπάνω εἰς τὴν πέτραν τῆς ὑπακοῆς πρὸς τοὺς πνευματικοὺς πατέρας καὶ οἱ ὅποιοι δέχονται ὅσα ἐκεῖνοι παραγγέλλουν ὥσάν νά προέρχωνται ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ καὶ ἀδιστάκτως οἰκοδομοῦν μὲ πλήρη ἐμπιστοσύνην ἐπάνω εἰς τὸν θεμέλιον αὐτὸν τῆς ὑποταγῆς, ἐπιτυγχάνουν πολὺ εὐκόλως νά ἀπαρνηθῶν τοὺς ἑαυτοὺς των. Διότι τὸ νά μὴ κάμνη κανεῖς τὸ ἰδικόν του θέλημα, ἀλλ' ἐκεῖνο τοῦ πνευματικοῦ του πατρὸς πρὸς συμμόρφωσιν εἰς ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ καὶ ἄσκησιν δι' ἀπόκτησιν τῆς ἀρετῆς, δὲν ὁδηγεῖ μόνον εἰς τὴν αὐταπάρνησιν, ἀλλὰ συντελεῖ καὶ εἰς τὴν νέκρωσιν ἑναντι ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου.

160 Ἐπειτα ἀφοῦ εὑρεθῇ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἐν πλήρει συνειδήσει ὥσάν εἰς τὴν ἔρημον, καλύτερον νά εἶπω ἔξω ἀπὸ τὸν κόσμον, καὶ ἀφοῦ καταληφθῇ ἀπὸ ἀνείπωτον φόβον καὶ τρόμον, φωνάζει πρὸς τὸν Θεὸν μὲ ὁλόκληρον τὴν ψυχὴν του, ὅπως ὁ Ἰωνᾶς ἀπὸ τὸ κῆτος²², ὅπως ὁ Δανιὴλ ἀπὸ τὸν λάκκον μὲ τοὺς λέοντας²³, ὅπως οἱ τρεῖς νέοι μέσα ἀπὸ τὸ πυρακτωμένον καμίνι²⁴, ὅπως ὁ Μανασσῆς μέσα ἀπὸ τὸ ἀγαλματοποιεῖον²⁵. Καὶ ὁ Πανάγαθος Δεσπότης, ὁ ὅποιος ἐθυσίασε τὴν ζωὴν του χάριν ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν, ἀφοῦ εἰσακούσῃ ἀμέσως τοὺς γεμάτους πόνον στεναγμοὺς τῆς ἱκετηρίου φωνῆς του, σώζει αὐτὸν ὥσάν ἀπὸ κῆτος μέν, πού εἰς τὴν περίπτωσιν σου εἶναι ὁ θυτὸς τῆς ἀγνοίας καὶ τὸ σκοτάδι
170 πού προκαλεῖ ἢ πρὸς τὸν κόσμον ἀγάπη, ὥστε οὐδέποτε πλέον αὐτὸς οὔτε κἂν μὲ τὴν σκέψιν του νά ἐπιστρέψῃ εἰς αὐτά ἀπὸ τὰς πονηρὰς δὲ ἐπιθυμίας αἱ ὅποιαι

20. Ψαλμ. η' 13.

21. Ρωμ. α' 28.

22. Ἰωνᾶς θ' 1 κ.ε.

23. Δαν. στ' 18.

24. Δαν. γ' 24.

25. Β' Πατρ. λγ' 10—12.

ἀρπάζουν καὶ κατατρώγουν τὰς ἀνθρωπίνας ψυχὰς (σώ-
ζει) ὥσάν ἀπὸ πυρακτωμένον καμίνι, ποὺ εἰς τὴν περί-
πτωσιν εἶναι αἱ κατέχουσαι ὅλους τοὺς ἀνθρώπους γε-
μᾶτα πάθη προλήψεις, αἱ ὁποῖαι ὡς ἄλλη φωτιά κατα-
καίουν καὶ καταστρέφουν ἡμᾶς καὶ μᾶς σύρουν διὰ τῆς
βίας εἰς ἀνεπιτρέπτους πράξεις καὶ ἀνάπτουν μέσα μας
τὴν φλόγα τῶν ἁμαρτωλῶν παθῶν, καὶ τὸν δροσίζει μὲ
τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τὸν καθιστᾷ ἄκαυ-
στον ὥσάν μέσα ἀπὸ ἀγαλματοποιεῖον δέ, ποὺ ἐν προ-
κειμένῳ εἶναι ἡ χωματίνη καὶ θαρεῖα καὶ γεμάτη πά-
θη αὐτὴ σὰρκα μας, εἰς τὴν ὁποῖαν κατοικεῖ ἡ ψυχὴ μας
180 καὶ κρατεῖται μὲ σκληρότητα, δεσμία καὶ καταπιεζο-
μένη, δὲν δεικνύει κανένα ἐνδιαφέρον καὶ καμμίαν δρα-
στηριότητα διὰ τὴν ἀπόκτησιν ὁποιασδήποτε ἀρετῆς καὶ
τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν
σὰρκα ἀφοῦ ἐλευθερωθῇ μὲν ἡ ψυχὴ, χωρὶς ὅμως νὰ
χωρισθῇ, φωνάζει μαζί μὲ τὸν προφήτην Δαβὶδ καὶ λέ-
γει: «Διέρρηξας τὸν σάκκον μου καὶ περιέξωσάς με εὐ-
φροσύνην, ὅπως ἂν ψάλλῃ σοι ἡ δόξα μου»²⁶. Ὅχι μό-
νον αὐτὸ δέ, ἀλλὰ καὶ εὐχαριστεῖ μαζί μὲ τὸν Παῦλον
λέγουσα: «Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ
190 Κυρίου ἡμῶν»²⁷, διότι «ὁ νόμος τοῦ πνεύματος τῆς ζωῆς
ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἡλευθέρωσέ με ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἁ-
μαρτίας καὶ τοῦ θανάτου»²⁸.

Αὐτὰ λοιπὸν ἀφοῦ γίνουν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον μὲ
τὴν χάριν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀφοῦ λυτρωθῇ ἀπὸ τὴν ἁ-
γνοίαν καὶ ἀπὸ τὸν σκοτισμὸν τῆς ψυχῆς ποὺ προκαλεῖ
ἡ ἀγάπη τοῦ κόσμου — διὰ νὰ ἐπαναλάβῃ πάλιν τὰ ἴ-
δια — καὶ ἀφοῦ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰς πονηρὰς καὶ αἰσχυρὰς
ἐπιθυμίας καὶ ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ σώματος, τὸ ὁποῖον
μᾶς κρατᾷ ὑποδουλωμένους εἰς τὸν νόμον τῆς ἁμαρ-
τίας, ἀφοῦ ἐλευθερωθῇ, μετὰ ἀπὸ αὐτὰ τί ἄλλο πρό-
κειται νὰ κάμῃ αὐτὸς ὁ ἀνθρώπος; Ἄρα γε θὰ χρη-
σιμοποιήσῃ αὐτὴν τὴν ἐλευθερίαν ποὺ θὰ ἀποκτήσῃ δι'
200 ἀνάπαυσιν καὶ ἀδιαφορίαν; Φυλάξου ἀπὸ μίαν τοιαύ-
την ἀντίληψιν· αὐταὶ αἱ ἀντιλήψεις εἶναι πράγματι δού-
λων καὶ ὄχι ἐλευθέρων διότι ἐκεῖνος ποὺ κατηξιώθη

26. Ψαλμ. κθ' 12.

27. Ρωμ. Ζ' 25.

28. Ρωμ. η' 2.

αὐτῆς τῆς ἐλευθερίας γνωρίζει διὰ τὴν ἡλευθερώθη ἀπὸ τὸν νόμον τῆς ἁμαρτίας ὥστε νὰ μὴ εἶναι ποτὲ πλέον δοῦλος τῆς ἁμαρτίας²⁹, ἀλλὰ νὰ εἶναι ὑπηρετῆς τῆς δικαιοσύνης³⁰, πού εἶναι ὁ Χριστὸς ὁ Θεός, αὐτὸς πού καὶ ὀνομάζεται καὶ πράγματι εἶναι ἥλιος τῆς δικαιοσύνης³¹. Καὶ διὰ νὰ σὰς δείξω μὲ παράδειγμα πόσον μεγαλυτέραν ἀγάπην δεικνύει εἰς τὸ ἐξῆς πρὸς τὸν Θεὸν αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, θὰ τὴν παραστήσω μὲ κάτι πού συμβαίνει πάντοτε εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ εἰς ἡμᾶς.

210 Ὅπως δηλαδὴ ἕνας βασιλεὺς, ὁ ὁποῖος εἶναι πονόψυχος καὶ φιλάνθρωπος, ὅταν κάποιος δοῦλος του παραδοθῇ οἰκειοθελῶς αἰχμαλώτος εἰς ἕνα τύραννον ὁ ὁποῖος τὸν ὑποχρεώνει νὰ ἐργάζεται εἰς τὴν λάσπην καὶ τοὺς πλίνθους³² καὶ τὴν ἀκαθαρσίαν, ὅταν ἰδῇ αὐτὸν (ὁ βασιλεὺς) νὰ ὑποφέρῃ ἀλύπητα καὶ νὰ ἱκανοποιῇ τὰς ἀκαθάρτους ἐπιθυμίας τοῦ πονηροῦ ἐκείνου τυράννου, ἐρχεται αὐτοπροσώπως, τὸν ἀρπάζει καὶ τὸν ἐλευθερώνει ἀπὸ τὴν ἀπαισίαν ἐκείνην καὶ γεμάτην μίσος ὑπηρεσίαν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἴδιον τὸν παίρνει καὶ τὸν ἐπαναφέρει πάλιν εἰς τὰ ἀνάκτορά του, χωρὶς νὰ τὸν μαλλώσῃ καθόλου καὶ διὰ τίποτε· ὁ δοῦλος δὲ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἀπηλλάγη ἀπὸ τόσον μέγала καὶ τόσον πολλὰ δεινὰ, κινούμενος ἀπὸ πολλὴν ἀγάπην πρὸς τὸν κύριόν του προσπαθεῖ νὰ φανῇ προθυμότερος εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐντολῶν τοῦ κυρίου του ἀπὸ τοὺς συναδέλφους του πού δὲν αἰχμαλωτίσθηκαν, ὥστε νὰ δείξῃ δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου μεγαλυτέραν καὶ θερμότεραν ἀγάπην πρὸς αὐτόν, ἐπειδὴ ἐνθυμεῖται διαρκῶς ἀπὸ πόσα κακὰ τὸν ἔσωσε· τὸ ἴδιον φαντάσου μαζί μου ὅτι συμβαίνει καὶ μὲ ἐκεῖνον πού ἐδέχθη τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἔχει λεχθῇ. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος, θλέποντας τὸν δοῦλον ἐκεῖνον νὰ ἱκανοποιῇ ὅλας τοὺς ἐπιθυμίας μὲ πολλὴν προθυμίαν καὶ μὲ καθεταπεινώσιν, καίτοι δὲν ἔχει καμμίαν ἀνάγκην ἀπὸ τὰς ὑπηρεσίας του, ἀφοῦ ἔγῃ ἀναρίθμητα πλήθη ὑπηρετῶν, ἐν τούτοις ἐπειδὴ ἔδειξε μέγαν εὐγνωμοσύ-

29. Ρωμ. στ' 8.

30. Ρωμ. στ' 19.

31. Μολ. γ' 20.

32. Εἰ. α' 14.

- 230 νην θά δείξη εἰς αὐτὸν ἀμέτρητον ἀγάπην, τὸ ἴδιον φαντάσου ὅτι θά συμβῇ καὶ με αὐτοὺς διὰ τοὺς ὁποίους ὠμιλήσαμεν. Διότι οὔτε ἐκεῖνος ποὺ ἐδέχθη ἀπὸ τὸν Θεὸν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ Πνεύματος θά παύσῃ ποτὲ νὰ πράττῃ περισσότερον καὶ διαρκῶς περισσότερον καὶ με θερμότεραν τὴν προθυμίαν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, οὔτε ὁ αἰώνιος βασιλεὺς καὶ Θεὸς θά παραλείψῃ νὰ χορηγῇ εἰς αὐτὸν πλουσίως τὰ ἀγαθὰ τῆς αἰωνίου ζωῆς, καὶ θά τοῦ δίδῃ τόσον περισσότερα ὥσῃ θά βλέπῃ αὐτὸν νὰ τὸν ὑπηρετῇ καθ' ἡμέραν καὶ περισσότερον. Δὲν εἰμεθα δὲ εἰς θέσιν ἡμεῖς νὰ ἀντιληφθῶμεν οὔτε ὑπάρχει ἀριθμὸς τῶν εὐεργεσιῶν καὶ τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ, τὰς ὁποίας κάμνει εἰς τοὺς δούλους του· καὶ ἄλλα μὲν δίδει εἰς αὐτοὺς τώρα, ἄλλα δὲ θά τὰ δώσῃ εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν
- 240 Ἄπο ἐκεῖνα, λοιπόν, τὰ ὁποῖα ὁ φιλεύσπλαγχνος Θεὸς δίδει εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν εἰς ἐκείνους ποὺ τὸν ἀγαποῦν³³, ἐλάχιστα εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναφέρω εἰς τὴν ἀγάπην σας, ἄλλα μὲν θά τὰ πάρω ἀπὸ τὰς θείας Γραφάς, ἄλλα δὲ ἀπὸ αὐτὴν τὴν προσωπικὴν μου πείραν. Ἐπειδὴ διὰ τὰ τρία αὐτὰ οἱ ἄνθρωποι ἐπιδεικνύουν κάθε δραστηριότητα καὶ ἐνδιαφέρον, ἐννοῶ δηλαδὴ διὰ τὸν πλοῦτον, διὰ τὴν τιμὴν, διὰ τὴν δόξαν καὶ διὰ τὴν προκαλουμένην ἀπὸ αὐτὰ ἐντὸς ἡμῶν ἐλευθερίαν καὶ χαρὰν καὶ ἀπόλαυσιν, δι' αὐτὸ πρῶτ' ἀπ' ὅλα ὁ Δεσπότης μας καὶ Θεὸς δίδει αὐτὰ ἀφθόνως εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐπέταξαν τὰ πάντα καὶ ἐσήκωσαν τὸν σταυρὸν τῆς αὐταπαρνήσεως³⁴ καὶ θαδίζουσιν πίσω ἀπὸ αὐτὸν χωρὶς νὰ τὸν ἐγκαταλείπουν ποτέ· διότι ἀντὶ διὰ τὸν φθαρτὸν ὕλικόν πλοῦτον αὐτὸς δίδει εἰς αὐτοὺς ὀλόκληρον
- 250 τὸν ἑαυτὸν του. Ἀντελήφθης τὴν θαυτέραν σημασίαν τοῦ λόγου; Ἀκουσες πόσον φοβερὸν θαῦμα; Ὅπως δηλαδὴ οἱ πλούσιοι τοῦ κόσμου σπαταλοῦν τὸν πλοῦτον των εἰς ὁποιασδήποτε θέλουν ἀνάγκας καὶ ἐπιθυμίας καὶ ἀπολαύσεις, τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ καλὸς μας Δεσπότης δωρίζει τὸν ἑαυτὸν του εἰς τοὺς γνησίους δούλους του καὶ ἱκανοποιεῖ κάθε πόθον αὐτῶν καὶ ἐπιθυμίαν ὅσον θέλουν καὶ περισσότερον ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ θέ-

33. Α' Κορ. 6' 9.

34. Ματθ. 10' 24.

λουν· καὶ γεμίζει αὐτοὺς χωρὶς ταιγγουινὰ μὲ κάθε ἀ-
γαθὸν καὶ δίδει εἰς αὐτοὺς πλουσιοπαρόχως καὶ διαρ-
κῶς τὴν ἀφθαρτον καὶ παντοτινὴν ἀπόλαυσιν.

260 Καὶ ἀρχικῶς μὲν γεμίζει τὸ ἐσωτερικόν των ἀπὸ
ἀνέκφραστον χαράν, ἐπειδὴ δὲν ἀπέκτησαν ἐντὸς
των τὸν κόσμον οὔτε ὅσα εὐρίσκονται εἰς τὸν κό-
σμον³⁵, ἀλλὰ τὸν Δημιουργόν τῶν ὄλων καὶ Κύ-
ριον καὶ Δεσπότην. "Ἐπειτα ἐνδύονται³⁶ τὸ φῶς, δηλα-
δὴ τὸν ἴδιον τὸν Χριστὸν καὶ Θεόν, ὁλόκληρον εἰς ὁλό-
κληρον τὸ σῶμα των· καὶ βλέπουν τοὺς ἑαυτοὺς των
στολισμένους μὲ ἀνέκφραστον δόξαν καὶ μὲ ἀπαστρά-
πτουσιν θεῖαν στολὴν καὶ σκεπάζουν τὰ μάτια των, ἐ-
πειδὴ δὲν ἀντέχουν νὰ βλέπουν τὴν ἀκατανόητον καὶ
ἀθάστακτον λαμπρότητα τῆς στολῆς των, ὥστε νὰ ἀ-
ναζητοῦν αὐτοὶ τόπον διὰ νὰ κρυθοῦν, διὰ νὰ πᾶνε ἐκεῖ
καὶ νὰ ἀποθέσουν τὸ ἀσήκωτον θάρος τῆς δόξης³⁷. Με-
270 τὰ ἀπὸ αὐτὰ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος γίνεται δι' αὐτοὺς διαρ-
κὴς καὶ ἀθάνατος τροφή καὶ ποτό· εἰς τοὺς μὲν ἐμφανί-
ζεται ὡς μαστὸς πού ὁμοιάζει μὲ φῶς, ὁ ὁποῖος εἰσέρ-
χεται εἰς τὸ στόμα τοῦ νοῦ των καὶ ἐπιτρέπει εἰς αὐ-
τοὺς νὰ θηλάζουν, ὅσοι ἀκόμη εἶναι ὡς πρὸς τὴν ἐν Χρι-
στῷ ζωὴν των νήπιοι³⁸ καὶ δὲν εἶναι ἱκανοὶ νὰ πάρουν
καὶ νὰ ἀφομοιώσουν στερεὰν πνευματικὴν τροφήν, εἰς
τοὺς ὁποίους γίνεται ὁ ἴδιος συγχρόνως καὶ τροφή καὶ
ποτό, προκαλοῦν εἰς αὐτοὺς τόσον μεγάλην γλυκύτη-
τα, ὥστε νὰ μὴ θέλουν, καλύτερον δὲ νὰ εἶπω οὔτε νὰ
δύνανται, κατ' οὐδένα τρόπον νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ
αὐτόν· εἰς ἐκείνους ὅμως οἱ ὁποῖοι ἐνηλικιώθησαν πνευ-
ματικῶς καὶ ἔπαυσαν νὰ τρῶνε γάλα ὡσάν ἄλλος πα-
τήρ πού ἀγαπᾷ τὰ παιδιὰ του γίνεται ὁδηγὸς των καὶ
τοὺς δίδει ἀγωγήν.

280 "Ὅπως δηλαδὴ ὁ στοργικὸς πατέρας κάθεται μὲν
εἰς τὸ ἴδιο τραπέζι καὶ τρώγει μαζὶ μὲ τὰ παιδιὰ του,
ὅταν ὅμως διαπιστώσῃ ὅτι αὐτὰ ἀδιαφοροῦν διὰ τὰ μα-
θήματά των καὶ ἀσχολοῦνται ἀπερισκέπτως μὲ ὠρισμέ-
να ἀνώφελα πράγματα, τὰ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸ τρα-
πέζι του καὶ παραγγέλλει εἰς τοὺς ὑπηρέτας του νὰ

35. Πρβλ. Α' Ἰωάν. 8' 15.

36. Γαλ. γ' 27.

37. Β' Κορ. 5' 17.

38. Α' Κορ. γ' 1-2.

- μὴ δώσουν εἰς αὐτὰ τροφήν, διδάσκων τοιουτοτρόπως αὐτὰ νὰ μὴ ἀδιαφοροῦν καὶ περιφρονοῦν τὸ καθήκον των, τοιουτοτρόπως φέρεται καὶ ὁ καλὸς Δεσπότης μας καὶ Θεὸς πρὸς τοὺς δούλους του ποὺ ἀπὸ ὑπερβολικὴν ἀγάπην καὶ κατὰ παραχώρησιν τοὺς θεωρεῖ παιδιὰ του· δίδει δηλαδὴ τὸν ἑαυτὸν του εἰς αὐτούς, «ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων καὶ ζῶν διδοὺς τῷ κόσμῳ»³⁹ καὶ ἀπὸ αὐτὸν καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸν τρέφονται διαρκῶς μέχρι νὰ χορτασθοῦν καὶ διὰ τῆς μετ' Αὐτοῦ ἐνώσεως των προετοιμάζονται διὰ τὴν αἰώνιον ζωὴν, ἀγιαζόμενοι καὶ κατὰ τὸ σῶμα καὶ κατὰ τὴν ψυχὴν.
- Ὅταν ὅμως παραμελήσουν τὴν τήρησιν τῶν ἐντολῶν καὶ θελήσουν νὰ φερθοῦν μὲ θαριστημάρα ἢ μὲ περιφρόνησιν πρὸς τὸ αὐτεξούσιον καὶ προσκολληθοῦν εἰς κάτι ἀπὸ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, ἐκτρεπόμενοι εἰς ἀνωφελῆ καὶ εἰς ἐκεῖνα ποὺ δὲν ἀρμόζουν εἰς τὴν θεοσέβειαν, τότε ὁ τροφοδότης τοῦ σύμπαντος (Θεὸς) στερεῖ ἀπὸ αὐτοὺς τὸν ἑαυτὸν του (τὴν ὑπερούσιον αὐτὴν τροφήν). Ἀλλ' ὅμως, ἐπειδὴ συνησθάνθησαν ποίου μεγάλου ἀγαθοῦ ἐστερήθησαν, καὶ ἀφοῦ ἐπέστρεψαν πάλιν καὶ ἐζήτησαν αὐτὸν ὅπως καὶ πρῶτα καὶ ἐπειδὴ δὲν τὸν εὔρον, κτυποῦν τὰ στήθη των καὶ κλαίουں καὶ θρηνοῦν τοὺς ἑαυτούς των, καὶ προκαλοῦν εἰς τοὺς ἑαυτούς των κάθε θασανισμόν καὶ λαχταροῦν νὰ δοκιμάσουν κάθε θλίψιν καὶ κάθε δοκιμασίαν καὶ ἐξευτελισμόν, διὰ νὰ ἴδῃ ὁ φιλόανθρωπος πατέρας των τὰς θλίψεις των καὶ τὴν θεληματικὴν ταλαιπωρίαν εἰς τὴν ὁποίαν ὑποβάλλονται καὶ ἀφοῦ τοὺς ἐλεήσῃ νὰ ἐπανέλθῃ πλησίον των καὶ δώσῃ πάλιν τὸν ἑαυτὸν του εἰς αὐτούς· τὸ ὅποιον καὶ γίνεται. Καὶ ἐπαναφέρονται ἐκ νέου, μὲ μεγαλυτέραν μάλιστα παρρησίαν, εἰς τὴν προηγουμένην συγγενικὴν σχέσιν μὲ τὸν Θεόν καὶ εἰς τὴν δόξαν ποὺ εἶχον καὶ εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἀγαθῶν «ὁ φθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίᾳ ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη»⁴⁰, σέβονται περισσότερο ἀπὸ προηγουμένως τὸν πατέρα των καὶ τὸν τρέμουν ὡς δεσπότην, μὴ τυχόν ἀπὸ ἀπροσεξίαν περιπέσουν καὶ πά-

39. Ἰωάν. στ' 33.

40. Α' Κορ. β' 9.

λιν εἰς τὰ ἴδια κακὰ καὶ ριφθοῦν μακρὰν τοῦ παναγά-
θου Πατρὸς.

Καὶ αὐτὰ μὲν κάμνουν ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι μετανοοῦν
μὲ πραγματικὴν συντριβὴν καὶ δι' αὐτὸ ἐπιτυγχάνουν
τὰ ἀγαθὰ ποῦ ἔχομεν εἶπει. "Ὅσοι ὁμῶς δεῖξουν ἀπρο-
θυμίαν διὰ τοὺς πόνους καὶ τὰς θλίψεις καὶ τὰς στενο-
χωρίας τῆς μετανοίας, στρέψουν δὲ τοὺς ἑαυτοῦς
των πρὸς τὴν πνευματικὴν ὁκνηρίαν καὶ τὰς ἀνέσεις,
ὥς ἀνάξια καὶ νόθα παιδιὰ τοῦ Θεοῦ, καλῦτερον δὲ νὰ
εἶπω ὥς περιφρονηταὶ αὐτοῦ, καὶ προτιμήσουν τὰς ἀπο-
λαύσεις τοῦ σώματος περισσότερο ἀπὸ τὰ αἰώνια
320 ἀγαθὰ καὶ περισσότερο ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Θεόν,
δὲν ἀξιῶνται αὐτῆς τῆς τροφῆς οὔτε τοῦ ἐνδύ-
ματος τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ στεροῦν δικαιολογη-
μένως τοὺς ἑαυτοῦς των καὶ τοῦ θησαυροῦ τῆς χρηστό-
τητος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐξομοιοῦνται μὲ ἀδέσποτα σκυ-
λιά⁴¹. Διότι ὅπως τὰ ἀδέσποτα σκυλιά περιφέρονται
εἰς τὰς πλατείας καὶ εἰς τοὺς δρόμους⁴² τῆς πόλεως,
διὰ νὰ εὑρουν κάπου κανένα κόκκαλο ἢ τμῆμα παλαιοῦ
δέρματος ποῦ ἔχει πεταχθῇ, ἢ καὶ νὰ γλείψουν αἷμα ἢ
κοπριά σφαγέντων ζώων, ἐὰν δὲ τυχὸν καὶ εὑρουν κα-
νένα ψοφίμι, τρώγουν ἀχόρταστα καὶ δὲν ἀποχωρίζον-
ται ἀπὸ τὸ πτώμα προηγουμένως, ἀλλ' ἀγωνίζονται νὰ
330 διώξουν ἀπ' αὐτὸ καὶ τὰ ἄλλα σκυλιά, ἕως ὅτου κατα-
στήσουν γυμνὰ ὄχι μόνον τὰ σπλάχνα ἀλλὰ καὶ τὰ
κόκκαλα ἀπὸ τὰ νεῦρα, τοιουτοτρόπως καὶ αὐτοὶ (ποῦ
ἐπιδίδονται εἰς τὰς ὕλικας ἀπολαύσεις) περιφέρονται
ὥσάν ζητιάνοι εἰς τὰς πόρτας τῶν πλουσίων καὶ τῶν
πτωχῶν, διὰ νὰ θάλλουν εἰς τὰ θηλάκιά των χρυσὸν ἢ
ἄργυρον ἢ χαλκὸν ποῦ θὰ τοὺς δίδουν, καὶ τοῦτο ἐπει-
δὴ ἐκρίθησαν ἀνάξιοι τοῦ ἀληθινοῦ καὶ ἀναλλοιώτου
πλούτου· καὶ ὅταν ἐπιτύχουν αὐτὸ ποῦ ἐπιδιώκουν, τό-
τε δι' ὀλίγον χρονικὸν διάστημα συμπεριφέρονται ὥσάν
χορτασμένοι καὶ μὴ ἔχοντες ἀπὸ τίποτε ἀνάγκην· ὅταν
ὁμῶς τοὺς κυριεύσῃ χωρὶς νὰ τὸ περιμένουν ἡ πείνα
τοῦ ἀνικανοποιήτου, παραδίδουν καὶ πάλιν τὸν ἑαυτὸν
των εἰς τὴν προηγουμένην ἐπαιτείαν, ἐστερημένοι ἀπὸ

41. Πρβλ. Ψαλμ. νη' 7.

42. Πρβλ. Λουκ. ιδ' 21.

τὰ παρόντα, ἔστω καὶ ἂν ἀποκτήσουν ὁλόκληρον τὸν πλοῦτον τοῦ κόσμου, περισσότερον ἑστερημένοι ἀπὸ τὰ μέλλοντα, ἐπειδὴ μὲ τὴν θέλησίν των ἐδίωξαν μακρὰν τὴν αἰώνιον ζωὴν.

- 340 Διότι ἐφάνέρωσεν εἰς αὐτοὺς ὁ Θεὸς τὸν θησαυρὸν τῆς χάριτός⁴³ του, διὰ νὰ μὴ δυνηθοῦν νὰ εὑρουν καμμίαν δικαιολογίαν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως⁴⁴ καὶ ἀξίωσεν αὐτοὺς ὁ Κύριος νὰ γευθοῦν τῆς ἐπουρανίου δωρεᾶς καὶ τοὺς ἔκαμε κοινωνοὺς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος⁴⁵, καθὼς καὶ ὁ θεὸς Παῦλος ἀνεφώνει: «Οἱ δὲ οὐχ ὡς Θεὸν ἐδόξασαν», οὔτε τὸν ἠγάπησαν, οὔτε ἐνετράπησαν ἀπὸ τὴν ἀπειρον ἀγαθότητά του, «ἢ αὐτῷ εὐχαρίστησαν, ἀλλ' ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν καὶ ἐσκοτίσθη ἡ αὐνέτος αὐτῶν καρδιά· φάσκοντες γὰρ εἶναι σοφοί, ἐμωράνθησαν»⁴⁶. Δὲν συμβαίνει δὲ ἄλλ' ὅσοι ὑπομένουν μὲ χαρὰν καὶ ἀδιαμαρτυρήτως τὰς παιδαγωγικὰς ἐνεργείας τοῦ πατρὸς των καὶ κυρίου, ὥσάν εὐγνώμονες δοῦλοι καὶ γνήσια παιδιὰ, λέγοντες: «Παιδεῖαν Κυρίου ὑποίσω, ὅτι ἡμαρτον αὐτῷ»⁴⁷, καὶ κατ' ἄλλον τρόπον: «Οὐκ ἄξια τὰ παρόντα παθήματα πρὸς τὴν ἀποκαλυπτομένην ἡμῖν δόξαν εἰσί»⁴⁸, καὶ τοιουτοτρόπως μείνουν σταθεροί, καθὼς εἶπομεν, εἰς τὴν καθημερινὴν ἀσκήσιν καὶ τὴν συνεχῇ μετάνοιαν, χωρὶς νὰ τὴν ἐγκαταλείπουν ἢ νὰ στενοχωροῦνται ἀπὸ αὐτὴν, ἐπειδὴ θὰ ἀσκοῦνται εἰς τὴν ἀρετὴν κατὰ τὸν τρόπον ποὺ εἶπομεν, αὐτοὶ θὰ διαμένουν διαρκῶς εἰς τὸ πατρικόν των σπίτι λαμπροφορεμένοι, τρώγοντες εἰς τὸ ἴδιον τραπέζι μὲ τὸν πατέρα των καὶ θλέποντες τὴν δόξαν του καὶ τὸν πλοῦτον, τὸν ὁποῖον πρόκειται νὰ κληρονομήσουν. Ὅταν δὲ ἀνατραφοῦν καθὼς πρέπει καὶ ἀφοῦ διὰ τῆς παιδαγωγήσεως των ὁλοκληρωθοῦν πνευματικῶς ὡς τέλειοι ἄνδρες⁴⁹, τότε καὶ ὁ πανάγαθος Πα-
- 350

43. Ἐφεσ. α' 7.

44. Ρωμ. α' 20.

45. Ἐβρ. στ' 4.

46. Ρωμ. α' 21.

47. Πρβλ. Λουκ. ιε' 18. Δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ἀγιογραφικὸ τὸ χωρίον.

48. Ρωμ. η' 18. Τὸ χωρίον εἶναι παραφρασμένον.

49. Ἐφεσ. δ' 13.

τῆρ θά δώσῃ εἰς τὰ χέρια αὐτῶν⁵⁰ ὅλα ὅσα ἔχει.

Ἄλλ' ἄς εἰπῶμεν ὁμῶς προηγουμένως ποῖον εἶναι τὸ μέτρον τῆς πνευματικῆς ἡλικίας καὶ ποῖον εἶναι τὸ μεγαλεῖον τῆς τελειότητος τοῦ Χριστοῦ καὶ μετὰ θά ἀναπτύξωμεν ποῖα εἶναι ἐκεῖνα ποῦ ἔχει ὁ Πατήρ καὶ κατὰ ποῖον τρόπον δίδει αὐτὰ εἰς τὰ χέρια ἐκείνων ποῦ πιστεύουν εἰς αὐτόν. Πρόσεχε λοιπὸν μὲ σύνεσιν εἰς τὴν δύναμιν αὐτῶν ποῦ θά σοῦ εἰπῶ.

370 Ἐκεῖνα ποῦ ἀποδεικνύουν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀπέκτησε τὴν πνευματικὴν ὠριμότητα ποῦ ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν τελειότητα τοῦ Χριστοῦ εἶναι τὰ κατωτέρω λαμβανόμενα ὑπὸ πνευματικὴν ἔποψιν· καὶ διὰ τὰ ἀρχίσω ἀπὸ κάτω νὰ προσδιορίζω αὐτήν, πόδια αὐτῆς εἶναι ἡ πίστις καὶ ἡ ἀγία ταπείνωσις, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὴν ἀμετακίνητον καὶ ἀσάλευτον θάσιν τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Σκέλη καὶ ἀστράγαλοι, κνήμαι καὶ γόνατα καὶ μηροὶ εἶναι ἡ ἀκτημοσύνη, τὰ λιτὰ ἐνδύματα, ἡ στέρησις φίλων καὶ συγγενῶν, ἡ ἐνσυνείδητος ὑποταγὴ χάριν τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὑπακοὴ καὶ ἡ πρόθυμος ὑπηρετήσις τῶν ἄλλων. Μέλη καὶ ὄργανα ποῦ ἐπιβάλλεται νὰ τὰ κρύπτωμεν, εἶναι ἡ συνεχὴς ἐνδύμυχος (νοερά) προσευχή, ἡ γλυκύτητα ποῦ προκαλεῖται ἀπὸ τὰ δάκρυα τῆς μετανόιας, ἡ χαρὰ τῆς καρδίας καὶ ἡ ἀνέκφραστος αὐτῆς παρηγορία (ἀνακούφισις). Νεφρά καὶ μέση, εἶναι 380 ἡ παραμονὴ καὶ ἡ ὑπομονὴ κατὰ τὰς λατρευτικὰς συνᾶθροίσεις καὶ ἡ προκαλουμένη ἀπὸ αὐτὰς ἔξασμις τῆς ἐπιθυμίας νὰ ἴδωμεν τὸν Θεὸν καὶ νὰ ἐνωθοῦμε μαζί του, καθὼς ὁ θεῖος Δαβὶδ ἀναφέρει λέγων τὸ ἐξῆς: «Πύρωσον τοὺς νεφροὺς μου καὶ τὴν καρδίαν μου»⁵¹. Καὶ ὁ Παῦλος λέγει: «Στήτε οὖν περιζώσάμενοι τὰς ὀσφύς ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ»⁵². Καὶ ὁ ἐξοχώτερος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀποστόλους Πέτρος λέγει: «Διὸ ἀναζωσάμενοι τὰς ὀσφύς τῆς διανοίας ὑμῶν, νήφοντες τελείως, ἐλπύσατε ἐπὶ τὴν φερομένην ὑμῖν χάριν ἐν ἀποκαλύψει 390 Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς τέκνα ὑπακοῆς»⁵³. Χάριν ὀνομάζει τὴν δωρεάν τοῦ παναγίου Πνεύματος, ἡ ὁποία μᾶς κα-

50. Πρβλ. Ἰωάν. ιγ' 3.

51. Ψαλμ. κε' 2.

52. Ἐφεσ. στ' 14.

53. Α' Πατρ. α' 13.

θιστᾶ μετόχους καὶ κοινωνοὺς⁵⁴ τοῦ Θεοῦ.

Κοιλία καὶ στομάχι καὶ τὰ ἄλλα ἐσωτερικὰ ὄργανα εἶναι τὸ εὐρύχωρον πνευματικὸν ἐργαστήριον τῆς ψυχῆς, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ φαντασθῇς ὡς κέντρον τῆς καρδίας τὸ λογικόν, καὶ εἰς τὸ λογικὸν ὑπάρχει τὸ ἐπιθυμητικὸν (αἱ διάφοροι ἐπιθυμίαι καὶ ὀρέξεις) καὶ τὸ κέντρον τοῦ θάρρους καὶ τοῦ θυμοῦ· ἡ πραότης, ἡ ἀπλότης, ἡ ἀνεξικακία, ἡ συμπάθεια καὶ ἡ εὐλάβεια ὡς ἄλλα πλευρὰ καὶ μὺς καὶ νεῦρα καὶ πάχος συγκρατοῦν καὶ συνδέουν, περιβάλλουν καὶ σκεπάζουν τὴν ψυχὴν καὶ δὲν τὴν ἀφήνουν νὰ προσηλώνεται εἰς τὰ ὀρατὰ ἢ νὰ ἐπιθυμῇ κάποιο ἀπὸ αὐτά, ἀλλ' αἱ ἀρεταὶ αὐταὶ δὲν ἐπιτρέπουν εἰς τὸν ἄνθρωπον οὔτε νὰ κρατῇ κακίαν ἢ νὰ φθονῇ ἢ νὰ ζηλεύῃ ἢ νὰ ὀργίζεται ἢ νὰ προσβλέπῃ πρὸς αὐτά. Διότι ἀφοῦ δὲν ἐκδηλοῦται καθ' ὁλνδήποτε τρόπον ἁμαρτωλὴ ὁρμὴ αὐτῶν πρὸς τὰ ἔξω, παραμένουν σκεπασμένα ἐφ' ὅσον δὲ αὐτὰ ὑπάρχουν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μόνον καὶ φυλάττονται μὲ ἀσφάλειαν ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ εἶπομεν, τὸ μὲν συλλογιστικὸν διακρίνει καὶ διαχωρίζει τὸ χειρότερον ἀπὸ τὸ καλύτερον καὶ δείχνει εἰς τὸ ἐπιθυμητικὸν ποῖα πρέπει περισσότερον νὰ προτιμᾷ καὶ ποῖα πρέπει νὰ ἀγαπᾷ καὶ ποῖα εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀποστρέφεται καὶ νὰ μισῇ· τὸ δὲ θυμικὸν στέκεται εἰς τὸ μέσον ὥσάν κάποιος ὑπηρέτης εὐγνώμων, ἐξυπηρετῶν τὰς θελήσεις ἐκεῖνων καὶ συνεργῶν εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῶν θελημάτων, μὲ τὸ νὰ ἐρεθίζῃ πρὸς ἐπίθεσιν καὶ ἄμυναν τὴν ὑπάρχουσαν εἰς κάθε μίαν ἀπὸ αὐτὰς δυνάμιν ἀντιστάσεως εἰς τὰ πράγματα τῶν ἀγαθῶν ἢ πονηρῶν ἀνδρῶν ποὺ θέλουν⁵⁵.

Ἐπειδὴ δὲ εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνώτερος ἀπὸ ὅλα τὰ θλεπόμενα ὁ δημιουργὸς αὐτῶν Θεός, πολὺ δικαιολογημένως ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔχει τιμηθῇ μὲ τὸ λογικὸν καὶ ἔχει, καθὼς εἶπομεν, τὸν νοῦν τοῦ διαυγῆ καὶ καθαρόν ἀπὸ τὰ πάθη τῶν προλήψεων θὰ προτιμῇ ἀντὶ ὅλων τῶν δημιουργημάτων καὶ πρῶτ' ἀπ' ὅλα τὸν δημιουργὸν τῶν ὅλων καὶ δεσπότην καὶ θὰ τὸν ἀγαπήσῃ καὶ εἰς μόνον ἐκεῖνον θὰ κατευθύνῃ ὅλας τοῦ τὰς ἐ-

54. Ἐφεσ. γ' 6. Α' Κορ. θ' 23.

55. Τὸ ἐδάφιον εἶναι δυσνόητο, διότι τὸ κείμενον δὲν φαίνεται ὀμαλόν. Ἀπὸ ὅσα ἀκολουθοῦν ἴσως γίνῃ κάπως κατανοητό.

420

πιθυμίας, ὥσάν νά προτρέπη αὐτόν καί νά τοῦ λέγῃ τὰ ἐξῆς: «Ἀκουσέ με καί παρατήρησε· ἄγγιξε μέ φόβον, γεύσου τήν ἀμόλυντον γλυκύτητα, μύρισε τὸ πνευματικὸν μύρον καί μάθε ὅτι κανεῖς δέν εἶναι ἀπὸ αὐτὸν ὠραιότερος ἢ πιὸ εὐχάριστος ἢ γλυκύτερος ἢ κατὰ τὸ σύνολόν του δυνατώτερος ἢ ἐνδοξότερος, ὅχι μόνον αὐτὸ ἀλλ' ἐπὶ πλεόν οὔτε νά δύναται νά σοῦ χαρίσῃ ζώην ἢ νά σέ κάμῃ ἀφθαρτον ἢ ἀθάνατον». Καί ὅταν λοιπὸν μέ ὀλα αὐτὰ ἱκανοποιηθῇ ἡ ἐπιθυμία τοῦ ἀνθρώπου, τότε καί ὀλόκληρον τὸ τμῆμα τῆς ψυχῆς ποῦ ἐδρεύει ἡ γενναιότητα, ἀφοῦ ἀναμιχθῇ μέ τὸ συλλογιστικὸν καί τὸ ἐπιθυμητικὸν αὐτῆς, τὰ τρία αὐτὰ γίνονται ἓνα κατὰ τὴν θεώρησιν τῆς τριαδικῆς μονάδος (Θεοῦ) καί κατὰ τὴν εὐχαρίστησιν ποῦ προκαλεῖ εἰς αὐτὰ ὁ δεσπότης των. Διότι τότε ἡ διαίρεσις αὐτῶν εἰς τρία δέν γίνεται καθόλου ἀντιληπτή, ἀλλ' εἶναι ἀπολύτως ἓνα.

430

«Ὅταν, λοιπόν, μέ ἰδικήν του πρωτοβουλίαν λόγῳ τῆς ἀπλότητος ποῦ τὸν διακρίνει ὁ ἓνας καί ἀγαθός (Θεός) ἐπιστρέψῃ καί πάλιν πρὸς τὰ ἐδῶ τὰς θείας αὐτὰς ἰδιότητας ἔνεκα (ἢ ἐπ' εὐκαιρίᾳ) τῆς διαχωρίσεως καί τοῦ διαχωρισμοῦ τῶν ἀγαθῶν καί τῶν κακῶν πραγμάτων, τότε ἀποδεικνύεται κατὰ τρόπον ταυτόσημον ἡ θέλησις αὐτῶν καί ὁ διαχωρισμός καί ἡ ἀποφυγὴ ἐκείνων ποῦ εἶναι ἀντίθετα πρὸς τὰ θεῖα θελήματα· διότι μόνον δι' αὐτῶν γίνεται ἡ δραστηριοποίησις τοῦ θυμαικοῦ.

440

Θὰ εἶχαμεν ἀκόμη καί ἄλλα περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ νά εἴπωμεν περὶ τοῦ στομάχου καί τοῦ σηκωτιστοῦ, περὶ τῆς τροφῆς, περὶ τῶν ποτῶν, περὶ τῆς πείνας καί τῆς δίψας· ἀλλὰ διὰ νά μὴ γίνῃ ὁ λόγος μακροσκελὴς καί καταστήσω εἰς τοὺς κυνηγοὺς τῶν λόγων γνωστὰ ἐκεῖνα ποῦ δέν παρίστανται μέ λόγια, εἰς ἐκείνους ποῦ συνηθίζουν νά πλουτίζουν μέ ξένα χρήματα⁵⁶ ἐγκατελείψαμεν αὐτὰ νά μείνουν σκεπασμένα μέ τὴν σιωπὴν δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι θέλουν νά τὰ γνωρίσουν μέ τὴν κοινὴν ἀνθρωπίνην γνῶσιν⁵⁷. Ἄλλ' ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ θὰ ἐπανέλθωμεν. Ἐπειδὴ ὁμως μέχρι τὴν κοιλία

- καὶ τὸ στομάχι συγκροτήσαμε τὸ σῶμα τῆς ἡλικίας τῆς κατὰ Χριστὸν ζωῆς, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναθοῦμε μέχρι τὸ κεφάλι ἕως οὗτου καταστήσωμεν αὐτὸ τέλειον καὶ ὁλοκληρωμένον πνευματικῶς.
- Μὲ τὸ στήθος λοιπὸν καὶ τὴν πλάτην (τὰ ὀπίσθια γενικῶς), τοὺς ὠμούς, τοὺς θραχίονας, τὰ χέρια καὶ τὸν σθέρκον ὁλοκληρώνομεν σχεδὸν αὐτὸ τὸ σῶμα τῆς πνευματικῆς ἡλικίας. Καὶ στήθος μὲν εἰς αὐτὸ νὰ θεωρήσης τὴν εὐσπλαγχνίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάρχουν οἱ μαστοὶ τῆς φιλανθρωπίας οἱ ὅποιοι δίδουν ἄφθονον τὸ γάλα τῆς ἐλεημοσύνης εἰς τὰ ὀρφανὰ καὶ τὰς χήρας καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους ὅπως λέγει ὁ ἅγιος: «Ἀδελφοί, κτήσασθε σπλάγχχνα οἰκτιρμῶν»⁵⁸. Ἀπὸ τοῦ τὸ γάλα αὐτὸ χορηγεῖται εἰς τοὺς μαστοὺς καὶ κατὰ ποῖον τρόπον δρᾷ, θὰ τὸ ἀφήσω νὰ τὸ εὑρετε σεῖς. Πλάτη δὲ εἶναι νὰ σηκώνωμεν μὲ προθυμίαν ἐπάνω μας τὰ θάρη τῶν ξένων ἀδυναμιῶν καὶ προβλημάτων καὶ νὰ ἔχωμεν πάντα ἐντὸς μας τὰ σημάδια τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος: «Ὑμεῖς οἱ δυνατοὶ τὰ θάρη τῶν ἀδυνάτων θαστάζετε»⁵⁹, καὶ πάλιν: «Τοῦ λοιποῦ κόπους μοι μηδεὶς παρεχέτω· ἐγὼ γὰρ τὰ στίγματα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματί μου θαστάζω»⁶⁰. Καὶ ὁ Κύριος διὰ στόματος τοῦ προφήτου: «Τὸν νῶτον μου, λέγει, δέδωκα εἰς μάστιγας καὶ τὰς σιαγόνας μου εἰς ραπισμὸν»⁶¹. Τὰ ὅποια, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν τὸ ἀπαιτήσουν αἱ περιστάσεις νὰ τὰ ὑποστοῦμεν, εἶναι ὅμως ἀνάγκη νὰ τὰ περιμένωμεν διαρκῶς καὶ νὰ προετοιμαζώμεθα κάθε ὥραν διὰ νὰ τὰ ἀντιμετωπίσωμεν. Ὡμος δὲ καὶ θραχίονες εἶναι ἡ ὑπομονὴ καὶ ἡ καρτερίαι εἰς τὰς δοκιμασίας καὶ τὰς θλίψεις, μὲ τὰς ὁποίας καὶ διὰ τῶν ὁποίων δύνανται νὰ ἐνεργοῦν τὰ χέρια. Χέρια δὲ ὀνομάζω τὴν δραστηριότητα καὶ τὴν προθυμίαν διὰ κάθε ὑπακοὴν καὶ ἐκτέλεσιν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ,
- τὰ ὅποια χωρὶς πολλὴν ὑπομονὴν καὶ καρτερίαν κανεῖς κατ' οὐδένα τρόπον δύναται νὰ τὰ ἀποκτήσῃ. Ἔχει δὲ

58. Κολ. γ' 12.

59. Ρωμ. ιε' 1. Τὸ χωρίον εἶναι παρηλλαγμένον.

60. Γαλ. στ' 17.

61. Ἡσ. ν' 8.

ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ καὶ πνευματικὰ χέρια αὐτὸ τὸ σῶμα, μετὰ τὰ ὁποῖα τοὺς μὲν ἀπελπισμένους παρηγορεῖ, ἐκείνους δὲ ποὺ πίπτουν τοὺς σηκώνει, τοὺς κατατσακισμένους τοὺς συναρμολογεῖ καὶ τοὺς δένει, ρίπτοντας εἰς τὰς πληγὰς τῶν λάδι καὶ κρασί⁶², μετὰ τὰ ὁποῖα καὶ ἄλλα πολλὰ κάμνει μετὰ λόγους καὶ μετὰ ἔργα κάθε ἡμέραν πρὸς τοὺς συνανθρώπους καὶ πιάνει⁶³ (μετὰ αὐτὰ) τὸ κάτω μέρος τοῦ δεσποτικοῦ (ἐνδύματος) καὶ προσφέρει ψωμὶ εἰς τὸν Κύριόν του καὶ δίδει ποτήρι εἰς τὰ χέρια του. Καὶ τοιοῦτοτρόπως τρέφει ἐκεῖνον ποὺ μετὰ μίαν του κίνησιν τρέφει ὅλας τὰς ζώσας ὑπάρξεις, μετὰ τὴν τροφήν τὴν ὁποίαν ἐκεῖνος συνέστησε νὰ ἐπιθυμοῦμεν⁶⁴ καὶ εἶναι πανευτυχὴς ὁποῖος γνωρίζει αὐτὰ καὶ τὰ ἔχει καὶ τὰ προσφέρει εἰς τὸν δεσπότην του, διότι καὶ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος κάθεται ἐπάνω εἰς τὰ Χερουβὶμ ὡς εἰς ἄρμα⁶⁵, θά τὸν θέλῃ νὰ καθίσῃ⁶⁶ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καὶ ἀφοῦ ζωσθῇ τὴν ποδιάν τοῦ ὑπηρετοῦ, σύμφωνα μετὰ τὴν ἀληθεστάτην υπόσχεσιν τοῦ Ἰδίου, θά τὸν ὑπηρετήσῃ⁶⁷. Αὐχένιας δὲ τοῦ σώματος αὐτοῦ εἶναι ἡ χωρίς ἐπιφυλάξεις καὶ ἐνδοιασμοὺς ἐλπίς.

Να, λοιπόν, ποὺ μετὰ τὴν βοήθειαν καὶ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ συνεπληρώσαμεν ὁλόκληρον τὸ σῶμα τελείου, καθὼς νομίζω, ἄνδρός, τὸ ὁποῖον ἔχει ὅλα τὰ μέλη ὁλόκληρα (ἄρτιμελές). Λεῖπει ὅμως ἀπὸ αὐτὸ μόνον τὸ κεφάλι. Ἄλλ' ἴσως ἐνομίσατε ὅτι τὰ εἶπομεν ὅλα καὶ δὲν παρελείψαμεν ἀπολύτως τίποτε, διότι τάχα καὶ αὐτὰ ποὺ εἶπομεν εἶναι ἀρκετὰ διὰ νὰ ὁλοκληρώσουν τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς. Ἀλλὰ δὲν συμβαίνει αὐτό, ὅχι. Διότι ὅπως τὸ σῶμα, ἔστω καὶ ἂν ἔχη ὅλα τὰ μέλη, στερεῖται δὲ τῆς κεφαλῆς, εἶναι τελείως νεκρὸν καὶ ἀνίκανον νὰ κάμῃ ὅ,τιδήποτε, καθὼς καὶ τὸ κεφάλι χωρὶς ὁλόκληρον τὸ ὑπόλοιπον σῶμα δὲν παύει μὲν νὰ εἶναι κεφάλι, ὅταν ὁμοῦς εἶναι χωρισμένον ἀπὸ τὸ σῶμα ἀδυνατεῖ νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς ἐργασίας του, τὸ ἴδιον νὰ φαντασθῇς ὅτι συμβαίνει καὶ μετὰ τὸ πνευματικὸν σῶμα ποὺ κατεσκεύα-

62. Πρβλ. Λουκ. ι' 34.

63. Πρβλ. Ματθ. ιδ' 36.

64. Λουκ. κβ' 25.

65. Ψαλμ. σθ' 2.

66. Λουκ. ιβ' 37.

67. Λουκ. ιβ' 37.

500 σα με τὴν βοήθειαν τοῦ Ἀγίου Πνεύματος καὶ ὅτι ὅλα ὅσα εἵπομεν χωρὶς τὸ κεφάλι εἶναι ἄχρηστα καὶ ἀνωφελῆ, ἂν καὶ πολλοὶ ἐπειδὴ ἐπεδόθησαν εἰς αὐτὰ καὶ ἀπέκτησαν μερικὰ ἐπαναπαύονται ἀνοήτως εἰς αὐτὰ ὥσάν νά ἐπέτυχαν τὸ πᾶν καὶ ἐπειδὴ εἶναι νεκροὶ πνευματικῶς δὲν ἔχουν συνείδησιν τοῦ ἀγαθοῦ τὸ ὁποῖον τοὺς λείπει. Διότι αὐτὰ ποῦ ἔχομεν εἶπει, ἂν καὶ τὰ ἐξεθέσαμεν ἕνα - ἕνα χωρισμένα πρὸς καλυτέραν κατανόησιν των, χωρὶς ὅμως τὸ κεφάλι καὶ τὴν φυσικὴν ἐνότητα μεταξύ των εἶναι ἀδύνατον νά ὑπάρξουν καὶ νά στερεωθοῦν. Καθὼς δηλαδή τὸ σῶμα μικροῦ παιδιοῦ ποῦ δὲν ἔχει τὸ κεφάλι του δὲν ἔχει ποτὲ πιθανότητος νά αὐξηθῇ, ἐνῷ ὅταν καὶ τὰ δύο εἶναι ἡνωμένα καὶ δέχονται τὴν τροφήν τὸ ἕνα ἀπὸ τὸ ἄλλα, δηλαδή τὸ σῶμα διὰ τοῦ στόματος καὶ τὸ κεφάλι πάλιν διὰ τῶν ἀπο-
510 στελλομένων ἀπὸ τὸ σῶμα ἀφομοιωμένων οὐσιῶν καὶ τοιουτοτρόπως τρέφεται καὶ μεγαλώνει ὁλόκληρος ὁ ἄνθρωπος, τὸ ἴδιον φαντάσου καὶ θὰ ἴδῃς νά γίνεται μετὰ τὴν τοποθέτησιν τῆς κεφαλῆς καὶ εἰς τὸ πνευματικὸν σῶμα. Καὶ διὰ νά κάμω αὐτὸ εἰς σὲ περισσότερον κατανοητόν, ἄκουσε μὲ προσοχὴν διὰ νά σοῦ ἐπαναλάβω ὅσα ἔχουν λεχθῇ.

Ἔχεις, λοιπόν, τὰ θάθρα τῶν ἀρετῶν, δηλαδή τὴν πίστιν καὶ τὴν ταπείνωσιν, καὶ ἐπάνω εἰς αὐτάς οἰκοδομημένας ὅλας τὰς ἀρετάς, τὰς ὁποίας ἀνέφερον προηγουμένως, μὲ τὰς ὁποίας δηλαδή κατεσκευάσθη ὁλόκληρον τὸ σῶμα καὶ συνεπληρώθη μέγροι τὸν αὐχένα, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ἐλπίς· αὐτὴ τοῦ μὲν ὑπολοίπου σώματος (ὅπως ὁ αὐχένas εἰς τὸ ὕλικόν σῶμα) προεξέχει, ἡ ἴ-
520 δια ὅμως αὐτοτελὴς ἐπειδὴ δὲν συνηνῶθη μὲ τὸ κεφάλι ἔχει νεκρωθῇ μαζὶ μὲ τὰ ὑπόλοιπα μέλη τοῦ σώματος, ἐπειδὴ δὲν ἔχει ἀπὸ ποῦ νά δεχθῇ τὴν ἀναπνοὴν τοῦ Πνεύματος ποῦ χαρίζει ζωὴν καὶ κινητοποιεῖ τὸ σῶμα καὶ τὰ μέλη του καὶ κατὰ ποῖον τρόπον νά πάρῃ τροφήν ἀφθαρτον. Διὰ τοῦτο λοιπόν, διὰ νά μὴ ἀφήσωμεν ἀσυμπλήρωτον τὸ μέγεθος τῆς ἡλικίας τοῦ Χριστοῦ, τοποθετοῦμεν ἐπάνω εἰς αὐτὴν ὥσάν πραγματικὴν κεφαλὴν τὴν ἀγίαν ἀγάπην· δὲν ἐπενόησα αὐτὸ μόνος μου οὔτε τὸ κατεσκεύασα — μακρὰ ἀπὸ μιᾶ τέτοια σκέψι —, ἀλλὰ τὸ ἐδιδάχθην ἀπὸ τὸ Ἅγιον ἐκεῖνο Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐκεῖνος ποῦ εἶπε: «Μένει δὲ τὰ τρία ταῦτα, πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη· μείζων δὲ πάντων ἡ ἀγά-

530 πη»⁶⁸, καὶ πάλιν: «Ἐάν ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν, ὥστε ὁ-
ρᾶ μεθιστάνειν, καὶ ἐάν ἔχω πᾶσαν τὴν γνῶσιν καὶ εἰδῶ
τὰ μυστήρια πάντα καὶ ἐάν ψωμίσω πάντα τὰ ὑπάρ-
χοντά μοι καὶ ἐάν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λα-
λῶ καὶ τῶν ἀγγέλων καὶ ἐάν παραδῶ τὸ σῶμα μου ἵ-
να καυθήσωμαι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦ-
μαι»⁶⁹. Διότι ἡ πίστις διὰ τῆς μεσολαθήσεως τῆς ἐλπί-
δος — ὁμιλῶ δι' ἐκείνους πού εἶναι ἀκόμη πνευματικῶς
νήπιοι — καὶ παρακινήμενη καὶ διδασκομένη καὶ δυνα-
μωμένη ἀπὸ τὴν ἀγίαν ἀγάπην ἀοράτως καὶ χωρὶς νὰ
γίνεται ἀντιληπτόν, ἐπιτυγχάνει ὅλα ὅσα ἐλέχθησαν
ἀνωτέρω· ἐπιτυγχάνουσα δὲ αὐτὰ ἡ πίστις τρέφει καὶ
540 ὑπηρετεῖ καὶ κάνει μὲ αὐτὰ τὴν κεφαλὴν νὰ αὐξάνη,
ἐννοῶ τὴν ἰδίαν τὴν ἀγάπην· ὅσον πάλιν αὕτῃ καλλιερ-
γεῖται καὶ μεγαλώνει, δίδει κατ' ἀναλογίαν εἰς τὸ ὑ-
πόλοιπον σῶμα τῶν ἀρετῶν μεγαλυτέραν δύναμιν καὶ
τὸ καθιστᾷ ἀκμαιότερον διὰ νὰ προχωρῇ περισσότερον
εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς ἀρετῆς⁷⁰.

Καὶ τοιοῦτοτρόπως μεγαλώνουν σιγὰ - σιγὰ ὅλα
τὰ μέλη τοῦ πνευματικοῦ σώματος, τοποθετούμενα μα-
ζὶ καὶ συναρμολογούμενα⁷¹ καὶ συνδεόμενα ὑπὸ τῆς
ἀγίας ἀγάπης, ὅπως εἰς τὸ ὕλικόν σῶμα τὸ κόκκαλο
μὲ κόκκαλο καὶ ὁ ἀρμὸς μὲ τὸν ἀρμόν⁷². Ἡ ἀγάπη δὲ
550 αὐτῇ, δηλαδὴ ἡ κεφαλὴ ὅλων τῶν ἀρετῶν, εἶναι ὁ Χρι-
στὸς καὶ Θεός, ὁ ὁποῖος δι' αὐτὸ ἀκριβῶς κατέθηκεν
εἰς τὴν γῆν καὶ ἐγένεν ἀνθρώπος καὶ ἐνώθηκε μὲ τὴν
ἰδικὴν μας χωματίνην σάρκα, διὰ νὰ μεταδώσῃ εἰς ἡ-
μᾶς πράγματι κάτι ἀπὸ τὴν θεότητά του καὶ ἀφοῦ μᾶς
καταστήσῃ πνευματικούς καὶ μᾶς μεταβάλλῃ εἰς ἀ-
φθάρτους νὰ μᾶς ἀνεβάσῃ εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Αὕτῃ εἶ-
ναι ἡ ἀγάπη τὴν ὁποῖαν λέγει ὁ θεῖος Ἀπόστολος ὅτι
ἔχει χύσει ἀφθόνως εἰς τὰς καρδίας μας⁷³, δηλαδὴ ἡ
συμμετοχὴ καὶ ἡ κοινωνία τῆς θεότητός του, διὰ τῆς ὁ-
ποίας ἐνούμεθα μὲ τὸν Θεόν. Δι' αὐτὴν λέγει καὶ ὁ Ἰ-
ωάννης ὁ Θεολόγος: «Ἡ τελεία ἀγάπη ἔξω θάλλει τὸν

68. Α' Κορ. ιγ' 13.

69. Α' Κορ. ιγ' 1-3.

70. Φιλ. γ' 13.

71. Ἐφεσ. δ' 16.

72. Ἰεζ. λζ' 7-8.

73. Τίτ. γ' 6.

560 φόβον», καὶ ὅτι «Ὁ φοβούμενος οὐ τετελείωται ἐν τῇ ἀγάπῃ»⁷⁴, καὶ πάλιν: «Ἴδετε ποταπὴν ἀγάπην δέδωκεν ἡμῖν ὁ Πατήρ, ἵνα τέκνα Θεοῦ κληθῶμεν»⁷⁵. Ἀγάπην ἐδῶ ὀνομάζει τὸ «Ἅγιον Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιτυγχάνομεν τὴν υἱοθέτησιν μας ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ»⁷⁶.

Αὐτὴν, λοιπόν, τὴν ἀγάπην κανεῖς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους δὲν ἡδυνήθη νὰ τὴν ἴδῃ ἢ νὰ τὴν πάρῃ ἢ νὰ ἐνωθῇ μαζί της καὶ νὰ τὴν κάμῃ κατὰ τρόπον ἐμφανῇ κεφάλι του, ἐάν, καθὼς εἴπομεν, δὲν ἐφύλαξε σταθερὰν καὶ ἀμετακίνητον τὴν πίστιν πρὸς τὸν Χριστὸν καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὴν τὴν πίστιν δὲν οἰκοδόμησε μὲ ζῆλον ὅλας τὰς πράξεις πού εἴπομεν· ἐκεῖνος ὅμως πού δὲν τὴν εἶδε, οὔτε ἡνώθη μὲ αὐτὴν, οὔτε ἐδοκίμασε τὴν γλυκύτητά της, οὔτε δύναται νὰ ἀγαπήσῃ αὐτὴν καθὼς ἀρμόζει. Διότι αὐτὸν πού δὲν εἶδε κάποιος πῶς εἶναι δυνατόν νὰ τὸν ἀγαπήσῃ; «Ὁ γὰρ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, λέγει, ὃν ἐώρακε, τὸν Θεὸν ὃν οὐχ ἐώρακε, πῶς δύναται ἀγαπᾶν;»⁷⁷. Ἐξ ἄλλου δὲ ἐάν δὲν ἀγαπήσῃ αὐτὸν προηγουμένως ἀπὸ ὀλόκληρον τὴν ψυχὴν καὶ ἀπὸ ὀλόκληρον τὴν καρδίαν⁷⁸, μὲ τὴν συνήθη ἔννοιαν τῶν λέξεων καὶ σύμφωνα μὲ τὴν ὑπάρχουσαν ἐντὸς ἡμῶν ἐκ φύσεως φιλικὴν διάθεσιν καὶ ἀγάπην, δὲν πρόκειται νὰ ἴδῃ αὐτόν. Διότι εἶπεν: «Ὁ ἀγαπῶν με, ἀγαπηθήσεται ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου» καὶ συνεχίζει «καὶ ἐγὼ ἀγαπήσω αὐτόν καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἐμαυτόν»⁷⁹. Ἀπὸ αὐτὰ ἀποδεικνύεται καθαρά, ὅτι ἐάν κάποιος δὲν ἀγαπήσῃ τὸν Θεὸν ἀπὸ ὀλόκληρον τὴν ψυχὴν του καὶ δὲν δείξῃ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην του διὰ τῆς ἀπαρνήσεως τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ ὀλοκλήρου τοῦ κόσμου, δὲν πρόκειται νὰ ἀξιωθῇ νὰ ἴδῃ τὴν μυστικὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου ἢ ὁποία ἀποκαλύπτεται διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, οὔτε θὰ γίνῃ αὐτὸς πνευματικὸν κεφάλι του, ἀλλ' εἶναι σῶμα νεκρὸν ὡς πρὸς τὰ

74. Α' Ἰωάν. δ' 18.

75. Α' Ἰωάν. γ' 1.

76. Ρωμ. η' 15.

77. Α' Ἰωάν. δ' 20.

78. Πρβλ. Μάρκ. ιδ' 30.

79. Ἰωάν. ιδ' 21.

πνευματικά ἔργα, ἀφοῦ στερῆται τὴν ζωὴν τῶν ὄλων, τὸν Χριστόν.

Ἐκεῖνοι, λοιπόν, οἱ ὁποῖοι ἀξιώθηκαν νὰ ἐνωθοῦν με αὐτὸν καὶ νὰ τὸν καταστήσουν κεφάλι των — πρόσε-
 χε εἰς αὐτὸ ποῦ λέγω, παρακαλῶ — γίνονται καὶ αὐ-
 τοὶ θεοὶ κατὰ χάριν, ὅμοιοι με τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Ὡ-
 ποῖον θαῦμα! Φορεῖ δηλαδὴ εἰς αὐτοὺς ὁ Πατὴρ τὴν
 590 ἐκλεκτότερη φορεσιά⁸⁰, τὸ ἔνδυμα τοῦ Κυρίου, τὸ ὁποῖ-
 ον ἐφόρει πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου⁸¹. Διότι λέ-
 γει: «Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύ-
 σασθε»⁸², δηλαδὴ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον καὶ ἀλ-
 λάσσει ὅλους αὐτοὺς κατὰ τρόπον ποῦ ἀρμόζει εἰς τὸν
 Θεὸν καὶ μίαν ἄγνωστον (ξένην) καὶ ἀνέκφραστον
 θείαν ἀλλαγὴν περὶ τῆς ὁποίας λέγει ὁ Δαβὶδ: «Αὕτη
 ἡ ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου»⁸³ καὶ ὁ ἀγαπη-
 μένος μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ λέγει: «Ἀδελφοί, νῦν τέ-
 κνα Θεοῦ ἐσμεν· ἀλλ' οὐπω ἐφανερώθη» εἰς ἐκείνους
 οἱ ὁποῖοι ζοῦν εἰς τὸν κόσμον προφανῶς «τὶ ἐσόμεθα·
 οἶδαμεν δὲ» με τὸν φωτισμὸν τοῦ Πνεύματος τὸ ὁποῖον
 600 ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς⁸⁴, «ὅτι, ἐὰν φανερωθῇ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐ-
 σόμεθα»⁸⁵. Καὶ ὅχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ χαρίζει εἰς αὐτοὺς
 καὶ τὸν ναῦν τοῦ Χριστοῦ⁸⁶, ὁ ὁποῖος νὰ λάμπη ὑπερά-
 νω τῆς κεφαλῆς των καὶ νὰ ἀποκαλύπτῃ εἰς αὐτοὺς μυ-
 στήρια, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι εἰς θέσιν γλῶσσα ἀνθρωπί-
 νη⁸⁷ νὰ παραστήσῃ. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ δίδει εἰς αὐτοὺς
 καινούργια μάτια καὶ καινούργια ἀκοή. Καὶ διατὶ νὰ
 λέγω πολλὰ; Ἀφοῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ τὰ εἶπω ὅλα θὰ
 τὰ συνοψίσω ὅμως εἰς μίαν φράσιν. Ὁ ἴδιος ἐκεῖνος ὁ
 Λόγος τοῦ Θεοῦ μαζὶ με τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα κα-
 τοικεῖ ἐντὸς αὐτῶν· γίνεται, λοιπόν, καθένας ἀπὸ αὐ-
 τοὺς ναὸς τοῦ Θεοῦ ἐνσυνειδήτως καὶ ἐν γνώσει του
 καὶ τότε ὁμιλῶν με θάρρος ἀναφωνεῖ: «Ζῶ μὲν οὐκέτι

80. Λουκ. ιε' 22.

81. Πρβλ. Ἰωάν. ιζ' 24 κλη.

82. Γαλ. γ' 27.

83. Ψαλμ. οστ' 11.

84. Α' Ἰωάν. γ' 24.

85. Α' Ἰωάν. γ' 2.

86. Α' Κορ. θ' 16.

87. Β' Κορ. ιδ' 4.

610 ἐγώ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός»⁸⁸, καὶ πάλιν: «Ὅτε ἡμιν νήπιος, ὡς νήπιος ἐφρόνουν, ὡς νήπιος ἐλάλουν, ὡς νήπιος ἐλογιζόμεν· ὅτε δὲ γέγονα ἀνὴρ, κατήργηκα τὰ τοῦ νηπίου»⁸⁹. Διὰ τοῦτο «πάντα στέγω, πάντα ὑπομένω»⁹⁰· καὶ ὅταν μὲ περιγελοῦν ἐγὼ τοὺς εὐλογῶ καὶ ὅταν μὲ θλασφημοῦν ἐγὼ προσεύχομαι δι' αὐτοὺς καὶ ὅταν διώκωμαι δὲν ἀγανακτῶ⁹¹, «ἵνα ἐπισκηνώσῃ ἐν ἐμοί, λέγει, ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ»⁹².

620 Αὕτῃ λοιπὸν εἶναι ἡ τελεία καὶ συγχρόνως ἀτελὴς ηλικία τῶν πνευματικῶν ἀνδρῶν· τελεία μὲν εἶναι σύμφωνα με τὰς ἰδικὰς μας δυνατότητας, ἀτελὴς δέ, διότι ἡ τελειότης τῆς εὐρίσκεται κρυμμένη⁹³ εἰς τὸν Θεόν, ὁλοκλήρωμα δὲ αὐτῆς εἶναι ὁ θάνατος χάριν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, ὥστε, ὅπως ἐκεῖνος ὁλόκληρον μὲν τὸν νόμον τὸν ἐφήρμοσε⁹⁴, παρέδωκε δὲ τὸν ἑαυτὸν του, ὑπομείνας σταυρὸν καὶ θάνατον, προσευχόμενος καὶ διὰ τοὺς σταυρωτάς του καὶ λέγων: «Ἄφες αὐτοῖς, Πάτερ, τὴν ἁμαρτίαν ταύτην· οὐ γὰρ οἶδαι τί ποιοῦσιν»⁹⁵, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν νὰ κουβαλοῦμε ἐντὸς μας τὴν εἰς θάνατον καταδίκην μας χάριν ἐκείνου καὶ τῶν ἐντολῶν του, ἀλλ' ἐπὶ πλέον καὶ χάριν τῆς σωτηρίας τῶν συνανθρώπων μας, «ἵνα μὴ ὦμεν πεποιθότες ἐφ' ἑαυτοῖς, ἀλλ' ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ ἐγείροντι τοὺς νεκρούς»⁹⁶. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη δὲν συμβῇ τοῦτο εἰς ἡμᾶς τὸ νὰ τελειώσωμεν δηλαδὴ τὴν ζωὴν μας με θίαιον θάνατον, ἀλλὰ παραμείνῃ μόνον ὡς θέλησις καὶ ἀπόφασις νὰ ἀποθάνωμεν μαρτυρικῶς ἂν αἱ περιστάσεις τὸ καλέσουν, θὰ μᾶς ἀναγνωρισθῇ ἀπὸ τὸν φιλόανθρωπον καὶ ἀγνοοθέτην Θεόν μας ὡς ἂν νὰ ὑπεστημεν πράγματι τὸν μαρτυρικὸν θάνατον με καρτερίαν, σύμφωνα με ἐκεῖνο ποὺ λέγει ὁ ἅγιος Ἀπόστολος: «Νῆ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, καθ' ἡμέραν ἀποθνή-

88. Γαλ. β' 20.

89. Α' Κορ. ιγ' 11.

90. Α' Κορ. ιγ' 7.

91. Α' Κορ. δ' 12-13.

92. Β' Κορ. ιθ' 9.

93. Καλ. γ' 3.

94. Ἰωάν. ιθ' 10' 28.

95. Λουκ. κγ' 34.

96. Β' Κορ. σ' 9.

σκω»⁹⁷. "Όχι πώς τὸ ἔπαθε αὐτὸ πολλὰς φορὰς εἰς τὴν πραγματικότητα, ἀλλὰ κατὰ τὴν θέλησίν του, λέγει καὶ πάλιν: «Διώκω εἰ καὶ καταλάβω, ἐφ' ᾧ καὶ κατελήφθην»⁹⁸. Ἀκόμη δὲ ὀφείλομεν νὰ προσευχώμεθα καὶ ὑπὲρ ὅλων ἐκείνων οἱ ὅποιοι δι' ὁποιαδήποτε αἰτίαν μᾶς λυποῦν ἢ μᾶς περιπαίζουν καὶ δι' ἐκείνους οἱ ὅποιοι φέρονται διαρκῶς πρὸς ἡμᾶς ἐχθρικῶς ἀπὸ κακὴν διάθεσιν, ἀλλὰ καὶ δι' ὅλους τοὺς πιστοὺς καὶ τοὺς ἀπίστους, ὥστε νὰ δυνηθοῦν οἱ μὲν νὰ φθάσουν εἰς τὴν τελειότητα, οἱ δὲ (ἀπίστοι) νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν πλάνην καὶ νὰ προσέλθουν εἰς τὴν ἀληθινὴν πίστιν.

Αὐτὰ κανεῖς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους δὲν θὰ δυνηθῇ ποτὲ μὲ τὰς ἰδικὰς του δυνάμεις νὰ τὰ κατανοήσῃ ἢ νὰ τὰ περιγράψῃ ἢ νὰ τὰ παραδεχθῇ διὰ τῆς ἀκοῆς⁹⁹, ἐὰν θεθαίως προηγουμένως δὲν ἠδυνήθη νὰ τὰ ἐφαρμόσῃ ἐμπράκτως, ἐὰν προηγουμένως ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ δὲν ἐχύθη πλουσία μέσα εἰς τὴν καρδίαν του καὶ δὲν ἀπέκτησε διὰ μέσου αὐτῆς ὡς κάτοικον ἐκείνον ποὺ εἶπεν: «Οὐ δύνασθε χωρὶς ἐμοῦ ποιεῖν οὐδέν»¹⁰⁰. Ἀλλ' οὔτε αὐτὴν τὴν ἰδιαιτέραν εὐνοίαν καὶ εὐεργεσίαν ἐδέχθη κανεῖς, ἐὰν προηγουμένως δὲν ἀπηρνήθη τὸν ἑαυτὸν τοῦ¹⁰¹, καθὼς παρήγγειλεν ὁ Σωτὴρ καὶ ἐγὼ ἀναλυτικώτερον ἐξέθεσα, ἐὰν δηλαδὴ δὲν ἔθεσεν ἐξ ὁλοκλήρου τὸν ἑαυτὸν τοῦ μὲ ἀπόλυτον προθυμίαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Κυρίου καὶ δὲν τὸν ἠγάπησεν. Ἐὰν δὲ δὲν ἀπέκτησεν αὐτὴν μόνιμον, κανεῖς ἄς μὴ κοροΐδεύῃ τὸν ἑαυτὸν του, ἄς γνωρίζῃ δὲ τοῦτο, ὅτι οὔτε ἠξιώθη ἢ θὰ ἀξιωθῇ ποτὲ νὰ ἐνωθῇ μὲ τὸν Θεόν, ἢ ὁποία συντελεῖται μὲ τὴν μυστικὴν ἐσωτερικὴν πληροφορίαν καὶ γνῶσιν καὶ θεωρίαν. Διότι οἱ ἀναδειχθέντες ἄνδρες

97. Α' Κορ. ιε' 31.

98. Φιλ. γ' 12.

99. Τὸ νόημα εἶναι ὅτι οἱ ἀποκεκαλυμμένοι θεοὶ ἀλήθειαι δὲν γίνονται κατανοηταὶ μὲ διδασκαλίαν. Κατανοοῦνται καὶ μαθαίνονται μόνον διούμενοι. Ἡ διδασκαλία διδίδει ἁπλῶς τὸ ἐντελὲς ἀπαραίτητον ὑλικόν, τὸ ὅποιον πρέπει ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἀφομοιωθῇ καὶ νὰ μεταστοιχειωθῇ εἰς πράξιν. Ἐὰν δὲν γίνῃ αὕτη ἡ διεργασία αὐτὸ μὲν θὰ μείνῃ νεκρὸν γράμμα, ὁ δέκτης δὲ τελείως ἑένος πρὸς τὰ θεῖα νοήματα.

100. Ἰωάν. ιε' 5.

101. Ματθ. ιστ' 24.

πνευματικῶς (ἠθικῶς) τέλειοι διὰ τῆς κοινωνίας των μετὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ οἱ ὅποιοι ἀπέκτησαν τὴν πνευματικὴν ἡλικίαν εἰς τὸν τέλειον βαθμὸν καθὼς εἰπομεν, ὅλοι αὐτοὶ μεταβαίνουν πλησίον τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸν βλέπουν τόσον καθαρά ὅσον τοὺς βλέπει καὶ Ἐκεῖνος. Ὁ Θεὸς δηλαδὴ παραμένει ἐντὸς αὐτῶν κατὰ τὸν τρόπον συνειδητὸν καὶ αὐτοὶ μένουσιν ἐντὸς τοῦ Θεοῦ πάλιν κατὰ τρόπον συνειδητὸν χωρὶς νὰ χωρίζωνται καὶ νὰ ἀπομακρύνωνται ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον.

Ὅταν δὲ ἀποκτήσουν αὐτὰ καὶ ὁλοκληρωθῶν ἠθικῶς, τότε καὶ ὁ οὐράνιος Πατὴρ των θὰ παραδώσῃ εἰς τὰ χέρια των¹⁰² ὅσα ἐκεῖνος ἔχει. Ὡς χέρια δὲ νὰ φαντασθῇς τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν βεβαιότητα¹⁰³ τὰ ὑπάρχοντα δὲ τοῦ Θεοῦ εἶναι τὰ ἑξῆς: ἡ ἀθανασία, ἡ ἀφθαρσία, τὸ σταθερόν, τὸ ἀμετάβλητον, ἡ αἰωνιότης, ἡ ἀπειρος ὠραιότης τῆς δόξης, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὁ Υἱὸς προτοῦ ἀκόμη ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ δημιουργήσῃ τὸν πνευματικὸν καὶ ὑλικὸν κόσμον, καθὼς λέγει ὁ ἴδιος ὁ Λόγος καὶ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς: «Δόξασόν με σύ, Πάτερ, τῇ δόξῃ ἣ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί»¹⁰⁴, καὶ πάλιν: «Τὴν δόξαν ἣν δέδωκάς μοι δέδωκα αὐτοῖς», ἵνα ἔν ᾧσι, καθὼς σύ, Πάτερ, ἐν ἐμοὶ καὶ ἐν αὐτοῖς»¹⁰⁵. Ἀπὸ τὸν ὅποιον πηγάζει τὸ φῶς τὸ ὅποιον εἰς ὅλους μὲν τοὺς ἀμαρτωλοὺς εἶναι ἀπλησίαστον¹⁰⁶, κατανοητὸν δὲ ἀφοῦ ἀνατέλλῃ μέσα εἰς αὐτοὺς (τοὺς ἐναρέτους) καὶ γίνεται δι' αὐτοὺς χαρὰ ἀνέκφραστος, εἰρήνη ποῦ δὲν δύναται νὰ τὴν συλλάβῃ κανεὶς ἀνθρώπινος νοῦς¹⁰⁷, ἡδονὴ καὶ ἀπόλαυσις καὶ εὐχαρίστησις εἰς ἀχόρταστον χορτασμόν τῶρα καὶ εἰς τοὺς ἀτελειώτους αἰῶνας. Καὶ διὰ νὰ ὁμιλήσω συνοπτικὰ, καλύτερα δὲ ἐπειδὴ δὲν δύναμαι νὰ περιγράψω — τόσον εἶμαι καὶ ἐγὼ κατὰπληκτος — τὸν ἀθέρα ὅλων ἐκείνων τῶν ἀγαθῶν, τῶν ὁποίων τὴν ὠραιότητα δὲν εἶδε μάτι θωλόμενον ἀπὸ τὰ πάθη, οὔτε ἤκουσε αὐτὴ θουτηγμένον εἰς τὴν ἄγνοιαν τοῦ Θεοῦ, οὔτε ἠσθάνθη ποτὲ ἀκάθαρτος

102. Πρβλ. Ἰωάν. ιγ' 3.

103. Ἰωάν. ιζ' 5.

104. Ἰωάν. ιζ' 22.

105. Πρβλ. Α' Τιμ. στ' 16.

106. Φιλ. δ' 7.

ἀνθρωπίνη καρδιά¹⁰⁷, ἐκεῖνα τὰ ὅποια ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς δι' ὅσους τὸν ἀγαποῦν¹⁰⁸, καὶ τὰ ὅποια δίδει εἰς τοὺς πιστοὺς ἀπὸ τὴν παροῦσαν ἤδη ζωὴν ὡς ἐγγυήσεις τῆς μελλούσης κληρονομίας ὁ ἀληθέστατος καὶ ἀξιόπιστος Θεός.

Αὐτὰ εἶναι, λοιπὸν, ἐκεῖνα τὰ ὅποια σᾶς ὑπεσχέ-
 θην προηγουμένως ὅτι θὰ σᾶς εἰπω ποῖα εἶναι τὰ ὑπάρ-
 χοντα τοῦ Πατρός. Καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δίδει
 αὐτά, καθὼς ἠκούσατε, εἰς ὅσους τὸν ἀγαποῦν καὶ ζοῦν
 εἰς τὴν γῆν ὡσάν νὰ εὐρίσκωνται εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ
 εὐρίσκονται εἰς τὸν θάνατον ὡσάν νὰ ἔχουν κιόλας ἐξα-
 σφαλίσαι τὴν ἀθανασίαν, καὶ περιπατοῦν εἰς τὸ σκο-
 690 τὰδι¹⁰⁹ ὡσάν μέσα εἰς ἡμέραν καὶ εἰς φῶς ποῦ δὲν κρύ-
 βεται· ἀναπνέουν δὲ εἰς τὸ ἀκάθαρτον αὐτὸ σῶμα, ὡσάν
 νὰ εὐρίσκωνται εἰς τὸ μέσον τοῦ παραδείσου καὶ ἔχουν
 τὸ ξύλον τῆς ζωῆς¹¹⁰, ἀκόμη δὲ καὶ αὐτὴν τὴν ἀγγελι-
 κὴν τροφήν¹¹¹, τὸν οὐράνιον ἄρτον¹¹², ἀπὸ τὰ ὅποια
 τρέφονται χωρὶς νὰ μολύνωνται ὅλαί αἱ πνευματικαὶ ду-
 νάμεις τῶν οὐρανῶν καὶ παίρνουν ζωὴν· αὐτοὶ καίτοι πε-
 ριφέρονται μέσα εἰς τὸν κόσμον καὶ ἀναμιγνύονται με-
 τὰ πράγματα τοῦ κόσμου ἀναφωνοῦν εὐλικρινῶς μαζί
 με τὸν Παῦλον: «Ἡμῶν δὲ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑ-
 700 πάρχει»¹¹³, ὅπου εὐρίσκεται ἡ ἀγία ἀγάπη, ἡ ὅποια πα-
 ραμένουσα μαζί με τοὺς ἐραστάς της καὶ φωτίζουσα αὐ-
 τοὺς με ἀπλετον θεῖον φῶς, τοὺς καθιστᾷ ἀπαθεῖς^{113α}
 καὶ πραγματικούς ἀγγέλους. Ἐκεῖνος ὅμως ὁ ὁποῖος
 προτοῦ νὰ ἐνωθῇ με αὐτὴν (τὴν ἀγάπην - κεφαλὴν) καὶ
 ἀναμιγθῇ τελείως μαζί της ὀνομάζει τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀ-
 παθῆ, ἢ διδάσκει ἄλλους τὴν ἀπάθειαν, ἢ προσπαθεῖ νὰ
 πράξῃ τὰ ἔργα τῶν ἀπαθῶν, ἢ πάλιν δὲν παραδέχεται
 ἐκεῖνα ποῦ ἐκεῖνοι πράττουν, ὁμοιάζει με τρυφερὸν νή-
 πιον, τὸ ὁποῖον εἰς ἡλικίαν πρόωρον παίρνει τὰ ὄπλα

107. Πρβλ. Α' Κορ. 6' 9.

108. Α' Κορ. 8' 9.

109. Πρβλ. Α' Ἰωάν. α' 7.

110. Πρβλ. Γεν β' 9.

111. Σοφ. Σολ. ιστ' 20.

112. Πρβλ. Ἰωάν. στ' 31-32.

113. Φιλ. γ' 20.

113 α. Με τὴν ἐννοίαν ποῦ ἀναπτύσσει ὁ ἀντὶ τῶν (στίχοι 48 κ.έ.).

- τῶν ἀνδρῶν καὶ ὑπόσχεται νὰ διδάξῃ καὶ ἄλλους τὴν τέχνην τοῦ πολέμου· καὶ ὅχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἀναμιγνύεται μὲ τοὺς ἄνδρας καὶ κάνει τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἴσον μὲ αὐτοὺς καὶ τοὺς πολεμιστὰς καὶ ἐπιδιώκει νὰ πάῃ μαζί τους εἰς τὸν πόλεμον. Πρᾶγμα ποῦ δὲν εἶναι μόνον ἀδύνατον, ἀλλὰ καὶ ἱκανὸν νὰ προκαλέσῃ πολὺ γέλιο· διότι ἀπὸ τὰ ὅπλα τὰ ὁποῖα φέρει μαζί του ἀσφαλῶς θὰ σκοντάψῃ καὶ θὰ πέσῃ καὶ θὰ τσακισθῇ καὶ δὲν θὰ δυνηθῇ ἴσως οὔτε νὰ σηκωθῇ. Καὶ εἶναι πολὺ φυσικόν· διότι δὲν γνωρίζει ὅτι ἐκεῖνοι ποῦ κτυποῦνται εἰς τὸν πόλεμον καὶ νικῶνται σηκώνονται πάλιν καὶ γίνονται πῶς πεπειραμένοι πολεμισταὶ καὶ μὲ μεγαλυντέραν γενναίότητα πολλεμοῦν τοὺς ἐχθρούς. Διότι ἐὰν ὁ Θεὸς διέταξε τὸν Μωϋσῆν νὰ μὴ ὀδηγήσῃ εἰς πόλεμον δειλὸν ἄνδρα¹¹⁴, πῶσω περισσότερον θεσβαίως ἰσχύει τοῦτο διὰ τὸ νήπιον ἀκόμη, τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ περιπατῇ μὲ τὰς ἰδικὰς του δυνάμεις οὔτε νὰ ζωσθῇ, διὰ τοῦτο θὰ πρέπει νὰ ἀναμένη νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἀνδρικήν ἡλικίαν καὶ νὰ μὴ ἐπιδιώκῃ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνδρωσίν του τὰ ἀδύνατα.
- Παρά ταῦτα ὅμως καὶ ἐπειδὴ «οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλῃ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις»¹¹⁵, οὔτε τὰ ὅπλα μας εἶναι σαρκικά¹¹⁶ καὶ ὁρατά, ἀλλὰ πνευματικὰ καὶ ὁρατὰ μόνον μὲ τὸν νοῦν, ἀλλὰ καὶ ὁ πόλεμος εἶναι ἀόρατος καὶ διεξάγεται ἀοράτως ἐναντίον ἀοράτων ἐχθρῶν, διὰ τοῦτο ὅλοι ὅσοι νομίζουν ὅτι εἶναι σπουδαῖοι¹¹⁷ ἐμφανίζουν τοὺς ἑαυτοὺς τῶν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὡς τολμηροὺς καὶ γενναίους γύρω ἀπὸ αὐτὰ καὶ πολὺ πεπειραμένους ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀνάλυσιν καὶ τὴν παροχὴν ὀδηγιῶν πρὸς διεξαγωγὴν αὐτῆς τῆς πάλης καὶ τῆς ἀντιστάσεως, ἀλλ' ἀκόμη παρουσιάζουν τοὺς ἑαυτοὺς τῶν ὡς σοφοὺς καὶ γνώστας καὶ διδασκάλους ἐπάνω εἰς τὰ θέματα τῆς ἡττας καὶ τῆς νίκης τῶν πονηρῶν.

114. Δευτ. κ' 8.

115. Ἐφεσ. στ' 12.

116. Β' Κορ. ι' 4.

117. Γαλ. στ' 3.

Δι' αὐτὸ καὶ σπεύδουν νὰ ἐμφανισθοῦν εἰς ὅλους ὡσάν κάποιοι μονομάχοι καὶ νικηταὶ τῶν ἐχθρῶν διὰ τῆς ἀερολογίας καὶ τῆς ἀπάτης τῶν σοφιστικῶν συλλογισμῶν· αὐτοί, καίτοι ἐλέγχονται καὶ κατακρίνονται ἀπὸ τὴν ἰδικὴν τῶν συνείδησιν ὡς μαλθακοὶ καὶ χωρὶς οὐδεμίαν προσωπικὴν ἐμπειρίαν τοῦ πνευματικοῦ αὐτοῦ πολέμου, δὲν δύνανται νὰ παραδεχθοῦν καὶ νὰ ὁμολογήσουν εὐθέως τὴν ἰδικὴν τῶν ἀτέλειαν (ἀδυναμίαν) καὶ τὴν ἔλλειψιν πείρας, ἐπεὶ εἶναι δέσμιοι τῆς φιλοδοξίας καὶ τῆς ἐπιθυμίας τῶν νὰ ἀρέσουν εἰς τοὺς ἀνθρώπους· διότι φοβοῦνται πολὺ μὴ τυχόν καὶ χάσουν τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων.

740 Ἐπεὶ δὴ δηλαδὴ δὲν βλέπονται κατὰ τὴν ψυχὴν ἀπὸ τοὺς συνανθρώπους τῶν ποιοὶ ἀκριβῶς εἶναι, οὔτε δύνανται οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι νὰ ἀντιληφθοῦν ὅτι εἶναι γυμνοὶ ἀπὸ τὰ ὅπλα τοῦ Πνεύματος, οὔτε ὅτι εἶναι ἀκόμη ἀδύνατοι καὶ θρέψη, κρύπτουν τοὺς ἑαυτοὺς τῶν μὲ τὴν προσιδίαν τῆς ὑποκρισίας καὶ μὲ τὸ δέρμα τοῦ προβάτου¹¹⁸· καὶ θέλουν διὰ τοὺς κενοὺς περιεχομένου λόγους τῶν περὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς νὰ ἐμφανισθοῦν καὶ αὐτοὶ εἰς ὅλους ἐκεῖνο πού εἶναι ὅσοι μὲ σκληροὺς ἀγῶνας ἀπέκτησαν τὴν τελείαν κατὰ Χριστὸν ἡλικίαν, χωρὶς νὰ στεριώσουν ἐπάνω εἰς τὴν πέτραν οὔτε τὰς θάσεις τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐλπίδος, οὔτε ἀνύψωσαν τὸ οἰκοδόμημα τῶν ἀρετῶν ἐπάνω εἰς τὸν θεμέλιον, πού εἶναι ὁ Χριστός¹¹⁹. Δι' αὐτὸ λοιπόν, ἐπεὶ δὴ εἶναι ἀμφιταλαντευόμενοι εἰς τὴν πίστιν καὶ ἠθικῶς ἀνῶριμοι, σπρωχνόμενοι ἀπὸ τὴν ὁρμὴν τῶν πειρασμῶν καὶ ἀπὸ τὴν καταιγίδα τῶν σκέψεων, πεδικλῶνται καὶ ἀνατρεπόμενοι σωριάζονται κάτω εἰς ἀθλίαν κατάστασιν. Διότι ἐάν ἐβλέποντο ἀπὸ ὅλους ποιοὶ πραγματικῶς εἶναι αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι περιθάλλονται ὡσάν μὲ σκηνὴν μόνον μὲ τὸ ἐξωτερικὸν σχῆμα τῆς εὐσεθείας¹²⁰, δὲν θὰ ἠδύναντο οὔτε κἂν νὰ σταθοῦν ἐνώπιον ἀνθρώπου, οὔτε νὰ ἐμφανισθοῦν εἰς κάποιον· καὶ ἰδιαιτέρως ἐκεῖνοι πού θέλουν νὰ παρουσιάζωνται ὅτι ὁ-

118. Ματθ. Ζ' 15. Πλεονασμός. Κώδιον καὶ δορά εἶναι σχεδὸν ταυτόσημα. Συνηθισμένον ἄλλωστε φαινόμενον εἰς τὸν Συμεών.

119. Α' Κορ. γ' 11.

120. Β' Τιμ. γ' 5.

περτεροῦν τῶν ἄλλων κατὰ τὴν γνῶσιν καὶ τὴν ρητορικὴν δεινότητα καὶ νομίζουν ὅτι φέρουν ἐντὸς τῶν καὶ τὸν τέλειον χαρακτήρα· αὐτοὶ καίτοι καταφέρνουν διὰ τῆς ὑποκρισίας νὰ ἐξαπατοῦν τοὺς πολλοὺς οἱ ὁποῖοι τοὺς τιμοῦν καὶ τοὺς σέβονται ὡς σοφοὺς καὶ εὐσεβεῖς καὶ συνετοὺς, ἐν τούτοις κατὰ τὰς κρυφίας ἐπιθυμίας

760

καὶ διαθέσεις τῆς ψυχῆς τῶν οὐδὲν διαφέρουν ἐκείνων ποῦ εἶναι πλούσιοι εἰς κακίαν.
 'Ἄλλ' εἶναι καιρὸς πλεόν, ὅσοι θέλετε, νὰ διδαχθῆτε καὶ τὸ μεγαλεῖον τῶν πράγματι ἁγίων καὶ ἀπαθῶν ἀνδρῶν, ὅσοι δηλαδὴ ἐπιθυμοῦν αὐτὴν (τὴν δόξαν) καὶ ἐπιθυμοῦν διακαῶς νὰ τὴν ἀποκτήσουν· θὰ χρησιμοποιῇσω λοιπὸν μίαν εἰκόνα ἢ ὁποῖα παριστάνει τὰ ὀπλά μὲ τὰ ὁποῖα εἶναι αὐτοὶ ἀρματωμένοι καὶ τὴν λαμπρότητα ἐκείνων καὶ θὰ γνωρίσετε, συγκρίνοντας καθέναν τὸν ἑαυτὸν τοῦ μὲ τοὺς ἁγίους ἐκείνους, μὲ ποίους ἐξ αὐτῶν ὁμοιάζετε καὶ πόσον ὀλοι μας ὑστεροῦμεν τῆς ἀνδρείας ἐκείνων μαζὶ καὶ τῆς ἀξίας καὶ τῆς δυνάμεως.

770

Λοιπὸν φαντάσου πῶς εἶναι ὁ οὐρανὸς κατὰ μίαν αἰθρίαν καὶ ἀνέφελον νύκτα καὶ κοίταξε μαζὶ μου εἰς αὐτὸν τὸν δίσκον τῆς σελήνης, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁλόκληρος γεμάτος μὲ τὸ ἀπλοῦν καὶ καθαρῶτατον φῶς, γύρω δὲ ἀπὸ αὐτὴν τὸν κύκλον ὁ ὁποῖος συχνὰ σχηματίζεται γύρω τῆς· καὶ ἀφοῦ ἐξετάσης αὐτὰ προσεκτικῶς, πῆγαινε ἐν συνεχείᾳ μὲ τὸν νοῦν σου καὶ εἰς ἐκεῖνο ποῦ θέλω πάλιν νὰ εἶπω. Καθέναν ἀπὸ τοὺς ἁγίους ὁμοιάζει, ὅταν ἀκόμη εὐρίσκωνται εἰς τὸ σῶμα, μὲ οὐρανόν, ἢ δὲ καρδίαν τῶν ὁμοιάζει μὲ τὸν δίσκον τῆς σελήνης. Ἡ ἁγία ἀγάπη εἶναι τὸ ζωογόνον καὶ παντοδύναμον φῶς, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀσυγκρίτως λαμπρότερον τοῦ ἡλιακοῦ αὐτοῦ φωτός, ἢ ὁποῖα, ἀγγίζουσα τὰς καρ-

780

δίας αὐτῶν καὶ κάθε ἡμέραν μεγαλύνουσα, γεμίζει τελείως αὐτάς· διότι ἡ ἀγάπη δὲν τελειώνει ποτὲ ὅπως συμβαίνει μὲ τὸ φῶς τῆς σελήνης, ἀλλὰ παραμένει πάντοτε ὁλόφωτος, ἐπεὶδὴ συντηρεῖται διὰ τοῦ ἁγῶνος καὶ τῶν καλῶν ἔργων τῶν ἁγίων. Ἡ ἁγία δὲ ἀπόθεια, ὡσὰν στρογγυλὸ στεφάνι καὶ σὰν σκηνὴ ποῦ κρατεῖ εἰς τὸ μέσον τῆς αὐτοῦς καὶ τοὺς περιβάλλει, τοὺς σκεπάζει ἀπὸ παντοῦ καὶ τοὺς προστατεύει καὶ τοὺς διατηρεῖ ἀθίκτους ἀπὸ κάθε πονηρὰν σκέψιν — πολλῷ μᾶλλον ἅ-

πὸ τὴν ἁμαρτίαν —, καὶ τοὺς καθιστᾷ ἀβλαβεῖς καὶ ἐλευθέρους ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐχθροὺς· καὶ ὅχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ κάμνει αὐτοὺς τελείως ἀπλησιάστους διὰ τοὺς ἐχθροὺς.

790 Εἶδατε ποῖαν δόξαν περιβάλλονται ὅσοι πράγματι τὴν ἐπιθυμοῦν; Ἀντιληφθήκατε τὸ μεγαλεῖον τῆς χρησιμοποιηθείσης εἰκόνας καὶ πόσον καθέννας ἀπὸ ἡμᾶς ὑστερεῖ τῆς δόξης καὶ τῆς λαμπρότητος τῶν ἁγίων; Διότι ἡ εἰκόνα αὐτῇ εἶναι τὸ ἀντίτυπον τῶν ὧσων συντελοῦνται ἐντός μας· δὲν ἐφευρέθη ἀπὸ ἐμὲ — ἅς μὴ σκεφθῇ κανεὶς κάτι τέτοιο —, ἀλλὰ προϋπήρχε καὶ ἐγένεν ἀπὸ τὸν Θεόν. Διότι εἰς τὴν κτίσιν ὁ ἀφθαστος καλλιτέχνης Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐζωγράφησεν ἐκ τῶν προτέρων ὡσάν εἰς πίνακα ὅσα ἐπρόκειτο νὰ γίνουν θραδύτερον διὰ τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν ἀναγέννησίν μας, ὥστε, βλέποντας τὴν εἰκόνα νὰ φαίνεται εἰς τὰ ὕλικά πράγματα, νὰ μὴ ἀπιστήσωμεν ἐπειδὴ καὶ εἰς τὸν ἰδικόν μας πνευματικὸν κόσμον πραγματοποιεῖται καὶ ὁλοκληρώνεται ἡ αὐθεντικὴ ἀλήθεια, ἀλλ' ἀφοῦ γνωρίσωμεν ὅτι καθέννας ἀπὸ ἡμᾶς γίνεται ἀπὸ τὸν Θεὸν ἓνα 800 δεῦτερον σύμπαν, μεγάλο μέσα εἰς τὸν μικρὸν τοῦτον καὶ ὁρατὸν κόσμον, καθὼς δέχεται μαζί με ἐμὲ καὶ κάποιος ἀπὸ τοὺς θεολόγους¹²¹, ἅς μὴ θελήσωμεν συνεπῶς νὰ φανῶμεν εἰς τίποτε χειρότεροι ὧσων ἐδημιουργήθησαν ἀπὸ τὸν φιλόανθρωπον Θεὸν ὁλόγων καὶ ἀψύχων πραγμάτων δι' ἰδικὴν μας διδασκαλίαν, ἀλλὰ τὰ μὲν καλὰ ἐξ αὐτῶν νὰ ζηλέψωμεν καὶ νὰ τὰ μιμηθῶμεν, τὰ δὲ ἀντίθετα νὰ ἀποφύγωμεν μετ' ὅλην μας τὴν δύναμιν νὰ τὰ μιμηθῶμεν.

Καὶ διὰ νὰ ἀντιπαρέλθω τὰ ἄλλα, ἐπειδὴ εἶναι πολ-
λά, ἀφοῦ εἶπω αὐτὸ μόνον πρὸς ὑπόνοιαν σας, θὰ τε-
λειώσω τὸν λόγον. Ἄς γνωρίζῃ καθέννας ποῦ ἀκούει
ὅτι, ὅπως βλέπομεν νὰ γίνεται ἀπὸ νύκτα ἡμέρα καὶ ἀ-
πὸ ἡμέραν πάλιν νύκτα, καθ' ὅμοιο τρόπον εἶναι ἀνάγκη
νὰ πιστεύωμεν καὶ νὰ μὴ ἔχωμεν οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν 810 περὶ αὐτοῦ, ὅτι ὅσοι ζοῦμεν εἰς τὸ σκοτάδι τῆς ἁμαρτίας καὶ παραμένομεν εἰς αὐτὸ ἀπὸ τὴν ὥραν τῆς γεννήσεώς μας δυνάμεθα διὰ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἐντολῶν νὰ ἀνέλθωμεν εἰς θείαν ἡμέραν

121. Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ, Λόγος 38, 11 (P.G. 38, 324 A).

καὶ πνευματικὸν φωτισμόν, ὅπως ἐπίσης εἶναι δυνατόν ἐάν ἐπιδείξωμεν ἐκ νέου πνευματικὴν νωθρότητα καὶ περιφρόνησιν καὶ ἀδιαφορίαν νὰ ὑποπέσωμεν καὶ πάλιν εἰς τὰ προηγούμενα κακὰ καὶ νὰ εὐρεθῶμεν κάτω ἀπὸ τὴν νύκτα τῆς ἁμαρτίας. Πρέπει, λοιπόν, ἡμεῖς ὡς πρὸς αὐτὸ νὰ μιμηθῶμεν, ἂν ὄχι κάποιον ἄλλον, τὸν ὑπηρέτην μας καὶ ὁρηθὸν ἥλιον. Καθὼς δηλαδὴ ἐκεῖνος οὐδέποτε παύει νὰ ἀνατέλλῃ καὶ νὰ φωτίζῃ, ἀλλὰ ἀκαταπαύστως ἐκτελεῖ τὴν διαταγὴν τοῦ Δεσπότου, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἡμεῖς ἅς μὴ θελήσωμεν ἀπὸ ἀδιαφορίας νὰ καθήσωμεν εἰς τὸ σκοτάδι πού δημιουργοῦν αἱ ἀπολαύσεις καὶ τὰ πάθη· ἀλλ' ἀφοῦ θὰ τηρῶμεν μᾶλλον τὴν ἐντολὴν ἐκείνου πού εἶπε: «Μετανοεῖτε· ἤγγικε γάρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»¹²² καὶ ἀφοῦ θὰ καθαρίζομεθα διὰ τῆς συνεχοῦς μετανόιας καὶ μὲ τὰ δάκρυα πού χύνονται ἀπὸ αὐτὴν καὶ δι' αὐτῆς καὶ μὲ κάθε ἄλλην ἀγαθοεργίαν, ἅς τρέξωμεν νὰ ἐπανεέλθωμεν πρὸς τὸ ἄδυτον φῶς ὡς «υἱοὶ φωτός». Διότι τοιοῦτοτρόπως καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι διὰ τοῦ παραδείγματος μας θὰ γίνωμεν εἰς τοὺς πλησίον μας ἡμέρα πνευματικῆ καὶ καινούργια γῆ καὶ καινούργιοι οὐρανοί¹²³, ἐφ' ὅσον θὰ ἔχωμεν ἐντὸς μας νὰ λάμπῃ τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης¹²⁴ ἀναπτύσσοντες δηλαδὴ εἰς αὐτοὺς τὰ παραγγέλματα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δόξαν¹²⁵ αὐτοῦ ὄχι μὲ λόγια χωρὶς περιεχόμενον καὶ ἀνώφελα, ἀλλὰ μὲ ἔργα, γινόμεθα εἰς κάθε χρόνον καὶ διὰ κάθε ζήτημα ἐπάνω εἰς τὰ πράγματα διδάσκαλοι τῶν πλέον ἀδιαφόρων ἀδελφῶν μας ὥστε αὐτοὶ νὰ μὴ ἔχουν καμμίαν δικαιολογίαν διὰ τὴν τυχὸν παραμέλησιν τῆς σωτηρίας τῶν¹²⁵.

Ἄς μὴ, λοιπόν, ὀδηγοῦμεν εἰς νωθρότητα τοὺς συνανθρώπους μας μὲ τὸ νὰ λέγωμεν: «Πῶς ἄρα εἶναι δυνατόν νὰ κατορθωθῇ ἀπὸ ἀνθρώπους τοῦτο ἢ ἐκεῖνο;» καὶ μὲ αὐτὸ κάνομεν αὐτοὺς τεμπέληδες ὡς πρὸς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἐντολῶν. Ὅτι θεθαίως πολλὰ ἀπὸ ὅσα παραγγέλλει ὁ Θεὸς εἶναι διὰ τοὺς πολλοὺς ἀκα-

122. Ματθ. γ' 2.

123. Β' Πτρ. γ' 13.

124. Μαλ. γ' 20.

125. Πρβλ. Ρωμ. α' 20.

- 840 τóρθωτα, συμφωνῶ καὶ ἐγώ, ἀλλ' αὐτὸ ἰσχύει δι' ἐκεί-
 νους τοὺς ὁποίους ἐγὼ χαρακτηρίζω πνευματικῶς τεμ-
 πέληδες καὶ δὲν ἔχουν διάθεσιν νὰ περιφρονήσουν τὸν
 κόσμον καὶ νὰ θεωρήσουν ὅλα ὅσα ὑπάρχουν εἰς αὐ-
 τὸν ὡς σκουπίδια¹²⁶, δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐπιδιώκουν
 τὴν πρόσκαιρον δόξαν καὶ ἐπιθυμοῦν νὰ ἀποκτήσουν
 πλοῦτον καὶ εὐχαριστοῦνται νὰ δέχωνται ἀπὸ τοὺς ἀν-
 θρώπους ἐπαίνους καὶ τιμὰς, δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι εἶ-
 ναι δεμένοι μὲ αὐτὰ κατὰ τρόπον ἀξιοθρήνητον διὰ τοῦ
 ἐγωῖσμοῦ καὶ τῆς ἀλαζονείας. Θὰ παραλείψω ὁμῶς,
 πρὸς στιγμὴν τουλάχιστον, μὲ τὴν θέλησίν μου ἐκεί-
 νους οἱ ὁποῖοι ὡς ἄλλοι χοῖροι κυλίσονται εἰς τὰ ἀκά-
 θαρτα ἀπὸ τὰ κακὰ τῆς ἁμαρτίας πράγματα, οἱ ὁποῖοι
 περιφέρουν τὴν οἰκίαν τῆς ψυχῆς τῶν ἁδειαν ἀπὸ ἐκεί-
 νον πού κατοικεῖ εἰς τοὺς πιστοὺς καὶ ὁ ὁποῖος ὡς ἐ-
 ξῆς κάθε ἡμέραν ἀναφωνεῖ: «Ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔξε-
 850 τε» ἀλλὰ θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον»¹²⁷, αὐ-
 τομωλοῦν καὶ πάνε μὲ τὸ μέρος τοῦ ἐχθροῦ. Δι' ἐκεί-
 νους ὁμῶς οἱ ὁποῖοι διὰ τῆς πίστεως καὶ τῆς πλήρους
 αὐταπαρνήσεως τῶν ἠκολούθησαν τὸν Χριστὸν καὶ
 Θεὸν μὲ πίστιν καὶ ἀγάπην καὶ ταπεινῶσιν καὶ ἀπέ-
 κτησαν ἐντὸς αὐτῶν αὐτὸν μαζί μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ
 Πνεῦμα ὅλα εἶναι κατορθωτά¹²⁸ καὶ γίνονται εὐκόλα
 σύμφωνα μὲ ἐκείνον πού εἶπε φωτισθεῖς ἀπὸ τὸ Πνεῦ-
 μα: «Πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ»¹²⁹.
 Αὐτὸν ὅσοι τὸν κατέστησαν κάτοικον τῆς ψυχῆς τῶν
 βλέπουν ἀόρατως τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ τὴν ἀνέκφραστον
 ὡραιότητα, πιάνουν χωρὶς νὰ ἀγγίζουσιν, αἰσθάνονται
 τὴν ἁμορφον μορφήν του χωρὶς νὰ τὴν ἀντιλαμβάνων-
 860 ται, αὐτὸν ὁ ὁποῖος εἶναι στολισμένος χωρὶς στολίδια
 μὲ τὴν μορφήν χωρὶς μορφήν καὶ τὸ ἀσχημάτιστον σχή-
 μα καὶ εὐρίσκεται εἰς κατάστασιν ὁρατὴν καὶ εἰς ὡ-
 ραιότητα ἀπλήν.

Τί εἶναι ὁμῶς αὐτὸ τὸ ὁποῖον βλέπουν καὶ ἀντι-
 λαμβάνονται; Τὸ χωρὶς προσμίξεις αὐτὸ φῶς τῆς θεό-
 τητος αὐτὸ βλέπουν ἀφθόνως μὲ τὰ πνευματικὰ τῶν

126. Φιλ. γ' 8.

127. Ἰωάν. 1στ' 33.

128. Μάρκ. 8' 23.

129. Φιλ. 5' 13.

μάτια, τὸ ὁποῖον ἀφοῦ ἀγγίξουν μὲ πνευματικὰ χέρια καὶ ἀσυγκράτητον ἔρωτα, τὸν τρώγουν χωρὶς νὰ τὸν τρώγουν μὲ τὸ πνευματικὸν στόμα τοῦ νοῦ καὶ τῆς ψυχῆς των, τοῦ ὁποῖου δὲν δύνανται ποτὲ νὰ χορτάσουν ἀπολύτως τὴν θέαν τῆς ὠραιότητός του καὶ τὴν γλυκύτητα. Διότι συνεχῶς τὸ νεώτερον ἀναβλύζει νέαν γλυκύτητα καὶ φλογίζει περισσότερον τὴν ἐπιθυμίαν των

870 ἔάν δὲ κάποτε δὲν ἤθελε φανῇ μεγάλο τὸ κατόρθωμά των, ἐπειδὴ ζοῦν στερημένοι τοῦ ὅλου· καὶ ἔάν πρὸς στιγμήν θελήσουν νὰ κρυθοῦν τελείως, αὐτὸ θὰ προκαλέσῃ ἐντὸς των πόνον δυνατόν καὶ ἀφόρητον ἐνὸς πόθου ἀνεκφράστου.

Ἄλλ' ὁμῶς αὐτοῦ τοῦ πάθους τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἀνάγκην θὰ τὴν κατανοήσωμεν δι' ἐνὸς παραδείγματος. Φαντάσου μίαν κοπέλλαν ἢ ὁποία ἐρωτεύθηκε κάποιον πτωχόν, ἢ ὁποία ἀφ' ἐνὸς μὲν κατὰγεται ἀπὸ βασιλικὴν γενιὰν καὶ εἶναι ὀτεφανωμένη μὲ τὸ βασιλικὸν στέμμα, ἀφ' ἐτέρου δὲ εἶναι ὠραιότερα ἀπὸ ὅλας τὰς γυναῖκας ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ παραμένει εἰς τὸ

880 ἐσωτερικὸν τοῦ δωματίου της, ὃ ἔραστής της δὲ πλησιάζει ἀπ' ἔξω, ὥσάν νὰ εἶναι παραπεταμένος λόγῳ τῆς πτωχείας του καὶ τῆς ταπεινῆς του καταγωγῆς. Ἐάν λοιπὸν ἢ κοπέλλα ἀπὸ μίαν μικράν καὶ πολὺ στενὴν τρύπαν, ἀπλώσῃ μόνον τὸ χέρι της ἔξω γεμᾶτο μὲ χρυσόν, διὰ νὰ τὸ δώσῃ εἰς τὸν ἔραστήν της, καὶ ἐκεῖνος ἀφοῦ τὴν ἀρπάξῃ καὶ ἀφοῦ ἀντιληφθῇ τὴν ὑπερβολικὴν ὠραιότητά της τὴν καταφιλεῖ, ἐπειδὴ ἐλπίζει νὰ τὴν παντρευθῇ καὶ νὰ βασιλεύσῃ μαζί της, ἀφοῦ ἐκείνη ὑπόσχεται μὲ ὅρκους τοῦτο εἰς αὐτόν, ἂν ἔπειτα ξαφνικὰ ἢ κοπέλλα ἀρπάξῃ τὸ χέρι της ἀπὸ τὰ χέρια ἐκείνου, τὸ μαζέψῃ πρὸς τὸν ἑαυτὸν της καὶ τὸ ἀποκρύψῃ τελείως, δὲν θὰ προκαλέσῃ εἰς αὐτὸν θλίψιν ἀθά-

890 στακτον καὶ διὰ τῆς ἐνεργείας της αὐτῆς δὲν θὰ προκαλέσῃ εἰς αὐτόν πολὺ μεγαλυτέραν ἔξαψιν τῆς πρὸς αὐτόν ἐπιθυμίας του; Νομίζω, ὅτι θὰ συμφωνήσετε καὶ σεῖς μαζί μου ὡς πρὸς τὸ συμπέρασμα τοῦ παραδείγματος.

Ἐάν δὲ τοιουτοτρόπως αὐτὰ συνηθίζεται νὰ συμβαίνουν εἰς τὰ ὁρατὰ καὶ αἰσθητὰ σώματα καὶ πράγματα, τὰ ὁποῖα εἶναι φθαρτὰ καὶ γρήγορα παρέρχονται, πόσον περισσότερον θὰ συμβῇ αὐτὸ εἰς τὰ πνευ-

- ματικά καὶ ἀόρατα, τὰ ὅποια ἐκ φύσεως εἶναι ἄφθαρτα καὶ αἰώνια· διότι ὅσον ἀνώτερα ἀπὸ τὰ πρόσκαιρα εἶναι τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, τόσον κατ' ἀναλογίαν δυνατώτερον ἔρωτα προκαλοῦν εἰς τὰς ψυχὰς ἐκείνων πού τὰ ἀγαποῦν· διὰ τοῦτο οὔτε ἀφήνει αὐτοὺς ὁ πόθος τοῦ Θεοῦ νὰ προσκολληθοῦν οὔτε κατ' ἐλάχιστον εἰς κάποιαν ἐγκόσμιον ἐπιθυμίαν ἢ προσπάθειαν. Αὐτοὶ δηλαδή δὲν ἐπιθυμοῦν οὔτε δόξαν ἀνθρωπίνην, οὔτε ἀπόλαυσιν, οὔτε χρήματα, ἀλλ' οὔτε ἐπιτρέπουν νὰ ἀγγίξῃ κἄν τὴν σκέψιν των σωματικὸς ἔρωτας· ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς ὁ νυμφίος βλέποντας τὴν κατεσκευασμένην ἀπὸ χρώματα ἄψυχον εἰκόνα τῆς νύμφης κάθεται πλησίον τῆς καὶ τὴν κοιτάζει διαρκῶς καὶ θέλει νὰ τὴν βλέπῃ, ἀναζωπυρώνοντας τοιοῦτοτρόπως τὸν πόθον του καὶ τὴν ἐπιθυμίαν δι' αὐτήν, ὅταν δὲ ἴδῃ αὐτὴν τὴν ἰδίαν τὴν νύμφην νὰ περνᾷ καὶ νὰ μὴ ὁμοιάζῃ μὲ τὴν μορφήν τῆς εἰκόνης, ἀλλὰ νὰ ἔχῃ ἀκηλίδωτον τὴν ὄψιν τοῦ προσώπου τῆς μὲ ἀσύγκριτον καὶ ἀπερίγραπτον ὠραιότητα καὶ τὴν ἀγκαλιάσῃ καὶ τὴν φιλήσῃ, δὲν καταδέχεται καθόλου πλέον νὰ στρέψῃ τὸ μάτι του πρὸς τὴν εἰκόνα αὐτῆς, τὸ ἴδιο λοιπὸν καὶ εἰς μεγαλύτερον βαθμὸν παθαίνουν καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἀπὸ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ὠραιότητα τῶν ὁρατῶν δημιουργημάτων συμπεραίνουν¹³⁰ τὴν δύναμιν καὶ τὴν σοφίαν τοῦ δημιουργοῦ καὶ ὁδηγοῦνται ἀπὸ αὐτὰ προοδευτικῶς εἰς ἀγάπην καὶ πίστιν καὶ ἀγνόν¹³¹ φόβον πρὸς αὐτόν. Ὅταν ὁμῶς ἐνωθοῦν πραγματικῶς μὲ αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν Θεὸν καὶ ἀξιωθοῦν νὰ βλέπουν καὶ νὰ ἔχουν κοινωνίαν μαζί του, οὐδέποτε πλέον προσέχουν μὲ πάθος ἢ μὲ ἀφοσίωσιν ἢ τυχαίως εἰς τὴν εἰκόνα τῶν δημιουργημάτων, οὔτε εἰς τὴν σκιάν τῶν ὁρατῶν πραγμάτων. Ἐπειδὴ δηλαδή ὁ νοῦς των εἰσέρχεται εἰς τὰ πράγματα πού δὲν ὑποπίπτουν εἰς τὰς σωματικὰς αἰσθήσεις καὶ κατὰ κάποιον τρόπον ἀναμιγνυόμενος μὲ αὐτὰ καὶ ἐνδυόμενος (ἀφοῦ ἀποβάλλῃ τὴν ὑλικὴν του φύσιν) τὴν λαμπρότητα τῆς θείας φύσεως, δὲν ἔχουν πλέον τώρα καθὼς προηγουμένως τὴν ἱκανότητα νὰ βλέπουν τὰ ὁρατά.

130. Σοφ. Σολ. ιγ' 5.

131. Πρβλ. Ψαλμ. ιη' 10.

- Αυτό, λοιπόν, τὸ εὐλογημένον πάθημα — διότι θὰ μιμηθῶ ὡς πρὸς αὐτὸ ἐκείνον ποῦ εἶπεν: «Ὡςπερὶ τῷ ἐκτρώματι ὤφθη κάμοι»¹³² — ἡξιώθημεν νὰ πάθωμεν καὶ ἡμεῖς (ἐγώ) οἱ παρασπεταμένοι, χάρις εἰς τὴν πολλὴν ἀγάπην καὶ τὴν ὠρεάν τοῦ Θεοῦ ὕστερα ἀπὸ πολλὰς παρακλήσεις δι' αὐτοῦ ἀφοῦ ἐδοκιμάσαμεν
- 930 ὅλα ὅσα ἀνωτέρω ἐλέχθησαν καὶ τὰ ἐδιδάχθημεν κατὰ τρόπον μυστικόν διὰ τῆς ἐσωτερικῆς αἰσθήσεως καὶ τῆς πνευματικῆς ὁράσεως καὶ γνώσεως, παρεδώσαμεν αὐτὰ γραπτῶς πρὸς ὠφέλειαν καὶ παρότρυνσιν ἐκείνων ποῦ θέλουν νὰ ἐπιζητοῦν καὶ νὰ εὑρουν τὸν Θεόν. Πονέσατε, λοιπόν, καὶ προσευχηθῆτε μαζί μου ὅσοι ἀπὸ τὸν παρόντα λόγον ἀπεκομίσατε τὴν ὠφέλειαν καὶ ἐπιθυμεῖτε νὰ ἀναβῆτε ἐμπράκτως εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀρετῆς ποῦ σὰς ὑποδεικνύω ὥστε μὲ τὰς εὐπροσδέκτους δεήσεις σας πρὸς τὸν Θεόν ὄχι μόνον νὰ διατηρηθῇ ἁσθεστή ἐντός μου ἡ φλόγα τοῦ θείου πόθου, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀναφθῇ μᾶλλον δυνατώτερος ἀπὸ τὴν φλόγα καὶ μὲ διαφυλάξῃ καθαρὸν καὶ ἀκατηγόρητον καὶ ἀκηλίδωτον ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀνέβασεν ἀπὸ τὴν γῆν εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἐδόξασε τὸ γένος ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων. Μάλιστα, θὰ μὲ συγκολλήσῃ ἀκόμη περισσότερον καὶ θὰ μὲ συνενώσῃ ἀχωρίστως καὶ θὰ μὲ ἀξιώσῃ ἐνσυνειδήτως νὰ ἀναμιχθῶ ὁλόκληρος μὲ τὸν ἑαυτὸν τοῦ καὶ μαζὶ σας, εἰς μίαν κατάστασιν ἀμίκτου ἀναμίξεως καὶ ἀνεκφράστου συνενώσεως σύμφωνα μὲ τὰς ἀληθεστάτας ὑποσχέσεις του· εἰς αὐτὸν ἀρμόζει πᾶσα δοξολογία, τιμὴ καὶ λατρεία, μαζί μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ πανάγιον αὐτοῦ Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς ἀτελειώτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.
- 940

**ΣΥΜΕΩΝ
ΤΟΥ
ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ**

ΤΟΜΟΣ 4

**ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ
ΗΘΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ Α' - Δ'**

Κείμενον: Jean Darrouzes.

**Symeon le Nouveau Theologien :
«TRAITES THEOLOGIQUES ET ETHIQUES»,**

Τόμ. Ι, σελ. 88 - 440, Τόμ. ΙΙ, σελ. 8 - 76.

Sources Chretiennes N° 122, 129.

Paris 1966, 1967.

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΣΥΜΕΩΝ
ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ ΚΑΙ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ
ΜΟΝΗΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΜΑΝΤΟΣ ΤΗΣ ΞΥΛΟΚΕΡΚΟΥ.

ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΗΘΙΚΑ

Στίχοι λαμβανόμενοι Νικήτα τοῦ θεοφιλεστάτου διακόνου καὶ
διδασκάλου τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας.

* *

Ἡ ἐπιγραφή

Ταῦτα βδέλυγμα πατρὶ τῷ σεβασμίῳ,
Πλὴν πίστεως ἔνδειγμα τῆς ἐμῆς μόνον.

* *

Ὡς ἄλλον εἰδότες σε θεῖον Μωσέα,
ἐξ οὐρανοῦ τε μᾶλλον ἥπερ ἐξ ὄρους
τὰς μυστικὰς λαβόντα πανσέπτους πλάκας
ἐκ χειρὸς αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ Δεσπότη
καὶ δόντα πᾶσι προξένους σωτηρίας
τὰς σωστικὰς σου πανσόφους, πάτερ, βίβλους,
τιμῶμεν ὡς μάλιστα σε πρὸς ἀξίαν,

5

10

Versus post indicem praeivium ponit V post *Theologica* U ante
collectionem *Hymnorum Paris. Suppl. gr.* 103 et *Marcianus* 494
om. cett. Versus jam edidit ALLATIUS : v. PG, 120, 307-308.

1-3 Ἐπιγραφή post versus ponunt V *Paris. Marc.*

- ὡς μυσταγωγὸν ἐνθέων διδασκάλων
καὶ πρᾶξιν αὐτὴν καὶ θεωρίας βάθη,
πολλοῖς ἐφικτὰ μηδαμῶς πεφυκότα,
σαφῇ προθέντα τοῖς θέλουσιν εἰδέναι
15 καὶ μὴ φθόνῳ φεύγουσι τούτων τὴν θέαν.
Φλεχθεῖς γὰρ αὐτὸς ἄνθρακι * τρισηλίῳ ^β
ψυχὴν, λόγον, νοῦν, καὶ καθαρθεὶς τὰς φρένας,
φέγγεις ὁμοῦ τε καὶ φλογίζεις τοῖς λόγοις.
Τοὺς μὲν πονηροὺς πυρπολεῖς τε καὶ φλέγεις,
20 χρηστοὺς δὲ φωτίζεις τε καὶ σφάζεις ὅλως
συγγράμμασι σοῖς ἀσμένως πειθηνίοις.
Ἵν' ἄν περ τὸ πλῆθος, κάλλος, ὕψος καὶ βάθος
καὶ τὸ κραταιὸν ἰσχύος νοημάτων,
διδασκάλων τε ποικίλας διακρίσεις
25 τίς ἐξιχνιάσειεν ; Ἡ σιγῇ μόνῃ
τούτοις τὸ σεπτὸν νοῦν ἔχων τις προσνέμοι,
νικᾷσι μήκει καὶ κράτει τὰ τῶν λόγων ;

a. Is. 6, 6. b. Cf. Grégoire de Nazianze, Or. 31, 14 : PG 36, 149 A ; Jean Damascène, *De fide orth.* : PG 94, 829 B.

27 μήκει, κράτει corr. : -κη, -τη omnes (quod stare posset ; tunc post προσνέμοι signum interrogationis ponendum)

< ΠΙΝΑΞ >

Θεολογικός πρῶτος καὶ κατὰ τῶν τιθεμένων τὸ πρῶτον ἐπὶ τοῦ Πατρὸς.

Θεολογικός δεύτερος καὶ κατὰ τῶν ἐπιχειρούντων θεολογεῖν ἀνε-
Πνεύματος ἁγίου.

Θεολογικός τρίτος καὶ ὅτι εἴ τι ὁ Πατὴρ τοῦτο καὶ ὁ Υἱὸς καὶ εἴ 5
τι ὁ Υἱὸς τοῦτο καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον · καὶ ὅτι ἐν ταῦτα πνεῦμα
ὁμότιμον, ὁμοούσιον καὶ ὁμόθρονον.

'Η δύναμις τῶν κεφαλαίων τῆς βίβλου τῶν ἡθικῶν

Α' Μερικὴ τις φυσιολογία περὶ τῆς τοῦ κόσμου κτίσεως καὶ τῆς 10
πλάσεως τοῦ Ἀδὰμ καὶ ἐτέρων ἀναγκαιοτάτων ὑποθέσεων.

Β' Προτρεπτικός ἐκ προσιμίων εἰς μετάνοιαν καὶ εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ
'Αποστόλου · « Οὐδὲ προέγνω τούτους καὶ προώρισε » καὶ εἰς τὰ ἐξῆς.

Γ' Εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ Ἀποστόλου ἐν ᾧ λέγει · « Καὶ εἶδον τὸν τοιοῦτον 15
εἰς τρίτον οὐρανὸν ἀρπαγέντα καὶ ἀκούσαντα ἄρρητα ῥήματα, ἃ οὐκ
ἐξὸν ἀνθρώπῳ ἀκοῦσαι. »

Δ' Περί ἀπαθείας καὶ τῶν ἐν αὐτῇ κατὰ προκοπὴν χαρισμάτων καὶ 15
δωρεῶν · καὶ τίς ἡ τελείωσις τῆς πνευματικῆς κατὰ Χριστὸν ἡλικίας.

Ε' Κατὰ τῶν οἰομένων ἀγνώστως ἔχειν ἐν ἑαυτοῖς τὸ Πνεῦμα τὸ 20
ἅγιον, μὴ ἐπαισθανομένων δὲ καθόλου τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ · καὶ περὶ
τῶν λεγόντων μὴ δύνασθαι τινα τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὴν παρούσαν
ζωὴν ὁρᾶν τὴν δόξαν αὐτοῦ · καὶ ἀπόδειξις διὰ χρήσεων περὶ τούτου
καὶ καθεξῆς περὶ τινων τοῦ λόγου ζητήσεων.

Σ' Περί ἀπαθείας καὶ ἐναρέτου ζωῆς καὶ ὅπως χρὴ τὸ οἰκεῖον 25
ἐκκόπτειν θάλημα καὶ εἰς ὕψος ἀνέρχεσθαι τελειότητος · καὶ περὶ
συναφείας Θεοῦ πρὸς ψυχὴν καὶ ψυχῆς πρὸς σῶμα καὶ ἐνώσεως τῶν
τριῶν παραδόξου · καὶ πρὸς τοῦτοις, περὶ πνευματικῆς λατρείας καὶ
ὅπως χρὴ θεραπεύειν τοὺς ψυχικῶς ἀσθενούντας.

Ζ' Περί τῶν δουλευόντων Θεῷ, τίνες τε εἶεν καὶ ὅποιοι καὶ ποδαποὶ 30
καὶ τίς ἐστὶν ὁ μετανοῶν καὶ ἡ ἐργασία αὐτοῦ καὶ τίς ὁ τὴν ἀσκητικὴν
ζωὴν μετερχόμενος καὶ ἡ ἐργασία αὐτοῦ καὶ τίς ὁ δουλεύων Θεῷ καὶ
τὸ ἔργον αὐτοῦ · καὶ ὅτι, ἐὰν μὴ τὰς ἀρετὰς κτησώμεθα, οὐδὲν ἡμᾶς
ἢ ἀπαλλαγὴ μόνον τῶν καθῶν ὠφελήσει.

Index : A V tantum colligo. Singulis capitibus inscriptio Τοῦ
αὐτοῦ praemittitur

14 ῥήματα om. A || 28 ποταποὶ A

- Η' Περὶ ἀγάπης Θεοῦ καὶ πίστεως καὶ ὅπως τις ἐγκύμων γίνεται
 τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης καὶ περὶ ἐλλάμψεως καὶ θεωρίας φωτὸς καὶ
 35 μυστικῆς ὁμιλίας τοῦ Πνεύματος.
 Θ' Περὶ γνώσεως ἀληθινῆς καὶ ὅτι ἡ τοῦ Θεοῦ γνώσις οὐκ ἐκ μαθημά-
 των ἀλλ' ἐκ καθαρότητος καὶ τῆς ἀνωθεν χάριτος ἐπιγίνεται τῷ
 σπουδαίῳ...
 Ι' Περὶ τῆς φοβεᾶς τοῦ Κυρίου ἡμέρας καὶ τῆς μελλούσης κρίσεως,
 40 ὡς ὅτι καὶ πρὸ τοῦ θανάτου ἐνθεν ἤδη καθαιρομένοις διὰ δακρύων ἐν
 ἡμῖν ἐνεργεῖται...
 ΙΑ' Περὶ τῆς ζωοποιῦ νεκρώσεως τοῦ Ἰησοῦ καὶ Θεοῦ τῆς αἰ
 γινομένης εὐαισθητικῶς ἐν τοῖς τελείοις...
 ΙΒ' Εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ Ἀποστόλου τὸ λέγον· « Ἐξαγοραζόμενοι τὸν
 45 καιρὸν, ὅτι αἱ ἡμέραι πονηραὶ εἰσι » καὶ πῶς ἐξαγοράζεται τις φρονίμως
 τὸν καιρὸν τῆς παρούσης ζωῆς.
 ΙΓ' Εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ Ἀποστόλου τὸ φάσκον· « Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος
 ἐκ γῆς χοιρὸς, ὁ δεύτερος ἄνθρωπος ὁ Κύριος ἐξ οὐρανοῦ » καὶ πῶς
 τὸν χοιρὸν ἀποτιθέμεθα ἄνθρωπον, ἐνδύμεθα δὲ τὸν Χριστὸν, συγγενεῖς
 50 αὐτοῦ καὶ ἀδελφοὶ χρηματίσαντες.
 ΙΔ' Περὶ ἐορτῶν καὶ ὅπως χρὴ ἐορτάζειν καὶ τίνων σύμβολα τὰ
 τελούμενα ἐν ταῖς ἐορταῖς καὶ κατὰ τῶν ἐναβρυνομένων ἐν αὐταῖς...
 ΙΕ' Περὶ ἡσυχίας καὶ ὁποίας ἐργασίας ὀφείλει ἔχειν ὁ ἐν ταύτῃ
 ἀνδρείως προσκαρτερῶν.

ΒΙΒΛΟΣ ΤΩΝ ΘΕΟΛΟΓΙΚΩΝ

ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

Καὶ κατὰ τῶν τιθεμένων τὸ πρῶτον ἐπὶ τοῦ Πατρὸς.

Τὸ περὶ Θεοῦ λέγειν ἢ φθέγγεσθαι καὶ τὰ κατ' αὐτὸν
ἐρευνᾶν καὶ τὰ ἀνέκφορα ποιεῖν ἐκφορα καὶ τὰ πᾶσιν
ἀκατάληπτα ὡς καταληπτὰ ὑπεμφαίνειν τολμηρᾶς ἂν εἴη
καὶ αὐθαδοῦς ψυχῆς ἐνδειγμα. Καὶ τοῦτο πάσχουσιν οὐχ
ὅσοι ἀφ' ἑαυτῶν τι λέγειν τολμῶσι μόνον περὶ Θεοῦ, ἀλλὰ
καὶ ὅσοι τὰ πρὸς αἰρετικούς πάλαι λαληθέντα παρὰ τῶν
θεσπεσίων θεολόγων καὶ γραφῇ παραδοθέντα ἀποστηθίζουσι
τε καὶ πολυπραγμονοῦσιν, οὐχ ἵνα πνευματικὴν τινα ὠφέλειαν
καρπώσωνται, ἀλλ' ἵνα θαυμάζωνται παρὰ τῶν ἀκουόντων
ἐν πότοις καὶ συνεδρίοις καὶ θεολόγοι ἐπιφημίζωνται · ὁ καὶ
μᾶλλον λυπεῖ με καὶ ἐν ἀδημονίᾳ ποεῖ, ἐννοοῦντα τὸ φρικτὸν
τοῦ ἐγχειρήματος καὶ τὸ τοῖς τολμηταῖς ἀποκείμενον
κρίμα. Οἷα δέ φασι τῶν θείων κατατολμῶντες ! Κατὰ τοῦτο,
φησί, μόνον μείζων ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ , καθ' ὃ αἰτιὸς ἐστὶ
τῆς ὑπάρξεως τοῦ Υἱοῦ. Καὶ ἡ ἀνθυποφορά · μείζονα τοῦ
Υἱοῦ τὸν Πατέρα πῶς φῆς ; "Οτι δὴ, φησί, μείζων ὁ Πατὴρ
τοῦ Υἱοῦ — λέγω δὲ ἀντὶ τοῦ πρῶτος — ἐκ τοῦ Πατρὸς
γάρ. Ταῦτα τῆς καινῆς κενοφωνίας αὐτῶν καὶ ἀσυνέτου
θεολογίας, τὴν αἰτίαν δι' ἣν ταῦτα πρὸς τῶν θεολόγων
ἐλέχθησαν πρὸς αἰρετικούς ἀγνοοῦντων · τὴν γὰρ δύναμιν
τῶν γεγραμμένων νοῆσαι μὴ ἱκανῶς ἔχοντες, κενεμβατοῦσιν
καὶ ᾧ λέγουσιν ὡς βέβαια καὶ ἀληθῆ καὶ οὕτως ἔχοντα
διαβεβαιοῦνται. Πρὸς οὓς εἰκότως οὐκ ἀφ' ἑαυτῶν, ἀλλ' ἐκ
τοῦ διδάσκοντος ἀνθρώπου γινῶσιν μυσταγωγούμενοι, τῷ
ὑπηχοῦντι ἄνωθεν πειθόμενοι Πνεύματι, εἰπωμεν ὧδε.

Εἰ ἀδιαίρετος ἦν, ὧ οὗτοι, καὶ ἐστὶ καὶ ἔσται αἰεὶ ἡ παναγία
Τριάς, ἣ τὸ πᾶν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος παραγαγοῦσα, τίς ἐδίδαξε.

- τίς ἐνενόησε μέτρα καὶ βαθμούς, πρῶτον καὶ δεύτερον, μείζον καὶ ἑλαττον ἐν αὐτῇ ; Τίς τοῖς ἀθεάτοις καὶ ἀγνώστοις
 30 καὶ πάντῃ ἀνερμηνεύτοις καὶ ἀκατανοήτοις ταῦτα ἐξέθετο ; Τὰ γὰρ αἰεὶ ἡνωμένα καὶ αἰεὶ ὡσαύτως ὄντα, ἀλλήλων πρῶτα εἶναι οὐ δύνανται. Εἰ δὲ πρῶτον βούλει σὺ τὸν Πατέρα εἶπειν τοῦ Υἱοῦ, ὡς ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντος, καὶ κατὰ τοῦτο μᾶλλον καὶ μείζονα, λέγω σοι καὶ γὰρ πρῶτον εἶναι τοῦ Πατρὸς
 35 τὸν Υἱόν · εἰ μὴ γὰρ οὗτος ἐγεννήθη, οὐκ ἂν πατήρ ὁ Πατήρ ὀνομάζετο. Εἰ δὲ προτάσσεις ὅλως τοῦ Υἱοῦ τὸν Πατέρα καὶ πρῶτον αὐτὸν ὡς αἷτιον τῆς τοῦ Υἱοῦ γεννήσεως ὀνομάζεις, καὶ τὸ εἶναι τοῦ Υἱοῦ αἷτιον ἀποβάλλομαι. Ὑπόνοιαν γὰρ παρέχεις ὅτι οὐκ ἦν ὁ Υἱὸς πρὸ τοῦ γεννηθῆναι
 40 καὶ θέλων ἐγεννήθη ἢ μὴ θέλων, καὶ θέλοντος τοῦ Πατρὸς ἢ μὴ θέλοντος, καὶ ἔγωγε ὅτι ἐγεννήθη καὶ πῶς ἢ οὐδαμῶς. Ὅρα εἰς ὅσας ἀτοπίας, ἵνα μὴ λέγω βλασφημίας, ἐκ τῶν τοιούτων ἐμπίπτομεν συζητήσεων. Ἡ τοίνυν τὸ πρῶτον λέγειν τοῦ Υἱοῦ τὸν Πατέρα ἀπόδραθι, καὶ τηνικαῦτα τὸ
 45 αἷτιον λέγειν σε τὸν Πατέρα δεξόμεθα · ἢ τοῦτό σου λέγοντος, τὸν λόγον οἰκονομοῦντες ἐν κρίσει , τό γε νῦν ἔχον καὶ αὐτὸ παραιτούμεθα · τὰ γὰρ αἰεὶ, ὥσπερ εἴρηται, ἡνωμένα καὶ αἰεὶ ὡσαύτως ὄντα ἀλλήλων αἷτια εἶναι οὐ δύνανται. Μὴ δὴ ἐννοήσης προϋπάρχειν ποτὲ τοῦ Υἱοῦ τὸν Πατέρα καὶ οὕτε
 50 πρῶτον οὕτε μείζονα καλέσεις αὐτὸν τοῦ Υἱοῦ · τὸ γὰρ προϋπάρξαν πρῶτον ἂν κληθῇσεται τοῦ ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντος ἢ προελθόντος ἢ ποιηθέντος, ὃ δὲ μήτε προὖν, μήτε ποτὲ γεγωνῶς ἢ γενόμενος πρῶτος τοῦ συναϊδίου καὶ συνανάρχου Υἱοῦ, ἀλλ' ὅλος ὢν ἐν ὅλῳ τῷ ὁμοτίμῳ Υἱῷ, ὡς καὶ ὁ Υἱὸς
 55 ἐν ὅλῳ τῷ ὁμοουσίῳ Πατρί, πῶς πρῶτος τοῦ συναϊδίου κληθῇσεται ; Εἰ δὲ αἷτιον λέγεις τοῦ Υἱοῦ τὸν Πατέρα, φημί καὶ γὰρ, εἰ μὴ που ὑπόνοιαν ἐμποιεῖς ὅτι ἦν ποτε ὁ Θεὸς μόνος, ὅτε οὐκ ἦν ὁ Υἱός, καὶ ὅτι ἐγέννησεν αὐτὸν ὕστερον αἷτιος γενόμενος τῆς αὐτοῦ ὑπάρξεως, ὅπερ σε
 60 πόρρω τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀληθείας ἀπάγει, ὡς ἀσεβοῦντα, καὶ μετὰ τῶν λεγόντων ἀσεβῶν τὸν Υἱὸν ὑπὸ τοῦ Πατρὸς γεγενῆσθαι ποιεῖ · τοῦτο γὰρ καὶ τὸ μόνον ἐννοῆσαι πάσης ἀθεότητος καὶ ἀσεβείας ἐστίν.

Αἷτιον γὰρ τοῦ γεννωμένου υἱοῦ τὸν πατέρα εἶναι ἐπὶ τῆς

σωματικῆς γεννήσεως λέγομεν ἐπὶ δὲ τῆς θείας καὶ 65
ἀνυπάρκτου ὑπάρξεως καὶ ἀγεννήτου γεννήσεως καὶ ἀνυπο-
στάτου ὑποστάσεως καὶ ὑπερουσίου οὐσιώσεως, ἥ τί ἕτερον
εἶπω οὐκ οἶδα, ὁ πρῶτον λέγων ἀνάγκη καὶ δεύτερον ὀνομάσαι
καὶ τρίτον, ὅπερ ἐν τῇ παναγίᾳ Τριάδι ἐμφασιν ὅλως οὐκ
ἔχει λέγεσθαι. Τὸ γὰρ μετρεῖν τὰ ἀμέτρητα καὶ τὰ ἄρρητα 70
λέγειν καὶ τὰ ἄφθεγκτα φθέγγεσθαι ἐπισηφαλὲς ὑπάρχει καὶ
ἐπικίνδυνον. Τοιγαροῦν καὶ ἐπὶ τῆς ἀρρήτου καὶ θείας τοῦ
Θεοῦ Λόγου γεννήσεως αἴτιον μὲν τοῦ Υἱοῦ λέγομεν τὸν
Πατέρα, ὡς νοῦν λόγου καὶ πηγὴν ρεύματος καὶ ρίζαν τῶν
κλάδων αὐτῆς, πρῶτον δὲ οὐδαμῶς, ἵνα μὴ τὸν ἀριθμὸν 75
πλεονάσωμεν, εἰς τρεῖς θεοὺς τὴν ἀδιαίρετον καὶ μίαν
θεότητα διαιροῦντες. Οὔτε γὰρ πρῶτον, οὔτε δεύτερον, οὔτε
τρίτον, οὐ μείζον, οὐκ ἔλασσον ἐστὶν ἐννοῆσαι ἢ εἰπεῖν ἐν
τῇ ἀδιαίρετῳ καὶ ἀσυγχύτῳ Τριάδι· ἄφθεγκτα γὰρ πάντα
καὶ ἄρρητα καὶ ἀκατανόητα τὰ τῆς θείας καὶ ὑπερουσίου 80
φύσεως καὶ ἀνθρωπίνῳ νοῖ ἀκατάληπτα. Εἰ βούλει δὲ καὶ
ἄλλως γυμνάσαι τὸν λόγον καὶ μαθεῖν ὡς ἀκατάληπτός
ἐστὶν ὁ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος τὸ πᾶν οὐσιώσας Θεός, κἂν τὸ
Πνεῦμα προτάξης, εἰ γε καὶ οὕτως θεολογεῖν ἔξεστι, τοῦ
Υἱοῦ καὶ τοῦ Πατρός, ὅλην ἐν αὐτῷ εὐρήσεις καὶ τῶν 85
συναϊδίῳ ὡς ὁμοουσίῳ τὴν συμφυταν. Καὶ ὅρα ὡς ἀκα-
τάληπτα τὰ τῆς θείας φύσεως τοῖς ἀνθρώποις ἡμῖν. « Πνεῦμα,
φησὶν, ὁ Θεός » καὶ πάλιν· « Τὸ δὲ πνεῦμα ὁ Κύριός
ἐστὶν. » Εἰ οὖν πνεῦμα ὁ Θεὸς καὶ τὸ πνεῦμα ὁ Κύριός
ἐστι, ποῦ ἡ πατρότης ἐνταῦθα καὶ ἡ υἰότης, ἵνα καὶ πρῶτον 90
καὶ μεῖζόν μοι ἐν τῇ θείᾳ καὶ ἀκατάληπτῳ φύσει, ὦ σύ,
καινὲ θεολόγε, διδῶς καὶ λέγῃς καὶ ἀριθμῇς.

Ἰωάννης « Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος » ἔφη θεολογῶν,
καὶ οὐχ ὁ Πατήρ. Σὺ δέ, καὶ τούτου βαθύτερα ὑπὸ τῆς
αὐτοσοφίας Ἰησοῦ μυσταγωγηθεὶς, δίδως ἡμῖν καὶ τῷ 95
κόσμῳ παντὶ τὸ πρῶτον ἐν τῷ Πατρὶ, ἵνα καὶ δεύτερον
τούτου τὸν Υἱὸν ἀποδείξῃς καὶ τρίτον αὐθις τὸ Πνεῦμα τὸ
ἅγιον, κηρύσσων ἡμῖν ὡς ἄλλος τις θεολόγος τοῦ πρώην
βαθύτερός τε καὶ τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ οἰκειότερος ἕτερον
εὐαγγέλιον ; Τῆς βλασφημίας ! Πῶς, εἰπέ, ὁ τὴν τριθεϊαν 100
ἡμῖν δογματίζων ὑποούλως, οὐκ εἶπεν ἡ θεολόγος φωνή,

- ὁ ἐπιστήθιος τοῦ Χριστοῦ · « Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Πατήρ », ἀλλ' « Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος » ; Διὰ τί δὲ οὐκ εἶπεν ὁ Υἱός, ἀλλ' ὁ Λόγος, ἡ ἵνα διδάξῃ ἡμᾶς ὅτι οὔτε Υἱός ἀπὸ τινος
- 105 ἐγνωρίζετο πρὸ τοῦ κατελθεῖν καὶ σαρκωθῆναι τὸν Θεὸν Λόγον, οὔτε Πατὴρ ὁ Θεός ; οὐχ ὅτι οὐκ ἦν ἡ τὰ πάντα παραγαγοῦσα τρισυπόστατος θεότης, ἀλλ' ὅτι οὐπω ἦν γνωρισθὲν τὸ τῆς οἰκονομίας μυστήριον. Μετὰ γὰρ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ Πατρὸς ὁ Θεός καὶ
- 110 Πατὴρ ἐγνωρίσθη ἡμῖν τοῖς πιστοῖς καὶ Υἱός Θεοῦ ὁ σαρκωθείς δι' ἡμᾶς Θεός Λόγος κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Πατρὸς ἄνωθεν εἰρημένον · φησί γάρ · « Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός · αὐτοῦ ἀκούετε . » Καὶ ὁ Υἱός · « Πάτερ δίκαιε, καὶ ὁ κόσμος σε οὐκ ἔγνω, ἐγὼ δὲ σε ἔγνω » καὶ
- 115 αὖθις · « Ἐγνώρισά σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις » καὶ πάλιν · « Πάτερ, δέξασόν σου τὸν Υἱόν, ἵνα καὶ ὁ Υἱός σου δοξάσῃ σε » καὶ · « Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἑσμεν ». Εἰ τοίνυν καὶ μετὰ τὴν σάρκωσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου ἐν ὁ Υἱός καὶ ὁ Πατὴρ εἰσι, πολλῶ μᾶλλον πρὸ τῆς σαρκώσεως.
- 120 Καὶ σκόπει μοι συνετῶς τῶν ῥημάτων τὴν δύναμιν. Λέγει γάρ · « Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἑσμεν » καὶ προέταξεν ἑαυτὸν τοῦ Πατρὸς. Τί τοῦτο ; Ἵνα δείξῃ τὸ ἐν πᾶσιν ἰσότιμον καὶ ὁμόδοxon ἑαυτοῦ μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ ὅτι οὔτε ὁ Πατὴρ πρῶτος, καὶ αἷτιος τοῦ Υἱοῦ, οὔτε δεύτερος
- 125 ὁ Υἱός, καὶ ἕκ τοῦ Πατρὸς, οὔτε τρίτον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ἕκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται. Εἰ γὰρ ἐν ἐξ ἀρχῆς ἡ Τριάς καὶ τοῦτο καλεῖται κατὰ τὰς ὑποστάσεις Τριάς, ἄρα τὸ ἐν οὔτε ἑαυτοῦ πρῶτον δύναται εἶναι, οὔτε τῶν σὺν αὐτῷ ὑποστάσεων · οὐδὲ γὰρ προϋπέστη τοῦ ἑτέρου τὸ
- 130 ἕτερον, ἵνα τὸ προϋποστάν πρῶτον τοῦ ἐξ αὐτοῦ λάμψαντος γένηται. Μία γὰρ θεότης ἡ μία Τριάς καὶ τοῦτο διὰ τὰ πρόσωπα, ὥσπερ εἴρηται , καὶ τὰς ὑποστάσεις καλεῖται · ἐπεὶ δὲ μερίζεται μὲν ἀμερίστως, ἡνῶται δὲ ἀσυγχύτως, μία καλεῖται Τριάς ὁ Θεός, μὴ προϋπάρχαντος τούτων ἐνός
- 135 οὐδαμῶς πῶς, ἡ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ, ἡ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς, ἡ τῶν ἀμφοτέρων τοῦ Πνεύματος, ἵνα καὶ πρῶτον τοῦ ἑτέρου τὸ ἕτερον γένηται · σύνδρομον γὰρ τὴν ἀναρχον ἔσχον ἀρχὴν καὶ συναἰδιον.

Τοιγαροῦν εἰς Θεὸς ἡ Τριάς, ἄφραστος, ἀναρχος, ἄκτιστος, ἀκατάληπτος, ἀμέριστος, μήτε νοηθῆναι παρ' ἡμῶν μήτε 140
 ῥηθῆναι δυναμένη. Ἵνα δὲ μὴ τῇ μακρᾷ σιωπῇ λήθην Θεοῦ
 παντελῇ νοσήσωμεν καὶ ὡς ἄθεοί τινες ἐν τῷ κόσμῳ διάξω-
 μεν, συνεχωρήθη ἡμῖν κατὰ τὸ ἐγχωροῦν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει
 λαλεῖν τὰ περὶ Θεοῦ καὶ τῶν θείων, καθὼς ἀπὸ τῶν θείων
 ἀποστόλων καὶ τῶν θεοπνεύστων πατέρων ἡμῶν ἐδιδάχθημεν, 145
 ὡς ἂν συνεχῇ τὴν περὶ αὐτοῦ μνήμην ἀναλαμβάνοντες
 δοξάζωμεν τὴν αὐτοῦ ἀγαθότητα καὶ τὴν περὶ ἡμᾶς φιάν-
 θρωπον οἰκονομίαν αὐτοῦ. Ἡμεῖς δέ, οἱ γῆ καὶ σποδός,
 ὥσπερ ἑαυτοὺς οἶονεῖ ἀγνοήσαντες εἰς ἀμετρίαν ἐπεκτεινό-
 μενοι, τὰ ἀγγέλοις καὶ πάσαις ταῖς οὐρανίαις δυνάμεσιν 150
 ἀκατάληπτα καὶ ἀνέκφορα ἐξερευνᾶν καὶ πολυπραγμονεῖν,
 νοεῖν τε καὶ ἐπινεεῖν καὶ ἀναπλάττειν οὐ φρίττομεν, ἀλλ' ὡς
 ἄπιστοί τινες καὶ πάντῃ τῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων ἀμύητοι
 οὕτω καὶ φρονοῦμεν καὶ ἀφειδῶς λαλοῦμεν ἀναισχύντῃ
 ψυχῇ τὰ περὶ Θεοῦ. 155

Εἰπέ οὖν μοι, ὦ οὗτος, ὁ τὰ τῆς θείας φύσεως μὴ φειδόμενος
 ἐρευνᾶν· πιστεύεις ὅτι ἐστὶ Θεὸς τρισυπόστατος, ἀναρχος,
 ἄκτιστος, ἀκατάληπτος, ἀνεξιχνίαστος, ἀόρατος, μήτε νῶ
 καταληπτός, μήτε λόγῳ ῥητός, καὶ ὅτι ἦν αἰὶ ὁ αὐτός,
 μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν, μήτε χρόνων ἢ αἰώνων ποτὲ ἐσχηκώς, 160
 ἀλλὰ αἰὶ ὢν; Ναί, φησὶν. Εἰ οὖν τοῦτο πιστεύεις ὅτι ἦν,
 ὥσπερ καὶ ἦν, μόνος Θεὸς ἡ ἀγία Τριάς, ὅτε δὲ ἡβουλήθη,
 τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς ἐκ τοῦ μὴ
 ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήγαγε καὶ τὰς οὐρανίους πάσας δυνά-
 μεις ἐποίησεν, εἴτα καὶ τὸν ἄνθρωπον τούτων ἀπάντων 165
 ἐποίησεν ἔσχατον, καὶ οὐδὲν ἐστὶν ἢ τῶν ἐν τῷ οὐρανῷ
 ἢ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἢ τῶν ἐν ταῖς καταχθονίαις ὃ μὴ παρήχθη
 καὶ γέγονεν ἐξ οὐκ ὄντων, μόνος δὲ ὁ τούτων ποιητὴς καὶ
 κτίστης Θεὸς ἄκτιστος, ἀναρχος, καὶ αἰὶ ὢν καὶ πρὸ πάντων
 ὢν, τί καὶ αὐτὸς οὐ σιωπῇ καὶ φόβῳ τὸν δημιουργὸν προσ- 170
 κυνεῖς, καθὰ πᾶσαι τῶν οὐρανῶν αἱ δυνάμεις, ἀλλὰ τὸ ἑαυτὸν
 ἀφείς ἐπισκέπτεσθαι, τὴν ἀκατάληπτον αὐτοῦ φύσιν τολμηρᾷ
 καὶ αὐθάδει περιεργάζῃ ψυχῇ; Οὐ φρίττεις μὴ που σκηπτὸς
 ἀνωθεν κατελθὼν παρανάλωμά σε ποιήσῃ πυρός; Εἰ γὰρ
 ἄκτιστος, ἀναρχος, καὶ αἰὶ καὶ πρὸ πάντων ἦν ἢ τρισυπόσ- 175

- τατος μονὰς ὁ Θεός, πάντα δέ, εἴτε ὁρατά, εἴτε ἀόρατα, εἴτε ἐνσώματα, εἴτε ἀσώματα, εἴτε γινωσκόμενα παρ' ἡμῶν, εἴτε ἀγνοούμενα, διὰ τῆς ὁμοουσίου καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος τῆς μιᾶς παρήχθη θεότητος, πῶς, εἶπέ, τὰ παραχθέντα τὸν
- 180 παραγαγόντα καὶ τὰ γεγονότα τὸν αἰεὶ ὄντα, τὰ κτιστὰ τὸν ἄκτιστον, καὶ τὸν ἀναρχον τὰ ὕστερον παρ' ἐκείνου λαβόντα τὴν ὑπαρξιν, ἐπιγινῶναι τὸ ὅλος καὶ ὅσος καὶ ὅπως ἐγενήθη ὅλως δυνήσονται ; Οὐδαμῶς, εἰ μὴ ὅσον πάντως ὁ ποιητὴς αὐτὸς τῶν ποιηθέντων ἐκάστω, ὥσπερ δὴ πνοὴν καὶ ζωὴν,
- 185 ψυχὴν τε καὶ νοῦν καὶ λόγον χαρίζεται, οὕτω καὶ τὴν περὶ αὐτοῦ γνῶσιν φιλανθρώπως καθ' ὅσον συμφέρει δωρήσεται.
- Ἄλλως δὲ πῶς εἴποις ἄρα τὸ ποιηθὲν ἐκ Θεοῦ τὸν ἑαυτοῦ ποιητὴν ἐπιγινῶναι ; Ἀμήχανον ἐτέρως τοῦτο γενέσθαι καὶ πᾶσι πάντα ἀδύνατον. Ἀλλὰ γὰρ καὶ τὸ μέτρον τῆς γνώσεως
- 190 κατὰ τὸ μέτρον τῆς πίστεως ἡμῖν τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτὸν δέδωκεν, ὥς ἂν ἡ γνῶσις τὴν δίχα γνώσεως πίστιν ἐπιβεβαιώσῃ καὶ βεβαιωθῇ διὰ τῆς γνώσεως ὁ τὸν λόγον κατηχηθεὶς καὶ πιστεύσας ὅτι ἐστὶ Θεός, εἰς ὃν διὰ τοῦ λόγου τῆς διδασκαλίας ἐπίστευσεν. Ταύτην οὖν διὰ ποικίλων
- 195 καὶ πολυτρόπων σημείων λαμβάνουσιν οἱ πιστοί, δι' αἰνιγματῶν, δι' ἐσόπτρων, διὰ μυστικῶν καὶ ἀνεκφράστων ἐνεργειῶν, διὰ θείων ἀποκαλύψεων, δι' ἐλλάμψεων ἀμυδρῶν, διὰ θεωρίας τῶν λόγων τῆς κτίσεως, καὶ ἐν ἔργων πολλῶν ἐξ ὧν καθ' ἐκάστην αὐξεῖ ἡ πίστις τῶν τοιούτων καὶ εἰς ἀγάπην
- 200 Θεοῦ ἀνεισιν. Οὐ μόνον δέ · ἀλλὰ γὰρ καὶ πληροφορεῖ αὐτοὺς ὁ Θεός, ὥσπερ τοὺς ἀποστόλους, διὰ τῆς ἀποστολῆς καὶ παρουσίας τοῦ ἁγίου Πνεύματος · καὶ φωτίζονται τελειώτερον καὶ διδάσκονται διὰ τοῦ φωτός, ὥς ἄρρητος καὶ ἀνέκφραστος, ἄκτιστος καὶ αἰώνιος καὶ αἰδῖος καὶ
- 205 ἀκατατάληπτός ἐστιν ὁ Θεός. Πᾶσαν γὰρ γνῶσιν καὶ ἐπίγνωσιν καὶ πάντα λόγον σοφίας καὶ λόγον γνώσεως μυστικωτέρας, πρὸς δὲ καὶ θαυμάτων ἐνέργειαν καὶ προφητείας χάριν καὶ γένη γλωσσῶν καὶ ἐρμηνείαν γλωσσῶν, ἀντιλήψεις τε καὶ κυβερνήσεις πόλεων καὶ λαοῦ, καὶ
- 210 ἐπίγνωσιν τῶν μελλόντων ἐκ τῶν παθόντων, καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐπίτευξιν, υἱοθεσίαν τε καὶ αὐτὸ τὸ ἐνδεδύσθαι Χριστὸν καὶ τὸ εἰδέναι τὰ μυστήρια Χριστοῦ καὶ τὸ γινῶναι

τὸ περὶ ἡμᾶς τῆς οἰκονομίας αὐτοῦ μυστήριον καὶ ἀπαξιαπλῶς
πάντα, ὅσα μὲν οἱ ἄπιστοι ἀγνοοῦσιν, ἡμεῖς δέ, οἱ καταξιω-
θέντες εἶναι πιστοί, εἰδέναι καὶ φρονεῖν καὶ λέγειν δυνάμεθα, 215
διὰ μόνου τοῦ Πνεύματος ἐκδιδάσκονται.

Ἐκ τούτων οὖν καὶ τῶν τοιούτων πληροφορούμεθα καὶ
βεβαιούμεθα ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ τὰ πάντα ποιήσας Θεός, ὁ
καὶ παραγαγὼν ἡμᾶς χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς, ὁ νοῦν καὶ
λόγον καὶ ψυχὴν νοερὰν ἡμῖν χαρισάμενος, ὁ κατ' εἰκόνα 220
καὶ καθ' ὁμοίωσιν αὐτοῦ ποιήσας ἡμᾶς καὶ τὸ σκότος τῆς
ἀγνωσίας ἀποδιώξας ἡμῶν · καὶ αὐτός ἐστιν ὁ τὰ ὑπὲρ
ἡμᾶς ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς ἀμυδρῶς πῶς καταξιώσας ὡς ἐν
σκιᾷ ὑποδείξαι ἡμῖν ἀφ' ὧν καὶ ἐμάθομεν, δι' ὧν καὶ ὁρώμεν,
παρ' ὧν καὶ πιστεύομεν, ὅτι ὥσπερ τὸν νοῦν τὸν ἡμέτερον 225
καὶ τὴν ψυχὴν καὶ αὐτὸν ἡμῶν τὸν ἐνδιάθετον λόγον ἐν τῇ
πλάσει τοῦ σώματος ἡμῶν ἅμα παρήγαγε, — τὸ γὰρ εἰπεῖν
ὅτι « ἐπλάσεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς
γῆς, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνεῦμα ζωῆς
καὶ ἐγένετο αὐτῷ εἰς ψυχὴν ζῶσαν » δείκνυσιν ὅτι συνυπῆρχε 230
τῇ ψυχῇ ὁ νοῦς ἡμῶν καὶ ὁ λόγος, μὴ προϋπάρξαντος ἐνός
ἐξ αὐτῶν μηδὲ προϋποστάντος, ὡς ἐν ὄντων ἅμα τῶν τριῶν
καὶ εἰς ἐν πνεῦμα ζωῆς δοθέντων ἡμῖν — ὥσπερ οὖν ἐν τούτοις
οὐ προϋπῆρξεν ἐν οὐδὲ προϋπέστη τοῦ ἐτέρου τὸ ἕτερον,
μᾶς οὐσίας ὄντων καὶ φύσεως, οὕτως οὐδὲ ἐν τῇ ἀγίᾳ καὶ 235
ὁμοουσίᾳ καὶ ὁμοτίμῳ Τριάδι προϋπῆρξε τοῦ ἐτέρου τὸ
ἕτερον. Οὐδὲ γὰρ ἔσχε ποτὲ ὁ ποιητὴς τῆς εἰκόνης Θεός,
τρισυπόστατος ὢν, προϋποστάν τῶν τριῶν ἐν, ἀλλ' ἅμα
τὰ τρία ἐν ὁ Θεὸς καὶ τὸ ἐν ὡσαύτως αἰεὶ τρία.

Τοῦτο τοιγαροῦν ὁμολογοῦντες πιστεύομεν καὶ πᾶσιν 240
ἄλλοις οἷς οὐ τολμηρὸν τὰ περὶ Θεοῦ λέγειν καὶ ἐρευνᾶν
διαμαρτυρούμεθα ὅτι ἐστὶ Θεὸς τρισυπόστατος, Πατὴρ
Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα, ἡ ἀγία Τριάς, εἰς ἣν βεβαπτίσμεθα ·
ὁ ἐκ τῶν εἰς ἡμᾶς γεγεννημένων ἐνεργειῶν καὶ χαρισμάτων
τοῦ Πνεύματος καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἱερῶν θεσμῶν τε καὶ 245
εὐαγγελίων ἐβεβαιώθημεν. Πῶς δὲ Τριάς ἢ πότε ἢ ὅποια
καὶ ποδαπή, ἢ οὐσα κτίστις τῶν ὄλων, οἱ κτισθέντες οὐκ
ἴσμεν ἡμεῖς. Εἰ δὲ οὐκ ἴσμεν, ὥσπερ οὐδὲ οἶδαμεν, πόσων
ἴσμεν σκηπτῶν ἄξιοι, περὶ ὧν οὐκ οἶδαμεν λέγοντες ; Τὸ

γάρ μὴ ὃν τῶν γεγεννημένων ἀπάντων μηδέν, μήτε τῶν ὁρωμένων, μήτε τῶν ἀοράτων, πῶς εἰδέναι δυνάμεθα, ἡμεῖς οἱ ὁρατοὶ καὶ χτιστοὶ, οἱ φθαρτοὶ, οἱ αἰσθητοὶ, οἱ τυφλοὶ καὶ ἀφώτιστοι ; Καὶ ταῦτα, ὥσπερ τεῖχος μέσον ἡμῶν καὶ Θεοῦ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν προκειμένων καὶ διειργόντων

255 ἡμᾶς ἀπ' αὐτοῦ, ὃ εἰ μὴ διὰ μετανοίας ἀνέλωμεν ἢ καὶ ὑπερβῶμεν, οὐ μόνον οὐ γινῶναι Θεὸν δυνηθῶμεν, ἀλλ' οὐδ' ὅτι ἄνθρωποι ἐσμεν εἰσόμεθα. Τοῦ γὰρ φραγμοῦ ἱσταμένου καὶ χωρίζοντος ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ φωτός, πῶς ἐν σκότει διαγόντες ἑαυτοὺς καταμαθεῖν ἰσχύσομεν, ἢ ὁποῖοι

260 ἐσμεν καὶ ποδαποὶ, ἢ ποῦ καὶ πόθεν φερόμεθα, ἢ ποῦ ἀπαγόμεθα καὶ τίνες ἐσμεν ἐν ἀληθείᾳ ἐπιγνωσόμεθα ; Εἰ δὲ ἡμᾶς αὐτοὺς ἀγνοοῦμεν, πολλῶ μᾶλλον τὸν ὄντα ἀσυγκρίτως ὑπὲρ ἡμᾶς ; Εἰ γὰρ μὴ ἑαυτοὺς ἠγνοοῦμεν, οὐκ ἂν τολμηρῶς περὶ Θεοῦ ἐφθεγγόμεθα · τὸ γὰρ περὶ Θεοῦ καὶ τῶν θείων

285 λέγειν ἀφωτίστους ὄντας ἡμᾶς καὶ κενούς Πνεύματος ἁγίου, ἄγνοιαν ἡμῶν ἑαυτῶν ἐμφανίζει. Καὶ εἰκότως · εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἀκριβῶς ἐγινώσκομεν, οὐδὲ εἰς οὐρανὸν ἀτενίσαι οὐδὲ τὸ φῶς τοῦ κόσμου τούτου βλέπειν , οὐδὲ πατεῖν τὴν γῆν αὐτὴν ἀξίους ἂν ἡμᾶς ἑαυτοὺς ἐλογισάμεθα πώποτε,

270 ἀλλ' ὑπὸ γῆν κατορύξαι προεθυμήθημεν ἄν.

Τί γὰρ ἀκαθαρτότερον, εἰπέ μοι, τοῦ μετὰ οἰήσεως καὶ ὑπερφηανίας διδάσκειν ἐπιχειροῦντος τὰ τοῦ Πνεύματος ἄνευ Πνεύματος ; Τί μιαινώτερον τοῦ μὴ μετανοήσαντος καὶ προκαθάραντος ἑαυτόν, ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἀφέντος, διὰ μόνης

275 δὲ τῆς ψευδωνύμου γνώσεως καὶ τῆς ἔξω σοφίας βουλομένου θεολογεῖν καὶ περὶ τῶν ὄντων καὶ αἰὶ ὡσάυτως ὄντων τολμηρῶς διαλέγεσθαι ; Εἰ γὰρ καὶ μηδὲν ἕτερον ἀμαρτήσας ἐστίν, ὑπερ ἀδύνατον, τοῦτο δὲ αὐτὸ μόνον ὑπόδικον κρίσεως αἰωνίου καθίστησι τὸν τοιοῦτον, ἐπειδὴ « ἀκάθαρτος παρὰ

280 Κυρίῳ πᾶς ὑψηλοκάρδιος ». Εἰς τοσοῦτον γὰρ ἀνοίας ἐξώκειλαν τῶν τοιούτων τινές, ὥστε μὴδὲ λέγειν μὴδὲ νομίζειν ἡμαρτηκέναι αὐτοὺς. Τῆς μανίας ! Οὐδεὶς ἀναμάρτητος, εἰ μὴ εἰς ὁ Θεός · « Πάντες γάρ » φησὶν « ἡμαρτον » ὁ θεὸς Ἀπόστολος, « καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης

285 τοῦ Θεοῦ, δικαιούμενοι δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι ». Εἰ δέ, κατὰ τὸ ὅσιον λόγιον, οὐδεὶς ἀναμάρτητος εἰ μὴ εἰς ὁ Θεός

καὶ πάντες ἡμαρτον καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, ὁ λέγων μὴ ἡμαρτηκέναι, ὡς οὐκ οἶδεν, ἴσον ἑαυτὸν ποιεῖ τῷ Θεῷ καὶ ἔστιν ὁμοιος τῷ εἰπόντι · « Θήσω τὸν θρόνον μου ἐπὶ τῶν νεφελῶν καὶ ἔσομαι ὁμοιος τῷ Ὑψίστῳ . » 290

Εἰ δὲ ἡμαρτηκέναι ὁμολογεῖς, δεῖξόν μοι τὴν γνησίαν ὑπὲρ τῶν ἡμαρτημένων ἑξομολόγησιν, τὴν πρὸς τὸν ἀναδεξάμενόν σου τοὺς λογισμοὺς πνευματικὸν πατέρα πίστιν εἰλικρινῇ, τὴν ὑποταγὴν, τὴν ἐν τοῖς εὐτελέσιν ἔργοις ὑπακοήν, τὴν ἐν τοῖς ὑποδεεστέροις τῶν ἀδελφῶν ὑπηρεσίαν, τὴν ἐν τοῖς 295

ἀσθενοῦσι διακονίαν, ἔτι δὲ τὴν ἀπὸ ψυχῆς ταπεινώσιν, τὸ ἀσχημάτιστον, τὸ ἀπλαστον καὶ ἀνυπόκριτον ἦθος. Καὶ εἰ ἐνδιαθέτω γνώμῃ ψυχῆς ὑποκάτω πάντων ἑαυτὸν ἔσχες, ὅθεν ἡ διηνεκὴς κατάνυξις καὶ τὰ χαροποιὰ δάκρυα τίκτονται, ἀφ' ὧν καὶ δι' ὧν ἡ κάθαρσις ἐπιγίνεται τῆς ψυχῆς τῷ 300

σπουδαίῳ καὶ ἡ τῶν τοῦ Θεοῦ μυστηρίων ἐπίγνωσις, καὶ τότε λάλει περὶ θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων, καγὼ σου τῶν λόγων γνωρίσω τὴν δύναμιν.

Ὁ γὰρ καρπὸς καὶ τὸ ἔργον τῆς μετανοίας ταῦτά εἰσιν, ἃ τὴν μὲν ἄγνοιαν ἀποδιώκουσι, τὴν δὲ γνῶσιν ὁμοῦ προσ- 305

τιθέασιν · γνῶσιν δὲ λέγω τὴν περὶ ἡμᾶς πρῶτον καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς, ἔπειτα τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς καὶ τῶν θείων τῶν τοῖς ἀμετανοήτοις ἀθεάτων καὶ ἀγνώστων μυστηρίων, φημί δὴ τῆς καθ' ἡμᾶς πίστεως, ἣν οὐδεὶς ἂν πλουτήσῃ πρὸ τῆς ἐργασίας τῶν εἰρημένων, εἰ καὶ πᾶσαν ἐγκύκλιον διέλθοι 310

φιλοσοφίαν · εἰ δὲ μὴ ταύτης ἐν μετοχῇ γένηται πλουσία, ἐν σκότει βαθυτάτῳ διάξει τῆς ἀγνωσίας τὸν τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνον. Εἰ γὰρ καὶ ἐν γράμμασι κεῖνται καὶ παρὰ πάντων τὰ θεῖα καὶ περὶ τῶν θείων πᾶσιν ἀναγινώσκονται, ἀλλὰ μόνοις ἐκείνοις ταῦτα ἀποκαλύπτονται τοῖς θερμῶς 315

μετανόησας καὶ διὰ τῆς εἰλικρινοῦς μετανοίας καλῶς καθαρθεῖσι, καὶ τοσοῦτον, καθ' ὅσον ἡ ἀναλογία καὶ τὸ μέτρον ὑπάρχει τῆς αὐτῶν μετανοίας ὁμοῦ καὶ καθάρσεως · οἷς καὶ φανεροῦνται τὰ βάθη τοῦ Πνεύματος καὶ ἀφ' ὧν ὁ λόγος πηγάζει τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας καὶ γνώσεως, ὡς 320

ποταμὸς παλῦρρους κατακλύζων τὰς φρένας τῶν ἐναντίων. Τοῖς δὲ γε ἄλλοις ἅπασιν ἄγνωστα καὶ κεκρυμμένα ὑπάρχει καὶ μηδόλως ἀναπτυσσόμενα ὑπὸ τοῦ διανοίγοντος τὸν νοῦν

τῶν πιστῶν εἰς τὸ συνιέναι τὰς γραφάς . Καὶ εἰκότως .
 325 « Τὸ γὰρ μυστήριόν μου, φησὶν, ἐμοὶ καὶ τοῖς ἐμοῖς » .
 Τοῖνυν καὶ δοκοῦσι βλέπειν μὴ βλέποντες οἱ τοιοῦτοι καὶ
 ἀκούειν μὴδὸλως ἀκούοντες καὶ συνιέναι ἀσύνετοι ὄντες,
 αἰσθησιν τῶν ἀναγινωσκομένων λαθεῖν μὴ δυνάμενοι . Καὶ
 καθάπερ ἕκαστος τῶν ἀπίστων φρονεῖν οἴεται μὴ φρονῶν,
 330 καὶ εἰδέναι τι δοκεῖ μὴδὲν ὅλως εἰδώς, — εἰ τι γὰρ καὶ
 οἶδε, κακῶς οἶδεν, ὃ καὶ χειρόν πάσης ἀγνοσίας ἐστίν —
 οὕτως, οἶμαι, καὶ οὔτοι . Δοκοῦντες γὰρ εἶναι σοφοί, μωροὶ
 τῷ ὄντι γεγόνασιν, ὥσπερ ἐξεστηκότες καὶ ἐκφρονες τὰς
 ἑαυτῶν ἡμέρας οἱ δυστυχεῖς διερχόμενοι καὶ μὴδὲν τῶν τοῦ
 335 Χριστοῦ μυστηρίων εἰδότες, ὡς δεῖ ὧν τῆς οἰήσεως καὶ
 ὑπερηφανίας ῥύσαιτο ἡμᾶς ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ καὶ μμητὰς
 γενέσθαι τῆς αὐτοῦ ταπεινώσεως ἀξιώσοι .

Ταύτης οὖν τῆς ὁδοῦ, φημι δὴ τῆς μακαρίας ταπει-
 νοφροσύνης, ὃ παρεκκλίνων καὶ ἔξω που, δεξιὰ τυχὸν ἢ
 340 ἀριστερά, βαδίζων καὶ πορευόμενος καὶ τοῖς ἰχνεσι τοῦ
 Ἰησοῦ καὶ Θεοῦ μὴ καταδεχόμενος ἐπεσθαι, πῶς εἰς τὸν
 νυμφῶνα αὐτοῦ σὺν αὐτῷ εἰσελεύσεται ; Μὴ συνεισελθὼν
 δέ, πῶς τὴν αὐτοῦ δόξαν θεάσεται ; Μὴ θεασάμενος δὲ
 ταύτην, πῶς τὰ κατ' αὐτὴν ἢ τὰ περὶ αὐτὴν ἄλλοις ἐκδιηγῆσε-
 345 ται ; Πῶς περὶ ὧν οὐκ οἶδε καὶ οὐκ ἐθεάσατο πώποτε εἰπεῖν
 καθόλου τολμήσειεν ; Εἰ δ' ἐπιχειρήσειε περὶ τοιούτων καὶ
 τηλικούτων διδάσκειν, ἄρα τοῦ τοιούτου ἀνθρώπου ἔστιν
 ἐπὶ τῆς γῆς ἀφρονέστερος ; Ἄρα οὐχὶ καὶ αὐτῶν τῶν
 350 τετραπόδων κτηνῶν ἀλογώτερος ἔσται καὶ παντάπασι
 κτηνωδέστερος ; Πάντα γάρ, ὡς ὁράται, τὰ ἄλογα ζῶα
 τὴν ἑαυτῶν φυλάττει καὶ φύσιν καὶ τάξιν, καὶ τοὺς ἰδίους
 ὄρους ἕκαστον αὐτῶν οὐχ ὑπερβαίνει ποτέ . Οὗτος δὲ ὁ χειρὶ
 Θεοῦ πλασθεὶς, ὁ λόγῳ καὶ αὐτεξουσιότητι παρ' αὐτοῦ
 τιμηθεὶς, οὐκ εἰς δέον ἐχρήσατο τῇ ἀξίᾳ, οὐδὲ τὴν ἰδίαν
 355 ἐπέγνω ἀσθένειαν, οὐδὲ ἐνέμεινεν ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ
 ἐντεθεῖσι τῇ φύσει αὐτοῦ ἀγαθοῖς, οὐδὲ ἐντὸς τῶν ἰδίων
 ὄρων ἔστη ἢ τὰ ἑαυτοῦ μέτρα συνῆκεν ἄλλ' ὡς ὁ Ἐωσφόρος
 ἢ καὶ ὁ Ἀδάμ ὕστερον, ὁ μὲν ἄγγελος ὧν, ὁ δὲ ἄνθρωπος,
 360 οὕτως οἶμοι καὶ οὗτος, τοὺς ὄρους τῆς ἰδίας φύσεως ὑπερβάς

καὶ τῶν ὑπὲρ αὐτὸν ἐπιθυμήσας καὶ φαντασθεῖς, οὐ διὰ
 ταπεινώσεως καὶ χριστομιμήτου πολιτείας πρὸς ὕψος
 πνευματικῆς γνώσεως ἀνελθεῖν ἠδουλήθη, ἀλλὰ διὰ ὑπερηφα-
 νίας καὶ ἐπάρσεως· οἶονεὶ πλίνθους τῆς ψευδωνύμου
 γνώσεως ἄλλοθεν ἄλλους συλλέξας καὶ δι' ἐπιμόνου μελέτης 365
 ἐξοπτήσας αὐτούς, διὰ φιλοδοξίας τε καὶ ἀνθρωπαρεσκίας
 μετὰ οἰήσεως οἰκοδομήσας αὐτούς, πύργον θεολογίας καὶ
 πνευματικῆς γνώσεως κτήσασθαι προσεδόκησε· πρὸς δέ,
 καὶ εἰς οὐρανούς ἢ καὶ ὑπὲρ τοὺς οὐρανούς εἶναι οἰόμενος
 καὶ ὑπεράνω αὐτῶν ἵστασθαι φανταζόμενος, περὶ τοῦ 370
 ποιήσαντος τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς
 διαλέγεται. Τὸν τοιοῦτον οὖν τίς ἄρα καλέσειεν ἄνθρωπον,
 ἢ τῶν κτηνῶν αὐτῶν ἴσον ἢ ὅλως αἰσθησιν ἔχοντα; Εἰ γάρ
 ὁ κατ' εἰκόνα Θεοῦ πλασθεὶς ἄνθρωπος καὶ καταξιωθεὶς
 ἰσαγγέλου καὶ ἀθανάτου ζωῆς, διὰ μιᾶς ἐντολῆς Θεοῦ 375
 παράδασιν οὐ μόνον τῆς ἀγγελικῆς ἐκείνης διαγωγῆς, ἀλλὰ
 καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς, δικαίως ἀπεστερήθη, θανάτῳ καὶ
 φθορᾷ καὶ κατάρᾳ καταδικασθεὶς, τί πείσονται ἄρα οἱ ἐξ
 αὐτοῦ γεννώμενοι ἅπαντες καὶ ἔτι τοῦ χοῦκοῦ τὴν εἰκόνα
 φοροῦντες καὶ θεολογεῖν ἀνάγκως ἐπιχειροῦντες; 380

Ἄλλὰ γὰρ εἰπέ μοι, πᾶς τις ὁ περὶ Θεοῦ καὶ τῶν θείων μὴ
 διδάσκεισθαι, ἀλλὰ διδάσκειν ἐπιχειρῶν, εἰ ἐκ τοῦ ἄδου
 πρῶτον ἀνῆλθες καὶ πρὸς τῇ γῇ γέγονας, καὶ πῶς τοῦτό
 σοι παθεῖν ἐξεγένετο, καὶ διὰ ποίων τῶν ἐπιστηριγμάτων
 καὶ ἐπιβάσεων, διὰ τίνων δὲ καὶ ὁποίων τῶν συνεργησάντων 385
 καὶ βοηθησάντων πρὸς τὴν ἀνάβασιν. Ἀνελθὼν δὲ ὁδωδὼς
 καὶ βρύων φθοράν, μᾶλλον δὲ ὑπὸ τοῦ θανάτου κρατούμενος
 καὶ νεκρὸς ὢν ἔτι, πῶς ἔζησας καὶ ἰσχυρότερος γέγονας
 τοῦ θανάτου καὶ τὰς ἐκείνου χεῖρας διαδρᾶναι ἐξίσχυσας;
 Φράσον οὖν ἡμῖν καὶ εἰθ' οὕτως ἐρεῖς πάντως καὶ πῶς μετὰ 390
 τὸ ἀνελθεῖν ἐκ τοῦ ἄδου καὶ ἐπιβῆναι τῇ γῇ τῆς τε φθορᾶς
 ἀπηλλάγης καὶ τῆς κατάρας ἡλευθερώθης. Εἰτα διδάξεις
 ἡμᾶς πῶς πάλιν ἀνήχθης ἀπὸ τῆς γῆς, ποίαις χρησάμενος
 βαθμίαις, ποίοις πτεροῖς πετασθεὶς ὑψώθης πρὸς οὐρανούς,
 ποίου ἄρματος ἐπιβάς, ἐν σώματι ὢν χωρὶς σώματος, 395
 ὑπερέβης αὐτούς, ποῖα σε νεφέλῃ ὑπέλαβε. Δεῖξον ἡμῖν
 ταῦτα καὶ δίδασκον ὑπὲρ τῶν τοιούτων ἡμᾶς καὶ τότε δεξόμεθα

σε περὶ Θεοῦ μετρίως πως καὶ μετὰ φόβου καὶ τρόμου λέγοντα. Εἰ δὲ χωρὶς τῶν εἰρημένων τούτων, τῶν αἰεὶ
 400 μυστικῶς γινομένων ἐν ταῖς εἰς ἄνδρα τέλειον εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος ἀναδεδραμηκόσι Χριστοῦ, καὶ πρὸ τῆς πράξεως τῶν ἐντεταλμένων ὑπὸ Θεοῦ φθέγξασθαι τολμηρῶς ἐπιχειρήσεις, ὡς μαινόμενον καὶ ἔκφρονα καὶ δαιμονῶντά σε ἀποστραφισόμεθα, ἐπειδὴ οὔτε Ἡλίας ἄνευ
 405 τοῦ φλογεροῦ ἄρματος ἐκείνου σωματικῶς πρὸς οὐρανὸν ἦρθη, οὔτε ὁ δεσπότης ἡμῶν καὶ Θεὸς ἄνευ τῆς ὑπολαβούσης αὐτὸν νεφέλης τοῦ Πνεύματος.

Καίτοι καὶ τὸν Ἡλίαν αὐτὸν δίχα τοῦ ὀφθέντος ἄρματος, ὥσπερ τὸν Ἐνῶχ, μεταθεῖναι ἀπὸ τῆς γῆς εἰς οὐρανὸν
 410 ἴσχυε καὶ αὐτὸς πάλιν ὁ Δεσπότης ἄνευ νεφέλης καὶ τῶν συνεπομένων ἀγγέλων εἰς οὐρανοὺς ἀνελθεῖν ἡδύνατο, ἀλλὰ τοῦτο οὐ ποιεῖ. Τί τοῦτο; Ἵνα διδάξῃ ἡμᾶς ὅτι καὶ ὁ νοῦς ἡμῶν δέσται τινος πάντως τοῦ ἀναφέροντος αὐτὸν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ ἐκεῖσε θεάματα ὑποδεικνύοντος αὐτοῦ καὶ
 415 τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ ἐκκαλύπτοντος· ὥς γὰρ οὐκ ἐνδέχεται ἄνευ πτερύγων εἰς ὕψος πετασθῆναι πτηνόν, οὕτως οὐδὲ νοῦν ἀνθρώπου ἀναβῆναι πρὸς τὰ ἐξ ὧν ἐξέπεσεν, εἰ μὴ τὸν προάγοντα καὶ ἀναφέροντα αὐτὸν σχῆ. Ἄλλως δὲ καὶ ἵνα δι' αὐτῶν τῶν ἔργων πιστώσῃται τὴν τοῦ δούλου καὶ τὴν
 420 ἰδίαν ὁ Δεσπότης ἀνάληψιν καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀνοδὸν καὶ διδάξῃ ἡμᾶς μὴ λόγοις μόνοις ἐξαπατᾶσθαι καὶ πάντα ἄνθρωπον πιστεύειν πνευματικὸν ἑαυτὸν εἶναι λέγοντα, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ βίου καὶ τῶν πράξεων αὐτοῦ πρότερον βεβαιουμένους, καὶ μάλιστα ἐὰν ταῖς τοῦ Κυρίου καὶ τῶν ἀποστόλων καὶ
 425 τῶν ἁγίων πατέρων διδασκαλίαις συνᾶδῶσιν οἱ λόγοι αὐτοῦ καὶ αἱ πράξεις, καὶ τῆνικαῦτα προσδέχσθαι καὶ ἀκοῦειν τοὺς λόγους αὐτοῦ ὡς λόγους Χριστοῦ· εἰ δ' οὐν, ἀλλ' εἰ καὶ νεκροὺς ἀνίστῃ, καὶ μυρία ἄλλα θαύματα ἐπιδείκνυται, ὡς δαίμονα αὐτὸν ἀποστρέφειν καὶ μισεῖν, καὶ μάλιστα ὅταν
 430 νοστιζόμενον μὴ καταδεχόμενον ὁρῶμεν μεταθεῖναι τὸ ἴδιον φρόνημα, ἀλλ' ἔτι ἐμμένοντα τῇ πεπλανημένῃ γνώσει αὐτοῦ καὶ εἰς οὐρανοὺς οἰόμενον τὸ πολίτευμα καὶ τὴν διαγωγὴν ἔχειν.

Οὕτω γὰρ ἀνωθεν ὑπὸ τῶν ἀποστόλων Χριστοῦ καὶ τῶν
 435 θεοπεσίων πατέρων ἡμῶν τῆς θεοπνεύστου μυσταγωγῆθέντες

διδασκαλίας, ἀποτρεπόμεθα τὰς διακένους τῶν εἰς μηδὲν
ἕτερον εὐκαιρούντων, ἢ εἰς τὸ περιεργάζεσθαι καὶ πολυπραγ-
μονεῖν τὰ καὶ ἀγγέλοις ἀνέφικτα, κενοφωνίας· κρατοῦμεν
δὲ τὴν ὁμολογίαν ἡμῶν τῆς πίστεως ἀσινῇ καὶ ἀκράδαντον, 440
ἣν ἄνωθεν παρ' αὐτῶν παρελάβομεν, τὴν ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ
καὶ ἁγίῳ Πνεύματι τῆς μιᾶς θεότητος καὶ ἀσυγχύτου καὶ
ἀδιαιρέτου Τριάδος, ἐν ᾗ βεβαπτίσμεθα, δι' ἧς καὶ ζῶμεν
καὶ γινώσκομεν καὶ νοοῦμεν, ὅφ' ἦν καὶ ἔσμεν καὶ εἰς αἰῶνας
αἰώνων ἐσόμεθα, ὡς ἐξ αὐτῆς ἐσχηκότες τὸ εἶναι καὶ τὸ εἶ 445
εἶναι τῆς τοῦ πᾶν ἐξ οὐκ ὄντων παραγαγούσης σοφίας, μεθ' ἧς
καὶ μετασταίημεν τῶν ἐνταῦθα εἰς γαληνοὺς λιμένας ζωῆς
ἀκηράτου, ἐνθα πάντων εὐφραينوμένων ἡ κατοικία καὶ ὁ
χωρὸς τῶν ἑορταζόντων ἐν Πνεύματι, ἣ πρέπει πᾶσα δόξα,
τιμὴ καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν 450
αἰώνων· ἀμήν.

ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

Καὶ κατὰ τῶν ἐπιχειρούντων θεολογεῖν ἄνευ Πνεύματος.

- Ὁ ἄνωθεν εἰληφώς τὴν τοῦ Θεοῦ αἰνεσιν ἐν τῷ στόματι διὰ παντός περιφέρειν, ὁ ἀνοίγων τὸ στόμα αὐτοῦ καὶ ἐλκύων πνεῦμα ζωῆς, εὐρυχωρότερον σπουδάζει τοῦτο καθ' ὥραν ποιεῖν εἰς ἀφθονωτέραν ὑποδοχὴν τοῦ λόγου τῆς
- 5 ζωῆς, ὃς ἐστὶν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων, περὶ οὗ εἶρηται· « Πλάτυνον τὸ στόμα σου καὶ πληρώσω αὐτό ». Τοῖνον καὶ ὁ γενέσθαι τοιοῦτος ἀξιοθελὲς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ δύναται ἐντετυπωμένην ἀπαξ καὶ οἶονεῖ ἐσφραγισμένην τῷ ἡγεμονικῷ τῆς ψυχῆς τὴν περὶ Θεοῦ ἐννοιαν ἔχειν διὰ
- 10 παντός ἐνυπάρχουσαν τῇ ψυχῇ, δύναται δὲ καὶ κατὰ τὴν ἀποστολικὴν υποθήκην πάντοτε χαίρειν, ἀδιαλείπτως προσέχεσθαι, ἐν παντὶ εὐχαριστεῖν, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖν, καὶν εἴτε ἐσθίῃ, καὶν εἴτε πίνη, ὑπὸ τοῦ ἄρτου δηλαδὴ τῆς ζωῆς διηνεκῶς τρεφόμενός τε καὶ δυναμούμενος. Τοῦ
- 15 τοιοῦτου καθεύδοντος ἡ καρδία ἐγρήγορε καὶ ἐγρηγορότος οὐδέποτε τοῦ Θεοῦ καθ' οἷονδήποτε τρόπον χωρίζεται· καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Ἀπόστολος λέγει· « Ὁ κολλώμενος τῇ γυναικὶ ἐν σῶμά ἐστι καὶ ὁ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ ἐν πνεύμᾳ ἐστι ». « Πνεῦμα γὰρ ὁ Θεὸς καὶ τοὺς προσκυνοῦντας
- 20 αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν. » Τοιγαροῦν καὶ ὁ οὕτω συναφθεὶς πνευματικῶς τῷ Θεῷ, ὥστε ἐν πνεῦμα γενέσθαι μετ' αὐτοῦ, ἀμαρτάνειν οὐ δύναται· φησὶ γὰρ ἡ θεολόγος φωνή· « Εἰς τοῦτο ἐφανερώθη ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἵνα τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν ἄρῃ καὶ ἀμαρτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἐστι·
- 25 πᾶς ὁ ἐν αὐτῷ μένων οὐχ ἀμαρτάνει, πᾶς ὁ ἀμαρτάνων οὐχ ἐώρακεν αὐτὸν οὐδὲ ἔγνωκεν αὐτόν. » Καὶ πάλιν· « Πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Θεοῦ ἀμαρτίαν οὐ ποιεῖ, ὅτι σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ μένει, καὶ οὐ δύναται ἀμαρτάνειν ὅτι ἐκ Θεοῦ γεγέννηται. »

Εἰ οὖν πᾶς ὁ ἁμαρτάνων τὸν Θεὸν οὐχ ἑώρακεν οὐδὲ 30
 ἔγνωκεν αὐτόν, ὁ δὲ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Θεοῦ ἁμαρτίαν οὐ
 ποιεῖ, τέκνον χρηματίζων αὐτοῦ, θαυμάζειν μοι ἔπεισιν ἐπὶ
 τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων οἷ, πρὸ τοῦ γεννηθῆναι ἐκ τοῦ
 Θεοῦ καὶ τέκνα χρηματίσαι αὐτοῦ, θεολογεῖν καὶ περὶ Θεοῦ
 λέγειν οὐ φρίττουσι. Διὰ δὲ τοῦτο καὶ ὅταν περὶ θείων καὶ 35
 ἀνεφίκτων πραγμάτων ἀκούω τούτων τινὰς φιλοσοφοῦντας
 καὶ ἀνάγνως θεολογοῦντας καὶ τὰ περὶ Θεοῦ καὶ τὰ κατ'
 αὐτὸν ἐξηγουμένους ἄνευ τοῦ συνετιζόντος Πνεύματος,
 φρίττει μου τὸ πνεῦμα καὶ οἶονεῖ ἔξω ἐμαυτοῦ γίνομαι,
 ἀναλογιζόμενος καὶ σκοπῶν τὸ πᾶσιν ἀκατάληπτον τῆς 40
 θεότητος καὶ ὅπως, τὰ ἐν ποσὶν ἀγνοοῦντες καὶ αὐτοὺς
 ἡμᾶς, περὶ τῶν ἀνεφίκτων ἡμῖν ἀφοβία Θεοῦ καὶ τόλμη
 φιλοσοφεῖν προθυμούμεθα, καὶ ταῦτα κενοὶ Πνεύματος
 ὄντες τοῦ ταῦτα φωτίζοντος ἢ καὶ ἀναπτύσσοντος καὶ αὐτὸ
 τοῦτο τὸ περὶ Θεοῦ λέγειν τι ἁμαρτάνοντες. Εἰ γὰρ τὸ 45
 γνῶναι μόνον ἕκαστον ἑαυτὸν χαλεπὸν καὶ κομιδῇ ὀλίγοις
 φιλοσοφούμενον, μικροῦ δὲ οὐδ' ὀλίγοις ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ
 καὶ τῇ γενεᾷ ταύτῃ, ἡνίκα καὶ ὁ τῆς φιλοσοφίας ἔρως
 ἐσθέσθη τῇ βιαίᾳ φορᾷ καὶ ἀντιπνεύσει τῆς κατασχούσης
 ἡμᾶς ἀμελείας καὶ τῶν πραγμάτων τοῦ βίου, ἀνταλλατ- 50
 τομένοις τῶν αἰώνιων τὰ μηδενὸς ἄξια καὶ μηκέτ' ὄντα ἢ
 οὐδαμῶς ὄντα, ἄλλοτε ἄλλως μετατυπούμενα καὶ ὅρον μὴ
 ἔχοντα στάσεως, πολλῷ μᾶλλον τὸ γνῶναι Θεὸν χαλεπώτερον
 καὶ προσέτι πάντῃ ἄλογον καὶ ἀσύνητον καὶ φύσιν Θεοῦ
 καὶ οὐσίαν ἐξερευνᾶν. Ἀλλὰ τί τὰ ἑαυτῶν ἀφέντες, ὧ οὔτοι, 55
 καλῶς διατίθεσθαι, τὰ περὶ Θεοῦ καὶ τῶν θείων ἐξερευνᾶτε ;
 Μεταβῆναι δεῖ πρῶτον ἡμᾶς ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν ,
 εἰθ' οὕτω δέξασθαι σπέρμα ἐν ἑαυτοῖς ἀνωθεν τοῦ ζῶντος
 Θεοῦ καὶ γεννηθῆναι ὑπ' αὐτοῦ, ὥς χρηματίσαι τέκνα αὐτοῦ,
 καὶ ἐλκύσαι Πνεῦμα ἐν τοῖς ἐγκάτοις καὶ οὕτως ἐλλαμπο- 60
 μένους τὰ περὶ Θεοῦ φθέγγεσθαι, καθόσον οἶόν τε καὶ ἀπὸ
 Θεοῦ ἐλλαμπόμεθα.

Τὸ δὲ νῦν ἔχον πιστεῦέ μοι εἰς ἓνα Θεόν, ὁ καὶ οὕτω
 θεολογεῖν ἐπιέμενος, τὸν μὴ παρ' ἑτέρου γεγονότα τινός
 (οὐδὲ γὰρ ἦν πρὸ αὐτοῦ τι πρεσβύτερον οὔτε γέγονε), μήτε 65
 πεποιηκότα ἑαυτόν, ὥς τινες τῶν λίαν ἀνοήτων ὑπέλαβον
 (αὐτομάτως γὰρ τὸ μὴ ὄν γενέσθαι ἀδύνατον), τὸν αἰε

- ὄντα καὶ προόντα καὶ αἰδίως ἐσόμενον ἓνα Θεὸν ἐν τρισὶν
 ὑποστάσεσιν. Οὐδὲ γὰρ ἀνυπόστατον τὸν ἐνυπόστατον καὶ
 70 τρισυπόστατον φαίη τις ἂν, πρεσβεύων ὁρθῶς τὴν ἀλήθειαν,
 ἀλλ' ἐκ τῶν κατ' αὐτὸν τὰ ὑπὲρ αὐτὸν διδασκόμενος ἐν
 τρισὶν ὁμοουσίοις προσώποις προσκυνεῖ τὴν μίαν θεότητα.
 Εἰ γὰρ τὸ κατ' εἰκόνα τοῖς πάθεσι μὴ συνέχεε τε καὶ συνεζό-
 φωσε, πρῶτον μὲν ἐπιγνοὺς ἐπίσταται ἑαυτὸν ὅτι δὴ ψυχὴν
 75 ζῶσαν καὶ ἐνυπόστατον παρὰ τοῦ κτίσαντος εἴληφεν, αὕτη
 δὲ τριμερὴς ἐστὶ, νοῦν καὶ λόγον τὰ συνεπόμενα ἔχουσα ὡς
 καὶ οὕτως ἐκ τῶν κατ' αὐτὸν τὰ περὶ Θεοῦ νῶς σοφωτάτω
 καὶ λαμπροτάτω νοεῖ. Κινεῖται γὰρ νοεῖν ἀπὸ τοῦ κινούντος
 ἄνωθεν Πνεύματος ὅτι δὴ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, ὁ τὸ πᾶν ἐξ
 80 οὐκ ὄντων τῷ ἑαυτοῦ Λόγῳ ὑποστησάμενος καὶ δυνάμει τοῦ
 Πνεύματος αὐτοῦ συνέχων αὐτὸ καὶ διακρατῶν, γεννᾷ τὸν
 ὁμοούσιον ἀχρόνως καὶ αἰδίως Υἱὸν μηδαμῶς ἐξ αὐτοῦ
 χωριζόμενον, μεθ' οὗ καὶ τὸ θεῖον Πνεῦμα συνεκπορεύεται,
 ὁμοούσιον ὃν τῷ Υἱῷ, ἐξ ὁμοουσίου Πατρός. Οὕτω δὲ
 85 καλῶς περὶ Θεοῦ νοῶν καὶ ἅμα ὁμολογῶν, κατ' εἰκόνα τοῦ
 κτίσαντος ἑαυτὸν ἀποδείκνυσι ψυχὴν λογικὴν τε καὶ νοερὰν
 καὶ ἀθάνατον περιφέροντα, νῶς καὶ λόγῳ τοῖς ὁμοουσίοις
 καὶ ἐνυποστάτοις δεδημιουργημένην ὡς οὖν, ἀλλ' ἄνουν
 πάντως καὶ ἄλογον κατηγορεῖ ἑαυτὸν. Πόθεν γὰρ ἂν ἄλλοθεν
 90 καὶ ἐκ ποίων ἄρα τῶν χαρακτηριστῶν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος
 ἔσται, τῶν θείων ἐκπίπτων ιδιωμάτων; Εἰ δὲ ταῦτα μὲν τις
 ἑαυτῷ προσμαρτυρεῖ καὶ ὁρθῶς ἐπιγράφεται, τὸν δὲ ποιητὴν
 ἑαυτοῦ καὶ Θεὸν ἀλόγως τῶν εἰρημένων ἀποστερεῖ τό γε
 ἐφ' ἑαυτὸν, οὐδὲν μοι τῶν ἐθνικῶν διενήνοχεν ὁ τοιοῦτος
 95 ὁκνῶ γὰρ εἰπεῖν κτηνῶν ἢ ἐρπετῶν καὶ θηρίων.

- Ἐγώ γε οὖν πιστεύω ὅτι, ὥσπερ οὐ προϋπέστη ἢ προϋφίσ-
 τатаται ἡ ψυχὴ τοῦ νοῦς ἢ ὁ νοῦς τοῦ ἐξ αὐτοῦ γεννωμένου
 λόγου, ἀλλ' ἅμα μὲν ἔχουσι τὸ εἶναι ὑπὸ Θεοῦ, ὁ δὲ νοῦς
 τὸν λόγον ἀπογεννᾷ καὶ ἐξάγει δι' αὐτοῦ τὴν βούλησιν τῆς
 100 ψυχῆς, οὕτως οὐδὲ ὁ Πατὴρ καὶ Θεός, ἡ τοῦ Υἱοῦ, ἡ τοῦ
 Πνεύματος προϋπέστη, ἀλλ' ὥς ὁ νοῦς ὑπάρχει ἐν τῇ ψυχῇ
 τὸν δὲ λόγον ἔχει παρ' ἑαυτοῦ, τῷ ὁμοίῳ τρόπῳ ὁ Θεὸς καὶ
 Πατὴρ ἐν ὅλῳ ὑπάρχει τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ καὶ τὸν Θεὸν
 Λόγον γεγεννημένον ἔχει ὅλον ἐν ἑαυτῷ καὶ καθάπερ

ἀδύνατον δίχα ψυχῆς λόγον ἢ νοῦν εἶναι, οὕτως ἀμήχανον 105
 Υἱὸν σὺν Πατρὶ ἄνευ ἁγίου λέγεσθαι Πνεύματος. Πῶς γὰρ
 τὸν ζῶντα Θεὸν δίχα ζωῆς ὑπάρξει ποτέ ; ζωὴ γὰρ καὶ
 ζωοποιὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Τοιγαροῦν ὁμολόγει μοι
 τὸν Πατέρα οὐ προόντα γεννῶντα, τὸν Υἱὸν οὐχ ὕστερον
 γεννηθέντα ἢ γεγονότα, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορευτὸν 110
 μέν, συναίδιον δὲ καὶ ὁμοούσιον αὐτῷ σὺν Υἱῷ τῷ Πατρὶ ·
 προσκύνει ὅλον τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐν ὅλῳ καὶ μόνῳ τῷ
 συνανάρχῳ Πατρὶ, καὶ ὅλον τὸν Πατέρα ἐν ὅλῳ καὶ μόνῳ τῷ
 συναίδιῳ Υἱῷ καὶ ὅλον τὸν Υἱὸν ἐν ὅλῳ καὶ μόνῳ τῷ Πατρὶ
 καὶ τῷ Πνεύματι, τὴν μίαν τρισυπόστατον καὶ συναίδιον 115
 καὶ ὁμοούσιον, ἀδιαίρετόν τε καὶ ἀσύγχυτον οὐσίαν καὶ
 φύσιν, ὡς μίαν τῶν ὅλων ἀρχὴν καὶ ἓνα Θεὸν τὸν δημιουργόν
 τοῦ παντός, ἐπειδὴ καὶ ἐν ὅλῳ τῷ ἐνυπάρχοντί σοι νῶ,
 ἔν' ἐκ τῶν κατὰ σέ τὰ ὑπὲρ σέ μυσταγωγούμενος τῆς εἰκόνος
 μὴ ἐπιλάβῃ, ἥς πρὸς αὐτοῦ ἡξιώθης, ὅλος ὁ λόγος ἐστὶ 120
 καὶ τὸ πνεῦμα ἐν τοῖς δυσὶν ἢ ψυχῇ ἀδιαίρετως, ἀσυγχύτως.
 Τοῦτο γὰρ ἡ εἰκὼν καὶ τοῦτο πεπλουτήκαμεν ἄνωθεν τὸ
 ἀφομοιωθῆναι Θεῷ τῷ Πατρὶ καὶ τὴν εἰκόνα φέρειν τοῦ
 γεγεννηκότος καὶ κτίσαντος · ταύτη γὰρ καὶ ἄνθρωπον
 προσκυνοῦντες μίαν αὐτῷ προσάγομεν τὴν τιμὴν, ὡς νοῦν 125
 ἔχοντι καὶ ἐμφύχῳ καὶ λογικῷ, οὐ διαιροῦντες ἢ προτιμῶντες
 τούτων ἐν τῶν τριῶν, ἀλλ' ὡς ἀδιαίρετα ἔχοντι τὰ τρία ἐν
 ἑαυτῷ καὶ ἀσύγχυτα · καὶ οὐχ ὡς τρία ὄντα, ἀλλ' ὡς
 ἄνθρωπον ἓνα, προσκυνοῦμεν καὶ τιμῶμεν αὐτὸν διὰ τὴν
 κοινὴν εἰκόνα τοῦ κτίσαντος. 130

Οὕτω μοι ἐκ τῶν θείων ιδιωμάτων ὧν ἐπιφέρῃ νοῦν καὶ
 τὰ περὶ Θεοῦ τοῦ ταῦτά σοι δωρησαμένου, ὡς ἓνα Θεὸν
 εὐσεβῶς τὴν ἁγίαν καὶ ὁμοούσιον καὶ συνάναρχον προσκύνει
 Τριάδα καὶ δῖα οἰοῖς σε τετίμηκεν ὁ Θεὸς ἀγαθοῖς, δημιουρ-
 γήσας σε κατ' εἰκόνα αὐτοῦ καὶ τοῖς αὐτοῦ συνδοξάσας σε 135
 ιδιώμασιν. Ἰσότημον ὁμολογοῦμεν καὶ ὁμοούσιον καὶ ὁμο-
 δύναμον τὸν Πατέρα σὺν Υἱῷ καὶ τῷ Πνεύματι, τὴν ἁγίαν
 Τριάδα, ὡς μίαν ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν καὶ κυριότητα · ἰσότημον
 ἴσθι καὶ ὁμότημον καὶ ὁμοούσιον τὸν ἐν σοὶ νοῦν σὺν τῷ λόγῳ
 καὶ τῇ ψυχῇ, ὡς μιᾶς ὄντα οὐσίας καὶ φύσεως. Τοῦτο γὰρ 140
 ἡ τιμὴ καὶ τὸ εἶναι ἀπὸ Θεοῦ, ἔν' ὡς πατέρα καὶ δημιουργόν

- οἱ ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντες καὶ γεγονότες γνωρίζωμεν καὶ
σεβώμεθα τὸν Θεόν. Τοίνυν καὶ εἰ ἐνὸς λείπεται τούτων ὁ
ἄνθρωπος τῶν τριῶν, ἄνθρωπος εἶναι οὐ δύναται · καὶ γὰρ
145 τὸν νοῦν συστείλης, συνέστειλες αὐτῷ καὶ τὸν λόγον καὶ
ἔσται ἄνους καὶ ἄλογος · καὶ τὴν ψυχὴν, συνανείλες ταύτῃ
τὸν νοῦν καὶ τὸν λόγον · καὶ μόνον τὸν ἐνδιάθετον λόγον,
ἀνενέργητον τὸ ὅλον ζῶον πεποίηκας. Νοῦς γὰρ μὴ προϊέμενος
λόγον οὐδὲ λόγον ἑτέρου εἰσδέξεται · πῶς γάρ, ὁ ἅπαξ
150 κωφευθεὶς καὶ τῆς οἰκείας παρακινήθεις φύσεως ; Καθάπερ
γὰρ τὸ ἀναπνεῖν ἡμεῖς φυσικῶς ἔχομεν καὶ τὸ πνεῦμα ἐν
ἡμῖν αὐτοῖς, καὶ ἐὰν μὴ, ἀλλ' ἐκλείπομεν ἅμα, οὕτω καὶ ὁ
νοῦς τὸ λογιστικὸν φυσικῶς ἔχει ἐν ἑαυτῷ, οὐ μὴν ἀλλὰ γὰρ
καὶ τὸ τὸν λόγον ἀπογεννᾶν · ἐὰν οὖν τοῦ φυσικῶς ἀπογεννᾶν
155 στερηθῇ, οἶονεὶ τεμνόμενος καὶ διχοτομούμενος τοῦ συνόντος
αὐτῷ λόγου, νεκροῦται καὶ εἰς οὐδὲν ἐστι χρήσιμος. Καὶ ἵνα
σαφέστερον, ὃ λέγω, ἐκ τῶν σωματικῶς ἐπισυμβαίνοντων
ποιήσωμαι, εἰκόνα τοῦ λόγου τὴν ὠδίνουσαν τεκεῖν λήψομαι.
Καθάπερ οὖν ἡ συλλαβοῦσα τὸ βρέφος γυνή, ἐὰν μὴ εἰς τὸν
160 ἐπιτήδειον φυσικῶς τέκη καιρόν, σὺν αὐτῷ τὸ ἐμβρύον
ἀπόλλυται, οὕτω δὴ καὶ ὁ ἡμέτερος νοῦς τὸ γεννᾶν αἰετὸν τὸν
λόγον φυσικῶς λαβὼν ἐκ Θεοῦ, ὃν ἀδιαίρετον ἔχει καὶ
συνουσιωμένον ἐν ἑαυτῷ, ἐὰν τοῦτον ἀνέλῃς, συνανείλες καὶ
τὸν τούτου γεννήτορα.
- 165 Μετάβηθι τοιγαροῦν, εἰ δοκεῖ, τῇ διανοίᾳ πρὸς τὰ πρωτό-
τυπα καὶ μάθε ἀκριβῶς ὅτι ὁ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἀπαρνούμενος
καὶ αὐτὸν ἀπαρνεῖται τὸν τούτου γεννήτορα. Ὁ δὲ τὸν
Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν ἀπαρνούμενος, πῶς οὐχὶ καὶ τοῦ
ἁγίου Πνεύματος ἀρνητὴν ἑαυτὸν καὶ μὴ βουλόμενος
170 ἀποδείκνυσιν ; Ὁ τοίνυν ἡ μείζονα ἢ ἐλάττωνα ἕνα τούτων
τῶν ἄλλων προσώπων ἀποκαλῶν, οὕτω τοῦ βυθοῦ τῶν
παθῶν τὴν κεφαλὴν τοῦ νοὸς ἀνενήξατο, ἵνα καὶ δυνηθῇ
βλέψαι τοῖς νοεροῖς ὀφθαλμοῖς καὶ ἐπιγινῶναι καλῶς ἑαυτὸν
κάκειθεν μαθεῖν ὅτι, ὡς οὐκ ἐστι μείζων ὁ νοῦς τῆς ψυχῆς,
175 οὐδὲ ἡ ψυχὴ τοῦ νοὸς, οὐδὲ ὁ λόγος τῶν ἀμφοτέρων μείζων
ἢ ἐλάττων, οὕτως οὐδὲ ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ, ἢ ὁ Υἱὸς τοῦ
Πατρὸς, ἢ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τούτων δὴ τῶν συνανάρχων
καὶ ὁμοτίμων μείζων ἢ ἐλαττόν ἐστιν · ὅπως γὰρ ταῦτα

ἐν τῇ ἀγίᾳ καὶ ὁμοτίμῳ Τριάδι οὐ χρὴ ἐννοεῖν. Ἐννόει
 μοι, ἄνθρωπε, τὰ ὑπὲρ σέ ἐκ τῶν κατὰ σέ καὶ ἀφ' ὧν εἰκῶν 180
 ἐδείχθης Θεοῦ · τῶν ἄλλων ἀπάντων κτισμάτων ὑπερτιμηθεὶς
 τῇ τοῦ λόγου ἀξίᾳ, δι' οὗ καὶ ἄρχεις καὶ βασιλεύεις αὐτῶν,
 ἴσθι ὅτι, ὥσπερ ὁ νοῦς ὁ ἀνθρώπινος διὰ τοῦ λόγου —
 καλὸν γὰρ αἰεὶ καὶ διὰ παντὸς τοῦ λόγου ἐν τοῖς αὐτοῖς
 διατρίβειν, ὥς ἂν δυνηθῇς τρανωθῆναι τὰ αἰσθητήρια καὶ 185
 γινῶναι καλῶς τὰ ἐν σοὶ κεκρυμμένα τῆς βασιλείας μυστήρια
 — καὶ ἡ ψυχὴ διὰ τῶν δύο τούτων γνωρίζεται, οὕτω καὶ ὁ
 Θεὸς καὶ Πατὴρ διὰ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ καὶ Λόγου αὐτοῦ,
 καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τῶν συναϊδίων Πατρὸς καὶ
 Υἱοῦ ἐγνωρίσθη ἡμῖν τοῖς πιστοῖς καὶ γνωρίζεται. 190

Καὶ καθάπερ τοῦ νοῦ τὸν λόγον γεννῶντος, τὸ τῆς ψυχῆς
 θέλημα, ὥς κοινὸν ἀμφοτέρων, τοῖς ἀκούουσι γνωρίμον
 γίνεται ἢ διὰ ζώσης φωνῆς ἢ διὰ γραμμάτων, μὴ συγχεομένων
 αὐτῶν δηλαδὴ ἢ διαιρουμένων εἰς τρία, ἀλλ' ἐν ἐνὶ ἐκάστῳ
 ἅμα τῶν τριῶν νοουμένων ἢ ὁρωμένων ἐν μιᾷ τῇ οὐσίᾳ καὶ 195
 ἐν ἐνὶ τῷ θελήματι, οὕτω μοι νόει καὶ εὐσεβῶς ὁμολόγει καὶ
 ἐπὶ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος τὸν
 μὲν Πατέρα γεννᾶν ἀφράστως τὸν Θεὸν Λόγον, ὃν ἐν ἀρχῇ
 ἔσχεν ἐν ἑαυτῷ καὶ ἔχει γεγεννημένον ἀχωρίστως καὶ
 ὑπὲρ λόγον, τὸν δὲ Υἱὸν γενᾶσθαι τὸν αἰεὶ ἀδιαιρέτως πρὸς 200
 τὸν γεννῶντα Πατέρα ὄντα συναϊδίως καὶ μηδαμῶς ἐξ
 αὐτοῦ χωριζόμενον, τὸ δὲ ἅγιον Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς
 ἐκπορεύεσθαι συμφυὲς ὃν καὶ συνηνωμένον τοῖς ὁμοουσίοις
 Πατρί τε καὶ Υἱῷ, ὥς συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζό-
 μενον αὐτοῖς παρὰ πάσης πνοῆς. Τούτων ἐν καὶ τὸ αὐτὸ 205
 θέλημα γνώριζε, ἐπειδὴ οὕτω πᾶσι τοῖς ἐλλαμπομένοις
 ἀνῶθεν καὶ ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς γνωρίζόμενόν τε καὶ ἀποκα-
 λυπτόμενόν ἐστιν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι εὐδοκία τοῦ Πατρὸς
 δι' Υἱοῦ. Τούτων τὴν ὑπερούσιον οὐσίαν τῆς μιᾶς θεότητός
 τε καὶ βασιλείας — ἵνα πάλιν ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς γένωμαι, τῇ 210
 μνήμῃ καὶ τῷ λόγῳ ἀγιαζόμενος — τρισυπόστατον πίστευε
 καὶ πιστεύων συνομολόγει μοι τρανῶς καὶ ἀνυποστόλως, ὥς
 μήτε εἰς ἐν συγχεομένων τῶν τριῶν ὑποστάσεων, μήτε
 διαιρουμένων εἰς τρία τῶν φυσικῶς ἡνωμένων · ἐν γὰρ ἐνὶ
 τούτων ἐκάστῳ τὰ συναμφότερα νοούμενα καθορᾶνται, ἐν 215

μίᾳ τῇ οὐσίᾳ καὶ φύσει καὶ δόξῃ καὶ ἐνὶ τῷ θελήματι. Ταῦτα ἕνα Θεὸν πίστευε, πάντων ποιητὴν καὶ δημιουργὸν ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων.

- ‘Ὁ γὰρ πιστεύων ὅτι ὁ Θεὸς πάντων ἐστὶ ποιητὴς καὶ ὅτι
 220 τὰ πάντα ἐξ οὐκ ὄντων παρήγαγε, τὰ τε ἐν οὐρανῷ, τὰ τε ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τὰ ἐν τοῖς καταχθονίοις, ὑπὸ Θεοῦ κτισθεῖς, μένει τῶν ἰδίων ὄρων ἐντός, τὸν πεποιηκότα γινώσκων καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν γενεσιουργὸν ἀπὸ τῆς καλλονῆς ἀναγόμενος τῶν κτισμάτων, ἀνυμνεῖ καὶ δοξάζει αὐτὸν ὡς
 225 δημιουργὸν τῶν ἀπάντων καὶ οὐδαμῶς τὴν ἀκατάληπτον αὐτοῦ φύσιν περιεργάζεται. Οἶδε γὰρ κτίσμα ἑαυτὸν ἐκείναι καὶ τάλλα πάντα, ὡς εἴρηται, αὐτὸν δὲ τὸν τοῦ παντός ποιητὴν, ἀκτιστον, ἀναρχον, ἀκατάληπτον, ἀνερμήνευτον, ἀνεξιχνίαστον; αἰεὶ ὄντα καὶ προόντα. Οὐ γὰρ ἦν χρόνος ποτέ,
 230 ὅτε οὐκ ἦν ὁ Θεός, — τοὺς γὰρ αἰῶνας αὐτὸς ἐποίησε καὶ πρὸ πάσης ἀρχῆς αὐτὸς ἦν, ὡς μήτε ἀρχὴν περὶ αὐτὸν ἐννοεῖσθαι μήτε τέλος εὐρίσκεσθαι — ἀλλ’ ἦν μὲν ἀναρχος, ἔστι δὲ τῶν ὄλων ἀρχὴ καὶ ἔσται αἰδίως εἰς ἀπείρους καὶ ἀτελευτήτους αἰῶνας ὁ ἀπρόσιτος, ὁ ἀόρατος, ὁ ἀνεκδιήγητος,
 235 ὁ ἀφραστός, ὁ πᾶσιν ἀκατανόητος τοῖς ὑπ’ αὐτοῦ γενομένοις, ὃς καὶ ἡγνοήθη ἡμῖν περὶ πολλοὺς πρότερον θεοὺς πλανωμένοις καὶ λατρεύουσι τῇ κτίσει καὶ προσκυνοῦσιν εἰδώλοις, γηγίνουσι οὖσιν ἔτι καὶ ταπεινοῖς, ὃς καὶ κατελεήσας ἡμῶν τὴν ἄγνοιαν, τοσοῦτον συγκατέβη τῇ ἀσθενείᾳ ἡμῶν,
 240 ὅσον ἵνα γνῶμεν ὅτι ἐστὶ Θεὸς τελεία Τριάς, ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι εὐσεβῶς ὀφείλουσα προσκυνεῖσθαι. Ὅποια δὲ ἐστὶ τῇ οὐσίᾳ, ἢ ποδαπῇ τῇ ἰδέᾳ, ἢ ποῦ, ἢ πόσῃ τῷ μεγέθει, ἢ πῶς τῇ συνουσίᾳ ἢ τῇ ἐνώσει, οὐ μόνον οὐκ ἀνθρώποις ἐννοῆσαι γέγονε ποτε, ἀλλ’ οὐδὲ ταῖς ἄνω δυνάμεσι
 245 καταληπτὸν ἐξεγένετο τὸ τῆς ὑπερουσίου φύσεως ἀκατάληπτον.

- Καὶ μὴ μοι τὰς ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς λέγειν ἐπιχειρήσης θεολογίας · πρὸς γὰρ τὰς βλασφήμους ἐκείναι τῶν αἰρετικῶν ἀντιθέσεις πρὸς τῶν θεολόγων ἐρρέθησαν. Ἄλλ’ ἐκεῖνο
 250 ἐννόει μοι, ὅτι ἀπρόσιτος οὐσα ἡ θεία φύσις καὶ ἀκατανόητος δηλονότι, τὸ δὲ ἀκατανόητον πάντῃ καὶ ἀφραστον · αὐτὸ γὰρ πολλάκις, ὃ κατανοοῦμεν τοῦ εἰπεῖν, ἐκφράσαι ὅλως

οὐκ ἐφικνούμεθα. Τὸν οὖν ἀόρατον καὶ ἀκατανόητον καὶ
 τοῦτο παρὰ πάσης μαρτυρούμενον τῆς θεοπνεύστου γραφῆς
 τίς ἀνθρώπων ἢ ἀγγέλων ἐρμηνεύσαι ἰσχύσει; Οὐδεὶς 255
 οὐδαμῶς· οὐ γὰρ δύναται ποτε τὸ μηδὲν ἐν ὑπὸ ἀνθρωπίνης
 ἐννοίας ἐννοηθῆναι καὶ ἐνσημανθῆναι ὀνόματι. Παρίσστησι δὲ
 πᾶσα θεία Γραφή διὰ πασῶν τῶν περὶ Θεοῦ λεγομένων
 ἐννοιῶν τε καὶ λέξεων ὅτι ἔστιν, οὐχ οἷος δέ ἐστι, προσ-
 μαρτυροῦσα μόνον αὐτῷ τὸ αἰε εἶναι καὶ τὸ ὁ ὢν, Θεὸς ὁ 260
 αἰε ὢν, τρισυπόστατος, παντοδύναμος, παντοκράτωρ, παντε-
 πόπτης, κτίστης καὶ δημιουργὸς τῶν ἀπάντων, ἀνενδεής,
 ὑπερφυής, τοσοῦτον παρ' ἡμῶν γινωσκόμενος, ὅσον τις
 πέλαγος ἀόριστον ὑδάτων θαλάσσης, ἐν νυκτὶ παρὰ τὸν
 αἰγιαλὸν ἰστάμενος καὶ λαμπάδα φαίνουσιν κρατῶν, καθορᾷ. 265
 Τοῦ γὰρ ὅλου τῶν ἀπείρων ἐκείνων θαλασσῶν πόσον οἶει
 ὁρᾶν τὸν τοιοῦτον; Πάντως μικρὸν ἢ οὐδέν. Πλὴν ὁμως
 ἀκριβῶς βλέπει τὸ ὕδωρ ὅποιον καὶ ἀπλανῶς, εἰ καὶ μὴ
 ἐφικνεῖται εἰπεῖν ποταπόν. Καὶ οἶδε μὲν ὅτι θάλασσα τὸ
 ὁρώμενον καὶ ὅτι πέλαγος ἀχανές καὶ ὅτι θεαθῆναι ὅλον 270
 ὑπ' αὐτοῦ τῶν οὐκ ἐνδεχομένων ἐστὶ· τὸ δὲ ὅλον, εἰ καὶ μὴ
 ὁρᾷ, ἀλλὰ δοκεῖ πως καθορᾶν ἀπὸ τοῦ μέρους καὶ τὸ ἀπειρον
 τῶν ὑδάτων τεκμαίρεσθαι.

Εἰ δοκεῖ δέ, καὶ παραδείγματι ἀμυδρῷ τῷ σκοπῷ τοῦ
 λόγου χρῆσόμεθα. Ἐάν οὖν ἀνθρωπὸς τις πηρὸς τὰς ὕψεις 275
 μὴ θεασάμενός ποτε πηγὴν ὕδατος εὔρεθῃ, ἢ τοῦτο αὐτὸ τὸ
 ὕδωρ ὅποιόν ἐστι μὴ εἰδώς, ἦν δὲ ἀπειρος τούτου καὶ ἀγευσ-
 τος· αὐτὸς δὲ ἐξηγοῦ τούτῳ τὰ περὶ τῆς φύσεως τῶν
 ὑδάτων καὶ ὅτι, φησί, καλὸν τὸ ὕδωρ, λίμνας καὶ φρέατα
 καὶ θαλάσσας ποταμῶν ὑποτιθέμενος· ὁ δὲ ἤρετο μαθεῖν 280
 τὴν φύσιν, τὴν ἰδέαν, τὴν ποιότητα, αὐτὴν αὐτοῦ τὴν ποσότητα
 καὶ πῶς κινεῖται καὶ πόθεν τὴν ἀρχὴν ἔχει καὶ πῶς διὰ
 παντός ἐκχεῖται καὶ οὐκ ἐκλείπει. Τί πρὸς ταῦτα ἂν τῷ
 πυνθανομένῳ σου ἀπεκρίθῃς; Ἐγωγε οὖν οἶμαι, κἂν εἰ
 λίαν διαδατικώτατος ἦσθα καὶ θεωρητικώτατος τὴν διάνοιαν, 285
 οὐδαμῶς παραστῆσαι τῷ λόγῳ ἰσχυσας τὴν τούτου ἀρχὴν
 καὶ οὐσίαν καὶ κίνησιν, οὐδ' ὅποιόν ἐστι τῇ ποσότητι καὶ
 ποιότητι διδάξαι τὸν ἀπείρως περὶ τὴν μέθεξιν καὶ θεωρίαν
 ἔχοντα τοῦ τοιούτου κἂν ποσῶς ἡδυνήθῃς. Εἰ δὲ περὶ ῥεούσης

- 290 καὶ ὀρωμένης καὶ κρατουμένης οὐσίας οὕτως οὐκ ἐφικνούμεθά
 τι εἰπεῖν ἢ διερμηνεῦσαι τῷ λόγῳ τοῖς πυνθανομένοις ἡμῶν,
 τίς ἐστὶν ἡ φύσις αὐτῆς καὶ πόθεν ἢ ἐκ ποίων εἰδῶν τὴν
 σύστασιν ἔχει, πῶς ἂν τις τῶν ἀγγέλων ἢ τῶν ἀπάντων
 ἁγίων τοὺς ἀγνοοῦντας τὰ περὶ Θεοῦ καὶ τὰ κατ' αὐτὸν
 295 διδάξαι, οἷός ἐστιν ὁ τὸ πᾶν οὐσιώσας καὶ τίνα τὰ τῆς
 οὐσίας καὶ δόξης αὐτοῦ, ἰσχύσει κἂν ὅλως ποτέ ; Οὐδεὶς ἂν
 οὐδαμῶς. Ὁ δέ γε ἰδεῖν κἂν ποσῶς ἀξιοθεῖς τὸν Θεὸν ἐν
 τῇ ἀπροσίτῳ δόξῃ τοῦ ἀπείρου καὶ θείου φωτὸς αὐτοῦ τῷ
 τρόπῳ, ᾧ προειρήκαμεν, διδασκαλίας ἐτέρου οὐ δεηθήσεται .
 300 ἔχει γὰρ αὐτὸν ὅλον ἐν ἑαυτῷ μένοντα καὶ κινούμενον καὶ
 λαλοῦντα καὶ μυσταγωγοῦντα αὐτὸν τὰ κεκρυμμένα τούτου
 μυστήρια κατὰ τὸ ὑπ' αὐτοῦ εἰρημένον ὁσιώτατον λόγιον .
 « Τὸ μυστήριόν μου, φησὶν, ἔμοι καὶ τοῖς ἔμοις . »
 Ἄλλως δὲ θεάσασθαι τοῦτον ἀμήχανον εἰ μὴ διὰ τῆς τῶν
 305 ἐντολῶν αὐτοῦ ἀκριβοῦς φυλακῆς, μὴ παραφθειρομένης
 δηλονότι τῇ ἀμελείᾳ καὶ καταφρονήσει τῆς ἐργασίας αὐτῶν
 ἐν μηδενὶ μηδαμῶς, ἀλλὰ διατηρουμένης καὶ ἐργαζομένης
 ἐμμελῶς καὶ σπουδαίως. Τοιγαροῦν « καὶ ὅσοι τῷ κανόνι
 τούτῳ στοιχήσουσιν » « οὐ μακρὰν εὐρεθήσονται τῆς
 310 βασιλείας τῶν οὐρανῶν » ἀλλὰ κατὰ ἀναλογίαν τῆς σπουδῆς
 καὶ τῆς μετὰ προθυμίας καὶ ἐν χαρᾷ ἐργασίας αὐτῶν, ἢ
 συντομώτερον ἢ βραδύτερον, πλεῖον ἢ ἕλαττον, τὸν μισθὸν
 τῆς θεοπτίας κομίσονται καὶ κοινωνοὶ θείας γενήσονται
 φύσεως καὶ θεοὶ θέσει καὶ υἱοὶ Θεοῦ χρηματίσουσιν ἐν
 315 Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν
 τῷ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς
 τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων . ἀμήν.

ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

Καὶ ὅτι, εἴ τι ὁ Πατήρ, τοῦτο καὶ ὁ Υἱός, καὶ εἴ τι ὁ Υἱός, τοῦτο καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ὅτι ἐν ταῦτα πνεῦμα ὁμότιμον, ὁμοούσιον καὶ ὁμόθρονον.

Ἄει μὲν ὁ Θεὸς ὑμνούμενός τε καὶ παρ' ἡμῶν δοξαζόμενος ὁ ἀναρχος Πατήρ, ὁ συνάναρχος Υἱὸς τοῦ Πατρὸς, τὸ συναἰδιον καὶ ὁμοούσιον τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ πανάγιον Πνεῦμα, ἡ μία ταῦτα φύσις καὶ δόξα καὶ συμφυΐα, ἡ ὁμοούσιος 5
 τριάς, ἡ μία θεότης, ἡ ὁμότιμος οὐσία καὶ τρισυπόστατος, ἡ τῶν ὅλων ἀρχὴ καὶ ὑποστατικὴ καὶ δημιουργὸς δύναμις, ἡ ὁμόθρονος, ἡ ὁμόδοξος, ἡ μία ἐξουσία καὶ παντοκρατορικὴ κυριότης καὶ βασιλεία, εἰς Θεὸς καὶ ἔστι καὶ λέγεται, ὅς ποτὲ μὲν μονὰς θεωρούμενός τε καὶ πιστευόμενος μοναδικῶς παρ' ἡμῶν καὶ λατρεύεται, ποτὲ δὲ τριάς ὁμολογούμενος 10
 τριαδικῶς ἀνυμνεῖται ἐν διηρημέναις ταῖς ὑποστάσεσιν, ὥς παρ' αὐτοῦ τοῦ ἐνός τῆς τρισυποστάτου θεότητος κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μεμυσταγωγήμεθα, βαπτίζειν προτροπομένου εἰς ὄνομα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος καὶ πάλιν οὕτω λέγοντος · « Ὁ Πατήρ μου μείζων μού 15
 ἐστίν » ἕτερον ἑαυτὸν παρὰ τὸν Πατέρα δεικνύντος, καὶ « Ἐγὼ ἀπ' ἑμαυτοῦ ποιῶ οὐδέν » καὶ πάλιν · « Ἐρωτήσω τὸν Πατέρα καὶ ἄλλον παράκλητον πέμψει ὑμῖν τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται », ἄλλον 20
 πάλιν παράκλητον ὀνομάζων τὸ Πνεῦμα.

Ἐντεῦθεν οὖν ἡμῖν ἡ χάρις ἐννοεῖν δίδωσι τὸ ἐν κατὰ πάντα τῆς τρισυποστάτου καὶ ὁμοουσίου θεότητός τε καὶ βασιλείας καὶ τὸ ταῦτόν καὶ ὡσαύτως ὃν τῶν αὐτῆς ὑποστάσεων τῆς αἰδίου δόξης καὶ ἀχωρίστου ἐνότητος, ὥς εἰδέναι ὅλον ἐκείσε εἶναι τὸν Πατέρα μετὰ τοῦ Πνεύματος, 25
 ἐνθα ὅλος ὁ Υἱὸς καὶ Θεὸς ὀνομάζεται, καὶ ὅλον ἐκείσε εἶναι τὸν Υἱὸν διὰ τοῦ Πνεύματος ἐν οἷς ὅλος ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ

- ἀνυμνεῖται, καὶ ὅλον ἐκεῖσε εἶναι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐνθα ὁλος ὁ Πατὴρ τῷ Υἱῷ συνομολογεῖται καὶ συνδοξάζεται.
- 30 Οὕτω δὲ μυσταγωγηθέντες παρὰ τοῦ Πνεύματος ταῦτα οὕτως ἔχειν ὁμοουσίως καὶ ὁμοτίμως τὰ πρόσωπα, εἴτ' οὖν ἀσυγχύτους εἶναι τὰς ὑποστάσεις αὐτῶν καὶ ἀδιαιρέτους ἅμα ἐν τῇ μιᾷ τούτων καὶ θεῖα τῶν ὅλων ὑποστατικῇ φύσει τε καὶ αἰτία, ὁπόταν πρὸς τὸν Πατέρα καὶ Θεὸν ἀναγώμεθα
- 35 τῷ συναναφέροντι Πνεύματι διὰ τοῦ Λόγου καὶ τὰς χεῖρας ἐκτείνωμεν πρὸς αὐτὸν καὶ τὰ ὅμματα, « Πάτερ ἡμῶν » λέγομεν « ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ». Ὅπηνίκα δὲ τῷ μονογενεῖ τοῦ Πατρὸς Υἱῷ ἐν τῷ συνετίζοντι Πνεύματι προσερχόμεθα τὰς εὐχὰς ἀποδοῦναι, « Ὁ μονογενὴς Υἱός », λέγομεν « ὁ
- 40 συναἰδιος Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, ὁ μόνος ἐκ μόνου, ὁ ἐκ Θεοῦ Θεός, ὁ ἀναρχος ἐξ ἀνάρχου, ὁ ἐξ αἰδίου αἰδιός, ὁ ἐξ αἰωνίου αἰώνιος, τὸ ἐκ τοῦ φωτὸς φῶς, ἡ ἐκ τῆς ζωῆς ζωή, ὁ ἐκ τοῦ ἀπροσίτου ἀπρόσιτος, ὁ ἀκατάληπτος ἐξ ἀκαταλήπτου, ὁ ἀφραστός ἐξ ἀφράστου, ὁ ἀναλλοιώτος ἐξ ἀναλλοιώτου,
- 45 ὁ ἀκατανόητος ἐξ ἀκατανόητου, ὑλάσθητι ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν ». Οὕτω δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπικαλούμενοι λέγομεν · « Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀφράστως ἐκπορευόμενον καὶ δι' Υἱοῦ ἡμῖν ἐπιφαιτῶν τοῖς πιστοῖς, Πνεῦμα ζωῆς καὶ συνέσεως, Πνεῦμα ἁγιοσύνης καὶ τελειότη-
- 50 τος, Πνεῦμα τὸ ἀγαθόν, τὸ σοφόν, τὸ φιλόανθρωπον, τὸ ἡδύ, τὸ ἐνδοξον, τὸ τρέφον ὁμοῦ καὶ ποτίζον, τὸ ἐλεοῦν, τὸ φωτίζον, τὸ δυναμοῦν, Πνεῦμα θεῖον ὑπομονῆς, Πνεῦμα χαρᾶς μεταδοτικόν, εὐφροσύνης, σωφροσύνης, σοφίας, γνώσεως, πραότητος, ἀμνησικαχίας, ἀμεριμνίας τῶν κάτω,
- 55 θεωρίας τῶν ἄνω, διωκτήριον ἀκηδίας, ἀμελείας ἀπελατήριον, περιεργίας καὶ πονηρίας φυγαδευτήριον, Πνεῦμα μυστηρίων δηλωτικόν, ἀραβῶν οὐρανῶν βασιλείας, προφητείας πηγὴ, διδασκαλίας κρατὴρ, ἁμαρτίας ἀναιρετικόν, μετανοίας θύρα, τὴν εἴσοδον τοῖς ἀγωνιζομένοις ὑποδεικνύον οἷα δὴ θυρωρός,
- 60 Πνεῦμα ἀγάπης, εἰρήνης, πίστεως, ἐγκρατείας, Πνεῦμα πόθου καὶ πόθον ἐμποιοῦν, ἐλθεῖ καὶ ἐνσκήνωσον καὶ μένον ἐν ἡμῖν ἀχωρίστως, ἀδιαιρέτως, ἁγιάζον καὶ μεταποιοῦν καὶ φωτίζον ἡμῶν τὰς καρδίας, ὡς ὁμοούσιον καὶ ὁμοτίμον τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Πατρὶ καὶ ὡς θεοὺς τοὺς ὑποδεχομένους σε
- 65 ἐργαζόμενον καὶ πᾶσαν μὲν ἁμαρτίαν ἐξαφανίζον, πᾶσαν

δὲ ἀρετὴν συνεισφέρων τῇ εἰσόδῳ σου, οὐκ ἐξωθεν ταῦτα συνεπαγόμενον, ἀλλ' αὐτὸ ἐκεῖνο ὑπάρχον πᾶν ὅτιοῦν καὶ ἔστιν ἀγαθόν· ἐν οἷς γὰρ ἐγκατοικήσεις, ἔχουσιν οὐσιωδῶς ἐν ἑαυτοῖς τὸ πᾶν ἀγαθόν. »

Τοιγαροῦν καὶ οὐχ ὡς διαιροῦντες τὸ ἄτμητον τῆς ὀλικῆς ἐνάδος, τρισὶ θεοῖς καὶ οὐχ ἐνὶ τὸν ὕμνον προσφέρομεν, ἀλλ' ὡς ἐν τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα, ἐν δὲ τῷ Υἱῷ τὸ Πνεῦμα καὶ τὸν Πατέρα, ἐν δὲ τῷ Πνεύματι τὸν Πατέρα προσκυνοῦντες καὶ τὸν Υἱόν· ὃ καὶ μίαν φύσιν δοξάζομεν μιᾷς τρισυποστάτου θεότητος, ὁμοούσιον, ὁμοδύναμον, αὐτοδύναμον, παντοδύναμον, αὐτοθέλητον, συναἰδιον, συνάναρχον, ὑπερούσιον, ἀσύγχυτον τε καὶ ἀδιαίρετον. Οὐ γὰρ ἄλλο καὶ ἄλλο καὶ ἄλλο ἐτέρας καὶ ἐτέρας καὶ ἐτέρας φύσεως, τὴν μὴ τεμνομένην ἐνάδα τε καὶ θεότητα διαιροῦντες, φρονοῦμεν, εἰς ἐκφύλους ἄλλοτριότητας ἀσυνέτως ἐκκλίνοντες,

ἀλλ' ἓνα ταῦτα Θεὸν ἀδιαίρετως ταῖς ὑποστάσεσι διαιρούμενον καὶ ἀσυγχύτως τῇ ἐνότητι τῆς μιᾷς οὐσίας ἐνούμενον ἔγνωμεν, ὅλον ἐν ταῖς ὑποστάσεσι ἐνιζόμενον καὶ ὅλον ἐν τῇ ὑπερουσίῳ ἐνάδι τρισσούμενον· τὸν αὐτὸν τρία τοῖς προσώποις καὶ ἐν τῇ ἐνότητι τῆς οὐσίας εἴτε φύσεως χρῆ λέγειν.

Οὕτω γὰρ καὶ ὁ μονογενὴς αὐτὸς Υἱὸς τοῦ Πατρὸς τὸ κατὰ πάντα ὁμότιμον καὶ ὁμοούσιον καὶ ὁμόθρονον ἑαυτοῦ μεθ' ἑμαὶ τῶν ὁμοουσίων Πατρὸς καὶ Πνεύματος πᾶσιν ἡμῖν διετράνωσεν οὕτως εἰπὼν· « Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἑσμεν ». Καὶ πάλιν ἐτέρωθι περὶ τοῦ Πνεύματος, τὸ ἐκ τῆς οὐσίας ἐκείνης ἀπαραλλάκτως εἶναι δηλῶν, οὕτω φησί· « Τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται ». Ὡς γὰρ ἐξ ὀφθαλμοῦ, ἦτοι πηγῆς ὕδατος, ὕδωρ ὁ ποταμὸς ἐκπορεύεται, οὕτως ἐκ Θεοῦ τοῦ Πατρὸς Θεὸς ἐκπορεύεται τὸ Πνεῦμα, διὸ καὶ φησι· « Πνεῦμα ὁ Θεὸς καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν ». Εἰ οὖν ὁ Πατὴρ πνευμά ἐστι, καὶ ὁ ἐξ αὐτοῦ γεννηθεὶς Υἱὸς πνεῦμα δηλονότι ἐστί· καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Παῦλος ἔλεγε· « Τὸ δὲ πνεῦμα ὁ Κύριός ἐστιν. » Εἰ γὰρ καὶ σάρκα ἀνέλαθεν, ἀλλὰ καὶ ταύτην θεώσας πνευματικὴν ἀπειργάσατο. Πνεῦμα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὅτι ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται καὶ διὰ τοῦ Υἱοῦ δίδεται τοῖς ἀναξίοις

ἡμῖν, οὐχ ὥς μὴ θέλον πεμπόμενον ἢ διανεμόμενον, ἀλλ' ὥς δι' ἐνός τῆς Τριάδος, αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ, τὰ τῷ Πατρὶ δοκοῦντα
 105 ὥς οἰκεῖα θελήματα ἐκπληροῦν. Τῇ γὰρ φύσει καὶ τῇ οὐσίᾳ καὶ τῇ θελήσει ἀμέριστος ἡ ἁγία Τριάς, ταῖς δὲ ὑποστάσεσι προσωπικῶς ὀνομάζεται Πατήρ, Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς ὧν ταῦτα Θεός, ὄνομα δὲ αὐτοῦ Τριάς, ὅς, ὑπεράνω παντός ὀνόματος ὀνομαζομένου καὶ λόγου καὶ ῥήματος ὧν,
 110 ὑπέρεκται καὶ πάσης διανοίας κατάληψιν ὑπερεκπύπτει, μηδὲν ὧν.

Ἄλλα σύνες ἐντεῦθεν πῶς ἐν τὰ τρία ἡ ἁγία λέγει Γραφή. Καλὸν γὰρ πάλιν τὰ αὐτὰ ἐν τοῖς αὐτοῖς ἀναλαβεῖν καὶ εἰπεῖν, ἐπειδὴ καὶ τὸ ἐντροφᾶν τοῖς τοιούτοις αἰεὶ ἡδονὴν
 115 ἐμποιεῖ· τῷ τὰ τοιαῦτα θεοπρεπῶς εἰδότε τρυφᾶν καὶ τὰς ψυχικὰς αἰσθήσεις αὐτοῦ ὁ λόγος ὁ θεῖος καθαγιαρίζει. « Πνεῦμα » φησὶν « ὁ Θεός », τοῦτο δὲ καὶ ὁ Υἱός, ὥσπερ εἴρηται. Εἰ οὖν « ὁ Θεὸς πνεῦμά ἐστι » καὶ « τὸ πνεῦμα ὁ Κύριος » καὶ ὁ Κύριος πνεῦμα παρὰ τῆς θείας καλεῖται
 120 Γραφῆς, ἐν πνεῦμά ἐστιν ἐν τρισὶ προσώποις εἴτ' οὖν ὑποστάσεσι γνωριζόμενον ὁ Θεός (καθὼς ἔφη τοῦτο παραδελῶν ὁ Υἱὸς « ἐν »), ἰσοδύναμον, ὁμόθρονον, ὁμοφυές, ὁμοούσιον. Ταῦτα διὰ τοῦτο οὕτως εἴρηται πνεῦμα ἐν, ἵνα μηδεμίαν ἀνισότητα ὑπεροχῆς ἢ ὑφέσεως ὑπολάβῃς ἐν τοῖς τρισὶ τῆς
 125 Τριάδος προσώποις, μήτε μὴν ὅλως καθ' οἰονδήποτε τρόπον ἐν αὐτοῖς χωρισμόν· οὐ γὰρ διὰ τοῦτο, ἀλλ' ὅπως διὰ μόνων τῶν ὀνομάτων τὰ πρόσωπα, αὐτὰς δὴ τὰς ὑποστάσεις, ἐκδιδαχθῆς, εἴρηται. Οὕτω ταῦτα μαθὼν καὶ οὕτω καλῶς τὰ περὶ Θεοῦ μυσταγωγηθεὶς, μηδὲν περαιτέρω πολυπραγμο-
 130 νῶν ἐκζητήσης, πίστει δὲ μόνῃ ταῦτα παραδεξάμενος μέχρι τούτου στῆθι, ἀκατάληπτα πάντῃ τὰ ὑπὲρ ταῦτα καὶ πληροφορούμενος καὶ ὁμολογῶν.

Ἰνα δὲ εἰδῆς καὶ τὰ τῆς θείας φύσεως ἴδια, πῶς ὁ Θεός καὶ τὰ περὶ Θεὸν καὶ τὰ ἀπὸ Θεοῦ καὶ τὰ ἐν τῷ Θεῷ πάντα
 135 ἐν φῶς ἐστίν, ἐν ἐκάστη τῶν ὑποστάσεων προσκυνοῦμενον καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ἰδιώμασιν αὐτοῦ καὶ χαρίσμασι καθορώμενον, καὶ οὕτω σε ταῦτα μυσταγωγήσομεν. « Ὁ Θεὸς φῶς ἐστι » καὶ φῶς ἀπειρόν τε καὶ ἀκατάληπτον· τὰ γὰρ περὶ αὐτὸν φῶς εἰσὶν ἐνούμενά τε καὶ διαιρούμενα τοῖς προσώποις

ἀδιαίρετως καὶ — ἵνα καθ' ἐν σοι τὰ ἀδιαίρετα διαιρῶν εἶπω 140
 — ὁ Πατὴρ φῶς ἐστίν, ὁ Υἱὸς φῶς ἐστι, τὸ Πνεῦμα τὸ
 ἅγιον φῶς · ἐν ταῦτα φῶς ἀπλοῦν, ἀσύνθετον, ἀχρονον,
 συναίδιον, ὁμότιμον καὶ ὁμόδοξον. Πρὸς τοῦτοις καὶ τὰ
 ἐξ αὐτοῦ πάντα φῶς εἰσιν ὡς ἐκ φωτὸς ἡμῖν χορηγούμενα ·
 ἡ ζωὴ φῶς, ἡ ἀθανασία φῶς, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς φῶς, τὸ 145
 ὕδωρ τὸ ζῶν φῶς, ἡ ἀγάπη, ἡ εἰρήνη, ἡ ἀλήθεια, ἡ θύρα τῆς
 βασιλείας τῶν οὐρανῶν, αὐτὴ φῶς ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ·
 ὁ νυμφὼν φῶς, ἡ παστὰς, ὁ παράδεισος, ἡ τοῦ παραδείσου
 τρυφή, ἡ γῆ τῶν πραέων, οἱ στέφανοι τῆς ζωῆς, αὐτὰ τὰ
 τῶν ἁγίων ἐνδύματα φῶς · ὁ Χριστὸς ὁ Ἰησοῦς, ὁ σωτὴρ 150
 καὶ βασιλεὺς τοῦ παντός, φῶς · ὁ ἄρτος τῆς ἀχράντου
 σαρκὸς αὐτοῦ φῶς, τὸ ποτήριον τοῦ τιμίου αὐτοῦ αἵματος
 φῶς, ἡ ἀνάστασις αὐτοῦ φῶς, τὸ πρόσωπον αὐτοῦ φῶς · ἡ
 χεὶρ, ὁ δάκτυλος, τὸ στόμα αὐτοῦ φῶς, οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ
 φῶς · ὁ Κύριος φῶς, ἡ φωνὴ αὐτοῦ ὡς ἐκ φωτὸς φῶς, ὁ 155
 Παράκλητος φῶς · ὁ μαργαρίτης, ὁ κόκκος τοῦ σινάπεως,
 ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή, ἡ ζύμη, ἡ ἐλπίς, ἡ πίστις φῶς.

Ταῦτα τοιγαροῦν καὶ ἕτερα τούτων, ὅσα ἂν διὰ προφητῶν
 καὶ ἀποστόλων ἀκούεις λεγόμενα περὶ τῆς ἀνεκφράστου καὶ
 ὑπερουσίου θεότητος, αὐτὴν οὐσιωδῶς τὰ πάντα εἶναι μοι 160
 νδεὶ τὴν μίαν ὑπεράρχιον ἀρχήν, τὴν ἐν μονάδι τριαδικοῦ
 προσκυνουμένην φωτός. Εἰς γὰρ Θεὸς ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ
 καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, φῶς ὢν ἀπρόσιτόν τε καὶ προαιώνιον,
 ὃ καὶ πολυώνυμον ὑπάρχον καλεῖται πάντα τὰ εἰρημένα καὶ
 τούτων ἕτερα πλείονα · καὶ οὐ μόνον ταῦτα καλεῖται, ἀλλὰ 165
 καὶ ἐνεργεῖ, ὡς παρὰ τῶν ἐξ αὐτῆς τῆς πείρας διδασχέντων
 καὶ τῇ θεωρίᾳ πιστωθέντων καὶ βεβαιωθέντων περὶ τῶν
 προσόντων καλῶν τῷ ὑπεραγάθῳ Θεῷ ἔμαθον. Καὶ ἵνα πρὸς
 τοῖς εἰρημένοις καὶ ἑτερά σοι φῶτα Θεοῦ παραδηλώσω
 τινά, ἡ ἀγαθότης αὐτοῦ φῶς · τὸ ἔλεος αὐτοῦ, ἡ εὐσπλαγχνία, 170
 ὁ ἀσπασμὸς αὐτοῦ φῶς, ἡ χρηστότης αὐτοῦ φῶς · ἡ ῥάβδος,
 ἡ βακτηρία καὶ ἡ παράκλησις αὐτοῦ φῶς.

Εἰ δὲ καὶ ἐν ἡμῖν τὰ πλείονα τούτων ἢ καὶ πάντα προσεῖναι
 λέγονται, ἀλλ' ἡμῖν μὲν ὡς ἀνθρώποις, ἐκείνῳ δὲ ταῦτα
 πρόσσεστιν ὡς Θεῷ. Καί, ἵνα μὴ κατοκνήσω καθ' ἐν σοι 175
 ταῦτα πάλιν εἰπεῖν, Πατὴρ ὀνομάζεται ὁ Θεός, πατέρες

- καλοῦνται καὶ τῶν ἀνθρώπων οἱ πλείονες · Υἱὸς Θεοῦ ὁ Χριστὸς καὶ Θεός, υἱοὶ πάλιν ἀνθρώπων ἡμεῖς · Πνεῦμα Θεοῦ τὸ πανάγιον Πνεῦμα, πνεύματα λέγονται καὶ ἡμῶν
- 180 αἱ ψυχαί · Ζωὴ ὁ Θεός, ζῆν λεγόμεθα καὶ ἡμεῖς · ἀγάπη ὁ Θεός, ἀγάπην ἔχουσιν εἰς ἀλλήλους καὶ οἱ λίαν ἁμαρτωλοὶ. Τί οὖν ; Τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀγάπην καλέσεις Θεόν ; "Απαγε τῆς βλασφημίας ! 'Αλλ' εἰρήνην τὴν εἰς ἀλλήλους ἐν τῷ μὴ διαμάχεσθαι ἢ ἀμφιβάλλειν περὶ τίνος, τοῦτο εἶποις
- 185 εἶναι « εἰρήνην τὴν ὑπερέχουσαν πάντα νοῦν » ; Οὐ μένουν. 'Αλλὰ ἀλήθειαν Θεοῦ τὸ μὴ εἰπεῖν σε λόγον ψευδῆ πρὸς τινα ; Οὐδαμῶς. "Ωσπερ γὰρ λόγοι μὲν ἀνθρώπων ῥευστοὶ καὶ διακενεῖς, ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγος ζῶν τέ ἐστι καὶ ἐνυπόστατος καὶ ἐνεργής , Θεὸς ἀληθής, οὕτω δὴ καὶ ἡ ἀλήθεια,
- 190 ὁ Θεός, ὑπὲρ ἔννοιαν καὶ ὑπὲρ λόγον ἀνθρώπων ἐστίν · ἄτρεπτος, ἄρρευστος, ἐνυπόστατός τε ὑπάρχει καὶ ζῶν. Οὕτω τοιγαροῦν οὔτε τὸ ὕδωρ τὸ παρ' ἡμῖν ὡς τὸ ὕδωρ ἐκεῖνο τὸ ζῶν, οὔτε ὁ ἄρτος ὁ παρ' ἡμῖν ὡς ἐκεῖνος ὁ ἄρτος ἐστίν, ἀλλὰ καθάπερ ἄνωθεν εἰρηται, ἅπαντα φῶς ἐκεῖνα
- 195 καὶ φῶς ἐν ὁ Θεός, οὗ μετασχόν τις τῇ μετοχῇ ἐκείνου μέτοχος ἀμφοῖν γίνεται πάντων ὧν εἵπομεν ἀγαθῶν. Γίνεται δὲ καὶ πρᾶος καὶ ταπεινός · ταῦτα δὲ πάλιν φῶς σὺν τοῖς εἰρημένους εἰσὶ, μᾶλλον δὲ σὺν τῷ φωτὶ ἔχει καὶ ταῦτα ὁ ἔχων ἐκεῖνο τὸ φῶς.
- 200 'Αλλὰ γὰρ συνάμα τούτοις καὶ ἐγγήγοις λέγεται ὁ Θεός, ὡς διεγείρων πρὸς τὰ καλὰ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου ἐφ' ἣν κατοικεῖ, δις αὐτῇ γίνεται πᾶν ἀγαθόν · καὶ οὐχ ὑστερεῖται, ἐνοικον ἔχουσα τὸν Θεὸν ἢ τοιαύτη, παντὸς ἀγαθοῦ , ἀλλ' ἐμπίπλεται καὶ περισσεύει ἀεὶ ἐν πᾶσι τοῖς
- 205 ἀπορρήτοις ἐκείνοις ἀγαθοῖς τοῦ Θεοῦ, συνδιακτωμένη καὶ συνευφραινομένη ταῖς τάξεσι τῶν οὐρανίων δυνάμεων, ὧν γένοιτο καὶ πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν καὶ ἐν ἀπολαύσει τούτων πλουσίᾳ γενέσθαι, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν
- 210 τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων · ἀμήν.

ΒΙΒΛΟΣ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ

ΛΟΓΟΣ Α'

Κεφάλαια τοῦ λόγου

- α'. Μερική τις φυσιολογία περὶ τῆς τοῦ κόσμου κτίσεως καὶ τῆς πλάσεως τοῦ Ἀδάμ.
- β'. Περὶ τῆς παραβάσεως καὶ τῆς ἐξορίας τοῦ Ἀδάμ.
- γ'. Περὶ τοῦ Λόγου σαρκώσεως καὶ κατὰ τίνα τρόπον δι' ἡμᾶς ἐσαρκώθη. 5
- δ'. Πῶς αὖθις ἡ κτίσις μέλλει ἀνακαινισθῆναι καὶ γενέσθαι καινοὺς οὐρανοὺς καὶ καινὴν γῆν κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον.
- ε'. Ὅποία ἔσται ἡ ἐσχάτη λαμπρότης τῆς κτίσεως · ἐν ᾗ καὶ περὶ ἀγγέλων καὶ περὶ ψυχῆς.
- ς'. Πῶς ἐνοῦνται τῷ Χριστῷ καὶ Θεῷ καὶ ἐν γίνονται μετ' αὐτοῦ 10 πάντες οἱ ἅγιοι.
- ζ'. Πῶς δεῖ πληρωθῆναι τὸν ἄνω κόσμον καὶ ὁποῖός τις ἐστὶ καὶ κατὰ τίνα τρόπον πληρωθήσεται.
- η'. Ὅτι εἰ μὴ πάντες οἱ προσωρισμένοι κατὰ γενεάς καὶ γενεάς τεχθήσονται ἕως ἐσχάτης ἡμέρας καὶ πληρωθήσονται, ὁ ἄνω κόσμος 15 οὐ πληρωθήσεται.
- θ'. Εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Εὐαγγελίου · «Ὁμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βασιλεῖ. » Καὶ τίς ἐστὶν ὁ γάμος ὁ μυστικός τοῦ Θεοῦ.
- ι'. Ὅτι καὶ πάντες οἱ ἅγιοι τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ ἐν ἑαυτοῖς συλλαμβάνουσι τῇ Θεοτόκῃ παραπλησίως καὶ γεννῶσιν αὐτὸν καὶ γεννᾶται 20 ἐν αὐτοῖς καὶ γεννῶνται ὑπ' αὐτοῦ · καὶ πῶς υἱοὶ καὶ ἀδελφοὶ καὶ μητέρες αὐτοῦ χρηματίζουσιν.
- ια'. Εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Εὐαγγελίου · «Καὶ ἀπέστειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ καλέσαι τοὺς κεκλημένους εἰς τοὺς γάμους καὶ οὐκ ἤθελον 25 ἔλθεῖν. »
- ιβ'. Ὅτι οὐ χρὴ πρὸς τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν καὶ τῆς εἰς ἀρετὴν προκοπῆς τε καὶ τελειώσεως τὰ κεκρυμμένα μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐρευνᾶν τῶν ἀμυήτων τινά · καὶ ὅτι ἐν τῇ δευτέρᾳ τοῦ Κυρίου ἐλευσεί πάντες ἀλλήλους γνωρίζουσιν οἱ ἅγιοι.

* Ἀ μὲν οὖν ἀπολογήσασθαι καὶ εἰπεῖν ἔδει πρὸς τοὺς ἀντιδιατιθεμένους ἡμῖν καὶ τὰς πικρὰς γλωσσασαλγίας αὐτῶν

- αἷς τὸ προσπεσὸν ἅπαν ὁμοῦ κατασύρεται, καὶ ἐν τῇ τῶν τιμιωτέρων ἐστίν, ἱκανῶς ἔχει καὶ ὡς ὁ Λόγος τὸν λόγον
- 5 εὐώδωσεν, ἵνα μὴ ἐξ ἡμῶν ἢ τὰ τῆς εὐδρομίας τοῦ λόγου καὶ τῶν εὐστόχων βολίδων αὐτοῦ, ἀλλ' ἢ ἄνωθεν καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ Πνεύματος συμμαχίας, παρ' οὗ πᾶσιν εὐοδοῦται τὸ κατορθούμενον. Χρέων δὲ ἄρτι τῆς πρὸς ἐκείνους λήξαντας στάσεως ἰδεῖν καὶ κατασκοπεῖσαι καὶ σκέψασθαι τίνα τὰ
- 10 ὑπὸ Θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν, Παύλῳ τῷ θείῳ πειθόμενος, τίς ὁ πλοῦτος τῆς πρὸς ἡμᾶς αὐτοῦ ἀγαθότητος ὃν ἡμῖν ἀπ' ἀρχῆς ἐχαρίσατο κτίσεως, τίς ἡ πλάσις ἡμῶν καὶ πῶς παρέβημεν τὴν δοθεῖσαν ἄνωθεν ἐντολὴν καὶ τῶν ἀθανάτων ἐκείνων ἀγαθῶν ἐξεπέσομεν, τίς δὲ ὁ νῦν βίος καὶ τίς ὁ
- 15 κόσμος οὗτος ὑφ' ὃν καὶ μεθ' ὃν τὸ πᾶν ὁρᾶται κινούμενον, καὶ τίνα τὰ μετὰ ταῦτα διαδεζόμενα τοὺς προσκυνητάς τῆς Τριάδος ἡμᾶς. Ἀρξομαι δὲ ἐντεῦθεν, ἀρχὴν τοῦ λόγου ποιούμενος τὸν Θεόν.

α'. Μερικὴ τις φυσιολογία

περὶ τῆς τοῦ κόσμου κτίσεως καὶ τῆς πλάσεως τοῦ Ἀδάμ.

- Ὁ Θεὸς οὐχὶ τὸν παράδεισον μόνον, ὡς ἂν τινες οἴονται, τοῖς πρωτοπλάστοις δέδωκεν ἐξ αὐτῆς ἀρχῆς, οὔτε ἀφθαρτον μόνον ἐκεῖνον ἐδημιούργησεν, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον πρὸ ἐκείνου τὴν ἅπασαν γῆν, ταύτην δὲ ἣν ἡμεῖς κατοικοῦμεν,
- 5 καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ ἅπαντα, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἐν πέντε ἡμέραις παραγαγών, τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ ἐπλασε τὸν Ἀδὰμ καὶ πάσης τῆς ὁρωμένης κτίσεως κύριον αὐτὸν καὶ βασιλεῖα κατέστησε. Καὶ οὔτε ἡ Εὐα παραχθεῖσα ἦν τότε οὔτε μὴν ὁ παράδεισος, ἀλλ' οὗτος ὁ κόσμος ὥσπερ
- 10 τις παράδεισος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ γέγονεν εἰς, ἀφθαρτος μὲν, ὕλικός δὲ καὶ αἰσθητός παραχθείς· τοῦτον, ὡς εἴρηται, τῷ Ἀδὰμ καὶ τοῖς ἐξ αὐτοῦ εἰς ἀπόλαυσιν δέδωκεν. Ἀλλὰ μὴ φανῇ σοι τοῦτο παράδοξον, ἀνάμεινον δὲ τὸν λόγον καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς θείας Γραφῆς ἀποδείξει τοῦτο σαφέστατα.
- 15 Γέγραπται γάρ· «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος. » Καθεξῆς δὲ τὰ λοιπὰ ἅπαντα ἔργα τῆς τοῦ Θεοῦ δημιουργίας ἀκριβῶς ἐξηγούμενος, μετὰ τὸ εἰπεῖν· «Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα

καὶ ἐγένετο πρῶτ', ἡμέρα πέμπτη », ἐπήγαγε · « Καὶ εἶπεν ὁ Θεός · ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν 20
καὶ καθ' ὁμοίωσιν καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν κτηνῶν καὶ πάσης τῆς γῆς καὶ πάντων τῶν ἐρπετῶν τῶν ἐρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεός τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς . » Ἄρσεν 25
δὲ καὶ θῆλυ λέγει οὐχ ὡς τῆς Εὐσας ἤδη γενομένης, ἀλλ' ὡς ἐν τῇ τοῦ Ἀδάμ πλευρᾷ οὖσης καὶ αὐτῷ συνούσης · καὶ τοῦτο μετὰ ταῦτα σαφέστερον γνώσεσθε. « Καὶ εὐλόγησεν αὐτούς ὁ Θεός λέγων · ἀυξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς καὶ ἄρχετε 30
τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ πάντων τῶν κτηνῶν καὶ πάσης τῆς γῆς καὶ πάντων τῶν ἐρπετῶν τῶν ἐρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς . »

Ὅρᾳς πῶς τοῦτον ὅλον τὸν κόσμον, ὡς ἓνα παράδεισον, τῷ ἀνθρώπῳ ἐξ ἀρχῆς δέδωκεν ὁ Θεός ; Ποίαν γὰρ ἄλλην 35
γῆν λέγει, εἰ μὴ ταύτην ἐν ᾗ καὶ νῦν, ὡς εἴρηται, κατοικοῦμεν ἡμεῖς, ἐτέραν δὲ οὐδαμῶς ; Διὸ καὶ ἐπιφέρων φησὶ · « Καὶ εἶπεν ὁ Θεός · Ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν πάντα χόρτον σπορίμον σπεῖρον σπέρμα ὃ ἐστὶν ἐπάνω τῆς γῆς · καὶ πᾶν ξύλον ὃ ἔχει ἐν ἑαυτῷ καρπὸν σπέρματος σπορίμου ὑμῖν ἔσται εἰς 40
βρώσιν καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς καὶ πᾶσι τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ καὶ παντὶ ἐρπετῷ ἐρποντι ἐπὶ τῆς γῆς . » Εἶδες πῶς τὰ ὀρώμενα ἅπαντα, τὰ τε ἐν τῇ γῇ καὶ τὰ ἐν τῇ θαλάσσῃ, τῷ Ἀδάμ καὶ ἡμῖν τοῖς ἐξ αὐτοῦ δέδωκεν εἰς ἀπόλαυσιν καὶ οὐχὶ τὸν παράδεισον μόνον αὐτῷ ἐχαρίσατο ; Ὅσα γὰρ 45
τῷ Ἀδάμ εἶπεν, ὡς πρὸς πάντας ἡμᾶς ταῦτα ἔλεγε, καθὼς καὶ πρὸς τοὺς ἀποστόλους ὕστερον ὁ αὐτὸς διὰ τοῦ ζῶντος Λόγου αὐτοῦ ἔφη · « Ἄ δὲ λέγω ὑμῖν, πᾶσι λέγω », ὡς, εἰδὼς ὅτι εἰς ἀπειρα πλήθη καὶ ἀναρίθμητα ἐμελλε τὸ γένος ἡμῶν πληθυνθῆναι ἐπὶ τῆς γῆς. Εἰ γὰρ καὶ παραβάντες 50
τὴν ἐντολὴν αὐτοῦ καὶ βιοῦν καὶ ἀποθνήσκειν κατακριθέντες εἰς τοσοῦτον πλῆθος οἱ ἄνθρωποι ἐγενομέθα, ἐννόει μοι ὅσοι ἐμελλον εἶναι οἱ ἀπὸ κτίσεως κόσμου γεννηθέντες, εἰ μὴ ἀπέθανον, ὅποیان δὲ ζωὴν καὶ διαγωγὴν ἔχειν ἐν ἀφθάρτῳ κόσμῳ ἀφθαρτοὶ διατηρούμενοι καὶ ἀθάνατοι, ἀναμάρτητον 55
δηλονότι καὶ ἄλυπον, ἀμέριμνόν τε καὶ ἀμοχθον διανύοντες

βίον, ὅπως τε κατὰ προκοπὴν τῆς φυλακῆς τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐργασίας τῶν ἀγαθῶν ἐννοιῶν εἰς τελειοτέραν ἐμελλον ἀνάγεσθαι κατὰ καιρὸν δόξαν τε καὶ ἀλλοίωσιν, 60 πλησιάζοντες τῷ Θεῷ καὶ ταῖς πηγαῖς αὐγαῖς τῆς θεότητος, τὴν μὲν ψυχὴν λαμπροτέραν ἐκάστου γίνεσθαι, τὸ δὲ αἰσθητὸν καὶ ὑλῶδες σῶμα εἰς ἄυλον καὶ πνευματικὸν ὑπὲρ αἰσθησιν πᾶσαν μεταποιεῖσθαι τε καὶ μεταβάλλεσθαι ὁπόση δὲ καὶ ἡ ἐκ τῆς μετ' ἀλλήλων διαγωγῆς εὐφροσύνη 65 καὶ ἀγαλλίασις ἡμῖν προσγίνεσθαι ἐμελλεν, ἄρρητος πάντως τῷ ὄντι καὶ λογισμοῖς ἀνεπίβατος.

Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν. Ὡσπερ οὖν χώραν μίαν ἢ ἀγρὸν ἓνα, ἵνα τὰ αὐτὰ πάλιν εἶπω, οὕτω τὸν κόσμον ἅπαντα τῷ Ἀδάμ, ὡς εἴρηται, ἐχαρίσατο. Ταῦτα δὲ ἐν ταῖς 70 ἑξ ἡμέραις συνετέλεσεν ὁ Θεός ὃ καὶ ἀκούει τῆς θείας Γραφῆς τοῦτο δηλοῦσης σαφέστατα. Μετὰ γὰρ τὸ εἰπεῖν ὃ καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν ὃ ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτοὺς καὶ εὐλόγησεν αὐτούς » καὶ τὰ λοιπὰ καθεξῆς, τότε ἐπήγαγεν οὕτως 75 εἰπὼν ὃ καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς πάντα ὅσα ἐποίησεν καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν ὃ καὶ ἐγένετο ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωτὶ, ἡμέρα ἕκτη ὃ καὶ συνετέλεσεν ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἕκτῃ τὰ ἔργα αὐτοῦ ὃ ἐποίησε, καὶ κατέπαυσεν ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ὃν ἤρξατο ὁ Θεὸς 80 ποιῆσαι ». Εἶτα βουλόμενος διδάξαι ἡμᾶς ὅπως ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον ὁ Θεὸς καὶ πόθεν, ἀνακεφαλαιωσάμενος τὸν λόγον, οὕτω πως πάλιν φησὶν ὃ Ἀὐτὴ ἡ βίβλος γενέσεως οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, ὅτε ἐγένετο ὃ καὶ μετ' ὀλίγα ὃ καὶ ἐπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς », ὅπερ χρή 85 ἐννοεῖν οὕτως ὃ ἐποίησε δὲ ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς, ὃ καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν . »

Τὸν οὖν τρόπον τῆς δημιουργίας δῆλον ποιήσας ἡμῖν, τότε καθάπερ ἄνθρωπός τις βασιλεὺς ἢ ἄρχων καὶ πλούσιος 90 τὴν ὑπ' αὐτοῦ δεσποζομένην χώραν καὶ γῆν οὔτε πόλιν πᾶσαν περιτειχίσας μόνον ποιεῖ, οὔτε οἶκον ἓνα περιφράξας ὅλην ἀποτελεῖ, ἀλλὰ εἰς πολλὰ τὴν μίαν διαχωρίσας, τὴν μὲν σπορίμην εἶναι ἑᾶ, τὴν δὲ εἰς ἀμπελῶνα ἀφορίζει,

ἑτέραν χέρσον εἶναι ἀφίησιν, ἐν ἐνὶ δὲ μέρει καὶ τόποι
 τερπνῶ τε καὶ περικάλλει τὰς κατασκηνώσεις ποιεῖται, ἐνθ', 95
 καὶ παλάτια οἰκοδομεῖ καὶ οἴκους κατασκευάζει, λουτρά τε
 κτίζει καὶ παραδείσους φυτεύει καὶ πικνοταῖας ἐκεῖσε ἀπο-
 λαύσεις ἐπινοεῖ καὶ φραγμὸν ἔξωθεν τούτων ἀπάντων
 περιτιθεῖ, κλεῖς τε καὶ πύλας ἀνοιγομένας καὶ κλειομένας 100
 ποιεῖ· οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ φύλακας, εἰ καὶ μηδὲνα
 πτοεῖται, ἀποκαθιστᾷ, ὥς ἂν τὸ αὐτοῦ οἰκητῆριον περιφανέ-
 ται καὶ ἐνηλλαγμένον ἢ διὰ πάντων καὶ ἵνα τοῖς μὲν
 ἀγνώμοσι φίλοις καὶ πονηροῖς καὶ αὐτοῖς τοῖς προσκεχρυσκόσι
 τῶν ὑπὸ χεῖρα καὶ δούλων, εἴ ποτέ τινες τοιοῦτοι φανῶσιν, 105
 ἄβητος ἔσται, τοῖς δὲ γνησίοις καὶ πιστοῖς φίλοις καὶ αὐτοῖς
 τοῖς εὐγνώμοσι δούλοις ἀκώλυτος ἡ πρὸς αὐτὸν ὑπάρχη
 εἰσοδός τε καὶ ἐξοδός· οὕτω δὲ καὶ ὁ Θεὸς τῷ πρωτοπλάστῳ
 ἐποίησε. Μετὰ γὰρ τὸ κτίσαι πάντα ἐξ οὐκ ὄντων καὶ αὐτὸν
 πλάσαι τὸν ἄνθρωπον καὶ καταπαῦσαι αὐτὸν τῇ ἐβδόμῃ
 ἡμέρᾳ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ὧν ἤρξατο ποιεῖν, τότε 110
 ἐφύτευσε τὸν παράδεισον ἐν Ἑδέμ κατὰ ἀνατολάς, ὥσπερ
 τινὰ βασιλείαν ἐν ἐνὶ μέρει τοῦ κόσμου τοῦτον φυτεύσας, καὶ
 ἔθετο ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον ὃν ἐποίησε.

Διὰ τὴν οὖν ἐν τῇ ἐβδόμῃ ἡμέρᾳ οὐκ ἐποίησε τὸν παράδεισον
 μέλλοντα γενέσθαι, ἀλλὰ μετὰ τὴν παραγωγὴν πάσης ἅμα 115
 τῆς κτίσεως κατὰ ἀνατολάς τοῦτον ἐφύτευσε; Ἐπειδὴ ὁ
 Θεός, ὥς προειδὼς τὰ πάντα, τάξει καὶ καταστάσει εὐκόσμως
 τὴν κτίσιν ἐδημιούργησε καὶ τὰς μὲν ἑπτὰ ἡμέρας εἰς τύπον
 τῶν ἑπτὰ αἰώνων τῶν ὕστερον μελλόντων διελθεῖν ἔταξε.
 τὸν δὲ παράδεισον ἐφύτευσε μετὰ ταῦτα, ὥς τοῦ μέλλοντος 120
 αἰῶνος ὄντα σημαντικόν. Τίνος οὖν ἕνεκεν τὴν ἡμέραν
 ἥτις ἐστὶν ἡ ὀγδόη, ταῖς προλαβούσαις ἑπτὰ οὐ συνῆψε τὸ
 Πνεῦμα τὸ ἅγιον; Ἐπειδὴ περ τῷ κύκλῳ τούτων τῶν
 ἡμερῶν συναριθμεῖσθαι ταύτην οὐχ ἤρμοζεν, ἐν ᾧ πρώτη
 καὶ δευτέρα καὶ καθεξῆς αἱ ἑπτὰ ἀνακυκλοῦσαι τὰς ἐβδομάδας 125
 ἀποτελοῦσι, πολλὰς ἐν τούτῳ τὰς πρώτας καὶ τοσαύτας τὰς
 ἐβδόμους ἀπεργαζομένας ἡμέρας, ἀλλ' ἔξωθεν τούτων
 ἐκείνην εἶναι ἐχρῆν ὡς ἀρχὴν ἢ τέλος μὴ ἔχουσιν. Οὐδὲ γὰρ
 νῦν μὲν οὐκ ἔστι, μέλλει δὲ γενέσθαι καὶ ἀρχὴν λήψεσθαι·
 ἀλλὰ καὶ ἦν πρὸ τῶν αἰώνων καὶ ἔστι νῦν καὶ ἔσται εἰς 130
 αἰῶνας αἰώνων, ἀρχὴν δὲ λαβεῖν λέγεται, ὅτε πάντως

ἐλεύσεται καὶ ἡμῖν ἐσχάτως ἀποκαλυφθῇ ἀνέσπερος μία
ἡμέρα καὶ ἀτελεύτητος ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς γινομένη.

- 135 Ὅρα δὲ ὅτι οὐδὲ γέγραπται · « Ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν
παράδεισον », οὐδὲ ὅτι « Εἶπε · Γεννηθήτω, καὶ ἐγένετο », ἀλλ' ὅτι « ἐφύτευσεν αὐτὸν καὶ ἐξανέτειλεν ἔτι ἐκ τῆς γῆς ὁ Θεὸς πᾶν ξύλον ὠραῖον εἰς βρᾶσιν καὶ καλὸν εἰς βρώσιν », καρποὺς παντοδαπεῖς τε καὶ ποικίλους ἔχον μῆτε φθειρομένους καὶ ὅλως μῆτε ἐκλείποντας, ἀλλὰ νεαροὺς αἰεὶ καὶ
140 μάλα δὴ τὸ ἡδύνον ἔχοντας καὶ ἀφραστον τὴν ἡδονὴν τοῖς πρωτοπλάστοις καὶ τὴν τρυφὴν ἐμποιοῦντας. Ἐπρεπε καὶ γὰρ τοῖς ἀφθάρτοις αὐτῶν σώμασιν ἀφθαρτον καὶ τὴν τροφὴν ἐπιχορηγεῖσθαι · ὅθεν καὶ ἄμοχθος ἦν αὐτῶν ἡ διαγωγὴ καὶ ἀκάματος ἡ ζωὴ, ἐν μέσῳ δηλονότι τοῦ παρα-
145 δέισου, ὃν καὶ περιτειχίσας οἶονεῖ πως ὁ τούτου δημιουργὸς εἰσοδὸν ἔθετο αὐτοῖς δι' ἧς εἰσῆσαν καὶ ἐξῆσαν.

β'. Περὶ τῆς παραβάσεως καὶ τῆς ἐξορίας τοῦ Ἀδάμ.

- Τοιγαροῦν καὶ ἐπλάσθη σῶμα μὲν ἔχων ὁ Ἀδὰμ ἀφθαρτον, ὑλικὸν μέντοιγε καὶ ὅλον οὐπω πνευματικόν, καὶ ὡς βασιλεὺς ἀθάνατος ἐν ἀφθάρτῳ κόσμῳ, οὐ λέγω μόνῳ τῷ παραδείσῳ, ἀλλ' ἐν πάσῃ τῇ ὑπ' οὐρανόν, κατέστη ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ
5 Θεοῦ. Ἐπεὶ δὲ καὶ νόμον αὐτοῖς δέδωκεν ἐντειλάμενος μὴ φαγεῖν ἐκ μόνου τοῦ ξύλου ἐκείνου, καταφρονήσας δὲ ἡπίστευσε τῷ πλαστοουργῷ καὶ δεσπότη οὕτως εἰπόντι αὐτῷ · « Ἡ δ' ἂν ἡμέρα φάγησθε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε », πιστότερον τὸν σκολιὸν ἡγησάμενος ὅφιν
10 οὕτως εἰπόντα · « Οὐχὶ θανάτῳ ἀποθανεῖσθε, ἀλλ' ἡ δ' ἂν ἡμέρα φάγητε, ἔσεσθε ὡς θεοὶ γινώσκοντες καλὸν καὶ πονηρόν · καὶ ἔφαγεν ἀπ' αὐτοῦ », εὐθύς ἐγυμνώθη τῆς ἀφθάρτου καταστολῆς καὶ δόξης καὶ τὴν τῆς φθορᾶς γυμνότητα ἐνεδύσατο. Ἰδὼν οὖν ἑαυτὸν γυμνὸν ὁ Ἀδὰμ ἐκρύβη
15 καὶ φύλλα συκῆς ῥάψας περιεζώσατο, τὴν ἀσχημοσύνην αὐτοῦ καλύψαι πειρώμενος. Ὅθεν καὶ τοῦ Θεοῦ εἰπόντος αὐτῷ · « Ἀδὰμ, ποῦ εἶ ; » « Τῆς φωνῆς σου » φησὶν « ἤκουσα καὶ τὴν γύμνωσίν μου κατανοήσας, φοβηθεὶς ἐκρύβην. » Πρὸς μετάνοιαν δὲ αὐτὸν ἐκκαλούμενος ὁ

Θεός φησι πρὸς αὐτόν · « Καὶ τίς ἀνήγγειλέ σοι ὅτι γυμνός 20
εἶ, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ ξύλου οὗ ἐνετειλάμην σοι τούτου μόνου μὴ
φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες ; » Ἐπεὶ δὲ εἰπεῖν ἐκεῖνος τὸ
ἥμαρτον οὐκ ἠθέλησε, τοῦναντίον μᾶλλον μὲν οὖν καὶ αἰτίαν
προσῆψε τῷ τὰ πάντα καλὰ λαὸν πεποιηκότι Θεῷ ἐν τῷ
εἰπεῖν · « Ἡ γυνὴ ἦν δέδωκάς μοι, αὕτη ἔδωκέ μοι καὶ 25
ἔφαγον », κακείνη πάλιν τῷ ὄφει τὴν αἰτίαν ἐπεγράψατο
καὶ μετανοῆσαι καὶ προσπεσεῖν τῷ Δεσπότῃ ἢ συγχώρησιν
ἐξαίτησασθαι οὐδαμῶς ἡβουλήθησαν, τότε αὐτοὺς, ὥσπερ
ἐκ παλατίων βασιλικῶν καὶ οἰκῶν πανευπρεπῶν, αὐτοῦ δὴ
λέγω τοῦ παραδείσου, ἐξώθει καὶ ἐκβάλλει, ἵνα ἐν ταύτῃ τῇ 30
γῇ ὡς ἐξόριστοι διατελῶσι καὶ ὑπερόριοι.

« Καὶ εὐθὺς ἔταξε τὴν φλογίνην ῥομφαίαν τοῦ φυλάττειν
τὴν εἴσودον τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς », οὐχ ὡς ἐν αὐτῷ μελλόν-
των πάλιν τῷ αἰσθητῷ τε καὶ ὕλικῳ παραδείσῳ μετὰ τὴν
ἀνάκλησιν ἐπανάγεσθαι · οὐδὲ γὰρ διὰ τοῦτο μέχρι τοῦ νῦν 35
ἐτηρήθη, οὐδὲ τούτου χάριν οὐ κατηράσατο αὐτὸν ὁ Θεός,
ἀλλὰ διὰ τὸ τύπον αὐτὸν ἐπέχειν τῆς μελλούσης ἀκαταλύτου
ζωῆς καὶ εἰκόνα τυγχάνειν τῆς αἰδίου βασιλείας τῶν οὐρανῶν ·
εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, ἐκεῖνον ἔδει καταραθῆναι μᾶλλον, ὥς
ἐν αὐτῷ καὶ τῆς παραβάσεως γενομένης. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν 40
οὐ ποιεῖ, τὴν δὲ λοιπὴν ἄπασαν γῆν, ἐπεὶ, ὡς ἔφαμεν,
ἄφθαρτος ἦν καθὼς καὶ ὁ παράδεισος, πάντα αὐτομάτως
προσφέρουσα, ἵνα μὴ κακείθεν ἐξερχόμενος ὁ Ἀδάμ ἀμοχθὸν
ἔχη καὶ αὖθις βίον, κόπων καὶ ἰδρώτων ἀπηλλαγμένον,
προκατηράσατο αὐτὴν οὕτως εἰπών · « Ἐπικατάρατος ἡ γῇ 45
ἐν τοῖς ἔργοις σου · ἐν λύπαις φαγῇ αὐτὴν πάσας τὰς
ἡμέρας τῆς ζωῆς σου · ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ σοι
καὶ φαγῇ τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ τὸν τοῖς θηρίοις καὶ τοῖς
ἀλόγοις ζώοις ἀφωρισμένον · ἐν ἰδρώτι τοῦ προσώπου σου
φαγῇ τὸν ἄρτον σου, ἕως τοῦ ἐπιστρέψαι σε εἰς τὴν γῆν ἐξ 50
ἧς ἐλήφθης, ὅτι γῇ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση . »

Εἰκότως οὖν ἔδει τῷ εἰς φθορὰν καὶ θάνατον κατένεχθέντι
διὰ τῆς παραβάσεως ῥευστὴν καὶ φθαρτὴν ὡσαύτως γῆν
κατοικεῖν καὶ τοιαύτης ἀξίως μετέχειν τροφῆς. Ἐπειδὴ
γὰρ ἡ ἀφθονος τρυφή, ἡ ἀφθαρτος καὶ ἀνάματος διαγωγή, 55
εἰς λήθην τῶν παρὰ Θεοῦ γεγονότων ἀγαθῶν καὶ εἰς κατα-

- φρόνησιν αὐτὸν τῆς δοθείσης ἡγάγεν ἐντολῆς, ἐν κόπῳ κατεδικάσθη δικαίως καὶ ἰδρῶτι τὴν γῆν ἐργάζεσθαι καὶ οὕτω κατ' ὀλίγον ἐξ αὐτῆς ὡς ὑπὸ οἰκονόμου τινὸς κομίζεσθαι
- 60 τὰς τροφάς. Εἶδες πῶς καταραθεῖσα ἡ γῆ πρότερον καὶ τῆς προτέρας αὐτομάτου βλαστήσεως στερηθεῖσα, οὕτως τὸν παραβάτην ἐδέξατο ; Οὐ χάριν καὶ διατί ; Ἵνα ἐργαζομένη μὲν παρ' αὐτοῦ ἐν ἰδρῶτι καὶ κόπῳ παρέχῃ τὰ ἐξ αὐτῆς συμμέτρως φυόμενα εἰς αὐτάρκη χρεῖαν αὐτῷ, μὴ ἐργαζομένη
- 65 δὲ μένῃ ἄκαρπος, ἀκάνθας καὶ τριβόλους μόνον προφέρουσα. Τοιγαροῦν καὶ ἐξελθόντα τοῦ παραδείσου αὐτὸν πᾶσα ἡ κτίσις, ἡ ὑπὸ Θεοῦ παραχθεῖσα ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, θεασαμένη, οὐκέτι ὑποταγῆναι τῷ παραβάντι ἐβούλετο · ὁ ἥλιος λάμπει οὐκ ἤθελεν, ἡ σελήνη φᾶναι οὐκ ἔφερε, τὰ ἄστρα ὀφθῆναι
- 70 τούτῳ οὐχ εἶλοντο, αἱ πηγαὶ βρούειν οὐκ ἐμελλον · οὐκ ἐβούλοντο ῥεῖν οἱ ποταμοί, ἐφ' ἑαυτὸν ἐμελέτα ὁ ἀήρ συσταλῆναι καὶ μὴ δοῦναι τῷ προσκεκρουκῷ ἀναπνοήν · τὰ θηρία καὶ πάντα τὰ ζῷα τῆς γῆς, γυμνωθέντα τοῦτον τῆς πρώην θεασάμενα δόξης, καταφρονήσαντα αὐτοῦ,
- 75 ἐτραχύνθησαν ἅπαντα εὐθὺς κατ' αὐτοῦ · ὁ οὐρανὸς καταπεσεῖν δικαίως ἐπ' αὐτὸν οἶονεῖ πως κεκίνητο καὶ ἡ γῆ ἐπὶ τοῦ νώτου φέρειν τοῦτον οὐκ ἔστεγε.

- Τί οὖν; Ὁ δημιουργήσας τὰ πάντα καὶ πλάσας τοῦτον Θεός, παραβῆναι μέλλοντα πρὸ καταβολῆς κόσμου γινώσκων τὴν ἐντολὴν τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν ἐκ παλιγγενεσίας αὐτοῦ ζώην καὶ ἀνάπλασιν διὰ τῆς ἐνσάρκου γεννήσεως τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ καὶ Θεοῦ προορίσας, τί ποιεῖ ; Συγκρατεῖ πάντα τῇ οἰκείᾳ δυνάμει καὶ εὐσπλαγχνίᾳ καὶ ἀγαθότητι, ἀναστέλλει τὴν ὁρμὴν τῶν κτισμάτων ἀπάντων,
- 85 εὐθὺς καὶ τούτῳ τὰ πάντα ὡσαύτως καθυποτάττει, ἵνα τῷ δι' οὗ γέγονεν ἀνθρώπῳ δουλεύσασα, φθαρτῷ φθαρτῇ γεγонуῖα, ὅτε πάλιν ἐκεῖνος ἀνακαινισθῇ καὶ πνευματικός, ἀφθαρτος καὶ ἀθάνατος γένηται, τότε καὶ αὕτη ἐλευθερωθεῖσα τῆς δουλείας ἡ κτίσις ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τῷ προσκεκρουκῷ
- 90 ὑποταγεῖσα καὶ αὐτῷ ἐκδουλεύσασα συνανακαινισθῇ αὐτῷ καὶ ἀφθαρτωθῇ καὶ πνευματικὴ ὅλη γένηται · τοῦτο γὰρ πρὸ καταβολῆς κόσμου ὁ πολυεύσπλαγχνος Θεὸς καὶ Κύριος προωρίσατο.

Ἄλλὰ τούτων οὕτω σοφῶς ἐκ Θεοῦ γεγονότων, τοῦ
 παραδείσου ἐκβληθεὶς ὁ Ἀδὰμ ἐτέκνωσεν, ἐβίωσε καὶ 95
 ἀπέθανεν· οὕτω δὲ ὁμοίως καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ. Τοίνυν καὶ
 νεαρὰν τὴν μνήμην ἔχοντες οἱ τότε ἄνθρωποι τῆς ἐκπτώσεως,
 ὑπὸ τοῦ Ἀδὰμ πάντως καὶ τῆς Εὔας ταύτην ἐκδιδασκόμενοι,
 ἐσέβοντο τὸν Θεὸν καὶ ὡς δεσπότην ἐτίμων αὐτόν. Διὰ δὲ
 τοῦτο καὶ ὁ Ἀδελὸς σὺν τῷ Κάϊν θυσίας ἐκ τῶν ὑπαρχόντων 100
 αὐτοῖς αὐτῷ προσέφερον· ὤθεν καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ Ἀδελ τοῦ
 προσφορᾶ καὶ θυσίᾳ προσεσχηκέναι τὸν Θεὸν γέγραπται,
 ἐπὶ δὲ τοῦ Κάϊν οὐκέτι· καὶ τοῦτο γνόντα τὸν Κάϊν λυπηθῆναι
 λέγεται ἕως θανάτου καὶ ἐντεῦθεν πρὸς φθόνον καὶ φόνον
 τοῦ ἀδελφοῦ προχωρῆσαι. Ἄλλ' Ἐνῶχ μὲν μετὰ ταῦτα 105
 εὐαρεστήσας Θεῷ ὑπ' αὐτοῦ μετετέθη, Ἡλίας δὲ ἐν ἄρματι
 ἀνελήφθη πυρός, τοῦ Θεοῦ δεικνύντος ἐκ τούτων ὅτι, εἰ
 μετὰ τὴν ἀπόφασιν τὴν κατὰ τοῦ Ἀδὰμ καὶ τοῦ σπέρματος
 αὐτοῦ ἐξενεχθεῖσαν, εἰ μετὰ τὸ ἐξόριστον αὐτὸν παρ' αὐτοῦ
 γενέσθαι τοὺς εὐαρεστήσαντας αὐτοῦ υἱοὺς οὕτως τῇ μετα- 110
 θέσει καὶ μακροζωίᾳ ἐτίμησε καὶ τῆς φθορᾶς, ἥτοι τῆς
 εἰς γῆν ἀποστροφῆς καὶ τῆς ἐν τῷ ἄδῃ καταβάσεως, αὐτοὺς
 ἡλευθέρωσεν ὕστερον τεθνήξεσθαι ἢ, ἀληθέστερον εἰπεῖν,
 ἀλλαγήσεσθαι μέλλοντας, πόσης ἂν αὐτὸν ἐκείνων, εἰ μὴ
 παρέβη τὴν ἐντολήν, ἣ καὶ μετὰ τὸ παραβῆναι εἰ μετενόησε, 115
 δόξης καὶ τιμῆς καὶ συμπαθείας ἡξίωσεν ἔνδον ἑάσας εἶναι
 τοῦ παραδείσου αὐτόν;

Οὕτως οὖν ἐπὶ χρόνους τὰ περὶ Θεοῦ κατὰ διαδοχὴν
 διδασκόμενοι ὑπ' ἀλλήλων τὸν ποιητὴν. αὐτῶν οἱ παλαιοὶ
 ἐπεγίνωσκον. Ὑστερον δὲ πληθυνθέντων τῶν ἀνθρώπων 120
 καὶ τὴν ἑαυτῶν διάνοιαν ἐκ νεότητος ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκδεδω-
 κότων, εἰς λήθην καὶ ἄγνοιαν τοῦ πεποιηκότος αὐτοῦς
 Θεοῦ κατηνέχθησαν καὶ οὐ μόνον εἰδῶλα καὶ δαίμονας ὡς
 θεοὺς ἐσεβάσθησαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν κτίσιν τὴν εἰς
 ὑπηρεσίαν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δοθεῖσαν αὐτοῖς θεοποιή- 125
 σαντες, ταύτῃ ἐλάτρευσαν, εἰς πᾶσάν τε ἀσέλγειαν καὶ
 ἀκάθαρτον πράξιν ἑαυτοὺς ἐκδεδώκασι καταμιάναντες
 τὴν γῆν, τὸν αἶρα, τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ ὑπ' αὐτὸν ἅπαντα
 ταῖς πράξεσι ταῖς ἀτόποις αὐτῶν. Οὐδὲν γὰρ ἕτερον τῶν
 ἄλλων ἀπάντων οὕτω μιάνει καὶ ἀκάθαρτον τὸ καθαρὸν 130

ἔργον ἀπεργάζεται τοῦ Θεοῦ, ὡς τὸ θεοποιηθῆναι αὐτὸ τοῦτο καὶ λατρευθῆναι ἴσα καὶ Θεῷ παρὰ τὸν πεπονηκότα καὶ κτίσαντα. Τοιγαροῦν καὶ πᾶσα ἡ κτίσις παρὰ τῶν ἀνθρώπων θεοποιηθεῖσα καὶ προσκυνηθεῖσα κατερρυπώθη καὶ εἰς
 135 τελείαν κατήχθη φθοράν · ὅτε δὲ ὁ κολοφὼν ἐπληρώθη τῆς ἄγαν κακίας καὶ εἰς ἀπείθειαν ἅπαντες συνεκλείσθησαν, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, τότε κατήλθεν ἐπὶ γῆς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸς ἀναπλάσαι τὸν συντριβέντα, ζωοποιῆσαι τὸν τεθνατωμένον καὶ τὸ ἑαυτοῦ πλάσμα ἐκ τῆς πλάνης
 140 ἀνακαλέσασθαι.

Ἄλλὰ προσέχετε, παρακαλῶ, τῇ ἀκριβείᾳ τοῦ λόγου · ἔσται γὰρ ἡμῖν τε ὠφέλιμος ὁ λόγος καὶ ταῖς μετέπειτα γενεαῖς. Χρεὼν δὲ ἐξ εἰκόνης τινὸς τὴν τοῦ Λόγου σάρκωσιν καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας ἀπόρρητον γέννησιν
 145 αὐτοῦ θεωρῆσαι καὶ γινῶναι καλῶς τὸ τῆς οἰκονομίας ἐκεῖθεν μυστήριον τὸ ἀποκεκρυμμένον πρὸ τῶν αἰώνων εἰς σωτηρίαν τοῦ γένους ἡμῶν.

γ'. Περὶ τῆς τοῦ Λόγου σαρκώσεως καὶ κατὰ τίνα τρόπον δι' ἡμᾶς ἐσαρκώθη.

Καθάπερ οὖν ἐν τῇ πλάσει πάλαι τῆς προμήτορος Εὐας τὴν τοῦ Ἀδὰμ πλευρὰν ἐψυχωμένην ἔλαβεν ὁ Θεὸς καὶ εἰς γυναῖκα ταύτην ἀνωκοδόμησε — διὰ τοῦτο γὰρ οὐδὲ ἐνεψύ-
 σησεν εἰς αὐτὴν ὡς εἰς τὸν Ἀδὰμ πνοὴν ζωῆς, ἀλλὰ τὸ
 5 μέρος, δ' ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ εἴληφεν, εἰς σῶμα γυναικὸς ὁλόκληρον ἀπετέλεσε · καὶ τὴν ἀπαρχὴν τοῦ πνεύματος, ἣν σὺν τῇ ἐψυχωμένῃ σαρκὶ εἴληφεν, εἰς ψυχὴν ζῶσαν τελείαν πεποίηκε, τὰ ἀμφοτέρω ἀνθρώπον ἐργασάμενος ἅμα — τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ἐκ τῆς ἀγίας θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου
 10 Μαρίας ἐψυχωμένην σάρκα λαβὼν ζῶμην οἶονει καὶ μικρὰν ἀπαρχὴν ἐκ τοῦ φυράματος τῆς φύσεως ἡμῶν, ἥτοι ἐκ τῆς ψυχῆς ὁμοῦ καὶ τοῦ σώματος, ὁ πλαστοουργὸς καὶ κτίστης Θεὸς ἤνωσε τῇ ἑαυτοῦ ἀκαταλήπτῳ καὶ ἀπροσίτῳ θεότητι, μᾶλλον δὲ τῇ ἡμετέρᾳ οὐσίᾳ ὅλην τῆς θεότητος αὐτοῦ τὴν
 15 ὑπόστασιν ἐνώσας οὐσιωδῶς, ἀμείκτως τε μίξας αὐτὴν ἐκεῖνη, τὴν ἀνθρωπίνην τῇ ἑαυτοῦ, ὠκοδόμησε ταύτην εἰς

ναὸν ἅγιον ἑαυτῷ καὶ ἀναλλοιώτως καὶ ἀτρέπτως αὐτὸς ὁ τοῦ
 'Αδάμ ποιητῆς τέλειος ἐγένετο ἄνθρωπος.

Ὡςπερ γὰρ ἐκ τῆς ἐκείνου πλευρᾶς τὴν γυναῖκα ἐποίησε,
 καθὰ πρόσθεν εἰρήκαμεν, οὕτως ἐκ τῆς αὐτοῦ θυγατρὸς 20
 Μαρίας τῆς ἀειπαρθένου καὶ θεοτόκου σάρκα δανεισάμενος
 καὶ ἀναλαβὼν ἄνευ σπορᾶς ὁμοίως ἐγεννήθη τῷ πρωτο-
 πλάστῳ, ἵνα καθάπερ ἐκεῖνος διὰ τῆς παραβάσεως ἀρχὴ
 τῆς ἐν φθορᾷ καὶ θανάτῳ γενέσεως ἡμῶν ἐχρημάτισεν,
 οὕτως ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς διὰ τῆς ἐκπληρώσεως ἀπάσης 25
 δικαιοσύνης ἀπαρχὴ τῆς ἐν ἀφθαρσίᾳ ἀναπλάσεως καὶ
 ἀθανασίας ἡμῶν γένηται. Τοῦτο γὰρ βούλεται καὶ Παῦλος
 οὕτω λέγων ὁ θεὸς · « Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς χοϊκός,
 ὁ δεύτερος ἄνθρωπος ὁ Κύριος ἐξ οὐρανοῦ · οἶος ὁ χοϊκός,
 τοιοῦτοι καὶ οἱ χοϊκοί · καὶ οἶος ὁ ἐπουράνιος, τοιοῦτοι καὶ 30
 οἱ ἐπουράνιοι . » Καὶ πάλιν · « Ἀπαρχὴ Χριστός, ἔπειτα
 οἱ τοῦ Χριστοῦ . » Ἐπειδὴ γὰρ ψυχῇ καὶ σώματι τέλειος
 ἐχρημάτισεν ἄνθρωπος ὁμοῖος ἡμῖν κατὰ πάντα πλὴν
 ἁμαρτίας, διὰ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως μεταδιδούς ἡμῖν ἐκ τῆς 35
 αὐτοῦ θεότητος, συγγενεῖς καὶ ἡμᾶς αὐτοῦ κατὰ τὴν τῆς
 θεότητος αὐτοῦ φύσιν καὶ οὐσίαν ἐργάζεται. Καὶ ὅρα μοι τοῦ
 μυστηρίου τὸ καινὸν καὶ παράδοξον. Ἐλαβεν ἐξ ἡμῶν ὁ
 Θεὸς Λόγος ἦν κατὰ φύσιν οὐκ εἶχε σάρκα καὶ ἐγένετο
 ἄνθρωπος, ὅπερ οὐκ ἦν · μεταδίδωσι τοῖς πιστεύουσιν εἰς
 αὐτὸν τῆς αὐτοῦ θεότητος, ἣν οὐδεὶς οὐδέπω ἀγγέλων ἢ 40
 ἀνθρώπων ἐκτήσατο, καὶ γίνονται θεοί, ὅπερ οὐκ ἦσαν,
 θέσει καὶ χάριτι · οὕτω γὰρ χαρίζεται αὐτοῖς ἐξουσίαν τοῦ
 υἱοῦ Θεοῦ γίνεσθαι, διὸ καὶ ἐγένοντο καὶ ἀεὶ ὡσαύτως
 γίνονται καὶ οὐδέποτε τοῦ μὴ γίνεσθαι λήξουσι. Καὶ ἄκουε
 Παύλου τοῦτο παραινούντος τοῦ θεοῦ · « Καὶ καθὼς 45
 ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, φορέσωμεν καὶ τὴν
 εἰκόνα τοῦ ἐπουρανοῦ . » Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτων ·
 ἐχέσθω δὲ καὶ αὐθις τῆς ἀκολουθίας ὁ λόγος.

Ἐπειδὴ γὰρ διὰ τῆς σωματικῆς παρουσίας αὐτοῦ ὁ ἐπὶ
 πάντων Θεὸς τοῦ ἀναπλάσαι καὶ ἀνακαινίσαι τὸν ἄνθρωπον 50
 ἐλήλυθεν ἐπὶ γῆς καὶ τὴν δι' αὐτὸν καταρθεῖσαν ἅπασαν
 κτίσιν ἐπευλογῆσαι, ἄκουε νουνεχῶς ! πρῶτον μὲν τὴν
 ψυχὴν ἣν ἀνέλαβεν ἐζώωσε καὶ ἀφθαρτώσας ἐθεοποίησε,

- τὸ δὲ ἄχραντον αὐτοῦ καὶ θεῖον σῶμα, εἰ καὶ ἐθέωσεν,
 55 ἀλλ' ἐπὶ φθαρτὸν αὐτὸ καὶ ὕλικόν περιέφερε. Τὸ γὰρ ἐσθίον
 καὶ πῖνον, τὸ κοπιοῦν καὶ ἰδρῶτας φέρον, τὸ δεσμούμενον
 καὶ τυπτόμενον, ἐπὶ σταυροῦ τε ἀναρτῶμενον καὶ καθηλούμε-
 νον, φθαρτὸν ἐστὶ δηλονότι καὶ ὕλικόν · ταῦτα γὰρ ἅπαντα
 φθαρτοῦ σώματος ἰδιώματα καθεστήκασιν, ὅθεν καὶ ἀπέθανεν
 60 καὶ ἐν μνημείῳ κατετέθη νεκρός. Μετὰ δὲ τὸ ἀναστῆναι
 ἄφθαρτον, καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα πνευματικόν, θεῖον πάντῃ καὶ
 ἄϋλον, συνανέστησεν · ἔνθεν τοι οὐδὲ τὰς σφραγίδας τοῦ
 μνήματος ἔλυσεν ἐξελθὼν, ἀλλὰ καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμέ-
 νων ἀκωλύτως εἰσῆρχετο καὶ ἐξήρχετο. Διὰ τί δὲ οὐκ
 65 εὐθύς σὺν τῇ ψυχῇ καὶ τὸ σῶμα ὅπερ ἀνέλαβε πνευματικόν
 καὶ ἄφθαρτον ἀπειργάσατο; Ἐπειδὴ φαγὼν καὶ ὁ Ἀδάμ ἐκ
 τοῦ ξύλου, οὗ ἐνετείλατο αὐτῷ ὁ Θεὸς μὴ φαγεῖν, εὐθύς μὲν
 τὸν τῆς ψυχῆς παραβάς ἀπέθανε θάνατον, τὸν δὲ τοῦ σώματος
 μετὰ πολλοὺς ὕστερον ἑνιαυτούς, καὶ διὰ τοῦτο τὴν τὸ
 70 ἐπιτίμιον δεξαμένην ψυχὴν τῆς τοῦ θανάτου τιμωρίας πρῶτον
 ἀνέστησέ τε καὶ ἐζώωσε καὶ ἐθέωσεν, εἰθ' οὕτως τὸ σῶμα,
 κατὰ τὴν πάλαι ἐξενεχθεῖσαν ἀπόφασιν ἀποστρέφειν διὰ τοῦ
 θανάτου εἰς γῆν, τὴν ἀφθαρσίαν διὰ τῆς ἀναστάσεως ἀπολαβεῖν
 ὠκονόμησεν · οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ κατελθὼν ἐν τῷ ἄδῃ, τῶν μὲν
 75 ἐκεῖσε κατεχομένων ἁγίων τὰς ψυχὰς τῶν αἰωνίων ἐλευθε-
 ρώσας δεσμῶν ἐξανέστησε καὶ εἰς τόπον ἀναπαύσεως καὶ
 φωτὸς ἀνεσπέρου κατέταξε, τὰ δὲ σώματα αὐτῶν οὐκέτι,
 ἀλλ' εἴασεν αὐτὰ ἐν σοροῖς μέχρι τῆς κοινῆς ἀναστάσεως.
- Τὸ γοῦν μυστήριον τοῦτο οὐ μόνον τῷ ρηθέντι τρόπῳ
 80 γέγονεν ἀπ' ἀρχῆς Χριστοῦ ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, ἀλλὰ καὶ ἐφ'
 ἐνὶ ἐκάστῳ τῶν πάλαι ἁγίων ἐγένετο καὶ μέχρι τοῦ νῦν αἰ
 γίνεται. Λαμβάνοντες γὰρ τὸ τοῦ Δεσπότης ἡμῶν καὶ Θεοῦ
 Πνεῦμα, συμμετοχοὶ αὐτοῦ τῆς θεότητος καὶ τῆς οὐσίας
 γινόμεθα · ἐσθιόντες δὲ τὴν παναμώμητον αὐτοῦ σάρκα, τὰ
 85 θεῖα λέγω μυστήρια, σύσσωμοι αὐτοῦ καὶ συγγενεῖς ἐν
 ἀληθείᾳ ὁλοκλήρως γινόμεθα, καθὼς καὶ αὐτὸς ὁ θεῖος
 Παῦλός φησιν ὅτι « ὅσοι ἐσμὲν ἐκ τῶν ὁστέων αὐτοῦ καὶ
 σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ » καὶ πάλιν, ὅτι « ἐκ τοῦ
 πληρώματος αὐτοῦ τῆς θεότητος, ἡμεῖς, δηλονότι πάντες,
 90 ἐλάβομεν καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος. » Τοῦτο δὲ γινόμενοι,

ὅμοιοι αὐτῷ τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ καὶ Δεσπότῃ ἡμῶν κατὰ
 χάριν γινόμεθα, ἀνακαινιζόμενοι καὶ ἀνανεούμενοι τὴν
 ψυχὴν, ἀφθαρτοποιούμενοί τε καὶ ὥς ἐκ νεκρῶν ζῶντες
 ἐξανιστάμενοι, αὐτὸν δηλαδὴ τὸν ὅμοιον ἡμῖν γενέσθαι
 καταξιώσαντα βλέποντες καὶ βλέπόμενοι ὑπ' αὐτοῦ οἱ 95
 ἀξιωθέντες ὅμοιοι γενέσθαι αὐτῷ, ὥς εἴ τις ἀπὸ μακρόθεν
 πρόσωπον φίλου αὐτοῦ καθορᾷ καὶ διαλέγεται αὐτῷ καὶ
 προσομιλεῖ καὶ φωνῆς ἀκούει αὐτοῦ.

Οὕτω τοιγαροῦν οἱ ἀπ' αἰῶνος ἅγιοι, οἱ πάλαι τε καὶ νῦν
 πνευματικῶς βλέποντες, οὐ σχῆμα ἢ εἶδος ἢ ἐκτύπωμα 100
 βλέπουσιν, ἀλλὰ φῶς ἀσχημάτιστον, ὥς καὶ αὐτοὶ φῶς ἐκ
 τοῦ φωτὸς Πνεύματος χρηματίζοντες. Τοιοῦτος δὲ ἕκαστος
 τῶν ἁγίων γινόμενος, οὐχὶ καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ εὐθύς ἀφθαρτον
 καὶ πνευματικὸν γίνεται, ἀλλὰ καθάπερ σίδηρος ὑπὸ τοῦ
 πυρὸς ἐκπυρούμενος τῆς λαμπρότητος μὲν αὐτοῦ μεταλαμ- 105
 βάνει καὶ τὴν μελανίαν εὐθύς ἀποβάλλεται, χωριζόμενος δὲ
 πάλιν τοῦ πυρὸς ψυχρὸς καὶ μέλας καθορᾶται καὶ γίνεται,
 οὕτω δὴ καὶ τὰ σώματα τῶν ἁγίων ὑπὸ τῆς ἐνωθείσης τῇ
 ψυχῇ αὐτῶν χάριτος, ἥτοι τοῦ θεοῦ πυρὸς μεταλαμβάνοντα,
 ἁγιάζονται καὶ ἐκπυρούμενα διαυγῇ καὶ αὐτὰ γίνονται καὶ 110
 πολὺ τῶν ἄλλων σωμάτων διαφορώτερα καὶ τιμιώτερα
 ἀποκαθίστανται. Ἐπειδὴν δὲ ἡ ψυχὴ ἐξέλθοι καὶ τοῦ σώματος
 χωρισθῇ, εὐθύς καὶ αὐτὰ τῇ φθορᾷ παραδίδονται καὶ ἐκ τοῦ
 κατὰ μικρὸν διαλύονται· τὰ δὲ καὶ ἐπὶ πολλοὺς χρόνους
 διαμένουσι, μήτε ἀφθαρτα μένοντα παντελῶς, μήτε πάλιν 115
 τελείως φθειρόμενα, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀφθαρσίας καὶ τῆς
 φθορᾶς τὰ γνωρίσματα ἐν ἑαυτοῖς διασώζουσιν, εἰς τὴν
 τελευταίαν ἐξανάστασιν ἀφθαρτωθῆναι τελείως καὶ ἀνακαι-
 νισθῆναι τηρούμενα.

Τίνος οὖν ἔνεκεν καὶ διὰ τί ; Ὅτι οὐκ ἔπρεπε πρὸ τῆς τῶν 120
 κτισμάτων ἀνακαινίσεως τὰ τῶν ἀνθρώπων ἀναστήσεσθαι
 καὶ ἀφθαρτωθῆσεσθαι σώματα, ἀλλ' ὥσπερ αὕτη καρήχθη
 πρῶτον ἀφθαρτος, ἔπειτα ὁ ἄνθρωπος, ὕστερον, οὕτω πάλιν
 πρῶτον τὴν κτίσιν ἀπὸ τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἀφθαρσίαν χρῆ
 μεταποιηθῆναι, εἰτ' οὖν ἀλλαγῆναι, καὶ οὕτω σὺν αὐτῇ καὶ 125
 ἅμα αὐτῇ καὶ τὰ φθαρέντα σώματα τῶν ἀνθρώπων ἀνακαι-
 νισθῆναι, ἵνα καὶ αὐθις πνευματικὸς καὶ ἀθάνατος ὁ ἄνθρωπος

- γεγονώς ἐν ἀφθάρτῳ χωρίῳ καὶ αἰδίῳ καὶ πνευματικῷ κατοικῇ. Καὶ ὅτι τοῦτό ἐστιν ἀληθές, ἔκουσε Πέτρου λέγοντος
- 130 τοῦ ἀποστόλου · « Ἦξει δὲ ἡ ἡμέρα Κυρίου ὡς κλέπτῃς ἐν νυκτί, ἐν ἣ οὐρανοὶ πυρούμενοι λυθήσονται καὶ στοιχεῖα καυσούμενα τήχεται », οὐχ ὡς ἀπολλυμένων τούτων, ἀλλ' ὡς ἀναχωνευομένων δηλονότι καὶ ἀναστοιχειουμένων εἰς κρεῖττονά τε καὶ αἰδιον λῆξιν. Πόθεν τοῦτο δῆλον ; Ἐξ
- 135 αὐτῶν πάλιν τῶν ῥημάτων τοῦ ἀποστόλου, δι' ὧν ἐπιφέρει λέγων · « Καινοὺς δὲ οὐρανοὺς καὶ καινὴν γῆν κατὰ τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ προσδοκῶμεν . » Κατὰ ποῖον καὶ τίνας ἐπάγγελμα ; Κατὰ τὸ τοῦ Χριστοῦ πάντως καὶ Θεοῦ ἡμῶν τοῦ εἰπόντος · « Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, οἱ δὲ
- 140 λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν . » Παρέλευσιν τοῦ οὐρανοῦ τὴν ἐναλλαγὴν αὐτοῦ εἰρηκώς, καὶ γὰρ ὁ οὐρανός, φησὶν, ἀλλαγῆσεται, ἀλλ' οἱ ἐμοὶ λόγοι τὸ ἀναλλοίωτον καὶ πάγιον ἔξουσι. Τοῦτο γὰρ καὶ ὁ προφήτης Δαυὶδ προανακέκραγεν οὕτως εἰπὼν · « Καὶ ὥσει περιδόλαιον ἐλίξεις αὐτοὺς καὶ
- 145 ἀλλαγῆσονται · σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσι . » Τί τοίνυν τῶν λόγων τούτων σαφέστερον γένοιτ' ἂν ;

Ἀλλὰ σκοπήσωμεν πῶς ἡ κτίσις ἀνακαινισθῆσεται καὶ εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀποκατασταθῆσεται κάλλος.

δ'. Πῶς αὖθις ἡ κτίσις μέλλει πᾶσα ἀνακαινισθῆναι καὶ γενέσθαι καινοὺς οὐρανοὺς καὶ καινὴν γῆν κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον.

- Καινοὺς τοιγαροῦν οὐρανοὺς καὶ καινὴν γῆν ἐπαγγελλόμενου αὐτοῦ, οὐδεὶς ἀντερεῖ τῶν πιστῶν · οὐδὲ μὴν ἄρα τῷ Κυρίῳ ταῦτα λέγοντι ἀπιστήσῃ. Καθάπερ γὰρ τὰ ἡμέτερα λυόμενα σώματα οὐκ εἰς τὸ μηδαμῇ μηδαμῶς εἶναι χωρεῖ,
- 5 ἀλλὰ πάλιν διὰ τῆς ἀναστάσεως ἀνακαινίζεται, οὕτω δὴ καὶ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ πάντα, ἦγουν πᾶσα ἡ κτίσις, ἀνακαινισθῆσεται καὶ ἐλευθερωθῆσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς · καὶ συμμετέξει τὰ στοιχεῖα ταῦτα μεθ' ἡμῶν τῆς ἐκεῖθεν λαμπρότητος καὶ ὃν τρόπον ἅπαντας
- 10 ἡμᾶς τὸ πῦρ δοκιμάσει , κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον, οὕτως

καὶ ἡ κτίσις πᾶσα διὰ πυρὸς ἀνακαινισθήσεται. Καὶ τοῦτο, δι' ὧν ὁ ἀπόστολος Πέτρος γράφει, μαθεῖν ἔστιν · « Ἦξει γάρ, φησὶν, ἡ ἡμέρα Κυρίου ὡς κλέπτῃς ἐν νυκτί, ἐν ἣ οὐρανοὶ βοιζήδον παρελεύσονται, στοιχεῖα δὲ καυσούμενα λυθήσονται καὶ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἔργα κατακαήσεται . » 15
 Ὅρᾳς πῶς διὰ πυρὸς λέγει τὰ πάντα ἀναχωνευθήσεσθαι καὶ ἀλλοιωθήσεσθαι ; Διὸ καὶ ἐπιφέρων φησί · « Τούτων οὖν πάντων λυομένων, ποταποὺς δεῖ ὑπάρχειν ἡμᾶς ἐν ἀγίαις ἀναστροφαῖς καὶ εὐσεβείαις ; » Λυθήσονται δὲ ἄρα πῶς ; Ὡσπερ σκεῦος χαλκοῦν πεπαιχμένον, ῥυπωθὲν 20 καὶ ἀχρειωθὲν ὑπὸ τοῦ πυρὸς παραδίδοται ὑπὸ τοῦ τεχνίτου καὶ οὕτως ἀναχωνευόμενον καίνον ὑπ' αὐτοῦ πάλιν κατασκευάζεται, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ κτίσις, ἐπεὶ ἐπαλαιώθη καὶ ὑπὸ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν ἐρρυπώθη, ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ τῶν ὅλων διὰ πυρὸς λυθήσεται, εἴτ' οὖν ἀναχωνευθήσεται 25 καὶ ἀναστοιχειωθήσεται καὶ λαμπρὰ καὶ καινότερα ἀσυγκρίτως τῆς νυνὶ ὁρωμένης γενήσεται.

Οὕτως δὲ περὶ τούτων τοῦ ἀποστόλου γράψαντος Πέτρου, μετ' ὀλίγα πάλιν φησί · « Διό, ἀγαπητοί, ταῦτα προσδοκῶντες σπουδάσατε ἄσπιλοι εὐρεθῆναι ἐν εἰρήνῃ καὶ τὴν 30 τοῦ Κυρίου ἡμῶν μακροθυμίαν σωτηρίαν ἡγεῖσθε, καθὼς καὶ ὁ ἀγαπητὸς ἡμῶν ἀδελφὸς Παῦλος κατὰ τὴν αὐτῷ δοθεῖσαν σοφίαν ἔγραψεν ὑμῖν, ὡς καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἐπιστολαῖς λαλῶν ἐν αὐταῖς περὶ τούτων, ἐν οἷς ἔστι δυσνόητά τινα, ἀ οἱ ἀμαθεῖς καὶ ἀστήρικτοι στρεβλοῦσιν ὡς καὶ τὰς 35 λοιπὰς γραφὰς πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀπώλειαν . » Τοῦτο δὲ οὐχ οἱ τότε μόνον, ἀλλὰ καὶ νῦν οἱ πλεῖστοι ἢ καὶ οἱ πάντες σχεδὸν εἰπεῖν πάσχομεν ἐξ ἀγνοίας, πάντα συγχέοντες, πάντα τὰ τῆς θείας Γραφῆς πρὸς τὴν ἀπώλειαν ἡμῶν στρεβλοῦντες ἤγουν παρερμηνεύοντες, συνηγοροὺς οἰοῦναι τῶν 40 ἰδίων παθῶν καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ τῆς ἀπωλείας ἡμῶν σπουδάζοντες ἔχειν καὶ ποιεῖν τὰς θείας Γραφὰς.

Ἄλλ' ἰδωμεν τί καὶ Παῦλος ὁ θεϊὸς φησι περὶ τῆς κτίσεως καὶ τοῦ ταύτης ἀνακαινισμού · εἰπὼν τοίνυν · « Λογίζομαι 45 ὅτι οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς », ἐπήγαγεν · « Ἡ γὰρ ἀποκαταδοκία τῆς κτίσεως τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἱῶν τοῦ

Θεοῦ ἀπεκδέχεται . » Ἀποκαρδοκίαν τὴν προσδοκίαν, τὴν σφοδρὰν ἐπιθυμίαν φησίν, ἀποκάλυψιν δὲ τὴν ἐν τῇ
 50 ἀναστάσει φανέρωσιν · ἐν ταύτῃ γὰρ διὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ παρουσίας φανερωθῆναι δεῖ τοὺς υἱοὺς τοῦ Θεοῦ καὶ φανῆναι τὸ κάλλος αὐτῶν καὶ αὐτοὺς ὅλους οἱ εἰσι , καθὼς γέγραπται · « Τότε λάμψουσιν οἱ δίκαιοι ὡς ὁ ἥλιος », οἱ τοῦ δικαίου Θεοῦ υἱοὶ δηλονότι. Ἵνα δὲ μὴ
 55 ὑπολάβῃς ἑτέραν τινὰ κτίσιν τὸν θεὸν λέγειν ἀπόστολον, ἐπιφέρων φησί · « Τῇ γὰρ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη, οὐχ ἐκοῦσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα, ἐπ' ἐλπίδι . »

Ὅρᾳς ὅπως οὐκ ἀπὸ σκοποῦ ἔφθην εἰπὼν ὅτι οὐκέτι δουλεῦσαι τῷ παραβάντι Ἀδὰμ ἡ κτίσις ἐδούλετο, τοῦτον
 60 ἰδοῦσα ἐκπεπτωκότα τῆς θείας δόξης ὡς προσκεκρουκότα Θεῷ τῷ αὐτοῦ ποιητῇ ; Διὰ δὲ τοῦτο, πρὸ καταβολῆς κόσμου τὴν ἐκ παλιγγενεσίας αὐτοῦ σωτηρίαν ὁ Θεὸς προορίσας, ὑπέταξεν αὐτῷ τὴν κτίσιν, καταρσάμενος ταύτην ἵνα, φθαρτῷ γενομένῳ τῷ δι' ὃν παρήχθη ἀνθρώπῳ, φθαρτῇ
 65 καὶ αὐτὴ γένηται, ὡς ἂν φθαρτὴν αὐτῷ τὴν τροφὴν ἐτησίως παρέχῃ · ὁπόταν δὲ ἀνακαινίσῃ τὸν ἄνθρωπον καὶ ἀφθαρτον καὶ ἀθάνατον καὶ πνευματικὸν αὐτὸν ἀπεργάσῃται, τηνικαῦτα καὶ αὐτὴν ὅλην τὴν κτίσιν, φημί, σὺν αὐτῷ ἀλλοιώσει καὶ αἰδίου καὶ αἵλου ταύτην ἀποτελέσει · τοῦτο γὰρ δι' ὧν
 70 εἶπεν ἐδήλωσεν · « Τῇ γὰρ ματαιότητι, φησίν, ἡ κτίσις ὑπετάγη, οὐχ ἐκοῦσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα, ἐπ' ἐλπίδι . » Οἶον, οὐκ ἀφ' ἑαυτῆς, φησί, τῇ ἀνθρωπότητι ὑπετάγη, οὐχ ἐκοῦσα εἰς φθορὰν μετήχθη καὶ φθαρτοὺς προφέρει καρποὺς καὶ βλαστάνει ἀκάνθας ὁμοῦ καὶ τριβόλους, ἀλλὰ τῇ τοῦ

75 Θεοῦ πειθαρχοῦσα προστάζει τοῦ ἐπ' ἐλπίδι πάλιν ἀνακαινίσεως ταῦτα διορισμένου. Τοῦτο δὲ ποιῆσαι σαφέστερον βουλευθεὶς ἔφη · « Καὶ γὰρ καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ . »

80 Εἶδες πῶς οὐκ ἀπεικὸς εἵπομεν ὅτι καὶ ἡ κτίσις αὕτη ἀφθαρτος πᾶσα τὸ κατ' ἀρχὰς καὶ εἰς παραδείσου τάξιν παρήχθη παρὰ Θεοῦ, καταρσθεῖσα δὲ εἰς φθορὰν καὶ δουλείαν μετήχθη, τῇ ματαιότητι τῶν ἀνθρώπων ὑποταγεῖσα. Ὅρα δὲ καὶ οἶα ἔσται ἡ ἐσχάτη λαμπρότης αὐτῆς.

ε'. Ὅποια ἔσται καὶ ἡ ἐσχάτη λαμπρότης τῆς κτίσεως.

Τοιγαροῦν καὶ ἀνακαινίζομένη, οὐχὶ οἷα ἐξ ἀρχῆς παρή-
χθη τοιαύτη καὶ αὐθις γενήσεται, μὴ γένοιτο ! ἀλλά,
καθάπερ σπείρεται σῶμα ψυχικόν , ὥς τὸ λόγιον, καὶ
ἐγείρεται σῶμα οὐχ οἷον τὸ τοῦ πρωτοπλάστου πρὸ τῆς
παραβάσεως ἦν, ὑλικὸν δηλαδὴ καὶ αἰσθητὸν καὶ τρεπτόν, 5
δεόμενον τροφῆς αἰσθητῆς, ἀλλὰ ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν
ὅλον καὶ ἄτρεπτον, οἷον τὸ τοῦ Δεσπότου ἡμῶν καὶ Θεοῦ
μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἦν, τοῦ δευτέρου Ἀδὰμ δηλονότι καὶ
πρωτοτόκου ἡμῶν γενομένου ἐκ τῶν νεκρῶν , κατὰ πολὺ
διαφέρον ἐκείνου, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἡ κτίσις ἅπασα 10
θειῶ γενήσεται νεύματι οὐχ οἷα παρήχθη, ὑλική τε καὶ
αἰσθητή, ἀλλ' εἰς αἶνον καὶ πνευματικὸν ὑπὲρ πᾶσαν αἴσθησιν
ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ μεταποιηθήσεται οἰκητήριον. Ἄλλως
τε δὲ καὶ καθὼς ὁ θεὸς Παῦλός φησιν ὅτι « πάντες μὲν οὐ
κοιμηθησόμεθα, πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα ἐν ἀτόμῳ, ἐν ῥίπῃ 15
ὀφθαλμοῦ » οὕτω καὶ ἡ κτίσις ὑπὸ τοῦ θείου φλεχθεῖσα
πυρὸς ἀλλοιωθήσεται, ὥς ἂν καὶ τὸ προφητικὸν πληρωθῇσεται:
λόγιον τὸ οὕτω φάσκον · « Δίκαιοι δὲ κληρονομήσουσι
γῆν » , οὐκ αἰσθητὴν πάντως, — πῶς γάρ, οἱ πνευματικοὶ
χρηματίζοντες ; — ἀλλὰ πνευματικὴν πᾶσαν καὶ αἶνον, ἵνα 20
οἱ ἀσώματα κεκτημένοι τὰ σώματα καὶ ὑπὲρ αἰσθησιν ἐν
αἰσθήσει γενόμενοι, καὶ ἀπερίγραπτοι ἐν ἀπεριγράπτῳ
ὄντες οἱ περιγραπτοί, ἄξιον ἔχωσι τῆς ἑαυτῶν δόξης κατοικη-
τήριον.

Τοιγαροῦν καὶ νόει μοι ἄρτι κόσμον πνευματικὸν καὶ 25
ὑπὲρ τὴν ἡμῶν αἴσθησιν πέλοντα. Τὸ οὖν ὑπὲρ αἴσθησιν ὄν
καὶ πνευματικὸν χρηματίσαν ἄληπτόν ἐστι πάντως τὸ καθ'
ἡμᾶς καὶ ἀόρατον · τὸ δὲ μήτε ὁρώμενον, μήτε ὅλως κρα-
τούμενον, πῶς κἀν ὅλως ἔσται περιοριστὸν παρ' ἡμῖν, ἢ τίς
εὖ φρονῶν τοῦτο εἶποιεν ; Οὐδεὶς οὐδαμῶς. Τοιοῦτος τοίνυν 30
ἐστὶν ἡμῖν καὶ ὁ περὶ τῶν ἀγγέλων λόγος. Καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ
οἶονεὶ σώματοι πῶς εἰσι καὶ περιγραπτοὶ τῇ αὐλῳ καὶ
ἀσωμάτῳ φύσει συγκρινόμενοι τῆς θεότητος, καθὼς γέγραπ-
ται · « σώματα ἐπουράνια καὶ σώματα ἐπίγεια », ὑλικά
μὲν ταῦτα, αἶλα δὲ τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς · καὶ ἀλλαχοῦ : « Ὁ ποιῶν 35
τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ

πρὸς φλόγα . » Ἐπεὶ οὖν λειτουργικά εἰσι πνεύματα καὶ οἱ νόες οἱ ἐπουράνιοι εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα , ὡς δοκεῖ τῇ ἀληθείᾳ καὶ Παύλῳ τῷ μυσταγωγῷ τῶν τοιούτων,
 40 ὅτε πάντως ἄγγελος θεῖος ἄνωθεν καταπεμφθῇ ἐκ Θεοῦ τῷ θεῷ λειτουργήσων προστάγματι ἐπὶ τῆς γῆς, τὰς μὲν οὐρανίους χοροστασίας καταλιμπάνει, πρὸς δὲ τὰ ἐγκόσμια καὶ ἡμᾶς ὁμολογουμένως γίνεται. Εἰ δὲ τοῦτο οὕτως δοκεῖ τῇ καταλήψει τῆς ἀληθείας, περιγραπτὸς ἐν τούτῳ ὢν
 45 δεικνύται καὶ περιοριστὸς ἡ πρὸς γὰρ ἐκείνην τὴν θεῖαν καὶ ἄκτιστον φύσιν, τὴν ἀσώματον πάντῃ καὶ ἀπερίγραπτον, κτιστοὶ καὶ περιγραπτοὶ πέλουσι, πρὸς δὲ τὴν ἡμετέραν καὶ πάντῃ ἀσώματοι, ἄληπτοι καὶ ἀόρατοι.

Τοιοῦτος καὶ ὁ περὶ ψυχῆς ἡμῖν λόγος. Θεῷ γὰρ τῷ
 50 φύσει ἀσωμάτῳ καὶ ἀγγέλοις συγκρινομένη, σωματὴ πῶς οἰοεὶ ἐστὶ καὶ περιγραπτὴ, ἀλλὰ μόνῳ τῷ δεσμεῖν δυναμένῳ ταύτην καὶ ἐξουσίαν ἔχοντι σὺν τῷ σώματι εἰς γένναν ἐμβαλεῖν πυρός , αἰσθήσει δὲ καὶ ὕψει βροτεία πάντῃ ἀσώματός τε καὶ ἀκατάληπτος, μὴ δυναμένη περιγραφῆναι
 55 τόποις ἢ χωρίοις αἰσθητοῖς τὸ καθόλου. Καὶ θαυμάση μηδεὶς ταῦτα ἀκούων, ἐννοούμενος ὅπως καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων ἀοράτως εἰσέρχεσθαι καὶ ἐξέρχεσθαι γίνεται τοὺς ἀσωμάτους ἀγγέλους, τῷ αὐτῷ δὲ τρόπῳ καὶ τὰς ψυχὰς λαμβάνειν αὐτοὺς τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἀκουέτω τοῦ Κυρίου λέγοντος ἡ
 60 « Ἐν τῇ ἀναστάσει, φησί, τῶν δικαίων, οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε ἐκγαμίζονται, ἀλλ' εἰσὶν ὡς ἄγγελοι Θεοῦ », καὶ Παύλου ἡ « Σπείρεται » λέγοντος ἡ « σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν », ἀκεῖθεν ἀκριβῶς μανθανέτω, ὅτι τὰ σώματα ἡμῶν πνευματικά καὶ οἷον εἰπεῖν τῶν
 65 ἀγγέλων παρόμοια μέλλουσι γενέσθαι, ἀνισταμένων ἀπὸ νεκρῶν. Εἰ γὰρ ψυχικὰ σπείρονται καὶ πνευματικά ταῦτα ἐγείρονται, ὡς τὸ λόγιον, καὶ εἶναι ἐν τῷ αἰῶνι τῷ μέλλοντι ὀφείλομεν ὡς Θεοῦ ἄγγελοι, καθὰ καὶ ὁ Κύριος εἶρηκε, δηλονότι ὅμοιοι αὐτοῖς, εἰ καὶ μὴ τῇ φύσει, ἀλλὰ τῇ ἀξίᾳ
 70 ἐσόμεθα. Σωματοὺς δὲ αὐτοὺς ὡς πρὸς Θεὸν φημι, ὡς δὲ πρὸς ἡμᾶς ἀόλους καὶ ἀοράτους ἡ εἰ δὲ τοῦτο, πολλῷ μᾶλλον αἱ ψυχαὶ κατὰ τὸν ἀποδοθέντα ὅρον καὶ νόμον τῆς εἰρημένης συγκρίσεως.

Τοιούτων τοίνυν γινομένων ἡμῶν ἐν τῇ ἀναστάσει, ὡς
 ὁ λόγος ἀπέδειξε, ποία τοῦ λοιποῦ χρεία τοῖς οὕτω πνευμα- 75
 τικοῖς γενομένοις καὶ ὑπὲρ πᾶσαν αἴσθησιν τὴν ἐνταῦθα,
 τοῖς ὡς ἀγγέλοις οὖσι Θεοῦ, εἰ καὶ μὴ κατὰ φύσιν, ἀλλὰ
 κατὰ τὴν ἀξίαν αὐτῶν, αἰσθητῆς ὅλως γαίης καὶ κατοικίας.
 Ἀξία δὲ ἀγγέλων Θεοῦ καὶ στάσις καὶ ἔφεσις τὸ ἐλλάμπεσθαι
 ἀπὸ τοῦ πρώτου καὶ θείου φωτὸς ὡς φῶτα δεύτερα, τὸ 80
 βλέπειν τὴν δόξαν καὶ λαμπρότητα αὐτοῦ τοῦ ἀπροσίτου
 καὶ ἀπείρου φωτὸς καὶ ἀπολαύειν τῆς ἀφράστου καὶ τρισυποσ-
 τάτου θεότητος. Ἡ γὰρ ἅπανα κτίσις, ὡς εἴρηται μοι
 πολλάκις, ἀνακαινισθεῖσα, σὺν αὐτῷ παραδείσῳ ὅλη γενομένη
 πνευματική, εἰς αὐλον καὶ ἄφθαρτον, ἀτρεπτόν τε καὶ αἰδίων 85
 καὶ νοερὸν μετασκευασθήσεται οἰκητήριον. Καὶ οὐρανὸς μὲν
 ἀσυγκρίτως λαμπρότερος ἔσται, οἷα δὴ καινὸς ἄλλος καὶ
 τοῦ ὁρωμένου φωτοειδέστερος. Γῆ δὲ ἄφραστον καὶ καινὸν
 ἀναλήψεται κάλλος καὶ χλόης εἶδος ἀμάραντον, ἀνθεσι
 δηλαδὴ φωτοειδέσι καὶ ποικιλίᾳ πνευματικῇ ὠραϊζομένη, 90
 ἐν οἷς δικαιοσύνη, κατὰ τὸ ὅσιον λόγιον, κατοικεῖ. Λάμψει
 δὲ ἐπταπλασίως ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, ἡ δὲ σελήνη τοῦ
 νυνὶ λάμποντος ἡλίου διπλότερον ἐξαστράψει· τὰ δὲ γε
 ἄστρα ἔσονται τῷ ἡλίῳ τούτῳ παρόμοια, εἰ τινα ταῦτά ἐστι 95
 καὶ οἷσιν ἀναθεωροῦνται τοῖς λόγοις τοῖς ὑψηλοῖς τὴν
 διάνοιαν. Πάντα δὲ ὑπὲρ λόγον, ὡς πᾶσαν διάνοιαν ὑπερβαί-
 νοντα, πλὴν ὅμως πνευματικὰ ὄντα καὶ θεῖα, ἐνοῦνται τοῖς
 νοητοῖς καὶ γίνονται παράδεισος νοερὸς ἄλλος καὶ Ἱερουσαλὴμ
 ἐπουράνιος, ἐξομοιωθεῖσα τοῖς ἐπουρανόις καὶ ἐνωθεῖσα,
 καὶ κληρὸς αὐτοῦ τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ, ἧς κληρονόμος 100
 οὐδεὶς οὐδαμῶς τῶν ἐπὶ γῆς ἐχρημάτισεν, ἀλλ' οὐδὲ κατέψ-
 κησεν ἐν ταύτῃ, οὐδὲ βήματος ποδὸς κύριος γέγονε· πάντες
 γὰρ πάροικοι ἐγενόμεθα καὶ ἐσμεν καὶ ἐσόμεθα ἐν αὐτῇ,
 καθὼς πᾶσα θεία ὑπαγορεύει Γραφή.

Ὅποταν οὖν ὁλοκλήρως πάντα τοῖς ἐπουρανόις ἐνωθῇ 105
 τὰ ἐπίγεια, τηλικαῦτα καὶ οἱ δίκαιοι τὴν ἀνακαινισθεῖσαν
 ταύτην κληρονομήσουσι γῆν, ἣν οἱ μακαριζόμενοι πρᾶξις
 παρὰ τοῦ Κυρίου κληρονομοῦσι. Νῦν μὲν γὰρ τὰ μὲν ἠνώθη
 τοῖς οὐρανόις, τὰ δὲ μέλλει· αἱ μὲν γὰρ ψυχαὶ τῶν ἁγίων,
 καθὰ πρόσθεν εἰρήκαμεν, διὰ τῆς δωρεᾶς καὶ ἐνώσεως τοῦ 110

ἀγίου Πνεύματος, ἐτι αὐτῶν ὄντων ἐν σώματι, κολλῶνται
 Θεῷ καὶ ἀνακαινιζόμεναι ἀλλοιοῦνται καὶ ἐκ τοῦ θανάτου
 ἀνίστανται καὶ ἐν ἀνεσπέρῳ φωτὶ ἐν δόξῃ ἀποκαθίστανται
 μετὰ κοίμησιν· τὰ δὲ γε σώματα αὐτῶν οὐκέτι, ἀλλ' ἐν
 115 σοροῖς καὶ φθορᾷ ἀφίενται, ἀφθαρτα καὶ αὐτὰ γενήσεσθαι
 μέλλοντα ἐν τῇ κοινῇ ἀναστάσει, ὅτε καὶ πᾶσα δηλονότι ἡ
 ἐπίγειος κτίσις, ἡ ὁρωμένη αὕτη καὶ αἰσθητή, ἀλλοιωθήσεται
 καὶ τοῖς ἐπουρανίοις ἡγουν τοῖς ἀοράτοις καὶ ὑπὲρ αἰσθησιν
 ἐνωθήσεται.

120 Τοῦτο τοιγαροῦν πληρωθῆναι δεῖ πρῶτον καὶ τηνικαῦτα
 ἐλευσεται μετὰ δόξης πολλῆς καὶ δυνάμεως ὁ περιπόθητος
 ἡμῶν καὶ γλυκύτατος βασιλεὺς Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς
 κρῖναι τὸν κόσμον καὶ ἀποδοῦναι ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα
 αὐτοῦ. Εἴθ' οὕτως, καθάπερ ἐν οἴκῳ μεγάλῳ ἡ βασιλείαις
 125 πολλὰς ἔχουσι τὰς ἀναπαύσεις καὶ τὰς κατασκηνώσεις καὶ
 τὴν διαφορὰν πολλὴν αὖθις ἐν ἀμφοτέραις ὁμοῦ καὶ θειοτάταις
 μοναῖς, οὕτως ἐν αὐτῇ τῇ καινῇ κτίσει τὰς διακρίσεις
 ποιήσει, ἀπονέμων ἐκάστῳ τὴν κληρουχίαν κατὰ τὴν αὐτοῦ
 ἀξίαν καὶ τὴν ἐκ τῶν ἀρετῶν καὶ ἔργων προσοῦσαν αὐτῷ
 130 λαμπρότητα τε καὶ περιφάνειαν. Πνευματικῶν δὲ ὄντων
 αὐτῶν καὶ διαφανῶν καὶ συνημμένων ἐκείναις ταῖς θείαις
 μοναῖς τε καὶ ἀνακλίσεσιν, ὥς μία τις ὕλη καθόλου ἐστίν,
 ὥσπερ οὖν καὶ ἔστιν, ἐστία ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ
 τοῦτο τοῖς πᾶσι φανήσεται δικαίαις, μόνον τὸν βασιλέα
 135 ἔχουσα τοῦ παντὸς πανταχοῦ ὁρώμενον αὐτοῖς, συμπαρόντα
 ἐκάστῳ καὶ συνόντα ἕκαστον αὐτῷ καὶ ἐν ἑκάστῳ ἐκλάμ-
 ποντα καὶ ἕκαστον λάμποντα ἐν αὐτῷ. Ἄλλ' οὐαὶ τοῖς
 ἔξωθεν τότε τοῦ οἴκου ἐκείνου εὕρισκομένοις.

Ἀρκούντως οὖν καὶ ἱκανῶς περὶ τούτων εἰπόντες καὶ
 140 τοὺς μὴ κατ' ἔριν ἀντιλέγειν τι πειρωμένους πληροφορή-
 σαντες, φέρε καὶ περὶ τοῦ πῶς ἐνοῦνται τῷ Χριστῷ καὶ ἐν
 γίνονται μετ' αὐτοῦ πάντες οἱ ἅγιοι, ὥς δυνατόν, ὡμᾶς
 βεβαιώσωμεν.

ς'. Πῶς ἐνοῦνται τῷ Χριστῷ καὶ Θεῷ καὶ
 ἐν γίνονται μετ' αὐτοῦ πάντες οἱ ἅγιοι.

Ἐπειδὴ περ μέλη Χριστοῦ τοῦ ἐπὶ πάντων Θεοῦ ὄντως

οἱ ἅγιοι χρηματίζουσι πάντες καί, ὡς εἴρηται, ἐν αὐτῷ εἶναι
 κεκολλημένοι καὶ συνημμένοι ὀφείλουσι τῷ σώματι αὐτοῦ.
 ἵνα ἐκεῖνος μὲν ᾗ ἐν αὐτοῖς κεφαλὴ , οἱ ἀπ' αἰῶνος δὲ καὶ
 μέχρις ἐσχάτης ἡμέρας ἅγιοι ὡς μέλη αὐτοῦ, ὅπως γένωνται
 οἱ πολλοὶ ἐν σώμα Χριστοῦ , οἳ δὲ ἄνθρωπος εἷς, οἱ μὲν
 τὴν εἰς χειρῶν τάξιν ἀποπληροῦσιν ἐργαζόμενοι ἕως ἄρτι
 καὶ ποιοῦντες αὐτοῦ τὸ πανάγιον θέλημα, ἀξίους ἐξ ἀναξίων
 ἀναπλάττοντες καὶ αὐτῷ ἀνασφύζοντες · οἱ δὲ, τῶν ὤμων,
 ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζοντες ἢ καὶ τὸ ἀπολωλὸς αὐτὸ
 ἄρτι αὐτοῖς εὐρεθέν, τὸ πάλαι εἰς ὄρη καὶ βουνούς καὶ
 τόπους οὓς οὐκ ἐπισκοπεῖ Κύριος περιπλανώμενον , καὶ
 πληροῦντες τὸν νόμον αὐτοῦ · οἱ δὲ, τοῦ στήθους, πηγάζοντες
 τοῖς διψῶσι καὶ πεινῶσι τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ , τὸ
 διειδέστανον νῆμα τοῦ λόγου τῆς ἀπορρήτου σοφίας καὶ
 γνώσεως, καὶ χορηγοῦντες αὐτοῖς τὸν ἄρτον, ὃν ἐσθίουσιν
 αἱ ἄνω δυνάμεις τῶν οὐρανῶν , ὡς ἐπιστήθιοι καὶ φιλοῦμενοι
 ὑπ' αὐτοῦ · οἱ δὲ, κοιλίας, πάντας ἐγκολπούμενοι διὰ τῆς
 ἀγάπης καὶ ἐν τοῖς ἐγκάτοις Πνεῦμα σωτηρίας ἐγκυμο-
 νοῦντες καὶ χωρητικὴν ἔχοντες διάθεσιν τῶν ἀπορρήτων
 καὶ κεκρυμμένων μυστηρίων αὐτοῦ · ἄλλοι, μηρῶν, τὸ
 γόνιμον ἐν ἑαυτοῖς φέροντες τῶν θεοπρεπῶν νοημάτων τῆς
 μυστικῆς θεολογίας καὶ γεννῶντες Πνεῦμα σωτηρίας ἐπὶ τῇ
 γῆς , ἤγουν τὸν καρπὸν τοῦ Πνεύματος καὶ τὸν σπόρον ἐν
 ταῖς τῶν ἀνθρώπων καρδίαις διὰ τοῦ λόγου τῆς διδασκαλίας
 αὐτῶν · οἱ δὲ, σκελῶν καὶ ποδῶν, τὴν ἀνδρείαν ἐν τοῖς
 πειρασμοῖς καὶ τὴν ὑπομονὴν ἐνδεικνύμενοι κατὰ τὸν Ἰωβ
 καὶ μηδοπωσοῦν σαλευόμενοι ἀπὸ τῆς ἐπὶ τὰ καλὰ στάσεως
 ἢ ἀτονοῦντες, ἀλλὰ τὰ βάρη τῶν αὐτοῦ χαρισμάτων βασ-
 τάζοντες.

Οὕτως οὖν τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ, συναρμο-
 λογούμενον διὰ τῶν ἀπ' αἰῶνος ἀγίων αὐτοῦ, ἄρτιον ὑπάρχει
 καὶ ὁλόκληρον εἰς ἔνωσιν τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ τῶν πρωτοτόκων
 τῶν ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς , πρὸς οὓς « Μὴ χαίρετε »
 λέγει καὶ νῦν ὁ Θεός, « ὅτι τὰ δαιμόνια ὑμῖν ὑποτάσσεται », 35
 ὅπερ ἐν τοῖς κουφοτέροις τύφον μᾶλλον καὶ οἴησιν ἐμποιεῖ,
 « χαίρετε δὲ ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐγγράφη ἐν τοῖς οὐρα-
 νοῖς ». « Ὅτι δὲ οἱ ἅγιοι πάντες μέλη ὄντες Χριστοῦ εἰς ἐν
 γίνονται σῶμα αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ μέλλουσιν εἰσεῖτι γενέσθαι,

40 πειράσσομαι τοῦτο καὶ ἀπὸ τῆς θείας ἀποδείξαι Γραφῆς. Καὶ ἐν πρώτοις ἀκουσον αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν καὶ Θεοῦ, ὅπως τὴν μετ' αὐτοῦ ἔνωσιν ἀδιάσπαστον ἐμφαίνει καὶ ἀχώριστον ἐν τῷ λέγειν πρὸς τοὺς αὐτοῦ ἀποστόλους · « Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί · καὶ ὑμεῖς ἐν
 45 ἐμοί καὶ ἐγὼ ἐν ὑμῖν », καὶ πάλιν « Οὐ περὶ τούτων δὲ ἐρωτῶ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ πάντων τῶν πιστευόντων διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν εἰς ἐμέ, ἵνα πάντες ἐν ᾧσι . » Βουλόμενος δὲ τὸν τρόπον πιστώσασθαι τῆς ἐνώσεως, ἐπαναλαμβάνων τὸν λόγον φησί · « Καθὼς σύ, πάτερ, ἐν ἐμοί, καὶ ἐγὼ ἐν σοί,
 50 ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ᾧσι . » Σαφέστερον δὲ τοῦτο ποιῶν, ἐπιφέρει · « Καὶ ἐγὼ τὴν δόξαν, ἣν δέδωκάς μοι, δέδωκα αὐτοῖς, ἵνα ᾧσιν ἐν, καθὼς ἡμεῖς ἐν ἐσμεν · ἐγὼ ἐν αὐτοῖς καὶ σὺ ἐν ἐμοί, ἵνα ᾧσι τετελειωμένοι εἰς ἐν », καὶ μετ' ὀλίγα · « Πάτερ, οὓς δέδωκάς μοι θέλω ἵνα, ὅπου εἰμι
 55 ἐγὼ, καὶ ἐκεῖνοι ᾧσι μετ' ἐμοῦ, ἵνα θεωρῶσι τὴν δόξαν τὴν ἐμήν, ἣν δέδωκάς μοι », καὶ πάλιν · « Ἴνα ἡ ἀγάπη, ἣν ἡγάπησάς με, ἐν αὐτοῖς ᾧ καὶ ἐγὼ ἐν αὐτοῖς . » Εἶδες μυστηρίων βάθος ; Ἐγὼς ὑπερβαλλούσης δόξης ὑπεράπειρον ὑπερβολήν ; Κατενόησας ἐνώσεως τρόπον ὑπὲρ νοῦν ὄντα
 60 καὶ ὑπὲρ ἀπασαν ἔννοιαν ;

Ὡ τοῦ θαύματος, ἀδελφοί, ᾧ τῆς ἀφράστου συγκαταθέσεως τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, ὅτι οἶαν τὴν πρὸς τὸν Πατέρα αὐτοῦ ἔχει ἐνωσιν φυσικῶς, τοιαύτην καὶ αὐτὸς ἔχει ἐν χάριτι πρὸς ἡμᾶς, ἐὰν θέλωμεν,
 65 ἐπαγγέλλεται, καὶ ἡμεῖς πρὸς ἐκεῖνον ὁμοίως ἐξομεν τὰς αὐτοῦ ἐντολὰς ἐργαζόμενοι · ὁ γὰρ ἐκεῖνος φυσικῶς ἔχει πρὸς τὸν Πατέρα, τοῦτο ἡμῖν πρὸς αὐτὸν τῇ θέσει δίδωσι καὶ τῇ χάριτι. Ὡ ἐπαγγελίας φρικτῆς, ὅτι τὴν δόξαν ἣν δέδωκεν ὁ Πατὴρ τῷ Υἱῷ καὶ ὁ Υἱὸς δίδωσιν ἡμῖν θεία χάριτι · καὶ
 70 τὸ δὴ μεῖζον, ὅτι ὥσπερ ἐκεῖνος ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν αὐτῷ, οὕτως ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐν ἡμῖν καὶ ἡμεῖς ἐν αὐτῷ ἐσόμεθα τῷ Υἱῷ, εἰ βουλόμεθα, τῇ χάριτι. Ὡ χάριτος ἀνυπερβλήτου, ὅτι τὴν ἀγάπην ἣν ἡγάπησεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν, αὐτὴν
 75 ἐν ἡμῖν λέγει ἐσσεσθαι καὶ αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐν ἡμῖν. Καὶ εἰκότως · συγγενὴς γὰρ ἀπαξ ἡμῶν γεγονώς

τῇ σαρκὶ καὶ συμμετόχους αὐτοῦ τῆς θεότητος ἡμᾶς ἐργασά-
μενος, συγγενεῖς αὐτοῦ πάντας τοὺς τοιούτους πεποίηκεν.
Ἄλλως δὲ καὶ τῆς μεταδοθείσης ἡμῖν διὰ τῆς κοινωνίας
θεότητος ἀτμήτου οὐσης καὶ ἀχωρίστου, ἀνάγκη πᾶσα καὶ 80
ἡμᾶς τοὺς ἐν ἀληθείᾳ ταύτης μετεσχηκότας ἀχωρίστους ἐν
ἐνὶ Πνεύματι ἐν σῶμα μετὰ Χριστοῦ εἶναι.

Καὶ ὅτι ταῦτα οὕτως ἔχει, ἄκουε Παύλου λέγοντος · « Ἐν
γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὐκ ἔστι δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ
Ἰουδαῖος, οὐχ Ἕλλην, οὐ Σκύθης, οὐ βάρβαρος, ἀλλὰ τὰ 85
πάντα καὶ ἐν πᾶσι Χριστός . » Ὅρᾳς ὅπως οὐκ εἶπεν
« ἀλλ' οἱ πάντες χριστιανοί », ἀλλὰ « Χριστός » εἰς, ὥς
ἐκ μελῶν πολλῶν σῶμα ἐν. Καὶ ἄκουε πάλιν αὐτοῦ τοῦτο
δηλοῦντος ἐτέρωθι. Εἰπόντος γὰρ πρῶτον · « Ἐκάστῳ
δίδεται ἡ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρον » 90
καὶ τὰς διαφορὰς τῶν χαρισμάτων ἀπαριθμησαμένου,
ὑστερον πάλιν ὁ αὐτὸς ἐπηγάγε · « Πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ
τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάστῳ καθὼς
βούλεται . » Τὰς διδομένας δὲ διὰ τοῦ Πνεύματος ἐνεργείας
αὐτοῖς τοῖς ἁγίοις μέλεσι τοῦ Χριστοῦ γνωρίσας ἡμῖν 95
ἐπιφέρει καὶ φησι · « Καθάπερ γὰρ τὸ σῶμα ἐν ἔστι καὶ
μέλη ἔχει πολλά, πάντα δὲ τὰ μέλη τοῦ σώματος τοῦ ἐνὸς
πολλὰ ὄντα ἐν ἔστι σῶμα, οὕτως καὶ ὁ Χριστός · καὶ γὰρ
ἐν ἐνὶ πνεύματι ἡμεῖς πάντες εἰς ἐν σῶμα ἐδαπτίσθημεν,
εἴτε Ἰουδαῖοι, εἴτε Ἕλληνες, εἴτε δοῦλοι, εἴτε ἐλεύθεροι, 100
καὶ πάντες εἰς ἐν πόμα ἐποτίσθημεν · καὶ γὰρ τὸ σῶμα οὐκ
ἔστιν ἐν μέλος ἀλλὰ πολλά . » Καθάπερ δὲ πάλιν ἐκάστῳ,
ὥς προείπομεν, κατ' ἀξίαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐν ταῖς ὠκηράταις
μοναῖς ἡ ἀποκλήρωσις δίδεται, οὕτως καὶ ἐν τῷ σώματι τῆς
Ἐκκλησίας ἕκαστος ἐν ᾧ ἔστιν ἀξίος καταριθμηθήσεται μέρος 105
τοῦ Χριστοῦ. Καὶ τοῦτο αὐτὸς μετ' ὀλίγα δηλοῖ ἐν ταύτῃ
αὐτοῦ τῇ ἐπιστολῇ λέγων · « Νῦν δὲ ὁ Θεὸς ἔθετο τὰ μέλη
ἐν ἕκαστον αὐτῶν ἐν τῷ σώματι καθὼς ἠθέλησε · πολλά
μὲν οὖν μέλη, ἐν δὲ σῶμα . » Ἵνα δὲ καὶ τὰς διαφορὰς τῶν
μελῶν καὶ τίνα ταῦτα καὶ τίνες εἰσὶν ἀποδείξῃ, ἔφη · 110
« Ὑμεῖς δὲ ἔστε σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους · καὶ
οὐς μὲν ἔθετο ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πρῶτον ἀποστόλους,
δεύτερον προφῆτας, τρίτον διδασκάλους, ἔπειτα δυνάμεις,

- εἶτα χαρίσματα ἱαμάτων, ἀντιλήψεις, κυβερνήσεις, γένη
 115 γλωσσῶν . » Εἶδες τὰς διαφορὰς τῶν μελῶν τοῦ Χριστοῦ ;
 "Εμαθες τίνες εἰσὶ μέλη αὐτοῦ ; "Ακουε καὶ τὴν ἑνωσιν τῶν
 μελῶν ἀκολουθῶς τῷ Δεσπότη καὶ τοῦτον δηλοῦντα.
 "Εκεῖνος μὲν γὰρ οἶαν πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα ἑνωσιν
 ἔχει, καὶ ἡμᾶς πρὸς αὐτὸν τοιαύτην ἔχειν ὁμοίως ἐδίδαξεν,
 120 ὁ δὲ γε τούτου μαθητὴς καὶ ἀπόστολος, οἶαν ὁ ἀνὴρ ἔχει
 πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ ἡ γυνὴ πρὸς τὸν ἄνδρα ὅτι
 καὶ φησιν ὅτι « Αἱ γυναῖκες τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν ὑποτάσσασθε
 ὡς τῷ Κυρίῳ, ὅτι ἄνθρωπος ἐστὶ κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας, ὡς καὶ
 ὁ Χριστὸς κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας καὶ αὐτὸς ἐστὶ σωτὴρ
 125 τοῦ σώματος », καὶ αὖθις ὅτι « Οἱ ἄνδρες, ἀγαπᾶτε τὰς
 γυναῖκας ἑαυτῶν, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησε τὴν
 ἐκκλησίαν καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς, ἵνα αὐτὴν
 ἀγιάσῃ καὶ πάραστήσῃ αὐτὴν ἑαυτῷ ἑνδοξον τὴν ἐκκλησίαν
 μὴ ἔχουσαν σπίλον ἢ ρυτίδα ἢ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ' ἵνα
 130 ᾗ ἁγία καὶ ἄμωμος . » Καὶ μετ' ὀλίγα ὅτι « Ὁ ἀγαπῶν τὴν
 ἑαυτοῦ γυναῖκα » πρόσεχε μοι τῷ βάθει τοῦ λόγου, παρα-
 καλῶ ! « ἑαυτὸν, φησὶν, ἀγαπᾷ ὅτι οὐδεὶς γὰρ ποτε τὴν ἑαυτοῦ
 σάρκα ἐμίσησεν, ἀλλὰ τρέφει καὶ θάλπει αὐτήν, καθὼς καὶ
 ὁ Κύριος τὴν ἐκκλησίαν, ὅτι μέλη ἐσμὲν τοῦ σώματος
 135 αὐτοῦ ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ . »
 Ὅπως ὅπως ἐδείξεν ἡμῖν ὅτι, ὥσπερ ἡ Εὐὰ ἐκ τῆς σαρκὸς
 καὶ ἐκ τῶν ὀστέων ἐλήφθη τοῦ Ἀδάμ καὶ μία σὰρξ οἱ δύο
 ὑπῆρχον, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς, μεταδιδούς ἡμῖν ἑαυτὸν εἰς
 μετὰληψιν ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ,
 140 ὡς ἐδείξε τοῖς ἀποστόλοις μετὰ τὸ ἀναστῆναι αὐτὸν ἐκ
 νεκρῶν, οὕτως εἰπὼν ὅτι « Ψηλαφήσατέ με καὶ ἴδετε ὅτι
 πνεῦμα σὰρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε
 ἔχοντα », ἐξ αὐτῶν ἐκείνων τρώγει ἡμᾶς δίδωσι καὶ ἐν
 μετ' αὐτοῦ διὰ τῆς κοινωνίας ταύτης ποιεῖ καὶ ἡμᾶς. Ἐτι
 145 δὲ καθ' ὑπερβολὴν δεῖξαι θέλων τὴν πρὸς Θεὸν ἡμῶν
 συνάφειαν, ἐπάγει λέγων ὅτι « Ἀντὶ τούτου καταλείπει
 ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα », ἀντὶ τοῦ
 Χριστοῦ, φησὶ, καταλείπει αὐτοὺς, « καὶ προσκολληθήσεται
 τῇ γυναικὶ αὐτοῦ », ἥγουν τῇ Ἐκκλησίᾳ, « καὶ ἔσονται οἱ δύο
 150 εἰς σὰρκα μίαν », τὴν τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ δηλονότι.

Καὶ ὅτι οὕτως ἔχεται τῆς διανοίας ὁ λόγος καὶ οὐκ ἀπὸ συλλογισμῶν ταῦτα φθεγγόμεθα, ἐπιφέρει καὶ φησιν ὁ αὐτός· « Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν, ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. » Ὅντως οὖν μέγα καὶ ὑπὲρ τὸ μέγα ἐστὶ καὶ ἔσται τὸ μυστήριον τοῦτο, ὅτι οἶαν 155 κοινωνίαν καὶ ἑνωσιν, οἰκειότητά τε καὶ συγγένειαν ἔχει ἡ γυνὴ πρὸς τὸν ἄνδρα καὶ ὁ ἀνὴρ πρὸς τὴν γυναῖκα, τοιαύτην θεοπρεπῶς καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ἔννοιαν καὶ λόγον ἔχει καὶ ὁ δεσπότης καὶ ποιητὴς τοῦ παντός μετὰ τῆς Ἐκκλησίας ἀπάσης, ὡς πρὸς μίαν γυναῖκα, ἀμωμήτως ταύτη καὶ 160 ὑπεραρρήτως ἐνούμενος καὶ ἀδιασπάστως καὶ ἀχωρίστως ὢν καὶ συνὼν αὐτῇ, ὡς ἡγαπημένη καὶ περιλημμένη αὐτῷ. Οὕτω δὲ καὶ ἡ Ἐκκλησία τῷ αὐτῆς περιλημμένῳ Θεῷ ἐνωθεῖσα κεκόλληται ὡς ὁλόκληρον σῶμα τῇ κεφαλῇ τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ. Καθάπερ γὰρ οὐ δύναται σῶμα ἄνευ τῆς προσ- 165 πεφυκυίας αὐτῷ κεφαλῆς τὸ καθόλου ζῆν, οὕτως οὐδὲ ἡ τῶν πιστῶν Ἐκκλησία, τῶν υἱῶν, φημί, τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπογεγραμμένων ἐν τοῖς οὐρανοῖς, δύναται εἶναι εἰς σῶμα ἄρτιον καὶ ὁλόκληρον τῷ Θεῷ ἄνευ τῆς κεφαλῆς, αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ, ἡ ζῆν τὴν ὄντως ζωὴν καὶ ἀνώλεθρον, μὴ τρεφομένη 170 ὑπ' αὐτοῦ καθ' ἑκάστην τὸν ἐπιούσιον ἄρτον, παρ' οὗ τὸ ζῆν καὶ αὐξεῖν εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος αὐτοῦ πᾶσι τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἐπιγίνεται.

Ἀλλὰ γὰρ τούτων οὕτως ἀποδειχθέντων λαμπρῶς καὶ τρανωθέντος ὑπὸ τοῦ λόγου τοῦ ῥηθέντος ζητήματος, ὅπως 175 οἱ ἀπ' αἰῶνος ἅγιοι οἱ μέχρι τοῦ νῦν καὶ ἕως τῆς συντελείας γινόμενοι ἐν σῶμα μέλλουσι γενέσθαι μετὰ Χριστοῦ καὶ ἐν τῷ Χριστῷ, ἄγε δὴ καὶ περὶ τοῦ πῶς πληρωθῆναι δεῖ τὸν ἄνω κόσμον φιλοσοφήσωμεν. Ἀλλὰ διαπετάσατέ μοι τὰς ἀκοὰς καὶ τὸν ἡγεμόνα νοῦν τοῖς ῥηθησομένοις προσέχειν 180 ἐπιστήσατε, ἐπεὶ δὴ περὶ θεῶν πραγμάτων ἡμῖν ὁ λόγος ἐκάστῳ ζητήματι.

ζ'. Πῶς δεῖ πληρωθῆναι τὸν ἄνω κόσμον καὶ ὁποῖός τις ἐστὶ καὶ τίνα πληρωθήσεται τρόπον.

Χρεῶν δὲ ζητῆσαι πρῶτον τίνα καλεῖ κόσμον ὁ λόγος,

ὃν δεῖ πληρωθῆναι καὶ οὐ μὴ πληρωθέντος οὐχ ἔξει τὸ τέλος,
καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ τέλος ὃ λέγεται, τί ἐστίν. Ἐμοὶ δοκεῖ
κόσμον ὠραϊσμένον εἶναι τὴν Ἐκκλησίαν Χριστοῦ καὶ αὐτὸν
5 ὅλον τὸν ἄνθρωπον, ἐν ᾧ κατοικεῖν λέγεται καὶ ἐμπεριπατεῖν
τὸν Θεόν καὶ τὰς ἀκτῖνας τῶν χαρισμάτων αὐτοῦ παιδράς,
ὡς ἥλιος δικαιοσύνης ὢν, καταπέμπειν ἥν καὶ σῶμα
οἶδαμεν καλεῖσθαι Χριστοῦ καὶ νύμφην, ὡς Παῦλος ὁ
ταύτης νυμφαγωγὸς ἀνακράζει· « Ἡρμოსάμην ὑμᾶς ἐν
10 ἀνδρὶ παρθένον ἀγνήν παραστήσαι τῷ Χριστῷ », καὶ
Δαβὶδ ὁ θεῖος· « Παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου ἐν
ἱματισμῷ διαχρύσῳ περιβεβλημένη, πεποικιλμένη. » Εἰ
γὰρ καὶ περὶ τῆς Θεοτόκου μόνης τοῦτο φασιν εἰρησθαι,
ἀλλ' οἰκείως μάλα δὴ ἔχει καὶ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ
15 Υἱοῦ αὐτῆς καὶ Θεοῦ, ὡς δηλώσει τρανότερον τὰ ἐπόμενα·
« Ἀπενεχθήσονται, φησί, τῷ βασιλεῖ παρθένοι ψυχαὶ ὀπίσω
αὐτῆς· αἱ πλησίον αὐτῆς ψυχαὶ ἀπενεχθήσονται σοι·
ἀπενεχθήσονται ἐν εὐφροσύνῃ καὶ ἀγαλλιάσει, ἀχθήσονται
εἰς ναὸν βασιλείας. » Τίνα οὖν τὸν ναὸν τοῦτον ὑπολαμ-
20 βάνεις εἶναι; Ἀρά γε ἕτερόν τινα οἶκον ἐννοεῖς εἶναι τὸν
ναὸν καὶ ἕτερον παρὰ τοῦτον τὸν βασιλέα; Οὐδαμῶς δὴ.
Ὡσπερ γὰρ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας ὁ Χριστὸς ἐστὶ καὶ
Θεός, οὕτω καὶ ναὸς αὐτοῦ ταύτῃ γίνεται, καθὰ δὴ πάλιν
καὶ ἡ Ἐκκλησία αὐτῇ ναὸς ἐκείνου καὶ κόσμος ὠραῖος
25 καθέστηκεν, ὡς τὰ ἀνωτέρω εἰρημένα μοι διατρανοῖ, ἃ καὶ
χρὴ πάλιν ἐπαναλαβεῖν καὶ εἰπεῖν εἰς περισσοτέραν ἀκριβείας
ἀπόδειξιν.

Ποῖα δὴ ταῦτα; Ἄ Χριστὸς αὐτὸς ὁ Θεὸς πρὸς τὸν
ἑαυτοῦ Πατέρα περὶ τῶν πιστῶν καὶ αὐτῶν ἔφη τῶν ἀποσ-
30 τόλων αὐτοῦ· « Οὐ περὶ τούτων δὲ ἐρώτῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ
περὶ πάντων τῶν πιστευόντων διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν εἰς
ἐμέ, ἵνα πάντες ἐν ᾧσι. » Πῶς ἐν; « Καθὼς σὺ, πάτερ, ἐν
ἐμοὶ καὶ ἐν σοί, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ᾧσιν. » Εἶδες
πῶς καὶ βασιλεὺς καὶ ναὸς πάντων αὐτοῦ τῶν σωζομένων
35 καθέστηκεν; Μάθε τοιγαροῦν καὶ ὅπως πάλιν οἱ πιστοὶ
πάντες, ἥτοι ἡ βασίλισσα Ἐκκλησία καὶ αἱ ὀπίσω αὐτῆς
ἀκολουθήσασαι, ναὸς καὶ κόσμος τοῦ Θεοῦ καὶ βασιλείας
γενήσονται. Καὶ τοῦτο πρῶτον ἐξ αὐτοῦ μαθήσῃ τοῦ βασιλείως

Χριστοῦ · φησὶ γάρ · « Ἐγὼ ἐν αὐτοῖς καὶ σύ, πάτερ, ἐ-
 ἐμοί, ἵνα ᾤσι τετελειωμένοι εἰς ἓν . » Τί δὲ ὁ Παῦλος ὁ 40
 αὐτοῦ μαθητής ; « Οὐκ οἶδατε ὅτι ναὸς Θεοῦ ἐστε καὶ τὸ
 Πνεῦμα αὐτοῦ τὸ ἅγιον οἰκεῖ ἐν ὑμῖν ; » Ὁρᾷς συνάδοντα
 τοῖς δεσποτικοῖς ῥήμασι μετὰ ἀκριβοῦς ἀπάσης τὰ τοῦ
 Ἀποστόλου ῥητά, ναὸν τοῦ βασιλέως Θεοῦ καὶ πόλιν καὶ
 κόσμον τὴν Ἐκκλησίαν ἀποδεικνύοντα ; Γνωθὶ ὅτι αὐτὸς 45
 ἦν ὁ ἐν προφήταις καὶ ἀποστόλοις καὶ αὐτὸς ἐστὶν ὁ ἐν
 ἀμφοτέροις τούτοις λαλῶν καὶ τὰ νῦν.

η' . Ὅτι εἰ μὴ πάντες οἱ προωρισμένοι κατὰ γενεάς καὶ
 γενεάς τεθῇσονται ἕως ἐσχάτης ἡμέρας καὶ πληρωθῇσονται,
 ὁ ἄνω κόσμος οὐ πληρωθήσεται.

Ἐπεὶ δὲ σῶμα Χριστοῦ καὶ νύμφη Χριστοῦ καὶ κόσμος
 ὁ ἄνω καὶ ναὸς Θεοῦ ἡ Ἐκκλησία ἐστί, τὰ δὲ μέλη τοῦ
 σώματος αὐτοῦ οἱ ἅγιοι καθεστήκασιν πάντες, οὐπω δὲ οἱ
 πάντες παρήχθησαν ἢ εὐηρέστησαν, οὐδὲ τὸ σῶμα δηλονότι 5
 ὁλόκληρόν ἐστι τοῦ Χριστοῦ, οὐδὲ ὁ ἄνω κόσμος πεπληρωται,
 αὐτὸς οὗτος τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας φημί, ἀλλὰ πολλοὶ μὲν
 εἰσιν ἐν τῷ κόσμῳ σήμερον ἄπιστοι οἱ καὶ πιστεύσουσι τῷ
 Χριστῷ, πολλοὶ ἁμαρτωλοὶ καὶ ἄσφωτοι οἱ καὶ μεταμελη-
 θήσονται μετανόησαντες, πολλοὶ ἀπειθεῖς οἱ καὶ πεισθήσονται,
 πολλοὶ ἔτι καὶ ἀκμὴν τεθῇσονται καὶ εὐαρεστήσουσιν ἕως 10
 τῆς ἐσχάτης σάλπιγγος τῷ Θεῷ, τεθῆναι δεῖ πάντας τοὺς
 προεγνωσμένους καὶ παραχθῆναι καὶ πληρωθῆναι τὸν
 ὑπεράνω τοῦ κόσμου κόσμον τῆς Ἐκκλησίας τῶν πρωτοτόκων
 Ἱερουσαλὴμ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις καὶ τηνικαῦτα τὸ τέλος
 καὶ τὸ πλήρωμα τοῦ σώματος Χριστοῦ πληρωθήσεται ὑπὸ 15
 τῶν προωρισμένων Θεῷ εἰς τὸ συμμόρφους γενέσθαι τῆς
 εἰκόνος τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ · εἰσὶ δὲ οἱ τοῦ φωτὸς υἱοὶ καὶ τῆς
 ἡμέρας αὐτοῦ .

Οὗτοι οὖν πάντες προωρισμένοι εἰσὶ καὶ ἀπογεγραμμένοι
 καὶ ἡριθμημένοι, οἱ καὶ προστεθῆναι καὶ κολληθῆναι μέλλουσι 20
 τῷ σώματι τοῦ Χριστοῦ καὶ τηνικαῦτα ὁλόκληρον οἶονεῖ
 γενόμενον, μηδενὸς μέλους λειπόμενον, πληρωθήσεται ἡγουν
 τελειωθήσεται, καθὰ τῇ ἀληθείᾳ δοκεῖ καὶ Παῦλῳ τῷ

- ἀποστόλῳ οὕτω λέγοντι · « Μέχρις οὗ καταντήσωμεν οἱ
 25 πάντες εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος
 τοῦ Χριστοῦ . Οὗς γὰρ προέγνω, τούτους καὶ προώρισεν ·
 οὗς δὲ προώρισε, τούτους καὶ ἐκάλεσεν · οὗς δὲ ἐκάλεσε,
 τούτους καὶ ἐδικαίωσε · οὗς δὲ ἐδικαίωσε, τούτους καὶ
 ἐδόξασε συμμόρφους γενέσθαι τῆς εἰκόνος τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ . »
 30 Εἶδες πῶς προωρισμένοι εἰσὶ καὶ προσεγνωσμένοι πάντες οἱ
 ἅγιοι ; Γνωθὶ οὖν πῶς καὶ ἀπογεγράφθαι λέγει αὐτούς.
 Εἰπὼν γάρ · « Προσεληλύθατε Σιών ὄρει καὶ πόλει ζώντος
 < Θεοῦ > Ἱερουσαλὴμ ἐπουρανίῳ καὶ μυριάσιν ἀγγέλων
 πανηγύρει », ἐπήγαγε · « καὶ ἐκκλησίᾳ πρωτοτόκων ἐν
 35 οὐρανοῖς ἀπογεγραμμένων . » Εἰ οὖν ἀπογεγραμμένοι,
 εὐδηλον ὅτι καὶ ἡριθμημένοι, καθὼς γέγραπται · « Ἔγνω
 Κύριος τοὺς αὐτοῦ . » Καὶ τὸ δοῖον λόγιον · « Ὑμῶν δέ,
 φησί, καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς ἡριθμημέναι εἰσὶν . » Εἰ
 δὲ αἱ τρίχες ἡμῶν ἡριθμημέναι παρὰ τῷ τὰ πάντα εἰδῶτι
 40 Θεῷ, πῶς γε μᾶλλον ἡμεῖς ; Τῶν οὖν ἁγίων πάντων
 προσεγνωσμένων ὄντων Θεῷ, προωρισμένων τε ἅμα καὶ
 ἡριθμημένων ὥς καὶ ἀπογεγραμμένων κατ' ὄνομα ἐν τοῖς
 οὐρανοῖς, μέλη δὲ ὄντων αὐτῶν ὁμοῦ τοῦ Χριστοῦ, εἰς σῶμα
 ἐν ὀφειλόντων γενέσθαι καὶ ἀποτελεσθῆναι αὐτοῦ, φανερώς
 45 ἀποδεδείκναι διὰ τοῦ λόγου ὅτι, ὁπόταν οὗτοι πάντες εἰς ἓν
 σῶμα ἀποσυναχθέντες γένωνται τοῦ Χριστοῦ, τότε καὶ ὁ
 ἄνω κόσμος, αὐτὴ ἡ ἐπουράνιος Ἱερουσαλὴμ ἥτις καὶ
 ἐκκλησία τῶν πρωτοτόκων ἐστί, πληρωθήσεται, ἡγουν
 ὁλόκληρον τὸ σῶμα τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας,
 50 ὃ ἐστί Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, γενήσεται.

Ποῦ τοίνυν εἰσὶν οἱ ἔξωθεν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν
 πολλὰς μονὰς ἀναπλάττοντες ἐν τῇ ματαιότητι τῶν διανοιῶν
 αὐτῶν πρὸς ἀπώλειαν ἑαυτῶν ; Ποῦ εἰσὶν οἱ λέγοντες ὅτι
 εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν εἰσελθεῖν οὐ θέλομεν, πολὺ
 55 γὰρ τοῦτό ἐστιν, ἀλλ' ἐν τόπῳ ἀνέσεως εἶναι βουλόμεθα
 καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν ; Ἐν σῶμα πάντες εἶναι μετὰ Χριστοῦ
 ὀφείλουσιν οἱ ἀπ' αἰῶνος ἅγιοι. Καὶ ποῦ εἶναι ἀλλαχοῦ οἱ
 τοιοῦτοι ὑπονοοῦσιν, ἐὰν τοῦ σώματος αὐτοῦ εὐρεθῶσιν
 ἀνάξιοι καὶ ἀποτμηθῶσιν ἐξ αὐτοῦ ; Ἀνακαινιζομένου δὲ τοῦ
 60 κόσμου παντὸς διὰ πυρός, ἐν ποίῳ τόπῳ ὑπολαμβάνουσί

ποτε γενήσεσθαι ἑαυτοῦς, ἵνα μὴ πείραν ἐκείνου λάβωσι καὶ ὑπ' ἐκείνου δοκιμασθήσονται ; "Οὕτως « ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδία · φάσκοντες γὰρ εἶναι σοφοί, ἐμωράνθησαν . »

Ἄλλ' ἀγῶμεν καὶ τίς ἐστιν ὁ γάμος ὁ μυστικός τοῦ Θεοῦ 65 ἐκζητήσωμεν καὶ οὕτως ἐφ' ἑτέραν ὑπόθεσιν τὸν λόγον ἰθύνωμεν. Ποίαν δὲ ταύτην ; "Ἦν ζητοῦσί τινες τῶν ἀμνηστῶν μαθεῖν. Φασὶ γάρ · « Ἄρα ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι γνωρίζουσιν ἀλλήλους οἱ ἅγιοι, ἡνίκα ἑκάστῳ ἀποδίδεται ἀπὸ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἢ οὐ ; » Χρὴ οὖν ἀπὸ τῶν εὐαγγελικῶν 70 ῥημάτων ἡμᾶς ἐνάρξασθαι πρῶτον καὶ οὕτως ὁδῶ προβαίνων ὁ λόγος καὶ περὶ τούτων δηλώσει.

Β'. Εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ Εὐαγγελίου · « Ὁμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βασιλεῖ . » Καὶ τίς ἐστιν ὁ γάμος ὁ μυστικός τοῦ Θεοῦ.

« Ὁμοιώθη » φησὶν « ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βασιλεῖ
δοτις ἐποίησε γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ καὶ ἐκάλεσε πολλούς »,
τίνα λέγων βασιλέα, εἰ μὴ αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα
καὶ Θεόν ; Τίνι δὲ ἑτέρῳ τοὺς γάμους πεποίηκεν, εἰ μὴ
αὐτῷ τῷ μονογενεῖ αὐτοῦ Υἱῷ καὶ Θεῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν 5
Ἰησοῦ τῷ Χριστῷ ; Μετὰ τίνος δὲ ἄρα ἡ ποίου βασιλέως ὁ
τῶν ἀπάντων δεσπότης καὶ κύριος τὸ τῆς μνηστείας κατε-
δέξατο ποιῆσαι συνάλλαγμα ; Ἐκαστος γὰρ ἡμῶν τῶν
ἀνθρώπων νύμφην τῷ ἑαυτοῦ υἱῷ ἀγαθέσθαι βουλόμενος
σπεύδει περιφανεστέρου καὶ ἐνδοξοτέρου καὶ πλουσιωτέρου 10
θυγατέρα νύμφην λαβεῖν. Ὁ οὖν Θεὸς τίνα καὶ ἴσον εὐρήσει
ἑαυτοῦ, ἵνα νύμφην ἐξ αὐτοῦ ἀγάγοιτο ἑαυτῷ ; Φησὶ γὰρ
περὶ αὐτοῦ ὁ προφῆτης · « Ὁ κατέχων ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ
τὸν γῦρον τῆς γῆς καὶ τοὺς κατοικοῦντας ἐν αὐτῇ ὥς
ἀκρίδας . » Καὶ ἄλλος · « Ὁ Θεὸς ὁ αἰώνιος ὁ κατασ- 15
κευάσας τὰ ἄκρα τῆς γῆς » καὶ θεμελιώσας ἐπ' οὐδενὸς
τοὺς στύλους αὐτῆς . Καὶ ὁ Δαβὶδ · « Ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ
τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν . » Ὁ γοῦν ταιοῦτος καὶ
τηλικοῦτος τίνος ἄρα σκοπήσωμεν θυγατέρα νύμφην ἡγάγετο
καὶ τῷ υἱῷ αὐτοῦ γάμους πεποίηκεν. Βούλεσθε μαθεῖν τίνος ; 20

Ἄλλ' ἐξιστᾷ μου τὸν λογισμόν τὸ τῆς συγκαταβάσεως μέγεθος καὶ βούλομαι μὲν εἰπεῖν, φρίττω δέ · εἰς δὲ τὴν αὐτοῦ θαρρήσαντες ἀγαθότητα ἐροῦμεν ὧδε. Θυγατέρα προσκεκρουκὸς αὐτῷ καὶ μοιχείαν καὶ φόνον πεποιηκὸς,
 25 οἷον εἰπεῖν μοιχοῦ καὶ φονέως, νύμφην ἡγάγετο ἑαυτῷ.

Εἶδες ἀσύγκριτον καὶ ἄφατον ἀγαθότητά τε καὶ συγκατά-
 βασιν ; Εἶδες φιλανθρωπίας ὑπερβολήν ; Εἶδες ἀγάπης καὶ
 χρηστότητος μέγεθος ; Μάθε μοι τοίνυν ἐντεῦθεν, πᾶς ὁ
 30 μεγάλα περὶ ἑαυτοῦ οἰόμενος, ταπεινοῦσθαι καὶ μετριοφρονεῖν
 καὶ μηδέποτε τινος κατεπαίρεσθαι, κἂν βασιλέων πάντων
 βασιλικώτατος, κἂν ἀρχόντων περιφανέστερος, κἂν πλουσίων
 ἀπάντων πλουσιώτερος ᾖ, τὸν δεσπότην βλέπων καὶ κύριον
 τῶν ἀπάντων, τὸν ἅγιον τῶν ἁγίων, τὸν μακάριον Θεὸν καὶ
 μόνον δυνάστην, τὸν ἐνοικοῦντα ἐν ἀπροσίτῳ καὶ ὑπεραρρήτῳ
 35 φωτί, οὕτω συγκαταβαίνοντα καὶ ἐκ προσκεκρουκὸς
 νύμφην ἑαυτῷ ἀγόμενον εἰς τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱόν, τὸν
 ἀόρατον, τὸν ἀκατάληπτον, τὸν ἀνεξιχνίαστον, τὸν ποιητὴν
 καὶ δημιουργὸν τῶν ἀπάντων, διὰ σέ καὶ τὴν σὴν σωτηρίαν.
 Τίς οὖν ἐστὶν ὁ τὸν φόνον καὶ τὴν μοιχείαν πεποιηκώς, οὗ
 40 τὴν θυγατέρα εἰς νύμφην ὁ Θεὸς ἑαυτῷ ἐξελέξατο ; Δαβὶδ
 ὁ τοῦ Ἰεσοαί, ὃς καὶ τὸν Ὀυρίαν ἀπέκτεινε καὶ τὴν τούτου
 γυναῖκα ἐμοίχευσε . Τούτου τοιγαροῦν τὴν θυγατέρα,
 Μαρίαν φημί τὴν ὑπεράμωμον, τὴν ὑπεραγνον καὶ ἀγνήν
 παρθένον, νύμφην ἡγάγετο. Ὑπεραγνον δὲ λέγω καὶ ὑπερά-
 45 μωμον ταύτην ὡς πρὸς ἡμᾶς καὶ τοὺς τότε ἀνθρώπους,
 συγκρίνων αὐτὴν ἐκείνοις τε καὶ ἡμῖν τοῖς δούλοις αὐτῆς,
 ὡς δὲ πρὸς τὸν ἑαυτῆς νυμφίον καὶ τὸν ἐκείνου Πατέρα,
 ἀνθρωπον μὲν, ἁγίαν δὲ καὶ ὑπεραγίαν καὶ ὑπὲρ ἅπαντας
 ἀνθρώπους πασῶν τῶν γενεῶν καθαρωτάτην καὶ ἄχραντον.
 50 Ταύτην οὖν ἡγάγετο καὶ γάμους ἐποίησε τῷ υἱῷ αὐτοῦ.
 Τίνα τρόπον ; Ἀκουε νουνεχῶς.

Ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ
 ἓνα τῶν αὐτοῦ δούλων, Γαβριήλ, φημί, τὸν ἀρχάγγελον,
 ἐξαποστείλας ἐξ ὕψους ἁγίου αὐτοῦ μηνύει τῇ Παρθένῳ
 55 τὸ χαῖρε · ὃς καὶ κατελθὼν διακονεῖ τὸ μυστήριον τῇ
 Παρθένῳ καὶ λέγει αὐτῇ · « Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος
 μετὰ σοῦ ». Καὶ σὺν τῷ λόγῳ συνεισῆλθεν ὁ ἐνυπόστατος

καὶ ὁμοούσιος καὶ συναϊδίου Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς
 ὅλος ἐν τῇ τῆς κόρης γαστρὶ καὶ ἐπελεύσει καὶ συνεργίᾳ τοῦ
 ὁμοουσίου αὐτοῦ Πνεύματος ἀνελάβετο σὰρκα ἐννοῦν καὶ 60
 ἐψυχωμένην ἐξ ἀγνῶν αἱμάτων αὐτῆς καὶ ἐγένετο ἄνθρωπος.
 Αὕτη τοιγαροῦν ἡ ἀφραστός συνουσία καὶ τοιοῦτος ὁ γάμος
 ὁ μυστικὸς τοῦ Θεοῦ καὶ οὕτω γέγονε τὸ συνάλλαγμα Θεοῦ
 πρὸς ἀνθρώπους, ἐνωθεὶς ἀσυγχύτως τῇ φθαρτῇ καὶ πτωχῇ
 ἡμῶν οὐσίᾳ καὶ φύσει ὁ ὑπὲρ φύσιν καὶ ὑπερούσιος. Συνέλαβεν 65
 οὖν ἡ Παρθένος καὶ ἔτεκεν ἐκ δύο φύσεων παραδόξως,
 θεότητος, λέγω, καὶ ἀνθρωπότητος, ἕνα υἱόν, Θεὸν τέλειον
 καὶ τέλειον ἄνθρωπον, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν,
 μήτε τὴν παρθενίαν αὐτῆς διαφθεύραντα, μήτε τοῦ κόλπου
 χωρισθέντα τοῦ πατρικοῦ.

Ἄλλὰ γὰρ ἐντεῦθεν ὅσον ἀπὸ τοῦ εὐαγγελικοῦ ρήματος
 νοεῖν μοι καὶ ἕτερόν τι δίδωσιν ἡ χάρις καὶ εἰπεῖν κατεπείγει,
 ὁ μυστικῶς αἰεὶ γίνεται καὶ ἐν πᾶσι τοῖς υἱοῖς τοῦ φωτός.
 Διατί γὰρ οὐκ εἶπεν · « Ἐποίησε γάμον τῷ υἱῷ αὐτοῦ »
 ἀλλὰ « γάμους » ; Ἐνταῦθά μοι τὸ καινὸν τοῦ νοήματος. 75
 Διὰ τί ; Ἐπειδὴ ἐφ' ἐνὶ ἐκάστῳ τῶν πιστῶν καὶ υἱῶν τῆς
 ἡμέρας ὁ αὐτὸς αἰεὶ γάμος παραπλησίως καὶ ἀπαραλλάκτως
 γίνεται. Πῶς καὶ τίνα τρόπον ; Ἐν ὑπεραμώμῳ καὶ ὑπεράγνῳ
 γάμῳ ἐνούμενος ἡμῖν, ὁ Θεὸς ἐμποιεῖ τι μεῖζον ἡμῶν τῆς
 δυνάμεως. Τί οὖν ἐστὶ τοῦτο ; Ἀκούε συνετῶς. 80

ι'. Ὅτι καὶ πάντες οἱ ἅγιοι τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ ἐν ἑαυτοῖς
 συλλαμβάνουσι τῇ Θεοτόκῃ παραπλησίως καὶ γεννῶσιν
 αὐτὸν καὶ γεννᾶται ἐν αὐτοῖς καὶ γεννῶνται ὑπ' αὐτοῦ, καὶ
 πῶς υἱοὶ καὶ ἀδελφοὶ καὶ μητέρες αὐτοῦ χρηματίζουσιν.

Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸς εἰσελθὼν ἐν τῇ γαστρὶ τῆς
 παναγίας Παρθένου καὶ σὰρκα ἀναλαβόμενος ἐξ αὐτῆς καὶ
 γενόμενος ἄνθρωπος ἐτέχθη, ὡς εἵπομεν, ἄνθρωπος τέλειος
 καὶ Θεὸς τέλειος, ὁ αὐτὸς ἀσυγχύτως τὰ ἀμφοτέρω ὦν.
 Πρόσεχε οὖν · τί τὸ γεγονὸς μεῖζον εἰς ἡμᾶς ; Ἐκαστος 5
 ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων πιστευόμενος εἰς αὐτὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ
 καὶ υἱὸν τῆς ἀειπαρθένου καὶ θεοτόκου Μαρίας καὶ πισ-
 τεύοντες δεχόμεθα τὸν περὶ αὐτοῦ λόγον πιστῶς ἐν ταῖς

καρδίαις ἡμῶν, ὃν καὶ ὁμολογοῦντες τῷ στόματι καὶ ὑπὲρ
 10 τῶν προτέρων ἡμῶν ἀνομημάτων μετανοοῦντες ἀπὸ ψυχῆς,
 εὐθύς, ὥσπερ ἐν τῇ γαστρὶ τῆς Παρθένου εἰσῆλθεν ὁ Θεὸς
 Λόγος τοῦ Πατρός, οὕτως καὶ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ὁ λόγος ὃν
 δεχόμεθα, διδασκόμενοι τὴν εὐσέδειαν, ὥσπερ σπόρος
 εὐρίσκεται. Ἐκστηθι τὸ φρικτὸν ἀκούων τοῦ μυστηρίου
 15 καὶ τὸν λόγον πιστὸν ὄντα μετὰ πάσης ὑπόδεξαι πληροφορίας
 καὶ πίστεως.

Συλλαμβάνομεν οὖν αὐτὸν οὐχὶ σωματικῶς, ὡς ἡ Παρθένος
 καὶ Θεοτόκος τοῦτον συνέλαβεν, ἀλλὰ πνευματικῶς μὲν,
 οὐσιωδῶς δέ · καὶ ἔχομεν αὐτὸν ἐκεῖνον ὃν καὶ ἡ ἀγνὴ
 20 Παρθένος συνέλαβεν, ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, καθὼς ὁ θεὸς
 Παῦλὸς φησιν · « Ὁ Θεὸς ὁ εἰπὼν ἐκ σκότους φῶς λάμψαι,
 ὃς ἔλαμψεν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν πρὸς φωτισμὸν τῆς
 γνώσεως τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ », ὅλον εἰπεῖν ἀντὶ τοῦ « αὐτὸς
 ὁλος οὐσιωδῶς γέγονεν ἐν ἡμῖν ». Ὅτι δὲ οὕτως ἔχει τὸ
 25 λεγόμενον διανοίας, διὰ τῶν ἐξῆς ἐδήλωσεν οὕτως εἰπὼν ·
 « Ἐχομεν δὲ τὸν θησαυρὸν τοῦτον ἐν ὀστρακίνοις σκεύεσι »,
 θησαυρὸν τὸ ἅγιον Πνεῦμα καλῶν. Ἐτέρωθι δὲ καὶ τὸν
 Κύριον εἶναι πνεῦμα καλεῖ · « Τὸ γὰρ πνεῦμα, φησὶν, ὁ
 Κύριός ἐστιν. » Ταῦτα δὲ λέγει ἵνα, καὶ Υἱὸν ἀκούης Θεοῦ,
 30 καὶ τὸ Πνεῦμα νοῆς καὶ συνακούης αὐτῷ · καὶ Πνεῦμα
 πάλιν, καὶ τὸν Πατέρα τούτῳ συνεννοῆς, ἐπειδὴ καὶ περὶ
 αὐτοῦ « πνεῦμα » φησὶν « ὁ Θεός », πανταχοῦ διδάσκων
 σε τὸ ἀχώριστον καὶ ὁμοούσιον τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ ὅτι,
 ὅπου ὁ Υἱὸς ἐκεῖ καὶ ὁ Πατήρ, καὶ ὅπου ὁ Πατήρ ἐκεῖ καὶ
 35 τὸ Πνεῦμα, καὶ ὅπου τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκεῖ τὸ πᾶν τῆς
 τρισυποστάτου θεότητος, ὁ εἰς Θεὸς καὶ Πατήρ σὺν Υἱῷ
 καὶ Πνεύματι τοῖς ὁμοουσίοις, « ὁ ὢν εὐλογητὸς εἰς τοὺς
 αἰῶνας, ἀμήν ».

Τοιγαροῦν καὶ ὁλοφύχως πιστεύοντες καὶ μετανοοῦντες
 40 θερμῶς, συλλαμβάνομεν, ὡς εἴρηται, τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ
 ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, ὡς ἡ Παρθένος, παρθένους δηλαδὴ
 καὶ ἀγνάς ἐπιφερόμενοι τὰς ἰδίας ψυχάς · καὶ καθάπερ
 ἐκείνην ὑπεράμωμον οὖσαν τὸ πῦρ οὐ κατέφλεξε τῆς θεότητος,
 οὕτως οὐδὲ ἡμᾶς ἀγνάς καὶ καθαρὰς ἐπιφερομένους τὰς
 45 καρδίας καταφλέγει, ἀλλὰ δρόσος ἡ ἐξ οὐρανοῦ καὶ πηγὴ

ὕδατος καὶ ἀθανάτου ζωῆς βρεῖθρον ἐν ἡμῖν γίνεται. Ὅτι δὲ
καὶ ἡμεῖς τὸ ἄσπεκτον πῦρ τῆς θεότητος ὡσαύτως δεχόμεθα,
ἀκουσον τοῦ Κυρίου λέγοντος · « Πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ
τῆς γῆς . » Ποῖον ἄλλο, εἰ μὴ τὸ ὁμοούσιον αὐτοῦ τῆς
θεότητος Πνεῦμα, μεθ' οὗ συνεισέρχεται καὶ συνθεωρεῖται 50
σὺν τῷ Πατρὶ καὶ αὐτὸς καὶ ἐνδον ἡμῶν γίνεται ; Ἐπεὶ δὲ
ἅπαξ ἐσαρκώθη ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐκ τῆς Παρθένου καὶ
σωματικῶς ἐξ αὐτῆς ἐγεννήθη ἀφράστως καὶ ὑπὲρ λόγον,
πάλιν δὲ σαρκουῖσθαι ἢ σωματικῶς τίκτεσθαι αὐτὸν οὐκ
ἐνδέχεται ἐξ ἐνὸς ἐκάστου ἡμῶν, τί ποιεῖ ; Ἐκείνην αὐτοῦ 55
τὴν ἄχραντον σάρκα, ἣν προσελάβετο ἐξ ἀγνῶν λαγόνων
τῆς παναχράντου Μαρίας καὶ θεοτόκου, μεθ' ἧς καὶ ἐτέχθη,
σωματικῶς, ἐξ αὐτῆς μεταδίδωσιν ἡμῖν εἰς βρῶσιν · καὶ
τρώγοντες αὐτήν, δλον τὸν σαρκωθέντα Θεὸν καὶ κύριον
ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν, τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ 60
υἱὸν τῆς παρθένου καὶ παναμώμου Μαρίας, τὸν ἐν δεξιᾷ
καθήμενον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, ἕκαστος ἡμῶν τῶν πιστῶν
τῶν ἀξίως ταύτην ἐσθιόντων τὴν σάρκα αὐτοῦ, ἐν ἡμῖν
ἔχομεν, κατὰ τὸ ὑπ' αὐτοῦ εἰρημένον · « Ὁ τρώγων μου
τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἐν ἐμοὶ μένει ἀγῶ ἐν 65
αὐτῷ », μηδέποτε ἐξ ἡμῶν προερχόμενον ἢ σωματικῶς
γεννώμενον καὶ χωριζόμενον ἀφ' ἡμῶν. Οὐκέτι γὰρ κατὰ
σάρκα γινώσκεται ὢν ἐν ἡμῖν ὥσπερ βρέφος, ἀλλὰ ἀσωμά-
τως ἐστὶν ἐν σώματι, συνανακιρνάμενος ἡμῶν ταῖς οὐσίαις
καὶ φύσεσιν ἀρρήτως καὶ θεοποιῶν ἡμᾶς ὡς συσσωμους 70
αὐτοῦ καὶ σάρκα ὄντας ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καὶ ὅστουν ἐκ
τῶν ὀστέων αὐτοῦ . Τοῦτο τὸ μεῖζον ἐν ἡμῖν τῆς ἀφράστου
οἰκονομίας αὐτοῦ καὶ ὑπὲρ λόγον συγκαταβάσεως, τοῦτο τὸ
φρίκης ἀπάσης γέμον μυστήριον, ὃ καὶ ἀνένευον γράφαι καὶ
πρὸς τὴν ἐγχείρησιν ἔτρεμον. 75

Ἄλλ' ἐπεὶ βούλεται αἰεὶ ὁ Θεὸς τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην
αὐτοῦ ἐκκαλύπτεσθαι καὶ φανεροῦσθαι ἡμῖν, ἵνα καὶ ἡμεῖς
ποτε τὴν πολλὴν αὐτοῦ ἀγαθότητα ἐννοήσαντες καὶ αἰδεσ-
θέντες ἀγαπήσαι προθυμηθῶμεν αὐτόν, ὑπὸ τοῦ ἀνωθεν
κινουῦντος καὶ φωτίζοντος τὰς καρδίας ἡμῶν κινηθεῖς 80
Πνεύματος διὰ γραφῆς ὑμῖν δῆλα ταῦτα πεποίηκα τὰ
μυστήρια, οὐχ ἵνα τῆς τὸν Κύριον τεκούσης κατὰ τὸν τρόπον

- τῆς ἀπορρήτου γεννήσεως αὐτῆς ἴσον τινὰ τῶν ἀνθρώπων ἀποδείξω — μὴ γένοιτο ! οὐδὲ γὰρ ἐνδέχεται τοῦτο. Ἄλλη
- 85 γὰρ ἡ ἐνσαρκος τοῦ Θεοῦ Λόγου ἀφραστος γέννησις ἐξ αὐτῆς, καὶ ἄλλη ἡ πνευματικῶς παρ' ἡμῶν γινομένη · ἐκείνη μὲν γάρ, σαρκωθέντα τὸν Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ τέξασα, τὸ μυστήριον τῆς ἀναπλάσεως τοῦ γένους ἡμῶν καὶ τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου παντὸς ἐπὶ τῆς γῆς τέτοκεν,
- 90 ἥτις ἐστὶν ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ Θεός, ὁ τὰ διεστῶτα ἐνώσας πρὸς ἑαυτὸν καὶ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου ἀράμενος · αὕτη δέ, ἐν θεῷ Πνεύματι τὸν Λόγον τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ τίχτουςα, αἰὲν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν τὸ μυστήριον τῆς ἀνακαινίσεως τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν
- 95 καὶ τὴν κοινωνίαν μετὰ τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ ἔνωσιν ἀπεργάζεται, ἣν καὶ τὸ θεῖον οὕτω λέγον ὑπαινίσσεται λόγιον · « Δι' οὗ ἐν γαστρὶ ἐλάβομεν καὶ ὠδινήσαμεν καὶ ἐτέκομεν πνεῦμα σωτηρίας, ὃ ἐκυήσαμεν ἐπὶ τῆς γῆς » — ἀλλ' ἵνα φανερωθῇ ἡ ὑπεράπειρος αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς καὶ γνησίᾳ ἀγάπῃ καὶ ὅτι,
- 100 εἰ βουλοίμεθα, καὶ πάντες ἡμεῖς κατὰ τὸ θεῖον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ λόγιον μῆτηρ κατὰ τὸ εἰρημένον τρόπον καὶ ἀδελφοὶ αὐτοῦ χρηματίσωμεν καὶ ἴσοι πάντως τῶν αὐτοῦ μαθητῶν καὶ ἀποστόλων γενώμεθα, οὐχὶ κατὰ τὴν ἀξίαν ἐκείνων οὐδὲ κατὰ τὰς περιόδους καὶ τοὺς κόπους
- 105 οὕσπερ ὑπέστησαν, ἀλλὰ κατὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δωρεάν, ἣν πλουσίως ἐξέχεεν ἐπὶ πάντας τοὺς πιστεῦν καὶ ἀκολουθεῖν αὐτῷ ἀνεπιστρόφως ἐθέλοντας, καθὼς αὐτὸς τοῦτο βουλόμενος ἀριδύλως βοᾷ · « Μήτηρ μου, φησί, καὶ ἀδελφοὶ μου εἰσιν οἱ ἀκούοντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ
- 110 ποιοῦντες αὐτόν . »
- Εἶδες πῶς πάντας τοὺς ἀκούοντας τὸν λόγον αὐτοῦ καὶ ποιοῦντας αὐτὸν εἰς τὴν τῆς μητρὸς αὐτοῦ ἀξίαν ἀνήγαγε καὶ ἀδελφοὺς αὐτοῦ λέγει καὶ συγγενεῖς τούτους πάντας ἀποκαλεῖ ; Πλὴν ἐκείνη μὲν κυρίως μῆτηρ αὐτοῦ καθέστηκεν
- 115 ὡς σωματικῶς, καθάπερ ἐφθην εἰπών, ἀφράστως τοῦτον καὶ ἀπειράνδρως ἀποτεκοῦσα, οἱ δὲ γε ἅγιοι πάντες κατὰ τὴν χάριν καὶ τὴν δωρεάν συλλαμβάνοντες αὐτὸν ἔχουσιν · καὶ ἐκ μὲν τῆς παναμώμου μητρὸς αὐτοῦ τὴν σάρκα αὐτοῦ τὴν παναμώμητον ἐδανείσατο, ἀντ' αὐτῆς δὲ τὴν θεότητα
- 120 αὐτῇ ἐδωρήσατο — ὦ ξένου καὶ καινοῦ συναλλάγματος ! —

ἀπὸ δὲ τῶν ἁγίων σάρκα μὲν οὐ λαμβάνει, μεταδίδωσι δὲ αὐτοῖς τὴν τεθεωμένην σάρκα αὐτοῦ. Καὶ ὅρα μοι τὸ βάθος τοῦ μυστηρίου. Ἡ μὲν οὖν χάρις τοῦ Πνεύματος, ἤγουν τὸ πῦρ τῆς θεότητος, τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐστὶ καὶ Θεοῦ ἐκ τῆς φύσεως καὶ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, τὸ δὲ σῶμα αὐτοῦ οὐκ ἐστὶν 125 ἐκεῖθεν, ἀλλ' ἐκ τῆς πανάγνου καὶ ἁγίας σαρκὸς τῆς Θεοτόκου καὶ ἐκ τῶν παναχράντων αἱμάτων αὐτῆς, ἐξ ἧς ταύτην ἀναλαβὼν ἰδιοποιήσατο, κατὰ τὸ ὅσιον λόγιον · « Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο » . Ταύτην τοι καὶ μεταδίδωσι τοῖς ἁγίοις ὁ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀχράντου Παρθένου υἱὸς ἐκ μὲν 130 τῆς φύσεως καὶ τῆς οὐσίας τοῦ συναϊδίου Πατρὸς αὐτοῦ τὴν χάριν, ὡς εἴρηται, τοῦ Πνεύματος, ἥτοι τὴν θεότητα, καθὼς διὰ τοῦ προφήτου φησὶ · « Καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις, ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα » δηλαδὴ τὴν πιστεύσασαν, ἐκ δὲ τῆς φύσεως καὶ οὐσίας τῆς 135 κυρίως καὶ ἀληθῶς ἀποτεκούσης αὐτὸν, τὴν σάρκα ἣν ἀνέλαθεν ἐξ αὐτῆς.

Καὶ ὥσπερ ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν , οὕτως καὶ ἐκ τῆς ἀμωμήτου σαρκὸς τῆς παναγίας Μητρὸς αὐτοῦ ἦν ἀνέλαβε μεταλαμβάνομεν ἅπαντες · καὶ 140 καθάπερ υἱὸς αὐτῆς καὶ Θεὸς ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς ἡμῶν γέγονεν, ἀδελφὸς δὲ ἡμῶν ἐχρημάτισεν, οὕτω καὶ ἡμεῖς — ὦ τῆς ἀπάτου φιλανθρωπίας ! — υἱοὶ τῆς Θεοτόκου μητρὸς αὐτοῦ καὶ ἀδελφοὶ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ γινόμεθα, ὡς διὰ τοῦ μετ' αὐτῆς καὶ ἐν αὐτῇ γεγονότος ὑπεραμώμου καὶ ὑπερα- 145 γνώστου γάμου γεννηθέντος τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ <ἐξ> αὐτῆς, καὶ ἐξ αὐτοῦ πάλιν πάντες οἱ ἅγιοι. Ὡσπερ γὰρ ἐκ τῆς συνουσίας καὶ σπορᾶς τοῦ Ἀδάμ ἡ Εὐὰ πρώτη ἔτεκεν καὶ ἐξ ἐκείνης καὶ δι' ἐκείνης πάντες ἐγεννήθησαν ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ἡ Θεοτόκος τὸν τοῦ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον ἀντὶ 150 σπορᾶς δεξαμένη συνέλαβε καὶ ἔτεκε μόνον αὐτὸν τὸν Μονογενῆ ἐκ τοῦ Πατρὸς πρὸ αἰώνων καὶ μονογενῆ ἐπ' ἐσχάτων ἐξ αὐτῆς σαρκωθέντα · καὶ παυσασμένη τοῦ συλλαμβάνειν καὶ τίκτειν αὐτή, ὁ Υἱὸς αὐτῆς καὶ ἐγέννησε καὶ γεννᾷ καθ' ἐκάστην τοὺς πιστευόντας εἰς αὐτὸν καὶ φυλάσ- 155 σοντας τὰς ἁγίας αὐτοῦ ἐντολάς. Ἐπρεπε καὶ γάρ, ἐπεὶ ἡ ἐν φθορᾷ γέννησις ἡμῶν διὰ τῆς γυναικὸς Εὐὰς ἐγένετο, τὴν

πνευματικὴν γέννησιν ἡμῶν καὶ ἀνάπλασιν διὰ τοῦ ἀνδρός,
 ἦτοι τοῦ δευτέρου Ἀδάμ καὶ Θεοῦ, γίνεσθαι. Καὶ ὅρα μοι
 160 ἐντεῦθεν τὴν τοῦ λόγου ἀκρίβειαν · ἀνδρὸς θνητοῦ καὶ
 φθαρτοῦ ἢ σπορὰ φθαρτοῦς υἱοὺς καὶ θνητοὺς διὰ γυναικὸς
 ἀπεγέννησε καὶ γεννᾷ · ἀθανάτου καὶ ἀφθάρτου Θεοῦ
 ἀθάνατος καὶ ἀφθαρτος Λόγος ἀθάνατα καὶ ἀφθάρτα τέκνα
 ἀπεγέννησε καὶ αἰεὶ γεννᾷ, ἐκ τῆς Παρθένου πρῶτον αὐτὸς
 165 τεχθεὶς δηλονότι ἐν ἁγίῳ Πνεύματι.

Κατὰ τοῦτο οὖν δέσποινα καὶ βασιλὶς καὶ κυρία καὶ μήτηρ
 πάντων τῶν ἁγίων ἡ τοῦ Θεοῦ Μήτηρ ἐστί, οἱ δὲ ἅγιοι
 πάντες δοῦλοι μὲν αὐτῆς εἰσι, καθὼς Μήτηρ ἐστὶ τοῦ Θεοῦ,
 υἱοὶ δὲ αὐτῆς, καθὼς μεταλαμβάνουσιν ἐκ τῆς παναχράντου
 170 σαρκὸς τοῦ Υἱοῦ αὐτῆς. Πιστὸς ὁ λόγος · ἡ γὰρ σὰρξ τοῦ
 Κυρίου, τῆς Θεοτόκου ἐστὶ σὰρξ · καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς
 θεωθείσης τοῦ Κυρίου σαρκὸς μεταλαμβάνοντες, ζῶν
 αἰώνιον μεταλαμβάνειν ὁμολογοῦμέν τε καὶ πιστεύομεν, εἰ
 μὴ τι ἀναξίως καὶ εἰς κατάκριμα ἑαυτῶν ταύτην μᾶλλον
 175 ἐσθίομεν. Συγγενεῖς δὲ αὐτῆς τρισσῶς οἱ ἅγιοι εἰσι · καθ'
 ἓνα μὲν τρόπον ὅτι ἐκ τοῦ αὐτοῦ πληοῦ καὶ τῆς αὐτῆς πνοῆς
 εἰς· οὖν ψυχῆς συγγένειαν ἔχουσι · κατὰ δεύτερον δέ, ὅτι
 ἐκ τῆς προσληφθείσης σαρκὸς αὐτῆς κοινωνίαν καὶ μετουσίαν
 ἔχουσι μετ' αὐτῆς · καθ' ἕτερον δέ, ὅτι διὰ τὴν κατὰ Πνεῦμα
 180 ἐγγινόμενην ἁγιασμόν αὐτοῖς δι' αὐτῆς ἐν ἑαυτῷ ἕκαστος
 συλλαμβάνων ὁμοίως ἔχει τὸν τῶν ἀπάντων Θεόν, καθάπερ
 κάκεινη τοῦτον ἔσχεν ἐν ἑαυτῇ · εἰ γὰρ καὶ σωματικῶς
 αὐτὸν ἀπεγέννησεν, ἀλλ' ὅλον αὐτὸν καὶ πνευματικῶς ἐν
 ἑαυτῇ πάντοτε εἶχε καὶ νῦν αἰεὶ καὶ ὡσαύτως ἔχει ἀχώριστον.
 185 Τοῦτο τοίνυν τὸ τῶν γάμων μυστήριον, ὃ τῇ μονογενεῇ
 αὐτοῦ Υἱῷ ἐποιήσατο ὁ Πατήρ, ὁ συναίδιος καὶ ὁμοτύπος · καὶ
 ἐκάλεσε πολλοὺς καὶ ἀπέστειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ καλέσαι
 τοὺς κεκλημένους εἰς τοὺς γάμους καὶ οὐκ ἤθελον ἔλθειν.

ια'. Εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ Εὐαγγελίου · « Καὶ ἀπέστειλε τοὺς
 δούλους αὐτοῦ καλέσαι τοὺς κεκλημένους εἰς τοὺς γάμους
 καὶ οὐκ ἤθελον ἔλθειν . »

Τίνες οὖν ἦσαν οἱ ἀπεσταλμένοι ; Οἱ προφῆται, φησί.
 Τίνες οἱ κεκλημένοι ; Τῶν Ἰουδαίων οἱ παῖδες · ἐκεῖνοι

γὰρ ἦσαν οἱ τότε καὶ ἐξ ἀρχῆς κεκλημένοι, καὶ οὐκ ἠθέλησαν
ἀκούσαι αὐτῶν. « Πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους λέγων ·
Εἶπατε τοῖς κεκλημένοις · Ἴδού τὸ ἄριστόν μου ἡτοίμασα, 5
οἱ ταῦροί μου καὶ τὰ σιτιστὰ τεθυμένα καὶ πάντα ἔτοιμα ·
δεῦτε εἰς τοὺς γάμους. Οἱ δὲ ἀμελήσαντες ἀπῆλθον, ὁ μὲν
εἰς τὸν ἴδιον ἀγρόν, ὁ δὲ εἰς τὴν ἐμπορίαν αὐτοῦ · οἱ δὲ
λοιποὶ κρατήσαντες τοὺς δούλους αὐτοῦ ὕβρισαν καὶ ἀπέκ-
τειναν. » Ποίους λέγει δούλους ; Τοὺς ἀποστόλους αὐτοῦ. 10
Τί δέ ἐστι τὸ ἄριστον ; Ἡ τῶν οὐρανῶν βασιλεία, ἣν προη-
τοίμασε τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς οὖσιν ἀπὸ καταβολῆς
κόσμου . Ταύρους δὲ τίνας λέγει καὶ σιτιστά ; Αὐτὸν τὸν
τῆς Παρθένου Υἱὸν καὶ Θεόν, τὸν μόσχον ὄντα τῇ θεότητι
σιτευτόν · οὗτος γὰρ καὶ ταῦρός ἐστι τῇ δυνάμει ὄντως 15
ἀήτητος, πληθυντικῶς δὲ ταύρους ἑαυτὸν ἐκάλεσεν, ὅτι εἰς
πολλὰ μερίζεται ἡ ἀγία αὐτοῦ σὰρξ καὶ μία ἐκάστη μερίς ἡ
ἐξ αὐτοῦ ὅλος ἐκεῖνος πάλιν ἐστί, τοσοῦτον ὥν δυνατός,
ὅτι καὶ τοὺς ἐχθροὺς τῶν λαμβανόντων αὐτὸν ἀποτρέπεται
ἅπαντας κακείνους δυνάμιν δίδωσιν, ὥστε νικῆσαι τὸν κόσμον 20
καὶ δυνηθῆναι γενέσθαι αὐτοὺς υἱοὺς Θεοῦ . Ἀμνὸς δὲ
λέγεται ὁ πανάμωμος ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὡς ἐνιαύσιος , κριὸς
δὲ ὡς κεράτων δίκην τὸν σταυρὸν ἐπιφερόμενος ἀνωθεν, δι'
οὗ καὶ τὴν πληγὴν καιρίαν τῷ ἀντιπάλῳ δέδωκε καὶ εἰς 25
ὃν ἐκεῖνοι τοῦτον σταυρώσαντες ἀπέκτειναν. Ἄλλους δὲ
δούλους φησὶ τοὺς ἀγίους ἀποστόλους αὐτοῦ, οὓς καὶ ἀπέστειλε
παραγγείλας αὐτοῖς εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπελθεῖν καὶ εἰς
πόλιν Σαμαρειτῶν μὴ εἰσελθεῖν, πορευθῆναι δὲ μᾶλλον πρὸς
τὰ ἀπολωλότα πρόβατα τοῦ οἴκου Ἰσραὴλ · οἱ δὲ οὐδὲ 30
τούτους ἐδέξαντο, ἀλλὰ τοὺς μὲν ὕβρισαν καὶ ἔτυψαν, τοὺς δὲ
καὶ ἀπέκτειναν, ἐξ ὧν καὶ Στέφανος ὁ πρῶτος τῶν μαρτύρων
ὑπάρχει . « Ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς ὠργίσθη καὶ πέμψας
τὰ στρατεύματα αὐτοῦ ἀπώλεσε τοὺς φονεῖς ἐκείνους καὶ
τὴν πόλιν αὐτῶν ἐνέπρησε. » Τοὺς ἀσεβεῖς Ἑβραίους φησὶν, 35
οὓς καὶ κατέσφαξε, διὰ τῆς τῶν Ῥωμαίων ἐφόδου τὴν
παντελεῖ ἑρήμωσιν αὐτῶν ἐργασάμενος. Στρατεύματα δὲ
Θεοῦ καὶ οἱ πονηροὶ λέγονται, εἰς τιμωρίαν ἐτέρων πονηρῶν
ἐκπεμπόμενοι, καθὼς φησι διὰ Μωϋσέως ὁ Θεός · « Ἐπα-
ποστελῶ εἰς αὐτοὺς θυμὸν καὶ ὀργήν, ἀποστολὴν δι' ἀγγέλων 40
πονηρῶν . »

- « Τότε τοίνυν λέγει τοῖς δούλοις αὐτοῦ · Ὁ μὲν γάμος
 ἐτοιμὸς ἐστίν, οἱ δὲ κεκλημένοι οὐκ ἦσαν ἄξιοι · πορεύεσθε
 οὖν ἐπὶ τὰς διεξόδους τῶν ὁδῶν καὶ ὅσους ἂν εὗρητε καλέσατε
 εἰς τοὺς γάμους. » Εἶδες ἀκολουθίαν πραγμάτων ; Εἶδες
 45 παραβολῆς ἀκρίβειαν ; « Τότε » γάρ φησι. Τότε ; Πότε ; « Ὅτε
 οἱ Ἰουδαῖοι δηλονότι, κληθέντες εἰς τὴν βασιλείαν τῶν
 οὐρανῶν ὑπὸ τῶν ἀποστόλων, οὐ μόνον οὐκ ἠνέσχοντο
 ἀκοῦσαι αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ὑβρίσαντες αὐτοὺς ἀπέκτειναν,
 τότε ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὸν σύμπαντα κόσμον καὶ εἰς
 50 πάντα τὰ ἔθνη. « Καὶ ἐξελθόντες, φησὶν, οἱ δούλοι ἐκεῖνοι
 εἰς τὰς ὁδοὺς, συνήγαγον πάντας ὅσους εὗρον πονηροὺς τε
 καὶ ἀγαθοὺς καὶ ἐπλήσθη ὁ γάμος ἀνακειμένων. » Τὴν γάρ
 οἰκουμένην περιελθόντες οἱ ἀπόστολοι πᾶσαν, ἐκήρυξαν τὸν
 τοῦ Θεοῦ λόγον καὶ τοὺς ὑπακούσαντας πάντας εἰς μίαν
 55 συνήγαγον θεογνωσίας πίστιν πονηροὺς τε ἅμα τοῖς τρόποις
 καὶ ἀγαθοὺς, μεταβαλλομένους δηλονότι καὶ πρὸς ἀρετὴν
 ἐπαναγομένους. Τοῦτο γάρ δηλοῖ τὸ « συνήγαγον » · ἀλλὰ γάρ
 καὶ ἀπὸ τῶν ἐξῆς τὸ αὐτὸ τοῦτο πάλιν διδασκόμεθα. Φησὶ
 γάρ · « Εἰσελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς θεάσασθαι τοὺς ἀνακειμένους,
 60 εἶδεν ἐκεῖ ἄνθρωπον οὐκ ἐνδεδυμένον ἐνδυμα γάμου καὶ
 λέγει αὐτῷ · Ἐταῖρε, πῶς εἰσῆλθες ὧδε μὴ ἔχων ἐνδυμα
 γάμου ; Ὁ δὲ ἐφίμωθη. Τότε εἶπεν ὁ βασιλεὺς τοῖς διακόνους ·
 Δήσαντες αὐτοῦ χεῖρας καὶ πόδας, ἄρατε αὐτὸν καὶ ἐμβάλλετε
 εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον · πολλοὶ γάρ εἰσι κλητοί, ὀλίγοι
 65 δὲ ἐκλεκτοί. » Ὅρᾳς ὅπως τοὺς μεταβαλλομένους τὸν
 τρόπον συνάγεσθαι εἰς τοὺς γάμους λέγει, τοὺς δὲ μετὰ
 πονηρίας ἢ κακίας τινός, καὶ ἐισέλθωσι, πάλιν μετ' αἰσχύνης
 ὑπὸ τῶν ἀγγέλων ἐκβάλλεσθαι, οὗς καὶ διακόνους καλεῖ.
 Οἱ οὖν ἀνακείμενοι ἐν τοῖς γάμοις οἱ ἅγιοι εἰσιν. Αὐτὸν
 70 δὲ τὸν μὴ ἔχοντα ἐνδυμα γάμου, οἶδα ὅτι τινὲς τοὺς ἐν πορνείᾳ
 μόνον καὶ μοιχείᾳ καὶ φόνοις τὰ ἑαυτῶν καταρρυπώσαντας
 σώματα λογίζονται εἶναι. Ἄλλ' οὐκ ἐστὶ τοῦτο, οὐκ ἐστὶ ·
 πάντα γὰρ τὸν ὑπὸ οἰουδηποτοῦν πάθους ἢ κακίας λέγει
 βερυπωμένον. Καὶ ὅτι τοῦτό ἐστὶν ἀληθές, ἄκουε Παύλου
 75 λέγοντος · « Μὴ πλανᾶσθε · οὔτε πόρνοι, οὔτε μοιχοί, οὔτε
 μαλακοί, οὔτε ἄρσενοκοῖται, οὔτε κλέπται, οὔτε πλεονέκται,
 οἱ καὶ εἰδωλολάτραι δηλονότι, οὔτε μέθυσοι, οὔτε λοῖδοροι »,

προσθήσω δὲ οὔτε οἱ μῖσος πρὸς τινὰ ἀδελφὸν ἢ φθόνον ἔχοντες « βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν », οὐδὲ μερίδα ἔχουσιν ἐν τῇ εὐφροσύνῃ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὅρξ πῶς τὸ τῆς ψυχῆς ἔνδυμα πᾶσα πονηρία καὶ ἁμαρτία μολύνει καὶ ἡμᾶς ποιεῖ τῆς βασιλείας ἐκβάλλεσθαι ;

ιβ'. Ὅτι οὐ χρή πρὸ τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν καὶ τῆς εἰς ἀρετὴν προκατῆς τε καὶ τελειώσεως τὰ κεκρυμμένα μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐρευνᾶν τῶν ἀμυτῶν τινά· καὶ ὅτι ἐν τῇ δευτέρᾳ τοῦ Κυρίου ἐλεύσει πάντες ἀλλήλους γνωρίζουσιν οἱ ἅγιοι.

Τοιγαροῦν ἐάσωμεν τὰς ματαίας καὶ ἀνωφελεῖς συζητήσεις καὶ μὴ τὰ τοῦ καιροῦ πρὸ καιροῦ μακρόν σπουδάζωμεν, πειθώμεθα δὲ μᾶλλον οὕτω λέγοντι τῷ Δεσπότη. « Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς. » Ἐρευνᾶτε καὶ μὴ πολυπραγμονεῖτε. Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς καὶ μὴ ἐξωθεν τῶν ἁγίων Γραφῶν συζητήσεις ποιεῖσθε. Ἐρευνᾶτε τὰς γραφάς, ἵνα περὶ πίστεως καὶ ἐλπίδος καὶ ἀγάπης διδάσκησθε· περὶ πίστεως, ἵνα μὴ παντὶ ἀνέμῳ συμπεριφέρησθε κατὰ τὴν κυβεῖαν τῶν ἀστηρίκτων ἀνθρώπων, ἀλλὰ διὰ δογμάτων ὀρθῶν τῆς ἀποστολικῆς καὶ καθολικῆς Ἐκκλησίας στερεοῦσθε καὶ τὸν « λόγον ὀρθοτομεῖτε » αὐτῆς. Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ τὸν τῆς πίστεως καρπὸν καὶ τὸ ἐκ ταύτης ὄφελος διὰ τῆς πράξεως τῶν ἐντολῶν τοῦ ἐκζητεῖν διδάχθῆσεσθε καί, ὅταν εὐρεῖν τοῦτο δυνηθῆτε, τηνικαῦτα καὶ τὴν ἐλπίδα ἀκαταίσχυντον κτήσεσθε καὶ τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην ἐν αὐτῇ ὀλικὴν ἔξετε. Ἄλλως γὰρ ἀδύνατον παντὶ ἀνθρώπῳ τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην τελεῖαν κτήσασθαι εἰ μὴ διὰ πίστεως ἀκραιφνοῦς καὶ ἐλπίδος βεβαίας καὶ ἀδιστακτοῦ. Τί οὖν καταλιπόντες τὸ ἀνακρίνειν ἑαυτοὺς περὶ τούτων, καὶ εἰ ἄρα πίστιν ἔσχομεν πρὸς τὸν Θεὸν τοιαύτην ὥς αὐτὸς ἐκεῖνος, ὃ καὶ κρίναι μέλλων, καὶ ἀπαιτῆσαι ταύτην ἡμᾶς λέγει, τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς πολυπραγμονοῦμεν, καὶ ταῦτα, μηδὲ τὰ ἐν ποσὶν εἰδότες ποσῶς ;

Ὅποια δὲ ἐστὶν ἡ πίστις ἣν ἀπαιτούμεθα πρὸς Θεοῦ καὶ ποταπὴ ἦν ὀφειλομένη πρὸς αὐτὸν ἔχειν, αὐτὸς οὗτος διὰ τῶν

- εὐαγγελίων ἐδήλωσεν, οὕτως εἰπὼν · « Ὁ θέλων ὀπίσω μου
 ἐλθεῖν ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ
 καὶ ἀκολουθεῖτω μοι · ὅστις γὰρ ἔρχεται πρὸς με καὶ οὐ
 μισεῖ τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ τοὺς ἀδελφούς
 30 καὶ τὰς ἀδελφάς ἐτι δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν οὐ δύναται μου
 εἶναι μαθητής . » Καὶ πάλιν · « Ὁ εὐρών τὴν ψυχὴν
 αὐτοῦ » ἐν τοῖς εἰρημένους δηλονότι « ἀπολέσει αὐτήν · ὃς
 δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ εὐαγ-
 γελίου μου » ἡγουν τῆς τῶν ἐντολῶν μου ἐκπληρώσεως
 35 « εἰς ζωὴν αἰώνιον εὐρήσει αὐτήν . » Ἠκούσατε τῆς πίστεως
 τὰ γνωρίσματα ; Ἀρκεῖσθε τοῖς εἰρημένους ἢ ἐτι χρεῖαν
 ἔχετε καὶ τῶν ἐξῆς ἀναμνησθῆναι ; Εἰ οὖν βούλεσθε μαθεῖν
 ὅτι τοιαύτην πίστιν ἀπαιτεῖ ἡμᾶς ὁ Θεός, ὥστε μηδὲ περὶ
 τῆς παρούσης ταύτης ζωῆς τὸ καθόλου φροντίζειν πιστεῦον-
 40 τας εἰς αὐτόν, ἐξ αὐτοῦ μάθετε ἀκριβῶς τοῦ Κυρίου οὕτω
 διαρρήδην βοῶντος · « Μὴ μεριμνήσητε περὶ τῆς αὔριον τί
 φάγητε ἢ τί πίητε ἢ τί ἐνδύσησθε . » Κατὰ μικρὸν δὲ
 ἀνάγων ἐπὶ τὰ τελεώτερα φησιν · « Ἐάν τις σε βαπίσῃ εἰς
 τὴν δεξιάν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην · καὶ τῷ
 45 θέλοντί σοι κριθῆναι καὶ τὸν χιτῶνά σου λαβεῖν ἄφες αὐτῷ
 καὶ τὸ ἱμάτιον · καὶ τῷ αἰροντι τὰ σὰ μὴ ἀπαίτει . »
 Καὶ ἐτι καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν^α πίστεως εὐχεσθαι
 καὶ ἀγαπᾶν κελεύει τοὺς ἐχθρούς καὶ καλῶς ποιεῖν τοῖς
 μισοῦσιν ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ἡμᾶς εὐχεσθαι .
 50 Καὶ ἄλλα πλείονα κελεύει ποιεῖν ἡμᾶς ἐξ ὧν πρότερον
 δηλονότι δεικνύται ἢ πρὸς αὐτὸν πίστις ἡμῶν, καὶ τότε τὸ
 πιστοὺς ἡμᾶς αὐτοὺς εἶναι λέγειν χρεῶν · χωρὶς γὰρ τούτων
 νεκρὰ ἢ πίστις ἡμῶν καὶ ἡμεῖς νεκροὶ δηλονότι.
 Ἐρεύνησον τοιγαροῦν σεαυτὸν ἀκριβῶς, ὦ οὗτος · καὶ
 55 ἐάν μηδὲν τῶν εἰρημένων ἐλλείψαντα σεαυτὸν εὐρήσης,
 ἀλλὰ πάντα μεθ' ὑπερβολῆς ἀπὸ ζεούσης καρδίας καὶ
 προθέσεως πράξαντα, πάντως ἔχειν ἐν φωτὶ κατανοήσεις
 ἑαυτὸν καὶ ἐλπίδα ἀκατασχυντον, οὐχὶ τὴν ἐξ οἰήσεως ἐν
 τοῖς ἀπολλυμένοις προσγινομένην, ἥς τὸ μάταιον καὶ
 60 ἀπατηλὸν οὐδεὶς τῶν κεκτημένων αὐτὴν ἐπιγινῶναι δύναται,
 ἀλλὰ τὴν χρηστὴν ἐλπίδα καὶ ἀληθινὴν ἐν ἀληθινῷ καὶ
 ἀκατασχύντῳ φωτί. Ἐν ταύτῃ δὲ ὥσπερ ἐπ' ὀχήματι

χερουδικῶ κατίδοις τὴν ἀγάπην ἐποχουμένην, ἥτις ἐστὶν ὁ
 Θεός· ἦν ἐὰν οὕτως εὐρὼν ἴδης, οὐ πολυπραγμονήσεις
 ἔκτοτε τῶν μελλόντων καὶ ἀοράτων οὐδέν, ἀλλὰ καὶ ἄλλους 85
 ἐπιστομίσεις καὶ παραγγείλης μὴ πολυπραγμονεῖν τι μηδὲ
 συζητεῖν περὶ τῶν ἐκεῖσε, ὡς αὐτῇ τῇ πείρᾳ μαθὼν ὅτι νῦν
 καὶ λόγῳ ἀκατάληπτα καὶ ἀφραστα πάντα εἰσὶ τὰ ἐκεῖσε.
 Εἰ δὲ τὰ πιστὸν σε τέως καὶ χριστιανὸν ποιοῦντα ἐν πρώτοις
 γνωρίζεσθαι οὐκ ἔπραξας, ἀλλὰ μετὰ τῶν ἀπίστων πιστὸς 70
 καὶ μετὰ τῶν πιστῶν κατακεκριμένος ὑπὸ τοῦ συνειδότος
 ὡς ἄπιστος εἶ, καὶ οὐκέτι τελείαν ἔχεις ἐλπίδα καὶ πληρο-
 φορίαν σωθήσεσθαι, οὐδὲ ὡς ὁ ἅγιος Παῦλος λέγειν καὶ σὺ
 δύνασαι· « Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἡγώνισμαι, τὸν δρόμον
 τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα· λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς 75
 δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι ὁ Κύριος ὁ δίκαιος
 κριτής », τί πολυπραγμονεῖς καὶ μαθεῖν ἐρωτᾷς, εἰ ἄρα
 μέλλουσι γνωρίζειν οἱ ἅγιοι ἀλλήλους ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν
 οὐρανῶν, ὅταν ἐν τῇ θεωρίᾳ τοῦ ἐπὶ πάντων Θεοῦ γενόμενοι
 ὁρῶσιν αὐτόν; Τί σοι ἔσται ἐκ τούτου ὄφελος; Εἰπέ μοι. 80
 "Ἦθελον γάρ ἀκοῦσαι καὶ μαθεῖν παρὰ σοῦ τί σοι τὸ
 ὄφελος, ὑπὸ τοῦ συνειδότος, ὡς ἔφαμεν, κρινομένῳ σοι,
 ἐπειδὴ τὰς ἐνταλθείσας ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἐντολάς οὐκ
 ἐφύλαξας, καὶ διὰ τοῦτο μετὰ Χριστοῦ μερίδα μὴ ἔχοντι,
 ἐὰν τὰς ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ ἀπολαύσεις καὶ δόξας καὶ 85
 τρυφάς καὶ ἀποκαταστάσεις μάθης διδασκόμενος παρ' ἡμῶν.
 Οὐδὲν οὐδαμῶς πάντως, ἀλλὰ καὶ κατάκριμα μεῖζον μᾶλλον
 σεαυτῷ προξενήσεις, ὅτι καὶ ταῦτα μαθὼν κατεφρόνησας
 καὶ τὴν οἴησιν ἀποβαλέσθαι καὶ ταπεινώσιν κτήσασθαι οὐκ
 ἠθέλησας. "Αλλως δὲ καὶ ἐρωτῶντί μοι πρῶτος, ἐν εἰρήνῃ σὺ 90
 ἀποκρίθητι. Παιδί μικρῷ μηδὲ τὰ στοιχεῖα καταδεξαμένῳ
 τῶν γραμμάτων μαθεῖν, τὰ περὶ γραμματικῆς καὶ ῥητορικῆς
 ζητοῦντι διερμηνεύεσθαι, ἄρα ἀνέζεται ποτε ἄνθρωπος,
 λογισμοῦ κύριος ὢν, κἂν λόγου ψιλοῦ ἀξιῶσαι τὴν ἀφροσύνην
 αὐτοῦ, καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἀπώσεται ὡς ἄφρονα καὶ παιδικὰ 95
 φρονοῦντα καὶ ἀναισθητῶς αἰτοῦντα τὰ ὑπὲρ τὴν ἑαυτοῦ
 δύναμιν; Εἰ δὲ ἐν τούτοις δίκαιον ταῦτο καὶ πρέπον ἐστί,
 πόσῳ μᾶλλον ἐν τοῖς ὑπὲρ λόγον καὶ νοῦν καὶ διάνοιαν;
 Εἰ δὲ καὶ τὰ στοιχεῖα τῶν γραμμάτων μὴ μάθῃ τις, ἀκούσει

- 100 δὲ ἅπερ δι' ἐτέρων λέξεων οἱ Ἕλληνες συνεγράψαντο καὶ νοήσῃ αὐτὰ τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ λεγόμενα, οὐδὲν θαυμαστόν, ἐπειδὴ περὶ αἰσθητῶν ὁ λόγος αὐτοῖς καὶ μάταιοι περὶ ματαίων πραγμάτων αἱ διηγήσεις αὐτῶν.
- Τὰ δὲ περὶ οὗ ἐρωτᾷς οὐ τοιαῦτα, ἀλλ' ὅποια καὶ πῶς ;
- 105 Ὡς ὁ προφήτης λέγει Δαβὶδ · « Καὶ ἔκλινεν οὐρανοὺς καὶ κατέβη καὶ γνόφος ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ . » Τίς οὗτος ὁ γνόφος ; Ἡ σὰρξ αὐτῇ τοῦ Κυρίου, περὶ ἧς καὶ Ἰωάννης ὁ μέγας πρόδρομος αὐτοῦ ὕστερον ἔφη · « Οὐ οὐκ εἰμι ἱκανὸς κύψας λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ . » Κατέβη
- 110 τοίνυν καὶ ἦλθεν ἀντὶ γνόφου περικείμενος τὴν σάρκα. Καὶ αὐθις · « Ἐπέβη ἐπὶ Χερουβὶμ καὶ ἐπετάσθη, ἐπετάσθη ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων. Καὶ ἔθετο σκότος ἀποκρυβὴν αὐτοῦ · κύκλῳ αὐτοῦ ἡ σκηνὴ αὐτοῦ . » Ὅρᾳς ὅπως οὐ περὶ αἰσθητῶν σοι πραγμάτων ἡ ἔρευνα, ἀλλὰ περὶ θείων καὶ ἀκαταλήπτων
- 115 καὶ οὐ ῥαδίως παρὰ πάντων καταλαμβανομένων ; Εἰ γὰρ γνόφον καὶ σκότος ἔθετο ἀποκρυβὴν τῶν μυστηρίων αὐτοῦ καὶ πολλοῦ δέσται τις φωτὸς τοῦ παναγίου Πνεύματος εἰς τὴν κατανόησιν τῶν ἀποκεκρυμμένων αὐτοῦ μυστηρίων, πῶς, μήπω τοῦ θείου φωτὸς κατοικητήριον γεγωνώς, ἐρευνᾷς
- 120 ἂν μαθεῖν οὐκ ἰσχύσεις, ἀτελής ἐστὶ καὶ ἀφώτιστος ὢν ; Ἰνα γὰρ μὴ ὑπολάβῃς, ὡς ἐν σκότει κατήμενος , ὅτι κακεῖνος ἐν τῷ σκότει γεγωνώς ἐκρύβη, « κύκλῳ αὐτοῦ τὴν σκηνὴν αὐτοῦ » ἔφη ὁ προφήτης Δαβὶδ · σκηνὴν δὲ λέγει τὴν ὁ Παῦλος φῶς ὀνομάζει — φῶς γάρ, φησὶν, οἰκῶν ἀπρόσι-
- 125 τον —, ἀμφοτέροι τὸ ἀκατάληπτον καὶ ἄσπεκτον αὐτοῦ τῆς θεότητος δηλοῦντες, οὐχὶ δὲ περιοριστὸν ποιοῦντες τὸ θεῖον, ἀλλ' οἷον οὕτω πως τὸν λόγον ποιοῦμενοι πρὸς τοὺς περιεργότερον ἔχοντάς φασι. Μὴ ὑπολάβετε, ὡς ἀνόητοι, ὅτι ἐν σκότει ὁ ἀναληφθεὶς Κύριος καὶ Θεὸς εἰσελθὼν ἐκρύβη · ἀλλὰ
- 130 ἐκεῖνος μὲν ἐν τῇ ἰδίᾳ δόξῃ τῇ τὸ πᾶν καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν πληροῦσι θεότητι ἐστὶν ἐν ᾗ καὶ πρὸ τούτου ἦν, φειδόμενος δὲ ἡμῶν, ἵνα μὴ ἄρδην ἀπολώμεθα, ἔθετο σκότος καλύπτον οὐκ ἐκεῖνον, ἀλλ' ἡμᾶς · « Ὁ Θεὸς γὰρ ἡμῶν, φησί, πῦρ καταναλίσκον » οὐχὶ τοὺς δικαίους, ἀλλὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς.
- 135 Ἴδε οὖν · ἔμαθες ὥς ἐν παραδρομῇ τὰ τῆς πίστεως ἡμῶν θεῖά τε καὶ φρικτὰ μυστήρια παρ' ἡμῶν, μᾶλλον δὲ παρὰ

τοῦ ἁγίου Πνεύματος δι' ἡμῶν ἔμαθες ὅτι καὶ κατήλθεν ἐπὶ τῆς γῆς ὁ Θεὸς καὶ ἀνῆλθεν αὐθις εἰς οὐρανοὺς καὶ ἔθετο σκότος ἀποκρυβὴν αὐτοῦ ὃ γὰρ ἔδει πρὸ τῆς κρίσεως μετὰ τῆς τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ δόξης φανῆναι ἡμῖν, ἀλλὰ τότε τοῦτο γενέσθαι ὅτε καὶ τὸν καιρὸν ὁ Πατὴρ αὐτοῦ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἔθετο ἐξουσίᾳ. Εἰ οὖν οὕτως ὑπάρχει τὰ μυστήρια κεκρυμμένα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν καὶ οὐ πᾶσι δέδοται γινώσκειν αὐτὰ κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν, τί, ἀφεί- ἐργάζεσθαι τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, περὶ τῶν ἀποκεκρυμμένων πᾶσιν ἀνθρώποις ἐπερωτᾷς; Ἰδοὺ γὰρ καθ' ἑκάστην ἀκούεις τοῦ Ἀποστόλου βοῶντος περὶ ἐκείνων αὐτῶν « ὁ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη », τὰ ἀγαθὰ « ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. » Πρὸ γὰρ τοῦ ἀναληφθῆναι αὐτὸν καὶ τὸ σκότος θεῖναι ἀποκρυβὴν αὐτοῦ δέδωκεν ἡμῖν τὰς ἀγίας αὐτοῦ ἐντολὰς, ὡς ἂν εἴποι τις, ἐργαλεῖα ἡμῖν δεδοκώς, τὴν δὲ πίστιν τὴν εἰς αὐτὸν ὥσπερ τινὰ τεχνίτην, ὡς εἶναι ἡμῶν τὴν δὲ πίστιν τεχνίτην, τὰς δὲ ἐντολὰς ἐργαλεῖα, δι' ὧν ὁ τεχνίτης Λόγος ἀναστοιχειοῖ καὶ νευρῶν τοὺς ἐργάτας τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν, ὡς ἂν διὰ τῆς ἐργασίας αὐτῶν καθαιρόμενοι φωτιζώμεθα κατὰ προκοπὴν ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τὴν γνῶσιν τῶν μυστηρίων τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν.

Καὶ καθάπερ τὰ ἐργαλεῖα δίχα τεχνίτου καὶ ὁ τεχνίτης δίχα ἐργαλείων ἐνεργεῖν τι οὐ δύναται, οὕτως οὐδὲ ἡ πίστις δίχα τῆς τῶν ἐντολῶν ἐκπληρώσεως, οὐδὲ ἡ ἐκπλήρωσις τῶν ἐντολῶν δίχα πίστεως ἀνανεοῖ καθόλου καὶ ἀναπλάττει ἡμᾶς ἢ ἀπὸ παλαιῶν καινούς ἡμᾶς ἀπεργάζεται. Ὅπηνίκα δὲ τὰ ἀμφοτέρω ἐν ἀδιστάκτῳ καρδίᾳ κτησόμεθα καὶ εὐχρηστον σκεῦος τῷ Δεσπότῃ εἰς ὑποδοχὴν τοῦ νοητοῦ μύρου γενώμεθα, τῆνικαὶ καὶ ὁ θεὸς τὸ σκότος ἀποκρυβὴν αὐτοῦ ἐγκαινίζει ἡμῖν τῇ τοῦ ἁγίου Πνεύματος δωρεᾷ καὶ καινούς ἀντὶ παλαιῶν καὶ ζῶντας ὡς ἀπὸ νεκρῶν ἐξανίστησι καὶ διατέμνει τὸ σκότος καὶ διαβιβάζει ἐκεῖθεν τούτου τὸν ἡμέτερον νοῦν καὶ ὡς ἐξ ὁπῆς τινος παρακύπτειν αὐτὸν καὶ βλέπειν χαρίζεται ἀμυδρῶς πως, ὅσον ἡλίου κύκλον ἢ σελήνης ἔστιν ἔνθεν τοι καὶ διδάσκεται, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν γινώσκει καὶ μυεῖται, πληροφορούμενος ὅτι ὄντως ἄλλως

οὐκ ἓν ἐν μερικῇ μετοχῇ τῶν ἀπορρήτων γενέσθαι τοῦ Θεοῦ
 175 ἀγαθῶν, εἰ μὴ ἐν ταπεινώσει καρδίας καὶ πίστει ἀδιστακτικῶ
 ὁλοψύχου προθέσεως πάντα τὸν κόσμον οὗτοι καὶ τὰ ἐν τῷ
 κόσμῳ σὺν τοῖς θελήμασιν αὐτῶν ἀπαρνήσονται ἐν πάσαις
 ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Θεοῦ · καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ἐὰν μὴ
 180 τοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς πόνους ὁμοῦ καὶ πειρασμοὺς διελεύσονται
 οἱ πιστεύοντες εἰς Χριστὸν καὶ μάλιστα οἱ νήπιοι βαπτισ-
 θέντες καὶ μὴ ἐπαισθανόμενοι ἔχειν « τὴν τῆς χάριτος τοῦ
 Θεοῦ δωρεάν ».

Σὺ οὖν, ὁ ταῦτα ἀναγνούς, μὴ ἐν οἴῃσει τῆς ψευδωνύμου
 185 γνώσεως καὶ ἀναπλάσει λογισμῶν ματαιῶν, ἀλλ' ἐν φόβῳ
 καὶ τρόμῳ σεαυτὸν ἀνάκρινον · καὶ εἰ βούλει μαθεῖν ὅπως
 ἔχεις βίου καὶ καταστάσεως, ἐρώτησόν σου τὴν ψυχὴν καὶ
 εἰπέ αὐτῇ · « Ψυχή, ἐρύλαξας τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ πάσας
 ἢ οὐ ; » Καὶ ἀνοίξασα τὸ τοῦ συνειδότος αὐτῆς στόμα,
 190 ἔρεῖ σοι πάντως τὸ ἀληθές · οὐ γὰρ αἰδεσθῆταί σε, ἀλλ'
 ἐλέγξει σε καὶ ὁ προαπέθου καὶ ἔχεις ἐν ἑαυτῷ, εἴτε ἀγαθὰ,
 εἴτε φαῦλα, ὑποδείξει σοι. Ἐν γὰρ τῷ συνειδότι αὐτῆς
 εὐρήσεις, εἴτε τὸν κόσμον ἡγάπησας, εἴτε τούτου προετίμη-
 σας τὸν Θεόν, εἴτε τὴν τῶν ἀνθρώπων δόξαν ἐζήτησας, εἴτε
 195 τὴν ἐκ τοῦ Θεοῦ διδομένην μόνον ἐπόθησας · ἐν ἑαυτῷ
 παρακύψας ὡς ἐν κιβωτίῳ καὶ τὸ ὑποκείμενον ἀναψηλαφῶν,
 ἐν ἐν τῶν ἀποκειμένων ἐκβάλλων, πάντα γνωρίσεις τρανῶς.
 Ὑπόθου μοι γὰρ ἐν πρώτοις ἐναποκεῖσθαι φιλοδοξίας καὶ
 κενοδοξίας ἔρωτα, εἶδος ἀνθρωπαρεσκίας, ἡδύσματα τῶν
 200 ἐξ ἀνθρώπων ἐπαίνων, ὑποκρίσεως ἔνδυμα, σπέρμα φιλαρ-
 γυρίας ἐγκεκρυμμένον, καὶ ἀπλῶς πολλὰ ἐγκείμενα ἐν αὐτῷ
 καὶ ἕτερον ὑφ' ἑτέρου συγκαλυπτόμενον, ἐπάνω δὲ τούτων
 ἀπάντων ἔστω ἀνακειμένη φυσίωσις — ἡ γὰρ γνῶσις, φησί,
 φυσιοῖ —, σὺν ταύτῃ οἴησις καὶ τὸ δοκεῖν εἶναί τι μὴδὲν
 205 ὄντα τὸν πεφουσιωμένον τὸν λογισμόν. Τούτων τοιγαροῦν
 ἐπικειμένων τοῖς ἄλλοις ὡςπερ προείπομεν ἅπασι, πῶς
 ἰσχύσεις, εἰπέ μοι, ταῦτα θεάσασθαι ; Πάντως ἔρεῖς ·
 οὐδαμῶς.

Λέγε μοι οὖν ἄρτι καὶ τοῦτο. Μὴ πειθομένου σου ὅτι
 210 κάλυμμά τι τῶν τοιούτων ἐπικείται τῇ καρδίᾳ σου, ἀλλ'
 ἀπιστοῦντος, καθὰ δὴ καὶ Ἑβραῖοι, τοῦτο αὐτὸ τοῦ Παύλου

λέγοντος πρὸς αὐτούς, ἀπιστοῦσι, καὶ μὴ περιαιροῦντός σου τὸ κάλυμμα τοῦτο ἐκ τῆς καρδίας σου, ἵνα καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ καλυπτόμενα πάθη ἴδῃς καὶ τὴν ταλαίπωρόν σου ψυχὴν οἰκτειρήσῃς καὶ σπεύσῃς αὐτὴν ἐκκαθαῖραι καὶ τοὺς νοερούς 215 αὐτῆς ὀφθαλμοὺς καὶ τὸ πρόσωπον δάκρυσι θερμοῖς ἀπονίψῃς, πᾶσαν ἀπορριψάμενος ὀπισθεν σοφίαν καὶ γνῶσιν τὴν ἔξωθεν, Παύλῳ πειθόμενος, ὡς ἂν γένη μωρὸς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἵνα γένη φρόνιμος ἐν Χριστῷ, πῶς, εἶπέ, μωροῦ ὄντος σου, τὰ περὶ Θεοῦ σοι καὶ τῶν θείων ἐκδιηγῆσθαι, 220 ἀποκεκρυμμένων ὄντων καὶ ἀοράτων αὐτῶν; Οὐκ αὐτὸς σὺ καταγνώσεις μου ὡς ἀνάξιον πρᾶγμα ποιῶντος καὶ ἐν σεαυτῷ δικαίως ἔρεῖς· « Οὗτος, φησὶν, ὄντως ἄφρων ἐστίν, ὁ ἐμοὶ τῷ ἄφρονι τὰ περὶ τῶν ἀοράτων καὶ ἀκαταλήπτων πάσῃ πνοῇ τῇ ὑπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ πάσῃ κτίσει τῇ ὑπεράνω 225 οὔσῃ τῶν οὐρανῶν διηγούμενος »; Εἰ γὰρ τὰ τότε μέλλοντα γενέσθαι οὐδὲ οἱ ἄγγελοι ἐπίστανται τοῦ Θεοῦ, καθὼς οὐδὲ τὴν ἐπὶ γῆς αὐτοῦ παρουσίαν ὁποία ἢ ποταπὴ, ἢ πότε ἢ ὅτε κατελθεῖν ἐμελλε καὶ ἄνθρωπος γενέσθαι ἐγίνωσκον, πόσω μᾶλλον τὴν μετὰ δόξης αὐτοῦ παρουσίαν ἐσχατον ἀγνοεῖν 230 ὀφείλουσιν, ὅποτε γενήσεται καὶ ὁπόση, ἢ τίνα ἅπερ τότε τοῖς ἀγίοις αὐτοῦ μέλλει χαρίζεσθαι; Καὶ ὅτι ταῦτα οὕτως ἔχει ἐπὶ τῆς ἀληθείας, ὁ μὲν Παῦλος ἐδήλωσεν εἰπὼν· « Ἵνα γνωρισθῇ νῦν ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις διὰ τῆς ἐκκλησίας ἢ πολυποίκιλος σοφία τοῦ Θεοῦ », ὁ δὲ Κύριος 235 περὶ τῆς παρουσίας αὐτοῦ ὅτι « καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται », ἀντὶ τοῦ ἐκπλαγῆσονται καὶ θαυμάσουσιν, αἰφνης θεώμεναι ἅπερ μέχρι τότε πάντως οὐκ εἶδον. Εἰ τοίνυν αἱ δυνάμεις ἀγνοοῦσι τῶν οὐρανῶν, σὺ, πῶς ὅλως ἀποτολμᾷς καὶ λέγεις ὅτι οὐ μὴ γνωρίζουσιν ἀλλήλους οἱ 240 ἅγιοι ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ, ὅπόταν ἐν τῇ θεωρίᾳ τούτου γενήσονται; Ὁ δὲ γε τούτῳ πάλιν ἀντιπίπτων, σὺ, καὶ φάσκων· « Ὅντως ὁρᾶν καὶ γνωρίζειν ἀλλήλους ὀφείλουσι », πόθεν τοῦτο μεμάθηκας;

Ἦ ἀγνοία καὶ μανία καὶ σκότῳσις! οὐ φρίττετε, οὐ 245 φοβεῖσθε; Ἐκ γὰρ τῶν λόγων ὑμῶν ἀμφοτέροιο καταδικασθήσεσθε παρὰ τοῦ δικαίου καὶ ἀπροσσωπολήπτου κριτοῦ. Πρὸς γὰρ τοὺς λέγοντας μὴ ὁρᾶν μηδὲ γνωρίζειν ἀλλήλους

τοὺς ἁγίους, ἀλλὰ μόνον ἐκείνον ὁρᾶν, ταῖς αἰσθήσεσι πάσαις
 250 ὅλους ὁλῶ δῆθεν ἐνουμένους ἐκείνῳ, φθέγγεται πῶς καὶ
 εἶπη· « Ἐγνωτέ με, ὦ οὔτοι; Εἶδετέ μου τὸ φῶς;
 Ἐνδέξασθέ με ἐν ὑμῖν; Τὰς ἐνεργείας τοῦ Πνεύματός μου
 τοῦ ἁγίου αὐτῇ τῇ πείρᾳ ἐμάθετε ἢ οὐ; » Οἱ οὐ μὴ τολμή-
 σωσιν ἀντιφθέγγασθαι, οἶμαι, καὶ εἰπεῖν· « Ναί, φησί,
 255 δέσποτα. » Εἰ γὰρ τοῦτο ἐροῦσιν, ἀντερεῖ πρὸς αὐτούς·
 « Πῶς οὖν, εἰ τούτων ἐν πείρᾳ γεγόνατε, τοὺς ἐμὲ ἐν ἑαυτοῖς
 ἔχειν μέλλοντας μὴ γνωρίζειν ἀλλήλους λέγετε; Ἐγὼ Θεὸς
 ἀψευδής, Θεὸς ἀληθινός, Θεὸς ἅγιος, ὁ ἐν ἁγίοις ἐγκατοικῶν.
 Πῶς οὖν ἐν αὐτοῖς κατοικῶ; » Ὡσπερ εἶπον ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ
 280 Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί, οὕτω καὶ οἱ ἅγιοι ἐν ἐμοί
 ἀγῶ ἐν αὐτοῖς· καὶ καθάπερ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί ἀγῶ
 πάλιν ἐν τῷ Πατρὶ μου, οὕτω καὶ ἐν τοῖς ἁγίοις πᾶσιν ἐγὼ
 ἔσομαι κατοικῶν καὶ οἱ ἅγιοι πάντες κατοικήσουσιν ἐν
 ἐμοί. » Πρὸς δὲ τούτοις ἐρεῖ καὶ ταῦτα· « Εἰ τοίνυν ἐγὼ
 265 ἐν τοῖς ἁγίοις μου καὶ οἱ ἅγιοί μου ἐν ἐμοί, ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ
 μου καὶ ὁ Πατὴρ μου ἐν ἐμοί, καθὼς δὲ γινώσκει με ὁ Πατὴρ
 ἀγῶ γινώσκω τὸν Πατέρα, εὐδηλον ὅτι καὶ οἱ ἅγιοι ἐμὲ
 ἀγῶ τοὺς ἁγίους, καὶ ὡσαύτως ἀλλήλους οἱ ἅγιοι γνωρίζειν
 καὶ γινώσκειν ὀφείλουσιν. » Ἵνα δὲ σαφέστερον τοῦτο
 270 γένηται, ὥς ἂν δῆλον καὶ τοῖς ἀναισθήτοις ἔσται, χρεὼν
 προσθεῖναι καὶ ἔτι πάλιν εἰπεῖν· ἐν πᾶσι τοῖς ἁγίοις Χριστὸς
 ἐνοικῶν ἔσεται.

Ὅποταν οὖν αἱ βίβλοι τοῦ συνειδότος ἐκάστου διανοιχθή-
 σονται, ἐν μὲν ταῖς τῶν ἁμαρτωλῶν καρδίαις καὶ συνειδήσεσιν
 275 εὐρεθήσονται, εἰ μὴ τι ἄλλο, οἵησις ἢ κενοδοξία ἢ αἵρεσις
 ἢ ζήλος ἢ φθόνος ἢ τι τῶν τοιούτων· εἰ δ' οὖν, ἄλλ' ἀμέλεια,
 ῥαθυμία καὶ τὸ μὴ πάσῃ ἰσχύϊ ποιῆσαι τὰς τοῦ Θεοῦ ἐντολάς,
 ἔθεν ἑλλειψίς ἐσται τῆς ἀγάπης αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο οὖν
 « σκοτισθήσονται οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τοῦ μὴ βλέπειν » καὶ
 280 ἀλσχυνηθήσονται καὶ ἀκούσονται· « Ἐφ' ὅσον οὐκ ἐποιήσατε
 μίαν τῶν ἐντολῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἀλλὰ ταύτης κατεφρο-
 νήσατε, ἐμοὶ οὐκ ἐποιήσατε. Ἀπέλθετε ἀπ' ἐμοῦ εἰς τὸ πῦρ
 τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἁγγέλοις
 αὐτοῦ. » Ἐν δὲ τῷ διανοιγῆναι τὰς τοῦ συνειδότος τῶν
 285 ἁγίων βίβλους, πρόσχετε! λάμψει ὁ νῦν ἀποκεκρυμμένος

ἐν αὐτοῖς Χριστός ὁ Θεός. ὡς ἔλαμψε πρὸ τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ ἔσονται οἱ ἅγιοι ὅμοιοι τῷ Ὑψίστῳ. Πόθεν τοῦτο δῆλον; Αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος ἄκουσον τοῦτο λέγοντος· « Τότε ἐκλάμψουσιν οἱ δίκαιοι ὡς ὁ ἥλιος. » Ποῖον δὲ ἄλλον λέγει καιρὸν ἢ ἥλιον, εἰ μὴ πάντως ὄντες εἰρήκαμεν, καὶ ἑαυτὸν τὸν ἥλιον δικαιοσύνης μόνον ὀνομαζόμενον καὶ ἐν δίκαιοις μόνον ἀνατέλλοντα καὶ ἐκλάμποντα; Καὶ τοῦτο ὁ ἐπιστήθιος καὶ Χριστοῦ μαθητὴς ἡγαπημένος ἐκδηλότερον διατρανοῖ λέγων· « Ἀδελφοί, νῦν τέκνα Θεοῦ ἐσμεν, ἀλλ' οὐπω ἐφανερώθη τί ἐσόμεθα· οἶδαμεν δὲ ὅτι, ἐὰν φανερωθῇ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα. » Καὶ ὁ Παῦλος· « Νῦν γινώσκω ἐκ μέρους, τότε δὲ ἐπιγνώσομαι, καθὼς καὶ ἐπεγνώσθην. »

Εἰ οὖν ὅμοιοι τοῦ Θεοῦ οἱ ἅγιοι καὶ τοσοῦτον ἐπιγνώσκονται τὸν Θεόν, ὅσον ὁ Θεὸς ἐπέγνω αὐτούς, καὶ καθὼς γινώσκει ὁ Πατὴρ τὸν Υἱὸν καὶ ὁ Υἱὸς τὸν Πατέρα, οὕτως ὀφείλουσι καὶ οἱ ἅγιοι ἀλλήλους καὶ ὁρᾶν καὶ γινώσκειν, ἀλλὰ καὶ οἱ μηδέποτε ἀλλήλους σωματικῶς ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ ἰδόντες τότε γνωρίζειν ἀλλήλους ὀφείλουσι, πῶς οὐκ ἐρυθρίατε περὶ ὧν οὐκ οἶδατε λέγειν καὶ ἐπερωτᾶν καὶ διδάσκειν, ὡς ἤδη καὶ τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς τὴν γνῶσιν δῆθεν πεπλουτηκότες καὶ ἄνωθεν προχειρισθέντες διδάσκαλοι; Ὡςπερ γὰρ οὐδέποτε ἀγνοήσει ὁ Πατὴρ τὸν Υἱὸν ἢ ὁ Υἱὸς τὸν Πατέρα, οὕτως οὐδὲ οἱ ἅγιοι, θέσει θεοὶ γεγονότες ἐν τῷ ἔχειν οἰκοῦντα ἐν ἑαυτοῖς τὸν Θεόν, ἀλλήλους ποτὲ ἀγνοήσουσιν, ἀλλὰ βλέποντες ἔσονται ἀλλήλων καὶ ἑαυτῶν τὴν δόξαν, ὡς ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς καὶ ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ. Τίς δὲ καὶ ὁποία ἐστὶ τῶν ἁγίων ἡ δόξα; Οἷα ἐστὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Καὶ τοῦτο αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ ἀριδῆλως δεδήλωκε· φησὶ γάρ· « Καὶ ἐγὼ τὴν δόξαν ἣν δέδωκάς μοι δέδωκα αὐτοῖς, ἵνα ὥσιν ἐν, καθὼς ἡμεῖς ἐν ἐσμεν. » Ὅρας ὅτι ἡ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς δοθεῖσα πρὸ τῶν αἰώνων τῷ Υἱῷ δόξα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ τοῖς ἁγίοις δωδῶρηται καὶ εἰς ἐν οἱ πάντες εἰσὶ.

Τοιγαροῦν οἱ λέγοντες, ὅτι οὐ μὴ ὁρῶσιν, οὐδ' οὐ μὴ γνωρίζωσιν ἀλλήλους οἱ ἅγιοι ἐν τῇ θεωρίᾳ γινόμενοι τοῦ Θεοῦ, ὄντως ἐν σκότει πορεύονται καὶ ἐν μετουσίᾳ ἢ θεωρίᾳ καὶ ἐπιγνώσει Θεοῦ οὐκ ἐγένοντο καὶ λαλοῦσι καὶ διαμαρτύρονται ἃ οὔτε ἐπίστανται, οὔτε ποτὲ ἐθεάσαντο. Οἶοναί γάρ

- λέγουσιν ἐν ἐκστάσει καὶ τότε γίνεσθαι, ὥσπερ καὶ νῦν,
 325 τοὺς ἁγίους καὶ ἐπιλανθάνεσθαι ἑαυτῶν τε καὶ τῶν σὺν
 αὐτοῖς, δοκοῦντες, ὡς οἶμαι, μᾶλλον δὲ κακῶς τὰ τῶν
 θείων νοοῦντες Γραφῶν, ὅτι ἡ αὐτὴ ἀλλοίωσις καὶ ἀρπαγὴ
 νῦν τε καὶ εἰς τὸ μέλλον ἔσται τοῖς ἀπ' αἰῶνος ἁγίοις.
 "Ὅταν γὰρ ἀκούσωσιν ὅτι ὁ δεῖνα ὁ ἅγιος, ἐν θεωρίᾳ Θεοῦ
 330 γενόμενος καὶ τὸν νοῦν ἀρπαγείς, τόσας ἢ τόσας ἡμέρας καὶ
 νύκτας ἐποίησε, μηδὲν ὅλως τῶν ἐπιγείων ἐνθυμηθείς,
 ἀλλὰ μετὰ τῶν ἄλλων ἀπάντων καὶ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου σώματος
 ἐπελάβετο, ὅλος ὅλη ψυχῇ καὶ πάσαις ὁμοῦ ταῖς αἰσθήσεσι
 κεκολλημένος ἔμεινεν, ὧν ἐκεῖ, τοιοῦτόν τι ὑπολαμβάνουσι
 335 καὶ τότε, ἐν τῇ βασιλείᾳ λέγω τῶν οὐρανῶν, ἔσεσθαι,
 ἀγνοοῦντες ὅλως τὰ θεῖα τοῦ Πνεύματος καὶ τοῦ ἀοράτου
 Θεοῦ τὰ ἀόρατα καὶ ἀκατάληπτα καὶ ἄγνωστα τοῖς ἐσκο-
 τισμένοις μυστήρια καὶ ὅτι ἡ ἀρπαγὴ αὕτη τοῦ νοῦς οὐχὶ
 τελείων, ἀλλ' ἀρχαρίων ἐστίν. Ὡς γὰρ ὁ ἀπὸ γεννήσεως ἐν
 340 σκοτεινῇ καὶ ζοφωτάτῃ ὧν φυλακῇ καὶ ὑπὸ λυχνιαίου καὶ
 βραχυτάτου φωτὸς φωτιζόμενος, μόλις κἄν μικρά τινα
 καθορᾷ, μὴ εἰδὼς ὅτι φῶς ἡλιακόν ἐστιν ἐξῶθεν, ἀγνοῶν
 παντάπασιν τὰ ἔξω τῆς φυλακῆς, λέγω δὴ τὸν ὁρώμενον
 κόσμον τοῦτον καὶ τὰ ἀνεκδιήγητα ἔργα καὶ κτίσματα τοῦ
 345 Θεοῦ, οὕτω καὶ ὁ ἔτι ἐν τῇ σκοτεινῇ φυλακῇ τῆς τοῦ κόσμου
 τούτου αἰσθήσεως ὧν καὶ ὑπὸ βραχυτάτης γνώσεως ἐλλαμ-
 φθείς, μόλις περὶ τῶν μυστηρίων τῆς πίστεως ἡμῶν ὀλίγην
 τινὰ καὶ ἀμυδράν γνῶσιν λαμβάνει, τὰ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν
 τοῦ Θεοῦ παντάπασιν ἀγνοῶν καὶ τίνα τὰ μέλλοντα δια-
 350 δέξεσθαι τοὺς ἁγίους.

Καὶ καθάπερ ἐκεῖνος ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν ἐκείνῃ τῇ ἀφεγγεῖ
 καθεζόμενος φυλακῇ, εἰ συμβῇ διανοιχθῆναι ὀπήν ἐν τῷ
 ὁρόφῳ τῆς φυλακῆς καὶ θεάσασθαι αὐτὸν αἴφνης τὴν αἰθέρα
 τοῦ οὐρανοῦ, ὀλίγον καὶ κατὰ μέτρον τῆς γενομένης ὀπῆς,
 355 ὃν οὐδέποτε εἶδεν οὐδὲ εἶναι τοιοῦτόν τι λαμπρότατον φῶς
 ὑπενόησεν, ἐκπληξίς εὐθύς λαμβάνει αὐτόν καὶ ὡς ἐξεστηκώς
 ὑπάρχει, ἐπὶ πολὺ ἄνω τὰ ὅμματα ἔχων καὶ θαυμάζων τὸ
 ἄθρόον γεγονός ἐν αὐτῷ, οὕτω δὴ καὶ ὁ αἴφνης ἐν θεωρίᾳ τοῦ
 νοητοῦ φωτὸς γεγονώς, ἄρτι δηλονότι τῶν δεσμῶν ἀπολυθείς
 360 τῶν παθῶν τε καὶ τῆς αἰσθήσεως, ἐκπλήττεται καὶ ὡς
 ἐξεστηκώς τοῖς οὐ καλῶς ὁρῶσι νομίζεται, εἰς ἑαυτὸν ὅλον

δηλαδή τὸν νοῦν ἐπισωρεύσας καὶ θαυμάζων τοῦ φανέντι· αὐτῷ τὴν θεωρίαν καὶ τὴν λαμπρότητα. Καὶ ὥσπερ πάλιν, ἐπὰν ἐκεῖνος συχνῶς καὶ καθ' ἡμέραν πρὸς ἐκείνην τὴν ὁπὴν ἀποδλέπη, ἄρτι πλατυνθεῖσαν καὶ φωτιζουσαν ἐπὶ 365 πλέον τὸν ζοφώδη χώρον τῆς φυλακῆς καὶ ἐφ' ἱκανοὺς χρόνους ἐν τῷ φωτὶ διαμένουσας, ἡ συνήθεια τῆς ὁράσεως τοῦ φωτὸς τὴν πολλὴν ἐκπλήξιν ἐκ τοῦ κατὰ μικρὸν ἀφαιρεῖται — ὃν τρόπον καὶ ἐπὶ τοῦ ἡλίου γέγονεν ἐφ' ἡμᾶς · τῇ γὰρ συνηθείᾳ τῆς ὁράσεως ὡς εὐκαταφρόνητον αὐτὸν 370 λογιζόμεθα · εἰ γὰρ μηδέπω ἤμεν αὐτὸν θεασάμενοι, αἴφνης· δὲ τοιοῦτος ὥραθῃ ἡμῖν, ὑπὸ τῆς ἐκπλήξεως διαπεφωνήκαμεν ἄν —, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ κατὰ μικρὸν τῆς ψυχῆς προκοπή, ἐν συνηθείᾳ τῆς τοῦ νοητοῦ φωτὸς ὁράσει· γινομένη, τῆς πολλῆς ἐκπλήξεως ἐξίσταται, μυηθεῖσά τι 375 ἐντεῦθεν ἕτερον εἶναι τῆς καταστάσεως ταύτης καὶ θεωρίας τελεωτέρον τε καὶ ὑψηλότερον.

Καὶ καθάπερ αὖθις ἐπιγινώσκειν ποιεῖ τέως τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον ἡ χρονία καὶ, ἀπὸ γεννήσεως αὐτοῦ κάθειρξις ὅτι ἐν φυλακῇ ζοφωτάτῃ ἐστί, καὶ ἔξω ταύτης θαυμαστά τινα ἐκ 380 τοῦ ὀλίγου φωτὸς ἐκείνου εἶναι ὑπονοεῖ, ὁποῖα δὲ εἰσιν ἐν ἀληθείᾳ λογισασθαι ἢ ἐννοῆσαι οὐ δύναται, ἐπὰν δὲ καὶ τῆς φυλακῆς ἔξωθεν ἐκδληθῇ, τότε καὶ τὸ φῶς ὅλον καὶ τὰ ἐν τῷ φωτὶ ἅπαντα καὶ ἅπαντας ὁμοῦ καθορᾷ, οὕτω μοι νόει καὶ τὸν ἄρτι ἐκδεδημηκότα τῶν τοῦ σώματος ἀναγκῶν 385 καὶ ὅλον ἔξω γεγονότα τοῦ κόσμου καὶ τῶν ὁρωμένων τῆς ταπεινώσεως. Καὶ τοῦτον μὲν τὸν σύμπαντα κόσμον ὡς μίαν ὄντα τῷ ὄντι σκοτεινοτάτην καὶ ἀφεργῇ φυλακὴν ἄλλως μοι πάλιν ὑπονοεῖ, λυχνιαζὼν δὲ φῶς τὸ τοῦ ἡλίου λογίζου μοι φῶς, ἔξωθεν δὲ τούτου τὸ ἀνεκλάλητον, τὸ 390 ἀφραστόν, τὸ ἀπρόσιτον, τὸ ὑπὲρ ἐννοίαν καὶ ὑπὲρ λόγον καὶ ὑπὲρ πᾶν φῶς τρισυπόστατον φῶς, τὰ δὲ ἐν τῷ φωτὶ ἐκεῖνῳ πᾶσι τοῖς ἐν τῇ φυλακῇ ταύτῃ γενομένοις ἀόρατά τε καὶ ἄγνωστα, ἀφθεγκτα καὶ ἀνερμήνευτα, εἰ καὶ δοκοῦσί τινες διὰ τῶν Γραφῶν ταῦτα νοεῖν τε καὶ θεωρεῖν · τοῖς 395 γὰρ πλείοσιν οὐδὲ ὅτι πέρα τούτων ἐστί τι γινώσκεται.

Ὅπηνίκα οὖν πάσῃ σπουδῇ, πάσῃ πίστει καὶ παντὶ πόθῳ ζητήσομεν, οὐχὶ τὸ ἰδεῖν τὸ ἔξωθεν ταύτης τῆς φυλακῆς

φῶς, οὐδὲ τὰ ἐν τῷ φωτὶ ἐκείνῳ καὶ κόσμῳ πράγματα —
 400 οὐδεὶς γὰρ τῶν ταῦτα ζητούντων ἤξιώθῃ ἰδεῖν, οὐδ' οὐ μὴν
 ἀξιωθήσεται ποτε αὐτὰ καθόλου θεάσασθαι —, ἀλλὰ τὸ
 φυλάξαι ἐν πρώτοις τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, τὸ μετανοεῖν,
 τὸ πενθεῖν, τὸ ταπεινοῦσθαι καὶ τὰ λοιπὰ ἃ προείπομεν,
 405 τηνικαῦτα καὶ διανοίγεται ἡμῖν ὥσπερ ὅπῃ τις μικρὰ ἐν τῷ
 ὁρωμένῳ τούτῳ ὁρόφῳ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὸ ὑπεράνω τούτου
 φῶς αὐλὸν τε καὶ νοητὸν παραδείκνυται · ὁ καὶ ἡ ψυχὴ
 κατιδοῦσα ὅλη καθόλου ἐξίσταται, ὅλη ἐκπλήττεται, θαῦμα
 καινὸν ὁρῶσα, θαῦμα παράδοξον καὶ ὁ μέχρι τότε οὐδέπω
 τεθέσθαι, ἐν ᾧ καὶ ἐπιμένει ὥσπερ ἀρπαζομένη εἰς τὸν
 410 οὐρανὸν καὶ βιαζομένη εἶναι ἐκεῖ καὶ κατανοεῖν τὸ τούτου
 ἀκατανόητον καὶ μάλιστα ἐν τῷ βλέπειν αὐτὸ ἡμέρας τε καὶ
 νυκτὸς καὶ διδάσκεισθαι καθ' ἑκάστην ἐκεῖθεν ὅτι πέλει
 ἀνέσπερον, ὅτι ἄπειρον ὑπάρχει καὶ ἀφραστον, ὅθεν καὶ πρὸς
 τὴν φυλακὴν ταύτην ἐπιστραφῆναι καὶ βλέπειν αὖθις τὰ ἐν
 415 αὐτῇ ὅλως οὐ βούλεται.

Τοῦτο τοίνυν ἀρχὴν ἔσθι τῶν εἰσαγωγικῶν εἰς εὐσέβειαν
 καὶ ἄρτι πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς ἀποδυσασμένων ἀγῶνας. Ἐπὶ
 οὖν χρονίῃ ἀνεπιστρόφως πρὸς τὴν θεωρίαν ἐκείνην, ὡς οὐκ
 οἶδε, διανοίγεται αὐτῷ, οὐκ οἶδα ὁ οὐρανός, οὐκ οἶδα ὁ τῆς
 420 καρδίας αὐτοῦ ὀφθαλμός καὶ οὗτος μᾶλλον ἢ ἐκεῖνος, εἰπεῖν,
 ὑπὸ τοῦ φωτὸς ἐκείνου καὶ ἔνδον τοῦ οἴκου τῆς ψυχῆς αὐτοῦ,
 λέγω δὴ τούτου τοῦ σκήνους, τὸ φῶς ἐκεῖνο εἰσέρχεται τὸ
 θαυμαστὸν καὶ ὑπέρλαμπρον, φωτίζον συμμετρῶς αὐτόν,
 ὅσον ἡ φύσις δηλονότι χωρεῖ. Οὕτω δὲ πάλιν χρονίσας, ὡς
 425 συνηθὲς ἐκ τοῦ κατ' ὀλίγον, καὶ ὡς-αἰ ποτε τούτῳ συνών,
 λογιζεται τὸ τοιοῦτον · θαύματα δὲ ἐπὶ θαύμασι καὶ μυστήρια
 ἐπὶ μυστηρίοις καὶ θεωρίας ἐπὶ θεωρίαις, ἐλλαμπόμενος
 ἐξ αὐτοῦ καθ' ὥραν, ἐν' εἴπω, καὶ ὁρῶν καὶ νοῶν καὶ μουόμε-
 νος ἐκδιδάσκεται · ἃ καὶ εἰ γράφειν θελήσει, οὐδὲ χάρτης
 430 οὐδὲ μέλαν ἀρκέσει αὐτῷ, ἐπιλείψει δέ, οἶμαι, καὶ ὁ χρόνος
 αὐτὸν ἐξηγούμενον ταῦτα λεπτομερῶς. Μᾶλλον δέ, πῶς ἄρα
 γράψαι δυνησεται τὰ μὴ δυνάμενα ῥηθῆναι, ἀφραστα ὄντα
 καὶ ἀρρητα πάντα ; Ὅθεν καὶ ὡς ἐν φωτὶ τότε. μᾶλλον μετὰ
 τοῦ φωτός, σύνεστι καὶ οὐκ ὡς ἐν ἐκστάσει διατελεῖ, ἀλλὰ
 435 καὶ ἑαυτὸν καὶ τὰ κατ' αὐτὸν καθορᾷ καὶ τοὺς πλησίον βλέπει

ἐν οἷς εἰσὶ καὶ προλέγει καὶ προγινώσκει ὅτι, ἐὰν ἔξω τῇ, φυλακῆς ταύτης γένηται καὶ μάλιστα μετὰ τὴν ἀνάστασιν. καὶ τὸ φῶς ἐκεῖνο τὸ ἄστεκτον ὅσον ἐστὶ θεάσεται, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἀγαθὰ « ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς 440 τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν » ἀποκαλυφθήσονται αὐτῷ τρανότερον διὰ τοῦ ἐν αὐτῷ ὄντος νυνὶ φωτὸς ὅφ' οὗ καὶ φωτίζεται ὃ οὐ γὰρ στερούμεθα τότε τοῦ γνωρίζειν ἢ βλέπειν, ἀλλ' ὡς ὁ λόγος ἀνωτέρω ἀπέδειξε, κατὰ τὴν τοῦ φωτὸς λαμπρότητα καὶ θεωρίαν, ἀναλόγως μᾶλλον καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ γνώσις καὶ ἡ 445 θεωρία, καὶ ὁ ἀναγνωρισμὸς καὶ ἡ γνώσις ἀλλήλων πλεῖον καὶ καθαρώτερον ἐν ἀνεκφράστῳ θυμηδίᾳ καὶ ἀγαλλιᾶσει ἔσεται εἰς αἰῶνας αἰώνων. Καὶ τοῦτο καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ οἱ προφῆται καὶ ἐν τῇ νέᾳ πολλοὶ τῶν ἁγίων ἐκ τῶν ἔργων ἀπέδειξαν, ἐξ ὁνόματος καλέσαντες οὖς οὐκ εἶδόν ποτε, ἀλλὰ 450 δὴ καὶ ἐγνώρισαν οὖς οὐκ ἐγίνωσκον.

Οἱ οὖν λέγοντες μὴ γνωρίζειν μηδὲ βλέπειν ἀλλήλους τοὺς ἁγίους, ἐκ τούτων πεισθέντες μὴ ζητεῖν περὶ ἀκαταλήπτων πραγμάτων, ἑαυτοῖς μᾶλλον, εἴπερ ἐμοὶ πείθονται. προσέχειν καὶ ἑαυτοὺς ἀνακρίνειν μὴ παύσωνται. Οἱ δὲ τὰ 455 μὲν εἰρημένα πάντα ἀγνοοῦντες καὶ ἐν αἰσθήσει καὶ γνώσει καὶ πείρᾳ θείου φωτισμοῦ καὶ θεωρίας μὴ γεγονότες, πῶς γράφειν ὅλως ἢ λέγειν περὶ τοιούτων οὐ φρίττετε ; Εἰ γὰρ ὑπὲρ παντὸς ἀργοῦ ῥήματος λόγον ἀποδοῦναι ὀφείλομεν, πόσῳ μᾶλλον περὶ τῶν τοιούτων ἐτασθησόμεθα καὶ ὡς 460 ἀργολόγοι κολασθησόμεθα. Ἀργὸς γὰρ λόγος οὐχ, ὡς ἂν τις ὑπολάβοι, ὁ ἀνωφελὴς μόνον ἐστίν, ἀλλ' ὁ καὶ πρὸ τῆς πράξεως καὶ τῆς ἐν πείρᾳ γνώσεως λαλούμενος παρ' ἡμῶν. Ὅταν γὰρ μὴ καταφρονήσω τῆς κάτω δόξης μηδὲ βδελύξωμαι ταύτην ἀπὸ ψυχῆς, ὡς ψυχοβλαβὴ καὶ τῆς ἄνω δόξης 465 ἀποστεροῦσάν με, ἄλλους δὲ διδάσκω περὶ αὐτῆς καὶ παραγγέλλω ταύτης ἀπέχεσθαι, οὐχὶ ἀργὸς καὶ ἄπρακτος καὶ κενὸς ὁ λόγος μου ἔσται καὶ ὡς ψεύστης κατακριθήσομαι ; Ὅταν δὲ πάλιν μὴ ἐν αἰσθήσει καὶ γνώσει λάβω τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος μηδὲ διδακτὸς Θεοῦ γένωμαι δι' αὐτῆς, 470 μηδὲ λόγον λάβω σοφίας καὶ γνώσεως ἀνωθεν, τὰ δὲ τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν ἀναιδῶς διερμηνεύειν ἐπιτηδῶ καὶ

- διδασκάλου τάξιν ἑμαυτῷ περιτίθεμαι, μόνη δηλαδή τῇ
 ψευδωνύμῳ γνώσει πρὸς τοῦτο χρώμενος, ἄρά γε ἀνεξέταστα
 475 ταῦτα Θεὸς ἑάσει καὶ λόγον ὑπὲρ τούτου οὐκ ἀπαιτήσῃ με ;
 Οὐδαμῶς δὴ. Εἰ βούλει δέ, ἐκ τῶν κάτω καὶ τῶν ἀνθρωπίνων
 διδάχθητι καὶ τὰ ἄνω καὶ θεῖα. Ποῖος, εἰπέ, τῶν ἀνθρώπων,
 κἂν ὑπὲρ πάντας ἐν σοφίᾳ καὶ γνώσει καὶ ἐπιστήμῃ νόμων
 θαυμάζεται, κἂν δικαιοσύνη καὶ εὐσεβείᾳ πάσῃ κομᾷ, μετὰ
 480 κριτῶν ὡς κριτῆς καθεσθῆναι καὶ κριτὴν ἑαυτὸν ὀνομάσαι
 καὶ ἄλλους νομοθετῆσαι τολμᾷ ; Εἰ δὲ καὶ τοῦτο ποιήσῃ,
 οὐχὶ παρὰ τοῦ βασιλέως ἀτιμασθήσεται καὶ παρὰ τῆς ἀκρι-
 βείας τῶν νόμων τιμωρηθήσεται ; Ὡ τῆς ἀναιδείας ! Τοῦ
 ἐπιγείου βασιλέως οὐδεὶς καταφρονῆσαι τολμᾷ καὶ τιμὴν
 485 ἢ ἀξίωμα τούτου ἀρπάσαι καὶ ἀφορίσαι ἑαυτῷ, καὶ σὺ τοῦ
 ἐπουρανίου ὡς οὐδενὸς καταφρονεῖς καὶ τῶν ἀποστολικῶν
 ἀξιωματῶν ἀνευ τῆς ἐκείνου ῥοπῆς καὶ θελήσεως ἐπιχειρῆσαι
 κατατολμᾷς ; Ὅλως δὲ οὕτως ἔχων, οἷε ἀνεξέταστον τοῦτο
 τὸν Δεσπότην καταλιπεῖν ; Οὐμενον οὐδαμῶς.
 490 Ἄλλ' ὦ Κύριε, δός ἡμῖν ἐπιγινῶναι σε καὶ ἀξίως φοβεῖσθαι
 σε καὶ τοῖς ἁγίοις σου ἐμμένειν θελήμασι. Παρακαλῶ οὖν
 ὑμᾶς, ἀδελφοί, παύσασθε τῶν συζητήσεων τούτων καὶ
 σπεύσατε διὰ μετανοίας καὶ δακρύων καὶ ταπεινώσεως, ἔτι
 δὲ καὶ τῇ τῶν λοιπῶν ἀपाσῶν ἐντολῶν ἐκπληρώσει τὰς
 495 ἑαυτῶν ἐκκαθᾶραι ψυχὰς « ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς
 καὶ πνεύματος », ἵνα καὶ τῶν παρόντων καὶ τῶν μελλόντων
 ἐν ἀποκαλύψει καὶ αἰσθήσει καὶ θεωρίᾳ ἐπαπολαύσητε
 ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
 Χριστοῦ μεθ' οὗ δόξα, κράτος, τιμὴ καὶ προσκύνησις τῷ
 500 Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς
 αἰῶνας τῶν αἰώνων Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ Β'

Τὰ κεφάλαια τῆς θεωρίας τοῦ λόγου.

- α'. Προτρεπτικὸς ἐκ προοιμίων εἰς μετάνοιαν καὶ εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ Ἀποστόλου · « Οὗς προέγνω, τούτους καὶ προώρισε » καὶ εἰς τὰ ἐξῆς · καὶ κατὰ τῶν στρεβλούντων αὐτό τε καὶ πᾶσαν τὴν θείαν Γραφήν.
- β'. "Οτι πάντες οἱ εἰς Χριστὸν βαπτισθέντες καὶ πιστεύσαντες εἰς αὐτὸν προεγνωσμένοι καὶ προωρισμένοι εἰσι τῷ Θεῷ εἰς τὸ συμμόρφους γενέσθαι αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ καὶ εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ Μωσέως · « Ὅτε διεμέριζεν ἔθνη ὁ Ὑψιστος » καὶ εἰς τὰ ἐξῆς · ἐν ᾧ καὶ περὶ τῆς κλήσεως καὶ ἀποβολῆς τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τῆς μετὰ τῶν ἐθνῶν αὐθιγίας τούτου ἐνώσεως.
- γ'. Ἀνακεφαλαίωσις τῶν ἐν τῷ πρώτῳ λόγῳ ῥηθέντων περὶ τῆς τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς Εὕας καὶ τῶν ἐπτά ἡμέρων καὶ αἰώνων καὶ τῆς τοῦ παραδείσου φυσικῆς θεωρίας.
- δ'. Περὶ τοῦ κατακλυσμοῦ καὶ τίνων εἰκόνες ἦσαν τὰ ἐν τῇ κιβωτῇ, καὶ περὶ τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ κατ' ἐκλογὴν λήμματος, καὶ τί ἐστὶ τὸ λῆμμα τοῦτο, καὶ περὶ Ἰσραὴλ καὶ τῆς περιτομῆς.
- ε'. "Οτι τῷ παραχθέντι πρώτῳ κατ' ἀρχὰς κόσμῳ ἕτεροι δύο συνεπεγένοντο, ὧν ὁ ἔσχατος τύπος ἐστὶ τῶν μετὰ ταῦτα μελλόντων γενέσθαι, μέσος τις ὧν τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν ἐς ὕστερον · καὶ τίνος ἦν εἰκὼν ἢ τῆς ἐπαγγελίας γῆ, τίνος δὲ ἡ κιβωτός, τίνος ὁ νόμος, τίνος ἡ στάσις, τίνος ὁ Μωυσῆς · τίνων τύπους ἔφερον τὰ ἐν τῷ παραδείσῳ γεγονότα καὶ τὰ ἐν αὐτῷ τῷ Ἀδάμ.
- ς'. Εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ Ἀποστόλου · « Εἰ γὰρ τὸ αὐτῶν παράπτωμα πλοῦτος κόσμος γέγονε » καὶ τὰ ἐξῆς · καὶ προσωποποιεῖα τῶν ἐκατέρων λαῶν, τῶν ἐθνῶν φημι καὶ τοῦ Ἰσραὴλ.
- ζ'. "Οτι νέος κόσμος ἢ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία καὶ νέος παράδεισος ἢ πρὸς αὐτὸν πίστις · καὶ πρὸς τούτοις ἀνακεφαλαίωσις τοῦ πρώτου κόσμου, ἀντιπαρτιθεμένων τοῖς ἐν ἐκείνῳ πραχθεῖσι τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διὰ Χριστοῦ τελεσθέντων · καὶ πρὸς τὸ τέλος ἐπανάληψις τοῦ ἀποστολικοῦ ῥητοῦ · « Οὗς προέγνω, τούτους καὶ προώρισε... ».

α'. Προτρεπτικὸς ἐκ προοιμίων εἰς μετάνοιαν · καὶ εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ Ἀποστόλου · « Οὗς προέγνω, τούτους καὶ προώρισε » καὶ εἰς τὰ ἐξῆς · καὶ κατὰ τῶν στρεβλούντων αὐτό τε καὶ πᾶσαν τὴν θείαν Γραφήν.

Πολλοὺς ἀκήκοα λέγοντας τῶν ἀνθρώπων · « Ἐπειδὴ περ φησὶν · οὗς προέγνω ὁ Θεός, τούτους καὶ προώρισεν · οὗς

- δὲ προώρισε τούτους καὶ ἐκάλεσεν · οὓς δὲ ἐκάλεσε, τούτους καὶ ἐδόξασε, τί μοι τὸ ὄφελος ἂν πολλοὺς παραβάλλωμαι
 5 κόπους, ἂν ἐπιστροφὴν καὶ μετάνοιαν ἐπιδείξωμαι, προεγνωσμένος δὲ οὐκ εἰμι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ οὐδὲ προωρισμένος εἰς τὸ σωθῆναι καὶ σύμμορφον γενέσθαι με τῆς δόξης τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ καὶ Θεοῦ ; » Πρὸς οὓς εἰκότως ἀποφθέγγασθαι χρὴ καὶ εἰπεῖν · Ὡς οὗτοι, διατί μὴ τὰ σώζοντα ὑμᾶς ἀλλὰ τὰ
 10 ἀπολλύοντα συλλογίζεσθε καὶ τὰ δυσνόητα τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς ἐκλεγόμενοι διαρπάζετε καὶ στρεβλοῦτε ταῦτα καὶ πρὸς ἀπώλειαν ὑμῶν ἐκλαμβάνεσθε ; Οὐκ ἀκούετε καθ' ἐκάστην τοῦ Σωτῆρος βοῶντος · « Ζῶ ἐγώ, ὅτι οὐ θελήσει θέλω τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ ὡς τὸ ἐπιστρέφαι καὶ ζῆν
 15 αὐτόν » ; Οὐκ ἀκούετε αὐτοῦ λέγοντος · « Μετανοεῖτε · ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν » , καὶ πάλιν · « Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, χαρὰ γίνεται ἐν οὐρανῷ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι » ; Μὴ εἶπεν ἢ λέγει τισὶ μὲν · « Μὴ μετανοεῖτε, οὐ γὰρ προσδέξομαι ὑμᾶς », τισὶ δὲ οἰονεῖ τοῖς
 20 προωρισμένοις · « Ὑμεῖς δὲ μετανοεῖτε, προέγνωκα γὰρ ὑμᾶς » ; Οὐδαμῶς, ἀλλὰ καθ' ἡμέραν ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ καὶ ἐν πάσῃ βοᾷ ἐκκλησίᾳ · « Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς . » Δεῦτε, φησὶν, οἱ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις βαρούμενοι πρὸς τὸν
 25 αἶροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου · δεῦτε οἱ διψῶντες πρὸς τὴν ἀνάσπον πηγὴν καὶ ἀθάνατον.

Μὴ διεστέλιτο ἡ διαχωρίζει τινα, τὸν μὲν ὡς προεγνωσμένον δηλονότι καλῶν, τὸν δὲ ὡς μὴ τοῦτο ὄντα ἀποπεμπόμενος ; Οὐδαμῶς. Διὰ δὲ τοῦτο « μὴ προφασίζεσθε
 30 προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις », μὴδὲ ἀφορμὰς ἐκ τῶν ἀποστολικῶν ῥημάτων πρὸς ἀπώλειαν ὑμῶν λαμβάνειν ἐθέλοιτε, ἀλλὰ τῷ Δεσπότη καλοῦντι προσδράμετε ἅπαντες. Κἂν γὰρ τελώνης, κἂν πόρνος, κἂν μοιχός, κἂν φονεὺς, κἂν ὀτιοῦν ἕτερον πέλῃ τις, οὐκ ἀποστρέφεται ὁ Δεσπότης αὐτόν, ἀλλὰ
 35 τὸ μὲν φορτίον αἶρει τῶν ἁμαρτημάτων αὐτοῦ, ἐκεῖνον δὲ ἐλεύθερον εὐθὺς ἀποδείκνυσι. Καὶ πῶς αἶρει τὸ φορτίον αὐτοῦ ; Καθὼς ποτε καὶ τοῦ παραλυτικοῦ ἤρεν, εἰπὼν αὐτῷ · « Τέκνον, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου », καὶ εὐθέως ἐκουφίσθη τοῦ βάρους καὶ τὴν τοῦ σώματος αὐτοῦ
 40 θεραπείαν πεπλούτηκεν. Τοιγαροῦν προσερχέσθω πᾶς ὁ

βουλόμενος καὶ ὁ μὲν βοάτω · « Υἱὲ Δαυίδ, ἐλέησόν με »
 καὶ ἐὰν ἀκούσῃ · « Τί θέλεις ποιήσω σοι ; » εἰπάτω συντό-
 μως · « Κύριε, ἵνα ἀναβλέψω », καὶ εὐθέως ἀκούσει ·
 « Θέλω, ἀνάβλεψον . » Ὁ δέ · « Κύριε, φησὶν, ἡ θυγατὴρ
 μου » ψυχὴ « κακῶς δαιμονίζεται », καὶ ἀκούσει · 15
 « Κἀγὼ ἐλθὼν θεραπεύσω αὐτήν . » Εἰ δὲ ὀκνηρὸς τίς
 ἐστὶ καὶ προσελθεῖν τῷ Δεσπότῃ οὐ βούλεται, κἂν
 ἐρχομένῳ πρὸς αὐτὸν καὶ λέγοντι αὐτῷ · « Ἀκολουθεῖ
 μοι », ὡς ὁ τελωνὴς ποτὲ ἀκολουθησάτω αὐτῷ, τὸ τελωνεῖον
 καὶ τὴν πλεονεξίαν καταλιπὼν · καί, εὖ οἶδα, ἀντὶ τελώνου 50
 εὐαγγελιστὴν αὐτὸν ἀπεργάσεται. Κἂν παράλυτος ἐπὶ
 πολλοὺς χρόνους τῇ φιληδονίᾳ καὶ ἀμελείᾳ καὶ ῥαθυμίᾳ
 κατὰκειται καὶ ἡ αὐτὸν τὸν Δεσπότην ἢ μαθητὴν αὐτοῦ
 ἐλθόντα ἴδοι καὶ λέγοντα αὐτῷ · « Θέλεις ὑγιῆς γενέσθαι »,
 μετὰ περιχαρείας εὐθὺς τὸν λόγον ἀποδεξάμενος εἰπάτω · 55
 « Ναί, Κύριε, ἀλλὰ ἄνθρωπον οὐκ ἔχω, ἵνα εἰς τὴν κολυμ-
 βήθραν » τῆς μετανόιας « ἐμβάλῃ με . » Καὶ ἐὰν ἀκούσῃ ·
 « Ἐγείραι καὶ ἄρον τὸν κράββατόν σου καὶ ἀκολουθεῖ μοι »,
 εὐθὺς ἀναστὰς κατὰ πόδας τρεχέτω τοῦ καλέσαντος ἄνωθεν.
 Εἰ δέ γε μὴ βούληται ἕκαστος, ἢ ὡς ἡ πόρνη, φιλεῖν τὸν 60
 Χριστόν, ἢ ὡς ὁ ἄσωτος υἱός, ἐπαναστρέφειν ἐν μετανόια
 θερμῇ πρὸς αὐτόν, ἢ κἂν ὡς ἡ αἰμορροοῦσα καὶ συγκύπτουσα,
 τούτῳ προσελθεῖν, τί καὶ λέγει προφασιζόμενος προφάσεις
 ἐν ἁμαρτίαις · « Οὐς προέγνω, τούτους — ἐκ παντὸς —
 καὶ ἐκάλεσε » ; Τάχα τῷ οὕτως ἔχοντι εἰποὶ τις ἂν εὐλόγως, 65
 ὅτι ὁ Θεός, προαιώνιος ὢν καὶ εἰδὼς πάντα πρὸ τοῦ ποιῆσαι
 αὐτά, προέγνω καὶ σέ, ὅτι καλοῦντι οὐχ ὑπακούσεις αὐτῷ,
 ὅτι οὐ πιστεύσεις ταῖς ἐπαγγελίαις καὶ τοῖς λόγοις αὐτοῦ ·
 ἀλλ' ὅμως, καὶ ταῦτα εἰδὼς « κατήλθε κλίνας τοὺς οὐρανοὺς »
 καὶ γενόμενος ἄνθρωπος διὰ σέ ἦλθεν ἐνθα κατὰκειται · 70
 καὶ πολλὰ καθ' ἑκάστην ἐπισκεπτόμενός σε, ποτὲ μὲν δι'
 ἑαυτοῦ, ποτὲ δὲ καὶ διὰ τῶν δούλων αὐτοῦ, παρακαλεῖ σε
 διαναστῆναι τοῦ ἐν ᾧ κατὰκειται πτώματος καὶ ἀκολουθησai
 αὐτῷ ἐπὶ τὴν βασιλείαν ἀνερχομένῳ τῶν οὐρανῶν καὶ
 συνεισελθεῖν αὐτῷ ἐν αὐτῇ. Καὶ ὅμως οὐ βούλει. Ποῖος οὖν, 75
 εἰπέ μοι, τῆς ἀπωλείας σου καὶ τῆς σῆς παρακοῆς ἐστὶν
 αἴτιος ; Σὺ ὁ ἀπειθῶν καὶ μὴ θέλων ἀκολουθεῖν τῷ Δεσπότῃ
 σου, ἢ αὐτὸς ὁ πλάσας σε Θεός, ὅτι ὡς προγνώστης ᾗδει σε

ὡς οὐχ ὑπακούσεις αὐτῷ, ἀλλ' ἐπιμείνης τῇ σκληρότητί σου
 80 καὶ ἀμετανόητῳ καρδίᾳ ; Οἶμαι, πάντως ἐρεῖς ὅτι οὐκ
 ἐκεῖνος αἷτιος, ἀλλ' αὐτὸς ἐγώ. Οὐ γὰρ ἡ πρόγνωσις τοῦ
 Θεοῦ αἰτία τῆς ἡμετέρας σκληρότητος, ἀλλ' ἡ ἡμετέρα
 ἀπείθεια.

Προγινώσκει γὰρ τὰ πάντα, τὰ τε παρελθόντα ὁμοῦ καὶ
 85 τὰ ἐνεστῶτα, καὶ τὰ μέχρι τῆς συντελείας γενήσεσθαι
 μέλλοντα καὶ οὕτως αὐτὰ καθορᾷ ὡς ἤδη ὄντα · καὶ γὰρ
 παρ' αὐτῷ καὶ ἐν αὐτῷ τὰ πάντα ὑφίστηκε . Καὶ καθάπερ
 ἐν θεάτρῳ σήμερον τοὺς τρέχοντας ὁμοῦ καὶ τοὺς πυκτεύοντας
 ὁ βασιλεὺς καθορᾷ, ἀλλ' οὔτε τοῖς νικῶσι τῆς νίκης οὔτε
 90 τοῖς ἡττωμένοις τῆς ἡττης αἷτιος ταύτης ἢ ἐκεῖνης καθίσ-
 τатаι, ἢ σπουδὴ δὲ τῶν πυκτεύοντων, ἢ ἄλλως ἢ τούτων
 χαλνῶσις, αἰτία τῆς νίκης ἢ τῆς ἡττης αὐτῶν ὑπάρχει, οὕτω
 μοι νόει καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. Τῷ γὰρ αὐτεξουσίᾳ τιμῆσας
 ἡμᾶς, ἐντολὰς τε δοὺς διδασκούσας ἡμᾶς μᾶλλον τὸ ὅπως
 95 χρὴ πρὸς τοὺς ἀντιπάλους ἀντικαθίστασθαι, ἀφήσιν ἕκαστον
 αὐτοπροαιρέτως ἢ ἀνθίστασθαι καὶ νικᾶν τὸν ἐχθρὸν ἢ
 χαυνοῦσθαι καὶ ἡττᾶσθαι ἐλεεινῶς ὑπ' αὐτοῦ. Καὶ οὐκ
 ἀφήσει μόνους ἡμᾶς, οἶδε γὰρ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως
 τὴν ἀσθένειαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐκεῖνος συμπάρεστιν ἡμῖν
 100 καὶ μέντοιγε πολεμεῖν προαιρουμένοις συμμαχεῖ καὶ ἰσχὺν
 μυστικῶς ἐμπαρέχει ἡμῖν καὶ τὴν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ νίκην
 αὐτὸς μᾶλλον, ἢ ἡμεῖς ἐργαζόμεθα. Ὅπερ ὁ ἐπίγειος
 βασιλεὺς ποιεῖν οὐ δύναται · ἀσθενὴς γὰρ καὶ αὐτὸς ἀνθρώπος
 ὢν, δέεται μᾶλλον τῶν ὑπὸ χεῖρα, καθάπερ δεόμεθα καὶ
 105 ἡμεῖς.

Ὁ δέ γε Θεός, ἰσχυρὸς ὢν καὶ ἀήττητος, τοῖς βουλομένοις
 μὲν αὐτοπροαιρέτως, ὡς εἴρηται, τῷ ἐχθρῷ πολεμεῖν
 συμμαχεῖ καὶ νικητὰς αὐτοὺς ἀποκαθιστᾷ τοῦ πονηροῦ
 διαβόλου, μὴ βουλομένους δὲ πολεμεῖν ἢ παλαίειν καὶ
 110 τρέχειν οὐκ ἀναγκάζει, ἵνα μὴ τὸ αὐτεξούσιον τῆς κατ'
 εἰκόνα λογικῆς ἡμῶν φύσεως ἀντανέλῃ καὶ εἰς ἀλόγων τάξιν
 ἡμᾶς καταγάγῃ. Οὕτω τοιγαροῦν ὁ Θεὸς ὡς ἐν θεάτρῳ
 ὄντας ἡμᾶς καθορᾷ, καθὰ δὴ καὶ ὁ ἐπίγειος βασιλεὺς τοὺς
 ἐν τῷ θεάτρῳ ἀγωνιζομένους ὁρᾷ, ὡς δεδῆλωται. Ἀλλ' ὁ
 115 μὲν ἐπίγειος οὐ προγινώσκει τοὺς ἡττηθῆναι ἢ νικῆσαι

ἀφείλοντας, εἰ μὴ τὴν ἔκθασιν τῶν ἀμφοτέρων θεάσοιτο, καὶ τοὺς στεφάνους προετοιμάζει μὲν, οὐκ οἶδε δὲ τίσιν αὐτοὺς παρέξει · ὁ δὲ ἐπουράνιος βασιλεὺς ἀκριβῶς καὶ τοὺς ἀμφοτέρους πρὸ τῶν αἰώνων ἐπίσταται. Ὅθεν καὶ πρὸς τοὺς αἰτησαμένους αὐτὸν ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων καθίσει ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ ἔλεγεν · « Οὐκ ἔστιν ἐμὸν τοῦτο δοῦναι ὑμῖν », ἀλλ' ἐκείνοις δοθήσεται οἷς δηλαδὴ καὶ ἡτοίμασται. 120

Τοῦτο τοίνυν καὶ αὐτὸς ὁ Παῦλος εἰδὼς εἰκότως ἔφη · « Οὐς προέγνω τούτους καὶ προώρισεν · οὐς δὲ προώρισε, τούτους καὶ ἐκάλεσεν · οὐς δὲ ἐκάλεσε, τούτους καὶ ἐδικαίωσεν. » Οὐκοῦν οὐ τὸ προγινώσκειν τὸν Θεὸν τοὺς νικᾶν ἐκ προαιρέσεως καὶ σπουδῆς μέλλοντας αἴτιον τῆς νίκης, ὥς οὐδὲ πάλιν τὸ προειδέναι αὐτὸν τοὺς πίπτειν καὶ ἡττᾶσθαι αἴτιον τῆς ἡττης ἐστίν, ἀλλ' ἡ ἐκάστου ἡμῶν σπουδὴ καὶ πρόθεσις καὶ ἡ ἀνδρεία αὐτῇ πρόξενος ὑπάρχει τῆς νίκης, ἡ δὲ ἀπιστία καὶ ἡ ῥαθυμία, ἡ ἀμέλειά τε καὶ ἡ χαλνῶσις, τῆς ἡττης καὶ ἀπωλείας ἡμῶν. Μὴ οὖν λέγωμεν, ἐπὶ κλίνης φιλοκόσμου καὶ φιληδόνου ἀνακείμενοι · « Οὐς προέγνω ὁ Θεός, τούτους καὶ προώρισε », καὶ αὐτὸ τοῦτο ὁ τί ποτε λαλοῦμεν μὴ αἰσθανόμενοι. Ναί, ὄντως προέγνω 135 σε ἀμελῇ καὶ ἀπειθῇ καὶ ῥάθυμον, οὐ μέντοι δὲ προσέταξεν ἢ ὥρισε μὴ ἔχειν σε ἐξουσίαν μεταμεληθῆναι ἢ διαναστῆναι ἢ πεισθῆναι βουλόμενον. Σὺ δὲ τοῦτο λέγων ψεύστην φανερώς ἀποκαλεῖς τὸν Θεόν. Ἐκείνου γὰρ λέγοντος · « Οὐκ ἤλθον καλέσαι δικαίους ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετανοίαν », σὺ, ῥαθυμῶν καὶ μὴ βουλόμενος μεταστρέψαι καὶ μεταμεληθῆναι ἀπὸ τῆς κακίας σου, ἀντιλέγεις οἶονεῖ αὐτῷ καὶ ψεύδεσθαι φάσκεῖς τὸν ἀψευδῆ, οὕτω τοιαῦτα προφασίζόμενος. Οἱ μετανοῆσαι μέλλοντες, φησί, προωρισμένοι εἰσίν, ἐγὼ δὲ ἐξ ἐκείνων οὐκ εἰμί. Τοιγαροῦν καὶ μετανοήτωσαν 145 ἐκεῖνοι, οὐς δηλονότι προέγνω, οὐς καὶ προώρισε. Τῆς ἀναισθησίας ! Ἄλλ' ὦ ψυχῆς καὶ αὐτῶν δαιμόνων ἀπονενοημένης καὶ χεῖρω ! Πότε παρ' ἐκείνων ἠκούσθη τοιοῦτόν τι λαληθὲν ῥῆμα ; Ποῦ ποτε ἠκούσθη ὅτι δαίμων αἴτιον τῆς ἑαυτοῦ ἀπωλείας εἶπε τὸν Θεὸν εἶναι ; Μὴ οὖν αἰτιώμεθα τοὺς δαίμονας · ἰδοὺ γὰρ καὶ ψυχὴ ἀνθρώπου χείρονας ἐπινόει βλασφημίας ὑπὲρ ἐκείνους. 150

- Πόθεν οὖν ἔμαθες, εἶπέ μοι, ὅτι σὺ οὐκ εἶ ἐκ τῶν προεγνωσ-
 μένων καὶ προωρισμένων εἰς τὸ γενέσθαι συμμόρφους τῆς
 155 εἰκόνης τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ ; Εἶπέ μοι, τίς σοι τοῦτο
 ἀνήγγειλε ; Μὴ ὁ Θεὸς ἦ δι' ἑαυτοῦ ἢ διὰ τῶν αὐτοῦ προφη-
 τῶν ἢ καὶ δι' ἀγγέλου τοῦτο ἐδήλωσεν ; Οὐχί, φησί, ἀλλ'
 ὑπολαμβάνω μήποτε οὐκ εἰμι προεγνωσμένος εἰς τὸ σωθῆναι
 καὶ εἰς μάτην μοι ἅπας ὁ κόπος γενήσεται. Καὶ διατὶ μὴ
 160 μᾶλλον ἔχεις ἀπὸ ψυχῆς ὅτι ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν
 μονογενῆ διὰ σέ μόνον καὶ τὴν σὴν σωτηρίαν ἀπέστειλεν
 ἐπὶ τῆς γῆς, προεγνωκῶς σε καὶ προορίσας σε ἀδελφὸν
 αὐτοῦ καὶ συγκληρονόμον γενέσθαι, καὶ σπουδάξεις ὁλοψύχῃ
 καρδίᾳ ἀγαπᾶν αὐτὸν καὶ τηρεῖν τὰς σωτηρίους αὐτοῦ
 165 ἐντολάς, καὶ πιστεύεις ὅτι διὰ σέ μᾶλλον σφαγείς οὐκ
 ἐγκαταλείψει σε οὐδὲ ἑάσει σε ἀπολέσθαι ; Ἦ οὐκ ἀκούεις
 αὐτοῦ λέγοντος ὅτι « Εἰ ἐπιλήσεται γυνὴ τὰ ἔκγονα τῆς
 κοιλίας αὐτῆς, ἀλλ' ἐγὼ οὐκ ἐπιλήσομαι σου » ; Εἰ δὲ
 προλαμβάνων σὺ ἀνάξιον κρίνεις σαυτὸν καὶ ἀφορίζεις
 170 ἐκουσίως ἑαυτὸν τῆς ποιμένης τῶν προβάτων Χριστοῦ, ὅρα
 ὅτι οὐδεὶς ἕτερος, ἀλλὰ σὺ τῆς σῆς ἀπωλείας ὑπάρχεις
 πρόξενος.

- Τοιγαροῦν πᾶσαν ἀπιστίαν καὶ νωθρίαν καὶ δισταγμὸν
 ἀπὸ τῶν ψυχῶν ἡμῶν ἀπορρίψαντες προσέλθωμεν ἐν ὅλῃ
 175 καρδίᾳ καὶ ἀδιστάκτῳ πίστει καὶ ζέοντι πόθῳ, ὡς νεώνητοι
 δοῦλοι αἵματι τιμίῳ ἡγορασμένοι ὅτι καὶ τὸ ὑπὲρ ἡμῶν
 τίμημα αἰδεσθέντες καὶ τὸν τοῦτο καταβαλόμενον Δεσπότην
 ἡμῶν ἀγαπήσαντες καὶ ἀποδεξάμενοι τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην
 αὐτοῦ, γινώμεν ὅτι, εἰ μὴ ἐβούλετο σῶσαι δι' αὐτοῦ τοὺς
 180 ἐξαγορασθέντας ἡμᾶς, οὐκ ἂν καὶ κατήρχετο ἐπὶ τῆς γῆς,
 οὐκ ἂν καὶ ἐσφάζετο δι' ἡμᾶς ὅτι ἀλλά, καθὼς γέγραπται,
 θέλων πάντας σωθῆναι τοῦτο πεποίηκεν. Καὶ ἀκουσον
 αὐτοῦ τοῦτο λέγοντος ὅτι « Οὐκ ἤλθον κρίναι τὸν κόσμον,
 ἀλλὰ σῶσαι τὸν κόσμον . » Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον
 185 ἐπανέλθωμεν.

β'. "Οτι πάντες οἱ εἰς Χριστὸν πιστεύσαντες προεγνωσμένοι καὶ προωρισμένοι εἰσὶν εἰς τὸ συμμόρφους γενέσθαι αὐτοὺς τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ · καὶ εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ Μωσέως · « "Οτε διεμέριζεν ἔθνη ὁ Ὑψιστος » καὶ τὰ ἐξῆς.

Ἔστι μὲν οὖν ἐκ τοῦ προχείρου καὶ ταῦτα σαφῆ τε καὶ βέβαια. Ἀλλὰ δέον καὶ τὸν σκοπὸν τῶν εἰρημένων καὶ τὸ βάθος τῆς γνώσεως τῶν ἀποστολικῶν ῥημάτων καὶ νοημάτων εἰπεῖν, ἵνα μάθῃς ἐντεῦθεν ὅτι πάντες οἱ εἰς Χριστὸν πεπιστευκότες, μοναχοί τε καὶ λαϊκοί, προεγνωσμένοι καὶ προωρισμένοι εἰσὶ καὶ σύμμορφοι γίνονται τῆς εἰκόνος τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ · οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ πάντες οὗτοι, ὡς προωρισμένοι, καὶ κεκλημένοι εἰσὶν · ὡς κεκλημένοι δέ, καὶ δεδικαιωμένοι · ὡς δεδικαιωμένοι, καὶ δεδοξασμένοι ὑπάρχουσιν. Οἱ γὰρ μετὰ τὸ βαπτισθῆναι καὶ πιστεῦσαι εἰς τὸν Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ γενέσθαι σύμμορφοι τῆς εἰκόνος τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ μὴ τηροῦντες ἑαυτοὺς εἰς τοῦτο ἀπόλλυνται · οἱ δὲ γε μένοντες ἅπαντες σφίζονται. Ἀλλ' ἐντεῦθεν τῆς ὑποθέσεως ἄρξομαι, ἄρξομαι δὲ ἀνωθεν καὶ ὅθεν ἄμεινον ἄρξασθαι.

« "Οτε » φησὶ « διεμέριζεν ὁ Ὑψιστος ἔθνη, οὓς διέσπειρεν υἱοὺς Ἀδάμ, ἔστησεν ὄρια ἔθνων κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεοῦ · καὶ ἐγεννήθη μερὶς Κυρίου καὶ λαὸς αὐτοῦ καὶ σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραὴλ. » Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστι. Διαμερίσας ὁ Θεὸς τὰ ἔθνη ἅπαντα, ποῖα δὴ ταῦτα ; Τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ τοῦ Ἀδάμ. Εἰ οὖν υἱοὶ Ἀδάμ εἰσιν ἅπαντες, πῶς αὐτοὺς ἔθνη καλεῖ ; Ἐπειδὴ, ὥσπερ ὁ Ἀδάμ πρὸ τοῦ παραθεῖναι τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ ἀθάνατος, ἄφθαρτος καὶ ἀγγέλων συμπολίτης καὶ συνόμιλος ἦν, τὸν παράδεισον κατοικῶν, ἀφ' οὗ δὲ παρέβη τὴν ἐντολὴν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, τῶν μὲν ἀγαθῶν τούτων ἀπάντων ἐξέπεσε καὶ φθαρτὸς καὶ θνητὸς γεγονὼς τοῦ παραδείσου ἐκδέβληται, οὕτω δὴ καὶ πάντες οἱ ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντες. Ἐπειδὴ γὰρ ἐπληθύνθησαν καὶ εἰς ἀγνωσίαν Θεοῦ ἐμπεσόντες ὁμοίως τῷ εἰπόντι · « Ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ θήσω τὸν θρόνον μου καὶ ἔσομαι ὅμοιος τῷ Ὑψίστῳ » καὶ αὐτοὶ κακῶς λογισάμενοι πύργον οἰκοδομεῖν ἤρξαντο καὶ ἀνελθεῖν

- εἰς οὐρανοὺς ἐπεχειροῦν, τούτου χάριν ἀντὶ κατάρας καὶ
 τιμωρίας συνέχεεν αὐτῶν τὰς γλώσσας, τὴν ἐπὶ κακῶ
 35 ὁμόνοιαν αὐτῶν διακόψας· οἶονεὶ δὲ μέλη ἀπὸ τοῦ σώματος
 τοῦ Ἀδὰμ ἐκκόψας καὶ ἐξ αὐτοῦ καὶ ἀπ' ἀλλήλων διαχωρίσας
 καὶ διασπείρας, ἐνὶ ἐκάστῳ μέλει ξένην διάλεκτον δέδωκεν,
 ἵνα μηκέτι δύνωνται συναφθῆναι. Τούτου γὰρ ἕνεκεν οὐκ
 ἀνθρώπους αὐτοὺς ἀλλ' ἔθνη ἐκάλεσε.
- 40 Διαμερίσας δὲ αὐτοὺς εἰς πᾶσαν τὴν γῆν, ἐφ' ἐκάστη
 μερίδι ἄγγελον δέδωκε φύλακα. Καὶ ὅρα μοι ἀκριβῶς πῶς
 ἀπ' ἀρχῆς κόσμου καὶ τῶν αἰώνων τὰ πάντα προεγνωσμένα
 καὶ προωρισμένα εἰσὶ τῷ Θεῷ. Ἐπεὶ γὰρ προώρισε τὴν ἐκ
 παλιγγενεσίας αὐτῶν ἀνάπλασιν ὁ Θεός, ὡς ἐκ σώματος
 45 ἐνὸς τοῦ Ἀδὰμ μερίδα μίαν <ἔλαβε> τὴν πλευράν, οἶονεὶ
 καὶ τὴν μερίδα ἣν ἔλαβεν ἐξ αὐτοῦ, καὶ ἀνεπλήρωσε μὲν
 ἀντ' αὐτῆς σάρκα, τὴν δὲ πλευράν ἀνωκοδόμησεν εἰς γυναῖκα,
 οὕτως ὡς ἐκ τοῦ ἀδαμιαίου μὲν ταύτην δανεισάμενος
 σώματος, ἑτέραν δὲ ἀντ' αὐτῆς αὐτῷ χαρισάμενος, τὸ ὕπερ
 50 ἐδανείσατο μερὶς αὐτοῦ ἦν καὶ οὐχ ὡς τοῦ ἀδαμιαίου
 σώματος ἐλογίζετο, ἀλλὰ μερὶς Κυρίου εὐρίσκετο, ἐκτὸς τοῦ
 σώματος ὃν τοῦ Ἀδὰμ, εἰ καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐλήφθη καὶ συγγενὲς
 ὑπῆρχεν αὐτοῦ. Διὰ δὲ τοῦτο οὐδὲ ἄγγελος φύλαξ τῆς μερίδος
 ἀποκατέστη, ἀλλὰ παιδαγωγὸς ὥσπερ υἱοῦ, ἡ καὶ δημαγωγὸς
 55 ὥσπερ λαοῦ καὶ στρατοῦ, ἐδόθη αὐτοῖς ὁ ἀρχιστράτηγος
 Μιχαήλ· Θεὸς δὲ φύλαξ αὐτῶν καὶ σκεπαστῆς ἦν, διὸ καὶ
 Ἰσραὴλ τοῦτον ἐκάλεσε νοῦν ὁρῶντα Θεόν. Ἐντεῦθεν καὶ ὁ
 Χριστὸς ἐκ τῆς θυγατρὸς Ἀδὰμ καὶ Δαυὶδ γεννηθῆναι
 λέγεται· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἡ μερὶς αὕτη, ἡ ἐκ τοῦ σώματος
 60 φημι τοῦ Ἀδὰμ, ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Ματθαίου γενεαλογεῖ-
 ται καὶ οὐχ ὅλον τὸ σῶμα, ὡς ἀπορραγὲν δηλονότι τὸ ὅλον
 ἀπὸ τῆς μερίδος, καθὰ δὲ καὶ τῆς θεϊκῆς δόξης ὅλος ἐξέπεσεν
 ὁ Ἀδὰμ.
- Τίνα τρόπον καὶ διὰ τί; Ἰνα, καθὼς ἐκ τοῦ ὅλου σώματος
 65 τοῦ Ἀδὰμ ἡ μερὶς ληφθεῖσα ᾠκοδομήθη εἰς γυναῖκα, οὕτω
 πάλιν ἐκ τῆς γυναικὸς ἡ αὕτη ληφθεῖσα μερὶς ἀνωικοδομηθῇ
 εἰς ἄνδρα καὶ γένηται νέας Ἀδὰμ, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς
 ὁ Χριστός, ἦν καὶ κατ' ἐκλογὴν Παῦλος ὁ θεὸς ἐκάλεσε·
 καὶ καθάπερ ἐκ τοῦ λήμματος, ἤγουν τῆς μερίδος, αὐτῆς

δηλονότι τῆς γυναικός, ἡ ἀφορμὴ τῆς κατάρτας ἐπὶ τὸ ὅλον 70
 σῶμα, ἤγουν τὸ γένος, διέβη, οὕτω πάλιν διὰ τοῦ αὐτοῦ
 λήμματος, ἤγουν τοῦ δεσποτικοῦ σώματος, ἐπὶ τὴν ἀνθρω-
 πότητα πᾶσαν ἡ εὐλογία διαδοθῇ. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἐν τῷ
 ἅδῃ κατῆλθεν, ἵνα καὶ ἐπὶ τοὺς ἀγίους τοὺς πρὸ τῆς παρουσίας 75
 αὐτοῦ ἡ σωτηρία καὶ ἐπιφάνεια αὐτοῦ γενομένη συνάψῃ
 πάντας τοὺς ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένους κατὰ τῶν ἕως τῆς
 συντελείας μελλόντων γενέσθαι ἀγίων· οὕτω καὶ ἐν μνημείῳ
 ἐτέθη, ἵνα καὶ τὰ προκεκοιμημένα σώματα διὰ τῆς νεκρότητος
 τοῦ σώματος αὐτοῦ ζωῆς συμμετοχα καὶ ἀναστάσεως 80
 αἰωνίου ποιήσῃ. Τοιγαροῦν καὶ κλῆρον γεγονότα Θεοῦ τὸν
 Ἰσραὴλ καὶ μερίδα αὐτοῦ χρηματίσαντα, ἀμπελῶνα τοῦτον
 εἰκότως ἐκάλεσε καὶ φραγμὸν αὐτῷ περιέθηκεν, ὅλον ἄλλω
 τινὶ νέφῃ παραδείσῳ ἀπ' οὗ πάλιν ὁ Ἀδὰμ ἐξεβλήθη, ἤγουν τὸ
 γένος τοῦ σώματος αὐτοῦ, φημί δὴ τὰ ἔθνη. Καὶ ὁ μὲν ἄγγελος 85
 ἦν ἀντὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας φυλάσσωσιν τὴν ἀμπελον
 ταύτην τοῦ μὴ εἰσελθεῖν ἐν αὐτῇ τὰ ἔθνη, ὁ δὲ γεωργὸς ἦν
 αὐτῆς ὁ Θεός.

Καθάπερ οὖν ἡ Εὐα πρώτη, αὐτὴ ἡ μερίς τοῦ ὅλου
 ἀδαμιαίου σώματος, τῷ ὅφει ὠμίλησε καὶ πρώτη τὰ ὑπὸ 90
 τοῦ Θεοῦ ἐνταλθέντα αὐτῇ αὐτῷ ἀπεκάλυψε καὶ πρώτη τὰ
 ὑπὸ τοῦ ὀφews ἐνσπαρέντα ἐδέξατο καὶ τὴν ἐντολὴν παρέβη
 ἀπὸ τοῦ ξύλου φαγοῦσα, τοῦ Ἀδὰμ μὴ παρόντος, ὕστερον
 δὲ καὶ διάκονος αὐτῇ τούτῳ ἐγένετο, δοῦσα καὶ αὐτῷ ἀπὸ 95
 τοῦ ξύλου φαγεῖν, οὕτω μετὰ ταῦτα καὶ ἐν τῷ Ἰσραὴλ
 γέγονεν. Ἀθετήσας γὰρ καὶ αὐτός, ὥσπερ ἐκείνη, τὴν
 πίστιν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ ἐκλεξαμένου αὐτὸν Θεοῦ παρὰ 100
 πάντα τὰ ἔθνη, τῆς πρὸς αὐτὸν λατρείας ἀποστάς, εἰδῶλοις
 θυσίαν καὶ σπονδὰς προσῆξεν· ἡσθιέ τε καὶ ἔπινεν ἐν αὐτοῖς.
 Τοῦτο οὖν προειδώς ὁ Θεός, ἅτε Θεός ὢν καὶ τὰ πάντα
 εἰδώς, πάλιν ἐκ τούτων αὐτῶν τὴν μερίδα, τὸν κλῆρον, αὐτὸ 105
 τὸ λῆμμα, τὸ τῆς πλευρᾶς φημι τοῦ Ἀδὰμ, ἐκ τῆς τοῦ
 Ἰούδα φυλῆς λαβὼν ἑαυτῷ συνετήρησεν. Ἐπεὶ δὲ εἰς ἀπιστίαν
 ἄπαντες οἱ λοιποὶ συνεκλείσθησαν, ἐκ μὲν τούτων τὸ
 λῆμμα λαβὼν ὁ ὀφκοδόμησεν εἰς γυναιῖα, ἤγουν Μαρίαν τὴν
 ὑπεράμωμον, ἐξ αὐτῆς δὲ τῆς ἀγίας θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου 105
 Μαρίας τὴν προσληφθεῖσαν σάρκα σπέρμα τῆς εἰς Θεὸν

- πίστεως ἐν ἑαυτῷ ἔχων, ἀνωκοδόμησεν εἰς νῶν ἐαυτῷ
 ἅγιον ὁ ὑπεράγιος Θεός, ἀνὴρ θεάνθρωπος γεγονώς.
 Ἄλλὰ γὰρ ἐπεὶ καὶ αὕτη ἡ προσληφθεῖσα σὰρξ ἐξ αὐτῆς
 110 τῆς ἀγνῆς Θεοτόκου οὐκ ἐκ τῆς γυναικὸς ἦν ἀλλ' ἐκ τοῦ
 Ἀδὰμ εἰς γυναικα οἰκοδομηθεῖσα, τὸν Ἀδὰμ φορέσαι
 λέγεται ὁ Χριστὸς καὶ δεύτερος Ἀδὰμ ἐκ τοῦ πρώτου
 γεγονέναι καὶ καλεῖσθαι γέγραπται, υἱὸς ὢν τοῦ Θεοῦ καὶ
 υἱὸς οὐ τῆς γυναικὸς ἀλλὰ τοῦ Ἀδὰμ. Τοῦτο δὲ ποῦ γέγρα-
 115 πται; Ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίῳ φησί· καί, εἰ δοκεῖ,
 ἐρευνήσον καὶ εὐρήσεις γενεαλογούμενον αὐτὸν οὕτως.
 Εἰπὼν γὰρ περὶ αὐτοῦ ὅτι ἐνομίζετο υἱὸς Ἰωσήφ, ἐπάγει·
 « τοῦ Ἠλί, τοῦ Ματθαῖν » καὶ καθεξῆς γενεαλογῶν τὸ
 λῆμμα καὶ διελθὼν, ὕστερόν φησι· « τοῦ Ἐνώ, τοῦ Σήθ,
 120 τοῦ Ἀδὰμ, τοῦ Θεοῦ ». Ἀπὸ τοῦ Ἰωσήφ κατὰ ἀνα-
 ποδισμὸν εἰς τὸν Ἀδὰμ ἀνελθὼν, τῆς γυναικὸς ὅλως μὴ
 μνημονεύσας, καὶ τοῦτο εἶασεν ὅλως ἐν μυστηρίῳ κεῖσθαι.
 Τὸ λῆμμα οὖν, ὡς ἔχον ἐν ἑαυτῷ τὸ τῆς πίστεως σπέρμα,
 λαβὼν, ὥσπερ εἶρηται, ὁ Θεὸς ἄνθρωπος γέγονεν. Ὅλον τὸν
 125 Ἀδὰμ, ἥτοι τὸ γένος ἅπαν αὐτοῦ τὸ ἐκ τοῦ λήμματος
 ἀποδληθὲν καὶ ὡς ἐκ τοῦ νέου παραδείσου καὶ τῆς μερίδος
 καὶ τοῦ ἀμπελῶνος ἔξω βληθὲν, διὰ τοῦ τῆς πίστεως σπέρμα-
 τος ἐν πίστει καὶ αὐθις τῇ πρὸς αὐτὸν ἔκρινε δικαιοῶσαι,
 καθάπερ καὶ τῷ Ἀβραάμ τοῦτο ὑπέσχετο, οὐ τότε τοῦτο
 130 ἐνθυμηθεὶς ὁ Θεός, ὡς ἂν τις οἰηθείη τῶν λίαν γνωστικῶν,
 ὅτε καὶ τὴν πίστιν ὁ Ἀβραάμ ἐπεδείξατο θύσας τὸν Ἰσαάκ,
 ἀλλ' ὡς πρὸ καταβολῆς κόσμου τοῦτο γινώσκων καὶ
 προορίσας διὰ πίστεως τὸ λῆμμα καὶ διὰ τῆς κατὰ πρόθεσιν
 ἐν τῷ λήμματι πίστεως πάντας τοὺς ἐκ τούτου τοῦ λήμματος
 135 πρότερον χωρισθέντας σωθήσεσθαι, ὕστερον οἶονεῖ τῷ πιστῷ
 εὐρεθέντι Ἀβραάμ τὴν πάλαι προορισθεῖσαν αὐτοῦ βουλὴν
 ἐν αὐτῷ ἐφανέρωσεν· ἦν ἀκούοντες ἡμεῖς, λογιζόμεθα
 ὅτι, ἐπειδὴ ἐπίστευσεν ὁ Ἀβραάμ τῷ Θεῷ, διὰ τοῦτο τὴν
 εὐλογίαν ταύτην καὶ τὴν διὰ πίστεως υἱοθεσίαν ἐλάβομεν,
 140 εἰπόντι πρὸς αὐτὸν ὅτι « ἐν σοὶ ἐνευλογήσονται πάντα τὰ
 ἔθνη », οἶονεῖ ἀντίχαριν τῆς τοῦ Ἀβραάμ πίστεως δοθεῖσαν
 ἡμῖν τὴν ἐπαγγελίαν ταύτην κακῶς ὑποπτεύοντες, καὶ οὐχὶ
 μᾶλλον διὰ τῆς προορισθείσης πρὸ τῶν αἰώνων ἀπορρήτου

οἰκονομίας, τῆς ἐν τῷ Ἀβραάμ διὰ τῆς πίστεως ἐπαγγελθείσης καὶ φανερωθείσης ἡμῖν. Ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστι. Τὸ γὰρ λῆμμα τοῦτο ἐν τῷ διαμερισμῷ τῶν υἱῶν Ἀδὰμ, αὐτῶν τῶν ἐθνῶν, γενόμενον εἰς μερίδα Κυρίου κατὰ τὸ λόγιον, ὥς ἄλλον τινὰ δεύτερον παράδεισον ἐφύτευσε, μέσον τὸ τῆς ζωῆς ξύλον ἔχοντα ἑαυτοῦ, ἤγουν τὴν πίστιν τὴν εἰς Θεὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἐκ Θεοῦ. Ἐπεὶ δὲ τὸ λῆμμα τοῦτο ἐκ τῆς πλευρᾶς ἦν τοῦ Ἀδὰμ, ὃ καὶ εἰς γυναῖκα ἐκτίσθη, ἡ δὲ γυνὴ παρέβη πρώτη, προσεγίνωσκε δὲ ὁ Θεὸς ὅτι καὶ τοῦτο πάλιν τὸ λῆμμα οὐ μὴ φυλάξῃ τὴν πίστιν τὴν εἰς αὐτόν, ὅτε τοῦτο προέγνω πρὸ τῶν αἰώνων, τότε καὶ τὰ ἔθνη πάντα τὰ ἐκδηθέντα, ἦτοι τὰ ἀποικισθέντα καὶ ἀπαλλαστριωθέντα τούτου τοῦ λήμματος, ἀνακληθῆναι καὶ ἀντεισαχθῆναι καὶ τῷ ἐκ τοῦ λήμματος λήμματι προστεθῆναι καὶ ἐνωθῆναι εὐδόκησεν.

Ἀλλὰ τοῖς λεγομένοις πρόσεχε νουεχῶς, ἐπειδὴ δυσνόητόν ἔστι τὸ ἐν τούτοις νόημα. Ὅταν οὖν ὁ Ἰουδαϊκὸς λαὸς ὁ καὶ Ἰσραὴλ κληθεῖς (οὗτος γάρ ἐστιν ἡ μερίς ἡ ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ ἀνδρός) τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐντολὴν παραβῇ (ἀκούε γάρ, φησὶν, Ἰσραὴλ, Κύριος ὁ Θεός σου Κύριος εἰς ἐστίν), ὅτε ταύτην παραβῇ καὶ δαιμονίοις λατρεύσει καὶ εἰδώλοις προσκυνήσει καὶ ἐκ τῶν σπονδῶν τῶν θυσιῶν αὐτῶν φάγῃ, τότε ἐξ αὐτῆς πάλιν, οἶονεὶ ἐξ ἐνὸς σώματος τοῦ ἐκ ταύτης ἐκ πολλῶν μελῶν εἰς ἓνα λαὸν οἰκοδομηθέντος, τὴν ἑαυτοῦ μερίδα λαβὼν ὁ Θεὸς ἀκέραιον ἑαυτῷ ταύτην διατηρήσει· τὸ δὲ λοιπὸν σῶμα, ἦτοι τὸ ἐκ τῆς μερίδος ταύτης ἀπρσπασθὲν μέρος καὶ εἰς εἰδωλολατρείαν ἐκκλῖναν, ἐκ τοῦ παραδείσου τούτου, τοῦ ἀμπελῶνος δηλονότι τῆς μερίδος αὐτοῦ, ἀπώσεται καὶ ἐξώσει αὐτό· ἀπὸ δὲ τῆς κατ' ἐκλογὴν πίστεως καὶ μερίδος αὐτοῦ, τῆς οὔσης ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδὰμ, ὥς ὀλίγου τινός προσλαβόμενος σπέρματος, ὁ Θεὸς Λόγος γένηται ἄνθρωπος, ἤγουν, ἵνα πάλιν εἰπω, Ἀδὰμ δεύτερος τοῦ πρώτου υἱὸς ὥς ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ δίχα συνουσίας καὶ ῥεύσεως γεννηθῇ καὶ τηνικαῦτα εὐλογηθῇ ὅλον τὸ σῶμα καὶ τὰ μέλη τοῦ πρώτου Ἀδὰμ, αὐτὸς δηλαδὴ ὁ ἐξωσθεὶς λαὸς τῶν ἐθνῶν, διὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τοῦ θεανθρώπου ἀνδρός ἐνωθεὶς ἐκ πίστεως τῷ λήμματι τῷ ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδὰμ.

Τοῦτο οὖν ἐστὶν ὁ καὶ Παῦλος ὁ θεῖος πρὸ αἰώνων ὁρισθὲν καὶ προγνωσθὲν λέγει ἀπὸ τοῦ τὰ πάντα προειδὸτος Θεοῦ, ἵνα πάντα τὰ ἔθνη ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ μέχρι δυσμῶν προσ-
 185 κληθῶσι καὶ ὅσοι μὲν πιστεύουσιν κολληθῶσι τῷ ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ πατρὸς αὐτῶν σαρκωθέντι Χριστῷ τῷ Θεῷ, τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ καὶ υἱῷ τοῦ Ἀδάμ · καὶ οὕτως γενήσονται οἱ ἀμφοτέροι ἐν , σύσσωμοι δηλονότι καὶ συμμετοχοὶ καὶ ἀδελφοὶ καὶ συγκληρονόμοι Χριστοῦ, αὐτὸς ὁ Χριστός,
 190 καὶ τὰ μακρὰν ἀποικισθέντα καὶ διασπαρέντα ἔθνη · ὅσοι δὲ ἀπιστήσουσι μείνωσιν ἔξω μετὰ τῶν ἐκ τοῦ λήμματος τῆς πίστεως, αὐτῶν δὴ τῶν Ἰουδαίων φημί, τῶν διὰ ἀπιστίαν ἐκκληθέντων καὶ ἀπωσθέντων. Καὶ τοῦτο ἐκ τῶν εὐαγγελικῶν ῥημάτων δῆλόν ἐστι τοῖς ἀκούουσι · φησὶ γὰρ ὁ Κύριος
 195 πρὸς τοὺς αὐτοῦ μαθητάς · « Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς. Πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα κηρύξατε τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας · ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται, ὁ δὲ ἀπιστήσας κατακριθήσεται . »
 Ἄλλ' ἀναλαβόντες τὸν λόγον ὡς ἐν ἐπιτόμῳ τὰ ἀνωτέρω
 200 ῥηθέντα αὐθις διηγησόμεθα, ὡς ἂν εὐσύνοπτα μᾶλλον ἔρτι τοῖς πᾶσι γένωνται.

Υ'. Ἀνακεφαλαίωσις τῶν ἐν τῷ πρώτῳ λόγῳ ῥηθέντων περὶ τῆς () τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς Εὕας καὶ τῶν ἐπτά ἡμερῶν καὶ αἰώνων καὶ τῆς τοῦ παραδείσου φυσικῆς θεωρίας.

Τοιγαροῦν ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, ἵνα πάλιν ἐξετάσωμεν τὰ ἐγκεχυρμένα νοήματα τῆς θείας Γραφῆς, καὶ εἰθ' οὕτως ἐπλασε τὸν κατ' εἰκόνα αὐτοῦ καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἄνθρωπον, αὐτὸν
 5 δηλαδὴ μόνον τὸν Ἀδάμ . Ἐν ἑξ ἡμέραις ἐποίησε ταῦτα πάντα καὶ ἐν τῇ ἑβδόμῃ κατέπαυσε, μηδὲν ἐν αὐτῇ ἐργασάμενος μήτε μὴν ὀγδόην ὀνομάσας ἡμέραν τὴν πρώτην, ὡς ἂν μὴ ὀκτῶ ἀλλ' ἐπτά μόναι λέγονται αἱ τῆς ἑβδομάδος ἡμέραι καὶ οὕτως ἀνακυκλοῦμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἑβδομάδων
 10 ἀποτελῶσιν. Ἐν γὰρ ταύταις ταῖς ἡμέραις τοὺς ἐπτά αἰῶνας ὁ Δημιουργὸς προϋποτυπώσας ὁρᾶται. Τοιγαροῦν καὶ ταῦτα οὕτω ποιήσας ὁ τῶν ὅλων Δεσπότης, ἐπεὶ, ὡς ἄτε Θεὸς ὢν,

προῆδει ὅτι μέλλει ὁ ἄνθρωπος παραβῆναι τὴν αὐτοῦ ἐντολὴν καὶ ἀμετανόητος μεῖναι, τὸν δὲ μὴ μετανοοῦντα ἀνάγκη πᾶσα καὶ τιμωρεῖσθαι τοῦτον καὶ κατακρίνεσθαι, οὐκ 15 εἶασεν αὐτὸν ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ τῷ ἐν ταῖς ἐξ ἡμέραις σὺν αὐτῷ ἐκείνῳ τῷ Ἀδὰμ κτισθέντι ἄλλὰ μετὰ τὸ καταπαῦσαι ἐν τῇ ἐβδόμῃ ἡμέρᾳ καὶ πληρωθῆναι αὐτήν, τότε ὕστερον ἐφύτευσε τὸν παράδεισον κατὰ ἀνατολάς.

Τίνα τρόπον καὶ διὰ τί ; Ἵνα ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, ὡς ἐν 20 παλατίῳ τινὶ καὶ πόλει περιφανεστάτῃ, οἷα δὴ βασιλεὺς, ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῷ εἰσαχθῇ, ὁπόταν δὲ τὴν τοῦ Θεοῦ παραβῇ ἐντολὴν καὶ διὰ τοῦτο ἐκπεσεῖν μέλλῃ τῆς βασιλείας καὶ τῶν βασιλείων οἰκῶν ἐξορισθῆναι καὶ ἀπορριφῆναι, ἐν τούτῳ πάλιν τῷ κόσμῳ διάγειν ἐπ' ἐλπίδι κατακριθῇ. Εἰ γὰρ μὴ 25 ταῦτα οὕτως ἐποίησεν ὁ Θεός, ἀλλὰ μόνον τὸν κόσμον ἀφῆκε καὶ ἐν αὐτῷ τὸν ἄνθρωπον ἔθετο, παραβαίνοντα καὶ μὴ ἐξομολογούμενον μηδὲ μετανοοῦντα, ποῦ εἶχεν αὐτὸν ἐξῶσαι ; Ποῦ δὲ καὶ βιοῦν καὶ ἀποθνήσκειν αὐτὸν ἐχρῆν καὶ πάλιν ἐπιστρέφειν εἰς τὴν γῆν ἐξ ἧς ἐλήφθη, μετὰ τὴν 30 καταδίκην ; Πάντως οὐδαμοῦ, ἀλλ' ἢ ἐν ἔξῃ ζῶντα ἔδει κατακριθῆναι αὐτὸν, μηδεμίαν ἐκτότε ἀνάκλησιν σωτηρίας ἔχοντα καὶ λοιπὸν οὔτε γένεσις οὔτε κόσμου ἀύξεσις εἰς πλῆθος καὶ ἀπώλετο τὸ τοιοῦτον καὶ τηλικοῦτον σοφίας Θεοῦ ἔργον ὁ ἄνθρωπος. 35

Ἐπεὶ δὲ πρὸ τῶν αἰώνων ἐγίνωσκεν ὁ Θεὸς ὅτι παραβῆναι μέλλει καὶ τὴν ἐκ παλιγγενεσίας αὐτοῦ ἀνάπλασιν προωρί-
σατο, διὰ τοῦτο καὶ τοὺς τῆς ἀναπλάσεως ἀρραβῶνας, μετὰ
τὸ κτίσαι αὐτὸν πάντα καὶ καταπαῦσαι καὶ τοὺς καιροὺς
καὶ τοὺς αἰῶνας ἐν ταῖς ἐπτὰ ἡμέραις μυστικῶς προσημᾶναι, 40
οἶονεὶ ζῦμην καὶ σπόρον καὶ μερίδα ἀφ' ἐνὸς ἐκάστου τῶν
ἔργων αὐτοῦ ὕστερον ἔλαβεν, ἵνα τὰς ἐκ τῶν ἔργων μερίδας
τῶν κτισθέντων ἐν ταῖς ἐπτὰ ἡμέραις μὴ ἐν αὐταῖς αὐτάς
ἀλλ' ἐν τῇ ὀγδόῃ λαβῶν, τὸν μέλλοντα αἰῶνα διὰ τῆς ἐν
αὐτῇ δημιουργίας προὑπογράφῃ, μὴ ἀριθμήσας ταύτην ταῖς 45
ἐπτὰ μηδὲ δῆλῃν αὐτὴν ποιήσας, ἀλλ' ἀγνωσμένην μὲν
εἶασε κεῖσθαι αὐτὴν ὅλως τοῖς πρὸ τοῦ νόμου, δηλωθεῖσαν
δὲ τοῖς ἐν νόμῳ προφήταις ἀμυδρῶς πως καὶ ἀπαγγελθεῖσαν
πεποίηκε, φανερωθεῖσαν δὲ ἡμῖν τοῖς πιστοῖς καὶ διαυγά-
σασαν ὡς ἐν πρώτῃ, καθὰ δὴ καὶ προσδοκῶμεν τὸν ἄδυστον 50

τῆς δικαιοσύνης ἥλιον ὅσον οὐπω ἐξανατεῖλαι . Μερίδας δὲ εἶπον λαβεῖν αὐτὸν ἐκ μὲν τῆς γῆς ἀπάσης ὡς χωρίον ἐν ἐν ᾧ ἐφύτευσε τὸν παράδεισον, ἐκ δὲ τοῦ ὅλου σώματος τοῦ Ἀδάμ μίαν πλευράν ἤτοι μέλος ἐν, ἐκ δὲ τῶν ἡμερῶν οὐδέν.

55 Τίνα τρόπον ; Ἐπειδὴ αἱ μὲν μερίδες αὗται ἐλήφθησαν ὡς ἀνακαινισθῆναι δι' αὐτῶν τὰ συγγενῇ καὶ συμφυῇ καὶ τοῖς οὐρανίοις συναφθῆναι ὀφείλοντα, αἱ δὲ ἡμέραι, οὐκ ἀνακαινισθῆναι ἀλλὰ τελείως παυθήσεσθαι μέλλουσαι ὑπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἐάθησαν, καὶ τούτου ἕνεκεν μερίδα ἀνα-

60 καινισμού οὐκ ἔλαβεν ἐξ αὐτῶν ὁ Θεός, ἀπὸ τῶν αἰώνων δὲ ἔλαβε. Πῶς ; ἄκουσον.

Ἐπτά ὀφείλον πληρωθῆναι αἰῶνες κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπτά ἡμερῶν. Οἱ μὲν οὖν ἐξ ἡδὴ παρῆλθον, ὁ δὲ γε ἑβδομος οὐ τελειοῦται, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ λαμβάνει τὴν μερίδα καὶ

65 ἐπισυνάπτει τῷ αἰδίῳ καὶ μὴ ἔχοντι τέλος αἰῶνι. Τὸ δέ, πόσον προώρισε λαβεῖν, ἢ πότε τὸ τέλος τῶν ἡμερῶν τούτων μέλλει γενέσθαι, οὐδεὶς οἶδεν εἰ μὴ μόνη ἡ ἁγία Τριάς, ἡ μία καὶ ἀδιαίρετος θεότης. Τὸ γὰρ παρὰ τοῦ Σωτῆρος ῥηθὲν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι οὐδὲ ὁ Υἱὸς ταύτην οἶδε τὴν

70 ἡμέραν καὶ ὥραν , κατὰ τὴν τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ φύσιν εἶπεν ἄγνοεῖν οὐ κατὰ τὴν τῆς θεότητος. Τίνος οὖν ἕνεκεν ἀπὸ τῶν ἡμερῶν μερίδα οὐκ ἔλαβεν, ἀπὸ δὲ τῶν αἰώνων λαμβάνει ; Ἐπειδὴ οἱ μὲν αἰῶνες οὗτοι ἀπὸ ἡμερῶν καὶ ἑβδομάδων μετρούμενοι αἰῶνες καλοῦνται, ὁ δὲ μέλλον

75 αἰὼν καὶ αἰδῖος, οὐ μετρητὸς ὑπὸ ἡμερῶν, ἀλλ' ἀμέτρητος καὶ ἔστι καὶ ἔσται καὶ ἀτελεύτητος ἡμερῶν οὖν μὴ μελλουσῶν εἶναι, ἀλλ' αἰῶνος, οὐκ ἐκ τῶν ἡμερῶν μερίδα, ἀλλ' ἐκ τῶν αἰώνων, τῷ μέλλοντι αἰῶνι λαβὼν συνάπτει. Ἡ μέντοι μερίς τῆς γῆς, αὐτὸς δηλαδὴ ὁ παράδεισος, τύπος τῆς ἄνω

80 Ἱερουσαλὴμ , φημί δὴ, τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἣν, ἐν ᾧ καὶ τὸν ἀνθρώπον ἔθετο ὁ Θεός, ἵνα ἀπὸ τοῦ τύπου καὶ τῆς σκιᾶς ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν κατὰ προκοπὴν ἀναχθῇ. Τὸ δὲ ξύλον τῆς ζωῆς τὸ ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου εἰκὼν ἦν τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἥτις ἐστὶν ὁ Θεός. Ἡ δὲ πλευρὰ τοῦ Ἀδάμ ἡ

85 εἰς γυναῖκα οἰκοδομηθεῖσα τύπος ὑπῆρχε τῆς Ἐκκλησίας, ἕτερον πάλιν ὄν καὶ τοῦτο οἰκονομίας μυστήριον, ἵνα, ὁπόταν ἐκπέσῃ ἀπὸ τῆς εἰκόνης τῆς εἰς τύπον γεγυνοίας τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ὅς ἦν ὁ παράδεισος, καὶ τῆς

τοῦ ξύλου ζωῆς, διὰ τῆς πλευρᾶς τῷ Χριστῷ καὶ Θεῷ
 συναφθῇ καὶ εἰς ἐκεῖνο πάλιν αὐτὸ τὸ ἀρχαῖον καὶ πρῶτον 90
 ἀναχθῇ κάλλος.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ Εὐὰ πρώτη ἀπατηθεῖσα τὴν ἐντολὴν παρέβη
 καὶ τοῦ καρποῦ ἀπεγέυσαστο, εἶτα δέδωκε τῷ Ἀδὰμ κάκεινος
 ἔφαγε, μετανοῆσαι δὲ καὶ προσπεσεῖν τῷ Δεσπότῃ οὐδαμῶς
 ἠβουλήθησαν, ἐξορίζονται ἐκεῖθεν καὶ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον 95
 οἰκεῖν κατεκρίθησαν. Ὅρα δὲ καὶ τῆς ἐπ' αὐτῷ τοῦ Θεοῦ
 προνοίας τὴν ἄφατον ἀγαθότητα. Ἐπειδὴ γὰρ ἄπαξ ὑπὸ
 τῆς ἁμαρτίας εἰς φθορὰν κατηνέχθη, ἵνα μὴ πρὸ καιροῦ
 φαγὼν ἀπὸ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς ἀθάνατος γένηται, — καὶ
 ἔσται φθαρτὸς μὲν, ἀθάνατος δέ, καὶ οὕτως ἀθάνατον 100
 γένηται τὸ κακόν —, ἔθετο τὴν φλογίνην ῥομφαίαν ὁ Θεὸς
 φυλάσσειν τὴν εἴσοδον τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς.

δ'. Περὶ τοῦ κατακλισμοῦ καὶ τίνων εἰκόνες ἦσαν τὰ ἐν
 τῇ κιβωτῷ· καὶ περὶ τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ κατ' ἐκλογὴν
 λήμματος καὶ τί ἐστὶ τὸ λῆμμα τοῦτο· καὶ περὶ τοῦ Ἰσραὴλ
 καὶ τῆς περιτομῆς.

Τοιγαροῦν καὶ γνόντες ἀλλήλους ἐτέκνωσαν καὶ ἐποίησαν
 υἱοὺς καὶ θυγατέρας καὶ « ἐκάλεσεν Ἀδὰμ Εὐαν τὴν γυναῖκα
 αὐτοῦ ζωὴν, ὅτι αὕτη ἦν μήτηρ πάντων τῶν ζώντων ».
 Ἀλλὰ γὰρ πληθυνθέντων τῶν ἀνθρώπων καὶ εἰς βάθος
 ἐμπεσόντων κακῶν καὶ εἰς πλῆθος ἁμαρτημάτων πολὺ, 5
 μέλλων ὑδατι κατακλύσαι τὸν κόσμον ὁ Θεὸς καὶ ἀπαλεῖψαι
 τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῆς γῆς, τὴν μερίδα καὶ αὐθις οὐκ ἐγκα-
 τέλιπεν, ἀλλὰ τὸν Νῶε καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ καὶ τὰς
 θυγατέρας αὐτοῦ ἐν τῇ κιβωτῷ διεσώσατο. Ἡ δὲ κιβωτὸς
 πάλιν τῆς Θεοτόκου καὶ ὁ Νῶε τοῦ Χριστοῦ τύπος ἦν, οἱ δὲ 10
 σὺν τῷ Νῶε ἄνθρωποι τοῦ ἐξ Ἰουδαίων λήμματος ἀπαρχή,
 αὐτῶν τῶν εἰς Χριστὸν μελλόντων πιστεύειν, τὰ δὲ θηρία
 καὶ πάντα τὰ κτῆνη καὶ τὰ πετεινὰ καὶ ἑρπετὰ τύπος ὑπῆρχον
 τῶν ἐθνῶν. Ἐνθεν τοι καὶ ἡ κιβωτὸς μετὰ τὸν κατακλισμὸν
 εἶχε τὸν Νῶε, ἡ θεοτόκος δὲ Μαριάμ τὸν σαρκωθέντα Θεὸν 15
 καὶ ἄνθρωπον· ἀλλ' ἐκεῖνον μὲν μόνον σὺν τοῖς μετ' αὐτοῦ
 ἡ κιβωτὸς διεσώσατο, οὗτος δὲ καὶ τὴν κιβωτὸν καὶ πάντα

τὸν κόσμον τοῦ κατακλυσμοῦ τῆς ἀμαρτίας καὶ τῆς τοῦ νόμου δουλείας καὶ τοῦ θανάτου ἐρρύσατο.

- 20 Ἀλλὰ γὰρ μετὰ τὸν κατακλυσμὸν εἰς ἀγνωσίαν καὶ αὖθις Θεοῦ κατενεχθέντες οἱ ἄνθρωποι καὶ ὡσαύτως πάλιν τραχηλιάσαντες διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς χεῖλος ἓν, ἦτοι γλώσσαν καὶ φωνὴν μίαν, πύργον οἰκοδομεῖν ἤρξαντο καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀνελθεῖν ἐπεχείρουν, ἰσοθεῖαν καὶ αὖθις ἐν ἑαυτοῖς φαντα-
- 25 σθέντες. Τοίνυν καὶ συγγέειν μέλλων ὁ Θεὸς τὰς γλώσσας αὐτῶν κακὸν τούτου διαμερίσαι καὶ διασπεῖραι αὐτοὺς ἐν πάσῃ τῇ γῇ, ὡς πολλὰ μέλη ἐκ τῆς τοῦ Ἀδάμ πλευρᾶς γεγονότας καὶ εἰς ἓν σῶμα τῇ μιᾷ διαλέκτῳ ὄντας, πάλιν ἐκ τούτων ἔλαβε τὴν μερίδα αὐτοῦ, ἦτοι τὴν πλευράν, καὶ
- 30 τὸ λοιπὸν σῶμα εἰς πολλὰς ποιήσας μελῶν μερίδας διέσπειρε καὶ ἐκάλεσεν αὐτοὺς ἔθνη, ἀγνοίαν Θεοῦ παντελῶς ἔχοντας. Τὴν γοῦν μερίδα ταύτην αὐτοῦ ὠνόμασεν Ἰσραὴλ, τοιούστιν ὁρῶντα Θεόν αὕτη δὲ ἦν ὁ Ἀβραάμ ἐν ᾧ κατὰ διαδοχὴν ὑπῆρχεν ἄνωθεν τὸ τῆς πίστεως καὶ τῆς θεογνωσίας σπέρμα
- 35 διασωθέν, ᾧ καὶ ὥφθη λέγων· « Ἐξέλθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου καὶ δεῦρο εἰς γῆν ἣν ἄν σοι δείξω καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα »· ᾧ καὶ δέδωκε τὴν περιτομήν, οἶονει σύσσημον καὶ σφραγίδα γνωρίσας αὐτῷ ταύτην καὶ ὥμοσεν αὐτῷ πληθύνει τὸ σπέρμα αὐτοῦ
- 40 ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὡς τὴν ἄμμον τὴν παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης. Μετὰ ταῦτα δὲ ὥφθη πάλιν αὐτῷ ὁ Θεὸς καὶ φησι· « Γινώσκων γνώση ὅτι πάροικον ἔσται τὸ σπέρμα σου ἐν γῇ οὐκ ἰδίᾳ », τὴν εἰς Αἴγυπτον κάθοδον τοῦ Ἰωσήφ καὶ Ἰακώβ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ τῶν ἀδελφῶν
- 45 αὐτοῦ προμηνῶν αὐτῷ· ἐξ ὧν καὶ ἐπληθύνθη ἐκεῖ ἡ μερίς αὕτη καὶ ἐγένετο εἰς ἔθνος μέγα, οὗς καὶ διὰ Μωσέως ἐκεῖθεν ἐξήγαγε, τὸν ἄμυνον πρότερον αὐτοῖς τὸν τοῦ ἀληθινοῦ ἀντίτυπον ἐστιάσας. Εἶτα καὶ διασχίσας τὴν θάλασσαν καὶ διαβιβάσας αὐτοὺς καὶ εἰς τὴν ἔρημον
- 50 ἀναγαγὼν καὶ διαθρέψας αὐτοὺς ἐκεῖ τεσσαράκοντα ἔτη, ἐγενήθη « μερίς Κυρίου, λαὸς αὐτοῦ Ἰακώβ, σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραὴλ ».

Εἶχον οὖν οὗτοι τὴν περιτομήν ὡς σφραγίδα καὶ πάντες περιετέμνοντο καὶ ἦν ἐκ τούτου ἡ μερίς Κυρίου, ὡς εἴρηται,

γνώριμος καθαπερὶ προβάτων ἀγέλη βασιλικῶν, ἕκαστον 55
 αὐτῶν σφραγιδα τὴν περιτομὴν ἐν τῷ κρυπτῷ μορίῳ
 ἐπιφερόμενον· καὶ τοῦτο πρὸς τὸ μὴ συμμίγνυσθαι τοῖς
 λοιποῖς προβάτοις, ἡγουν τοῖς ἔθνεσι, τοῖς εἰς θηρίων καὶ
 ἀλόγων τάξιν ὑπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγνωσίας κατενεχθεῖσι,
 σοφῶς ψκονομήθη ἀπὸ Θεοῦ. Διὰ τί δὲ οὐκ ἐν ἄλλῳ μέρει 60
 τοῦ σώματος, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τὴν σφραγιδα ὑπέθετο γίνεσθαι;
 Ἐπειδὴ ἐξ αὐτοῦ ἡ σπορά προέρχεται καὶ ἡ κατὰ σάρκα
 γένεσις τοῦ ὅλου ἀνθρώπου γίνεται. Ἄλλως τε δὲ καὶ ὡς
 ὅλον ἄνθρωπον τὴν σάρκα ἀποδιδόμενον διὰ τοῦτου ἡμῖν
 ὑποζωγραφεῖ, ὡς ἂν ἐκ ταύτης κάκεινοι ὡς τῆς σαρκὸς 65
 τέκνα γνώριμοι ὧσι καὶ τύπος γένηται τῆς πνευματικῆς
 περιτομῆς τῶν δίχα ρεύσεως καὶ συνουσίας καὶ φθορᾶς
 ἀναγεννᾶσθαι μελλόντων ὕστερον τέκνων πνευματικῶν, ἵν'
 ὅταν ἐκείνη φανῇ, αὐτὴ τηνικαῦτα παυθῇ καὶ ἐν τῇ ἀκροθυσίᾳ
 τῆς σαρκὸς ἕκαστον τῶν προβάτων ἀντ' αὐτῆς τῷ αἵματι 70
 τοῦ Χριστοῦ σφραγισθῇ, ἐν τῇ ἀχειροποιήτῳ περιτομῇ
 δηλονότι κατὰ τὸν Παῦλον καὶ τῇ ἀπεκδύσει τῆς σαρκός,
 αὐτοῦ φημι τοῦ γήινου φρονήματος, περιτεμνομένων ἡμῶν
 μυστικῶς μὲν, ἐν αἰσθήσει δὲ ψυχῆς καὶ γνώσει γινομένων
 αὐτῆς. 75

ε'. Ὅτι τῷ παραχθέντι πρώτῳ κατ' ἀρχὰς κόσμῳ ἕτεροι
 δύο συνεπεγένοντο, ὧν ὁ ἔσχατος τύπος ἐστὶ τῶν μετὰ ταῦτα
 μελλόντων γενέσθαι, μέσος τις ὧν τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν ἐς
 ὕστερον· καὶ τίνος ἦν εἰκὼν ἡ τῆς ἐπαγγελίας γῆ καὶ τὰ ἐξῆς.

Ὁ μὲν οὖν λαὸς οὗτος ὁ ἐκ τοῦ σπέρματος Ἀδραάμ,
 ἡγουν ἡ μερὶς ἡ ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδάμ, οἷα δὴ νέος
 ἄλλος τις καὶ τρίτος κόσμος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κατέστη, εἰκόνα
 τοῦ πρώτου φέρων ἐκείνου κόσμου καὶ παραδείσου καὶ
 αὐτοῦ <τοῦ> δευτέρου, τοῦ ἐν τῇ κιβωτῇ δηλονότι, οὐ μόνον 5
 δέ, ἀλλὰ καὶ τύπον τῶν μετὰ ταῦτα μελλόντων γενέσθαι,
 μέσος τις ὧν καὶ τὰ μὲν ἀρχαῖα τοῖς εἰς ὕστερον ὑπογράφων,
 τοῖς δὲ γε ὕστερον τὰ ἀρχαῖα σημαίνων συνάπτεσθαι. Εἶχε
 γὰρ τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας ἀντὶ τοῦ παραδείσου ἐκείνου
 παράδεισον ἄλλον δεύτερον, τὴν κιβωτὸν ἀντὶ τῆς Θεοτόκου, 10

- προμηνύων ἡμῖν δι' αὐτῶν καὶ ἐξεικονίζων τὴν ἐν ἀνακαινώσει
 Πνεύματος ἁγίου μέλλουσιν ἔσεσθαι τοῖς ἁγίοις ἐν ἐκείνῳ
 ἐπάνοδον καὶ κληρονομίαν. Εἶχε τὸν νόμον, ὡς τὴν ἐντολὴν
 οἱ προπάτορες · ἐδήλου δὲ διὰ τῆς τοῦ νόμου δουλείας τὴν
 15 ὑπὲρ νόμον δοθήσεσθαι μέλλουσιν ἐλευθερίαν ἐν νόμῳ
 πνευματικῷ. Εἶχε τὴν στάμνον τοῦ μάννα ἀντὶ τοῦ ξύλου
 τῆς ζωῆς τοῦ ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου, οὐ φαγεῖν οὐκ
 ἐάθησαν ἐκεῖνοι, εἰκόνα φέρουσιν καὶ δηλοῦσιν τὴν στάμνον
 τὴν τὸν Χριστὸν φέρειν ἐντὸς μέλλουσιν. Εἶχε τὸ μάννα
 20 ἀντὶ τοῦ Χριστοῦ · αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ ἐξ οὐρανοῦ
 καταβάς καὶ ζῶν αἰώνιον τῷ κόσμῳ διδούς · διὰ τοῦτο
 γὰρ καὶ τὸ μάννα ἐξ οὐρανῶν ἦν · « Ἄρτον γάρ, φησὶν,
 ἀγγέλων ἔφαγεν ἄνθρωπος. » Καὶ συνελόντα εἰπεῖν,
 παραδείσον αὐτὸν νέον πεποιηκώς, πολλὰ τοῦ παραδείσου
 25 ἐκεῖνου τιμιώτερα τε καὶ ὑψηλότερα ἐν αὐτῷ ἔθετο, ὅσῳ
 καὶ μειζόνων ἐπαγγελιῶν καὶ πραγμάτων τύπος ἦν.
- Ἔθετο καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ τὸν Μωϋσῆν, καθάπερ ἐκεῖ τὸν
 Ἀδὰμ · καὶ ἐλάλει αὐτῷ ὁ Θεὸς ὡς τῷ Ἀδὰμ καὶ ὁ Μωϋσῆς
 ἐλάλει τῷ Θεῷ καθὼς ὁ Ἀδὰμ · ἄλλ' οὐκ εἶχεν ὁ Ἀδὰμ ὡς
 30 οὗτος ἐπαγγελίας ἐλπίδα τοῦ σωματικῶς ἐκέῖσε παραγενέσθαι
 τὸν μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Υἱὸν καὶ Θεόν. Εἶχεν ἐκεῖνος τὸ
 ξύλον τῆς ζωῆς, οὐκ ἐκείνην δὲ αὐτὴν τὴν ζωὴν · οὗτος δὲ
 ἐκδηλωτέραν μὲν ὑπὲρ τὸ τῆς ζωῆς ξύλον τὴν τοῦ Πνεύματος
 χάριν ἐν τοῖς προφήταις ἐκέκτητο, τὴν τελείαν καὶ ἀληθινὴν
 35 ζωὴν ἐν τῷ Χριστῷ δοθήσεσθαι κατεπαγγελιομένους. Εἶχεν
 ὁ παράδεισος ἐκεῖνος ἄπονον ζωὴν καὶ ἀμέριμον, δένδρα τε
 καὶ καρποὺς ὡραίους εἰς βρωσιν · εἶχε καὶ οὗτος τὸ μάννα
 ἐξ οὐρανοῦ τροφήν αὐτοσχέδιον, ὥσπερ εἴρηται · ἐπινόη τε
 ἐκ πέτρας ἀκολουθούσης ὕδωρ ὑπὲρ μέλι γλυκάζον · οὐ
 40 μὴν ἀλλὰ γὰρ καὶ « τὰ ἱμάτια αὐτῶν καὶ τὰ ὑποδήματα
 οὐκ ἐπαλαιούντο οὐδὲ ἐφθείροντο », ἀλλὰ συνῆξανον καὶ
 ταῦτα τοῖς αὐτῶν σώμασι καὶ οὐκ ἦν ἐν ταῖς φυλαῖς αὐτῶν
 ὁ ἄσθενών. Εἶχον οἱ ἐν τῷ πρώτῳ παραδείσῳ ἀπειλὴν
 θανάτου καὶ κατάρας ἐν τῇ παραβάσει τῆς ἐντολῆς · εἶχον
 45 οἱ ἐν τούτῳ ἀφέσεως ἁμαρτιῶν ἐλπίδα καὶ εὐλογίαν ζωῆς
 αἰωνίου ἐν τῷ μὴ πληρῶσαι τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ τινα ἐξ
 αὐτῶν, τοῦ Χριστοῦ ἐλθεῖν κατεπαγγελιομένου καὶ ποιῆσαι
 τὸ ἀδύνατον παρ' ἐκείνοις δυνατόν, οὐχὶ πρὸς κατάκρισιν

τῶν μὴ φυλαζάντων, ἀλλὰ πρὸς σωτηρίαν τῶν πιστευσάντων.
 Ἔρχεν ὁ πρῶτος τὴν φλογίνην ῥομφαίαν φυλάττουσαν τὴν 50
 εἴσοδον τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς καὶ ἀπείργουσαν ἐξ αὐτοῦ τὸν
 Ἀδὰμ καὶ τοὺς ἐξ αὐτοῦ ἔρχεν οὗτος τὸν ἀρχιστράτηγον
 Μιχαήλ, τοὺς ἐν αὐτῷ μᾶλλον περισκέπτοντα καὶ φυλάσ-
 σοντα, τὰ δὲ διασπαρέντα ἔθνη τοῦ εἰσελθεῖν ἐν αὐτῷ μὴ 55
 παραχωροῦντα. Προφρονόμησεν ἐκεῖ ὁ Θεός, ἵνα διὰ τῆς
 πλευρᾶς τοῦ Ἀδὰμ ἢ τοῦ Ἀδὰμ ἀνάπλασις γένηται καὶ διὰ
 τοῦτο ἐκ τοῦ ἀνδρὸς τότε ἄνευ συνουσίας γέγονεν ἡ γυνή, ὡς
 ἂν ἐκ τῆς γυναικὸς πάλιν ἡ πλευρά ληφθῇ τοῦ Ἀδὰμ καὶ
 ἄνευ βεύσεως καὶ συνουσίας γεννηθῇ ἄνθρωπος ὁ Χριστός καὶ 60
 Θεός καὶ δι' αὐτοῦ ὁ Ἀδὰμ ἀνακαινισθῇ προεπηγγείλατο
 ἐν τούτῳ τῷ παραδείσῳ ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραὰμ εἰσαγαγεῖν ἐν
 τῷ σπέρματι αὐτοῦ πάντα τὰ ἐξωσθέντα ἔθνη καὶ μίαν
 ποίμνην αὐτοὺς ἀπεργάσασθαι.

Ἐπεὶ οὖν οἱ ἐν τοῖς ἀγαθοῖς τούτοις ὄντες καὶ πρὸ τοῦ
 εἰσελθεῖν εἰς τὴν τῆς ἐπαγγελίας γῆν καὶ μετὰ τὸ εἰσελθεῖν 65
 παρέβησαν καὶ αὐτοὶ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ τὴν λέγουσαν
 « Ἄκουε, Ἰσραὴλ ὁ Κύριος ὁ Θεός σου Κύριος εἰς ἔσθι καὶ
 οὐ προσκυνήσεις θεῷ ἄλλοτρίῳ » καὶ « ἔθυσαν τοὺς υἱοὺς
 αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν τοῖς δαιμονίοις καὶ ἥσθιον 70
 καὶ ἔπινον τὸν οἶνον τῶν σπονδῶν αὐτῶν καὶ προσεκύνησαν
 οἷς ἐποίησαν οἱ δάκτυλοι αὐτῶν, ἀπέκτεινάν τε τοὺς ἀγίους
 καὶ ἐλιθοβόλησαν τοὺς προφῆτας, ἐστράφησαν εἰς τόξον
 στρεβλὸν καὶ παρώξυναν ἐπ' ἄλλοτρίοις καὶ ἐν βδελύγμασιν
 αὐτῶν τὸν Θεὸν τὸν θρέψαντα αὐτοὺς ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ 75
 ἐπελάθοντο αὐτοῦ » — τί οὖν ὁ παρὰ πάντα τὰ ἔθνη
 ἐκλεξάμενος αὐτοὺς Κύριος; Ὡργίσθη καὶ ἀπεστράφη
 αὐτούς; Οὐδαμῶς, ἀλλὰ ἀπέστειλε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ κατα-
 κλῦσαι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, ἐπεὶ δὲ ἐφθάσθησαν ὁμοιωθῆναι
 καὶ οὗτοι τοῖς ἔθνεσι, καθὼς γέγραπται « Καὶ ἐμίγησαν 80
 ἐν τοῖς ἔθνεσι καὶ ἔμαθον τὰ ἔργα αὐτῶν » καὶ « οὐ συνῆκαν
 ἐν τιμῇ ὄντες. » Ταιγαροῦν ἀναμνήσθητί μοι τῆς κιθωτοῦ,
 τῶν υἱῶν Νῶε καὶ τῶν θηρίων καὶ ἐρπετῶν τῶν ἐν αὐτῇ τότε
 εἰσεληλυθόντων, ὡς εἶπον, τὰ ἐν αὐτῇ διηγούμενος, τὸν
 μὲν Νῶε τύπον εἶναι τοῦ Χριστοῦ, τοὺς υἱοὺς δὲ αὐτοῦ τοῦ
 ἐν τῷ νόμῳ λαοῦ, τὰ δὲ θηρία καὶ τὰ ἐρπετὰ τῶν ἐθνῶν. Οἱ 85

- γοῦν ἐν τῷ νόμῳ ἄνθρωποι, οἱ μερὶς Κυρίου κληθέντες, ὁ
 κλῆρος αὐτοῦ, τοῖς θηρίοις εἶτ' οὖν τοῖς ἔθνεσιν ἐξωμοιώθη-
 σαν· καὶ θέλων αὐτοὺς ὁ Θεὸς ἀνακαλέσασθαι καὶ εἰς τὸ
 ἀρχαῖον· πάλιν ἀποκαταστήσαι κατήλθεν ἐπὶ γῆς καὶ
 90 ἐσαρκιώθη, λαβὼν τὴν πλευρὰν τοῦ Ἀδὰμ ἐκ τῶν πανάγων
 τῆς Θεοτόκου σαρκῶν, καὶ ἐγένετο ἄνθρωπος, ὁμοιωθεὶς
 ἡμῖν κατὰ πάντα πλὴν ἁμαρτίας. Τί τοῦτο; Ἵνα καὶ τοὺς
 ἐν νόμῳ φυλάξαντας τελειώσῃ διὰ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως,
 καὶ τοὺς εἰς εἰδωλολατρείαν ἐξ αὐτῶν ἐκπορνεύσαντας διὰ
 95 πίστεως τῷ λοιπῷ σώματι ἐπισυνάψῃ, καὶ οὕτως δικαιωθῶσιν
 ὡσαύτως καὶ τὰ ἔθνη διὰ τῆς πίστεως κατὰ τὸ οὕτως
 εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Παύλου· «Εἰ γὰρ τὸ αὐτῶν παράπτωμα
 πλοῦτος, φησί, τοῦ κόσμου γέγονε, πόσῳ μᾶλλον ἡ σωτηρία
 αὐτῶν γενήσεσθαι ἐμελλεν;»
 100 Ἄλλ' ἡ θεωρία τοῦ εἰρημένου ὅσον ἀπὸ τοῦ γράμματος
 νοεῖν μοι καὶ ἑτερόν τι σαφῶς ὑποτίθεται. Ἀλλὰ προσέχετε,
 ἵνα γνῶτε καλῶς τί ἐστὶν ὃ λέγει ὁ θεὸς Ἀπόστολος·
 «Εἰ τὸ αὐτῶν παράπτωμα πλοῦτος κόσμου γέγονε, πόσῳ
 μᾶλλον ἡ σωτηρία αὐτῶν γενήσεσθαι ἐμελλεν;»

ε'. Εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ Ἀποστόλου· «Εἰ γὰρ τὸ αὐτῶν
 παράπτωμα πλοῦτος κόσμου γέγονε» καὶ τὰ ἐξῆς· καὶ
 προσωποποιῶν τῶν ἑκατέρων λαῶν, τῶν ἐθνῶν φημι καὶ τοῦ
 Ἰσραήλ.

- Ἀπὸ τῆς διασπορᾶς τῶν ἐθνῶν, ὡς ἐφθην εἰπὼν, μερὶς
 Κυρίου γέγονεν ὁ Ἰσραήλ. Ὁ γοῦν Ἰσραὴλ οὗτος, εἰς ἔθνος
 μέγα καὶ λαὸν πολὺν γεγωνός, ἐξώκειλεν εἰς εἰδωλολατρείαν,
 καθὼς ἐποίουν τὰ ἔθνη· καὶ ὀλίγοι λίαν ὡς ζύμη τις καὶ
 5 μερὶς τῷ Θεῷ ἐφυλάχθησαν. Ἐλθόντος οὖν τοῦ Χριστοῦ,
 εἰ ἐπίστευσαν αὐτῷ καὶ προσεκύνησαν ὡς Θεῷ, ἐμελλον
 ἅπαντες, δίκαιοί τε καὶ ἄδικοι, θεοσεβεῖς καὶ εἰδωλόλατραι,
 εἰς ἓν γενέσθαι καὶ ἅμα σωθήσεσθαι. Καὶ εἰ τοῦτο γέγονεν,
 ἔλεγον ἂν τὰ ἔθνη πρὸς αὐτόν· «Θεὲ τοῦ παντός καὶ
 10 Δέσποτα, Κύριε τῶν αἰώνων, ἰδοὺ χωρὶς ἔργων δικαιοσύνης
 τινῶν πάντας αὐτοὺς ἔσωσας. Τί οὖν; Ἡμεῖς δὲ οὐκ ἐσμέν
 ἔργα χειρῶν σου καὶ πλάσμα;» Ἀντέλεγον δὲ τούτοις

οἱ Ἰουδαῖοι ἃ δὴ καὶ ἔλεγον · « Οὐχί, ἀλλ' ἡμεῖς ἐσμεν
μόνοι μερὶς αὐτοῦ, ἡμεῖς μόνοι κληρὸς αὐτοῦ · πρὸς ἡμᾶς
αἱ πλάκες τῆς διαθήκης, ἡ περιτομὴ καὶ τὰ λοιπὰ ἃ μόνοις 15
ἡμῖν ἐπηγγείλατο καὶ ἡμῖν δέδωκεν, ὑμῖν δὲ οὐδαμῶς
δώσει. » Πρὸς ταῦτα πάλιν ἂν ἀνθυπέφερον τὰ ἔθνη, λόγου
μὴ ἀξιοῦντα τοὺς φθονεροὺς Ἰουδαίους · « Ἡμᾶς μὲν, ὧ
Δέσποτα καὶ Λόγε Θεοῦ, ἀξίως ὡς ἀναξίους ἀπώσω, ὡς
σκληροτραχήλους καὶ ἀνηκόους ἀνεπιμελήτους καταλιπών, 20
καὶ λιμῶ ἀγνωσίας καὶ δίψει ἀνυδρίας τοῦ μὴ ἀκοῦσαι ἡμᾶς
λόγων ἀγίων σου ἔασας καὶ δικαίως. Εἰς δὲ τούτους αὐτοὺς
πᾶσαν ἐπεδείξω ἀγάπην καὶ ἐπιμέλειαν · προφῆτας καὶ
κριτὰς καὶ διδασκάλους ὡς ὁδηγοὺς καὶ παιδευτὰς δέδωκας 25
αὐτοῖς · νόμον καὶ περιτομὴν καὶ σημεῖα καὶ τέρατα ἐποίησας
εἰς αὐτούς · καὶ πάντα ταῦτα εἰς οὐδὲν λογισάμενοι, ἐγκα-
τέλιπόν σε καὶ εἰδώλοις μεθ' ἡμῶν ὡς θεοὺς προσεκύνησαν ·
καὶ ὅπερ ἡμεῖς ἐπράξαμεν ἔργα, πάντα καὶ αὐτοὶ διεπρά-
ξαντο · καὶ ὁμοίως ἡμῖν ἠρνήσαντό σε τὸν εὐεργέτην. Νυνὶ 30
δὲ μόνη τῇ εἰς σέ πίστει συνεπάθησας αὐτοῖς, ἡλέησας καὶ
ῥακτεῖρησας καὶ τοῖς μὴ ἁμαρτήσασιν ἀγίοις σου συνηρίθ-
μησας. Οὐκ ἐλέησεις δὲ καὶ ἡμᾶς ; Οὐκ οἰκτειρήσεις ; Οὐ
προσδέξῃ, φιλόνθρωπε ; » Καὶ οὕτως δικαίως καὶ εὐλόγως
τοῖς ἐν περιτομῇ εἰδώλοις θύσασιν οἱ ἐν ἀκροβυστίᾳ συνήπ-
τοντο καὶ οἱ πάντες εἰς ἐν ἐν Χριστῷ γενήσεσθαι ἐμελλον. 35

Ἐπεὶ δὲ μετὰ τῶν προγενεστέρων αὐτῶν κακῶν καὶ
αὐτὸν τὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν ὡς κακουργὸν ἀπέκτειναν, τὸν
δὲ Βαραββᾶν ὡς ἀντίτυπον τοῦ Ἀντιχρίστου ᾗτήσαντο καὶ
ἀπέλυσαν καὶ μετὰ ταῦτα καὶ αὐτοὺς ἐδίωξαν τοὺς ἀποσ-
τόλους αὐτοῦ, ἐξορίσας αὐτούς, ὥσπερ εἵπομεν, ἐκ τοῦ 40
παραδείσου, διέσπειρεν εἰς πάντα τὰ ἔθνη, ὡς τὴν τῶν
ἐθνῶν ἀνταλλαξαμένους ἀσέβειαν. Τὰ δὲ γε ἔθνη τὰ ἐκ τῆς
πλευρᾶς τοῦ Ἀδὰμ ὁ τὴν πλευρὰν ἀναλαβὼν τοῦ Ἀδὰμ ἐκ
τῆς γυναικὸς καὶ εἰς ἄνδρα τέλειον οἰκοδομήσας αὐτήν,
σὰρξ αὐτὸς ὅλος ὁ φύσει Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ δι' αὐτῆς 45
γεγονῶς καὶ υἱὸς τοῦ Ἀδὰμ κατὰ τὴν φύσιν τοῦ Ἀδὰμ
χρηματίσας, πρὸς ἑαυτὸν ἐπεσπάσατο. Τοῦτο ὁ πλοῦτος
τοῦ κόσμου · καὶ εἰ τοῦτο γέγονε πλοῦτος κόσμου, πόσω
μᾶλλον, εἰ κἀκεῖνοι ἐπίστευσαν, γενήσεσθαι ἐμελλον. Ἦν
μὲν οὖν ἐκ τῆς πρώτης διασπορᾶς μερὶς ὁ πᾶς Ἰσραὴλ ἐν 50

- καὶ προέγνω καὶ προώρισε · καὶ ὅτε ἦλθεν ἐκάλεσεν αὐτὸν εἰς πίστιν τὴν ἑαυτοῦ. Ἐπεὶ δὲ ἔλθειν πρὸς αὐτὸν οὐκ ἠθέλησε, λαβὼν ἐκ τῆς ὅλης μερίδος μερίδα μικρὰν τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύσαντας, δηλονότι τὸν Ἰωάννην καὶ πρό-
 55 δρομον, τοὺς ἀποστόλους καὶ καθεξῆς τοὺς λοιπούς, τὸ πλεῖστον τῆς μερίδος τὸ ἐκ προθέσεως οἰκείας εἰς ἀπιστίαν πεσὼν ἀπέριψε · καὶ ἀντ' αὐτῶν εἰσῆλθον τὰ ἔθνη καὶ τῇ κατ' ἐκλογὴν πίστεως μερίδι ἐκ πίστεως καὶ αὐτοὶ ἐκολ-
 λήθησαν.
- 60 Καὶ σκόπει μοι ἀπ' ἐντεῦθεν τὴν τοῦ λόγου καθ' ὁδὸν προκοπὴν, ὅπως ἔρχεται τὰ τῆς καινῆς καὶ θαυμασίας μερίδος ἐκδιηγῆσασθαι.

ζ'. Ὅτι νέος κόσμος ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία καὶ νέος παράδεισος ἡ πρὸς αὐτὸν πίστις. Καὶ πρὸς τούτοις ἀνακεφαλαίωσις τοῦ πρώτου κόσμου, ἀντιπαρατιθεμένων τοῖς ἐν ἐκείνῳ πραχθεῖσι τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διὰ Χριστοῦ τελεσθέντων. Καὶ πρὸς τὸ τέλος ἐπανάληψις τοῦ ἀποστολικοῦ ῥητοῦ · « Οὕς προέγνω, τούτους καὶ προώρισε ... ».

- Πάλιν μὲν οὖν νέας μερίδος ἀρχὴ καὶ νέου κόσμου καὶ μετὰ τῆς μερίδος φύραμα ξένον, καινὸν καὶ παράδοξον. Τὰ μὲν μέχρι τούτου τύποι καὶ σκιαὶ καὶ αἰνίγματα ταύτης ἦν, αὕτη δὲ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ τοῦ κόσμου παντὸς ἀνακαίνισις τε
 5 καὶ ἀνανέωσις. Ἀλλὰ γὰρ μερίς μὲν ἡ ἐκ τοῦ Ἀδάμ γεγонуῖα φθαρτὴ καὶ εἰς πολὺ πλῆθος λαοῦ φθαρτοῦ καὶ θνητοῦ γενομένη ὑπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ πᾶσα ἀπώλετο · καὶ Νῶε μόνος ἐξ αὐτῆς καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ μερίς πάλιν ἐκ ταύτης ἐναπελείφθησαν, ἀρχὴ κόσμου δευτέρου. Ἐπεὶ δὲ πάλιν εἰς
 10 οὐρανὸν ἀνελθεῖν ἐπεχείρουν, κατακλυσμὸν δὲ μηκέτι ποιήσειν ἐπηγγείλατο ὁ Θεὸς μηδὲ ἀποκτεῖναι πᾶσαν σάρκα ζῶσαν ἐπὶ τῆς γῆς , αὕθις μερίδα ἔλαβε τὸν Ἀβραάμ κατ' ἐκλογὴν πίστεως καὶ πάντας ἄλλους εἰς τὸν κόσμον διέσπειρεν. Ἀπὸ ταύτης οὖν τῆς τοῦ Ἀβραάμ μερίδος
 15 μερίδα τοῦ σπέρματος αὐτοῦ, αὐτὴν δὴ τὴν πλευράν, ὡς πολλάκις εἶπον, αὐτὸς ἐκεῖνος ἀνέλαβεν ὁ Θεὸς καὶ ᾠκοδόμησεν ἑαυτῷ καὶ ᾠκοδομήθη εἰς σάρκα δίχα τροπῆς καὶ

ἐγένετο ἄνθρωπος οὐ φίλος. Οὐδὲ γὰρ ἀπαρχὴ τέκνων σαρκικῶν, λαοῦ φθαρτοῦ, καθὰ καὶ ὁ Νῶε τηνικαῦτα ἐγένετο, 20 ὥς ἂν, ἐν τῷ πληθυνθῆναι καὶ ἀπόλλυσθαι μέλλοντος αὐτοῦ, ἄλλην ἀπαρχὴν πάλιν εἰς ἐτέρου λαοῦ γένεσιν ὕστερον ἐξ αὐτοῦ λάβῃ, ἀλλὰ ἀπαρχὴ ἀθάνατος καὶ αἰζῶος γέγονε τέκνων πνευματικῶν καὶ τὸν χαρακτῆρα ἀναμορφουμένων αὐτοῦ, καθὰ φησιν ὁ Ἀπόστολος· « Ἀπαρχὴ Χριστός, 25 ἔπειτα οἱ τοῦ Χριστοῦ », καὶ ἐτέρωθι· « μέχρις οὗ μορ- φωθῇ Χριστός ἐν ἡμῖν ». Οἱ μὲν γὰρ προπάτορες ἅπαντες ἐκεῖνοι θνητοὶ ὑπῆρχον, ὁ δὲ ἐκ τῆς μερίδος τοῦ σπέρματος Ἀβραάμ τὴν μερίδα λαβὼν καὶ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀδάμ υἱὸς γεγονώς, ἀφθαρτός ἐστι καὶ ἀθάνατος, οὐ 30 γεννῶν σαρκικῶς ἀλλὰ ἀναπλάττων πνευματικῶς.

Καὶ σκόπει μοι τὸν τρόπον τῆς ἀναπλάσεως. Τίς οὗτος; Ἐν τῷ παραδείσῳ ἀπὸ ἀνδρὸς γυνὴ γέγονε, μήτηρ οὖσα πάντων τῶν ἀπὸ γῆς γεννηθέντων· ἐν δὲ τῇ τῶν πιστῶν Ἐκκλησίᾳ ἀπὸ γυναικὸς ἀνὴρ Χριστός ὁ Θεὸς ἐγεννήθη, ἀπαρχὴ καὶ ζωὴ πάντων τῶν ἀναγεννωμένων πνευματικῶς 35 ἐκ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως. Ἐκεῖ ξύλον τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν, ὃ καὶ μεταληφθὲν θανάτου ἐκείνοις γέγονεν αἷτιον· ἐνταῦθα τὸ ξύλον τοῦ σταυροῦ, ἐν ᾧ τὰς μὲν χεῖρας ἀντὶ τῶν ἀσφαμένων χειρῶν τοῦ Ἀδάμ, τοὺς δὲ πόδας ἀντὶ τῶν ἐπὶ τῇ παραβάσει βαδισάντων ποδῶν, προσηλώθη 40 Χριστός ὁ δεύτερος Ἀδάμ καὶ Θεός. Καὶ ὁ μὲν Ἀδάμ, γευσάμενος ἀπὸ τοῦ ξύλου ἐκείνου, θανάτου καὶ κατάρας αἷτιος τοῖς ἐξ αὐτοῦ γέγονεν· ὁ δὲ Χριστὸς καὶ Θεός, χολῆς γευσάμενος καὶ ὄξος πιὼν, ἐκείνους μὲν τῆς κατάρας ἀπήλλαξε καὶ τῆς τοῦ θανάτου φθορᾶς ἠλευθέρωσε, τοῖς δὲ 45 πιστεύουσιν εἰς αὐτὸν ζωὴν καὶ νῆαν ἐδωρήσατο καὶ ἰσαγγελον ἔχειν πολιτείαν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἐνίσχυσεν. Ἐκεῖ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου ἦν, ὃ καὶ φαγεῖν οἰκονομικῶς οὐ συνεχωρήθη ὁ Ἀδάμ, ἀλλ' ἐξεβλήθη τοῦ παραδείσου, διὸ καὶ φυλάσσειν ἐτάχθη τὴν τούτου εἰσοδὸν ἢ 50 φλογίνῃ ῥομφαίᾳ· ἐνταῦθα λόγχῃ τὴν πλευράν ἐνύγη Χριστὸς καὶ τὴν ῥομφαίαν ἐκείνην ἀπέστρεψε καὶ τὴν εἰσοδὸν ἤνοιξε καὶ ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ τὸ τῆς ζωῆς ξύλον ἐφύτευσε, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ καθ' ἡμέραν τοῦτο φυτεύει

55 ἐξουσίαν ἡμῖν δέδωκεν, ὃ καὶ ἄθροον αὐξάνει καὶ ζωῆς αἰωνίου πᾶσι τοῖς ἐσθίουσιν ἐξ αὐτοῦ πρόξενον γίνεται.

Ἡ παραδείσου τοῦ νυνὶ παρὰ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ φυτευθέντος ! Ἡ μυστηρίου καινοῦ καὶ θαυμάτων φρικτῶν ! Ἐκεῖ μὲν γὰρ δένδρα αἰσθητὰ καὶ ὁρατὰ ὁμολογουμένως
 60 ὑπῆρχον ὁ Ἀδάμ τε καὶ ἡ Εὕα, αὐτό τε τὸ ξύλον τῆς γνώσεως καὶ τὸ ξύλον ὁμοῦ τῆς ζωῆς ἕτερον παρὰ τοῦτο ὃν ἔνταῦθα δὲ ὁ νέος Ἀδάμ τὰ πάντα ὁμοῦ τοῖς πιστοῖς γίνεται καὶ τρυφή καὶ γνώσις, οὐ θανατοῦσα καὶ τοῦ τῆς ζωῆς ξύλου ἀπείργουσα, ἀλλὰ διδάσκουσα ἃ διὰ ῥημάτων δεῖ τῷ ὄφει
 65 δεόντως ἀνταποκρίνεσθαι · « Ἀπελθε, φησὶν, ὀπίσω μου, Σατανᾶ » καὶ τὰ ἐξῆς · καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰσάγουσα πρὸς τὴν ζωὴν ἥτις αὐτὸς ἐκεῖνος πάλιν ἐστίν. Ἀλλὰ ποῦ, φησὶν, ὁ νέος παράδεισος ὃν λέγεις πεποιηκέναι Χριστόν ; Ἰδοὺ γὰρ ὁρῶμεν ὅτι ἅπας ὁ κόσμος, καθὼς ἐξ
 70 ἀρχῆς κατεσκευάσθη, ἐστὶ · καὶ τὴν γῆν κατοικοῦμεν ἐν ἧ ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ καὶ ἰδρῶτι τοῦ προσώπου ἡμῶν ἐσθίειν κατεκρίθημεν τὸν ἄρτον ἡμῶν. Ποῦ οὖν ὁ παράδεισος ὃν διηγῇ ἡμῖν ; Εἰ βούλει μαθεῖν Θεοῦ ἀκατάληπτου καὶ ἀοράτου ἀόρατα καὶ ἀκατάληπτα τοῖς ἀπίστοις ἔργα τε καὶ
 75 μυστήρια, ἐπίστησον ἐντεῦθεν τὸν νοῦν καὶ διηγουμένων γνώσῃ καὶ μαθήσῃ αὐτά.

Πρῶτον ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς καὶ ὕστερον τούτων πάντων οἰκείαις
 80 χερσὶ τὸν ἄνθρωπον ἐπλασεν, εἶθ' οὕτως ἐποίησε τὸν παράδεισον καὶ τὰ ἐν αὐτῷ καὶ ἔθετο τὸν ἄνθρωπον ἐν αὐτῷ ὃν ἐποίησε · καὶ λαβὼν μίαν αὐτοῦ τῶν πλευρῶν ὥκοδόμησεν αὐτὴν εἰς γυναῖκα καὶ οὕτως ἔδωκεν αὐτοῖς ἐντολὴν τοῦ μὴ φαγεῖν ἀπὸ τοῦ ξύλου τοῦ γνωστοῦ καλοῦ καὶ πονηροῦ, ἵνα μὴ θανάτῳ θανατωθῇσονται, ἀλλ' ἐργάζωνται
 85 κατὰ τὴν ἐντολὴν καὶ φυλάσσωσιν . Αὐτοὶ δὲ μετὰ ταῦτα ἀπέστησαν μὲν ἐν πρώτοις τοῦ μεμνησθαι Θεοῦ καὶ τῶν εὐεργεσιῶν αὐτοῦ, ἥτις ἦν ἡ ἐργασία ἡ ἀπὸ Θεοῦ δοθεῖσα αὐτοῖς, δεῦτερον κατέλιπον τοῦ φυλάσσειν τὴν ἐντολὴν καὶ ἐκ τοῦ ξύλου οὗ ἐνετεῖλατο αὐτοῖς μὴ φαγεῖν ἔφαγον ·
 90 καὶ ἀπέθανον εὐθὺς μὲν τὸν ψυχικόν, μετὰ δὲ πολλοὺς χρόνους ὕστερον καὶ τὸν σωματικόν θάνατον καὶ κατήχθησαν ἐν τῷ ᾄδῃ. Καὶ οὐ μόνον οὗτοι ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἐξ αὐτῶν

γεννηθέντες τοῦτο πεπόνθασι μέχρι τῆς αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ
καὶ Θεοῦ τοῦ νέου Ἀδὰμ παρουσίας καὶ τῆς εἰς τὸν ἕδην
αὐτοῦ καταβάσεως καὶ τῆς ἐκ νεκρῶν αὐτοῦ ἀναστάσεως. 95
Ἀλλὰ γὰρ ἐλθόντος τοῦ τὰ πάντα τότε δημιουργήσαντος
καὶ ἀνακαινίσαι ταῦτα θελήσαντος, οὐχὶ κατὰ τὴν ἀκο-
λουθίαν ἦν ἔκτισε ταῦτα καὶ ἀνακαινίσαι ἠθέλησεν. Ἀλλὰ
πῶς ; Πρῶτον τὸν ἄνθρωπον καὶ οὕτω τὴν κτίσιν ὕστερον.
Τίνα τρόπον καὶ διὰ τί ; Ἐπειδὴ τότε μὲν ὡς βασιλεία τῷ 100
Ἀδὰμ τὰ ὁρώμενα πάντα εἰς κατοικίαν καὶ ἀπόλαυσιν αὐτοῦ
πρῶτον ἡντρέπισε καὶ εἶθ' οὕτως ἐκείνον παρήγαγε · νυνὶ
δὲ πάλιν, ἐὰν τὴν κτίσιν ἀνακαινίσαι πρῶτον ἠθέλησε καὶ
πνευματικὴν αὐτὴν καὶ ἄφθαρτον καὶ ἀίδιον ἀπεργάσασθαι,
ποῦ ἄρα ὁ σὰρκα φθαρτὴν περικείμενος, ὁ ψυχικὸς δηλονότι 105
καὶ θνητὸς αὐτὸς ἄνθρωπος, οἰκεῖν ἐμελλεν ; Ἐν ποίῳ δὲ
κόσμῳ διάγειν τότε καὶ γαμεῖν καὶ ἐγκαμίσκεσθαι , γεννᾶν
τε καὶ γεννᾶσθαι καὶ ἀνατρέφεσθαι ὥφειλεν ; Ὅντως οὐκ
ἔχεις εἰπεῖν. Διὰ τοῦτο οὖν πρῶτον τὸν καταπεσόντα καὶ
συντριβέντα καὶ παλαιωθέντα ἄνθρωπον ἀνεγείρει, ἀναπλάττει 110
τε καὶ ἀνανεοῖ, καὶ τότε τὴν κτίσιν.

Ἀλλὰ γὰρ ὥσπερ κατὰ τάξιν τὴν δημιουργίαν καὶ τὴν
ταύτης ἐκπτώσιν εἰρήκαμεν, οὕτω δέον εἰπεῖν καὶ τὴν αὐτῆς
ἀνακαινίσιν. Σκόπει δὲ τὴν παράθεσιν τῶν παλαιῶν πραγμά-
των, ὅπως ἐξ ἰσότητος ἔχει παρατιθεμένη τῇ οἰκονομίᾳ καὶ 115
διαθήκῃ Θεοῦ. Πρῶτον τοιγαροῦν εἰσέχθη ὁ Ἀδὰμ εἰς τὸν
παράδεισον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ τότε ἡ Εὐὰ παρήχθη · πρῶτον
καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς ὁ ποιητὴς τοῦ Ἀδὰμ, κατέλθε
καὶ εἰσῆλθεν ἐν τῇ ἀχράντῳ γαστρὶ τῆς Παρθένου καὶ
οὕτως ἔλαβεν ἐξ αὐτῆς τὴν πλευρὰν τοῦ Ἀδὰμ, ἦτοι τὴν 120
πανάμωμον σὰρκα, καὶ ἐγένετο ἄνθρωπος καὶ προῆλθεν ἐν
κόσμῳ ἀντὶ Εὐὰς τῆς ἀπατηθείσης ὑπὸ τοῦ ὄφεως Ἀδὰμ
νέος ὁ κτεῖναι μέλλων τὸν ὄφιν τὸν τὴν Εὐὰν ἐξαπατήσαντα.
Πρῶτον ἡ Εὐὰ ἠπατήθη, λαλήσαντος αὐτῇ τοῦ ὄφεως,
καὶ ἀπὸ τοῦ ξύλου ἔφαγε καὶ τὴν ἐντολὴν παρέβη καὶ τὸν 125
θάνατον ἀπέθανε τῆς ψυχῆς · πρώτη ἡ θεοτόκος Μαρία
ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου εὐαγγελίζεται καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ βουλήν
ἀπαγγελθεῖσαν πιστεύει καὶ πείθεται λέγουσα · α' Ἰδοὺ/ ἡ
δοῦλη Κυρίου · γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου . » Καὶ οὕτως

- 130 τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον οὐσιωδῶς ἐν ἑαυτῇ ὑπεδέξατο πρώτη, πὴν ψυχὴν αὐτῆς δηλαδὴ τοῦ αἰωνίου ἐκείνου θανάτου ἐκλυτρωσάμενον. Καὶ τῆνικαὐτὸ σαρκωθεὶς τὸ τοῦ Ἀδὰμ ἀνέπλασε σῶμα, ᾧ τὴν πνοὴν εὐθὺς εἰς ζῶσαν ψυχὴν ἐνεφύσησεν· ἐψυχωμένην γὰρ λαβὼν τὴν πλευρὰν αὐτοῦ
- 135 ὕστερον καὶ οἰκοδομήσας αὐτὴν εἰς γυναῖκα, οὐχὶ οἰκοδομησαὶ καὶ τὴν πνοὴν γέγραπται. Καὶ ἵνα σαφέστερον εἰπωμεν, οὕτως ἐπεργασώμεθα τοῦτο αὐτὸ τὸ ῥηθὲν.

- Ἐλαβεν ὁ Θεὸς ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ τὴν τῆς σαρκὸς αὐτοῦ μερίδα καὶ ἀντ' αὐτῆς ἐτέραν ἀνεπλήρωσε σάρκα, καὶ ἦν
- 140 ἔλαβεν εἰς ὅλον ὠκοδόμησεν ἄνθρωπον, ψυχὴν δὲ οὔτε αὐτῷ προσέθηκε τῷ Ἀδὰμ ἀνθ' ἧς ἔλαβε σὺν αὐτῇ τῇ πλευρᾷ, οὔτε πάλιν ἐν τῇ Εὐᾷ ταύτην ἐπηύξησεν· ἀλλ' οἶον ἡ μὲν σὰρξ ἡ ληφθεῖσα ἀντὶ τῆς πλευρᾶς ἔσχε τὴν ἀναπλήρωσιν, ἡ δὲ ψυχὴ οὐκέτι. Ἀλλ' ἔτι τοῦτο σαφέστερον ἄκουε. Ὁ Θεὸς
- 145 ἐκ τῆς Παρθένου σάρκα ἐννουν καὶ ἐψυχωμένην ἔλαβεν, ἣν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ καὶ ἄλλην ἀντ' αὐτῆς ἀνεπλήρωσε· καὶ ταύτην ἐξ ἐκείνης λαβὼν δέδωκεν αὐτῇ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ τὸ ἅγιον καὶ ἀνεπλήρωσεν ἣν οὐκ εἶχεν αἰωνίαν ζωὴν ἡ ψυχὴ αὐτῆς. Ἡ ἀναπληρωθεῖσα γὰρ ἀντὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ
- 150 Ἀδὰμ σὰρξ ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ, αὕτη ἦν ὁ ἀρραβὼν καὶ τῆς οἰκονομίας Θεοῦ τὸ ἐχέγγυον, ὥς ἂν ἐκ τῆς πλευρᾶς πάλιν λάβῃ πλευρὰν καὶ δώσῃ ἀντ' αὐτῆς οὐ σάρκα πάλιν, προαναπληρώθῃ γάρ, ἀλλὰ Πνεῦμα οὐσιωδῶς Θεοῦ, ἵνα, ὥσπερ ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδὰμ ἡ γυνὴ γέγονε καὶ
- 155 πάντες ἄνθρωποι θνητοὶ ἐξ αὐτῆς, οὕτω καὶ ἐκ τῆς σαρκὸς τῆς γυναικὸς ὁ ἀνὴρ Χριστὸς ὁ Θεὸς γένηται καὶ ἐξ αὐτοῦ πάντες ἀθάνατοι χροματίσωσι καὶ ἀναπληρώσῃ ὃ εἶχεν ὁ Ἀδὰμ πλεῖον τῆς γυναικὸς. Τί δὲ ἦν ὃ εἶχε πλεῖον ἐκεῖνος; Ἡ σὰρξ ἡ ἀναπληρωθεῖσα ἀντὶ τῆς πλευρᾶς ἐν τῷ σώματι
- 160 αὐτοῦ. Λαβὼν γάρ, ἵνα πάλιν σοι τὰ αὐτὰ εἶπω, ἐκ τῆς Παρθένου τὴν σάρκα Χριστός, ἔδει ταύτην καὶ αὐθις ἀναπληρῶσαι, καθὼς καὶ τότε ἀνεπλήρωσε τοῦ Ἀδὰμ. Ἐπεὶ δὲ οὐ πρὸς φθορὰν καὶ αὐθις ἀλλὰ πρὸς ἀφθαρσίαν ἐμελλε γίνεσθαι, διὰ Πνεύματος καὶ οὐ διὰ σαρκὸς ἡ ἀναπλήρωσις
- 165 γέγονεν, ὅπως καὶ τὴν φύσιν τοῦ Ἀδὰμ ἀναπλάσῃ καὶ τὰ μέλλοντα γενέσθαι τέκνα Θεοῦ διὰ Πνεύματος ἁγίου τὴν

ἀναγέννησιν λάβωσι καὶ οὕτως ἐν Πνεύματι Θεοῦ συγγενεῖς αὐτοῦ ἅπαντες οἱ εἰς αὐτὸν πιστεύοντες γένωνται καὶ σῶμα ἐν.

Καὶ καθάπερ ἐπὶ τῶν πρωτοπλάστων ἐρρήθη · « Ἐνεκεν, 170
φησί, τούτου » — Ποίου ; Τῆς γυναικὸς δηλονότι, φημί δὴ
τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδάμ — « καταλείπει ἄνθρωπος τὸν πατέρα
αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ προσκολληθήσεται τῇ
γυναικὶ αὐτοῦ » ἡγουν τῇ πλευρᾷ τοῦ Ἀδάμ « καὶ ἔσονται
οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν », οὕτω καὶ ἐπὶ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ 175
γίνεται. Ἐπειδὴ γὰρ ἀνέλαβε σάρκα ἐκ τῶν παναχράντων
αἱμάτων τῆς Θεοτόκου καὶ Πνεῦμα ἅγιον αὐτῇ ἐχαρίσατο,
ἐσαρκώθη τε καὶ γέγονεν ἄνθρωπος, τούτου ἕνεκα καταλείπει
ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, ἔτι δὲ καὶ
γυναῖκα καὶ τέκνα καὶ ἀδελφοὺς καὶ ἀδελφάς, καὶ προσκολ- 180
ληθήσεται οὐ τῇ γυναικὶ οὐδὲ σαρκικῶς, ἀλλ' ὥς πάντες ἐκ
τῆς γυναικὸς οἱ κατὰ σῶμα γεννώμενοι καὶ ὄντες ἡμεῖς,
τῷ ἐκ τῆς γυναικὸς γεννηθέντι ἄνευ σπορᾶς ἀνδρί, τῷ
νομφίῳ Χριστῷ. Καὶ οὕτως, πνευματικῶς συναπτόμενοι
καὶ κολλώμενοι αὐτῷ, ἐσόμεθα ἕκαστος μετ' αὐτοῦ εἰς 185
πνεῦμα ἐν καὶ σῶμα ἐν ὡσαύτως, διὰ τὸ σωματικῶς ἐσθίειν
τὸ σῶμα αὐτοῦ καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ πίνειν ἡμᾶς.

Οὕτω γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς ἀπεφθέγγε-
ξαιτο · « Ὁ τρώγων μου τὸ σῶμα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἐν
ἐμοὶ μένει καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ . » Τούτῳ δὲ τῷ θείῳ λόγῳ καὶ 190
τὸ οὕτω λέγον τοῦ Ἀποστόλου συνάδει ῥῆμα · « Ὁ κολλώ-
μενος τῇ πόρνῃ ἐν σώμα ἔστι μετ' αὐτῆς · ὁ δὲ κολλώμενος
τῷ Κυρίῳ ἐν πνεύμα ἔστι μετ' αὐτοῦ . » Ἐν δὲ λέγω οὐ
ταῖς ὑποστάσεσιν, ἀλλὰ τῇ φύσει τῆς θεότητος καὶ τῆς
ἀνθρωπότητος ἐν · τῇ μὲν φύσει τῆς θεότητος, ὡς θεοὶ καὶ 195
αὐτοὶ θέσει γινόμενοι κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου ·
« Καὶ οἶδαμεν ὅτι φανερωθέντος αὐτοῦ, φησὶν, ὅμοιοι αὐτῷ
ἐσόμεθα . » Τίνα τρόπον ; Ὅτι « ἀπὸ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ,
φησὶν, ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν » · τῇ δὲ φύσει τῆς ἀνθρωπό-
τητος, ὡς συγγενεῖς καὶ ἀδελφοὶ αὐτοῦ χρηματίσαντες, 200
καθὼς καὶ ἐτέρωθι εἶπομεν. Ταῦτα γὰρ καὶ οἱ ἅγιοι εἰδότες
πατέρες ἡμῶν ἀναφανδὸν ἔλεγον · « Δὸς αἷμα καὶ λαβὲ
Πνεῦμα », ὡς τοῦ Πνεύματος ἄλλως μὴ διδομένου ἡμῖν,

- εἰ μὴ διὰ τῆς ἐκουσίου πρὸς τὸν κόσμον σταυρώσεως ὁμοῦ
 205 καὶ νεκρώσεως. Πνεῦμα γὰρ ὢν ὁ Θεὸς κατὰ τὴν θείαν
 φωνήν, ἐν Πνεύματι ἁγίῳ βούλεται ἡμᾶς ἐνοῦσθαι αὐτῷ
 καὶ κολλᾶσθαι καὶ συσώμους εἶναι καὶ συγκληρονόμους
 αὐτοῦ, ὡς πᾶσα θεία Γραφή μαρτυρεῖ. Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκε-
 μενον ἐπανέλθωμεν.
- 210 Τοιγαροῦν ἔλαβε σάρκα ὁ Θεὸς Λόγος ἐκ τῆς ἀγνῆς
 Θεοτόκου καὶ δέδωκεν αὐτῇ οὐ σάρκα, ἀλλὰ Πνεῦμα
 οὐσιωδῶς ἅγιον. Καὶ ἐν πρώτοις ἐξωοποίησε τούτῳ τὴν
 τιμίαν καὶ ὑπεράμωμον ταύτης ψυχὴν, ἀναστήσας αὐτὴν
 ἐκ τοῦ θανάτου· τοῦτο δὲ ἐποίησεν, ἐπειδὴ ἡ Εὐα πρώτη
 215 τῷ ψυχικῷ θανάτῳ ἀπέθανε. Σαρκοθεὶς δὲ ἐγένετο ἄνθρωπος,
 σῶμα ἐν ἑαυτῷ ἐννοῦν μετὰ ψυχῆς κεκτημένος· ταύτην
 γὰρ τὴν σάρκα καὶ τότε ἐκ τοῦ Ἀδάμ καὶ νῦν ἐκ τῆς
 Θεοτόκου ἐψυχωμένην ἀπορρήτως ἀνέλαβε καὶ οὕτως πᾶσαν
 τὴν φύσιν ἡμῶν μυστικῶς ἀνεκαίνισε. Γεννηθεὶς δὲ ἀφράστως,
 220 ὡς οἶδεν αὐτός, εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε. Τίνος χάριν καὶ διὰ
 τί; Ἵνα τὸν ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ ἐξορισθέντα Ἀδὰμ ζητήσῃ
 καὶ εὐρὼν ἀναπλάσῃ αὐτόν. Καὶ θεὰ μοι ἐντεῦθεν, ἐπανάληψιν
 τῶν προειρημένων ποιουμένῳ, τὸ φρικτὸν τῆς οἰκονομίας
 μυστήριον.
- 225 Ἔτι ὢν ἐν τῷ παραδείσῳ ἐκλήθη ὁ Ἀδὰμ εἰς μετάνοιαν·
 φησὶ γὰρ ὁ Θεὸς πρὸς αὐτόν· « Ἀδὰμ, ποῦ εἶ » καὶ « Τίς
 ἀνήγγειλέ σοι ὅτι γυμνὸς εἶ, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ ξύλου οὗ
 ἐνετείλάμην σοι τούτου μόνου μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ
 ἔφαγες ; » Καὶ ὁμοῦς ταῦτα ἀκηκοὼς οὐκ ἠβουλήθη
 230 μετανοῆσαι ἢ κλαῦσαι καὶ συγχώρησιν ἐξαίτησασθαι. Ἄλλὰ
 τί; Αἴτιον τῆς ἀφροσύνης αὐτοῦ καὶ τῆς ἁμαρτίας τὴν
 γυναῖκα ποιεῖται· διὸ καὶ τοῦ παραδείσου εἰκότως ἐκβάλ-
 λεται. Ἐπειδὴ δὲ τηρικαῦτα μετανοῆσαι ὁ Ἀδὰμ οὐκ
 ἠβουλήθη, τῇ τοῦ πονηροῦ δαίμονος καὶ ταῦτα ἐπιβουλή,
 235 διὰ τοῦτο πάλιν προσκαλεῖται πάντας διὰ τῆς μετανοίας πρὸς
 ἑαυτὸν ἐλθὼν ἐπὶ τῆς γῆς ὁ Θεὸς καὶ φησὶ· « Μετανοεῖτε·
 ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. » Ἠγγικε, πρὸ τῶν
 πυλῶν ἴσταται τῶν καρδιῶν καὶ τῶν στομάτων ὑμῶν·
 ἀνοιξατε διὰ τῆς πίστεως τὰς καρδίας ὑμῶν καὶ εὐθέως
 240 εἰσελεύσεται καὶ αὐτίκα διανοιχθήσονται τὰ στόματα ὑμῶν

καὶ βοήσετε · « Ἐχομεν τὸν θησαυρὸν τοῦ Πνεύματος ἐν
 ἡμῖν , ἔχομεν · τὴν ζωὴν κεκτήμεθα ἐν ταῖς καρδίαις
 ἡμῶν τὴν αἰώνιον . » Σκόπει δέ · τοὺς Ἰουδαίους ἐν πρώτοις
 ἐκάλεσεν ὁ Θεὸς καὶ οὐκ ἐπεισθῆσαν ἀπελθεῖν · καλεῖ 245
 πάντα τὰ ἔθνη διὰ τοῦ Υἱοῦ ἔσχατον καὶ πεισθέντα προσέ-
 φυγον αὐτῷ καὶ προσέδραμον . Διὸ καὶ πρὸς τοὺς αὐτοῦ
 ἀποστόλους φησὶν · « Ἐξέλθετε ταχέως εἰς τὰς πλατείας
 καὶ ῥύμας τῆς πόλεως καὶ πάντας τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀναπή-
 ρους, χωλοὺς τε καὶ τυφλοὺς, εἰσαγάγετε ὧδε », πόλιν 250
 λέγων τὸν κόσμον ἅπαντα τοῦτον, πλατείας δὲ καὶ ῥύμας
 τὰς φυλάς τῶν ἐθνῶν καὶ τὰς ἀνασκευασμένας χώρας τὰς
 μακράν, πτωχοὺς δὲ καὶ ἀναπήρους, χωλοὺς τε καὶ τυφλοὺς,
 τοὺς ὑπὸ πολλῶν ἁμαρτημάτων καὶ διαφόρων πταισμάτων
 καὶ ἀνομημάτων συντεθλασμένους καὶ ὑπὸ ἀγνωσίας Θεοῦ
 τετυφλωμένους. 255

Πάντας οὖν προσκαλεῖται ἀπὸ ἀνατολῶν ἕως δυσμῶν,
 Ἑβραίους λέγων καὶ Ἑλλήνας . Προέγνω δέ, ὡς Θεός, τῶν
 Ἑβραίων, ὡς πολλάκις ἔφημεν , τὴν ἐξ ἀπιστίας ἀπειθειαν
 καὶ τὴν τῶν ἐθνῶν ἐκ πίστεως ἐπιστροφὴν · καὶ πρὸ τῶν
 αἰώνων προώρισεν ἵνα ὅσοι πιστεῦσωσιν εἰς αὐτὸν καὶ 260
 βαπτισθῶσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἦγουν εἰς ὄνομα τοῦ
 Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ φάγωσι
 τὸ ἄχραντον σῶμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ καὶ πῖωσι τὸ τίμιον αἷμα
 αὐτοῦ, δικαιωθῶσιν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἐλευθερωθῶσι
 δηλονότι καὶ δοξασθῶσι καὶ ζωῆς αἰωνίου μέτοχοι γένωνται, 265
 καθὼς αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ τῶν ἀπάντων Δεσπότης φησὶν ·
 « Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἔχει
 ζωὴν αἰώνιον · καὶ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται ἀλλὰ μεταβέβηκεν
 ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν . » Ἴδού τοιγαροῦν καὶ
 προεγνώσθης ὑπὸ Θεοῦ, ἀδελφε, καὶ προωρίσθης καὶ 270
 ἐκλήθης καὶ ἐδοξάσθης καὶ ἐδικαιώθης καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον
 διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως καὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος
 ἀνεκλήθης · καὶ οὐκ ἐν παραδείσῳ αἰσθητῷ, ὡς πρὶν ὁ
 Ἀδάμ, εἰσηγέθης, ἀλλ' εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ ἐν τοῖς
 οὐρανοῖς ἀγαθὰ, « ὃ ὀφθαλμοῖς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε 275
 καὶ εἰς καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη . » Ἐργάζου τοίνυν
 τὰς ἀρετὰς καὶ φύλασσε τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, μᾶλλον δὲ
 σεαυτὸν διὰ τῶν ἐντολῶν φύλαττε τοῦ μὴ παραδοῖναι τι τῶν

ἐνταλθέντων σοι, καὶ πείσῃ τὸ τοῦ Ἀδὰμ ἢ μᾶλλον καὶ
 280 χεῖρῳ, τῶν μειζόνων καὶ οὐρανίων στερούμενος ἀγαθῶν.
 Μὴ προτιμήσῃς ἔτι τῶν ἐπιγείων τινὸς μηδὲ ἐπιθυμία τις
 τῶν φθειρομένων κατακρατήσῃ σου, ἵνα μὴ γυμνωθῇς τῆς
 δόξης ἧς ἐδοξάσθης παρὰ Χριστοῦ καὶ ὡς μὴ ἐνδεδυμένος
 ἐνδυμα γάμου δεθῇσῃ χεῖρας καὶ πόδας καὶ ἐκβληθῇσῃ εἰς
 285 τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον ἐν ᾧ ὑπάρχει ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ
 βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

Ἡ εἰς Χριστὸν πίστις ὁ νέος ἐστὶ παράδεισος. Διὸ καὶ
 προέγνω πρὸ καταβολῆς κόσμου πάντας τοὺς πιστεύσαντας
 καὶ πιστεῦσαι ὀφείλοντας εἰς αὐτόν· οὗς καὶ ἐκάλεσε καὶ
 290 μέχρι συντελείας καλῶν οὐ παύσεται, καὶ ἐδόξασε καὶ
 δοξάσει, καὶ ἐδικαίωσε καὶ δικαιοῦσι, συμμόρφους δηλονότι
 τῆς δόξης τῆς εἰκόνος τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσ-
 ματος καὶ τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος ἀποδεικνύων αὐτούς,
 υἱοὺς Θεοῦ πάντας αὐτοὺς μυστικῶς ἐργαζόμενος καὶ
 295 καινοὺς ἀπὸ παλαιῶν καὶ ἐκ θνητῶν ἀθανάτους αὐτοὺς
 ἀποκαθιστῶν καὶ διδοὺς αὐτοῖς ἐντολάς, καθὼς ποτε τῷ
 Ἀδὰμ. "Ὅσοι τοιγαροῦν μέχρι θανάτου πάσας τὰς αὐτοῦ
 ἐντολάς φυλάξουσιν, οὗτοι καὶ τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην
 ἐπιδείκνυνται καὶ εἰς μέλζονα κατὰ προκοπὴν δόξαν ἀνέρχον-
 300 ται. "Ὅσοι δὲ καταφρονῇται καὶ ἀμελεῖς καὶ ἀγνώμονες
 περὶ τὸν εὐεργέτην ὀφθῶσι καὶ τὰς δοθείσας παρ' αὐτοῦ
 ἐντολάς οὐ φυλάξουσιν, τῶν τοιούτων ἀγαθῶν, ὡς ὁ Ἀδὰμ
 τοῦ παραδείσου, ἐκπίπτουσι, οὐχὶ παρὰ τὸ μὴ προεγνώσθαι
 αὐτοὺς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀλλ' ἐξ οἰκείας ἀφροσύνης καὶ
 305 πονηρίας τοῦτο πανθάνοντες. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ μέσον τοῦ
 παραδείσου τούτου προέθετο ὁ Θεὸς τὸ σωτήριον φάρμακον,
 τὴν μετάνοιαν, ὡς ἂν οἱ ἐκ βραθυμίας καὶ ἀμελείας ἐκπίπ-
 τοντες τῆς αἰωνίου ζωῆς διὰ τῆς μετανοίας πάλιν μετὰ
 λαμπροτέρας καὶ περιφανεστέρας δόξης εἰς αὐτὴν ἐπανέρχων-
 310 ται· εἰ μὴ γὰρ τοῦτο ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς ὥκονόμησεν,
 οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σὰρξ.

Τοίνυν καὶ πᾶσαν ἄλλην μέριμναν καταλιπόντες, τῆς
 μετανοίας ὅση δύναμις ἐπιμελησώμεθα, ἵνα καὶ τῶν παρόντων
 καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν χάριτι καὶ φιλαν-
 315 θρωπείᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ
 κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ Γ'

Εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Ἀποστόλου ἐν ᾧ λέγει· «Καὶ εἶδον τὸν τοιοῦτον εἰς τρίτον οὐρανὸν ἄρπαγέντα καὶ ἀκούσαντα ἄρρητα ῥήματα ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ ἀκοῦσαι.» Τί οὖν εἰσιν ἃ ἀκήκοεν ὁ Παῦλος ἄρρητα ῥήματα; Τίνα δὲ τὰ ἀγαθὰ «ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη»; Τίς δὲ ἡ πῶς ἔσται καὶ ἔστιν εἰς ἡμᾶς ἡ τοῦ Θεοῦ βασιλεία καὶ τίς ἡ ἐν ἡμῖν ταύτης ἐνέργεια;

Ἐπειδήπερ διαρρήδην ὁ τὸν ἀπάντων Δεσπότης καθ' ἐκάστην διὰ τῶν εὐαγγελίων βοᾷ, τὰ μὲν συνεσκιασμένως λέγων, ὅταν ἐν παραβολαῖς διαλέγῃται, τὰ δὲ διερμηνεύων κατ' ἰδίαν τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, οὕτω λέγων· «Ἑμεῖν δέδοται γινῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, τοῖς δὲ λοιποῖς ἐν παραβολαῖς», καὶ ποτε παρρησίᾳ πάντα καὶ ἀποκεκαλυμμένα λέγει πρὸς πάντας ἡμᾶς, ὡς φασι πρὸς αὐτὸν οἱ ἀπόστολοι· «Ἴδε, φασί, παρρησίᾳ λαλεῖς καὶ παροιμίαν οὐδεμίαν λέγεις», ζητῆσαι χρεῶν καὶ μαθεῖν ποῖα τὰ παρρησίᾳ καὶ ἀπογεγυμνωμένα, ποῖα δὲ τὰ ἐν παραβολαῖς ὑπὸ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ εἰρημένα. Τὰ μὲν οὖν δῆλα τῶν ἐντολῶν καὶ γυμνά εἰσιν ὅταν ὁ εὐαγγελιστὴς λέγῃ· «Εἶπεν ὁ Κύριος· ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καλῶς ποιεῖτε τοὺς μισοῦντας ὑμᾶς», καὶ ὅταν μακαρίζῃ μὲν τοὺς πενθοῦντας, ταλανίζῃ δὲ τοὺς γελῶντας, καὶ ὅταν λέγῃ· «Μετανοεῖτε· ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν», καὶ πάλιν· «Ὁ θέλων σῶσαι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτήν καὶ ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔνεκεν ἐμοῦ εἰς ζωὴν αἰώνιον εὕρησει αὐτήν», καὶ· «Ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖτω μοι.» Ταῦτα τοίνυν καὶ τὰ τούτοις ἐπόμενα οὐκ ἐν παραβολαῖς, ἀλλὰ φανερά καὶ μηδεμίαν ἐγκεκρυμμένην ἔννοιαν ἔχοντα εἰρηται. Τὰ δὲ γε

ἐν παραβολαῖς εἰσιν ὅταν λέγῃ · « Τίτι ὁμοιώσωμεν τὴν
 25 βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ; Ὅμοια ἐστὶ κόκκῳ σινάπεως ὃν
 λαβὼν ἄνθρωπος ἔβαλεν εἰς κῆπον ἑαυτοῦ · καὶ αὐξηθὲν
 ἐγένετο εἰς δένδρον μέγα » καὶ ὅταν πάλιν φησὶν · « Ὅμοια
 ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ ζητοῦντι καλοὺς
 μαργαρίτας » καὶ πάλιν · « Ὅμοια ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν
 30 οὐρανῶν ζύμῃ ἣν λαβοῦσα γυνὴ ἔκρυπεν εἰς ἀλεύρου σάτα
 τρία, ἕως οὗ ἐζυμώθη ὅλον ». Ταῦτα καὶ ἕτερα τούτων
 πλείονα οὕτω λέγων καὶ παρομοιάζων τοῖς τοιοῦτοις τὴν
 βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, παραβολὰς καλεῖ.

Καὶ ὅρα μοι σοφίαν ἐντεῦθεν Θεοῦ, πῶς διὰ τῶν αἰσθητῶν
 35 ὑποδειγμάτων καὶ τῶν δοκούντων ἡμῖν εὐτελεῶν εἶναι τὰ
 ὑπὲρ νοῦν καὶ διάνοιαν ὑποζωγραφεῖ. Τοῦτο δὲ ὅλον ποιεῖ,
 ἵνα οἱ μὲν ἄπιστοι καὶ διὰ τῆς ἀπιστίας ἀνάξιοι τῶν τοιούτων
 γενόμενοι μείνωσι τυφλοὶ καὶ τῶν τοιούτων ἄμοιροι ἀγαθῶν,
 οἱ δὲ γε πιστοὶ καὶ μετὰ πληροφορίας τὸν λόγον δεχόμενοι
 40 τῶν παραβολῶν αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν τῶν πραγμάτων
 ἐναργῆ θεάσωνται ἐπ' αὐτοῖς ἔκθασιν. Αἱ γὰρ παραβολαὶ
 αὗται εἰκόνες τῶν γινομένων πραγμάτων εἰσὶ · καὶ ὅπως,
 ἀκούε. Ὁ κόκκος τοῦ σινάπεως τὸ πανάγιον Πνεῦμά ἐστι ·
 τοῦτο γὰρ καὶ τὴν βασιλείαν μοι νῦν εἶναι τῶν οὐρανῶν
 45 καὶ οὐχ ἕτερόν τι. Ἄνθρωπος δὲ ἐστὶν ὁ πᾶς πιστὸς καὶ
 βουλόμενος διὰ τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν τοῦτον τὸν κόκκον
 λαβεῖν. Κῆπος δὲ οὐδεὶς ἕτερός τῶς ἐστὶν εἰ μὴ ἐκάστου
 ἡμῶν ἡ καρδιά, ἐνθα τὸν ἕνα κόκκον τοῦτον — οὐ τοὺς
 πολλοὺς, οὐδὲ γὰρ ἀπὸ τῶν διχοτομουμένων ὑπάρχει —,
 50 τὸν ἄτμητον ὄντα τῇ φύσει καὶ ἀδιαίρετον λαμβάνοντες,
 κρύβομεν ἐν αὐτῇ · πάσῃ δὲ φυλακῇ τηροῦντες ἑαυτοὺς
 καὶ φυλάττοντες, αὐτὸς αὐξάνει ὥς οὐκ ἴσμεν ἡμεῖς καὶ
 φρεῖς ὁράται καὶ αὐξηθεὶς ἐπὶ πολὺ ἐπιγινώσκεται παρὰ
 τῶν ἐν οἷς ἐφύη καὶ εἰς δένδρον γενόμενος καὶ κλάδους
 55 ποιήσας πολλοὺς ἄφραστον τῷ κεκτημένῳ αὐτὸν ἐμποιεῖ
 τὴν χαράν. Ὡσπερ οὖν δίχα τοῦ σπόρου οὐδὲν ὁ κῆπος
 χρήσιμον προφέρει εἰ μὴ μόνον ἀκάνθιας καὶ βοτάνιας ἀγρίας
 καὶ ὁ σπόρος δίχα τοῦ βληθῆναι εἰς κῆπον οὐ καρποφορεῖ,
 ἀλλὰ μένει μόνος οἶός ἐστιν, οὕτω δὴ καὶ ἡμῶν ἀληθῶς αἱ
 60 ψυχαὶ δίχα τοῦ θείου σπόρου ἄκαρποι καὶ ἀκαυτηφόροι

διατελοῦσι καὶ γίνονται. Ὁ γὰρ θεῖος σπόρος, πρὸ τοῦ ἐν
 ἡμῖν ἡγουν ἐν ταῖς κκοΐαις ἡμῶν ἐμβληθῆναι, αὐτὸς μένει
 μὲν οἷος ὅλος ὑπάρχει Θεός, μήτε προσθήκην δεχόμενος
 μήτε μὴν ὑφесιν ὑπομένων τὸ σύνολον, ἐν ἡμῖν δὲ οὔτε φύει
 ὅλως οὔτε αὔξουσιν ἐπιδέχεται. Πῶς γὰρ ὁ κατὰ συνάφειαν 65
 διεστῶς ἴσα τοῖς συναφθεῖσιν αὐτῷ τὴν αὔξητικὴν δύναμιν
 ἐπιδείξεται; Οὐδαμῶς, ὥσπερ οὐδὲ τὸ πῦρ ὕλην ἀνάπτει
 ποτὲ ἤς μὴ προσψαύσειεν, οὐδὲ ὕλη ἐμπίπρταται, εἰ μὴ τῷ
 πυρὶ ἐνωθῇ καθ' ὑπόστασιν.

Τοίνυν καὶ καθάπερ τὰ τῶν θείων εὐαγγελίων, τὰ μὲν 70
 συνεσκιασμένως, ὡς εἴρηται, καὶ διὰ παραβολῶν λέγεται
 πρὸς ἡμᾶς, τὰ δὲ παρησίᾳ καὶ ἀπερικαλύπτως, οὕτω καὶ
 τὰ τῶν ἀποστολικῶν καὶ θεοφράστων ῥημάτων οὐ πάντα
 φανερώς καὶ ἄνευ παραπετάσματος τινος λέγεται πρὸς
 ἡμᾶς, ἀλλ' ἐσθ' ὅτε πολλῆς τῆς ἐξετάσεως καὶ ἐρμηνείας 75
 δεόμενα, βάθος νοημάτων καὶ μυστηρίων ἐν τῷ ῥητῷ πῶς
 ἐπιφερόμενα. Καί, εἰ δοκεῖ, μιᾶς τῶν ἀποστολικῶν ῥημάτων
 ὑποθέσεώς τε καὶ θεωρίας ἀψώμεθα καὶ ὀφόμεθα τί τὰ
 βάθη τοῦ Πνεύματος, ἐπειδὴ κατὰ τὸ θεῖον λόγιον « τὸ
 Πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ ».

80
 Τίς οὖν ἐστὶν αὕτη καὶ ὁποία τῆς θεωρίας τοῦ λόγου ἡ
 ἀπαρχή; Τὰ ἄρρητα ῥήματα ἃ εἰς τρίτον οὐρανὸν ὁ θεῖος
 ἀρπαγεὶς Παῦλος ἀκήκοεν. Ἀλλὰ γὰρ ἐκ προοιμίων αὐτῶν
 τί ἐστι ῥῆμα πρῶτον ζητήσωμεν, ἐν' οὕτω καθ' ὁδὸν ἐρχόμενοι
 τὴν δύναμιν γινώμεν τῶν ἀποστολικῶν ῥημάτων καλῶς. 85
 Ῥῆμα τοιγαροῦν ὁ λόγος ἐστίν, ὥσπερ οὖν καὶ ὁ λόγος
 ῥῆμα καλεῖται. « Εἰπέ » γάρ, φησί, « λόγον καὶ ἰαθήσεται
 ὁ παῖς μου. » Καὶ ἐν τῷ Ἰωβ. « Εἰπέ ῥῆμά τι πρὸς Κύριον
 καὶ τελεύτα. » Καὶ ἀλλαχοῦ. « τὰ ῥήματα τοῦ στόματος
 αὐτοῦ ». Καὶ τὰ μὲν ῥήματα καὶ οἱ λόγοι τῶν ἀνθρώπων 90
 στόμασι λαλοῦνται ἀνθρώπων καὶ ὥσιν ὡσαύτως ἀνθρωπίνους
 ἀκούονται, τὸ δὲ ῥῆμα τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ, διὰ τοῦ
 στόματος αὐτοῦ ἐξερχόμενος, ἀφραστός ἐστι παντελῶς
 ἀνθρωπίνῃ γλώσσῃ καὶ ἀκοῇ σαρκίνη πάντῃ ἀχώρητος, οὐ
 μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ εἰς αἴσθησιν αὐτῆς μὴ δυνάμενος ἐλθεῖν. 95
 τῆς αἰσθήσεως δηλονότι μὴ ἰσχυούσης αἰσθανθῆναι τὰ ὑπὲρ
 αἰσθησιν.

- Ῥῆμα οὖν καὶ λόγον κατὰ πρώτην ἐπιβολὴν θεωρίας οὐδένα ἄλλον γινώσκομεν ἢ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός,
- 100 αὐτὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν ὄντως ὄντα Θεόν · στόμα δὲ αὐτοῦ τὸ λαλοῦν τὰ ἄρρητα ῥήματα οὐδὲν ἕτερον ἢ αὐτὸ τὸ ἅγιον καὶ ὁμοούσιον Πνεῦμα, καθὼς ὁ προφῆτης φησί · « Τὸ γὰρ στόμα Κυρίου ἐλάλησε ταῦτα » ἀντὶ τοῦ τὸ Πνεῦμα Κυρίου. Στόμα τοίνυν Θεοῦ τὸ ἅγιον
- 105 Πνεῦμά ἐστιν, ῥῆμα δὲ καὶ λόγος ὁ Υἱὸς αὐτοῦ καὶ Θεός. Διὰ τί δὲ τὸ Πνεῦμα στόμα καλεῖται Θεοῦ, ὁ δὲ Υἱὸς ῥῆμα καὶ λόγος ; Ἐπειδὴ, ὥσπερ διὰ τοῦ στόματος ἡμῶν ὁ λόγος ὁ ἐν ἡμῖν προέρχεται καὶ τοῖς ἄλλοις ἀποκαλύπτεται καὶ ἄλλως οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ἢ δηλῶσαι αὐτόν, εἰ μὴ διὰ τῆς τοῦ
- 110 στόματος φθογγῆς, οὕτως οὐδὲ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγος, εἰ μὴ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὡς διὰ στόματος λαληθῇ ἡγουν ἀποκαλυφθῇ, γνωσθῇ καὶ ἀκουσθῇ οὐ δύναται. Τὸ δὲ οὐ δύναται ἀντὶ τοῦ οὐκ ἐνδέχεται, οὐδὲ βούλεται, λέγομεν ἐνταῦθα, ὡς καὶ τὸ ἀδύνατον ψεύσασθαι Θεόν .
- 115 Καθάπερ δὲ τὸ ἡμέτερον στόμα εἰ μὴ ἀνοίξομεν, οὐδὲ γὰρ ἐσφιγμένου ὑπάρχοντος ὁ λόγος ἡμῶν ἐξελθεῖν δύναται, οὕτως οὐδὲ τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ, αὐτὸ δὴ τὸ ἅγιον Πνεῦμα αὐτοῦ, εἰ μὴ διὰ τῆς ἐν ἡμῖν γινομένης ἐλλάμψεως αὐτοῦ ἀνοιγῇ, οὐ τὸ Πνεῦμα δέ, ἀλλ' ὁ ἐξ αὐτοῦ ἐλλαμπόμενος
- 120 νοῦς ἡμῶν, ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ οὔτε ὁράται, οὔτε γινώσκεται, οὔτε μὴν ἀποκαλύπτεται τῇ ὁπτικῇ καὶ ἀκουστικῇ αἰσθήσει ἡμῶν.

- Τὰ γοῦν ἄρρητα ῥήματα ἃ ὁ θεὸς Παῦλος, ὡς ἔφη, ἀκήκοεν, οὐδὲν ἕτερόν εἰσι κατὰ γε τὴν ἡμετέραν τῆς
- 125 ἀσθενοῦς διανοίας κατάληψιν ἢ πάντως αἱ μυστικαὶ καὶ ἐπ' ἀληθῶς ἀνέκφραστοι διὰ τῆς ἐλλάμψεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος θεωρεῖαι τε καὶ ὑπερμεγαλοπρεπεῖς ἀγνωστοὶ γνώσεις, εἰτ' οὖν ἀθέατοι θεωρεῖαι τῆς ὑπερφώτου καὶ ὑπεραγνώστου τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ δόξης τε καὶ θεότητος · αἰτινες,
- 130 τοῖς ἀξίοις ἐκφαντικώτερόν τε καὶ τρανότερον ἀποκαλυπτόμεναι, δεικνυνται αἱ τῶν ἀφθέγκτων ῥημάτων ἀνήκοι ἀκοαί, ἢ τῶν ἀκαταλήπτων πραγμάτων ἐν ἀκαταληψίᾳ κατάληψις. Εἰ δὲ ἐκεῖνος μὲν εἶπεν · « Ἀκήκοα ῥήματα ἄρρητα », ἡμεῖς δὲ ταῦτα τὸν Υἱὸν εἶπομεν εἶναι καὶ ἄλλως

τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός διὰ τοῦ ἁγίου λαλούμενον Πνεύματος 135
καὶ ἅμα διὰ τῆς ἐλλάμψεως αὐτοῦ ἀποκαλυπτόμενον τοῖς
ἀξίοις, τὴν δὲ ἑλλαμψιν εἶτ' οὖν ἀποκάλυψιν διὰ θεωρίας
γίνεσθαι μᾶλλον καὶ οὐχὶ δι' ἀκοῆς, μὴ ξενισθῆς ἐπὶ τούτῳ,
ἀλλὰ τὴν λύσιν τούτου ἀκηκοὼς μάθε εἶναι πιστὸς καὶ μὴ
ἄπιστος ᾗς . Ἔχει δὲ οὕτως. 140

Ὁ Θεὸς ἡ τῶν ὅλων αἰτία εἷς ἐστι . τὸ δὲ ἐν τούτῳ φῶς
καὶ ζωὴ ἐστι, πνεῦμα καὶ λόγος, στόμα καὶ ῥῆμα, σοφία καὶ
γνώσις, χαρὰ καὶ ἀγάπη, βασιλεία οὐρανῶν καὶ παράδεισος,
οὐρανὸς οὐρανῶν, ὥσπερ καὶ ἥλιος ἡλίων καὶ Θεὸς θεῶν
καὶ ἡμέρα καλεῖται ἀνέσπερος . καὶ πᾶν ὅτιοῦν ἂν εἴποις 145
ἀπὸ τῶν ὀρωμένων καλόν, καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν ζητῶν, εὐρήσεις
τὸ ἐν τούτῳ ἐνυποστάτως ὄν καὶ κυρίως καλούμενον ἀγαθόν.
Οὐχ ὥς τὰ ὀρώμενα δὲ τοιοῦτον καὶ κεῖνόν ἐστιν, ἀλλ' ἀσυγκρί-
τως καὶ ἀρρήτως ὑπὲρ ἅπαντα τὰ ὀρώμενα . οὐδὲ καθ' ἐν
τούτων ὥς ταῦτα καὶ τὸ ἐν ἐκείνῳ κεχωρισμένως εὐρίσκεται, 150
ἀλλ' ἐν μένον ἀναλλοιώτως καὶ τὸ αὐτὸ πανάγαθόν ἐστι
καὶ ὑπὲρ πᾶν ἀγαθόν. Οὕτω τοιγαροῦν τετίμηται καὶ αὐτὸς
ὁ κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν κτισθεὶς ἄνθρωπος , μίαν
αἰσθῆσιν ἔχων ἐν μιᾷ ψυχῇ καὶ νοῦ καὶ λόγῳ, εἰ καὶ πενταχῶς
διαμερίζεται ταῖς φυσικαῖς ἀνάγκαις τοῦ σώματος, πρὸς 155
μὲν τὰ σωματικὰ διὰ τῶν πέντε διαιρουμένη ἀδιακρέτως
αἰσθήσεων, ἥτις καὶ ἀναλλοιώτως ἀλλοιούμενη τὴν ἐνέργειαν
δείκνυσι, βλέπουσα οὐκ αὐτῇ, ἀλλὰ δι' αὐτῆς ἡ ψυχὴ, οὕτω
δὲ καὶ ἀκούουσα καὶ ὁσφραينوμένη καὶ γενομένη καὶ τῇ
ἀφῇ διακρίνουσα. Ἐν δὲ τοῖς πνευματικοῖς οὐκέτι θυρίσιν 160
αἰσθήσεων διαιρεῖσθαι καταναγκάζεται, οὐκέτι ζητεῖ ἀνοι-
γῆναι τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἰδεῖν ἢ τι τῶν ὄντων θεάσασθαι,
οὐδὲ τὰ ὄντα λόγον εἰσδέξασθαι, οὐδὲ ὁσφρησιν ἐκκαθαῖραι
εἰς τὸ ὀξέως ὁσφραίνεσθαι . οὐδὲ δεῖται χειλέων ἢ γλώττης
πρὸς τὴν τοῦ γλυκεροῦ ἢ πικροῦ γεῦσιν ὁμοῦ καὶ διάκρισιν, 165
οὐδὲ χειρῶν τοῦ ἐπαφᾶσθαι καὶ εἰδέναι δι' αὐτῶν τὸ τραχύ
τε καὶ λεῖον καὶ ὁμαλόν. Ἀλλὰ τούτων ἀπάντων ἡ αἰτιησις
ἐκτὸς γενομένη καὶ ὅλη καθόλου συναπαχθεῖσα τῷ νῷ, ὥς
φυσικῶς αὐτῷ συνεπομένη καὶ ἀχωρίστως μία οὖσα, τὰς
πέντε ἔχει αἰσθήσεις ἐν ἑαυτῇ, ὥς οὖσας ἐν ἡ καὶ πλείστας, 170
εἰπεῖν ἀκριθέστερον.

Καὶ σκόπει μοι ἐντεῦθεν τὴν ἀκριβῆ τοῦ λόγου ἐξέτασιν. Ψυχὴ, νοῦς καὶ λόγος ἐν, ὡς εἴρηται, εἰσὶν ἐν μιᾷ τῇ οὐσίᾳ καὶ φύσει. Τοῦτο δὲ τὸ ἐν αἰσθάνεται, λογίζεται — λογικὸν
 175 γάρ —, νοεῖ, ἐπινεοῖ, ἐνθυμεῖται, βουλεύεται, ἐπιθυμεῖ, θέλει, οὐ θέλει, προαιρεῖται, οὐ προαιρεῖται, ἀγαπᾷ, μισεῖ καὶ ἵνα μὴ τὸν λόγον μηκύνωμεν, τὸ ἐν τοῦτο ζῶν ἐστίν, ἐν τῷ αὐτῷ βλέπον καὶ ἀκοῦον ἅμα καὶ ὁσφραίνόμενον, γευόμε-
 νόν τε καὶ ἐπαφώμενον, γινώσκον, ἐπιγινώσκον, γνωρίζον
 180 τε αὖ καὶ λαλοῦν. Πρόσεχε ἀκριδῶς τῶν λεγομένων τὴν δύναμιν, ἵν' ἐντεῦθεν ἰσχύσης μαθεῖν τί τὰ ἄρρητα ῥήματα καὶ πῶς ὁ Παῦλος ταῦτα ἀκήκοεν ἃ καὶ ἀπεκαλύφθη αὐτῷ καὶ ἃ ἐν θείῳ Πνεύματι αὐτὸς ἐθεάσατο. Θεὸς ὁ τῶν ὅλων δημιουργὸς εἰς τὸ οὖν ἐν τοῦτο πᾶν ἀγαθὸν ἐστίν, ὥσπερ
 185 εἴρηται. Ψυχὴ λογικὴ καὶ ἀθάνατος μία ἡ οὖν μία αὕτη πᾶσα αἰσθησίς ἐστιν, ἐν ἑαυτῇ δηλαδὴ πάσας εἰ τίνες εἰσιν ἔχουσα. Ὅταν οὖν ὁ εἰς Θεὸς τοῦ παντὸς τῇ μιᾷ καὶ λογικῇ ψυχῇ δι' ἀποκαλύψεως ὁφθῇσεται, πᾶν ἀγαθὸν ταύτῃ ἀποκαλύπτεται καὶ διὰ πασῶν τῶν ταύτης αἰσθήσεων
 190 ὁμοῦ ἐν τῷ αὐτῷ ὁράται τοῦτο αὐτῇ, βλέπεται καὶ ἀκούεται, καὶ γλυκαίνει τὸ γευστικὸν καὶ τὸ ὁσφραντικὸν εὐωδιάζει, ψηλαφᾷται, γνωρίζεται ἡ λαλεῖ καὶ λαλεῖται, γινώσκει, ἐπιγινώσκεται καὶ ὅτι γινώσκει νοεῖται. Ὁ γὰρ παρὰ τοῦ Θεοῦ γινωσκόμενος οἶδεν ὅτι γινώσκεται καὶ ὁ τὸν Θεὸν
 195 ὁρῶν οἶδεν ὅτι ὁρᾷ τοῦτον ὁ Θεός ὁ δὲ γε μὴ ὁρῶν τὸν Θεὸν οὐκ οἶδεν ὅτι ὁρᾷ αὐτὸν ὁ Θεός, ὡς οὐδὲ ὁρᾷ, εἰ καὶ τὰ πάντα βλέπει καὶ οὐδὲν αὐτὸν λέληθεν.

Διὰ πασῶν οὖν τῶν αἰσθήσεων ἐν τῷ αὐτῷ ἅμα οἱ καταξιωθέντες ἰδεῖν τὸ πᾶν ἀγαθὸν καὶ ὑπὲρ πᾶν ἀγαθὸν ὡς
 200 διὰ μιᾶς αἰσθήσεως τῶν πολλῶν τὸ ἐν ὃν καὶ πολλά, τὰ διάφορα ὁμοῦ ἀγαθὰ ὡς ἐν ἐν διαφοροῖς αἰσθήσεσι τῆς μιᾶς ἐπιγινόντες καὶ καθ' ἑκάστην ἐπιγινώσκοντες, διαφορὰν ἐν τούτοις οὐδεμίαν ἐπίστανται, ἀλλὰ τὴν θεωρίαν γινῶσιν καὶ τὴν γινῶσιν πάλιν θεωρίαν καλοῦσι, τὴν ἀκοὴν ὁρασιν καὶ
 205 τὴν ὁρασιν ἀκοήν, ὡς ὅταν ὁ Ἀββακοὺμ λέγῃ ὁ Κύριε, εἰσακήκοα τὴν ἀκοήν σου καὶ ἐφοβήθην. Κύριε, κατενόησα τὰ ἔργα σου καὶ ἐξέστην. » Παρὰ τίνος γὰρ ἄλλου ἀκήκοεν ὁ Ἐκεῖνος αὐτὸν προφητεύων ἐκήρυττε. Καὶ πῶς λέγει ὁ Κύριε ἀκήκοα τὴν ἀκοήν σου ; Τί δὲ καὶ τῷ διττῷ τῆς

ἀκοῆς δηλῶσαι βούλεται, εἰ μὴ ὅτι διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος 210
 ἐλλάμψεως ἦτοι ἀποκαλύψεως τὸν Κύριον ἡμῶν πάντως
 καὶ Τιδόν τοῦ Θεοῦ ἐπιγνούς καὶ διὰ τῆς ἐξ αὐτοῦ ὑπηρετήσεως
 αὐτῆς τὰ περὶ τῆς οἰκονομίας αὐτοῦ ἐκδιδάχθεις, οἶονεὶ τὴν
 περὶ αὐτοῦ διδασκαλίαν ἣν ἐκεῖθεν ἔμαθεν ἰδιοποιησάμενος,
 πρὸς τὸν Κύριον, ὡς ὁρῶν αὐτόν, καθὰ καὶ ἑώρατο, περιχαρῶς 215
 ἔλεγεν · « Ἐν μέσῳ δύο ζώων γνωσθήσῃ · ἐν τῷ ἐγγίξειν
 τὰ ἔτη ἐπιγνωσθήσῃ · ἐν τῷ παρῆναι τὸν καιρὸν ἀνα-
 δειχθήσῃ . » Ὡστε ἀκοὴν τὴν ἐν τῇ θεωρίᾳ τῆς δόξης τοῦ
 Πνεύματος ἐγγινομένην ὁμοῦ διδασκαλίαν καὶ γνῶσιν λέγει,
 ἣν περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ἐπιφανείας 220
 αὐτοῦ ἤκουσε. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ εἶπεῖν · Κύριε,
 ὁρῶντος αὐτόν καὶ λαλοῦντος ἔχει δύναμιν. Τίς γὰρ ὃν οὐ
 βλέπει ὡς βλέπων τούτῳ προσομιλεῖ ; Μὴ ὁ μὴ βλέπων
 τὸν ἐπίγειον βασιλέα δύναται λέγειν πρὸς αὐτόν · « Ὡ
 βασιλεῦ, ἤκουσα τὰ δεδογμένα τῇ βασιλείᾳ σου » ; Οὐδαμῶς. 225
 Οὐχὶ γὰρ ἀκοῦσαι μόνον λέγει τὴν ἀκοὴν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ
 ὅτι γνωσθήσῃ, φησί, καὶ ἐπιγνωσθήσῃ καὶ ἀναδειχθήσῃ, ὡς
 τὴν αὐτοῦ βουλὴν μετὰ πληροφορίας πάσης δηλονότι μαθὼν
 καὶ οἶονεὶ πῶς λέγων αὐτῷ · « Τὰ καὶ τὰ ποιήσεις, καθὰ
 τῇ βασιλείᾳ σου, δέσποτα, δέδοκται » ; Πλεῖον δὲ τούτου 230
 καὶ πάντα τὰ προφητικά ἀνίσττονται ῥήματα.

Οὕτω τοίνυν ἡ θεία Γραφὴ καὶ τὴν θεωρίαν τοῦ Θεοῦ
 ἀκοὴν καὶ τὴν ἀκοὴν ἀντὶ θεωρίας συνήθως τίθησιν. Οὕτω
 καὶ Παῦλος ὁ θεῖος, τὰς ἀνεκλαλήτους θεωρίας καὶ ἐλλάμψεις
 καὶ τὰς ὑπὲρ τὸ μέτρον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ δυνάμεως 235
 διδασκαλίας καὶ ἀποκαλύψεις, ῥήματα εἰκότως ἐκάλεσε καὶ
 ἀκοῦσαι ταῦτα εἶπε καὶ γραφῇ παραδέδωκε. Διὸ καὶ ἔλεγεν ·
 « Ἐν δὲ τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἀποκαλύψεων, ἵνα μὴ ἐπαίρωμαι,
 ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ σαρκί . » Εἰ οὖν ἤκουσε πρότερον,
 πῶς μετὰ ταῦτα ἀποκαλύψεις εἶπεν & ἤκουσεν, εἰ μὴ καθὼς 240
 εἵπομεν ; Οὕτω γὰρ καὶ ὁ Δαυὶδ ἀποκαλυφθῆναι τοὺς
 ὀφθαλμοὺς εὐχεται εἰς τὸ κατανοῆσαι τὰ θαυμάσια τοῦ
 Θεοῦ ἐκ τοῦ νόμου αὐτοῦ . Ὁ πρότερον εἰπὼν · « Εἴτε ἐν
 σώματι οὐκ αἶδα, εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος, ἡρπάγην », 245
 ἐδηλώσαμεν καὶ αὐτὴ τοῦ πράγματος ἡ ἀλήθεια ἔχει ;

Τοιγαροῦν καὶ διὰ μὲν τῆς ἀρπαγῆς τὴν θεωρίαν πρῶτον ἐδήλωσε, τὰ δὲ ἐντὸς τῆς θεωρίας καὶ τὰ ἐκφαντικώτερα τῆς τρανότερον ἐξαστραπτούσης δόξης τε καὶ θεότητος, 250 ὡς γινῶσιν ἐμποιοῦντα καὶ τὸν ὁρῶντα διδάσκοντα καὶ δηλοῦντα τὰ πᾶσιν ἀπόρρητά τε καὶ ἀκατάληπτα, ἀκοῦσαι εἶπεν, ὡς ἐν οὔσης τῆς τε ἀκουστικῆς καὶ θεωρητικῆς δηλονότι αἰσθήσεως ἐπὶ τῶν πνευματικῶν. "Ὅθεν οὐδὲ ἐν τῶν βλεπομένων ἢ ἀκουσμένων, καθὼς ταῦτα ὁρᾷ καὶ 255 ἀκούει, οἷόν ἐστι καὶ οἷα εἰπεῖν ποτε δύναται · διὰ τοῦτο καὶ γλώσση ταῦτα λαλῆσαι ἀδύνατον εἶναι προσέθηκεν.

Ἄλλὰ σπουδάσωμεν ἑαυτοὺς ἐκκαθᾶραι διὰ μετανοίας καὶ ταπεινώσεως καὶ τὰς αἰσθήσεις πάσας ὡς μίαν τῇ ἀγαθῇ καὶ ὑπεραγαθῇ ἐνώσαι Θεῷ · καὶ τότε ταῦτα πάντα, 260 ἃ διὰ πολλῶν λόγων εἰπεῖν ἡμεῖς καὶ παραστήσαι οὐκ ἐξισχύομεν, ἐν τῇ αὐτῇ ὁμοῦ ἅπαντα ὑμεῖς διδαχθήσεσθε, ἐν τῇ ὁράσει ἀκούοντες καὶ ἐν τῇ ἀκοῇ ὁρῶντες, ἐν τῇ θεωρίᾳ μανθάνοντες καὶ ἐν τῇ ἀποκαλύψει πάλιν ἀκούοντες. "Ἔστι δὲ τις καὶ ἄλλη ἐν τοῖς ὑπὲρ λίαν πνευματικοῖς ἀκοή. 265 Ποία δὲ αὕτη; Ἡ ἐπαγγελία τῶν μελλόντων διδοσθαι ἀγαθῶν. "Ὡσπερ γὰρ ἡ πρώτη παρουσία τοῦ Κυρίου διὰ τῶν προφητῶν καταγγελλομένη, εἰ καὶ ὥρᾳτο παρ' αὐτῶν καὶ ἀκριβῶς ἐγινώσκετο, ἀλλὰ διὰ τὸ μήπω ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείνων γενέσθαι αὐτήν, μέλλουσιν δὲ μετὰ ταῦτα, τὰ περὶ 270 αὐτῆς ἀποκαλυπτόμενα αὐτοῖς καὶ δεικνύμενα ἔλεγον ἀκοῦειν ἐκεῖνοι διὰ τὸ μετὰ ταῦτα εἰς ἔργον μέλλειν αὐτὰ ἐξενεχθήσεσθαι, οὕτω καὶ ὁ Παῦλος, τὰ ἀποκείμενα τοῖς ἀγωνιζομένοις δικαίοις ἰδὼν ἀγαθὰ, καὶ γνοὺς καὶ μαθὼν ἀκριβῶς ὅτι μετὰ τὴν δευτέραν τοῦ Κυρίου παρουσίαν καὶ 275 τὴν ἐκ νεκρῶν ἐξανάστασιν ταῦτα λήψονται οἱ τὸν Θεὸν ἐξ ὅλης ἡγαπητότες ψυχῆς, ὡς ἐν τάξει ἐπαγγελίας καὶ ὑποσχέσεως ταῦτα θεῖς, ἐξεβόησεν. « Ἡκουσα, φησὶν, ἄρρητα ῥήματα ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι . » Τίνα δὲ τρόπον ῥήματα ταῦτα ἐκάλεσεν; Εἶπε γὰρ ἀγαθὰ καὶ 280 οὕτω ῥήματα, ἐπειδὴ τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα ῥήματά τινα ξένα ἐπ' ἀληθείας εἰσὶ καὶ λόγοι δι' ὧν πᾶσα λογικὴ φύσις ἐντροφᾷ τὴν ὄντως ἀκένωτον καὶ ἀείζωον τροφήν καὶ ζωοῦται θεῖως καὶ ἐπευφραίνεται. Εἰ γὰρ Θεὸς ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ

Πατρός, δικαίως ἂν αἱ τοῦ Θεοῦ Λόγου ἐλλάμψεις κληθῇ-
 σονται ῥήματα · ὁ γὰρ λόγος εἰς μῆκος διεκχυνθεὶς διηγήσεως 285
 οὐκ ἐτι λόγος, ἀλλὰ διηγήσεως ῥήματα λέγεται, ὥς τὸ
 « Τὰ ῥήματά μου ἐνώτισαι, Κύριε · σύνες τῆς κραυγῆς
 μου · πρόσχες τῇ φωνῇ τῆς δεήσεώς μου . »

Λόγος τοιγαροῦν ὁ Θεός, ῥήματα δὲ αὐτοῦ, αἱ δίκην ἐξ
 ἀστραπῆς τινος ἐκπηδῶσαι τε καὶ τρανότερον ἐκφερόμεναι, 290
 ἢ ἀποκαλυπτόμεναι μᾶλλον ἡμῖν, τῆς θεότητος αὐγαί τε
 καὶ ἐλλάμψεις, ἅτινα ἐξειπεῖν ἡμεῖς οὐ δυνάμεθα. Ὁ δὲ γε
 Ἰωάννης ὁ ἡγαπημένος Χριστοῦ μαθητῆς μικρόν τι κατὰ
 τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ χάριν εἶπε καὶ παρεδήλωσεν ἐξ ὧν ὁ
 Παῦλος ἀκήκοεν, οὕτωςι λέγων · « Ἀδελφοί, νῦν τέκνα 295
 Θεοῦ ἐσμεν, ἀλλ' οὐπω ἐφανηρώθη τί ἐσόμεθα · οἶδαμεν δὲ
 ὅτι, ἐὰν φανερωθῇ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα . » Ἐκεῖνος
 εἶπεν ὅτι « Ἦκουσα ἄρρητα ῥήματα ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ
 λαλῆσαι », οὗτος δὲ ὅτι « Οἶδαμεν, ἐὰν φανερωθῇ, ὅμοιοι
 αὐτῷ ἐσόμεθα » καὶ ὁφόμεθα αὐτόν τελεώτερον. Τοῦτο δὲ 300
 καὶ αὐτὸς ὁ Παῦλος φησι · « Νῦν μὲν γινώσκω ἐκ μέρους,
 τότε δὲ ἐπιγνώσομαι καθὼ καὶ ἐπεγνώσθην . » Ὅρας πῶς
 ἐν καὶ τὸ αὐτό ἐστὶν ἐν τοῖς πνευματικοῖς ἢ τε γνῶσις καὶ
 ὁμοιότης, ἢ θεωρία καὶ ἡ ἐπίγνωσις. Οὕτω πάντα ἡμῖν ὁ
 Χριστὸς γινόμενος, γνῶσις, σοφία, λόγος, φῶς, ἑλλαμψις, 305
 ὁμοιότης, θεωρία, ἐπίγνωσις, δίδωσιν ἀπολαύειν τῶν αὐτοῦ
 ἀγαθῶν καὶ κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν ἐκ μέρους καὶ νοεῖν
 καὶ ἀκούειν ἐν μυστηρίῳ τὰ ἀποκεκρυμμένα τοῖς πολλοῖς
 ἄρρητα ῥήματα, τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν .

Εἰ γὰρ μὴ πάντα ἡμῖν ὁ Χριστὸς ὁμοῦ γένηται, ἐλλιπὲς 310
 λοιπὸν ἔσται ποτὲ ἡ τῶν οὐρανῶν βασιλεία καὶ ἡ ἐν τῇ
 βασιλείᾳ τρυφή. Εἰ μὴ πρὸς τοῖς εἰρημένοις στολὴ καὶ
 στέφος καὶ ὑπόδημα, χαρὰ καὶ γλυκύτης, τροφή, πόσις,
 τράπεζα, κλίνη, ἀνάπαυσις καὶ θεωρίας κάλλος ἀμήχανον,
 καὶ εἰ τι οὖν ἕτερον πρὸς τρυφήν ἢ δόξαν καὶ τερπνότητα 315
 ἐπιτήδειον, ἐν πᾶσι γένηται τοῖς δικαίοις καὶ ἀγαπῶσιν
 αὐτόν, ἀλλ' ἐν μόνον ἐν ἐνὶ τῶν ἀυλιζομένων ἐκεῖσε ἐκλείψει
 ποτε, εὐθὺς ἢ τοῦ καλοῦ στέρησις τῇ λύπῃ τόπον δώσει καὶ
 ἐντὸς εἰσελεύσεται αὕτη τῆς ἀνεκκαλήτου τῶν εὐφραινομένων
 χαρᾶς · καὶ οὕτω φανήσεται τὸ λέγον λόγιον ἔνθα · « Ἀπέδρα 320

- οδύνῃ, λύπῃ καὶ στεναγμός » διαψευδόμενον. Ἄλλ' οὐκ
 ἔσται τοῦτο, οὐκ ἔσται, ἀλλ' ἔσται τὰ πάντα τοῖς πᾶσι
 καὶ πᾶν ἀγαθὸν ἐν ἅπασιν ἀγαθοῖς, ὑπερπερισεῦον αἰεὶ καὶ
 ὑπερεμπιπλῶν τὰς αἰσθήσεις ἀπάσας τῶν ἐν τοῖς γάμοις
 325 ἀνακεκλιμένων τοῦ βασιλέως Χριστοῦ, αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ εἰς
 ἐσθιόμενος καὶ πινόμενος, ὡς ὢν πᾶν εἶδος τροφῆς, ἡδύτητός
 τε καὶ πόσεως ὁ αὐτός. Ἐνθεν τοι καὶ βλέπόμενος παρὰ
 πάντων καὶ πάσας βλέπων αὐτὸς τὰς ἀναριθμήτους μυριάδας
 καὶ τὸ ἑαυτοῦ ὄμμα ἔχων αἰεὶ ἀτενίζον καὶ ἀμετακινήτως
 330 ἰστάμενον, ἕκαστος αὐτῶν δοκεῖ βλέπεσθαι παρ' αὐτοῦ καὶ
 τῆς ἐκείνου ἀπολαβεῖν ὁμιλίας καὶ κατασπάζεσθαι ὑπ'
 αὐτοῦ, ὡς ἂν μὴ τις ἐξ αὐτῶν ὡς παρεωραθεὶς λυπηθῇ.
 Ὁ αὐτὸς καὶ στέφανος ἔσται, καθάπερ εἴρηται, ἐπὶ τὰς
 ἀπάντων τῶν ἁγίων ἐπικείμενος κεφαλὰς ἀναλλοιώτως,
 335 ἀτρέπτως, ἄλλος ἄλλο τι δεικνύμενος εἶναι καὶ διαιρῶν
 ἑαυτὸν κατ' ἀξίαν ἑκάστῳ, καθὰ τίς ἐστὶν ἄξιος ὁ αὐτὸς
 καὶ ἔνδυμα πᾶσιν ἔσται, ὅλον ἀπ' ἐντεῦθεν ἤδη τοῦτον
 ἕκαστος διὰ σπουδῆς ἐπενδύσεται, ὡς μηδεὶς ἐν τῷ
 μυστικῷ γάμῳ εἰσερχομένου μὴ τὸν ἀπρόσιτον τοῦτον
 340 φοροῦντος χιτῶνα· εἰ δέ τις καὶ παρενείρας ἑαυτὸν τοῖς
 ἄλλοις λαθὼν εἰσέλθῃ, ὅπερ ἀδύνατον, ἀλλὰ πάλιν ὡσαύτως
 ἐξεωθήσεται.

- Βουλόμενος γὰρ δεῖξαι ἡμῖν ὁ Δεσπότης ὅτι οὐδεὶς ἐκεῖ
 μελανηφορῶν εἰσελεύσεται, διὰ τῆς παραβολῆς ἐδήλωσε
 346 τοῦτο εἰπὼν· « Ἐταῖρε, πῶς εἰσῆλθες ὧδε, μὴ ἔχων
 ἔνδυμα γάμου; » Εἶτα· « Δῆσαντες αὐτοῦ χεῖρας καὶ
 πόδας, ἐκβάλλετε αὐτὸν εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον. »
 Οὐχ, ὡς λαθόντος δὲ αὐτοῦ τὸν ἀλάθητον, τοῦτο οὕτως
 εἰρηκέναι λογίζομαι, ἀλλ' ὅτι οὐπω καιρὸς ἦν ἀποκαλύψαι
 350 τὰ τοιαῦτα μυστήρια. Μὴ βουλόμενος γὰρ ἐκφαντικώτερον
 τότε εἰπεῖν ὅτι· « Οὐδεὶς ἐκεῖ εἰσελεύσεται, μὴ φορῶν τὸ
 τῆς θεότητός μου ἱμάτιον », οὕτως τὸν λόγον ὑπέφηνε.
 Τοῦτο δὲ καὶ Παῦλος διδαχθεὶς παρὰ τοῦ ἐν αὐτῷ λαλοῦντος
 Χριστοῦ ἔλεγεν· « Καὶ καθὼς ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ
 355 χοῦκοῦ, φορέσωμεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου. » Τίνος
 χάριν; Ἐπειδὴ « ὁλος ὁ χοϊκός » φησὶ « τοιοῦτοι καὶ οἱ
 χοϊκοί, καὶ ὁλος ὁ ἐπουράνιος τοιοῦτοι καὶ οἱ ἐπουράνιοι. »
 Τίς οὖν ἐστὶν ἡ εἰκὼν τοῦ ἐπουρανίου; Ἀκουσον αὐτοῦ

λέγοντος τοῦ θεοῦ Παύλου · « Ὃς ὢν ἀπαύγασμα τῆς
δόξης καὶ χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως » καὶ εἰκὼν ἀπαράλ- 360
λακτος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός. Τοιγαροῦν εἰκὼν τοῦ Πατρὸς
ὁ Υἱός, εἰκὼν δὲ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον · ὁ ἑωρακὼς
οὖν τὸν Υἱὸν ἑώρακε τὸν Πατέρα, ὁ ἑωρακὼς τὸ Πνεῦμα
τὸ ἅγιον ἑώρακε τὸν Υἱόν · φησὶ γὰρ ὁ Ἀπόστολος · « Τὸ
Πνεῦμα ὁ Κύριός ἐστι », καὶ πάλιν · « Αὐτὸ τὸ Πνεῦμα 365
ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν στεναγμοὺς ἀλαλήτοις » κρᾶζον
« ἄβδᾶ ὁ πατήρ ». Καλῶς οὖν εἶπεν ὅτι τὸ Πνεῦμα ὁ
Κύριός ἐστιν ἐν τῷ κρᾶζειν ἄβδᾶ ὁ πατήρ, οὐχ ὡς Υἱοῦ
δντος τοῦ Πνεύματος, ἅπαγε, ἀλλ' ὡς ἐν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι
βλεπομένου καὶ ὁρωμένου τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ μηδέποτε 370
ἢ τοῦ Υἱοῦ δίχα τοῦ Πνεύματος, ἢ τοῦ Πνεύματος δίχα τοῦ
Υἱοῦ, ἀποκαλυπτομένου τινί, ἀλλ' ἐν αὐτῷ τῷ Πνεύματι
τὸν Υἱὸν καὶ διὰ τοῦ Πνεύματος κρᾶζοντα αὐτὸν ἄβδᾶ ὁ
πατήρ.

Εἰ τοίνυν ἀγνοεῖς ταῦτα, ἀγαπητέ, μὴ εἰς ἀπόγνωσιν 375
ἐμβάλης σεαυτὸν λέγων · « Ἐγὼ ταῦτα οὔτε οἶδα οὔτε
μαθεῖν δύναμαι · οὔτε μὴν εἰς τὸ ὕψος τῆς γνώσεως ταύτης
καὶ θεωρίας καὶ καθαρότητος φθάσαι καὶ ἀνελθεῖν ἰσχύσω
ποτέ. » Μηδὲ πάλιν εἴπης · « Ἐπειδὴ, ἐὰν μὴ τις τοιοῦτος
γένηται καὶ τὸν Χριστὸν ἀπ' ἐντεῦθεν ἤδη ὡς Θεὸν ἐπενδύση- 380
ται καὶ αὐτὸν ἐκείνῳ ὅλον θεάσῃται καὶ ἐνοικῶν ἑαυτοῦ
τοῦτον κτήσῃται, εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ οὐκ εἰσέρχεται,
τί μοι τὸ ὄφελος καὶ ποσῶς ἀγωνίζεσθαι ἢ καὶ τῶν παρόντων
ὕστερεῖσθαι τῆς ἀπολαύσεως ; » Μὴ δὴ τοῦτο εἴπης, μὴ
δὴ λογίσεσαι · ἀλλ' εἰ βούλει, ἀκουσόν μου τῆς συμβουλῆς 385
καὶ ἀναγγελῶ σοι τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας, τῆς χάριτος τοῦ
παναγίου Πνεύματος συνεργούσης. Πίστευσον οὖν ἐν πρώτοις
ἐξ ὅλης ψυχῆς ὅτι οὕτως ταῦτα πάντα ἃ εἵπομεν κατὰ τὰς
θείας καὶ θεοπνεύστους Γραφὰς ἀληθῆ εἰσι καὶ οὕτως
ὀφείλει γενέσθαι πᾶς ὁ πιστεύων εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, 390
ἐπειδὴ ἔδωκεν ἡμῖν ἐξουσίαν υἱοὺς γενέσθαι Θεοῦ, καὶ
ἐὰν θελήσωμεν, τὸ κωλύον οὐδέν, καὶ ὅτι διὰ τοῦτο ἡ
πᾶσα οἰκονομία καὶ συγκατάβασις τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ
ἐγένετο, ἵνα διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν πίστεως καὶ τῆς τηρήσεως
τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν μετόχους αὐτοῦ τῆς θεότητος καὶ τῆς 395

βασιλείας ἡμᾶς ἀπεργάσῃται. Καὶ γάρ, εἰ μὴ πιστεύσεις
 ταῦτα οὕτως ἀληθῶς γίνεσθαι, πάντως οὐδὲ ζητήσεις · εἰ
 δὲ μὴ ζητήσεις, οὐδὲ λήψῃ · « Ζητεῖτε γάρ, φησί, καὶ
 λήψεσθε · αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται ὑμῖν . » Πιστεῶν δέ,
 400 ἀκολουθεῖ ταῖς θεαῖς Γραφαῖς καὶ ὅσα σοι λέγουσι ποιήσον,
 καὶ εὐρήσεις πάντα ἀνελλιπῶς καθὼς γέγραπται, μᾶλλον
 δὲ καὶ πολλῷ πλείονα τῶν ἐν ταῖς θεαῖς Γραφαῖς. Ποῖα
 δὴ ταῦτα ; « Ἄ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε καὶ
 ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη » τὰ ἀγαθὰ « ἃ ἡτοίμασεν
 405 ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν . » Ταῦτα, εἰ πιστεύσεις
 βεβαίως, ὡς εἴρηται, θεάσῃ ἀναμιφιδόλως ὡς ὁ Παῦλος καὶ
 σύ · οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ ἀκούσεις ἄρρητα ῥήματα,
 προαρπαγείς δηλονότι εἰς τὸν παράδεισον. Ποῖον τοῦτον ;
 « Ὅπου ὁ ληστής μετὰ τοῦ Χριστοῦ συνεισῆλθε καὶ νῦν ἐκεῖ
 410 ἔστιν.

Βούλει δὲ καὶ ἄλλως εἶπω σοι τίνα εἰσὶ τὰ ἀγαθὰ ἃ
 ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν
 ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη ; Οἶδα ὅτι πάντως ἐπιποθεῖς ἀκοῦσαι
 ἃ οὐδὲ αὐτὸς ὁ ἰδὼν εἶπεν ἢ διηρμήνευσεν. Τί τοῦτο ; Ἵνα
 415 μὴ παρὰ τῶν ἀκούοντων, ὡς οἶμαι, ἀπιστηθῇ. Εἰ τοίνυν
 μέλλεις καὶ σὺ ἀπιστεῖν τοῖς ῥηθησομένοις, στήθι μέχρι
 τούτου · συμφέρει σοι γὰρ καὶ μὴ προσθῇς τῷ τῆς διανοίας
 ὀφθαλμῷ ὅλως τοῖς ἐμπροσθεν, ἐπειδὴ, εἰ τὰ λεγόμενά
 σοι ἀθετήσεις καὶ παρακούσεις τῶν λόγων μου, μᾶλλον
 420 δὲ τῶν λόγων αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ
 λόγοι ἡμῶν αὐτοῦ εἰσιν , ὁ Λόγος οὗτος κρινεῖ σε ἐν
 τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως , ὅτι καὶ ἀκούσας ἠπίστησας. Ἄλλ'
 ἀκουε ἀδιστάκτως τῶν λόγων ἡμῶν, μᾶλλον δέ, ὡς εἴρηται,
 τῶν τοῦ Θεοῦ · καὶ μάνθανε αὐτόθεν τοῦ ζητουμένου τὴν
 425 λύσιν παρὰ τῶν ταύτην ἐν σοφίᾳ διατρανούντων σοι.

Τὰ ἐν τῷ παραδείσῳ λαληθέντα τῷ Παύλῳ ἄρρητα ῥήματα,
 αὐτὰ δὴ τὰ αἰώνια, φημί, ἀγαθὰ ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ
 οὐς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ
 ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, οὐχ ὕψι περιέχονται,
 430 οὐ τόπῳ περιορίζονται, οὐ βάθει που κρύπτονται, οὐκ ἐν
 ἐσχατιᾷ γῆς ἢ θαλάσσης κατέχονται; ἀλλ' ἐμπροσθέν σου
 καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν σου εἰσι . Ποῖα δὴ ταῦτα ; Μετὰ
 τῶν ἀποκειμένων ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀγαθῶν, αὐτὸ τὸ σῶμα

καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἃ καθ' ἑκάστην
 ὁρῶμεν καὶ ἐσθίομεν καὶ πίνομεν, ταῦτα ὁμολογουμένως τὰ 435
 ἀγαθὰ ἐκεῖνά εἰσι· ἐκτὸς δὲ τούτων οὐδαμοῦ τῶν ῥηθέντων
 οὐδὲ ἐν εὐρεῖν ἐξισχύσεις, καὶν πᾶσαν διαδράμης τὴν κτίσιν.
 Εἰ βούλει δὲ γινῶναι ὡς ἀληθῆ τὰ λεγόμενα, γενοῦ τῇ ἐργασίᾳ
 τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν ἅγιος καὶ οὕτω μετάλαβε τῶν ἀγίων·
 καὶ γνώσεις τηνικαῦτα τῶν λεγομένων σοὶ τὴν δύναμιν 440
 ἀκριβῶς. Ἀλλὰ γὰρ πρὸς τὴν περισσοτέραν πίστωσιν
 ἀκουσον καὶ αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ Κυρίου τῶν λόγων, οὕτω
 λέγοντος πρὸς τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς ἰδίους αὐτοῦ μαθητάς·
 « Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν· οὐ Μωσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὸν
 ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλ' ὁ πατήρ μου δίδωσιν ὑμῖν τὸν 445
 ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸν ἀληθινόν. Ὁ γὰρ ἄρτος τοῦ Θεοῦ
 ἐστὶν ὁ καταβαίνων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ διδούς τῷ κόσμῳ
 ζωὴν. Εἶπον οὖν πρὸς αὐτόν· Κύριε, πάντοτε δὸς ἡμῖν
 τὸν ἄρτον τοῦτον. Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἐγὼ εἰμι
 ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς· ὁ ἐρχόμενος πρὸς με οὐ μὴ πεινάσῃ καὶ 450
 ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ μὴ διψήσῃ πώποτε. Ἐγόγγυζον οὖν
 οἱ Ἰουδαῖοι περὶ αὐτοῦ, ὅτι εἶπεν· Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ
 καταβάς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἔλεγον· Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ
 υἱὸς Ἰωσήφ οὗ ἡμεῖς οἶδαμεν τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα;
 Πῶς οὖν λέγει οὗτος ὅτι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκα; » 455

Μὴ δὴ οὖν ὁμοιωθῆς τοῖς Ἰουδαίοις καὶ σύ, γογγύζων
 καὶ λέγων· « Οὐχὶ ὁ ἄρτος οὗτός ἐστιν ἐν τῷ δίσκῳ καὶ
 ὁ οἶνος ἐν τῷ ποτηρίῳ ὃν ἡμεῖς καθ' ἑκάστην ὁρῶμεν καὶ
 ἐσθίομεν ἅμα καὶ πίνομεν; Πῶς οὗτος λέγει ὅτι τὰ ἀγαθὰ
 ἐκεῖνα ἃ ὀφθαλμοῖς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ 460
 καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη ταῦτά εἰσιν; » Ἀλλὰ
 ἄκουε τοῦ Κυρίου πρὸς τοὺς ταῦτα εἰπόντας τί ἀνταποκριθεὶς
 ἔφη· « Μὴ γογγύζετε μετ' ἀλλήλων. Οὐδεὶς δύναται
 ἔλθεῖν πρὸς με, ἐὰν μὴ ὁ Πατήρ ὁ πέμψας με ἐλκύσῃ αὐτόν·
 καὶ γὰρ ἀναστήσω αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. » Οἶον· « Τί 465
 ἀπιστεῖτε, φησί, καὶ ἀμφιβάλλετε περὶ τούτου· Οὐδεὶς
 δύναται ἐπιγινῶναι μου τὴν θεότητα, τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ
 ἔλθεῖν πρὸς με, ἐὰν μὴ ὁ Πατήρ μου ἐλκύσῃ αὐτόν. »
 Ἐλκυσμὸν δὲ εἰπὼν, οὐ βίαν τινὰ ἐδήλωσεν, ἀλλ' ὅτι μᾶλλον
 ἐκάλεσε διὰ τῆς ἀποκαλύψεως οὗς προέγνω καὶ οὗς 470
 προώρισεν, ἐλκύσας διὰ τῆς ἀγάπης δηλονότι τοῦ ἀποκα-

- λυφθέντος αὐτοῖς. Τοῦτο δὲ σαφέστερον καὶ τὸ ἐπαγόμενον
 δηλοῖ. « Ἔστι γάρ, φησί, γεγραμμένον ἐν τοῖς προφήταις ·
 Καὶ ἔσονται πάντες διδασκοὶ Θεοῦ . » Ὁ οὖν διδασχθεὶς παρὰ
 475 τοῦ Θεοῦ δύναται πιστεῦσαι εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ
 μαθὼν παρὰ τοῦ Πατρὸς ἔρχεται πρὸς με, οὐχ ὡς τὸν
 Πατέρα θεασάμενος · μόνος γάρ « ὁ ὢν παρὰ τοῦ Θεοῦ,
 οὗτος ἐώρακε τὸν Πατέρα ». Καὶ πάλιν · « Ἀμὴν ἀμὴν
 λέγω ὑμῖν · ὁ πιστεῦων εἰς ἐμὲ ἔχει ζωὴν αἰώνιον. Ἐγώ
 480 εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς. Οἱ πατέρες ὑμῶν τὸ μάννα ἔφαγον
 ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ ἀπέθανον · οὗτος δὲ ἐστὶν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ
 οὐρανοῦ καταβαίνων, ἵνα τις ἐξ αὐτοῦ φάγῃ καὶ μὴ ἀποθάνῃ.
 Ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς · ἐάν τις
 φάγῃ ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα · καὶ ὁ
 485 ἄρτος δὲ ὃν ἐγὼ δώσω ἡ σὰρξ μου ἐστὶν ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ
 τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς. Ἐμάχοντο οὖν οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς
 ἀλλήλους λέγοντες · Πῶς δύναται οὗτος δοῦναι ἡμῖν τὴν
 σάρκα αὐτοῦ φαγεῖν; Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς · Ἀμὴν
 ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ
 490 ἀνθρώπου καὶ πίνητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν
 ἑαυτοῖς. Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα
 ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ γὰρ ἀναστήσω αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ
 ἡμέρᾳ · ἡ γὰρ σὰρξ μου ἀληθὴς ἐστὶ βρωσίς καὶ τὸ αἷμά μου
 ἀληθὴς ἐστὶ πόσις . »
 495 Ἦκουσας πῶς ἡ κοινωνία τῶν θείων καὶ ἀχράντων
 μυστηρίων ζωὴ αἰώνιος ἐστὶ καὶ ὅτι τοὺς τὴν ζωὴν τὴν
 αἰώνιον ἔχοντας, ἐκείνους λέγει ἀναστῆσαι ἐν τῇ ἐσχάτῃ
 ἡμέρᾳ ὁ Κύριος, οὐχ ὡς τῶν ἄλλων πάντως ἐγκαταλιμπανο-
 μένων ἐν τοῖς μνήμασιν, ἀλλ' ὡς τῶν τὴν ζωὴν ἐχόντων
 500 ἀνισταμένων ὑπὸ τῆς ζωῆς εἰς αἰωνίαν ζωὴν, τῶν δὲ λοιπῶν
 ἀνισταμένων εἰς αἰώνιον κολάσεως θάνατον . Καὶ ὅτι τοῦτό
 ἐστὶν ἀληθές, ἀκουσον τῶν ἐξῆς · « Ὁ τρώγων μου τὴν
 σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἐν ἐμοὶ μένει καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ.
 Καθὼς ἀπέστειλέ με ὁ ζῶν Πατὴρ καὶ γὰρ ζῶ διὰ τὸν Πατέρα,
 505 καὶ ὁ τρώγων με καὶ κεῖνος ζήσεται δι' ἐμέ . » Ὁρᾷ τί
 φησι; Πῶς τὴν πρὸς αὐτὸν ἡμῶν ἐνότητα ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ
 διὰ τῆς κοινωνίας τοιαύτην γενέσθαι διαρρήδην βοᾷ ὡς
 ἐκεῖνος ἔχει τὴν πρὸς τὸν Πατέρα ἐνότητα καὶ ζωὴν. Ὡςπερ

γὰρ ἐκεῖνος φυσικῶς τῷ ἰδίῳ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡνωται, οὕτω
καὶ ἡμᾶς κατὰ χάριν λέγει διὰ τοῦ φαγεῖν τὴν σάρκα αὐτοῦ 510
καὶ πιεῖν αὐτοῦ τὸ αἷμα ἐνωθῆναι αὐτῷ καὶ ζῆσαι ἐν αὐτῷ.
Ἵνα δὲ μὴ νομίζωμεν ὅτι τὸ πᾶν τοῦ ἄρτου τοῦ ὀρωμένου
ἐστί, τούτου ἐνεκε πολλὰχῶς εἶρηκεν · « Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος
ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων . » Καὶ οὐκ εἶπεν ὁ καταβάς
τοῦτο γὰρ τὸ ἅπαξ δηλοῖ καταθεῖν. Ἄλλὰ τί ; Ὁ κατα- 515
βαίνων, φησί, αἰεὶ δηλονότι καὶ πάντοτε ἐπὶ τοὺς ἀξίους
καταβαίνων καὶ νῦν καθ' ὥραν παραγινόμενος . Ἐπεὶ δὲ ἀπὸ
τῶν ὀρωμένων ἀφιστῶν ἡμῶν τὴν διάνοιαν, μᾶλλον δὲ δι'
αὐτῶν ἀνάγων ἡμᾶς ἐπὶ τὴν ἀόρατον δόξαν τῆς ἐνυποστάτου
αὐτοῦ θεότητος, ἔλεγεν · « Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς », 520
καὶ πάλιν · « Ὁ Πατήρ μου δίδωσιν ὑμῖν τὸν ἄρτον οὐχὶ ἐκ
τῆς γῆς, ἀλλ' ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸν ἀληθινόν . » Εἰπὼν τὸν
ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀληθινόν, ἐδήλωσεν ὅτι ψευδὴς ὁ ἀπὸ τῆς
γῆς, ὠφελῶν οὐδέν .

Καὶ ἵνα τοῦτο ποιῇ σαφέστερον · « Ὁ γὰρ ἄρτος, 525
φησί, τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ὁ καταβαίνων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ
διδούς τῷ κόσμῳ ζωὴν . » Πάλιν ὁ καταβαίνων φησί, καὶ
πάλιν ζωὴν ὁ διδούς. Τί τοῦτο ; Ἵνα μηδὲν σωματικὸν
ὑποπτεύσῃς μήτε τι γήινον ἐννοήσῃς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν
μικρὸν ἄρτον, τὴν ὀλίγην μερίδα θεοποιηθεῖσαν, τοῖς νοεροῖς 530
ὄρᾳς ὁμμασι καὶ γενομένην ὅλην ὁμοίαν τῷ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ
καταβαίνοντι ἄρτι, ὅς ἐστι Θεὸς ἀληθὴς καὶ ἄρτος καὶ
πόμα ζωῆς ἀθανάτου, ὥς ἂν μή, ἐναπομένων τῇ ἀπιστίᾳ
καὶ τῷ ὀρωμένῳ μόνῳ ἄρτι διὰ πασῶν τῶν αἰσθήσεων,
ἄρτον φάγῃς οὐ τὸν οὐράνιον, ἀλλὰ τὸν ἐπίγειον μόνον, καὶ 535
στερηθῇς τῆς ζωῆς, ὥς τὸν οὐράνιον ἄρτον πνευματικῶς
μὴ φαγών, καθὼς αὐτός φησιν ὁ Χριστός · « Τὸ πνεῦμά
ἐστὶ τὸ ζωοποιῶν, ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν . » Τίνας ἄρα
οὐκ ὠφελεῖ ; Τούς ἀνθρώπον ψιλὸν εἶναι τοῦτόν φησι
φάσκοντας καὶ οὐ Θεόν. Τοίνυν, εἰ καὶ σὺ αὐτός ὁ πιστός 540
ἄρτου μόνου καὶ οὐ σώματος τεθεωμένου, ὥς αὐτὸν ἐκεῖνον
ὅλον τὸν Χριστὸν δεχόμενος, μεταλαμβάνεις, ζωὴν πῶς
ἐλπίζεις λαβεῖν ἐξ αὐτοῦ καὶ ἔχειν εὐαισθητῶς ἐν ἑαυτῷ,
τοῦ Κυρίου λέγοντος · « Ὁ τρώγων τὸν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ
καταβαίνοντα ἄρτον ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα », καὶ πάλιν 545
« Ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν · τὸ πνεῦμά ἐστι τὸ

ζωοποιούν » ; Ὅντως τὸ Πνεῦμά ἐστιν ἡ ἀληθὴς βρωσίς
καὶ πόσις · τὸ Πνεῦμά ἐστὶ τὸ μεταποιούν τὸν ἄρτον εἰς
σῶμα τοῦ Κυρίου · ὄντως τὸ Πνεῦμά ἐστὶ τὸ καθαῖρον
550 ἡμᾶς καὶ ἀξίως ποιοῦν μεταλαμβάνειν τοῦ σώματος τοῦ
Κυρίου. Οἱ γὰρ ἀναξίως τούτου μεταλαμβάνοντες, ὡς
φησιν ὁ Ἀπόστολος, « κρῖμα ἑαυτοῖς ἐσθίουσι καὶ πίνουσι,
μὴ διακρίνοντες τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ».

Ἀλλὰ δεῦτε τοιγαροῦν ὅσοι πιστοί, ὅσοι τῶν μυστηρίων
555 τὴν εἰρημένην καὶ λαλουμένην ἐπίστασθε δύναμιν, ὅσοι τὸν
οὐράνιον ἄρτον ἐφάγετε, ὅσοι τὴν ἐξ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ
καὶ ἐν αὐτῷ καὶ σὺν αὐτῷ αἰώνιαν τὴν ζωὴν ἐκτήσασθε,
καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ζωῇ τῇ ἀληθινῇ εἰς τρίτον οὐρανὸν καὶ ἡμεῖς
ἀρπαγῶμεν ἐν Πνεύματι, μᾶλλον δὲ εἰς αὐτὸν πνευματικῶς
560 τῆς ἁγίας Τριάδος τὸν οὐρανόν, ἵνα πάντα τὰ ῥηθέντα καὶ
τὰ διαμεινάντα ἄρρητα κατιδόντες ὁμοῦ καὶ ἀκούσαντες,
γευσάμενοί τε καὶ ὁσφρανθέντες καὶ ταῖς χερσὶ τῆς ψυχῆς
καλῶς ψηλαφήσαντες, εὐχαριστήριον αἶνον τῷ φιλανθρώπῳ
Θεῷ ἀναπέμψωμεν οὕτω λέγοντες · « Δόξα σοι, ὁ ἐπιφανείς
565 καὶ ἀποκαλυφθῆναι καὶ ὁραθῆναι καταξιώσας ἡμῖν ».
Εἵπωμεν δὲ καὶ πρὸς πάντας ἡμῶν κοινῶς τοὺς ἀδελφούς.
Ὡ πατέρες, ὦ ἀδελφοί, μονάζοντες ὁμοῦ καὶ οἱ ἐν τῷ βίῳ
τῷ κοσμικῷ, πλούσιοι, πένητες, δοῦλοι, ἐλεύθεροι, νέοι καὶ
γέροντες, πᾶσα ἡλικία καὶ γένος ἅπαν, ἀκούσατε. Μὴ ὁ
570 Θεὸς ψεύστης ἐστίν ; Ἡ ψεύστης μὲν οὐκ ἐστίν, ἀδύνατος δέ,
καὶ οὐ μὴ δυναθῇ ποιῆσαι ἃ ἐπηγγέλματο ; Μὴ βραδύνη τοῦ
ἐπισκέψασθαι πάντα τὰ ἔθνη ; Μὴ ἰσχύσει τις κρυθῆναι ἐξ
ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ; Μὴ ὑπενέγκαι ἰσχύσει ἄνθρωπος τὴν
ἀποκάλυψιν τῆς δόξης αὐτοῦ ; Οὐμενοῦν. Πῶς γάρ, ὅταν
575 οὐρανοὶ ῥοιζηδὸν λύωνται καὶ τὰ στοιχεῖα καυσούμενα
ἀπολοῦνται, καθά φησιν ὁ Ἀπόστολος, ἄνθρωπος τότε
ἡμέραν εἰσόδου ὑπομενεῖ τοῦ ἀπροσίτου Θεοῦ καὶ ἀπροσίτῳ
ἐνοικοῦντος φωτί, ὃς ἐν αὐτῷ καὶ σὺν αὐτῷ ἐρχόμενος εἰς
τὸν κόσμον ὀφθῆναι μέλλει πάσῃ σαρκί ; Μέγας φόβος καὶ
580 τρόμος ὄντως λήψεται τότε τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ σύγκρισις
οὐκ ἐστὶ τῆς θλίψεως καὶ ὀδύνης καὶ τιμωρίας αὐτῶν.

Ἄλλ' οἱ ταῦτα πιστεύοντες καὶ ἐπιποθοῦντες σωθῆναι,
τάδε λέγει, ἀκούσατε, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον · « Ἀποστρέψατε
ἕκαστος ὑμῶν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς · μάθετε

καλὸν ποιεῖν καὶ ῥύσασθε ἀδικούμενον · ἐκζητήσατε τὸν 585
 Κύριον καὶ ζήσεται ἡ ψυχὴ ὑμῶν · ἐκκλίνατε ἀπὸ κακοῦ
 καὶ ποιήσατε ἀγαθόν . » Οἱ βασιλεῖς τὴν σωφροσύνην, τὴν
 δικαιοσύνην, τὴν ἐλεημοσύνην, τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν εὐσεβῆ
 πίστιν μᾶλλον ἢ τὸ διάδημα καὶ τὴν ἀλουργίδα φορεῖν
 ποθήσατε. Οἱ πατριάρχαι, εἰ μὴ φίλοι ἐστὲ Θεοῦ, εἰ μὴ 590
 υἱοί, εἰ μὴ θέσει θεοί, ὅμοιοι δηλονότι ὄντες τῷ φύσει Θεῷ
 κατὰ τὴν χάριν τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν ἄνωθεν, τῶν θρόνων
 ἀπόστητε καὶ πορευθέντες πρῶτον ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν θείων
 Γραφῶν νοουθήσατε · καὶ ἀπεικόνισμα γεγονότες Θεοῦ,
 φρικτῶς τηνικαῦτα τῶν θείων προσψάψατε · εἰ δ' οὖν, 595
 ἀλλ' ὅποτε ἀποκαλυφθῇ, τότε γνώσεσθε ὅτι ὁ Θεὸς ἡμῶν
 πῦρ καταναλίσκον ἐστίν, οὐ τοὺς φίλους οὐδὲ τοὺς αὐτὸν
 ἀγαπήσαντας ἀλλὰ τοὺς μὴ ὡς φῶς ἐλθόντα δεξαμένους
 αὐτόν. Οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ πλούσιοι, ἀρχόμενοι καὶ πτωχοὶ
 μᾶλλον γένεσθε, ἐπεὶ δὴ δυσκόλως πλούσιος εἰς τὴν βασιλείαν 600
 τῶν οὐρανῶν εἰσελεύσεται · εἰ δὲ δυσκόλως ὁ πλούσιος,
 ὁ ἄρχων ἄρα πῶς ; Οὐδαμῶς · φησὶ γὰρ ὁ Κύριος τοῖς
 ἑαυτοῦ μαθηταῖς · « Οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατεξουσιάζουσιν
 αὐτῶν · οὐχ οὕτως δὲ ἔσται ἐν ὑμῖν, ἀλλ' ὁ θέλων 605
 εἶναι πρῶτος ἐν ὑμῖν, ἔστω πάντων ἑσχατος καὶ πάντων
 δοῦλος καὶ πάντων διάκονος . »

Ἄρχοντα δὲ ἡ Γραφὴ τίνα ἄρα καλεῖ ; Τὸν τὴν ἑαυτοῦ
 φησὶ ζητοῦντα τιμὴν, τὸν διὰ τῆς ἀρχῆς τὸ ἴδιον αὐτοῦ
 ἐκπληροῦντα θέλημα. Εἰ δὲ ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν ἐλθὼν
 ἐπὶ τῆς γῆς δι' ἡμᾶς καὶ διδοὺς ἡμῖν τύπον καὶ ὑπογραμμὸν 610
 σωτηρίας ἔλεγεν · « Ἐγὼ ἦλθον οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα
 τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρός », τίς
 ἄλλος τῶν εἰς αὐτὸν πιστευόντων, μὴ ποιῶν τὸ ἐκείνου
 θέλημα ἀλλὰ τὸ ἴδιον ἐκπληρῶν, σωθῆναι ποτε δυνήθησεται ;
 Ὅντως οὐδεὶς οὐδαμῶς. Καὶ τί λέγω σωθῆναι αὐτόν, ὅπου 615
 γε οὐδὲ πιστὸς εἶναι δύναται ἢ χριστιανὸς τέλειος ὁ τοιοῦτος ;
 Καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς ἔλεγε · « Πῶς δύνασθε
 ὑμεῖς πιστεῦσαι » εἰς ἐμὲ δηλονότι « δόξαν παρὰ ἀλλήλων
 λαμβάνοντες καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ
 ζητοῦντες ; » Πᾶς οὖν ὁ τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν ζητῶν καὶ 620
 τὸ ἐκείνου θέλημα παντὶ τρόπῳ καὶ ἐν παντὶ πράγματι

- σπουδάζων ποιεῖν, οὐδέποτε ἄρχειν τινὸς ἢ ὅλως ὑπερέχειν μικροῦ ἢ μεγάλου καθ' ἑαυτὸν ἐννοήσκειν, ἀλλ' ὅσῳ πλείονων οἰκονομίαν καὶ φροντίδα ἐγχειρισθῆσεται, τοσοῦτῳ μᾶλλον
- 625 ἑαυτὸν ἐσχατώτερον καὶ δοῦλον τῶν πολλῶν ἐκείνων λαῶν ἔξει, ἐν αἰσθήσει γενόμενον. Οἱ δὲ μὴ τοιοῦτοι τῇ διαθέσει γενόμενοι, ἀλλ' ὅλως αἰσθησιν τῆς ἀνθρωπίνης δόξης ἐσχηκότες καὶ ὀρεξίν πλούτου κτησάμενοι καὶ τρυφῆς, ὁντως ὁκνῶ εἰπεῖν ὅτι ἔθνικοί εἰσιν οἱ τοιοῦτοι, καὶ οὐ
- 630 χριστιανοὶ ἀληθεῖς, κατὰ τὴν θείαν φωνὴν τοῦ Ἰησοῦ καὶ Θεοῦ · φησί γάρ · « Ταῦτα δὲ τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου ἐπιζητεῖ. » Ὑμεῖς δέ, φησί, « ζητεῖτε πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν. »
- 635 Ἀλλὰ γὰρ ἐπίστασθε ἅρα ποῖαν λέγει ζητεῖν ἡμᾶς βασιλείαν ; Τὴν ἐν τῷ ὕψει τῶν οὐρανῶν, τὴν μέλλουσαν μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἔσεσθαι ἢ, ὥς πού ποτε οὐσαν μακρὰν, ταύτην λέγει ζητεῖν ἡμᾶς ; Οὐδαμῶς. Ὅποιαν δὲ ἅρα ζητεῖν ἐγκελεύεται ; Πρόσεχε ἀκριδῶς ὁποία τίς ἐστὶν ἡ ζητεῖσθαι
- 640 ὀφείλουσα παρ' ἡμῶν βασιλεία. Ὁ Θεός, κτίστης ὧν καὶ δημιουργὸς τῶν ἀπάντων, αἰεὶ πάντων ἐπουρανίων βασιλεύει καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων · ἀλλὰ καὶ τῶν μήπω γεγονότων ὥς ἤδη γεγονότων ἐν αὐτῷ αὐτὸς βασιλεύει, ὅτι δι' αὐτοῦ γενήσονται καὶ εἴ τι δ' ἂν μετὰ ταῦτα γενήσεσθαι
- 645 μέλλει, βασιλεύει δὲ οὐχ ἥκιστα καὶ ἐφ' ἓνα ἕκαστον ἡμῶν ἐν δικαιοσύνῃ καὶ γνώσει καὶ ἀληθείᾳ. Ταύτην τοιγαροῦν λέγει ζητεῖν τὴν βασιλείαν ἡμᾶς, ἵνα καθὼς « ἐβασίλευσεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τὰ ἔθνη », ὥς γέγραπται, βασιλεύσῃ καὶ ἐφ' ἡμῖν, ἐπεὶ δὴ ἐξ ἔθνῶν ἐσμεν. Βασιλεύσει δὲ πῶς ; Ὡς ἐπὶ
- 650 ὀχήματός τινος ἐφ' ἡμᾶς ἐποχοούμενος καὶ ὥς ἡνίας τὰ θελήματα κρατῶν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, ὅς καὶ ἄξει ἐν οἷς ἂν βούληται ἡμᾶς εὐηγίους εὐρῶν καὶ εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα οἷα δὴ ἵπποις χρήσεται ἡμῶν τοῖς θελήμασιν, ὑπεῖκουσι προθύμως ταῖς αὐτοῦ νομοθεσίαις καὶ ἐντολαῖς.
- 655 Οὕτω δὴ βασιλεύει Θεὸς ἐν οἷς οὐδέποτε ἐβασίλευσε, καθαιρομένοις διὰ δακρύων καὶ μετανοίας καὶ τελειούμενοις διὰ σοφίας καὶ γνώσεως τῆς τοῦ Πνεύματος. Οὕτω καὶ Χερουβὶμ οἱ ἄνθρωποι γίνονται, τὸν ἐπὶ πάντων Θεὸν ἐπὶ τοῦ νώτου τῶν ψυχῶν αὐτῶν ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ ἐπιφερόμενοι.

Τίς οὖν ἐπὶ τοσοῦτον ἄφρων καὶ ἀναίσθητος ὡς πρὸ τοῦ τὴν 660
δόξαν ταύτην καὶ ἰδεῖν καὶ παθεῖν ἀρχῆς ἢ δόξης ἢ πλούτου
ἐπιθυμήσει ; Μᾶλλον δὲ τίς οὕτως ἀπονενοημένος καὶ ἄθλιος
ὡς μείζονα τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας καὶ δόξης ἄλλην εἶναι
δόξαν ἢ βασιλείαν ἢ πλοῦτον ἢ τιμὴν ἢ ἀρχὴν ἢ τρυφήν, ἢ τι
τῶν λεγομένων ἄλλο καὶ νομιζομένων καλῶν ἐπὶ γῆς ἢ ἐν 665
οὐρανῷ, ὑποπτεύσει, ἵνα καὶ ἐκεῖνα ἀντὶ ταύτης ἐκλέξηται ;
Ὅντως οὐκ ἔστι ταύτης ἕτερον οὐδὲν ἐφετώτερον τοῖς γε
νοῦν ἔχουσι.

Τοῖνον καὶ περιῶντι τῷ Χριστῷ καὶ βασιλεῦσαι ζητοῦντι
ἐπὶ πάντας ἡμᾶς, μηδεὶς ἀφρόνως αὐτὸν ἀπώσσηται · μηδεὶς, 670
ἀξιῶ, τοῦ μεγάλου τούτου καὶ ἀσπαστοῦ δώρου ἀποστερήσειεν
ἑαυτὸν · μηδεὶς τῆς ἀληθινῆς δόξης ἐκπτωτον ἑαυτὸν
ἀπεργάσσηται · μηδεὶς διὰ πρόσκαιρον πλοῦτον τὸν πλουτο-
δότην Θεὸν καὶ ποιητὴν τοῦ παντός καταλείψῃ · μηδεὶς
διὰ γονέων καὶ φίλων καὶ συγγενῶν προσπάθειαν τὸν 675
Δεσπότην τῶν ἀγγέλων ἀρνήσσηται · μηδεὶς δι' ἐπιθυμίαν
σαρκὸς τοῦ γλυκασμοῦ τῆς ὄντως ζωῆς ἀποστερηθήσεται ·
μηδεὶς διὰ δόξαν εὐμάραντον τῆς αἰωνίου δόξης καὶ ἀτελευ-
τήτου ἀλλότριος γένηται. Ἀλλὰ δεῦτε πάντες, εἰ οἷόν τε,
συναχθέντες ἐπὶ τὸ αὐτό, τὸν ὑπεράνω πάσης ὄντα ἀρχῆς 680
καὶ ἐξουσίας καὶ παντός ὀνόματος ὀνομαζομένου ἔλθειν
ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐφ' ἐνὶ ἐκάστῳ ἡμῶν βασιλεῦσαι ποθήσωμεν
καὶ ζητήσωμεν, ὥς ἂν ἕκαστος ἡμῶν, ὅλον αὐτὸν μεθ'
ἑαυτοῦ λαβὼν, ἀχώριστον ἔξει ἐν ἡμέρᾳ τε καὶ νυκτί, λάμποντα
τῷ ἀπροσίτῳ φωτὶ ὃ κατεσθίειν μέλλει τότε τοὺς ὑπεναν- 685
τίους, ὅτε διὰ τοὺς ἀπιστοῦντας ἐλεύσεται, τοὺς νυνὶ μὴ
δεχομένους αὐτὸν μηδὲ θέλοντας αὐτὸν βασιλεῦειν ἐπ'
αὐτούς · ἐν οἰκίᾳ τε συνεισερχόμενον ὡσαύτως ἔξει αὐτὸν
καὶ ἐπὶ τῆς κλίνης συνανακείμενον καὶ τῷ ἀστέκτῳ φωτὶ
περιπλεκόμενον τε ὁμοῦ καὶ ἀρρήτως κατασπαζόμενον, 690
νόσους παραμυθοῦμενον, λύπας καὶ θλίψεις διώκοντα,
δαίμονας ἀπελαύνοντα, χαρὰν καὶ δάκρυα ὑπὲρ μέλι καὶ
κηρίον γλυκύτερα καθ' ὥραν παρέχοντα, πάθη ψυχῆς καὶ
σώματος ἐξιώμενον, θάνατον ἀφανίζοντα, ζωὴν ἀνεκφράστως
βλυστάνοντα καὶ μετὰ τὴν ἐκδημίαν τὴν ἐκ τοῦ σώματος 695
εἰς οὐρανούς οὐρανῶν ἀναβιβάζοντα ἡμῶν ἕκαστον, καὶ
ἐποχούμενον αὐτὸν ἕκαστος ἐπὶ τῶν ἑαυτοῦ ὧμων ἐπιφερό-

μενος, ἀναλαμβάνόμενον ὅθεν οὐκ ἐχωρίσθη.

- Ταῦτα παθεῖν σε δεῖ καὶ μαθεῖν, ἀγαπητέ, ἐν αἰσθήσει
 700 πάσῃ ψυχῆς, ὡς ἂν ἔξεις Θεὸν νῦν μὲν συναναφέροντά σε
 δίχα τοῦ σώματος, ὕστερον δὲ καὶ τὸ σῶμά σου τοῦτο
 ἀνκστήσονται καὶ πνευματικόν σοι παρέχοντα, ὅς καὶ
 βασιλεύων ἔσεται ἐπὶ σέ εἰς τοὺς ἀπεράντους αἰῶνας, αἰεὶ σε
 βαστάζων εἰς τὸν ἀέρα καὶ ὑπὸ σοῦ αἰεὶ βασταζόμενος,
 705 ὁ ἐπὶ πάντων Θεός, ὃς πρέπει πᾶσα εὐχαριστία, τιμὴ καὶ
 προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ
 καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι νῦν καὶ αἰεὶ καὶ
 εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ᾠμῆν.

ΛΟΓΟΣ Δ'

Περὶ ἀπαθείας καὶ τῶν ἐν αὐτῇ κατὰ προκοπὴν χαρισμάτων καὶ δωρεῶν · καὶ τίς ἡ τελείωσις τῆς κατὰ Χριστὸν πνευματικῆς ἡλικίας.

Ὡςπερ ὁ τῷ λαμπροτάτῳ ἡλίῳ ἐνατενίζειν βουλόμενος καθαροὺς ὀφείλει τοὺς τοῦ σώματος ὀφθαλμοὺς ἔχειν, οὕτω καὶ ὁ περὶ ἀπαθείας λέγειν ἐπιχειρῶν τὰς τῆς ψυχῆς κόρας, εἴτ' οὖν αἰσθήσεις, ἀπηλλαγμένας ἔχειν πάσης ἐπιθυμίας πονηρᾶς καὶ ἐμπαθοῦς λογισμοῦ χρεωστεῖ, ἵνα μὴ, ὑπὸ τῶν τοιούτων τινὸς τὸν νοῦν ὀχλούμενος, εἰς τὸ τῆς καθαρότητος αὐτῆς ὕψος καὶ εἰς τὸν ταύτης βυθὸν οὐκ ἐξισχύσει τρανῶς ἀποδελῆσαι ἢ σαφῶς ἐξειπεῖν καὶ ἀξίως κατανοῆσαι τὸ πλήθος καὶ μέγεθος τῶν ἐνεργειῶν καὶ χαρισμάτων αὐτῆς. Εἰ γὰρ τεθολωμένῳ τῷ νῷ καὶ ἀκαθάρτῳ τῇ καρδίᾳ τῶν αὐτῆς ᾄρξεται θεωρημάτων καὶ ὑποθέσεων, μὴ δυνάμενος διατρανώσαι τὰς ἐνεργείας αὐτῆς ἐλευθέρῳ τῷ λόγῳ, ἐκπεσεῖται καὶ ὧν ἴσως ἐκ μέρους ἔλαβεν ἐξ αὐτῆς ἀγαθῶν, οἷα δὴ ὡς ἐξουθενῶν καὶ ἀτιμάζων αὐτὴν καὶ ὡς τὴν δόξαν αὐτῆς ἀμαυρῶν · γέγραπται γάρ · « Παντὶ τῷ ἔχοντι δοθήσεται καὶ περισσευθήσεται, ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος καὶ ὃ δοκεῖ ἔχειν ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ . »

Ὅσοι τοιγαροῦν ἀπάθειαν ἔχουσι, δηλονότι φιλοῦσιν αὐτὴν καὶ φιλοῦνται σφοδρῶς ὑπ' αὐτῆς · καὶ τὰ περὶ αὐτῆς ἀκορέστως διαλεγόμενοι, ἀπαθέστεροι ἔτι παρ' αὐτῆς γίνονται, τῷ περὶ αὐτὴν ἐκκαίόμενοι πόθῳ. Ὅσοι δὲ προσδέδενται μικρᾷ ἔτι καὶ τῇ τυχεύσῃ ἐπιθυμίᾳ τοῦ κόσμου καὶ τῶν πραγμάτων αὐτοῦ, ἢ πάθει τινὶ σωματικῷ τε ἢ ψυχικῷ, μακρὰν εἰσι καὶ ἀπέχουσι τοῦ λιμένος αὐτῆς · ὅθεν καὶ ἐὰν περὶ ἀπαθείας λέγειν ἀπάρξωνται καὶ πρὸς τὸ ὕψος αὐτῆς τὸν νοῦν ἄραι· ἐπιχειρήσωσιν, ἐλκόμενοι οἷα δοῦλοι καὶ δελεαζόμενοι ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ ἐν ᾧ προσδέδενται πάθους, καὶ ἥς πρῶην ἐδόκουν ἔχειν εἰρήνης ἀποστεροῦνται τῶν λογισμῶν · καὶ εἰκότως · « Ὡ γάρ τις ἡττηται, φησί,

30 τούτω καὶ δεδούλωται. » Τοῖνον καὶ σκότους ἐκεῖθεν πληρούμενοι, τὴν αἰτίαν οὐ σφίσιν αὐτοῖς τῶν γινομένων ἐπιγράφονται, ἀλλὰ τῇ παντοδυνάμῳ ἀπαθείᾳ ἀσθένειαν προσάπτειν κατατολμῶσι. Τοῦτο δὲ συμβαίνει αὐτοῖς, ἐπειδὴ τῆς μὲν νοεῖας αἰσθήσεως καὶ θεωρίας καὶ τῆς
 35 παντουργοῦ ἐνεργείας αὐτῆς πείραν ὅλως οὐ κέκτηνται, στοχαστικῶς δὲ καὶ ἐν ἐπινοίαις ποικίλαις καὶ πολυτρόποις τὰ κατ' αὐτὴν ἀναλογιζόμενοι, ἀλληγάλλως ταῦτα ὑπὸ τῆς ψευδωνύμου φυσιοῦμενοι γνώσεως φιλολογοῦσί τε καὶ περὶ ὧν οὐκ οἶδασι διαβεβαιοῦνται τοὺς πυθομένους. Διὰ
 40 τοι τοῦτο οὐδὲ τὴν ἐξ ἀπιστίας καὶ προλήψεως καὶ μακρᾶς συνηθείας καὶ ἀμελείας προσγενομένην αὐτοῖς καὶ προσοῦσαν ἀσθένειαν συνιδεῖν ἢ καθομολογῆσαι ποτε πείθονται, ἀλλὰ καὶ πάντας ἄλλους ἀνθρώπους ὁμοίους ἑαυτῶν εἶναι καὶ ὑπὸ τῶν τοιούτων διαμαρτύρονται καταδουλοῦσθαι παθῶν · οὐ
 45 γὰρ συγχωροῦνται ὑπὸ τῆς οἰήσεως καὶ τοῦ φθόνου μείζονά ποτε ἑαυτῶν ἐπ' ἀρετῇ καὶ σωφροσύνῃ προσμαρτυρῆσαι τι.

Ἄλλὰ μὴ γένοιτο ἡμᾶς, τοὺς εὐτελεῖς καὶ τοῦ λέγειν ἀναξίους, περὶ τοιούτων οὕτω καθυποκρινομένους, κατα-
 50 ψεύδεσθαι τῆς ἀληθείας καὶ διαβεβαιοῦσθαι περὶ ὧν οὐκ ἔγνωμεν πείρα μᾶλλον ἢ λόγοις εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς τὴν ἐνέργειαν τῶν μελλόντων ῥηθήσεσθαι πρότερον · ἃ δὲ καταλαβεῖν ἠξιώθημεν καὶ μαθεῖν παρὰ τῶν ἐλλαμφθέντων ὑπὸ τῆς μακαρίας ἀπαθείας τὸν νοῦν καὶ ἃ παρ' αὐτῆς, παραφρο-
 55 νοῦντες λαλοῦμεν, μυστικῶς ἀκηκόαμεν εἰς τὸ οὖς, ὥς ἀπερριμμένοι τινὲς καὶ τοῦ μηδενὸς ἄξιοι, κατὰ τὴν ἄνωθεν κελεύουσιν χάριν ἐπὶ τῶν δωμάτων κηρύξομεν, ἵνα μὴ ὥς ὁ τὸ τάλαντον κατακρύψας δοῦλος κατακριθῶμεν. Καθάπερ οὖν ἠκούσατε λέγοντος τοῦ Δεσπότη· « Πολλοὶ μὲν
 60 κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί » καὶ « Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πατρὸς μου μοναὶ πολλαὶ εἰσιν », οὕτως εἰδέναι βούλομαι πάντας ὑμᾶς, ὅτι πολλοὶ μὲν ἅγιοι, ὀλίγοι δὲ ἀπαθεῖς · καὶ πρὸς τούτοις πολλὴ πάλιν ἐν ἀμφοτέροις ὑπάρχει διαφορὰ. Καὶ πρόσθετε ἀκριβῶς τῇ τῶν λεγομένων δυνάμει καὶ ἀκριβεῖα.
 65 Ἄλλο ὑπάρχει ἀπάθεια ψυχῆς καὶ ἕτερον ἀπάθεια σώματος · ἡ μὲν γὰρ καὶ τὸ σῶμα καθαγιάζει, ἡ δὲ αὐτὴ

μόνη καθ' ἑαυτὴν οὐδὲν τὸν κεκτημένον ὀνίνησιν . "Ἄλλο ἀκίνησία τῶν τοῦ σώματος μελῶν καὶ τῶν παθῶν αὐτῶν τῆς ψυχῆς καὶ ἕτερον κτῆσις ἀρετῶν ἡ μὲν γὰρ ἐκ φύσεως πρόσεστιν, ἡ δὲ καὶ τὰς φυσικὰς ἀπάσας κινήσεις εἴωθε 70 καταστέλλειν . "Ἄλλο τὸ μὴ ἐπιθυμεῖν τινος τῶν τοῦ κόσμου τερπνῶν καὶ ἡδέων καὶ ἕτερον τὸ ἐφίεσθαι τῶν αἰωνίων καὶ οὐρανίων ἀγαθῶν, ἐπειδὴ τῶν μὲν προτέρων ἄλλοι δι' ἄλλο τι καὶ πλείονες αὐτῶν κατεφρόνησαν, τῶν δὲ δευτέρων ὀλίγοι παντελῶς ἐφρόντισαν . "Ἔτερον μὲν οὖν τὸ 75 μὴ ζητεῖν ἐξ ἀνθρώπων δόξαν καὶ ἕτερον τὸ τῆς δόξης ἐκκρέμασθαι τοῦ Θεοῦ καὶ ταύτην ἀενάως ἐπιζητεῖν τὴν μὲν γὰρ καὶ ὑπὸ παθῶν ἄλλων πλεῖστοι κυριευθέντες ἀπώσαντο, τὴν δὲ ὀλίγοι λίαν κόπῳ καὶ πόνῳ πολλῷ λαβεῖν ἡξιώθησαν . "Ἄλλο τὸ εὐτελεῖ ἐσθῆτι ἀρκεῖσθαι καὶ στολῆς 80 λαμπρᾶς μὴ ἐπιθυμεῖν καὶ ἕτερον τὸ ἐνδεδῦσθαι τὸ φῶς τοῦ Θεοῦ τῆς μὲν γὰρ ὑπὸ ἐτέρων μυρίων ἐπιθυμιῶν καθελκόμενοι τινες κατεφρόνησαν, τὸ δὲ μόνοι περιβέβληνται οἱ τοῦ φωτὸς υἱοὶ καὶ τῆς ἡμέρας καταξιοθέντες γενέσθαι . "Ἄλλο τὸ ταπεινολογεῖν καὶ ἕτερον τὸ ταπεινοφρονεῖν 85 καὶ ἄλλο ταπείνωσις καὶ ἕτερον τὸ τῆς ταπεινώσεως ἄνθος καὶ ἕτερον ὁ ταύτης καρπὸς καὶ τὸ τοῦ καρποῦ ταύτης κάλλος καὶ ἡ ἡδύτης αὐτοῦ καὶ ἕτερον αἱ ἐκ τούτου ἐνέργειαι. Τούτων δὲ τὰ μὲν ἐφ' ἡμῖν, τὰ δὲ οὐκ ἐφ' ἡμῖν εἰσι καὶ τὰ μὲν ἐφ' ἡμῖν τὸ πάντα νοεῖν, τὸ φρονεῖν, τὸ λογίζεσθαι, 90 τὸ λέγειν καὶ πράττειν ὅσα πρὸς ταπείνωσιν ἡμᾶς φέρουσιν ἡ δὲ ἅγια ταπείνωσις καὶ τὰ λοιπὰ ταύτης ιδιώματα καὶ χαρίσματα καὶ αἱ ταύτης ἐνέργειαι δῶρόν εἰσι Θεοῦ καὶ οὐ τῶν ἐφ' ἡμῖν εἰσιν, ἵνα μὴδὲ ἐν τούτῳ τις καυχῆσθαι ὦν καὶ οὐδεὶς ποτε τυχεῖν καταξιωθῆσεται, εἰ μὴ καλῶς τὰ 95 ὅσα ἐφ' ἑαυτὸν εἰσι σπέρματα καταβάληται . "Ἄλλο τὸ μὴ δάκνεσθαι μὴδὲ ὀργίζεσθαι ἐν ἀτιμίαις καὶ ὕβρεσι καὶ ἐν πειρασμοῖς καὶ θλίψεσι, καὶ ἕτερον τὸ εὐδοκεῖν ἐν αὐτοῖς. "Ἄλλο τὸ εὐχεσθαι ὑπὲρ τῶν τὰ τοιαῦτα ποιούντων εἰς ἡμᾶς καὶ ἄλλο τὸ ἀφιέναι αὐτοῖς καὶ ἕτερον τὸ ἀγαπᾶν 100 αὐτοὺς ὡς εὐεργέτας ἀπὸ ψυχῆς καὶ ἕτερον τὸ νοερῶς ἀνατυποῦν τὰ πρόσωπα ἐνὸς ἐκάστου αὐτῶν καὶ ὡς γνησίους φίλους ἀπαθῶς αὐτοὺς κατασπάζεσθαι ἐν δάκρυσιν ἀγάπης

εἰλικρινοῦς, ἔχοντες ὅλως ἀηδίας τινὸς δηλονότι μὴ ἐμφω-
 105 λεύοντος αὐτοῦ ἐν τῇ ψυχῇ. Μειῖζον δὲ τούτων ὧν εἵπομεν,
 ὅταν καὶ ἐν αὐτῷ τῷ τῶν πειρασμῶν καιρῷ τὴν ἴσιν κέκτηται
 τις καὶ ὁμοίαν ἀναλλοιώτως διάθεσιν καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς
 κατὰ πρόσωπον λοιδοροῦντας αὐτὸν καὶ ἐνδιαβάλλοντας
 110 ὑβρίζοντας ἢ καταδικάζοντας ἢ ἐμπύοντας εἰς τὸ πρόσωπον,
 ἀλλὰ μὴν καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἐν προσχήματι μὲν φιλίας
 ἐξωθεν διακειμένους, λαθραίως δὲ τὰ αὐτὰ τοῖς εἰρημένοις
 διαπραττομένους μὲν κατ' αὐτοῦ, μὴ λανθάνοντας δέ.
 Τούτων δὲ πάλιν ὑπέρτερον ἀσυγκρίτως εἶναι ὑπέληφα τὸ
 115 ἐν λήθῃ παντελεῖ τῶν ὧν περ ἂν πάθοι τις γίνεσθαι καὶ μῆτε
 ἀπόντων μῆτε παρόντων τῶν λυπησάντων ἢ ἄλλως ἐμπαροινη-
 σάντων μεμῆσθαι ποτε, ἐπίσης δὲ μᾶλλον τοῖς φίλοις καὶ
 τούτοις προσφέρεσθαι δέχα τινὸς ἄλλου διαλογισμοῦ ἐν τε
 ὁμιλίαις, ἐν τε συνεστιάσει . Ταῦτα μὲν οὖν ἅπαντα ἔργα
 120 καὶ πράξεις τῶν ἐν φωτὶ περιπατούντων ἀνδρῶν εἰσι .
 ὅσοι δὲ ἐξω τούτων καὶ τῶν τοιούτων ἑαυτοὺς εἶναι κατα-
 मानθάνουσι, μὴ πλανάσθωσαν μηδὲ ἐξαπατάτωσαν ἑαυτούς,
 ἀλλὰ βεβαίως εἰδέτωσαν ὅτι ἐν σκότει πορεύονται .

Καὶ πρὸς τούτοις ἄλλο τὸ φοβεῖσθαι τὸν Θεὸν καὶ ἕτερον
 125 τὸ ποιεῖν τὰς αὐτοῦ ἐντολάς , καθὼς γέγραπται : « Φοβήθητε
 τὸν Κύριον πάντες οἱ ἅγιοι αὐτοῦ » , καὶ πάλιν : « Ἐκκλινον
 ἀπὸ κακοῦ καὶ ποιήσον ἀγαθόν . » Ἄλλο ἀργία καὶ ἕτερον
 ἡσυχία καὶ ἄλλο σιωπή . ἔτι δὲ ἄλλο ἀναχώρησις καὶ ἡ ἐκ
 τόπων εἰς τόπους μετάβασις, καὶ ἕτερον ἡ ξενιτεία . Ἄλλο
 130 ἀναμαρτησία καὶ ἕτερον ἡ τῶν ἐντολῶν ἐργασία . Καὶ ἐπὶ
 πᾶσι τούτοις ἕτερον τὸ ἀνθίστασθαι καὶ πολεμεῖν τοῖς
 ἐχθροῖς καὶ ἄλλο τὸ τελείως ἡττῆσαι καὶ ὑποτάξαι καὶ
 θανατῶσαι αὐτούς : τὸ μὲν πρότερον ἀγωνιστῶν ἐστὶ καὶ
 ἀγίων, ἂν ἐν τούτῳ φθάσωσι τελειωθῆναι, τὸ δὲ δεύτερον,
 135 ἀπαθῶν καὶ τελείων , διὰ κόπων δηλονότι πολλῶν καὶ
 ἰδρώτων τοὺς ἑαυτῶν τροπωσαμένων ἐχθροὺς καὶ τελείαν
 τὴν κατ' αὐτῶν ἀραμένων νίκην καὶ τὴν ζωηφόρον τοῦ
 Κυρίου νέκρωσιν στολισαμένων λαμπρῶς .

Τοιγαροῦν καὶ πολλοὶ μὲν πρὸς ταῦτα ἑαυτοὺς ἄλλος δι'
 140 ἄλλο τι ἐπιδεδώκασιν, ὀλίγοι δὲ λίαν οἱ μετὰ φόβου ἐμφύτου
 καὶ ἀγάπης τῆς πρὸς Θεὸν μετὰ πίστεως ἀδιστάκτου τούτοις

ἐπιχειροῦντες, οἳ καὶ μόνοι, ὑπὸ τῆς χάριτος βοηθούμενοι, συντόμως κατορθοῦσι τὴν τῆς ἀρετῆς ἐργασίαν καὶ πρὸς τὰ προσηρημένα πάντα προκόπτοντες καθ' ὥραν προσεπεκτείνονται. Οἱ δ' ἄλλοι « ἀφίενται ὡς ἐν ἀβάτῳ » κατὰ τὸ εἰρημένον « περιπλανᾶσθαι καὶ οὐχ ὁδῶ », περὶ ὧν γέγραπται · « Ἐξαπέστειλα αὐτοὺς κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα τῶν καρδιῶν αὐτῶν · πορεύσονται ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν . » « Καθὼ γὰρ οὐκ ἐδοκίμασαν τὸν Θεὸν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει, παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς εἰς ἀδόκιμον νοῦν ποιεῖν τὰ μὴ καθήκοντα . » Οἱ οὖν καλὸν τὸν θεμέλιον τῆς πίστεως καὶ ἐλπίδος ἐν φόβῳ καὶ τρόμῳ ἐπὶ πέτραν ὑπακοῆς πνευματικῶν πατέρων καταβαλόντες καὶ ὡς ἐκ Θεοῦ στόματος τὰ παρ' ἐκείνων ἐντελλόμενα τῷ θεμελίῳ τούτῳ τῆς ὑποταγῆς ἀδιστάκτως ἐποικοδομοῦντες εὐθύς κατορθοῦσι τὸ ἀπαρνήσασθαι ἑαυτοὺς. Τὸ γὰρ μὴ τὸ ἑαυτοῦ ἀλλὰ τὸ τοῦ πνευματικοῦ πατρὸς αὐτοῦ θέλημα ἐκπληροῦν ἐνεκεν ἐντολῆς Θεοῦ καὶ γυμνασίας πρὸς ἀρετὴν, οὐ μόνον ἀπάρνησιν ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ νέκρωσιν τὴν πρὸς τὸν κόσμον ἅπαντα ἐμποιεῖ .

Ἐπειτα ὡς ἐν ἐρήμῳ, μᾶλλον δὲ ἐξω τοῦ κόσμου, ἐν αἰσθήσει τελείᾳ γενόμενος ὁ τοιοῦτος, ἀρρήτῳ φόβῳ καὶ τρόμῳ κατασχεθεὶς, βοᾷ πρὸς τὸν Θεὸν ἐξ ὅλης ψυχῆς, ὡς ὁ Ἰωνᾶς ἐκ τοῦ κήτους , ὡς ὁ Δανιὴλ ἐκ τοῦ λάκκου τῶν λεόντων , ὡς οἱ τρεῖς παῖδες ἐκ τῆς καμίνου τοῦ πυρός , ὡς ὁ Μανασσῆς ἐκ τοῦ χαλκουργήματος . Οὐ καὶ εἰσακούων ὁ πανάγαθος Δεσπότης εὐθύς, ὁ δοὺς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν, τῶν καταδύνων στεναγμῶν τῆς φωνῆς τῆς δεήσεως αὐτοῦ, ῥύεται αὐτόν, ὡς ἐκ κήτους μὲν, ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς ἀγνοίας καὶ τοῦ σκοτασμοῦ τῆς φιλίας τοῦ κόσμου πρὸς τὸ μηκέτι αὐτόν πρὸς τὰ τοιαῦτα κἂν τῷ λογισμῷ ἐπιστρέψαι · ὡς ἐκ λάκκου δὲ τῶν λεόντων, τῶν πονηρῶν ἐπιθυμιῶν τῶν ἀρπαζόντων καὶ κατεσθιόντων τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχάς · ὡς ἐκ καμίνου δὲ πυρός, ἐκ τῶν κατεχόντων πάντας ἀνθρώπους προλήψεων ἐμπαθῶν, τῶν ὡς πῦρ κατακαίωντων καὶ καταλυμαινομένων καὶ πρὸς ἀτόπους πράξεις βίᾳ ἐλκόντων ἡμᾶς καὶ τὴν φλόγα τῶν παθῶν ἐν ἡμῖν ἀναπτόντων, καταδρυσίζων ἐν ἀγίῳ Πνεύματι καὶ ἀκατάφλεκτον ἀποτελὼν αὐτόν · ὡς ἐκ τοῦ χαλκουργή-

ματος δέ, ἐκ τῆς γεώδους καὶ βαρείας καὶ ἐμπαθοῦς ἡμῶν
 180 ταύτης σαρκός, ἐν ᾗ οἰκοῦσα ἡμῶν ἡ ψυχὴ καὶ δεινῶς
 κατεχομένη καὶ πεδουμένη καὶ βαρουμένη, πρὸς πᾶσαν
 ἀρετὴν καὶ ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ ἀκίνητος
 ὑπάρχει παντάπασι καὶ ἀπρόθυμος. Ἐξ ἧς ἐλευθερουμένη
 μὲν, οὐ χωριζομένη δέ, βοᾷ σὺν τῷ προφῆτῃ Δαυὶδ καὶ
 185 αὐτὴ λέγουσα· « Διέρρηξας τὸν σάκκον μου καὶ περιέζωσάς
 με εὐφροσύνην, ὅπως ἂν ψάλλῃ σοι ἡ δόξα μου. » Οὐ
 μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ εὐχαριστεῖ μετὰ Παύλου λέγουσα·
 « Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου
 ἡμῶν, ὅτι ὁ νόμος τοῦ πνεύματος τῆς ζωῆς ἐν Χριστῷ
 190 Ἰησοῦ ἡλευθέρωσέ με ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ
 θανάτου. »

Τούτων οὖν οὕτω Χριστοῦ χάριτι γενομένων, καὶ τῆς
 ἀγνοίας καὶ τοῦ σκοτασμοῦ τῆς φιλίας τοῦ κόσμου ῥυσθεὶς,
 ἵνα τὰ αὐτὰ πάλιν εἰπῶ, τῶν πονηρῶν τε καὶ αἰσχυρῶν
 195 ἀπαλλαγείς ἐπιθυμιῶν καὶ ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ σώματος,
 τοῦ ὑπὸ τὸν νόμον τῆς ἁμαρτίας καταδουλοῦντος ἡμᾶς,
 ἐλευθερωθεὶς, τί ἔκτοτε ὁ τοιοῦτος μέλλει ποιεῖν; Ἀρά γε
 τῇ ἐλευθερίᾳ ταύτῃ εἰς ἄνεσιν καὶ ἀμεριμνίαν χρήσεται;
 Ἄπαγε· δούλων ὄντως αἱ ὑπολήψεις αὐταὶ εἰσι καὶ οὐκ
 200 ἐλευθέρων· ὁ γὰρ τῆς ἐλευθερίας ταύτης καταξικωθεὶς
 οἶδεν ὅτι ἡλευθερώθη ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας τοῦ
 μηκέτι δουλεύειν αὐτὸν τῇ ἁμαρτίᾳ, ἀλλὰ δουλεύειν τῇ
 δικαιοσύνῃ, ὅς ἐστι Χριστὸς ὁ Θεός, ὁ δικαιοσύνης ἥλιος
 καὶ ὢν καὶ καλούμενος. Καὶ ἵνα ἐκ παραδείγματος δείξω
 205 ὑμῖν ὅταν μᾶλλον ἔκτοτε ἐπιδείκνυται πρὸς τὸν Θεὸν εὐνοίαν
 ὁ τοιοῦτος, ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων καὶ εἰς ἡμᾶς αἰεὶ γινομένων
 παραστήσω αὐτήν.

Καθάπερ γὰρ βασιλεὺς τις, εὐσπλαγχνος ὢν καὶ φιλάν-
 θρωπος, δούλον ἑαυτοῦ ὑπὸ τυράννου τινὸς ἐκουσίως
 210 αἰχμαλωτισθέντα καὶ εἰς δουλείαν ὑπαχθέντα τῷ πληρῷ καὶ
 τῇ πλινθείᾳ καὶ τῷ βορβόρῳ θεασάμενος αὐτὸν ἀνηλεῶς
 κακοπαθοῦντα καὶ ταῖς τοῦ πονηροῦ τυράννου ἐκείνου
 ἀκαθάρτοις ἐπιθυμίαις ὑπηρετούμενον, αὐτὸς ἐκεῖνος ἀφικνού-
 μενος ἀφαρπάζει καὶ ἐλεύθερον τῆς αἰσχυρᾶς ἐκείνης καὶ
 215 μοχθηρᾶς ἀποδείκνυσι λειτουργίας, καὶ τοῦτον ἀναγαγὼν

ἐν τοῖς βασιλείοις ἀποκαθίστησι, μηδαμῶς ἐν μηδενὶ
 προσονειδίσας αὐτόν · ὁ δὲ δοῦλος ἐκεῖνος, ὁ τοσοῦτων καὶ
 τηλικούτων ἀπαλλαγείς ἀναιρῶν, τῇ πρὸς τὸν ἑαυτοῦ
 δεσπότην εὐνοίᾳ τῶν μὴ αἰχμαλωτισθέντων συνδούλων
 αὐτοῦ σπουδαιότερας ἐν ταῖς ἐντολαῖς τοῦ δεσπότου αὐτοῦ 220
 φανῆναι φιλοτιμεῖται, ὥς ἂν μείζονα καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν
 ἀγάπην καὶ θερμότεραν ἐπιδείξῃται, διηνεκῶς μεμνημένος
 ὅσων ὑπ' αὐτοῦ ἐρρύσθη κακῶν · οὕτω μοι καὶ περὶ τοῦ
 ἀπολαύσαντος τῆς ἐπικουρίας Θεοῦ, καθάπερ εἴρηται,
 ὑπονόει. Καὶ καθάπερ ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος εὐπροθύμως ὄρων 225
 καὶ μετὰ ταπεινώσεως πάσης τὰ θελήματα αὐτοῦ ἐκπληροῦντα
 τὸν δοῦλον ἐκεῖνον, εἰ καὶ μὴδὲν δεῖται τῆς ὑπηρεσίας
 αὐτοῦ, πλήθῃ ἀναρίθμητα οἰκετῶν ἔχων, ἀλλ' ὅμως διὰ τὴν
 εὐγνωμοσύνην αὐτοῦ ἀμέτρητον ἐπιδείξεται εἰς αὐτὸν τὴν
 ἀγάπην, οὕτω καὶ ἐν τοῖς εἰρημένοις ὑπολάμβανε. Οὔτε 230
 γὰρ ὁ τῆς ἐλευθερίας τοῦ Πνεύματος ἀπὸ Θεοῦ ἀπολαύσας
 ἐνδύσει ποτὲ τοῦ μὴ ἔτι καὶ ἔτι ἐπὶ πλεῖον ποιεῖν τὸ θέλημα
 τοῦ Θεοῦ καὶ μετὰ θερμότερας τῆς προθυμίας, οὔτε ὁ αἰώνιος
 βασιλεὺς καὶ Θεὸς ὑστερήσει αὐτὸν τὰ ἀγαθὰ τῆς αἰωνίου
 ζωῆς τοῦ μὴ ἐπιδραφιδεύσασθαι ταῦτα ἐπ' αὐτῷ, καὶ τοσοῦτον 235
 ὅσῳ καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν θεραπείαν ἐπιτείνοντα καθ' ἑκάστην
 βλέπει αὐτόν. Τῶν εὐεργεσιῶν δὲ καὶ τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ,
 ὧν ποιεῖ εἰς τοὺς δούλους αὐτοῦ, οὐκ ἔστι μέτρον ἢ κατάληψις
 αὐτῶν παρ' ἡμῶν · καὶ τὰ μὲν δίδωσιν αὐτοῖς, τὰ δὲ δώσει.
 Ἄλλὰ γὰρ ἐξ ὧν δίδωσιν ἐνταῦθα τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν 240
 ὁ φιλοικτίρμων Θεός, ὀλίγα τινὰ χρή πρὸς τὴν ὑμετέραν
 ἀγάπην εἰπεῖν, τὰ μὲν ἐκ τῶν θείων Γραφῶν, τὰ δὲ ἐξ αὐτῆς
 τῆς πείρας καταλαβόντα. Ἐπειδὴ περ διὰ τρία ταῦτα πᾶσαν
 σπουδὴν καὶ μέριμναν οἱ ἄνθρωποι ἐπιδείκνυνται, φημί δὴ
 διὰ πλοῦτον, διὰ τιμὴν, διὰ δόξαν καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν ἐγγινο- 245
 μένην ἡμῖν ἐλευθερίαν τε καὶ χαρὰν καὶ ἀπόλαυσιν, ἐν
 πρώτοις ὁ Δεσπότης ἡμῶν καὶ Θεὸς ταῦτα τοῖς πάντα
 ῥίψασι καὶ τὸν σταυρὸν ἄρασι καὶ κατὰ πόδας αὐτοῦ
 ἀνεπιστροφῶς βαδίζουσι πλουσίως χαρίζεται · ἀντὶ φθαρτοῦ
 γὰρ πλοῦτου αὐτὸς αὐτοῖς ὅλον ἑαυτὸν δίδωσιν. Οἶδας τὴν 250
 τοῦ ῥήματος δύναμιν ; Ἡκουσας θαῦμα φρικτόν ; Καθάπερ
 γὰρ οἱ ἐν τῷ κόσμῳ πλούσιοι τὸν πλοῦτον αὐτῶν ἐν οἰαῖς
 ἂν βούλωνται χρεῖαις καὶ ἐπιθυμίαις καὶ ἀπολαύσεσιν

- ἀναλίσκουσιν, οὕτω καὶ ὁ καλὸς ἡμῶν Δεσπότης ἑαυτὸν
 255 δωρεῖται τοῖς γνησίοις δούλοις αὐτοῦ καὶ πᾶσαν αὐτῶν
 ἔφεςιν καὶ ἐπιθυμίαν, ὡς βούλονται καὶ ὑπὲρ ὃ βούλονται,
 πληροῖ· καὶ ἐμπιπλᾷ αὐτοὺς ἀφθόνως παντὸς ἀγαθοῦ
 καὶ δαψιλῶς καὶ ἀδιαλείπτως ἐπιχορηγεῖ αὐτοῖς τὴν ἀφθαρτον
 τρυφήν καὶ ἀέναον.
- 260 Καὶ πρῶτα μὲν πληροῦνται ἀρρήτου χαρᾶς, ὅτι οὐχὶ τὸν
 κόσμον οὐδὲ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ, ἀλλὰ τὸν Ποιητὴν τῶν
 πάντων καὶ Κύριον καὶ Δεσπότην ἐκτήσαντο ἐν ἑαυτοῖς.
 Ἐπειτα ἐπενδύονται τὸ φῶς, αὐτὸν τὸν Χριστὸν καὶ Θεόν,
 ὅλον ὅλῳ τῷ σώματι· καὶ ὁρῶσι κεκοσμημένους ἑαυτοὺς
- 265 ἀρρήτῳ δόξῃ καὶ ἀστραπτούσῃ θείᾳ στολῇ καὶ τὰς ὄψεις
 καλύπτουσιν ἑαυτῶν, μὴ φέροντες ὁρᾶν τὴν ἀκατανόητον
 καὶ ἀστεκτον τῆς στολῆς αὐτῶν λαμπρηδόνα, ὡς ἐπιζητεῖν
 αὐτοὺς τόπον ἀποκρυφῆς, ὅπως ἐκεῖσε γένωνται καὶ τὸ
 πολὺ βάρος τῆς δόξης ἀπώθωνται. Εἰθ' οὕτως ὁ αὐτὸς
- 270 Δεσπότης καὶ τροφή καὶ πόσις γίνεται αὐτοῖς ἀέναντος καὶ
 ἀθάνατος· τοῖς μὲν ὡς φωτοειδῆς μαζὸς τῷ τοῦ νοῦς αὐτῶν
 στόματι ἐμβαλλόμενος καθορᾶται καὶ θηλάζειν αὐτοῖς
 παρέχει, ὅσοι νήπιοι ἔτι κατὰ Χριστὸν πέλουσι καὶ οὐπω
 στερεᾶς τροφῆς μεταλαβεῖν εἰσιν ἱκανοί, οἷς καὶ γίνεται
- 275 ἅμα τροφή τε καὶ πόσις, τοσαύτην ἐμποιῶν αὐτοῖς τὴν
 ἡδύτητα, ὡς μὴ βούλεσθαι, μᾶλλον δὲ μηδὲ δύνασθαι, ὅπως
 ἀποσπασθῇν αὐτοῦ· τοῖς δὲ γε ἀπογαλακτισθεῖσι καθάπερ
 πατὴρ φιλότεκνος προσφέρεται παιδαγωγῶν καὶ παιδεύων
 αὐτούς.
- 280 Ὡςπερ γὰρ ὁ φιλόστοργος πατὴρ συνεστίους μὲν ποιεῖται
 τοὺς ἑαυτοῦ υἱούς, ἐπὶ δὲ περὶ τὰ μαθήματα αὐτῶν ἀμελῶς
 ἰδὼν διατεθέντας αὐτούς καὶ μετεωριζομένους ἐν τισιν
 ἀνωφελέσι πράγμασιν, ἐξωθεῖ τῆς ἑαυτοῦ τραπέζης καὶ
 τοῖς αὐτοῦ δούλοις παρακελεύεται μὴ δοῦναι αὐτοῖς τροφήν,
- 285 παιδεύων αὐτοὺς μὴ καταφρονητὰς εἶναι καὶ ἀμελεῖς, οὕτω
 καὶ ὁ καλὸς Δεσπότης ἡμῶν καὶ Θεὸς ἐν τοῖς δούλοις αὐτοῦ
 καὶ κατὰ φιανθρωπῖαν καὶ χάριν υἱοῖς διατίθεται· ἐπιδίδωσι
 γὰρ ἑαυτὸν αὐτοῖς, «ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων
 καὶ ζῶν διδοὺς τῷ κόσμῳ»· καὶ ἐξ αὐτοῦ καὶ σὺν αὐτῷ
- 290 εἰς κόρον τρέφονται ἀενάως καὶ πρὸς ζῶν ἄϊδιον μεθαρμό-

ζονται τῇ μεθέξει, καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα καθαγιαζόμενοι.
 Ὅτε δὲ τῶν ἐντολῶν ἀμελήσουσι καὶ ῥαθύμως ἢ καταφρονη-
 τικῶς διατεθῆναι τῷ αὐτεξουσίῳ θελήσουσι καὶ πρὸς τι
 τῶν τοῦ κόσμου πραγμάτων ἀσχοληθῶσιν, ἀποκλίναντες
 εἰς ἀνωφελῇ καὶ τὰ μὴ προσήκοντα τῇ θεοσεβείᾳ, τότε 295
 ἀποστερεῖ αὐτοὺς ἑαυτὸν ὁ τροφεὺς τοῦ παντός. Ἀλλὰ γὰρ
 εἰς συναίσθησιν ἐλθόντες τοῦ ἀγαθοῦ οὐ ἐστερήθησαν,
 ἐπιστρέψαντες αὐθις καὶ συνήθως τοῦτον ζητήσαντες καὶ μὴ
 εὐρόντες, κόπτονται, κλαίουσι καὶ ἑαυτοὺς ἀποδύρονται,
 πᾶσάν τε κακοπάθειαν ἑαυτοῖς ἐπιφέρουσι καὶ πᾶσαν θλίψιν 300
 καὶ πάντα πειρασμὸν καὶ ἀτιμίαν ἐπιποθοῦσιν, ὅπως ἴδοι ὁ
 φιλόανθρωπος τούτων πατήρ τὰς θλίψεις αὐτῶν καὶ τὴν
 ἐθελοῦσιον κάκωσιν καὶ ἐλεῆσας αὐτοὺς ἐπιστρέψῃ καὶ
 αὐθις αὐτοῖς ἑαυτὸν ἐπιδῶ· ὁ καὶ γίνεται. Καὶ εἰς τὴν
 προτέραν οἰκειότητά καὶ δόξαν καὶ εἰς αὐτὴν τῶν ἀγαθῶν 305
 τὴν τρυφὴν « ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ ἔιδε καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε καὶ
 ἐπὶ καρδίᾳ ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη » μετὰ πλείονος τῆς
 παρρησίας ἀποκαθίστανται, εὐλαβούμενοι πλέον ἢ πρότερον
 τὸν ἑαυτῶν πατέρα καὶ τρέμοντες ὡς δεσπότην, ὅπως μὴ
 τοῖς αὐτοῖς ἐξ ἀπροσεξίας καὶ αὐθις περιπαρῶσι κακοῖς καὶ 310
 τοῦ παναγάθου ἀπορριφῶσι πατρός.

Καὶ ταῦτα μὲν οἱ ἐμπόνως μετανοοῦντες ποιοῦσιν ἅμα καὶ
 πράττουσι καὶ τῶν εἰρημένων ἐπιτυγχάνουσιν ἀγαθῶν.
 Ὅσοι δὲ πρὸς τοὺς πόνους καὶ πρὸς τὰς θλίψεις καὶ
 στενοχωρίας τῆς μετανοίας ἀπαγορεύσουσι, πρὸς ῥαθυμίαν 315
 δὲ καὶ ἀνέσεις ἑαυτοὺς ἐπιδώσουσιν, ὡς ἀνάξιοι καὶ νόθοι
 υἱοί, μᾶλλον δὲ εἰπεῖν ὡς καταφρονηταί, καὶ τὰς τοῦ σώματος
 ἡδονὰς ὑπὲρ τὰ αἰώνια ἀγαθὰ καὶ ὑπὲρ αὐτὸν τὸν Θεὸν
 αὐτῶν προτιμήσαντες, οὐκέτι τῆς τρυφῆς ταύτης οὔτε μὴν
 τοῦ ἐνδύματος τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης καταξιοῦνται, ἀλλὰ 320
 καὶ τοῦ πλούτου τῆς χρηστότητος τοῦ Θεοῦ ἑαυτοὺς ἐνδίκως
 ἀποστεροῦσι καὶ κυσὶν ὁμοιοῦνται ἀδεσπότης. Καθάπερ
 γὰρ οἱ ἀδέσποτοι κύνες ἐν ταῖς πλατείαις καὶ ῥύμαις τῆς
 πόλεως περιτᾶσιν, ἐν' ὅστουν που ἡ δέρματος παλαιοῦ μέρος
 ἀπορριφέν λάβωσιν, ἢ καὶ κόπρον ἢ αἷμα λείξουσιν σφαγέν- 325
 των κτηνῶν, εἰ δὲ καὶ θνησιμαῖον αὐτοῖς εὐρεθῇ, ἀκορέστως
 ἐσθίουσι καὶ οὐ χωρίζονται τοῦ πτώματος πρότερον, ἀλλὰ

- καὶ τοὺς ἄλλους κύνας μαχόμενοι ἐκδιώκουσιν, ἕως ἂν οὐ
 τῶν ἐγκάτων μόνον ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ ὅσῃα γυμνὰ τῶν
 330 νεύρων ἀποδείξωσιν, οὕτω καὶ οὗτοι ἐν ταῖς τῶν πλουσίων
 καὶ πενήτων θύραις ἀγυρτικῶς περιτρέχουσιν, ἵνα χρυσὸν
 πού τῃ ἄργυρον ἢ χαλκὸν διδόμενον ἐγκολπώσωνται, ἐπεὶ τοῦ
 ἀληθινοῦ καὶ ἀρρεύστου πλοῦτου ἐξέπεσον· καὶ ὅταν τύχωσι
 τοῦ σκοποῦ, τότε πρὸς ὀλίγον, ὥς κεκορεσμένοι καὶ μηδενὸς
 335 χρῆζοντες, οὕτω διάκεινται· ἐπὶ δὲ ὁ λιμὸς τῆς ἀπληστίας
 ἐξ ἀνεπιστίας αὐτοὺς καταλάβῃ, τῇ προτέρᾳ καὶ αὐθις
 ἀγυρτίζῃ ἑαυτοὺς ἐκδιδάσιν, ἐλεεινοὶ τῶν παρόντων, καὶ
 τοῦ κόσμου τὸν πλοῦτον ἅπαντα κτήσωνται, ἐλεεινότεροι
 τῶν μελλόντων, ὅτι τὴν αἰώνιον ζωὴν ἐκουσίως ἀπώσαντο.
 340 Ἐφάνέρωσε γὰρ αὐτοῖς ὁ Θεὸς τὸν τῆς χάριτος αὐτοῦ
 πλοῦτον, εἰς τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀναπολογήτους· καὶ τῆς
 ἐπουρανίου δωρεᾶς γεύσασθαι αὐτοὺς κατηξίωσε καὶ Πνεύμα-
 τος ἁγίου μετόχους πεποίηκε, καθὰ καὶ ὁ θεὸς Παῦλος
 ἀνέκραγεν· «Οἱ δὲ οὐχ ὡς Θεὸν ἐδόξασαν», ἢ ἡγάπησαν,
 345 ἢ τὸ ἀπειρον τῆς αὐτοῦ ἡδέσθησαν ἀγαθότητος, «ἢ αὐτῷ
 εὐχαρίστησαν, ἀλλ' ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς
 αὐτῶν καὶ ἐσκοτίσθη ἡ σύνετος αὐτῶν καρδία· φάσκοντες
 γὰρ εἶναι σοφοί, ἐμωράνθησαν.» Οὐχ οὕτως δὲ πάντες
 οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον· ἀλλ' ὅσοι τὰς τοῦ ἰδίου πατρὸς
 350 καὶ δεσπότητος παιδείας ὡς εὐγνώμονες δοῦλοι καὶ ὡς υἱοὶ
 γνήσιοι μετὰ χαρᾶς ὑπενέγκωσι, λέγοντες· «Παιδείαν
 Κυρίου ὑποίσω, ὅτι ἡμαρτον αὐτῷ», καὶ ἄλλως· «Οὐκ
 ἄξια τὰ παρόντα παθήματα πρὸς τὴν ἀποκαλυπτομένην
 ἡμῖν δόξαν εἰσὶ», καὶ οὕτως ἐμμείνωσι τῇ καθημερινῇ,
 355 ὡς ἔφημεν, παιδείᾳ καὶ διηνεκεῖ μετανοίᾳ, μὴ ἀποσικιρτῶντες
 ἢ πρὸς ταύτην ἀχθόμενοι, τῷ προειρημένῳ τρόπῳ παι-
 δαγωγούμενοι, ἐν τῷ οἴκῳ τῷ πατρικῷ ἐστολισμένοι
 λαμπρῶς αἰεὶ διαμένουσι, συνέστιοι τῷ ἑαυτῶν πατρὶ γινόμενοι
 καὶ τὴν δόξαν καθορῶντες αὐτοῦ καὶ τὸν πλοῦτον ὃν κληρο-
 360 νομεῖν μέλλουσιν. Ὅταν δὲ καλῶς ἀνατραφῶσι καὶ
 παιδευθέντες εἰς μέτρον ἡλικίας τελείου ἀνδρὸς καταντή-
 σωσι, τηλικαῦτα καὶ ὁ πανάγαθος πατὴρ πάντα τὰ ὑπάρχοντα
 αὐτῷ δίδωσιν εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν.
 Ἄλλὰ γὰρ εἰπώμεν πρότερον τί τὸ μέτρον τῆς πνευματικῆς
 365 ἡλικίας καὶ τὸ ὕψος τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ καὶ

οὕτως περὶ τῶν ὑπαρχόντων τῷ Πατρὶ καὶ ὅπως δίδωσι ταῦτα εἰς τὰς χεῖρας τῶν πιστευόντων αὐτῷ διεξέλθωμεν. Πρόσεχε οὖν τῇ δυνάμει τῶν ῥηθησομένων σοι συνετῶς.

Μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ ταῦτά εἰσι πνευματικῶς θεωρούμενα · καὶ ἵνα κάτωθεν τὴν 370 ἀρχὴν ταύτης ποιήσωμαι, πόδες αὐτῆς ἡ πίστις καὶ ἡ ἀγία ταπεινώσις ἐστὶ, βάσις στερεὰ καὶ ἀκράδαντος. Σκέλη καὶ ἀστράγαλοι, κνήμαι καὶ γόνατα καὶ μηροί, ἡ ἀκτμημοσύνη, ἡ γυμνότης, ἡ ξενιτεία, ἡ διὰ Χριστὸν ὑποταγὴ μετὰ γνώσεως, ἡ ὑπακοὴ καὶ ἡ εὐπρόθυμος δουλεία. Μέλη καὶ μόρια ἃ 375 ἐγκαλύπτεσθαι χρεών, ἡ ἀδιάλειπτος εὐχή κατὰ νοῦν, ἡ ἐκ τῆς χύσεως τῶν δακρύων ἐγγινομένη ἡδύτης, ἡ χαρὰ τῆς καρδίας καὶ ἡ ἄφατος ταύτης παράκλησις. Νεφροὶ καὶ ὀσφύς, ἡ πρὸς τὰς εὐχὰς καὶ τὰς συνάξεις στάσις καὶ καρτερία καὶ ἡ ἐκεῖθεν ἐγγινομένη πύρωσις τοῦ ἐπιθυμητικοῦ πρὸς 380 θεωρίαν καὶ συνουσίαν Θεοῦ, καθὼς ὁ θεῖος Δαυὶδ ἀναγράφεται οὕτω λέγων · « Πύρωσον τοὺς νεφροὺς μου καὶ τὴν καρδίαν μου . » Καὶ ὁ Παῦλός φησι · « Στῆτε οὖν περιζωσάμενοι τὰς ὀσφύς ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ . » Καὶ τῶν ἀποστόλων ὁ κορυφαϊότατος Πέτρος « Διό, φησὶν, ἀναζω- 385 σάμενοι τὰς ὀσφύς τῆς διανοίας ὑμῶν, νήφοντες τελείως, ἐλπίζατε ἐπὶ τὴν φερομένην ὑμῖν χάριν ἐν ἀποκαλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς τέκνα ὑπακοῆς . » Χάριν, τὴν τοῦ παναγίου Πνεύματός φησι δωρεάν, ἥτις συμμετόχους ἡμᾶς καὶ συγκοινωνοὺς Θεοῦ ἀπεργάζεται. 390

Κοιλία καὶ στόμαχος καὶ ἡ τῶν ἐνδοσθίων κατασκευὴ τὸ χωρητικὸν ὑπάρχει καὶ νοερὸν τῆς ψυχῆς ἐργαστήριον, ἐν ᾧ τὸ λογιστικὸν ὡς καρδίαν μέσον νοήσεις, καὶ ἐν τῷ λογιστικῷ, τὸ ἐπιθυμητικὸν τε καὶ θυμικόν · ἃ καὶ δίκην πλευρῶν, ψυῶν τε καὶ νεύρων καὶ πιμελῆς, ἡ πραότης, ἡ 395 ἀπλότης, ἡ ἀνεξικακία, ἡ συμπάθεια καὶ ἡ εὐλάβεια συνέχουσι καὶ συνδοῦσι, περιέπουσί τε καὶ συγκαλύπτουσι καὶ πρὸς τὰ ὀρώμενα οὐκ ἐῷσιν ἀποβλέπειν ἢ τινος ἐπιθυμεῖν τῶν ἐν αὐτοῖς, ἀλλ' οὐδὲ μνησικακεῖν συγχωροῦσιν ἢ φθονεῖν ἢ ζηλοῦν ἢ ὀργίζεσθαι ἢ ὀρᾶσθαι ταῦτά ποτε ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. 400 Ὅρμῃς γὰρ αὐτῶν ἐμπαθοῦς ὁλως πρὸς τὰ ἔξω μὴ γινομένης, κεκαλυμμένα διατηροῦνται · ἐνδοθεν δὲ αὐτά καθ' ἑαυτὰ

δυντα καὶ ἀσφαλῶς ὑφ' ὧν εἰρήκαμεν φυλαττόμενα, τὸ μὲν
 λογιστικὸν διακρίνει καὶ διαιρεῖ τὸ χεῖρον ἀπὸ τοῦ κρείτ-
 405 τονος καὶ δεικνύει τῷ ἐπιθυμητικῷ οἷς δεῖ σχετικῶς προσ-
 κεῖσθαι καὶ ἃ δεῖ ἀγαπᾶν καὶ ἃ χρεῶν ἀποστρέφεισθαι καὶ
 μισεῖν · τὸ δὲ θυμικὸν μέσον τούτων ὥσπερ τις ὑπηρετῆς
 εὐγνώμων πάρεστι, τοῖς ἐκείνων ἐξυπηρετῶν βουλήμασι καὶ
 θελήμασι συνεργῶν, διεγείρων πρὸς ἀνδρείαν καὶ ἀμυναν
 410 τῶν βουλομένων ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἢ πονηρῶν τὴν ἐφ' ἑκατέρᾳ
 τούτων ἐπὶ τοῖς πράγμασιν ἔνστασιν.

Ἐπεὶ δὲ κρείσσων ἀσυγκρίτως τῶν ὀρωμένων ἀπάντων
 ὁ ταῦτα κατασκευάσας Θεός, ἀντὶ πάντων καὶ πρὸ πάντων
 εἰκότως ὁ λόγῳ τιμημένος καὶ ἀθόλωτον, ὡς εἵπομεν, καὶ
 415 ἀσύγχυτον ἐκ τῶν ἐμπαθῶν προλήψεων κεκτημένος τὸν
 νοῦν, τὸν τῶν ἀπάντων ποιητὴν καὶ δεσπότην προτιμήσει
 καὶ ἀγαπήσει καὶ πρὸς μόνον ἐκεῖνον ὅλον αὐτοῦ τὸ ἐπιθυμη-
 τικὸν ἀνενέγκῃ, οἶονεῖ πως ὑποδεικνύων αὐτῷ καὶ λέγων ·
 « Ἄκουσόν μου καὶ ἴδε · ἄψαι φρικτῶς, γεῦσαι τῆς ἀκηράτου
 420 γλυκύτητος, τοῦ πνευματικοῦ ὁσφράνθητι μύρου καὶ γινῶθι
 ὡς οὐδεὶς τούτου ἐστὶν ὠραιότερος ἢ τερπνότερος ἢ ἡδύτερος
 ἢ τὸ σύνολον δυνατώτερος ἢ ἐνδοξότερος, οὐ μὴν ἀλλὰ γὰρ
 οὐδὲ ζῶσαι ἢ ἀφθαρτῶσαι ἢ ἀπαθανατίσαι σε δυνάμενος. »
 Τοιγαροῦν καὶ ὅταν διὰ πάντων τούτων ἡ ἐπιθυμία πληρωθῇ
 425 τοῦ ἀνθρώπου, τηνικαῦτα καὶ ὅλον τὸ θυμικὸν τῷ λογιστικῷ
 τε καὶ ἐπιθυμητικῷ συγκραθέν, ἐν τὰ τρία ἐν τῇ θεωρίᾳ τῆς
 τριαδικῆς ἐνάδος καὶ ἐν αὐτῇ τῇ τερπνότητι τοῦ ἑαυτῶν
 γίνονται δεσπότου. Οὐ γὰρ ἐπιγινώσκεται ὅπως ἡ τρίτῃ
 τότε τούτων διαίρεσις, ἀλλ' εἰσὶν ἐκ παντὸς ἓν. Ὅσηνίκα
 430 οὖν ἐκ μόνου τοῦ ἐνὸς καὶ ἀγαθοῦ τῇ ἀπλότητι, ἐπὶ τῇ τῶν
 πονηρῶν καὶ ἀγαθῶν πραγμάτων διακρίσει καὶ διαιρέσει,
 ἐπιστραφῶσιν αἱ δυνάμεις αὗται πρὸς τὰ ἐνταῦθα, τηνικαῦτα
 ἢ τούτων θέλησις καὶ διαίρεσις καὶ ἡ πρὸς τὰ ἐναντία τῶν
 θεῶν θελημάτων ἀποστροφή ἀδιαιρέτως δεικνύται · ἐν
 435 γὰρ μόνους τούτοις ἡ τοῦ θυμικοῦ κίνησις γίνεται.

Εἶχουμεν ἔτι καὶ ἕτερα τούτων πλείονα περὶ στομάχου
 καὶ ἥπατος, περὶ τροφῆς, περὶ πόσεως, περὶ πείνης καὶ
 δίψης εἰπεῖν · ἀλλ' ἵνα μὴ μακρὸν ἀποτείνω τὸν λόγον καὶ
 ἐκφορα τὰ ἀνέκφορα ποιήσω τῶν λόγων τοῖς θηρευταῖς,

τοῖς εἰθισμένοις πλουτεῖν ἐξ ἄλλοτρίων χρημάτων, κατελί- 440
πομεν ταῦτα τῇ σιωπῇ κεκαλυπτομένα τοῖς διὰ τῆς πρακτικῆς
γνώσεως ἐκζητεῖν βουλομένοις. Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον
ἐπινέλωμεν. Ἐπεὶ οὖν μέχρι γαστρὸς καὶ στομάχου τὸ
σῶμα τῆς κατὰ Χριστὸν διεπλάσαμεν ἡλικίας, χρεὼν καὶ
μέχρι τῆς κεφαλῆς ἀνελθεῖν ἕως οὗ ἄρτιον καὶ σῶον αὐτὸ 445
πνευματικῶς ἐκπληρώσωμεν.

Στῆθος τοιγαροῦν καὶ νῶτον, ὦμους, βραχίονας, χεῖρας
ἤδη καὶ τράχηλον τούτῳ τῷ σώματι τῆς πνευματικῆς
ἡλικίας συμπλάττομεν. Καὶ στῆθος μὲν ἐπὶ τούτῳ νοήσεις
τὴν εὐσπλαγχνίαν, ἐν ἣ οἱ μαστοὶ τῆς φιλανθρωπίας τὸ 450
γάλα τῆς ἐλεημοσύνης ὀρφανοῖς καὶ χήραις καὶ πᾶσιν ἄλλοις
ἀφθόνως προχέουσι κατὰ τὸν λέγοντα ἅγιον · « Ἀδελφοί,
κτήσασθε σπλάγχχνα οἰκτιρμῶν . » Ὅθεν τὸ γάλα τοῦτο
τοῖς μαστοῖς χορηγεῖται καὶ ὅπως ἐργάζεται, ὑμῖν ἐάσω
ζητεῖν. Νῶτον δέ, τὸ τὰ ἀλλότρια βάρη ἐφ' ἑαυτὸν εὐπροθύμως 455
αἰρεῖν καὶ τὰ στίγματα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἐν ἑαυτῷ περιφέρειν,
καθὼς φησιν ὁ Ἀπόστολος · « Ὑμεῖς οἱ δυνατοὶ τὰ βάρη
τῶν ἀδυνάτων βαστάζετε », καὶ αὐθις · « Τοῦ λοιποῦ
κόπους μοι μηδεὶς παρεχέτω · ἐγὼ γὰρ τὰ στίγματα τοῦ
Κυρίου Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματί μου βαστάζω . » Καὶ ὁ Κύριος 460
διὰ τοῦ προφήτου · « Τὸν νῶτόν μου, φησί, δέδωκα εἰς
μάστιγας καὶ τὰς σιαγόνας μου εἰς ραπισμόν . » Ἄπερ, εἰ
καὶ μὴ ἀπαντήσῃ καιρὸς τοῦ παθεῖν, ἀλλὰ χρή ἐλπίζειν
αἰεὶ καὶ πρὸς ταῦτα καθ' ὥραν παρασκευάζεσθαι. Ὡμου·
δὲ καὶ βραχίονας, τὸ ὑπομονητικόν τε καὶ καρτερικόν ἐν 465
τοῖς πειρασμοῖς καὶ ταῖς θλίψεσι, δι' ὧν αἱ χεῖρες καὶ μεθ'
ὧν ἐνεργεῖν δύνανται. Χεῖρας δέ φημι τὸ πρὸς πᾶσαν ὑπακοήν
καὶ ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ ἐνεργητικόν τε καὶ
πρόθυμον, ἅτινα διχα ὑπομονῆς καὶ καρτερίας πολλῆς
οὐδεὶς οὐδαμῶς κτήσασθαι δύναται. Ἐχει δὲ πρὸς ταύταις 470
καὶ πνευματικὰς χεῖρας ἡ ἡλικία αὕτη, δι' ὧν τοὺς μὲν
ὀλιγοψύχους παραμυθεῖται, τοὺς δὲ καταπίπτοντας ἀνιστᾷ,
τοὺς συντετριμμένους καταδεσμεῖ, ἔλαιον καὶ οἶνον ἐπιχέων
αὐτοῖς , μεθ' ὧν καὶ ἄλλα πολλὰ λόγῳ καὶ ἔργῳ πρὸς τοὺς
πλησίον καθ' ἐκάστην ποιεῖ καὶ αὐτοῦ τοῦ κρασπέδου 475
ἄπτεται τοῦ δεσποτικοῦ καὶ ἄρτον προσφέρει τῷ Κυρίῳ

- αὐτοῦ καὶ τὸ ποτήριον δίδωσιν εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ. Καὶ οὕτω τρέφει τὸν τρέφοντα νεύματι πᾶσαν πνοήν, τροφήν ἣν εἶπεν ἐκεῖνος ἐπιθυμεῖν καὶ ἐφίεσθαι καὶ μακάριος ὁ
- 480 εἰδὼς ταῦτα καὶ ἔχων καὶ προσφέρων τῷ δεσπότῃ αὐτοῦ, ὅτι καὶ κεῖνος ἀνακλινεῖ αὐτὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ὁ ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ ἐποχούμενος, καὶ περιζωσάμενος κατὰ τὴν ἀψευδῇ ἐπαγγελίᾳ αὐτοῦ διακονήσει αὐτῷ. Τράχηλος δὲ τοῦ σώματος τούτου ἡ ἀδίστακτος ἐστὶν ἐλπίς.
- 485 Ἴδου οὖν ὅλον τὸ σῶμα ἀπηρτίσαμεν, Θεοῦ βοηθείᾳ καὶ χάριτι, ἀνδρός, ὡς οἶμαι, τελείου πάντα τὰ μέλη ὁλόκληρα ἔχον. Λείπεται τοιγαροῦν τούτῳ μόνῃ ἡ κεφαλὴ. Ἄλλ' ἴσως πάντα εἰπεῖν ἡμᾶς ἐλογίσασθε καὶ μηδὲν μηδαμῶς ὑστερημέναι, ὡς ἀρκούντων δῆθεν καὶ τῶν εἰρημένων εἰς
- 490 ὁλοκληρίαν ἀρετῆς καὶ σωτηρίαν ψυχῆς. Οὐκ ἐστὶ δὲ τοῦτο, οὐκ ἐστὶν. Ὡς περ γὰρ τὸ σῶμα, ἔχον πάντα τὰ μέλη, τῆς δὲ κεφαλῆς ἐστερημένον, νεκρὸν ἐστὶν εἰς ἅπαν καὶ ἀνενέργητον, καὶ πάλιν ἡ κεφαλὴ δίχα τοῦ λοιποῦ ὅλου σώματος αὐτὴ μὲν καθ' ἑαυτὴν κεφαλὴ ἐστὶ, κεχωρισμένη
- 495 δὲ τούτου τυγχάνουσα, τὰς ἑαυτῆς ἐνεργείας δεικνύειν οὐ δύναται, οὕτω μοι νόει καὶ εἰς τὸ ὑφ' ἡμῶν διὰ τῆς συνεργείας τοῦ ἁγίου Πνεύματος κατασκευασθὲν πνευματικὸν σῶμα γίνεσθαι καὶ ὅτι ἅπερ εἶπομεν πάντα δίχα κεφαλῆς ἐωλὰ εἰσι καὶ ἀνωφελῆ, εἰ καὶ πολλοὶ ἐπὶ τῇ τούτων ἐργασίᾳ καὶ
- 500 μερικῇ κτήσει ὡς τὸ πᾶν κατορθώσαντες ἀφρόνως διάκινται καὶ νεκροὶ ὄντες οὐκ ἐπαισθάνονται οὐ ἀπεστέργηται ἀγαθοῦ. Τὰ μὲν γὰρ εἰρημένα, εἰ καὶ διηρημένως εἰς ὑπόδειγμα καὶ γινῶσιν τρανότερον διηγησάμεθα, ἀλλ' ἄνευ τῆς κεφαλῆς καὶ τῆς εἰς ἀλλήλα φυσικῆς συναφείας συστήναι ταῦτα καὶ
- 505 κραταιωθῆναι ἀδύνατον. Καθάπερ γὰρ σῶμα παιδίου μικροῦ ἐστερημένον τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς οὐκ ἐνδέχεται αὐξηθῆναι ποτε, ἀλλ' ἀμφοτέρα ἡνωμένα ὄντα καὶ τὴν ἐξ ἀλλήλων τροφήν δεχόμενα, εἴτ' οὖν τὸ σῶμα διὰ τοῦ στόματος καὶ ἡ κεφαλὴ πάλιν διὰ τῆς ἀναπεμπομένης ὑγρότητος ἀπὸ τοῦ
- 510 σώματος, οὕτω τρέφεται καὶ αὐξεται ὅλος ὁ ἄνθρωπος, τὸ αὐτὸ μοι μετὰ τὸ ἐπιτεθῆναι τῷ πνευματικῷ σώματι τὴν κεφαλὴν κατανόησον καὶ ὅψει γινόμενον. Καὶ ἵνα σοι σαφέστερον τοῦτο ποιήσωμαι, ἐπανάληψιν ποιουμένου μου τῶν εἰρημένων ἀκριβῶς ἄκουε.

Ἐχεις τοιγαροῦν πίστιν καὶ ταπεινώσιν τὰς βάσεις τῶν 515
 ἀρετῶν καὶ ἐπὶ ταύταις τὰς ἀρετάς πάσας, ὥς ἐφθην εἰπών,
 ἐποικοδομηθείσας, δι' ὧς ὅλον δηλονότι κατεσκευάσθη τὸ
 σῶμα καὶ μέχρι τραχήλου ἀπετελέσθη, ὅπερ ἐστὶν ἡ ἐλπίς ·
 ἥτις τοῦ μὲν λοιποῦ ὑπερανέστηκε σώματος, αὐτὴ δὲ μόνη
 καθ' ἑαυτὴν μὴ συναφθεῖσα τῇ κεφαλῇ συνενέκρωται τοῖς 520
 λοιποῖς τοῦ σώματος μέλεσιν, μὴ ἔχουσα ὄθεν εἰς πνοὴν
 ἢ ἀναπνοὴν τοῦ ζωοποιούντος καὶ κινούντος τὸ σῶμα καὶ
 τὰ μέλη Πνεύματος δέξασθαι καὶ τροφῆς ὅλως ἀφθάρτου
 μεταλαβεῖν. Διὰ δὲ τοῦτο, ἵνα μὴ ἀτελὲς τὸ τῆς ἡλικίας
 Χριστοῦ μέτρον ἐάσωμεν, ὥσπερ κεφαλὴν τῷ ὄντι τὴν 525
 ἀγίαν ἀγάπην ἐπιτίθεμεν ἐπ' αὐτῇ, οὐκ ἀφ' ἑαυτῶν τοῦτο
 νοήσαντες ἢ συσκευάσαντες, ἀπαγε, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀγίου
 ἐκείνου Πνεύματος διδαχθέντες, οὐ εἶχεν ὁ εἰπών · « Μένει
 δὲ τὰ τρία ταῦτα, πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη · μέλλων δὲ πάντων
 ἡ ἀγάπη », καὶ αὖθις · « Ἐάν ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν, 530
 ὥστε ὅρη μεθιστάνειν, καὶ ἐάν ἔχω πᾶσαν τὴν γινῶσιν καὶ
 εἰδῶ τὰ μυστήρια πάντα καὶ ἐάν ψωμίσω πάντα τὰ ὑπάρχοντά
 μοι καὶ ἐάν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ καὶ τῶν
 ἀγγέλων καὶ ἐάν παραδῶ τὸ σῶμά μου ἵνα καυθῇσωμαι,
 ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι. » Ἡ γὰρ πίστις 535
 διὰ τῆς ἐλπίδος μεσιτευσούσης ὑπὸ τῆς ἀγίας ἀγάπης ἀοράτως
 καὶ ἀνεπαισθήτως, ἐν τοῖς νηπίοις ἐτι λέγω, προθυμουμένη
 καὶ διδασκομένη καὶ ἱκανουμένη, πάντα τὰ προειρημένα
 ἐπιτελεῖ · ἐπιτελοῦσα δὲ τρέφει καὶ θεραπεύει καὶ αὐξάνειν
 ποιεῖ διὰ τῶν τοιούτων τὴν κεφαλὴν, αὐτὴν, φημί, τὴν 540
 ἀγάπην · αὕτη δὲ θεραπευομένη καὶ αὐξάνουσα, πλείονα
 κατὰ ἀναλογίαν παρέχει τῷ λοιπῷ τῶν ἀρετῶν σώματι τὴν
 ἰσχὺν καὶ τοῖς ἐμπροσθεν προσεπεκτείνεσθαι παρασκευάζει
 θερμότερον.

Καὶ οὕτως αὐξάνουσι κατὰ μικρὸν ὅλα τὰ μέλη τοῦ 545
 πνευματικοῦ σώματος, ὥσπερ ὁστοῦν πρὸς ὁστοῦν καὶ
 ἀρμονία πρὸς ἀρμονίαν, ὑπὸ τῆς ἀγίας ἀγάπης συντιθέμενα
 καὶ συναρμολογούμενα καὶ συνδούμενα. Ἡ δὲ ἀγάπη
 αὕτη, εἴτ' οὖν ἡ κεφαλὴ πάντων τῶν ἀρετῶν, ἐστὶν ὁ Χριστὸς
 καὶ Θεός, ὃς διὰ τοῦτο κατῆλθεν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ γέγονεν 550
 ἄνθρωπος, μεταλαβὼν τῆς ἡμετέρας γεώδους σαρκός, ἵνα
 μεταδῷ τῆς αὐτοῦ θεότητος οὐσιωδῶς ἡμῖν καὶ πνευματικούς

ἡμᾶς ἐργασάμενος καὶ ἀφθάρτους ἀποτελέσας εἰς οὐρανοὺς
 ἀνενέγκη. Αὕτη ἐστὶν ἡ ἀγάπη ἣν λέγει ὁ θεὸς Ἀπόστολος
 555 ὅτι ἐκκέχυται πλουσίως ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, ἤγουν ἡ
 μετουσία καὶ μέθεξις τῆς θεότητος αὐτοῦ, δι' ἧς ἐνούμεθα
 τῷ Θεῷ. Περὶ ταύτης καὶ ὁ Ἰωάννης φησὶν ὁ θεολόγος·
 « Ἡ τελεία ἀγάπη ἔξω βάλλει τὸν φόβον », καὶ ὅτι· « Ὁ
 φοβούμενος οὐ τετελείωται ἐν τῇ ἀγάπῃ », καὶ πάλιν·
 560 « Ἰδετε ποταπὴν ἀγάπην δέδωκεν ἡμῖν ὁ Πατήρ, ἵνα τέκνα
 Θεοῦ κληθῶμεν. » Ἀγάπην ἐνταῦθα τὸ τοῦ Θεοῦ ἄγιον
 καλεῖ Πνεῦμα, δι' οὗ καὶ τὴν υἱοθεσίαν ἀπολαμβάνομεν.

Ταύτην οὖν τὴν ἀγάπην οὐδεὶς ἀνθρώπων ἰδεῖν ἢ λαβεῖν
 ἢ συναφθῆναι αὐτῇ καὶ κεφαλὴν αὐτοῦ ταύτην γνωστῶς
 565 κτήσασθαι ἠδυνήθη, εἰ μὴ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, ὡς
 εἴπομεν, στερεὰν ἐτήρησεν καὶ ἀκράδαντον καὶ ἐπὶ ταύτῃ
 τῇ πίστει τὰς εἰρημένας ἀπάσας πράξεις ἐπωκοδόμησεν ἐν
 σπουδῇ· ὁ δέ γε μὴ θεασάμενος, μήτε συναφθεὶς αὐτῇ,
 μήτε τῆς γλυκύτητος αὐτῆς μετασχών, οὐδὲ ἀγαπήσας
 570 ταύτην ἀξίως δύναται. Ὅν γὰρ οὐκ ἴδῃ τις, πῶς ἀγαπᾶν
 αὐτὸν δύναται; « Ὁ γὰρ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ,
 φησὶν, ὃν ἐώρακε, τὸν Θεὸν ὃν οὐχ ἐώρακε πῶς δύναται
 ἀγαπᾶν; » Πάλιν δὲ εἰ μὴ ἐξ ὅλης ψυχῆς, ἐξ ὅλης καρδίας,
 κατὰ τὰς φυσικὰς ἐννοίας καὶ κατὰ τὴν προσοῦσαν ἡμῖν
 575 φιλικὴν ἀγάπῃσιν καὶ διάθεσιν, ἀγαπήσει αὐτὸν πρότερον,
 ἰδεῖν οὐ καταξιούται αὐτόν. « Ὁ ἀγαπῶν με γάρ, εἶπεν,
 ἀγαπηθήσεται ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου », καὶ τότε ἐπιφέρει·
 « καὶ ἐγὼ ἀγαπήσω αὐτόν καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἐμαυτόν. »

Ἐξ ὧν δέικνυται φανερώς ὅτι, ἐὰν μὴ πρότερον ἐξ ὅλης
 580 αὐτοῦ τῆς ψυχῆς ἀγαπήσῃ τις τὸν Θεὸν καὶ τὴν πρὸς αὐτόν
 ἀγάπην ἐν τῇ ἀπαρνήσει ἑαυτοῦ καὶ τοῦ κόσμου παντὸς
 ἐπιδείξεται, τῆς αὐτοῦ ἐμφανείας ἐν ἀποκαλύψει Πνεύματος
 ἁγίου μυστικῶς οὐκ ἀξιούται οὐδὲ τὴν κεφαλὴν ἑαυτοῦ
 αὐτὸν κέκτηται, ἀλλὰ σῶμά ἐστι νεκρὸν ἐν τοῖς πνευματικοῖς
 585 ἔργοις, τὴν ζωὴν τῶν ἀπάντων ἐστερημένον, Χριστόν.

Οἱ γοῦν ἀξιωθέντες αὐτῷ συναφθῆναι καὶ κεφαλὴν αὐτόν
 κτήσασθαι, πρόσεχε τῷ λόγῳ, παρακαλῶ, γίνονται καὶ
 οὗτοι θέσει θεοί, ὅμοιοι τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ. Ὡς τοῦ θαύματος!
 Ἐνδύει γὰρ αὐτοὺς ὁ Πατήρ τὴν πρώτην στολὴν, τὸ τοῦ
 590 Κυρίου ἱμάτιον ὃ πρὸ καταβολῆς κόσμου ἐνεδιδύσκετο.

« Ὅσοι γάρ, φησίν, εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε », δηλονότι τὸ ἅγιον Πνεῦμα ὃ καὶ ἄλλοι οἱ θεοπρεπῶς ὅλους αὐτοὺς ξένην τινὰ καὶ ἄρρητον καὶ θείαν ἁλλοίωσιν περὶ ἧς φησιν ὁ Δαυὶδ · « Αὕτη ἡ ἁλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου », καὶ ὁ ἐπιστήθιος μαθητὴς τοῦ 595 Χριστοῦ · « Ἀδελφοί, νῦν τέκνα ἐσμέν · ἄλλ' οὐπω, φησίν, ἐφανερώθη » τοῖς ἐν τῷ κόσμῳ δηλονότι « τί ἐσόμεθα · οἶδαμεν δὲ » ἐκ τοῦ Πνεύματος οὗ δέδωκεν ἡμῖν « ὅτι, ἐὰν φανερωθῇ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα ». Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ χαρίζεται αὐτοῖς καὶ τὸν νοῦν τοῦ Χριστοῦ, ὑπὲρ 600 κεφαλῆς αὐτῶν λάμποντα, μυστήρια αὐτοῖς ἀποκαλύπτοντα ἃ οὐκ ἐξὸν γλώσση φθέγγασθαι ἀνθρωπίνῃ. Πρὸς τούτοις δίδωσιν αὐτοῖς καινοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ καινὴν ἀκοήν. Καὶ τί τὰ πολλὰ θέλω λέγειν; Ἀδύνατον γὰρ πάντα εἰπεῖν. Ὅλος αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος μετὰ Πατρός καὶ 605 Πνεύματος οἰκεῖ ἐν αὐτοῖς · γίνεται οὖν ἕκαστος τῶν τοιούτων ναὺς ἐν αἰσθήσει καὶ γνώσει Θεοῦ καὶ τῆνικαῦτα μετὰ παρρησίας λέγων βοᾷ · « Ζῶ μὲν οὐκέτι ἐγώ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ ὁ Χριστός », καὶ αὖθις · « Ὅτε ἤμην νήπιος, ὡς νήπιος ἐφρόνουν, ὡς νήπιος ἐλάλουν, ὡς νήπιος ἐλογιζόμην · 610 ὅτε δὲ γέγονα ἀνὴρ, κατήργηκα τὰ τοῦ νηπίου. » Διὰ τοῦτο πάντα στέγω, πάντα ὑπομένω · καὶ λοιδορούμενος εὐλογῶ καὶ παρακαλῶ βλασφημούμενος καὶ ἀνέχομαι διωκόμενος, « ἵνα ἐπισκηνώσῃ ἐν ἐμοί, φησίν, ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ ».

615

Αὕτη τοιγαροῦν ἡ τελεία τῶν πνευματικῶν ἀνδρῶν ἀτέλεστος ἡλικία · τελεία μὲν, κατὰ τὸ ἡμῖν ἐφικτὸν λέγω, ἀτέλεστος δέ, ὅτι ἡ τελειότης αὐτῆς ἐν τῷ Θεῷ ἀποκεκρυμμένη ἐστί, πλήρωμα δὲ ταύτης ὁ ὑπὲρ Χριστοῦ καὶ τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ θάνατος, ἵνα ὥσπερ ἐκεῖνος ἅπαντα μὲν τὸν 620 νόμον ἐτέλεσεν, ὑπὲρ παντός δὲ τοῦ κόσμου παρέδωκεν ἑαυτόν, σταυρὸν καὶ θάνατον ὑπομείνας, εὐχόμενος καὶ ὑπὲρ τῶν σταυρωσάντων αὐτὸν καὶ λέγων · « Ἀφες αὐτοῖς, πάτερ, τὴν ἁμαρτίαν ταύτην · οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιοῦσιν », οὕτω καὶ ἡμεῖς ὑπὲρ ἐκείνου καὶ τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν, ἀλλὰ 625 μὴν καὶ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν τὸ ἀπόκριμα τοῦ θανάτου ἐν ἑαυτοῖς ὀφείλομεν περιφέρειν, « ἵνα μὴ

ὧμεν πεποιθότες ἐφ' ἑαυτοῖς, ἀλλ' ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ ἐγείροντι
 τοὺς νεκροὺς · » Εἰ γὰρ καὶ μὴ συναντήσοι τοῦτο ἡμῖν τὸ
 630 βιαίῳ θανάτῳ τὸν βίον ὑπεξεληθεῖν, ἀλλὰ τῇ προαιρέσει, ὡς
 ἔργῳ τοῦτο ἤδη παθόντες καὶ ὑπομείναντες, λογισθήσεται
 ἡμῖν ὑπὸ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ ἡμῶν καὶ ἀγωνοθέτου κατὰ
 τὸν λέγοντα ἄγιον · « Νῆ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, καθ'
 ἡμέραν ἀποθνήσκω . » Οὐχ ὡς τῇ πείρᾳ τοῦτο πολλάνικis
 635 παθὼν, ἀλλὰ τῇ προθέσει, φησί, καὶ πάλιν · « Διώκω εἰ
 καὶ καταλάβω, ἐφ' ᾧ καὶ κατελήφθην . » Ἐτι δὲ καὶ ὑπὲρ
 πάντων ὀφείλομεν τῶν δι' ἡντινα αἰτίαν λυπούντων ἢ
 λοιδορούντων ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ τῶν ἐχθρωδῶς πρὸς ἡμᾶς ἐκ
 πονηρᾶς προθέσεως διακειμένων ἀεὶ, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν
 640 πιστῶν ἀπάντων καὶ ἀπίστων προσεύχεσθαι, ὡς ἂν οἱ μὲν
 πρὸς τὸ τέλειον καταντήσωσιν, οἱ δὲ τῆς πλάνης ἀπαλλαγῶσι
 καὶ τῇ ἀληθινῇ πίστει προσέλθωσι.

Ταῦτα οὐδεὶς ποτε ἀνθρώπων ἐννοῆσαι ἀφ' ἑαυτοῦ ἢ
 εἰπεῖν ἢ ἀκοῇ παραδέξασθαι, μὴ ὅτι γε ἔργῳ αὐτὰ δια-
 645 πράξασθαι ἡδυνήθη, εἰ μὴ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πρότερον
 ἐξεχύθη πλουσίως ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ καὶ ἐνοικον ἔσχε δι'
 αὐτῆς τὸν εἰπόντα · « Οὐ δύνασθε χωρὶς ἐμοῦ ποιεῖν
 οὐδέν . » Ἄλλ' οὐδὲ τῆς τοιαύτης χάριτος καὶ δωρεᾶς ἐτυχέ-
 τις, εἰ μὴ πρότερον ἑαυτὸν ἀπηνήσατο, καθὼς ἐνετείλατο
 650 ὁ Σωτὴρ καὶ ἡμεῖς λεπτότερον ἐδηλώσαμεν, τῷ Κυρίῳ
 δηλονότι ἐν ὅλῃ καρδίᾳ εὐπροθύμως δουλεύσας καὶ ἀγαπήσας
 αὐτόν. Εἰ δὲ μὴ ταύτην ἀναφαίρετον εἴληφε, μηδεὶς ἑαυτὸν
 ἀπατάτω, γινωσκέτω δὲ τοῦτο, ὡς οὐδὲ τῆς μετὰ Θεοῦ
 ἐνώσεως τῆς ἐν νοερᾷ αἰσθήσει καὶ γνώσει καὶ θεωρίᾳ
 655 γινομένης κατηξιώθη ἢ καταξιωθήσεται πώποτε. Οἱ γὰρ
 χρηματίσαντες ἄνδρες τέλειοι ἐν τῇ μεθέξει τῆς τοῦ Θεοῦ
 χάριτος καὶ τὴν πνευματικὴν ἡλικίαν ἐν τῷ ῥηθέντι μέτρῳ
 τελείαν κτησάμενοι ὅλοι γίνονται μετὰ τοῦ Θεοῦ, ὁρῶντες
 αὐτὸν τοσοῦτον ὅσον ὁρῶνται καὶ αὐτοὶ ὑπ' αὐτοῦ. Μένει
 660 γὰρ γνωστῶς ὁ Θεὸς ἐν αὐτοῖς καὶ αὐτοὶ γνωστῶς ἐν τῷ
 Θεῷ μένουσιν ἀχωρίστως καὶ ἀδιαστάτως.

Ὅπηνίκα δὲ οὕτως ἐξουσι τελειωθέντες καλῶς, τηνικαῦτα
 καὶ ὁ Πατὴρ αὐτῶν ὁ οὐράνιος τὰ ὑπάρχοντα αὐτῷ δίδωσιν
 εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν . Χεῖρας δὲ τὸ ἀσφαλὲς καὶ πεπληρο-

φορημένον νοήσεις · υπάρχοντα δὲ αὐτοῦ ταῦτά εἰσιν · τὸ 665
 ἀθάνατον, τὸ ἀφθαρτον, τὸ ἀτρεπτον, τὸ ἀναλλοίωτον,
 τὸ αἰδιον, τὸ ἀμήχανον κάλλος τῆς δόξης ἧς εἶχεν ὁ Υἱὸς
 πρὸ τοῦ τὸν κόσμον γενέσθαι παρὰ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ,
 καθὼς φησιν αὐτὸς ὁ Λόγος καὶ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς · « Δόξασόν
 με σύ, πάτερ, τῇ δόξῃ ἣ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι 670
 παρὰ σοί », καὶ πάλιν · « Τὴν δόξαν ἣν δέδωκάς μοι
 δέδωκα αὐτοῖς, ἵνα ἐν ᾧσι, καθὼς σύ, Πάτερ, ἐν ἐμοὶ καὶ γὰρ
 ἐν αὐτοῖς . » Ἐξ οὗ πηγάζει τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον μὲν
 τοῖς ἁμαρτωλοῖς ἅπασι, προσιτὸν δὲ ἐν αὐτοῖς ἀνατέλλον 675
 καὶ γινόμενον τούτοις χαρὰ ἀνεκκλήητος, εἰρήνην πάντα νοῦν
 ὑπερέχουσα, τρυφή καὶ ἀπόλαυσις καὶ εὐφροσύνη ἐν
 ἀκορέστῳ κόρῳ νῦν καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας.
 Καὶ ἵνα συνελὼν εἶπω, μᾶλλον δὲ εἰπεῖν μὴ δυνάμενος,
 οὕτω πως καὶ γὰρ ἐκπληττόμενος, τὰς ἀπαρχὰς τῶν ἀγαθῶν
 ἐκείνων ἀπάντων, ὧν ὀφθαλμὸς τεθολωμένος τοῖς πάθεσι τὸ 680
 κάλλος οὐκ εἶδεν, οὐδὲ οὓς βεδυσμένον τῇ ἀγνωσίᾳ ἤκουσεν,
 οὐδὲ ἐπὶ καρδίαν ἀκάθαρτον ἀνέβη ἀνθρώπου, ἃ ὁ Θεὸς
 ἡτοίμασε τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, ὡς ἀρραβῶνας ἀπ' ἐντεῦθεν
 ἤδη τοῖς πιστοῖς ὁ ἀψευδὴς καὶ πιστὸς δίδωσι.

Ταῦτα οὖν εἰσιν ἃ προὔπεσχόμεν ὑμῖν εἰπεῖν υπάρχοντα 685
 εἶναι τοῦ Πατρὸς. Καὶ οὕτω ταῦτα δίδωσιν, ὡς ἠκούσατε,
 τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν καὶ διάγουσιν ἐν τῇ γῇ καθάπερ ἐν
 οὐρανῷ, καὶ οὖσιν ἐν τῷ θανάτῳ ὡς ἤδη τῇ ἀθανασίᾳ τετι-
 μημένοι, καὶ ἐν τῷ σκότει περιπατοῦσιν ὡς ἐν ἡμέρᾳ καὶ
 ἐν ἀδύτῳ φωτί · ἐν δὲ τῷ βορβορῶδει τούτῳ σώματι 690
 ἀναπνεύουσιν, ὡς ἐν τῷ τῆς τρυφῆς παραδείσῳ κεκτημένοι τὸ
 τῆς ζωῆς ξύλον ἐν μέσῳ, καὶ μὴν καὶ αὐτὴν τὴν τῶν ἀγγέλων
 τροφήν, τὸν οὐράνιον ἄρτον, ἐξ ὧν πᾶσαι αἱ ψυλαὶ δυνάμεις
 τῶν οὐρανῶν τρεφόμεναι ἀκηράτως ζωοῦνται · οἱ καὶ
 στρεφόμενοι ἐν μέσῳ τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ 695
 πραγμάτων βοῶσιν ἐν ἀληθείᾳ μετὰ τοῦ Παύλου · « Ἡμῶν
 δὲ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει », ἐνθα πέλουσα ἡ
 ἀγία ἀγάπη, συγγινομένη τοῖς ἐαυτῆς ἐρασταῖς καὶ πλουσιῶς
 αὐτοὺς περιλαμποῦσα, ἀπαθεῖς καὶ τῷ ὄντι ἀγγέλους
 ἐργάζεται. Ὁ οὖν πρὸ τοῦ συναφθῆναι αὐτῇ καὶ συγκραθῆναι 700
 ὀλοτελῶς ἀπαθῇ ἐαυτὸν ὀνομάζων, ἡ διδάσκων ἐτέρους, ἡ
 τὰ τῶν ἀπαθῶν ἔργα πράττειν ἐπιχειρῶν, ἡ πάλιν τὰ ὑπ'

ἐκείνων πραττόμενα ἀπιστῶν, νηπίῳ ἔοικεν ἀπαλῶ, ἐν αἵρῳ
 τῇ ἡλικίᾳ τὰ τῶν ἀνδρῶν ὅπλα αἶροντι καὶ ἐτέρους περὶ
 705 πολέμου διδάσκειν ἐπαγγελλομένῳ, οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ
 ἑαυτὸν συνεξισοῦντι καὶ παρενείροντι τοῖς ἀνδράσι καὶ
 πολεμισταῖς καὶ πρὸς πόλεμον ἀπιέναι σὺν αὐτοῖς ἐπι-
 χειροῦντι. Ὅπερ οὐκ ἀδύνατον μόνον ἐστίν, ἀλλὰ καὶ πολλοῦ
 γέλωτος ἄξιον· ὅπ' αὐτῶν γὰρ ὧν ἐπιφέρεται ὅπλων
 710 συμποδισθήσεται πάντως καὶ καταβληθήσεται καὶ συντρι-
 βήσεται καὶ οὐδὲ ἀναστήσαι ἴσως δυνήσεται. Καὶ εἰκότως·
 οὐκ οἶδε γὰρ ὅτι οἱ ἐν πολέμῳ πληττόμενοι καὶ καταβαλ-
 λόμενοι ἐξεγείρονται πάλιν καὶ ἐμπειρότεροι γίνονται καὶ
 κραταιότερον τοῖς ἐχθροῖς ἀντιμάχονται. Εἰ γὰρ δειλὸν
 715 ἄνδρα μὴ ἐξιέναι εἰς πόλεμον τῷ Μωϋσῇ ὁ Θεὸς διετάξατο,
 πόσῳ γε μᾶλλον νηπίῳ ἔτι καὶ μὴδὲ ἀφ' ἑαυτοῦ περιπατεῖν
 ἢ ζῶννυσθαι δυναμένῳ ἀρμόσει τὴν ἀνδρῶν ἡλικίαν
 ἐκδέξασθαι καὶ μὴ πρὸ τούτου τοῖς ἀδυνάτοις ἐπιχειρεῖν.

Ὅμως μέντοι ἐπεὶ αὐτὸς « οὐκ ἐστὶν ἡμῖν ἢ πάλιν πρὸς αἶμα
 720 καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς
 κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ
 πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις », οὐδὲ τὰ
 ὅπλα ἡμῶν σαρκικὰ καὶ ὀρώμενα, ἀλλὰ πνευματικὰ καὶ
 νοούμενα, ὑπάρχει δὲ καὶ ὁ πόλεμος οὗτος ἀόρατος ἀοράτως
 725 πρὸς ἀοράτους ἐχθροὺς γινόμενος, διὰ τοῦτο πάντες οἱ
 δοκοῦντες εἶναι τι ἑαυτοὺς ἐπιδείκνυνται τοῖς ἀνθρώποις
 τολμηροὺς περὶ ταῦτα καὶ ἀνδρείους καὶ περὶ τὴν ἐξήγησιν
 τῆς τοιαύτης πάλης καὶ τῆς ἀντιπαράταξέως λίαν ἐμπεῖρους,
 ἀλλὰ μὴν καὶ αὐτῆς τῆς ἡττης καὶ νίκης τῶν πονηρῶν σοφοὺς
 730 καὶ ἐπιστήμονας καὶ διδακτικούς. Ὅθεν καὶ ὡς μονομάχοι
 τινὲς καὶ νικηταὶ τῶν ἐχθρῶν διὰ τῆς κενολογίας καὶ ἀπάτης
 τῶν συλλογισμῶν τοῖς πᾶσι γνωρίζεσθαι σπεύδουσιν· οἱ,
 καὶ ἐλεγγόμενοι καὶ ὑπὸ τοῦ οἰκείου συνειδότος κατα-
 κρινόμενοι ὡς ἄπρακτοι καὶ τοῦ τοιοῦτου πολέμου ἄπειροι,
 735 οὐ δύνανται συγκαταθέσθαι καὶ τὴν ἑαυτῶν ἀσθένειαν καὶ
 ἀπειρίαν καθομολογῆσαι ὑπὸ φιλοδοξίας καὶ ἀνθρωπαρεσ-
 κείας κατακρατούμενοι· λίαν γὰρ τῆς δόξης ἐκπεσεῖν τῶν
 ἀνθρώπων φοβοῦνται.

Ἐπεὶ γὰρ οὐ βλέπονται κατὰ ψυχὴν τοῖς πλησίον
 740 ὅποιοί ποτ' ἂν εἰσιν, οὐδὲ παρὰ τῶν ἀνθρώπων καταλαμ-

βάνονται ὅτι γυμνοὶ τυγχάνουσι τῶν τοῦ Πνεύματος ὀπλων, οὐδὲ ὅτι ἀσθενεῖς ἔτι καὶ νήπιοι εἰσι, κρύπτουσιν ἑαυτοὺς τῷ κειδίῳ τῆς ὑποκρίσεως καὶ τῇ δορᾷ τοῦ προβάτου καὶ τοῦτο τοῖς πᾶσι διὰ τῆς χρηστολογίας φαίνεσθαι βούλονται ὅπερ οἱ τὴν κατὰ Χριστὸν ἡλικίαν διὰ πόνων κτησάμενοι αὐτοί, μὴδὲ τὰς βάσεις ἰσως τῆς πίστεως καὶ ἐλπίδος ἐπὶ τὴν πέτραν ἐρείσαντες, μὴδὲ τὴν οἰκοδομὴν τῶν ἀρετῶν ἐπὶ τὸν θεμέλιον Χριστὸν ἀνυψώσαντες. Διὰ δὲ τοῦτο ἀμφίβολοι ἔτι καὶ ἀδόκιμοι ὄντες, τῇ ἐπιφορᾷ τῶν πειρασμῶν καὶ τῇ καταιγίδι τῶν λογισμῶν ὠθούμενοι, συμποδίζονται καὶ σκελιζόμενοι ἐλεεινῶς καταπίπτουσιν. Εἰ γὰρ ἐδύνασκον τοῖς πᾶσιν οἱ εἰσιν οἱ τὴν μὀρφωσιν τῆς εὐσεβείας μόνην οἶα δὴ σκητὴν περικείμενοι, οὐδὲ στῆναι εἰς πρόσωπον ὅλως ἀνθρώπου ἡδυνήθησαν ἄν, οὐδὲ ὀφθῆναι, ὡς οἶμαι, τινί· καὶ μάλιστα οἱ προὔχον δοκοῦντες τῶν ἄλλων ἐν γνώσει καὶ λόγῳ καὶ τὸν βασιλικὸν οἶόμενοι χαρακτηρεῖν ἐν ἑαυτοῖς ἐπιφέρεισθαι, οἱ καὶ ὡς σοφοὶ καὶ εὐλαβεῖς καὶ σώφρονες παρὰ τῶν πολλῶν τιμώμενοι καὶ σεβόμενοι οὐδὲν ἤττον κατὰ τὰς ἀφανεῖς κινήσεις τῆς ψυχῆς τῶν τὴν κακίαν πολυτελῶν διαφέρουσιν.

Ἄλλ' ἄγε δὴ καὶ τὴν δόξαν τῶν ὅντως ἁγίων καὶ ἀπαθῶν ἀνδρῶν οἱ βουλούμενοι διδαχθῆναι θελήσατε, αἱ ταύτης ἐπιέμενοι δηλαδὴ καὶ ταύτην ἐπικτήσασθαι ἐπιποθοῦντες θερμῶς· εἰκόνα γὰρ ὑμῖν φράσω παριστῶσαν αὐτῶν τὴν τῶν ὀπλων περιβολὴν καὶ τὴν ἐκείνων λαμπρότητα καὶ γνῶσεσθε, ἕκαστος ἑαυτὸν τοῖς ἁγίοις ἐκείνοις συγκρίνων, ἐν οἷς ἐστὲ καὶ ὅσον τῆς ἐκείνων ἀνδρείας ὁμοῦ καὶ ἀξίας καὶ δυνάμεως πάντες ἀπολειπόμεθα.

Τοιγαροῦν ἐννόησόν μοι τὸν οὐρανὸν οἷος ὑπάρχει ἐν αἰθρίᾳ καὶ ἀνεφέλῳ νυκτὶ καὶ βλέπε μοι ἐν αὐτῷ τὸν τῆς σελήνης δίσκον ὅλον πεπληρωμένον τῷ εὐκρινεῖ καὶ καθαρῷ φῶς, κύκλῳ δὲ ταύτης τὸν πολλάκις γινόμενον κύκλον περὶ αὐτήν· καὶ σκοπῆσας ταῦτα καλῶς, μετὰ βῆθι τῷ νῷ καὶ πρὸς τὸ μέλλω πάλιν εἰπεῖν. Τῶν ἁγίων εἰκόνα ἕκαστος, ἔτι ἐν σώματι ὄντες, οὐρανῷ, ἡ δὲ καρδίᾳ αὐτῶν τῷ δίσκῳ ἔοικε τῆς σελήνης. Ἡ δὲ ἁγία ἀγάπη τὸ παντοῦργον ὑπάρχει καὶ παντοδύναμον φῶς, πολὺ τοῦ ἡλιακοῦ τούτου.

φωτὸς καὶ ἀσυγκρίτως λαμπρότερον, ἥτις, ἀποτομένη τῶν
 καρδιῶν αὐτῶν καὶ καθ' ἐκάστην αὐξάνουσα, πληροῖ τελείως
 780 αὐτάς · οὐδὲ γὰρ λήγουσά ἐστι καθάπερ τὸ τῆς σελήνης
 φῶς, ἀλλ' ὁλόφωτος αἰεὶ διὰ σπουδῆς καὶ ἀγαθοεργίας τῶν
 ἁγίων συντηρουμένη. Ἡ δὲ ἁγία ἀπάθεια, ὥσπερ κυκλοειδῆς
 στέφανος καὶ ὡς σκηνὴ μέσον αὐτοὺς περιφέρουσα καὶ
 περιέπουσα, σκέπει πάντοθεν καὶ περιφρουρεῖ καὶ ἀτρώτους
 785 ἀπὸ πάσης ἐννοίας πονηρᾶς, μὴ ὅτι γε ἁμαρτίας, διατηρεῖ,
 καὶ ἀβλαβεῖς καὶ ἐλευθέρους ἐκ πάντων ἐχθρῶν ἀποκαθιστᾷ ·
 οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ ἀπροσίτους αὐτοὺς τοῖς ὑπεναντίοις
 ἐργάζεται.

Εἶδετε δόξαν οἱ ταύτην ὄντως ποθοῦντες ; Συνήκατε τῆς
 790 λεχθείσης εἰκόνης τὸ μέγεθος καὶ ὅσον ἕκαστος ἡμῶν τῆς
 τῶν ἁγίων δόξης καὶ λαμπρότητος ὑστερεῖ ; Ἡ γὰρ εἰκὼν
 αὕτη τύπος τῶν ἐν ἡμῖν τελουμένων ἐστίν, οὐχ ὅφ' ἡμῶν
 ἐπινοηθεῖσα, μὴ γένοιτο, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Θεοῦ προϋποστᾶσα
 καὶ γενομένη. Ἐν γὰρ τῇ κτίσει ὁ τεχνίτης Θεοῦ Λόγος ὡς
 795 ἐν πίνακι προεζωγράφησε τὰ ὕστερον μέλλοντα εἰς σωτηρίαν
 ἡμῶν καὶ ἀνάπλασιν γίνεσθαι, ἵνα, τὸν τύπον ἐν τοῖς αἰσθητοῖς
 φαινόμενον βλέποντες, μὴ ἀπιστήσωμεν ὅτι καὶ ἐν τοῖς
 καθ' ἡμᾶς πνευματικῶς τελεῖται καὶ περαιοῦται ἡ ὄντως
 ἀλήθεια, ἀλλ' εἰδότες ὅτι ἕκαστος ἡμῶν δεύτερος κόσμος
 800 ὑπὸ Θεοῦ, μέγας ἐν τῷ μικρῷ τούτῳ κόσμῳ καὶ ὀρωμένῳ,
 παράγεται, καθά μοι καὶ τις τῶν θεολόγων συμμαρτυρεῖ ,
 μὴ χεῖρονες ἐν μηδενὶ φανῆναι θελήσωμεν τῶν εἰς διδασκαλίαν
 ἡμῶν γενομένων ἀλόγων ἢ καὶ ἀψύχων ὑπὸ τοῦ φιλανθρώπου
 Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ μὲν καλὰ ζηλώσωμεν ἅπαντα, τῶν δὲ ἐναντίων
 805 τὴν μίμησιν φύγωμεν ὅση δύναμις.

Καὶ ἵνα τᾶλλα παρήσω πολλά ὄντα, τοῦτο μόνον εἰς
 ὑπόμνησιν ὑμῶν λέξας, καταπαύσω τὸν λόγον. Ἴστω πᾶς ὁ
 ἀκούων ὅτι, ὥσπερ ἀπὸ νυκτὸς ἡμέραν καὶ ἀπὸ ἡμέρας πάλιν
 νύκτα γιναμένην ὀρῶμεν, οὕτω πιστεύειν χρεῶν καὶ πεπεισθαι
 810 ὅτι οἱ ἐν σκότει τῆς ἁμαρτίας ὑπάρχοντες καὶ ἐν τούτῳ
 ἀπὸ γεννήσεως διατελοῦντες δυνάμεθα διὰ πίστεως καὶ τῆς
 τῶν ἐντολῶν ἐργασίας εἰς ἡμέραν θείαν καὶ φωτισμὸν
 πνευματικὸν ἀναχθῆναι, καθὰ ῥαθυμία πάλιν καὶ καταπρο-
 νήσει καὶ ἀμελείᾳ τοῖς προτέροις κακοῖς περιπίπτομεν καὶ

ὕπὸ τὴν νύκτα τῆς ἀμαρτίας γινόμεθα. Δεῖ οὖν ἡμᾶς ἐν 815
 τούτῳ τὸν ὑπηρετὴν ἡμῶν μιμεῖσθαι, εἰ μὴ τινα ἄλλον,
 καὶ θεράποντα ἥλιον. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖνος οὐδέποτε παύεται
 τοῦ ἀνατέλλειν καὶ ἐπιλάμπειν, ἀλλὰ τὸ τοῦ Δεσπότου
 ἀενάως ἐκπληροῦ πρόσταγμα, οὕτω καὶ ἡμεῖς μὴ θελήσωμεν
 διὰ ἀμελείας ἐν τῷ σκότει καθῆσθαι τῶν ἡδονῶν καὶ παθῶν · 820
 τὸ πρόσταγμα δὲ μᾶλλον τοῦ εἰπόντος · « Μετανοεῖτε ·
 ἡγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν » φυλάσσοντες, διὰ
 τῆς καθημερινῆς καὶ ἀδιαλείπτου μετανοίας καὶ τῶν ἐξ
 αὐτῆς καὶ δι' αὐτῆς προχεομένων δακρύων καὶ πάσης
 ἄλλης ἀγαθοεργίας ἐκκαθαίρομενοι, πρὸς τὸ ἀνέσπερον φῶς 825
 ὡς υἱοὶ φωτὸς ἐπανερχεσθαι σπεύσωμεν. Οὕτω γὰρ καὶ
 αὐτοὶ πάλιν ἡμεῖς ἡμέρα ἄυλος καὶ γῆ καινὴ καὶ καινοὶ
 οὐρανοὶ, τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον λάμποντα ἐν ἑαυτοῖς
 ἔχοντες, διὰ τοῦ ὑποδείγματος τοῖς πλησίον ἡμῶν χρημα-
 τίσωμεν, τὰ τοῦ Θεοῦ δηλονότι προστάγματα καὶ τὴν δόξαν 830
 αὐτοῦ οὐ λόγοις κενοῖς καὶ ματαίοις, ἀλλ' ἔργοις αὐτοῖς,
 διηγούμενοι, ἐμπρακτοὶ διδάσκαλοι ἐν παντὶ καὶ ἐν πᾶσι
 γινόμενοι τοῖς ἀμελεστέροις τῶν ἀδελφῶν καὶ ἀναπολογήτους
 αὐτοὺς ἐργαζόμενοι.

Μὴ δὴ οὖν εἰς ῥαθυμίαν ἐνάγωμεν τοὺς πλησίον ἐν τῷ 835
 λέγειν · « Πῶς ἄρα τοῦτο ἢ πῶς ἐκεῖνο δυνατόν παρὰ
 ἀνθρώπων κατορθωθῆναι ; » χάκ τοῦτου ὀκνηροτέρους
 ποιῶμεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν. Ὅτι μὲν
 γὰρ τὰ πολλὰ τοῖς πολλοῖς ἀδύνατα, σύμφημι καὶ γώ, ἀλλ' ἐν
 τοῖς κατ' ἐμὲ ῥαθύμοις καὶ καταφρονῆσαι τοῦ κόσμου καὶ 840
 σκύδαλα τὰ ἐν αὐτῷ πάντα ἡγήσασθαι μὴ προαιρουμένοις,
 τοῖς τῇ ματαίᾳ δόξῃ προσκειμένοις καὶ πλούτου ὀρεγομένοις
 καὶ ἐπαίνοις καὶ τιμαῖς ἐνηδομένοις ταῖς ἐξ ἀνθρώπων,
 τοῖς οἰήσει μετὰ τούτων καὶ τύφῳ ἀθλίως κεκρατημένοις.
 Παρήσω γὰρ, τό γε νῦν ἔχον, ἐβελουσίως τοὺς ἐγκαλιν- 845
 δουμένους χοίρων δίκην εἰς τὰ βορβορώδη τῶν κακῶν τῆς
 ἀμαρτίας πράγματα, οἱ τὴν οἰκίαν τῆς ψυχῆς κενὴν
 περιφέροντες τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν τοῖς πιστοῖς καὶ οὕτω καθ'
 ἐκάστην βοῶντος · « Ἐν τῷ κόσμῳ θλιψὶν ἐξετε · ἀλλὰ
 θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον », τῷ ἐναντίῳ συντάτ- 850
 τονται. Ἐν ἐκεῖνοις γὰρ τοῖς διὰ πίστεως καὶ τῆς ἑαυτῶν

ἀπαρνήσεως τῷ Χριστῷ καὶ Θεῷ πίστει καὶ ἀγάπῃ καὶ
ταπεινώσει ἀκολουθήσασι καὶ αὐτὸν σὺν Πατρὶ καὶ Πνεύματι
ἐν ἑαυτοῖς κητσαμένοις πάντα δυνατὰ καὶ ῥάδια γίνονται
855 κατὰ τὸν εἰρηκότα ἐν Πνεύματι · « Πάντα ἰσχύω ἐν τῷ
ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ . » « Ὅν οἱ πεπλουτηκότες ὁρῶσιν
ἀοράτως αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ τὸ ἄφραστον κάλλος · κρατοῦσιν
ἀνεπάφως, κατανοοῦσιν ἀκατανοήτως τὸ ἀνίδεον εἶδος
αὐτοῦ, τὴν ἄμορφον μορφήν καὶ τὸ ἀσχημάτιστον σχῆμα
860 ἐν ἀθεάτῳ θεᾷ καὶ ἀσυνθέτῳ κάλλει ἀποικίλτως πεποι-
κιλμένον.

Τί δέ ἐστιν ὁ κατανοοῦντες ὁρᾶσι ; Τὸ ἀπλοῦν τῆς
θεότητος αὐτὸ φῶς αὐτὸ τοῖς νοεροῖς ὀφθαλμοῖς ὁρᾶσι
πλουσίως, ὁ καὶ ψηλαφῶντες αὐλοῖς χερσὶν ἀκατασχέτῳ τῷ
865 ἔρωτι, ἀνεστίως ἐσθίουσιν ἐν πνευματικῇ τῷ τοῦ νοὸς καὶ
τῆς ψυχῆς αὐτῶν στόματι, οὗ τῆς θεωρίας τοῦ κάλλους καὶ
τῆς γλυκύτητος ὅλως κορεσθῆναι οὐδέποτε δύνανται. Ἄει
γάρ, τὸ καινότερον, προσθήκην ἡδύτητος βλύζει καὶ τὴν
ἐπιθυμίαν αὐτῶν ἐκκαίει σφοδρότερον · εἰ δέ ποτε μὴ πάλιν
870 αὐτοῖς τρανότερον φαίνοιτο, ὥς τοῦ ὅλου στερισκόμενοι
διάκεινται, εἰ δέ καὶ κρυθῆναι τελείως κἂν πρὸς μικρὸν
ἐθελήσεις, πόθου ἀρρήτου πόνον δριμύν καὶ ἀφόρητον ἐν
αὐτοῖς ἀπεργάζεται.

Ἄλλὰ γὰρ τοῦ τοιούτου πόθου ἐν παραδείγματι τὴν
875 ἀνάγκην καὶ τὴν φλόγα κατανοήσωμεν. Νόει μοι ἐρωμένην
κόρην πτωχῷ τινι, ἐκ βασιλικοῦ μὲν τυγχάνουσαν γένους καὶ
βασιλικῷ κατεστεμμένην τῷ διαδήματι, ὠραιότεραν τε
οὔσαν πασῶν τῶν ἐπὶ γῆς γυναικῶν καὶ ἐνδοθεν ὑπάρχουσαν
τοῦ κοιτῶνος αὐτῆς, τὸν δὲ ταύτης ἐρῶντα ἐξωθεν προσ-
880 πελάζοντα, οἷα δὴ ἀπερριμμένον διὰ πτωχείαν καὶ ἄκραν
εὐτέλειαν. Εἰ τοίνυν ἐκ μικρᾶς καὶ στενοτάτης ὁπῆς ἡ κόρη,
μόνην χρυσῷ πεπυκασμένην τὴν χεῖρα ἐξωθεν ἐκτείνασα,
τῷ ἐραστῇ ἐπιδώσει, κἄκεῖνος ταύτης δραξάμενος καὶ τὸ
ἀμήχανον κάλλος αὐτῆς κατανοῶν κατασπάσσεται αὐτήν,
885 ὥς συμβασιλεῦσαι καὶ συναφθῆναι αὐτῇ προσδοκῶν, τοῦτο
ἐκείνης μεθ' ὅρκων ὑπισχνουμένης αὐτῷ, εἰτα αἵφνης ἐκ τῶν
ἐκείνου χειρῶν τὴν αὐτῆς ἡ κόρη χεῖρα ἀρπάσασα συστείλῃ
πρὸς ἑαυτήν καὶ ἀποκρύψει τελείως, οὐχὶ θλύψιν ἀφόρητον

αὐτῷ προξενήσει καὶ τὴν τοῦ πόθου μᾶλλον ἔκκαυσιν
περισσοτέραν ἐκ τούτου τῷ τοιαύτῳ σφοδρῶς ἀπεργάζεται ; 890
Οἶμαι, συμμαρτυρήσετέ μοι τῷ λόγῳ τοῦ ὑποδείγματος καὶ
ὁμείζ.

Εἰ δὲ ἐν ὁρωμένοις καὶ αἰσθητοῖς σώμασιν ὁμοῦ καὶ
πράγμασιν οὕτω ταῦτα συμβαίνειν εἶωθε, φθειρομένοις
οὔσι καὶ ταχέως παρερχομένοις, πόσῳ γε μᾶλλον ἐν τοῖς 895
νοητοῖς καὶ ἀοράτοις τοῦτο συμβήσεται, ἀφθάρτοις οὔσι
καὶ αἰδίοις · ὅσῳ γὰρ κρείττονα τῶν προσκαίρων εἰσὶ τὰ
αἰώνια ἀγαθὰ, τοσοῦτον ἀναλόγως καὶ τὸν ἔρωτα ἐμποιοῦσι
σφοδρότερον ἐν ταῖς τῶν ἐρώντων ψυχαῖς · ὅθεν οὐδὲ ἔα
τούτους ὁ πόθος τοῦ Θεοῦ ἐπιθυμία ἢ προσπαθεία ἐν τινι 900
κρατηθῆναι κἂν ὅπως οὖν. Οὐ δόξης γάρ, οὐ τρυφῆς, οὐ
χρημάτων οὗτοι ἐφίενται, ἀλλ' οὐδὲ σωμάτων ἔρωτος
προσπαῦσαι ὅλως κατὰ νοῦν συγκεχώρηται · ἀλλὰ καθάπερ
ὁ τὴν ἐκ χρωμάτων κατασκευασθεῖσαν ἄψυχον εἰκόνα τῆς
νύμφης νυμφίος ὁρῶν ταύτῃ πρόσκειται καὶ ἐνατενίζει 905
διηνεκῶς καὶ βούλεται ὁρᾶν αὐτήν, ἀναφλέγων τὸν πόθον
αὐτοῦ καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τὴν πρὸς αὐτήν, ἐπὶ δὲ αὐτὴν
ἐκείνην τὴν νύμφην παραγενομένην, θεάσεται, οὐ κατὰ
τὴν τῆς εἰκόνης μορφήν οὖσαν, ἀλλ' ἐν ἀσυγκρίτῳ καὶ
ἀφράστῳ κάλλει ἀμώμητον τὸ εἶδος κεκτημένην τῆς εὐπρε- 910
πείας, καὶ ταύτην κατασπάσεται καὶ περιπλακῇ, οὐκέτι
ὅλως ἀνέχεται πρὸς τὴν εἰκόνα ταύτης ἐναπιδεῖν σχετικῶς,
τὸ αὐτὸ δὴ μειζόνως πάσχουσι καὶ οἱ ἐκ μεγέθους καὶ
καλλονῆς τῶν ὁρωμένων κτισμάτων τὴν δύναμιν καὶ τὴν
σοφίαν τοῦ γενεσιουργοῦ ἀναθεωροῦντες καὶ εἰς ἀγάπην 915
καὶ πίστιν τὴν πρὸς αὐτὸν καὶ εἰς φόβον ἐκ τούτων ἀγνόν
κατὰ προκοπὴν ἀναγόμενοι. Ὅποτε γὰρ αὐτῷ ἐκείνῳ
οὔσιωδῶς τῷ Θεῷ ἐνωθῶσι καὶ τῆς ἐκείνου θεάς καὶ μεθέξως
ἀξιωθῶσιν, οὐκέτι τῇ εἰκόνι τῶν ποιημάτων, οὐδὲ τῇ σκιᾷ
τῶν ὁρωμένων ἐμπαθῶς ἢ προσπαθῶς ἢ σχετικῶς προσπα- 920
νέχουσι. Τῆς διανοίας γὰρ αὐτῶν ἐν τοῖς ὑπὲρ αἰσθησιν
ἐμφιλοχωρούσης καὶ οἶονεὶ ἀνακιρναμένης καὶ λαμπρότητα
θείας φύσεως μεταμφιεσμένης, οὐκέτι τὴν αἰσθησιν πρὸς
τὰ ὁρώμενα καθὰ καὶ πρότερον κέκτηνται.

Τοῦτο οὖν τὸ μακάριον πάθος, μιμήσομαι γὰρ ἐν τούτῳ 925

- τὸν εἰπόντα · « Ὡσπερὶ τῷ ἐκτρώματι ὥφθη καὶ μοί », καὶ ἡμεῖς οἱ ἀπερριμμένοι, φιλανθρωπία Θεοῦ καὶ χάριτι, διὰ πολλῶν δεήσεων παθεῖν ἡξιώθημεν, δι' οὗ καὶ τῶν εἰρημένων ἀπάντων τὴν πείραν ἐν αἰσθήσει καὶ ὁράσει καὶ
- 930 γνῶσει μυστικῶς διδαχθέντες καὶ λαθόντες ὁμοῦ εἰς ὠφέλειαν καὶ προτροπὴν τῶν ἐκζητεῖν τὸν Θεὸν καὶ αὐτὸν εὑρεῖν βουλομένων ταῦτα γραφῇ παρεδώκαμεν. Συναλγήσατε οὖν ἡμῖν καὶ συνεύξασθε οἱ ἐκ τοῦ παρόντος λόγου καρποῦμενοι τὴν ὠφέλειαν καὶ πρὸς τὸ ὕψος τούτου πρακτικῶς ἀνελθεῖν
- 935 προαιρούμενοι, ὅπως ταῖς πρὸς Θεὸν ὑμῶν εὐπροσδέκτοις δεήσεσι μὴ μόνον ἀσθεστοὶ ἐν ἡμῖν ὁ τοῦ θείου πόθου πυρρὸς διατηρηθῇ, ἀλλὰ καὶ σφοδρότερον μᾶλλον φλογὸς ἀναφθῇ καὶ ἀμώμους ἡμᾶς καὶ ἀμέμπτους καὶ ἀσπίλους διατηρήσῃ ὁ ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανοὺς ἀναβιβάσας καὶ δοξάσας τὸ γένος
- 940 ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων. Ναὶ μὴν ἐπὶ πλεῖον συγκολλήσει καὶ τρανῶς συνενώσει καὶ συγκραθῆναι γνωστῶς ἀξιώσει ὅλον με ὅλῳ ἑαυτῷ καὶ ὑμῖν, ἐν ἀμίκτῳ μίξει καὶ συναφείᾳ ἀφράστῳ κατὰ τὰς ἀψευδεῖς ὑποσχέσεις αὐτοῦ, ὃ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ
- 945 παναγίῳ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων · ἀμήν.